

725-334

B.BRECHT

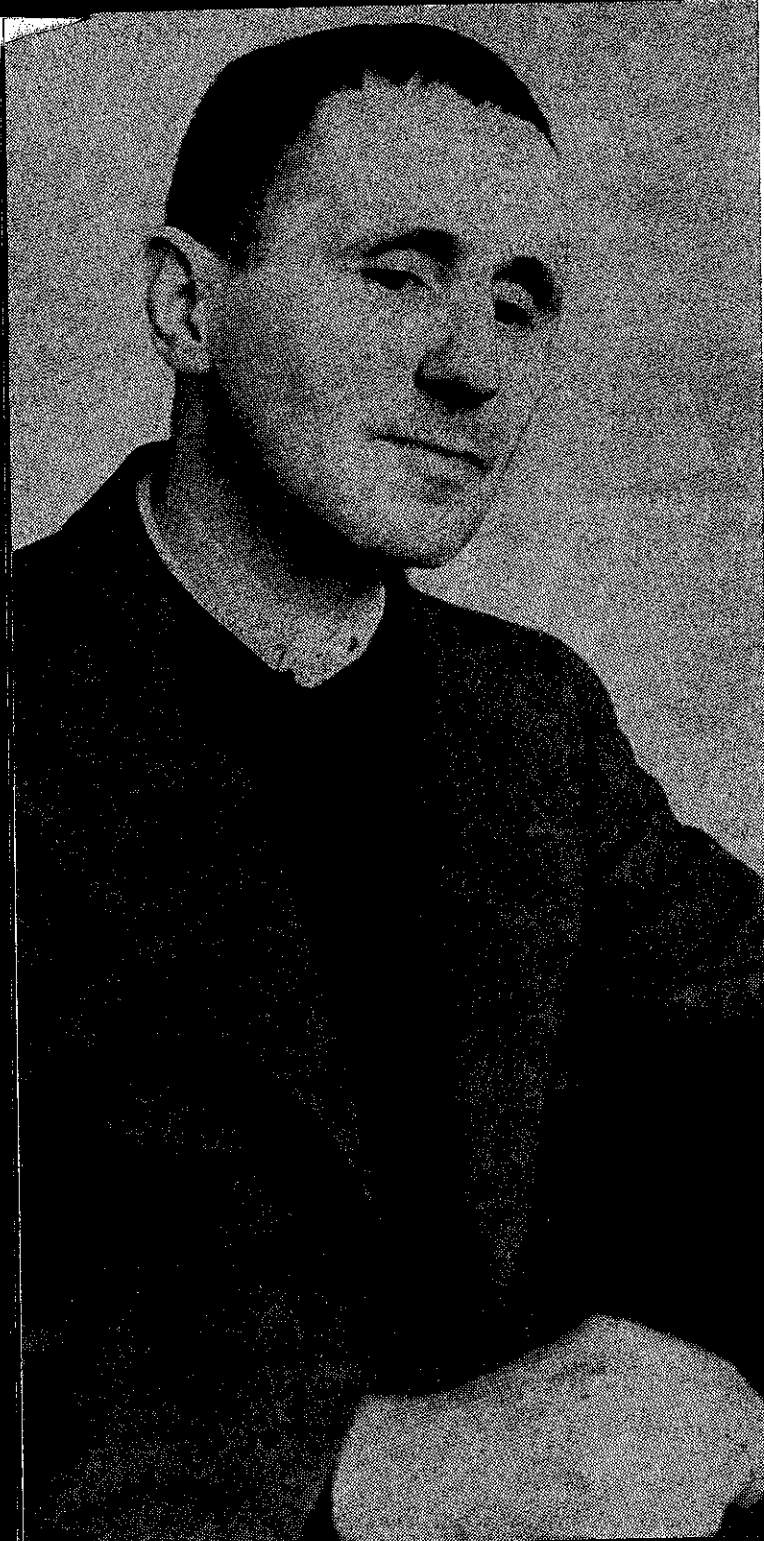
1

B

B

BERTOLT BRECHT
SPISY
DIVADELNI
HRY I

BERTOLT
BRECHT

PRAHA 1963

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY
A UMĚNÍ

DIVADELNÍ
HRY I

MASARYKOVA UNIVERZITA
Filozofická fakulta
Knihovna KDS
Arna Nováka 1
602 00 BRNO

BAAL

BUBNY V NOCI

V HOUŠTINÁCH MĚST

MUŽ JAKO MUŽ

ŠESTÁKOVÁ OPERA

SVATÁ JOHANKA Z JATEK

MATKA

PŘELOŽILI

LUDVÍK KUNDERA

A RUDOLF VÁPENÍK

© Státní nakladatelství krásné literatury a umění,
Praha 1963

© Translation Ludvík Kundera a Rudolf Vápeník

© Postscript Jan Grossman

PŘI PROBÍRCE MÝCH PRVNÍCH HER

Z mých prvních her obsahuje komedie „*Bubny v noci*“ snad rozporů nejvíce. Vzpouří se proti zavrženíhodné literární konvenci zde téměř vedla k zavržení velké sociální vzpoury. Fabule „normálně“, tzn. konvenčně rozvedená, by vojákovi, který se vrací z války a který se přidává k revoluci, poněvadž se mu děvče zasnouvalo s jiným, buď děvče vrátila, nebo by mu je definitivně odepřela; v obou případech by však vojáka v revoluci ponechala. V „*Bubnech v noci*“ dostává voják své děvče zpět – byť poněkud „pochroumané“ – a obrací se k revoluci zády. Tato varianta se zdá ze všech možných variant vysloveně nejubožejší, zvláště když se nadto ještě dá vycítit pisatelův souhlas.

Dnes vidím, že mě sklon k rebelantství – potlačuji zde přání dodat, že šlo o sklon „mladistvý“, poněvadž doufám, že mi dodnes v nezmenšené míře zůstal – zavedl až na okraj absurdna.

Expresionistická „ó-člověčí“ dramatika tehdejší doby svými nerealistickými a jen zdánlivými řešeními odpuzovala studujícího přírodních věd. Zkonstruoval se prostě vysoce nepravděpodobný a zaručeně neefektivní kolektiv „dobrých“ lidí, který komplikovanému, hluboce ve společenské formě zakořeněnému fenoménu, jakým je válka, měl udělat definitivní konec především tím, že ji morálně odsoudil! Nevěděl jsem celkem nic zevrubnějšího o ruské revoluci, ale mé zkušenosti sanitního vojína ze zimy 1918 mi daly tušit, že na jeviště vstoupila zcela jiná, nová bojová síla sekulárního významu: revoluční proletariát.

Mé znalosti zřejmě nestačily na to, abych ukázal plnou vážnost proletářského povstání zimy 1918/19, nýbrž jedině na předvedení nevážnosti mého povykujícího „hrdiny“. Iniciátory boje byli proletáři; on v něm hledal prospěch. Oni

nepotřebovali nic ztratit, aby se vzepřeli; jeho bylo možno odškodnit. Oni byli připraveni ujmout se i jeho věci; on tu jejich obětoval. Oni byli tragickými postavami; on postavou komic-kou. Jak ukázala četba hry, měl jsem tohle všec-kou na očích. Nepodařilo se mi však způsobit, aby divák viděl revoluci jinak než „hrdina“ Kragler, který v ní viděl cosi romantického. Techniku zcizování jsem tenkrát ještě neznal.

Při četbě třetího, čtvrtého a pátého dějství „*Bub-nů v noci*“ se mě zmocnila taková nespokojenost, že jsem uvažoval, nemám-li hru potlačit. Jediné vědomí, že literatura náleží historii a že historie se nesmí zfalšovat, jakož i pocit, že by mé nynější názory a schopnosti měly menší cenu bez zna-losti názorů a schopností dřívějších – za před-pokladu, že vůbec nějaké zlepšení nastalo – mi zabránily, že jsem ji nespálil. Navíc nestačí, když se něco potlačí. Nesprávné nutno korigovat.

Zvláště mnoho jsem ovšem udělat nemohl. Po-stavy vojáka Kraglera, maloměšťáka, jsem se nesměl dotknout. I relativní souhlas s jeho cho-váním jsem musel zachovat. Vždyť i proletáři mají stále ještě víc porozumění pro maloměšťáka, který hájí své zájmy – at jsou jakkoli ubohé a at je třeba hájí i proti nim – než pro toho, kdo se k nim přidává z romantismu nebo jen proto, aby mu nemusilo být stydno. Zeslil jsem však opatr-ně protistranu. Výčepní Glubb dostal synovce, mladého dělníka, který v listopadových dnech padl jako revolucionář. Tímto dělníkem, který se ovšem objevuje jen skicovitě, který však skru-pulemi výčepního přece jen nabývá pevnějších tvarů, získal voják Kragler jakéhosi protihráče. Bude pak na čtenáři nebo divákovi, aby se bez pomoci vhodných zcizujících prvků dostal od sympatie k hrdinovi komedie k antipatii.

Hra „*Baal*“ způsobí asi těm, kdo se nenaučili myslet dialekticky, všelijaké těžkosti. Budou v ní spatřovat sotva co jiného nežli oslavu nahého jáství. „*Já*“ se tam však staví proti požadavkům

a malomyslnosti světa, který neuznává tvůrčí schopnost, již lze využít, nýbrž toliko tu, již lze vykořistit. Cílem hry není říci, jak by se Baal stavěl ke zpeněžení svého talentu: brání se proti tomu, aby nebyl rozmělněn. Životní umění Baalovo sdílí osud všech jiných umění za kapitalismu: bojuje se proti němu. Baal je asociální, ale v asociální společnosti.

Dvacet let po napsání „Baala“ mě vzrušila látka (pro operu), která opět měla něco společného se základní myšlenkou „Baala“. Existuje čínská figurka, většinou velikosti prstu, vyřezaná ze dřeva a vrhaná ve velkém množství na trh. Figurka zobrazuje tlustého bůžka štěstí, jak se slastně protahuje. Tento bůh, přicházející z východu, vtáhl po jedné velké válce do rozbořených měst a snažil se pohnout lidi k tomu, aby bojovali za své osobní štěstí a blahobyť. Houfuje kolem sebe žáky nejrůznějšího druhu a začne být pronásledován úřady, neboť někteří z jeho žáků hlásají, že rolníci musí dostat půdu, že dělníci musí vzít do svých rukou továrny, že děti dělníků a rolníků musí dobýt škol. Bůžek je zatčen a odsouzen k smrti. A na tom maličkém bohu štěstí zkoušejí nyní kati svůj um. Ale jedy, které mu dají, mu jen zachutnají, hlava, kterou mu srazí, ihned znovu naroste, pod šibenici se dá do tance, který svým veselím všechny nakazí atd. atd. *Je nemožné zcela v lidech umrtvit touhu po štěstí.*

První a poslední scéna „Baala“ byly rekonstruovány podle první verze hry. Jinak ji ponechávám tak, jak je, protože mi chybí síla ji změnit. Připouštím (a varuji): hra chybí moudrost.

I když mé vzpomínky na to, jak jsem psal hru „V houštinách měst“, už nejsou zvláště zřetelné, pamatuji se přece jen na přání a představy, které mě vedly. Jakousi roli hrála skutečnost, že jsem na divadle viděl „Loupežníky“, a to v jednom z těch špatných představení, která svou chudobou dávají vyniknout velkým liniím dobré hry,

takže se básnickovy dobré úmysly vyjevují tím, že nejsou uskutečňovány. V této hře se svádí důsledný, krutý, nelitostný boj o měšťácké dědictví neměšťáckými prostředky. Především mě na boji zaujala ta krutost, a poněvadž mě v oněch letech (po 1920) těšil sport a zvláště box jako jedna z „velkých zábav v obrovitých městech na druhé straně velké louže“, měl být v mé nové hře sváděn „boj o sobě“, boj bez jiné příčiny, než je potěšení z boje, boj, který měl prostě určit, kdo ze dvou mužů je mužem „lepší“. Musím ještě podotknout, že mou mysl tenkrát zaujala podivná historická představa, jakési dějiny lidstva v událostech masového charakteru a určitého, to je právě historického významu, jakési dějiny stále jiných, nových forem lidského reagování, jak se tu i tam na planetě objevovaly.

Má hra měla vyjevit toto čisté potěšení z boje. Už při prvních náčrtcích jsem však poznal, jak podivně těžké je vyvolat a udržovat boj, který by měl smysl, to je podle mého tehdejšího přesvědčení boj, který něco dokazuje. Hlavní postavy podnikaly to i ono, aby se jedna druhé dostaly na kobytku. Vybraly si za místo boje rodinu jednoho z bojovníků, jeho pracoviště atd. atd. Také majetek druhého bojovníka „byl dán všanc“ (a tím jsem se nevědomky dostal do blízkosti skutečného boje, který se odehrával a který jsem jenom idealizoval, boje třídního). Nakonec se sokům z boje opravdu vyklubal jen box předstíraný*; nedokázali se najít ani jako protivníci. Temně se rýsuje poznání, že touha po bojovém střetnutí je za pozdního kapitalismu už jen pustou karikaturou takového střetnutí. Dialektika hry je čistě idealistického ražení.

Práce byla ovlivňována i několika na pohled ryze formálními přáními. — Zhlédl jsem v Berlíně v tehdejší Státním divadle na Gendarmen-

* Boxeři trénují tak, že bojují bez soupeře, jen s domnělým partnerem. (Pozn. aut.)

marktu Jessnerovu inscenaci „Othella“ s Kortnerem a Hofrem, a zapůsobila na mne jedna z jejich technických fint, totiž způsob osvětlování. Jessner vyvolal zkříženými reflektory na jevišti podivně rozptýlené světlo, které postavám dalo mocně vyniknout: pohybovaly se v něm jako figury Rembrandtovy. — K tomu se přidružily ještě jiné dojmy: četba Rimbaudova „Pobytu v pekle“ a J. Jensenova románu z Chicaga „Kolo“. Dále četba souboru dopisů, jehož název jsem zapomněl; dopisy byly psány jakýmsi chladným, konečným tónem, tónem téměř testamentárním. — O dojmech z augsburského předměstí bude asi rovněž třeba se zmínit. Navštěvoval jsem často každoroční podzimní jarmark na „malém execiráku“ s muzikou spousty kolotočů a bud, ve kterých bylo možno vidět strašlivé výjevy, jako například „Zastřelení anarchisty Ferrera v Madridě“ nebo „Nero hledí na požár Říma“ nebo „Bavorští lvi dobývají šance Düppelu“ nebo „Útěk Karla Smělého po bitvě u Murtenu“. Pamatuji se na koně Karla Smělého. Měl obrovské vylekané oči, jako by tušil hrůzu historické situace. — Psal jsem hru většinou pod širým nebem, při chůzi. Kolem otcovského domu vedla kaštanová alej, která se táhla podél starého městského příkopu; na druhé straně byl val se zbytky bývalých městských hradeb. Na vodní hladině, ne nepodobně rybníku, pluly labutě. Kaštany shazovaly ze žluté listí. Psal jsem na tenký průklepový papír, který byl načtyřikrát přeložen, takže se vešel do mého koženého notýsku. Po způsobu ostrých nápojů jsem vytvářel směsice slov, celé scény ze slov dráždivých smysly určitým významem a určitou barvou. Směsice jako: Kirschkern, Revolver, Hosentasche, Papiergott.* — Zároveň jsem ovšem pracoval na fabuli, na cha-

* Český význam: pecka z třechně, revolver, kapsa u kalhot, papírový pánbůh. (Pozn. překl.)

rakterech, na svých názorech na lidské chování a jeho účinnost, a možná že jsem formální zřetel poněkud přehnal. Chtěl jsem prostě ukázat, jak komplexní záležitostí takové psaní je a jak jedno přechází v druhé, jak je forma na látce závislá a jak na ni zase zpětně působí. Předtím i potom jsem pracoval jinak a podle jiných zřetelů, a hry pak také byly prostší a materialističtější, ale i při jejich formování přecházely mnohé formální prvky do látky...**

Do četby veselohry „Muž jako muž“ jsem se pouštěl se zvláštními obavami. I tady byl zase sociálně záporný hrdina, který nebyl znázorňován bez sympatie. Problémem hry je falešný, špatný kolektiv („banda“) a jeho svůdnost, kolektiv, jaký v oněch letech vytvářeli Hitler a jeho finančníci, využívající neurčité touhy maloměšťáků po dějinně zralém, pravém sociálním kolektivu dělnickém. Existovaly dvě verze: verze hraná 1928 berlínskou Volksbühne a verze hraná 1931 berlínským Státním divadlem. Došel jsem k závěru, že bude záhodno vrátit se k verzi první, v níž Galy Gay dobývá horskou pevnost Šír adž Džaur. V roce 1931 jsem zakončil kus aktem velké proměny, poněvadž jsem neviděl možnost propůjčit vývoji hrdiny v kolektivu záporný charakter. A tak jsem se raději vylicení tohoto vývoje vzdal.

Při správně zcizujícím znázorňování však lze tento vývoj k zločinnosti docela dobře předvést. Několika vložkami v posledním dějství jsem se to snažil usnadnit.

Díváme-li se na tematiku a problematiku těchto prvních her, tak se možná vtírá otázka: Nač se k nim vracet? Proč to všechno nesklidit ze stolu? Proč raději nemluvit o dnešku? Ale každý,

** Následují Brechtovy poznámky ke hře „Život Edvarda Druhého Anglického“, která vyjde v 5. svazku jeho her. (Pozn. překl.)

kdo se chystá k velkému skoku, musí ustoupit o několik kroků nazad. Dnešek přechází v zítřek, napájen včerejškem. Historie možná jednou tento stůl sklídí, ale štítí se stolu prázdného. Všechny pět her dohromady, čtyři z toho polemiky, jedna kopie (lačná reminiscence na šťastnější dramatickou éru), ukazuje bez lítosti, jak měšťac-

ký svět zachvacuje velká potopa. Zprvu je tu ještě zem, ale plná kaluží, které se posléze rozrůstají v tůně a sundy; pak už je široko daleko jenom černá voda s ostrůvky, které se rychle rozpadávají.

Berlín, v březnu 1954

B. B.

PŘI PROBÍRCE MÝCH PRVNÍCH HER

BAAL

MĚMU PŘÍTELI

GEORGU PFANZELTOVI

Osoby

Baal, lyrik
Měch, velkoobchodník a nakladatel
Emilie, jeho žena
Dr. Piller, kritik
Johanes Schmidt
Pschierer, ředitel vodárny
Mladý pán
Mladá dáma
Johana
Ekart
Luisa, číšnice
Dvě sestry
Bytná
Zofie Bargerová
Pobuda
Lupu
Mjurk
Subreta
Klantrista
Farút
Bolleboll
Gugu
Starý žebřák
Maja, žebračka
Mladá žena
Watzmann
Číšnice
Dva tetníci
Formani, sedláci, dřevorubci atd.

CHORÁL O VELIKÉM BAALOVÍ

Když v bělostném klíně matky rostl Baal,
velké, tiché, bledé nebe stálo opodál,
mladé, nahé, mocné, zázrak nad zázrak,
jak to Baal měl rád – až pak, až pak.

Nebe trvalo, at radost stíhá strast,
když Baal spal, nic neviděl, jen cítil slast.
Nebe zesinalo a Baal samý líh,
nebe ráno zbledlo a Baal ztich.

Kořalnami, dómem, přes špitál
klidně klusá Baal a nic ho nezděsí.
I když unaven je, nepodlehne Baal,
svoje nebe dolů vezme si.

Mezi těmi, kdo se kají za svůj zlořád,
Baal se válel nahý někde u plotu:
jenom nebe, ale nebe pořád,
přikrývalo jeho nahotu.

Svět, ta velká děvka, která dává se,
muže mezi koleny chtít rozdrtit,
dal mu také trošku extáze,
Baal však nezdech: zachoval si klid.

Když se kolem Baala dmula mrtvol
hráz,
zdvojnásobilo to jeho smyslnost.
Dostí místa, pravil Baal, a málo nás.
V klíně ženy, pravil Baal, je místa dost.

Zda je Bůh či zdali není Bůh,
Baalovi je celkem lhostejné.
Problém spát mu nedá – jako hejno
much – :
zdali víno je či zdali ne.

Jestli žena – podle Baala – muži
všechno dá,
ať jen plave, jaká paráda!

Muži u žen? K smíchu! Kdo by se jich
bál!

Děti bojí se však ba i Baal.

K něčemu jsou dobré všechny neřesti,
jen ne – podle Baala – ten, kdo páše je.
Neřest hodí se i pro štěstí.
Jedna? To je moc! Tak raděj dvě!

Ne tak líně, jinak není legrace!
Co se musí, to se taky chce.
Pozor, pravil Baal, když vyměšuješ kal,
děláš líp, než kdybys tupě stál!

Nebuďte tak líní, jako veš,
není věru snadné páchat hřích!
Silných údů třeba, zkušenosti též,
někdy trochu ruší velký břich.

Rozkoš hubí! Proto silný buď.
Když to kiksne, hrdě vypni hrud!
Kdo se svede každý večer oddělat,
bude věčně bujarý a mlád.

Když Baal ze zvidavosti či z kaprice
něco rozmlátí či rozklová,
je to škoda, nač však zlobit se.
Je to jeho hvězda, Baalova.

Byť je špinavá a plná pakáže,
se vším všudy patří jemu, že?
Baal a jeho hvězda prý se milují.
Už jen proto, že má jenom ji.

Baal též supy pozoruje pátravě,
co číhají na něho tam v hvězdném
příšeří.
Na mrtvého Baal si někdy zahraje.
Potom němě pozře supa k večerí.

Když Baalovi rmut se lepí na paty,
mlaskavě se brouzdá polnostmi.

Pak jde s písní — když jsou požaty —
do věčného lesa v náruč tmy.

Kdyby Baala temný klín i dolů stáh,
co svět znamená mu? Baal je syt.
Tolik nebes má Baal v očních tmách!
Kus i po smrti mu musí zbyť.

Když v temnotném klínu země hnil už
Baal,
velké, tiché, bledé nebe stálo opodál,
mladé, nahé, velemocné, divů div,
jak to Baal měl rád — už dřív, už dřív.

Jidelna

*Mech, Emilie Mechová, Pschierer, Johannes Schmidt,
dr. Piller, Baal a jiní hosté ucházejí dvojkřídlymi
dveřmi.*

MECH *Baalovi* · Neloknete si vínka, pane
Baale?

Všichni si sedají, Baal na čestném místě.

MECH · Jíte raky? Tohle je úhoří mrtvolka.

PILLER *Mechovi* · Je mi potěchou, že páně
Baalovy nesmrtelné básně, které jsem
měl čest vám přednésti, zdály se hodny
vašeho uznání. *Baalovi*. Musíte svou
lyriku vydat. Pan Mech platí jako mece-
náš. Dostanete se z toho svého podkroví.

MECH · Kupuji skořicovou kůru. Celé lesy sko-
řice pro mne plují po brazilských řekách.
Ale vydám i vaši básnickou sbírku.

EMILIE · Vy bydlíte v podkroví?

BAAL *jí a pije* · Klauckeova 64.

MECH · Vlastně jsem pro básně moc tlustý.
Ale vy máte lebku jako jeden muž z Ma-
lajského souostroví, který měl takový
zvyk, že se nechal do práce hnát bičem.
Pracoval výhradně s vyceněnými zuby.

PSCHIERER · Dámy a pánové. Přiznávám
se otevřeně, že to mnou otřásl, když
jsem tohoto muže nalezl v tak skromných
poměrech. Víte, že jsem našeho drahého
Mistra objevil ve své kanceláři jako pros-
tého praktikanta. Označuji to bez jakých-
koli obav za hanbu našeho města, že
takovéto osobnosti zde musí pracovat
málem jako nádeníci. Blahopřeji vám,
pane Mechu! Váš salón bude nazýván
kolébkou světové proslulosti tohoto génia,
ano, génia. Na zdraví, pane Baale!
Baal udělá odmítavé gesto; jť.

PILLER · Napišu o vás esej. Máte rukopisy?
Za mnou stojí veškeren tisk.

MLADÝ PÁN · Jak jen dosahujete té zatra-
cené naivity, drahý Mistře? Vždyť to je
přímo homérské. Považuji Homéra za
jednoho nebo několik vysoce vzdělaných
zpracovatelů s pronikavým smyslem pro
naivitu původních lidových eposů.

MLADÁ DÁMA · Mně připomínáte spíše
Walta Whitmana. Ale vy jste význam-
nější. Podle mého soudu.

JINÝ MUŽ · Pak má ale, podle mého soudu,
spíš něco příbuzného s Verhaerenem.

PILLER · Verlaine! Verlaine! Už jen podle
fyziognomie. Nezapomeňte na našeho
Lombrosa.

BAAL · Ještě kousek toho úhoře, prosím.

MLADÁ DÁMA · Ale vaší předností je větší
míra indecentnosti.

JOHANES · Pan Baal zpívá svou lyriku for-
manům. V jedné krčmě u řeky.

MLADÁ DÁMA · Můjtybože, Mistře, vy
strčíte všechny jmenované do kapsy.
Současní básníci vám nesahají ani po
kotníky.

DRUHÝ MUŽ · Rozhodně je to talent.

BAAL · Ještě trochu vína, prosím.

MLADÝ PÁN · Považuji vás za předchůdce
velkého Mesiáše evropské poezie, kterého

s určitostí očekáváme v bezprostředně
nejbližší době.

MLADÁ DÁMA · Ctěný Mistře, vážené pan-
stvo. Dovolte, abych vám z časopisu
„Revoluce“ přečetla báseň, která vás
rovněž bude zajímat.
Vstane a čte.

Hle, básník vystřihá se blýskavostí
akordů.

Na trouby duje, břeskne bije v buben.
Lid rozervává rozsekaností svých vět.

A nový svět,
svět trýzně vymyčje,
on, ostrov blaženého lidství.
Řečí. Manifesty.
Zpěv hřmící z tribun.
Nový, posvátný stát
buď hlásán, do krve národů, do krve
jejich krve naočkován.

Ráj nastává nám.

— Atmosféra třaskavosti nechť se šíří! —

Učte se! Chystejte! A připravujte!

Aplaus.

MLADÁ DÁMA *chvatně* · Dovolíte! Nalézám
v témž čísle ještě jinou báseň. *Čte.*

Slunce ho uvařilo,
vítř ho vysušil,
každý strom odmítal ho,
odevšad dolů spad.

Jen jeden velký jeřáb,
jak ohnivými jazýčky
do ruda obroubený,
mu přístřeší poskyt.

I visel tam jak moskyt,
nohy měl v trávě, hle.
Večerní slunce projelo mu
do žeber navlhle.

Les olivovníků náhle
se nad horizont zdvih
a Bůh v bělostném rouchu
se zjevil v oblacích.

V květnatých údolínách
haďi zpívali na počest.
Stříbrná hrdélka nesla
tu švitořivou zvěst.

Všichni ti ptáci se chvěli
nad říší listoví,
slyšíce ruce Páně
plout lehce skrze žilkoví.
Aplaus.

VÝKŘIKY · Geniální. Démonické, a přece
vkusné. Prostě nebeské.

MLADÁ DÁMA · Podle mého mínění se toto
nejvíce blíží baalovskému cítění světa.

MECH · Měl byste cestovat. Habsburská pohoří.
To by bylo něco pro vás.

BAAL · Jenomže ke mně nepřilezou.

PILLER · Nač? Při vašem životním pocitu?
Vaše básně na mne velmi silně zapůsobily.

BAAL · Když se ty básně líbí formanům, tak
něco poplatí.

MECH *pije* · Já vaši lyriku vydám. Nechám
skořicovou kůru plavat nebo budu provo-
zovat obojí.

EMILIE · Neměl bys tolik pít.

BAAL · Nemám žádné košile. Bílé košile bych
moh potřebovat.

MECH · Vás nakladatelské podnikání neza-
jímá?

BAAL · Ale musely by být pěkně měkké.

PILLER *ironicky* · A čím bych vám mohl po-
sloužit já?

EMILIE · Píšete kouzelné básně, pane Baale.
V nich jste tak něžný.

BAAL *Emilii* · Nechtěla byste něco zahrát na
harmonium?

Emilie hraje.

MECH · Jím rád za doprovodu harmonia.
EMILIE *Baalovi* · Prosim vás, nepijte tolik, pane Baale.
BAAL *pohlédne na Emilii* · Pro vás plují skořicové vory, Mechu? Vykácené lesy?
EMILIE · Jen pijte co hrdlo ráčí. Řekla jsem to jen tak.
PILLER · I co se týče pití jste mnohoslibný.
BAAL *Emilii* · Hrejte víc nahore! Máte docela dobré paže.
Emilie přestane hrát a vrátí se ke stolu.
PILLER · Samotnou hudbu asi moc nesnášíte, že?
BAAL · Neslyším žádnou hudbu. Moc mluvíte.
PILLER · Jste legrační naježenec, Baale. Zřejmě nechcete být naložen.
BAAL · Neobchodujete taky se zvířaty, Mechu?
MECH · Namítáte něco?
BAAL *hladí Emiliiinu paži* · Co je vám vůbec do mých básní?
MECH · Chtěl jsem vám prokázat laskavost. Emilie, nechceš jít ještě oloupat nějaká jablka?
PILLER · On se bojí, aby ho někdo nevysával. — Nepřipadl jste ještě na nic, k čemu bych se vám mohl hodit?
BAAL · Máte na všech šatech tak široké rukávy, Emilie?
EMILIE · Teď už ale musíte s tím vínem přestat.
PSCHIERER · Měl byste být s alkoholem trochu opatrnější. Už mnohý génius...
MECH · Nechtěl byste se ještě vykoupat? Mám vám nechat ustlat? Nezapomněl jste ještě na něco?
PILLER · Teď plavou i košile, Baale. Lyrika už uplavala.
BAAL *pije* · Nač tyhle monopoly? Jděte si lehnout vy, Mechu.
MECH *povstal* · Líbí se mi všechna boží ho-

vádka. Ale s tímhle hovadem se nedá jednat. Pojď, Emilie, pojďte, pánové.
Všichni se pohoršeně zvedli.
VÝKŘIKY · Pane! Neslýchané! Vždyť to je...!
PSCHIERER · Pane Mechu, jsem otřesen...
PILLER · I ve vaší lyrice je něco zlého.
BAAL *Johanesovi* · Jak se jmenuje ten pán?
JOHANES · Piller.
BAAL · Pillere, můžete mi poslat starý novinový papír.
PILLER *na odchodu* · Jste pro mne vzduch! Pro literaturu jste vzduch.
Všichni odejdou.
SLUHA *ustoupí* · Váš kabát, pane.

Baalova podkrovní světnička

Hvězdná noc. U okna Baal a jinoch Johanes. Dívají se na nebe.

BAAL · Když ležíš v noci rozvalený na trávě, cítíš v kostech, že země je koule a že letíme a že na té hvězdě támhle existují zvířata, která žerou rostliny, co tam rostou. Je to jedna z těch menších hvězd.
JOHANES · Znáte trochu astronomii?
BAAL · Ne. *Ticho.*
JOHANES · Moje milá je nejnevinnější stvoření na světě, ale ve snu jsem jednou viděl, jak s ní souloží jalovec. To znamená: Její bílé tělo leželo roztažené na jalovcovém keři a sukovitě větve ji objímaly. Od té doby nemohu spát.
BAAL · Viděls už to její bílé tělo?
JOHANES · Ne. Je nevinná. Ani kolena — je mnoho stupňů nevinnosti, ne? A přece, když ji někdy v noci na chvíli držím v náručí, tak se chvěje jak osika, vždycky

jen v noci. Ale já jsem příliš slabý, abych to udělal. Je jí teprve sedmnáct.
BAAL · A to milování v tvém snu se jí líbilo?
JOHANES · Ano.
BAAL · Má na těle bílé prádlo, mezi kolena sněhobílou košili? Když s ní budeš spát, bude z ní možná hromádka masa, která už nemá ani obličej.
JOHANES · Říkáte jen to, co neustále cítím. Myslel jsem si, že jsem zbabělec. Teď vidím, že vy také považujete tělesné spojení za poskvrňující.
BAAL · To je kvikot prasat, jimž se to nedaří. Když objímáš panenské boky, stáváš se v pozemském strachu a blaženosti bohem. Tak jako jalovec má mnohé kořeny, které jsou navzájem propletené, tak i vy máte v jediné posteli mnoho údů, a v nich tloučou srdce a proudí jimi krev.
JOHANES · Ale zákon to trestá. A rodiče!
BAAL · Tvoji rodiče — *sáhne po kytarě* — jsou byvší lidé. Cože? Otvírají si hubu plnou vykotlaných zubů? Klnou lásce? Na lásku se umírá! Když lásku nevydržíte, tak se jenom poblížete. *Ladí kytaru.*
JOHANES · Myslíte, že by pak byla těhotná?
BAAL *s několika tvrdými akordy* · Když bledé, mírné léto odplouvá a ženy jsou láskou nasáklé jak houby, stávají se z nich opět zvířata, zlá a dětinská, s velkými neformnými břichy a s visícími prsy a s vlhkýma svíravýma rukama jako sliznatí polypi a jejich na smrt zmalátnělá těla se rozpadávají. A porodí malý plod za strašlivého křiku, jako by vznikal nový vesmír. V trýzni jej vyvrhnou, ačkoliv jej kdysi sály s rozkoší. *Zadrnká několik taktů.* Člověk musí mít zuby, pak je láska jak kousání do pomeranče, až ti štáva vjede do zubů.
JOHANES · Její zuby jsou jako zuby zvířete: žlutošedé, mohutné, nebezpečné.

BAAL · A láska je, jako když na vodě rybníka necháš plout svou nahou paži, s řasami mezi prsty; jako trýzeň, před kterou začíná skřípavě zpívat opilý strom, na němž jede divoký vítr; jako srkové utopení ve víně za horkého dne; a její tělo ti jako nesmírně chladné víno proniká do všech záhybů kůže, hebké jak rostliny ve větru jsou klouby a síla nárazu, jemuž se povoluje, je jako let proti vichru a její tělo tě zavalí jako chladný písek. Ale láska je také jak kokosový ořech, který je dobrý, dokud je čerstvý, ale který musíš vyplivnout, když je štáva vymačkaná a zbývá trpce chutnající maso. *Odhodí kytaru.* Ale teď mám té árie po krk.
JOHANES · Myslíte tedy, že to mám udělat, když je to takové blaho?
BAAL · Myslím, že ty se toho máš chránit, Johanesi!

Kořalna

Dopoledne. Baal. Formani. Vzadu Ekart s číšnicí Luisou. Okny je vidět bílá oblaka.

BAAL *vypráví formanům* · Vyplivl jsem jeho víno, a tak mě vyhodil z těch svých bílých pokojů. Ale jeho žena běžela za mnou a večer bylo bujaro. Teď ji mám na krku. A po krk.
FORMANI · Té patří nasekat na holou. — Bujný jsou jak klisny, jenom hloupější. Jen do ní! Na plný pecky! — Než já si lehnu na svou starou, tak ji vždycky seřežu, až zmodrá.
JOHANES *ustoupí s Johanou* · To je Johana.
BAAL *k formanům, kteří odcházejí do pozadí* · Přijdu pak dozadu za váma a zazpívám něco. Dobrý den, Johano.

JOHANA · Johanes mi četl vaše písně!
BAAL · Tak? Kolikpak je vám?
JOHANES · V červnu jí bylo sedmnáct.
JOHANA · Žárlím na vás. Pořád jen o vás horuje.
BAAL · Jste do svého Johanesa zamilovaná!
Je jaro. Čekám na Emilii. — Milovat je lepší než užívat.
JOHANES · Že přitahujete mužská srdce, to chápu. Ale nechápu, jak můžete mít štěstí u žen!
EMILIE *rychle, vstoupí.*
BAAL · Tady je. Dobrý den, Emilie. Johanes s sebou vzal svou nevěstu. Sedni si!
EMILIE · Jak jsi mě mohl sem pozvat! Do kořalny! Samá chátra! To tak odpovídá tvému vkusu.
BAAL · Luiso! Jednu žitnou pro dámu!
EMILIE · Chceš mě zesměšňovat?
BAAL · Ne. Budeš pít. Člověk je člověk.
EMILIE · Ale ty člověk nejsi.
BAAL · To víš. *Podá Luisě sklenici.* Ale pořádnou míru, panenko. *Přitáhne ji k sobě.* Jseš dneska zatraceně měkká, jak švestka.
EMILIE · Jak jsi nechutný.
BAAL · Vyzvolávej to ještě hlasitěji, má drahá!
JOHANES · Je to tu rozhodně zajímavé. Samý prostý lid. Jak popíjejí a žertují! A pak ta oblaka v okně!
EMILIE · Vás sem asi také přitáhl, že? Za těmi bílými oblaky?
JOHANA · Johanesi, nemáme jít raději k řece, do luk?
BAAL · Nic takového! Tady zůstat! *Pije.* Nebe je fialové, zvláště když je člověk ožralý. Postele naproti tomu jsou bílé. Předtím. Existuje láska mezi nebem a zemí. *Pije.* Proč jste tak zbabělí? Nebe je přece dokořán, vy mrňavé stíny! Je plné těl! A polehlé před milováním!
EMILIE · Žvaníš, už jsi zase přebral. A tímhle

BAAL

prokletým zázračným žvaněním táhne člověka ke svému žlabu.
BAAL · Nebe — *pije* — je někdy taky žluté. A v něm dravci. Musíte se opít. *Podívá se pod stůl.* Kdo mě tady okopává? To jseš ty, Luiso? Ach tak: ty to jseš, Emilie! Nic nevádí. Jen pij!
EMILIE *napůl ožívá* · Nevím, co dnes pořád máš. Přece jen asi nebylo dobré, že jsem sem přišla.
BAAL · Tos poznala teprv teď? Teď už můžeš klidně zůstat.
JOHANA · Takhle byste neměl mluvit, pane Baale.
BAAL · Máte dobré srdce, Johano. Vy jednou svého muže nebudete podvádět, hm?
JEDEN FORMAN *zaskřehotá* · Trumf jak prase! Štych!
DRUHÝ FORMAN · Jen dál, pravila holka, z nejhoršího jsme venku! *Chechtot.* Jen do ní! Na plný pecky!
TŘETÍ FORMAN · Styď se, nevěrníče! pravila paní čeledínovi, který se válel s děvečkou. *Chechtot.*
JOHANES *Baalovi* · Jen kvůli Johaně, vždyť je to ještě dítě!
JOHANA *Emilii* · Nechtěla byste jít se mnou? Sly bychom obě.
EMILIE *vzlyká nad stolem* · Já se teď stydím.
JOHANA *ji jednou rukou obejmě* · Rozumím vám, z toho si nic nedělejte.
EMILIE · Nedívejte se tak na mne! Jste ještě tak mladá. Ještě nic nevíte.
BAAL *podmračeně povstane* · Komédie: Sestry v Hádu! *Jde k formanům, sundá se zdi kytaru a ladí ji.*
JOHANA · Víte, paní, on moc pil. Zítra mu to bude líto.
EMILIE · Kdybyste věděla! Takový je pořád. A já ho miluji.
BAAL *zpívá* · Orge mi pravil:

Mně nejmilejším místem ze všech míst hrob rodičovský není, tím buď jist.

Těž kostel ne, ni pelech nevěstěin, ni měkký, bílý, teplý, tučný klín.

Orge mi řek: Mně nejmilejší je ze všech míst záchod. Vrchol naděje!

Jen na tom místě jsem vždy spokojen: nad hlavou hvězdy, dole svinstvo jen.

Tot místo prostě překouzelné, tam i svatební noc trávit můžeš sám.

Tot místo pokory, kde záhy zviš, že — coby člověk — všecko vypustíš.

Tot místo moudrosti, kde pro svůj břich nastrádáš nové síly v tichu tich.

Tam sedíš libě, krásně, bez bázně, a přece sobě sloužíš důrazně.

Tam tvoje nitro k poznání se dere, že mladík jsi jenž na záchodě — žere!

FORMANI *tleskají* · Bravo! — Moc pěkná písnička! — Jednou sherry brandy pro pana Baala, jestli se neurazíte! — A to udělal sám, vlastnoručně — Má úcta!
LUIA *uprostřed místnosti* · Vy jste ale šibal, pane Baal!

JEDEN FORMAN · Kdybyste se vrh na něco užitečného, tak byste to někam dotáh. Moh by z vás bejt rovnou špeditér.

DRUHÝ FORMAN · Takovou hlavu bych chtěl mít!

BAAL · Jen nechte na hlavě! K tomu patří i zadní část a ostatek. Na zdraví, Luiso! *Vrací se ke svému stolu.* Na zdraví, Emi!

Tak aspoň pij, když neumíš nic jiného. Povídám, pij!

EMILIE *si s očima plnými slz usrkne kořalky.*

BAAL · Tak to má být. Dostaneš do sebe aspoň trochu ohně!

EKART *povstal a jde pomalu od šenku dopředu k Baalovi. Je to mohutný, hubený chlapec* · Baale! Nech toho! Pojď se mnou, bratře! Na silnici se ztvrdlým prachem: vzduch večer celý zřalový. Pojď do kořalen plných ožralů: do černých řek padají ženy, které jsi obtěžkal. Pojď do katedrál s bílými žínkami. Řekneš: smí se tu vůbec dýchat? Pojď do chlévů, kde lidé spí mezi zvířaty: jsou temné a plné kravského bučení. A pojď do lesů, kde nahoře všecko zvučí a kde člověk zapomene na světlo nebes: Bůh zapomněl na člověka. Víš ještě, jak vypadá nebe? Stal se z tebe tenor! *Rozpřáhne ruce.* Pojď se mnou, bratře! Tanec a hudba a pití! Déšť až na kůži! Slunce až na kůži! Temnota a světlo! Ženské a psi! Copak už jsi tak zchátral?

BAAL · Luiso! Luiso! Kotvu sem! Nenech mě tomuhle napospas! *Luisa jde k němu.* Pojďte mi na pomoc, děti!

JOHANES · Nedej se svěst!

BAAL · Ó ty má labuti!

JOHANES · Pomysli na svou matku a na svoje umění! Buď silný! *Ekartovi.* Styďte se! Jste ďábel.

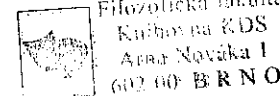
EKART · Pojď, bratře Baale! Jak dvě bílé holubice blaženě vzlétne do azuru! Řeky za jitřního svitu! Boží lány ve větru a vůně nekonečných polí před stříží!

JOHANA · Budte silný, pane Baale!

EMILIE *vine se k němu* · Nesmíš! Slyšíš? Na to je tě škoda!

BAAL · Ještě je moc brzo, Ekarte! Ještě to jde jinak. Nešli by s sebou, bratře!

EKART · Tak táhni k čertu, ty dělnská hlavo se sádematým srdcem! *Odejde.*

FORMANI · Ven s tou žaludovou desítkou –
Sakra! Odpočítat – konec!

JOHANA · Tentokrát jste zvítězil, pane Baale!
BAAL · Celý jsem se zpotil! Jsi dneska volná,
Luiso?

EMILIE · Neměl bys takhle mluvit, Baale!
Ani nevíš, jak mi tím ubližuješ.

LUISA · Pane Baal, nechte přece madam na
pokoji. I děcko by poznalo, že není ve svý
kůži.

BAAL · Ani nemukat, Luiso! Horgauře!

JEDEN FORMAN · Copak mi chcete?

BAAL · Tady prý se jedné ubližuje a ona chce
lásku. Dej jí pusku, Horgauře!

JOHANES · Baale! *Johana obejmě Emilii.*

FORMANI *buší s chechtotem do stolu* · Jen do
toho, Ondřejí! – Do práce! – Jemný
zboží. Napřed se vysmrkej, Ondro! –
Jste vy ale potvora, pane Baal!

BAAL · Ty jsi chladná, Emilie? Miluješ mě?
On se ostýchá, Emi! Polib ho ty! Jestli
mě chceš před těmihle lidmi blamovat,
tak bude mezi námi konec. Jedna. Dvě.
Kočť se shýbne.

EMILIE *mu nastaví tvář zalitou slzami; kočť jí
mlaskavě políbí. Veliký chechtot.*

JOHANES · To bylo škaredé, Baale! Pítí
z něho dělá zloducha a pak je mu dobře.
Je příliš silný.

FORMANI · Bravo! Proč lítá do hospod! –
To je aspoň mužský! – A ta – ta je
cizoložnice! – Patří jí to! *Chystají se
k odchodu. Jen do ní! Na plný pecky!*

JOHANA · Fuj, styďte se!

BAAL *k ní přistoupí* · Čím to, že se vám třepou
kolena, Johano?

JOHANES · Co jí chceš?

BAAL *s rukou na jeho rameni* · Nač ty potřebuješ
psát básně? Když život je tak slušný:
ležíš na zádech v dravém proudu a letíš
jako šíp, nahý pod oranžovým nebem, a
nevidíš nic, než jak nebe se barví do

fialova, pak je černé jak dřeva... udupáš
svého nepřítele... nebo uděláš ze smutku
hudbu... nebo vzlykáje nad trýzní
lásky sežereš jablko... nebo přehneš přes
pelest ženské tělo...

JOHANES *odvede Johanu němě ven.*

BAAL *opřen o stůl* · Cítili jste to? Projelo to
vámi skrz naskrz? To byl cirkus! Zvíře se
musí vylákat z doupěte! Na slunko se
zvířetem! Zaplatit! Na denní světlo
s láskou! Nahý pod slunečným nebem!

FORMANI *mu potřásá rukou* · Servus, pane
Baal! – Uctivej služebník, pane Baal! –
Kouknou, pane Baal, já promou osobu jsem
vždycky kalkulýroval tak, že panu Baalo-
vi straší ve věži. S těma písničkama a
vůbec. Ale jedna věc je jistá: že máte srd-
ce na pravém místě! – Správně zacházet
se musí se ženskajma! – Teda dneska, to
byla pěkná prdel dneska. – Dobrýtro,
pane Cirkus. *Odejdou.*

BAAL · Dobré jitro, miláčkové! *Emilie se vrhla
na lavici a vzlyká. Baal jí hřbetem ruky pře-
jede přes čelo. Emi! Teď už můžeš být klid-
ná. Máš to za sebou. Zvedne jí hlavu a od-
straní jí vlasy z uplakané tváře. Zapomeň na
to! Těžce se na ni vrhne a líbá ji.*

■
Baalova podkrovní světnička

1

Ranní šero. Baal a Johana sedí na kraji postele.

JOHANA · Co jsem to provedla! Jsem špatná.

BAAL · Raděj se umyj!

JOHANA · Pořád ještě ani nevím, jak se to
mohlo stát.

BAAL · Na všem má vinu Johanes. Dovleče tě
sem nahoru, a jak mu svitne, proč se ti

vlastně třepou kolena, tak se odsud
klidí.

JOHANA *vstane, tiše* · Kdyby se byl vrátil...
BAAL · A teď přijde literární vložka. *Opět si
lehne. Jitřní šero na hoře Araratu.*

JOHANA · Mám vstát?

BAAL · Až po potopě. Lež!

JOHANA · Nechceš otevřít okno?

BAAL · Mám rád ten pach. – A co tak repete?
Pryč je pryč.

JOHANA · Že můžeš být tak sprostý!

BAAL *líně u posteli* · Baal, bílý a vymydlený
potopou, vypouští své myšlenky, které jak
holubice vzletají nad černými vodami.

JOHANA · Kde mám živůtek? Nemůžu přece
takhle...

BAAL *jí její podává* · Tady! – Co nemůžeš,
miláčku?

JOHANA · Domů. *Nechá živůtek spadnout, ale
obléká se.*

BAAL *si hvězdá* · Divoška! Cítím v těle kaž-
dou kost. Dej mi pusku!

JOHANA *u stolu, uprostřed místnosti* · Řekni
něco! *Baal mlčí.* Ještě mě máš rád?
Řekni! *Baal si hvězdá.* Nemůžeš?

BAAL *si prohlíží strop* · Mám toho dost. Až po
krk.

JOHANA · A co dnes v noci? A předtím? To
nebylo nic?

BAAL · Ten blázen Johanes třeba ztropí ran-
dál. Emilie taky poletuje jak nabouraná
plachetnice. A já abych tady umřel
hlady. Žádná z vás pro mne ani prstem
nehne. No jo, vy chcete vždycky jen to
jedno.

JOHANA *zmateně uklízí se stolu* · A ty? Nikdy
jsi na mě nebyl jiný?

BAAL · Jseš umytá? Ani zbla věcnosti! Nic
jsi z toho neměla? Dělej, ať se dostaneš
domů! Johanesovi můžeš říct, že jsem tě
včera dovedl domů a že na něho mám
vzteky. *Pršelo. Zabálí se do příkrývky.*

JOHANA · Johanesovi? *Jde těžce ke dveřím,
odejde.*

BAAL *se prudce otočí* · Johano! *Vyskoč z postele a
běži ke dveřím. Johano! U okna. Tamhle
běží! Tamhle! Chce zpátky do postele, po-
tom však shodí na zem polštář a vzdychaje si
na něj lehne. Setmí se. Na dvoře hraje flašinet.*

2

Poledne. Baal leží na posteli.

BAAL *si pobrukuje* ·

Už z chlastu nebe potemnělo,

má fialové průčelí.

Košile v cárech, tvoje tělo...

DVĚ SESTRY *vstoupí objímající se.*

STARŠÍ SESTRA · Řekl jste nám, že vás
máme zase navštívit.

BAAL *si dále pobrukuje* ·

...v široké bílé posteli.

STARŠÍ · A tak jsme tady, pane Baale.

BAAL · Teď mi lítají do holubníku hned dvě
najednou. Vysvečte se!

STARŠÍ · Maminka slyšela minulý týden, jak
vrzaly schody. *Rozptná sestře halenku.*

MLADŠÍ · Na schodech už byla skoro tma,
když jsme se plížily nahoru do světničky.

BAAL · Jednoho dne vás budu mít na krku.

MLADŠÍ · Já bych se utopila, pane Baale!

STARŠÍ · Přišly jsme obě...

MLADŠÍ · Já se stydím, sestro.

STARŠÍ · Poprvé to není...

MLADŠÍ · Ale nikdy to nebylo tak za světla,
sestro. Venku je jasné poledne.

STARŠÍ · Podruhé to taky není...

MLADŠÍ · Ty se musíš svléct taky.

STARŠÍ · Ano. Taky se svleču.

BAAL · Až budete hotové, můžete přijít za
mnou. Pak už bude tma.

MLADŠÍ · Dnes musíš napřed ty, sestro.

STARŠÍ · Posledně jsem šla taky napřed...

MLADŠÍ · Ne, já.

BAAL · Přijdete na řadu obě zároveň.

STARŠÍ *stojí, objímají mladší* · Jsme hotové, venku je tak světlo.

BAAL · Je venku teplo?

STARŠÍ · Vždyť je teprve duben.

MLADŠÍ · Ale slunce dnes hřeje.

BAAL · Líbilo se vám to posledně? *Mlčent.*

STARŠÍ · Jedno děvče skočilo do řeky: Johana Reiherová.

MLADŠÍ · Do Lechu. Tam bych nešla. Je tam moc dravý proud.

BAAL · Do řeky? Ví se proč?

STARŠÍ · Lidi o něčem mluví. Všelicos se povídá.

MLADŠÍ · Šla večer z domu a celou noc zůstala venku.

BAAL · Ráno už se domů nevrátila?

MLADŠÍ · Ne, šla se rovnou utopit. Ale ještě ji nenašli.

BAAL · Ještě pluje...

MLADŠÍ · Co je ti, sestro?

STARŠÍ · Nic. Trochu mě zamrazilo.

BAAL · Jsem dneska nějaký líný, můžete jít domů.

STARŠÍ · To nesmíte udělat, pane Baale. To jí nesmíte udělat. *Zaklepání.*

MLADŠÍ · Někdo klepe. To bude matka.

STARŠÍ · Proboha, neotvírejte!

MLADŠÍ · Mám strach, sestro.

STARŠÍ · Tady máš blůzičku! *Silněji zaklepání.*

BAAL · Jestli je to vaše matka, tak si to vypijete.

STARŠÍ *se rychle obléká* · Neotvírejte, počkejte ještě! Zandejte závoru, proboha!

BYTNÁ *tlustá, vstoupí* · Koukněme se, koukněme se! Já si to hnedka myslela. Dvě najednou! Copak ve vás není kapka studu? Dvě najednou si leháte tomuhle do jeho rybníka? Vod rána do večera a zas do rána

mu postel nevychladne! Ale teď se do toho zamíchám já: moje podkrovní není žádnéj bordel!

BAAL *se odvrátí ke stěně.*

BYTNÁ · Snad nejste vospalej? Copak vy se toho masa nikdy nepřejíte? Vždyť už jste průsvitnej jak záclona. Úplnej duch. Na nohách už máte jen kůži.

BAAL *pokrčí rameny* · Lítají mi sem jak labutě do křoví!

BYTNÁ *spráskne ruce* · Pěkný labutě! Co vy to máte za vejrazy! Z vás by moh bejt básník, vy! Jen jestli vám dřív neuhlijou kolena, vy!

BAAL · Tonu v nadbytku bílých těl.

BYTNÁ · Bílých těl! Úplnej básník. Však nic jinýho byste stejně nesved! A takový chudinky mladý! Vy jste asi sestry, co? Vy jste asi ubohý sirotečci, že hned spouštíte moldánky. Copak dostáváte vejprask? Na vaše bílá těla?

BAAL *se směje.*

BYTNÁ · A vy se ještě smějete? Po kilech kazíte ubohý děvčata, do svýho pekla je vláčíte! Fuj tajfil, vy bestie! Máte vejpověď. Teď ale alou domů k mamince, jdu s váma!

MLADŠÍ *pláče usedavěji.*

STARŠÍ · Ona za nic nemůže, paní.

BYTNÁ *bere obě za ruku* · Brečíme? Taková čeládka! No, nemyslete si, že jste tady byly jen vy! Ten labutěma přímo hejří! Ten už oblažil docela jiný a kůži pak hodil na smetiště! Ale teď alou ven, na zdravej vzduch! Tam se bez slaný vody vobejdete! *Vezme obě kolem ramenou.* Však já už vím, co tenhle je zač! Tuhle firmu znám. Jen ne hned moldánky a posmrkávat, to se jinak pozná na vočích! Vezměte se pěkně za ruce a jděte domů za maminkou a po druhý to nedělejte. *Strká je ke dveřím.* A vy, vy máte vejpověď! Můžete si svúj

labutí chlívek zařídit někde jinde! *Vystrčí obě ven. Odejde.*

BAAL *vstane, protahuje se* · Pakáž, ale se srdcem! — Beztak už jsem dneska zatraceně líný. *Hodí na stůl papír, sedne si k němu.* Polepším se, začnu znova. *Rozvrhne na papíře velké iniciály.* Zkusím to teďka s lidskou duší. Jsem úplně vyplundrovaný, ale hlad mám jako dravec. Zbyly ze mne jen kosti potažené kůží. Pakáž! *Pohodlně se opře, natáhne ruce i nohy, emfaticky.* Teď udělám léto. Rudé. Šarlatové. Žravé. *Zase si brouká, opět se setmí. Pak hraje flašinet.*

3

Večer. Baal sedí za stolem.

BAAL *uchoptí láhev s kořalkou. S odmikami* · Už čtvrtý den teď čmárám na papír samé rudé léto, divoké, bledé, žravé, a bojuji s flaškou kořalky. V tom punktu to nebylo bez porážek, ale bílá těla se už začínají navracet na černé zdi, do egyptské temnoty. Přitluču je na dřevěné stěny, jenom nesmím pít kořalku. *Tlachá.* Bílá kořalka, to je můj koníček i má hůl. Od té doby, co sníh kape do stoky, zrcadlila jen můj papír a zůstala netknutá. Ale teď se mi třesou ruce. Jako by v nich ještě vězela ta bílá těla. *Naslouchá.* Srdce mi tluče jako koňské kopyto. *Blouzní.* Ó Johano, ještě jednu noc v tvém akváriu, a byl bych shnil mezi rybami! Ale teď mě naplňuje vůně vlahých májových nocí. Jsem milenc bez milenky. Podléhám. *Pije, vstává.* Musím se vystěhovat. Ale napřed si přivedu ženskou. Stěhovat se sám, je smutné. *Vyhledá oknem.* Nějakou! S obličejem jako ženská. *Broukaje si odejde. Dole hraje harmonium Tristana.*

JOHANES *vstoupí zpustlý a bledý. Prohrabává*

papíry na stole. Zvedne láhev. Jde plaše ke dveřím a čeká tam.

Na schodech hluk a hvotzdání.

BAAL *vtáhne dovnitř Žofii Bargerovou. Hvotzdne.* Buď milá, má milá! To je moje světnice. *Sedne si. Spatří Johanesa.* Co tady děláš?

JOHANES · Já jsem jen chtěl...

BAAL · Tak? Tys chtěl? Okouníš tady? Náhrobek mé uplynulé Johany? Johannesova mrtvolka z jiného světa, co? Vyhodím tě! Maž — a hned! *Pobíhá kolem něho.* To je nestydatost! Praštím tebou o zeď, tak jako tak je jaro. Hop!

JOHANES *na něho dlouze pohledne a odejde.*

BAAL *si hvotzdá.*

ŽOFIE · Co vám ten mladík udělal? Pustte mě!

BAAL *otevře dveře dokořán* · V prvním patře dole musíte jít napravo!

ŽOFIE · Běželi za námi, když jste mě dole před vraty chytl. Najdou mě.

BAAL · Tady tě nenajde nikdo.

ŽOFIE · Vůbec vás neznám. Co ode mne chcete?

BAAL · Když se takhle ptáš, tak zas můžeš jít.

ŽOFIE · Přepadl jste mě na ulici. Myslela jsem, že to je orangutan.

BAAL · Však je taky jaro. Musil jsem do toho zatraceného doupěte přivést něco bílého. Oblak! *Otevře dveře, naslouchá.* Ti idioti si spletli směr.

ŽOFIE · Doma mě vyženou, když se vrátím pozdě.

BAAL · Zvláště tak.

ŽOFIE · Jak?

BAAL · Tak, jak každá vypadá, když ji pomiluju.

ŽOFIE · Nevím, proč už jsem dávno neodešla.

BAAL · Mohu ti o tom poskytnout informaci.

ŽOFIE · Prosim vás, nemyslete si o mně nic špatného!

BAAL · Proč ne? Jsi žena jako každá druhá.
Hlava je různá. Kolena jsou všechna stejně
rozřepaná.

ŽOFIE *nerozhodně odchází, u dveří se ohlédne;*
Baalovi, který sedí na židli jak na koni a hledí
na ni. Sbohem!

BAAL *lhostejně* · Špatně se vám dýchá?

ŽOFIE · Já nevím, mně je tak mdlo. *Opře se*
o zed.

BAAL · Já to vím. To je tím, že je duben. Bude
tma a ty cítíš můj pach. Tak je tomu
u zvířat. *Vstane. Bílý oblaku, teď patříš*
větru! Rychle k ní, zabouchne dveře, vezme
Žofii Bargerovou do náruče.

ŽOFIE *bez dechu* · Nech mě!

BAAL · Jmenuji se Baal.

ŽOFIE · Nech mě!

BAAL · Musíš mě utěšit. Byl jsem zesláblý
zimou. A ty vypadáš jako žena.

ŽOFIE *k němu vzhledně* · Baal se jmenuješ...?

BAAL · Nechceš už domů?

ŽOFIE *prohlédne si ho* · Jsi tak ošklivý, tak
ošklivý, až se člověk poleká... Ale pak...

BAAL · Hm?

ŽOFIE · Pak už to nevádi.

BAAL *ji políbí* · V kolenou jsi silná, hm?

ŽOFIE · Copak víš, jak se jmenuju? Jmenuju
se Žofie Bargerová.

BAAL · Na to musíš zapomenout. *Libá ji.*

ŽOFIE · Ne... ne... Víš, že mě ještě nikdo
nikdy tak...

BAAL · Jsi neposkvrněná? Pojd! *Vede ji k posteli.*
Sednou si. Vidíš! V téhle dřevěné komoře
ležely kaskády těl: ale teď chci obličej.
V noci půjdem ven. Lehnem si mezi
rostliny. Ty jsi žena. Já jsem se poskvrnil.
Musíš mě milovat, nějaký čas!

ŽOFIE · Takový jsi?... Miluji tě.

BAAL *položí hlavu na její prsa* · Teď je nad námi
nebe a my jsme sami.

ŽOFIE · Ale musíš ležet tiše.

BAAL · Jako dítě!

ŽOFIE *se vztyčí* · Doma je matka, musím
domů.

BAAL · Je stará?

ŽOFIE · Sedmdesát.

BAAL · Tak to už je na zlé věci zvyklá.

ŽOFIE · Co když mě pohltí zem? Co když mě
večer odvečou do nějakého brlohu a já
už se nikdy nevrátím?

BAAL · Nikdy? *Ticho. Máš sourozence?*

ŽOFIE · Mám. Potřebuji mě.

BAAL · Vzduch tady v komoře je jako mléko.
Vstane, u okna. Vrby u řeky jsou mokré, až
z nich kape. Rozcuchané od deště.
Chytne ji. Jistě máš bílá stehna. Opět se
setmí a na dvoře také opět hraje flašinet.

■
Obílené domy s hnědými kmeny
stromů

Pochmurné zvony. Baal. Pobuda, bledý ožralec.

BAAL *velkými kroky obchází v půlkruhu kolem*
pobudy, který sedí a obrací bledou tvář
vzhůru · Kdo přitloukl na zdi ta mrtvá
těla stromů?

POBUDA · Bledý slonovinový vzduch kolem
těch mrtvých těl: Boží tělo.

BAAL · K tomu zvony, když rostliny jsou po-
ničeny.

POBUDA · Mě zvony morálně povznášejí.

BAAL · Ty stromy tě nedrtí?

POBUDA · Čerta, zdechlina stromů! *Pije*
z láhve kořalku.

BAAL · Ženská těla nejsou lepší!

POBUDA · Co mají ženská těla společného
s procesím?

BAAL · To jsou svinárny. Ty nemiluješ!

POBUDA · Bílé tělo Ježíšovo: to miluju!
Podá mu nahoru láhev.

BAAL *konejšivěji* · Mám na papíře písni. Ale
teď se věší na hák na záchodě.

POBUDA *zjasněně* · Sloužit!! Mémú Pánu Je-
žíši: vidím bílé tělo Ježíšovo. Ježíš
miloval zlo.

BAAL *pije* · Jak já.

POBUDA · Znáš příběh o Ježíšovi a o mrtvém
psovi? Všichni říkali: Je to zapáchající
mršina! Zavolejte policii! Není to k vy-
držení! Ale on pravil: Má krásné bílé
zuby.

BAAL · Možná, že se ze mne stane katolík.

POBUDA · Z něho se nestal. *Vezme mu láhev.*

BAAL *opět rozhořčeně pobíhá sem a tam* · Ale ta
ženská těla bych na zdi nepřibíjel jako on.

POBUDA · Na zdi nepřibíjel! Nepřiplula po
řekách! Byla pobita pro něho, pro bílé
tělo Ježíšovo.

BAAL *mu vezme láhev, odvrátí se* · Vy máte
v těle příliš moc náboženství nebo příliš
moc kořalky. *Odchází i s láhví.*

POBUDA *divoce za ním křičí* · Vy se tedy ne-
chcete zastávat svých ideálů, pane? Vy
se nechcete vrhnout do procesí? Vy mi-
lujete rostliny, a nechcete pro ně nic udě-
lat?

BAAL · Jdu dolů k řece a umyju se tam.
O mrtvá těla se nikdy nestarám. Ani
o mrtvá boží těla. *Odejde.*

POBUDA · Ale já mám v těle kořalku a já
to nevydržím. Já tyhle zatracené mrtvé
rostliny nesnesu. Kdybych měl v těle
více kořalky, tak bych to možná snesl.

■
Májová noc pod stromy.

Baal. Žofie.

BAAL *ltně* · Déšť nyní ustal. Tráva je jistě ještě
mokrá... Našími listy voda nepronikla...

Mladé listí mokvá mokrotou, ale tady
v kořání je sucho. *Rozezleně:* Proč člověk
nemůže spát s rostlinami?

ŽOFIE · Poslouchej!

BAAL · Divé svištění větru v mokřem černém
listoví! Slyšíš, jak déšť proniká korunou?

ŽOFIE · Cítím kapku na krku... Nech mě, ty!

BAAL · Láska nám strhá šaty s těla jako vír a
nahé nás pochová s mrtvými listy. Ale
předtím jsme uviděli nebe!

ŽOFIE · Chtěla bych se schovat do tebe, pro-
tože jsem nahá, Baale.

BAAL · Jsem opilý a ty vrávoráš. Nebe je černé
a my se vznášíme na houpačce, s láskou
v těle, a nebe je černé. Miluji tě.

ŽOFIE · Ó Baale! Má matka teď oplakává
mou mrtvolu, myslí si, že jsem skočila do
vody. Kolik je to týdnů? To ještě nebyl
máj. Teď jsou tomu možná tři týdny.

BAAL · Teď jsou tomu tři týdny, pravila milá
v kořání stromů, když tomu bylo třicet
let. A to už byla napůl zetlelá.

ŽOFIE · Je to krásné tak ležet jako kořist a
nad hlavou je nebe a člověk už nikdy ne-
bude sám.

BAAL · Teď ti zase odhrnu košili.

■
Kavárna „U nočního oblaku“

Obskurní kavárnička, nabílená šatna, vzadu vlevo
tmavohnědá opona, vpravo na boku nabílené dveře na
záchod; vpravo vzadu dveře. Když se otevřou, je vidět
modrou noc. Vzadu v kavárně zptvá subreta.

BAAL *chodí bez košile po místnosti, popíjí a něco si*
pobrukuje.

LUPU *tlustý bledý mladík s černými lesklými vlasy*
ulízanými na cestičku, se zpoceným bledým
obličejem a s tučným zátylkem, ve dveřích
vpravo. Zas nám rozmlátili lucernu.

BAAL · Sem chodí jen prasata. Kde je další
příděl kořalky?

LUPU · Všecko jste už vypil.

BAAL · Dej si pozor!

LUPU · Pan Mjurk říká cosi o houbě, která
všecko vypije.

BAAL · Nedostanu tedy žádnou kořalku?

LUPU · Pan Mjurk říká, že před představením
už další kořalku nedostanete. Je mi vás
líto.

MJURK *vykoukne oponou* · Zmiz, Lupu!

BAAL · Musím dostat svůj příděl, Mjurku,
jinak lyrika nebude.

MJURK · Neměl byste tolik chlastat, jinak si
jednou v noci zazpíváte amen a pak už
nic.

BAAL · Nač tedy ještě zpívám?

MJURK · Jste vedle subrety Savetky nejbrilantnější číslo Nočního oblaku. Vlastnoručně jsem vás objevil. Tak jemná duše v takové hroudě sádla! To tu ještě nebylo! V té hroudě sádla pramení ten úspěch, ne v té lyrice. Vaše chlastání mě zruinuje.

BAAL · Mám už dost toho každovečerního handrkování o smluvní kořalku. Odprejcknu.

MJURK · Za mnou stojí policie. Člověče, měl byste se zas jednou pořádně vyspat, trajdáte se, jako byste měl pod kolena přeseknuté šlachy. Pusťte svou milou k vodě! *V kavárně potlesk*. Ale teď je vaše číslo.

BAAL · Mám toho po krk.

SUBRETA *s klavíristou, bledým apatickým člověkem, vykoukne oponou*. Fajrunt!

MJURK *vmucuje Baalovi frak* · Polonahý se u nás na jeviště nechodí.

BAAL · Idiote! *Strhne si frak a odchází oponou, táhne za sebou kytaru*.

SUBRETA *se posadí, pije* · Pracuje jen pro milenkku, s kterou žije. Je to génius. Lupu

ho nestoudně imituje. Osvojil si stejný tón a taky si opatřil milenkku.

KLAVÍRISTA *opírá se o záchodové dveře* · Jeho písně jsou nebeské, ale tady se už jedenáct večerů handrkuje o příděl kořalky.

SUBRETA *pije jak duha* · Je to s náma bída.

BAAL *za oponou* · Já malé poupě, já sedávám v koutě, a proto jsem veselý, namoutě! *Potlesk, Baal pokračuje, za doprovodu kytary*.

Komorou zlý vítr vál,
kluk tam modré švestky žral,
jeho bílé tělíčko,
hovělo si maličko.

V kavárně potlesk s pohoršeným voláním. Baal zpívá dál a nepokoj vzrůstá, protože písníčka je stále nestydatější. Nakonec v kavárně nesmírný randál.

KLAVÍRISTA *apaticky* · K čertu, on uteče. Sanita! Teď mluví Mjurk, ale oni ho rozčtvrtí. Řekl jim to po lopatě.

BAAL *vystoupí z opony, táhne za sebou kytaru*.

MJURK *za ním* · Však já vás vycepuju, vy zvíře! Budete své číslo zpívat a basta! Dle smlouvy! Jinak zalarmuju policii! *Jde zpět do sálu.*

KLAVÍRISTA · Zruinujete nás, Baale.

BAAL *se chytne za krk, jde napravo k záchodovým dveřím*.

KLAVÍRISTA *ho nepouští* · Kam chcete?

BAAL *ho odstrčí. Vejde do dveří i s kytarou*.

SUBRETA · Vy si berete kytaru s sebou na záchod? Jste božský!

HOSTĚ *nakukují dovnitř* · Kde je to prase? — Zpívat dál! — Jen žádnou přestávku! — Lump jeden zatracený! *Jdou zpátky do sálu.*

MJURK *vejde* · Mluvil jsem jak major od Armády spásy. Na policii se můžeme spolehnout. Ale ti mládenci zas dupou, aby přišel. Kde vůbec je ten chlap? Musí na scénu.

KLAVÍRISTA · Atrakce je na hajzlu. *V pozadí křik: Baal!*

MJURK *bouchá na dveře* · Pane! Tak se přece ozvěte! Sakra, já vám zapovídám zavírat se na závoru. V době, kdy mnou jste placen. Mám to černé na bílém. Vy hochštaplere! *Buň do dveří jako v extázi.*

LUPU *ve dveřích vpravo, je vidět modrou noc* · Okénko od záchodu je otevřené. Sup vylítl. Bez kořalky ani verš.

MJURK · Prázdný? Vylítl? Záchodem ven? Hrdlořez! Obrátím se na policii. *Vyřítí se ven.*

VOLÁNÍ *zezadu, do taktu* · Baal! Baal! Baal!

Zelená pole, modrý švestkový sad

Baal. Ekart.

BAAL *zvolna prochází mezi poli* · Od té doby, co nebe je zelenější a těhotné, červencový vzduch, vítr — žádná košile v kalhotách! *Jde zpátky k Ekartovi*. Dřou mi stehna. Vítr mi nafoukl lebku, na chlupech pod pažďím mi uvízla vůně polí. Vzduch se chvěje, jako by se ožral kořalkou.

EKART *za ním* · Proč utíkáš od těch švestek jako slon?

BAAL · Dej ploutev na mou lebku! Při každém úderu srdce se lebka nadme a zase splaskne, jako měch. Cítíš to?

EKART · Ne.

BAAL · Nemáš ponětí o mé duši.

EKART · Nemáše si lehnout do vody?

BAAL · Moje duše, bratře, to je sténání žitných lánů, když se převalují pod větrem, a blýskot v očích dvou brouků, kteří se navzájem chtějí sežrat.

EKART · Víš, co jseš? Červencem poblázněný chlap s nesmrtelnými střevy. Knedlík, po

kterém na nebi jednou zbude mastný flek!

BAAL · To je sice papír, ale nevadí.

EKART · Mé tělo je lehké jak švestkový zákrsek ve větru.

BAAL · To je tím bledým letním nebem, bratře. Necháme se houpat vlažnou vodou nějaké modré tůně? Jinak nás ty bílé silnice vytáhnou do nebe jak andělské šňůry.

Vesnická hospoda. Večer

Kolem Baala sedláci. V jednom koutě Ekart.

BAAL · Dobře, že vás mám všechny pohromadě! Bratr sem přijde zítra večer. To už tu ti býci musí být.

JEDEN SEDLÁK *s otevřenou hubou* · Jak se to na býkovi pozná, jestli je takový, jak to chce váš bratr?

BAAL · To pozná jen bratr. Musí to být samé krásné kusy. Jinak to nemá žádnou cenu. Hospodský! Jednu žitnou!

DRUHÝ SEDLÁK · Koupíte ho hned?

BAAL · Toho, který bude nejsilnější ve slabinách.

TŘETÍ SEDLÁK · To přivedou býky z jedenácti vesnic. Za každou cenu, kterou nabídněš.

PRVNÍ SEDLÁK · Pojď se podívat na mého býka!

BAAL · Hospodo, jednu žitnou!

SEDLÁCI · Můj býk je nejlepší! Zítra večer, říkáte? — *Chystají se k odchodu*. — Zůstanete tady přes noc?

BAAL · Ano. V jedné posteli! *Sedláci odejdou*.

EKART · Co vlastně chceš? Zbláznil ses?

BAAL · Nebylo to nádherné, jak mžikali a civěli a jak to pak pochopili a hned začali počítat?

EKART · Aspoň jsme vyzunkli několik skle-

niček žitné. Ale teď musíme vzít do zaječích.

BAAL · Do zaječích? Teď? Co blázníš?

EKART · Já myslím, že blázen jseš spíš ty! Pomysli na ty býky!

BAAL · Jo a proč myslíš, že jsem to těm chlapům nabulíkoval?

EKART · Přece kvůli několika štamprlatům, ne?

BAAL · Nefantazíruj! Chci ti vystrojit slavnost, Ekarte. *Otevře za zády okno. Šeřt se. Zase si sedne.*

EKART · Šest sklenek, a jseš na mol. Styď se!

BAAL · Bude to báječné. Mám tyhle prosté lidi hrozně rád. Budeš mít božské divadlo, bratře! Na zdraví!

EKART · S oblibou si hraješ na naivku. A ti chudáci pak rozmlátí lebku mně i tobě!

BAAL · Je to kvůli tomu, aby se poučili. Myslí na ně za tohoto vlahého večera s jistotou něhou. Přijdou, aby po svém prostém způsobu podváděli. A to se mi líbí.

EKART *vstává* · Tak tedy, buď býci, nebo já. Jdu, dokud hospodský nic netuší.

BAAL *zamračeně* · Večer je tak vlahý. Zůstaň ještě hodinku. Pak půjdu taky. Víš přece, že tě mám rád. Hnuj z polí je cítit až sem. Myslíš, že hospodský dá ještě kořalku lidem, kteří to aranžují s těmi býky?

EKART · Je slyšet kroky.

FARÁŘ *vstoupí* · *Baalovi* · Dobrý večer. Vy jste ten člověk s těmi býky?

BAAL · To jsem.

FARÁŘ · Nač jste tenhle švindl vlastně rozběhl?

BAAL · Nemám nic jiného na světě. Jak silně voní seno! Je to tak večer vždycky?

FARÁŘ · Zdá se, člověče, že váš svět je velmi omezený!

BAAL · Mé nebe je plné stromů a těl.

FARÁŘ · Nemluvte o tom. Svět není váš cirkus.

BAAL

BAAL · A co je tedy svět?

FARÁŘ · Můžete klidně jít! Víte, já jsem velice dobromyslný člověk. Nechci vám také nic vyčítat. Dal jsem celou věc do pořádku.

BAAL · Spravedlivý nemá smysl pro humor, Ekarte!

FARÁŘ · Copak neuznáváte, jak je váš záměr dětinský? *Ekartovi*: Co ten člověk vůbec chce?

BAAL *se pohodlně opře* · Za večerního šření. Samozřejmě musí být večer a samozřejmě musí být na nebi mráčky, vzduch bude vlahý a zvedne se vánek a pak přijdou býci. Klušou sem ze všech stran, je to otrěsná podívaná. A ti chudáci pak budou stát mezi nimi a nebudou vědět, co si s těmi býky počít. Přepočítali se: zažijí jenom otrěsnou podívanou. Mám rád i lidi, kteří se přepočítali. A kde by člověk jinak uviděl pohromadě tolik zvířat?

FARÁŘ · A kvůli tomu jste chtěl sbuntovat sedm vesnic?

BAAL · Co je sedm vesnic proti takové podívané!

FARÁŘ · Už vás chápu. Jste ubohý člověk. A býky asi máte obzvlášť rád, že?

BAAL · Pojď, Ekarte! Zkazil nám to. Tenhle křesťan už zvířata nemiluje.

FARÁŘ *se směje, pak vážně* · Tak tu podívanou tedy mít nebudete. Jen jděte, jděte a nebudte už nápadný. Myslí, že jsem vám prokázal značnou službu, člověče!

BAAL · Pojď, Ekarte! Slavnost nebude, bratře! *Pomalů s Ekartem odcházejí.*

FARÁŘ · Dobrý večer, pane hospodský! Zaplatím útratu za ty pány!

HOSPODSKÝ *za šenkem* · Jedenáct kořalek, důstojnosti.

■

Stromy večer

Šest nebo sedm dřevorubců. Sedí na zemi, opřeni o stromy. Mezi nimi Baal. V trávě mrtvola.

PRVNÍ DŘEVORUBEC · Byl to dub. Nebyl hned mrtev, ještě trpěl.

DRUHÝ DŘEVORUBEC · Dneska ráno ještě říkal, že se počasí asi zlepší. Tak že by to chtěl: zeleň a deště jen trošku. A aby se nemuselo sušit dříví.

TŘETÍ · Teddy byl dobrý chlap. Dřív měl kdesi obchůdek. To byla jeho vrcholná doba. To byl ještě tlustý jak panáček. Ale přišel na mizinu kvůli nějaké ženské a tak se dostal sem nahoru a za ty roky to bříško shodil.

JINÝ · Nevyprávěl nikdy nic o tom, co měl se ženskými?

TŘETÍ · Ne. Ani nevím, jestli se ještě chtěl vrátit dolů. Myslí, že hodně šetřil, ale možná že to tak jen vypadalo. Byl velice střidmý. Mysí tady v horách vykládáme samé lži. Je to tak mnohem lepší.

JINÝ · Před týdnem povídal, že půjde v zimě nahoru na sever. Má tam asi někde chýši. Neřekl ti, kde, slone? *Baalovi*. Mluvili jste o tom přece?

BAAL · Nechte mě na pokoji. Nic nevím.

PŘEDCHOZÍ · Ty by sis do toho hnízda chtěl sednout asi sám, co?

DRUHÝ · Na toho není spolehnoutí. Vzpomeňte si, jak nám přes noc pověsil boty do vody, že jsme pak ani nemohli do lesa. A to jen proto, že byl jako obyčejně líný.

JINÝ · Za ty peníze teda nedělá vůbec nic.

BAAL · Dneska se přece nehádejte! Nemůžete trochu myslet na chudáka Teddyho?

JEDEN · Kdepak jsi byl, když vypustil duši? *Baal se zvedne a běží přes trávu k Teddymu. Tam se posadí.*

JEDEN · Pánové, Baal nějak vrávorá!

JINÝ · Nechte ho. Slon je rozrušen.

TŘETÍ · Opravdu byste se dneska mohli mýřit, dokud tady ještě leží.

JINÝ · Co tam s Teddym tropíš, slone?

BAAL *nad mrtvým* · Teddy má věčný klid a my máme věčný neklid. Obojí je dobrá věc. Nebe je černé. Stromy se chvějí. Někde se dmou oblaka. To je ta scenérie. Můžeme jít. Po spánku se probudíme. On ne. My. To je dvojnásob dobré.

JINÝ · Jaké že je nebe?

BAAL · Nebe je černé.

JINÝ · Hlavu moc chytrou nemáš, to teda ne. Potrefí to taky vždycky toho nepravého.

BAAL · Ano, miláčku, to je báječné, v tom máš pravdu.

JEDEN · Baala to potrefit nemůže. Kde se pracuje, tam on nechodí.

BAAL · Teddy naproti tomu byl pilný. Teddy byl štedrý. Teddy byl snášenlivý. Z toho zbylo jediné: Teddy byl.

DRUHÝ · Kdepak je asi teď?

BAAL *ukazuje na mrtvého* · Tady.

TŘETÍ · Vždycky si říkám, že duše zemřelých se proměňují ve vítr, zvlášť za jarních večerů, ale na podzim taky.

BAAL · A v létě, na slunci, nad obilnými lány.

TŘETÍ · To se k tomu nehodí. Musí být tma.

BAAL · Musí být tma, Teddy. *Ticho.*

JEDEN · Pánové, kam ho vlastně dáme?

TŘETÍ · Nemá nikoho, kdo by o něho stál.

JINÝ · Byl na světě jen sám pro sebe.

JEDEN · A jeho věci?

TŘETÍ · Moc toho není. Peníze nosil kamsi do banky. Tam zůstanou ležet, i když už je pryč. Víš co, Baale?

BAAL · Pořád ještě nezapáchá.

JEDEN · Mám výborný nápad, pánové.

JINÝ · Ven s ním!

MUŽ S NÁPADEM · Nejenom tenhle slon má nápady, drahouškové! Co byste tomu

řekli, kdybychom na Teddyho zdraví něco vypili?

BAAL · To je nemravné, Bergmeiere.

JINÍ · Čerta starýho, nemravné! Ale co máme pít? Vodu? Styd' se, mladíku!

MUŽ S NÁPADEM · Kořalku!

BAAL · Hlasuji pro návrh. Kořalka je mravná. Či kořalku?

MUŽ S NÁPADEM · Teddyho kořalku.

JINÍ · Teddyho? — To je slovo. — Jeho příděl! — Teddy byl šetrný. — To je na idiota výborný nápad, mladíku!

MUŽ · Hlavička, co? To je něco pro vaše kotrby! Teddyho kořalku na Teddyho tryzně! Laciné a důstojné! Měl už někdo nad Teddym smuteční řeč? Copak se to nesluší?

BAAL · Já.

NĚKTERÍ · Kdy?

BAAL · Předtím. Než jste se dali do toho žvavení, do těch nesmyslů. Řeč začínala slovy: Teddy má věčný klid... Všimnete si všeho, až už je po tom.

JINÍ · Hlupáku! Pojdme pro kořalku!

BAAL · Je to hanba.

JINÍ · Oho! A pročpak, veliký slone?

BAAL · Je to Teddyho majetek. Ten soudek nesmíte otevřít. Teddy má ženu a pět ubohých sirotků.

JEDEN · Čtyři. Jsou jenom čtyři.

JINÝ · Teď se to najednou dovídáme.

BAAL · Chcete pěti Teddyho sirotkům vychlastat kořalku jejich nebohého otce? To jste křestani?

PŘEDCHOZÍ · Čtyřem. Čtyřem sirotkům.

BAAL · Čtyřem Teddyho sirotkům vychlastat kořalku rovnou od huby?

JEDEN · Teddy vůbec žádnou rodinu neměl.

BAAL · Ale sirotky, miláčkové, sirotky.

JINÝ · Ten bláznivý slon si z vás utahuje! Myslíte si, že Teddyho sirotci budou chlastat Teddyho kořalku? Jistě, je to Teddyho majetek...

BAAL

BAAL *ho přeruší* · Byl to...

JINÝ · Co s tím zase chceš?

JEDEN · Kecá. Nemá rozumu, ani co by se za nehet vešlo.

JINÝ · Povídám: Byl to Teddyho majetek a my to zaplatíme. Penězi, mládenci, tvrdou mincí. Pak můžou narukovat sirotci.

VŠICHNI · To je dobrý návrh. Slon je na lopatkách. On se asi zbláznil, že nechce kořalku. Vykašlem se na něho a půjdem pro Teddyho kořalku!

BAAL *za nimi volá* · Aspoň se sem zas vracte, vy zatracení okradači mrtvol! *K Teddymu*. Ubohý Teddy! Stromy jsou dnes jaksepatří a vzduch je dobrý a lahodný a já cítím, jak vnitřně překypuji, ubohý Teddy, nevzrušuje tě to? Jsi úplně vyřízený, dej na má slova, brzy budeš zapáchat, a vítr vane dál, všechno jde dál, a tvoji chýši, co já vím, kde stojí, a tvůj majetek ti berou živí, a tys to všechno nechal na holičkách a chtělš jen svůj věčný klid. Tvoje tělo ještě nebylo tak špatné, Teddy, ani teď ještě není nejhorší, jen trošku porouchané, na jedné straně, a pak ovšem nohy — s ženskými by byl konec, takového něco se na ženskou nepokládá. *Zvedne nohu mrtvého*. Ale konec konců, chlapče, by se s tímhle tělem ještě při dobré vůli dalo žít, ale tvoje duše, to byla zatraceně nobl osobnost, byt byl závadný a krysy opouštějí potápějící se loď; podlehlš, Teddy, toliko svému zvyku.

OSTATNÍ *se vracejí* · Hoho, slone, teď se těš! Kde je brandy, co byla pod Teddyho starou postelí, kde je ten soudek, he? — Kdes byl, když jsme se starali o ubohého Teddyho? Mluv! To ještě Teddy ani nevypustil duši! Tak co? — Kdes byl, ty prase, ty hanobiteli mrtvol, ty ochránče Teddyho ubohých sirotků? Mluv!

BAAL · Zhola nic není dokázáno, drahouškové!

OSTATNÍ · Tak kde je kořalka? Vychlastal ji, podle tvého ctěného mínění, soudek sám? — To je zatraceně vážná věc, mládenče. — Vstaň, zvedni se, rozumíš? Udělej čtyři kroky a odvolej pak, že jsi rozrušen, duševně i tělesně docela zničen, ty stará svině! — Postavte ho, mládenci, pomozte mu na nohy, tomu hanobiteli Teddyho ubohé cti! *Postaví Baala na nohy*.

BAAL · Vy lotři! Nešlapejte mi aspoň na ubohého Teddyho! *Posadí se a dá si ruku mrtvého pod paži*. Když mě budete týrat, tak Teddy spadne na obličej. Je tohle pieta? Já jsem v sebeobraně. Váš je sedm, se-dum, a nepili jste, a já jsem jeden jediný a pil jsem. Hodí se to, je to čestné, sedm na jednoho? Uklidněte se! Teddy se taky uklidnil.

NĚKTERÍ *smutně a pobouřené* · Tomu chlapovi není nic svaté. — Bůh buď milostiv jeho ozralé duši! — Je to nejzatrvelejší hříšník, jaký pobíhá mezi božíma rukama.

BAAL · Sedněte si, nemám tohle kněžourství rád. Jedni prostě mají mozek moudřejší a druzí slabší, tak už to musí být. Ti druzí jsou pak zato lepší pracovníci. Viděli jste sami, že já jsem duševní pracovník. *Kouří*. Nikdy jste ke mně neměli tu pravou úctu, miláčkové! A co se u vás dá do pohybu, když v sobě pohřbíte tu dobrou kořalku? Já zato získávám poznatky, poznatky, rozumíte? Řekl jsem Teddymu nesmírně podstatné věci. *Vytáhne z jeho náprsní kapsy papíry a prohlíží si je*. Ale vy jste samozřejmě museli běžet za tou bédnou kořalkou. Sedněte si: Pohlédněte na to nebe mezi stromy, jak nyní tmavne. To není nic? Pak vám hned z těla vyprchá celé to náboženství!

Chýše

Je slyšet děst. Baal. Ekart.

BAAL · To je pro naše bílá těla zimní spánek v černém bahně.

EKART · Pořád jsi ještě nepřinesl to maso!

BAAL · Ty se asi zabýváš skládáním té své mše, co?

EKART · Proč myslíš na mou mši? Mysli na svoji ženu! Kam jsi ji zase hnal v tomhle dešti?

BAAL · Běží za námi jak zoufalá a věší se mi na krk.

EKART · Klesáš pořád hlouběji.

BAAL · Jsem příliš těžký.

EKART · Se chcípnutím už asi nepočítáš, co?

BAAL · Bojuji na nůž. Chci žít i bez kůže ještě, chci se stáhnout ještě i do špiček prstů. Padám jako býk: do trávy, tam, kde je tráva nejměkčí. Polykám smrt a nevím o ničem.

EKART · Od té doby, co tu ležíme, jsi stále tučnější.

BAAL *sáhne si pravici pod košili do levého podpaždí* · Košile je mi ale volnější, čím špinavější, tím volnější. Vešel by se tam ještě jeden. Jen by nesměl být moc tlustý. Proč se ale povaluješ ty, takový hranáč?

EKART · Mám v lebce cosi jako nebe, úžasné zelené a zatraceně vysoké, a myšlenky poletují pod ním jak lehká oblaka ve větru. Nemohou se rozhodnout, jakým směrem by se měly brát. Ale to všechno je ve mně.

BAAL · To je delirium. Jsi alkoholik. Teď vidíš, jak se to vymstí.

EKART · Až přijde delirium, poznám to na obličej.

BAAL · Máš obličej, v kterém je spousta místa pro mnoho větru. Konkávní obličej.

Prohlíží si ho. Vůbec žádný obličej nemáš.
Vůbec nic nejsi. Jsi vzduch.

EKART · Jsem stále matematictější.

BAAL · O tvých zážitcích se člověk nikdy nic nedoví. Proč o sobě nikdy nemluvíš?

EKART · Asi žádné nemám. Kdo to tam venku běhá?

BAAL · Máš dobrý sluch. V tobě něco vězí, co skrýváš. Jsi zlý člověk, zrovna jako já, ďábel. Ale jednoho dne uvidíš krysy. Pak z tebe zase bude dobrý člověk.

ŽOFIE *ve dveřích.*

EKART · To jsi ty, Žofie?

BAAL · Co zase chceš?

ŽOFIE · Můžu teď dovnitř, Baale?

Rovina. Nebe. Večer

Baal. Ekart. Žofie.

ŽOFIE · Podklesávají mi kolena. Proč běžíš jak zoufalec?

BAAL · Protože se mi věší na krk jako žernov.

EKART · Jak s ní můžeš takhle jednat?

Vždyť čeká od tebe dítě!

ŽOFIE · Sama jsem je chtěla, Ekarte.

BAAL · Sama je chtěla. A teď ji mám na krku.

EKART · Jseš hovado. — Sedni si, Žofie.

ŽOFIE *si těžce sedá* · Nech ho, at jde!

EKART *Baalovi* · Když ji vyhodíš na dlažbu, já u ní zůstanu.

BAAL · Ona u tebe nezůstane. Ale ty bys mě nechal v bryndě. Kvůli ní, to je ti podobné.

EKART · Dvakrát jsi mě vyhodil z postele. Moje milenky ti byly lhostejné, ale sebrals mi je před nosem, ačkoliv jsem je měl rád.

BAAL · Protože jsi je měl rád. Dvakrát jsem hanobil mrtvolu, abys ty zůstal čistý. Já

to potřebuju. Neměl jsem z toho žádnou rozkoš, přísámboh!

EKART *Žofii* · A tohle očividné zvíře pořád ještě miluješ?

ŽOFIE · Nemohu za to, Ekarte. Budu milovat i jeho mrtvolu ještě. Miluji jeho pěsti. Nemůžu za to, Ekarte.

BAAL · Nechtěl bych vědět, co jste spolu prováděli, když jsem seděl v base.

ŽOFIE · Stáli jsme spolu před bílou budovou věznice a hleděli jsme nahoru, tam, kde byla tvoje cela.

BAAL · Byli jste spolu.

ŽOFIE · Natluč mi za to.

EKART *křičí* · Copak jsi mi ji nehodil na krk?

BAAL · Tehdá jsi mi ještě mohl být ukradený.

EKART · Nemám tvou sloní kůži!

BAAL · Proto tě mám rád.

EKART · Tak aspoň drž tu svou zatracenou hubu a nemluv o tom, dokud ona ještě u toho sedí.

BAAL · Ať se klidí! Stává se z ní potvora. *Chytne se oběma rukama za krk.* Pere si své špinavé prádlo v tvých slzách. Copak ještě nevidíš, že mezi námi pobíhá nahá? Jsem trpělivost sama, ale ze své kůže vyletět nemohu.

EKART *si sedne k Žofii* · Jdi domů ke své matce!

ŽOFIE · Copak můžu?

BAAL · Nemůže, Ekarte.

ŽOFIE · Zbij mě, Baale, když chceš. Nebudu už říkat, abys šel pomaleji. Nemyslela jsem to tak. Dovol mi, abych šla s tebou, dokud mám nohy, pak si lehnu někam do křoví a nemusíš se na mě ani podívat. Jen mě neodháněj, Baale.

BAAL · Polož to svoje tlusté tělo někam do řeky. Tys to chtěla, abych tě vyplivl.

ŽOFIE · Chceš mě tady nechat ležet, nechceš mě tady nechat ležet. Ještě to nevíš, Baale. Jsi jako dítě, když říkáš takové věci.

BAAL · Teď tě mám až po krk.

ŽOFIE · Aspoň jednu noc, aspoň jednu noc, Baale. Mám strach, když jsem sama. Bojím se tmy, bojím se tmy.

BAAL · V tomhle stavu? To se tě nikdo ani netkne.

ŽOFIE · Aspoň jednu noc. Aspoň tuto noc zůstaňte ještě se mnou!

BAAL · Jdi k vorarům. Dneska je Jana. To budou ožralí.

ŽOFIE · Aspoň čtvrt hodinku!

BAAL · Pojd, Ekarte!

ŽOFIE · Kam mám jít?

BAAL · Do nebe, má milá!

ŽOFIE · Se svým děckem?

BAAL · Zakopej je!

ŽOFIE · Chtěla bych, aby sis už nikdy nemusel vzpomenout na to, cos mi teď řekl pod tím krásným nebem, které máš rád. To je moje přání. Na kolenou!

EKART · Zůstanu s tebou. A pak tě dovedu za tvou matkou. Jenom když mi řekneš, že tohle zvíře už nebudeš milovat.

BAAL · Miluje mě.

ŽOFIE · Miluji to zvíře.

EKART · Ještě tu stojíš, ty hovado? Kolena nemáš, aby sis na ně klekl? Utopil ses v kořalce nebo v těch svých básních? Ty bestie zpustlá! Ty bestie zpustlá!

BAAL · Hlupáku!

Ekart se na něho vrhne, zápasí spolu.

ŽOFIE · Ježíšmarja! Jsou jak dvě šelmy!

EKART *zápolí dál* · Slyšíš, co říká tam v tom houští? Brzo bude tma! Ty bestie zpustlá! Ty bestie zpustlá!

BAAL *na něm, tiskne Ekarta k sobě* · Teď tě mám na prsou, cítíš můj pach? Teď tě držím a to je víc než blízkost ženy! *Pustí ho.* Nad tím houštím už je vidět hvězdy, Ekarte.

EKART *vytřeštěně hledí na Baala, který se dívá na hvězdy* · Nemohu tu bestii zmlátit.

BAAL *ho obejmě* · Stmívá se. Musíme si hledat

místo na přenocování. V houštinách jsou výmoly, chráněné před větrem. Pojd, budu ti vyprávět o zvířatech. *Táhne ho pryč.*

ŽOFIE *sama ve tmě, křičí* · Baale!

■
Hnědá kůlna. Noc. Vítr

U stolů Gugu, Bolleboll. Starý žebřák a Maja, která má v bedně děcko.

BOLLEBOLL *hraje s Guguem karty* · Nemám už peníze. Hrajme o svoje duše!

ŽEBŘÁK · Bratr vítr chce dovnitř. Ale my našeho studeného bratra neznáme. He-hehe.

DÍTĚ *pláče.*

MAJA, *žebračka* · Poslouchejte! Někdo chodí kolem domu! Jen aby to nebylo žádné velké zvíře!

BOLLEBOLL · Pročpak? Už zas máš laskominy? *Údery na vrata.*

MAJA · Slyšíte? Já neotevřu!

ŽEBŘÁK · Otevřeš.

MAJA · Ne, ne! Maria Panno, ne!

ŽEBŘÁK · Bouque la Madonne! Otevři!

MAJA *se plácá ke vratům* · Kdo je?

DÍTĚ *pláče.*

MAJA *otevře dveře.*

BAAL *s Ekartem ustoupí, promoklí* · Je tohle chudobinec?

MAJA · Je, ale všechna lůžka jsou obsazená. *Drzeji.* A já jsem nemocná.

BAAL · Máme šampaňské. *Ekart šel ke kamnům.*

BOLLEBOLL · Pojd sem! Kdo ví, co to je šampaňské, ten se k nám hodí.

ŽEBŘÁK · Ó ty má labuti, dneska tu jsme samá lepší společnost!

BAAL *přistoupí ke stolu a vytáhne z kapsě dvě láhve.*
Hm?

ŽEBRÁK · Hotový zázrak!

BOLLEBOLL · Já vím, odkud máš to šampaňské. Ale neprozradím to na tebe.

BAAL · Pojď, Ekarte! Máte tady sklenice?

MAJA · Číše, milostpane! Číše! *Přinese jich několik.*

GUGU · Já potřebuju vlastní číši.

BAAL *podezřívavě* · Smíte vůbec pít šampaňské?

GUGU · Prosim! *Baal nalévá.*

BAAL · Co máte za nemoc?

GUGU · Katar plicních hrotů. Nic to není. Nepatrné zahlenění. Lapálie.

BAAL *k Bollebollovi* · A vy?

BOLLEBOLL · Žaludeční vředy. Nevinné.

BAAL *k Žebrákovi* · Doufejme, že vy máte taky nějakou nemoc?

ŽEBRÁK · Já jsem choromyslný.

BAAL · Na zdraví! — Známe se tedy. Já jsem zdravý.

ŽEBRÁK · Já jsem znal jednoho člověka a ten si taky myslel, že je zdravý. Myslel si to. Pocházel z jednoho lesa a jednou se tam zase vrátil, protože si chtěl něco promyslet. Les mu připadal jaksi cizí, nepodobný. Šel mnoho dnů docela nahoru do úplné divočiny, protože se chtěl přesvědčit o tom, jak je svah příkrý a kolik on sám má ještě sil. Ale moc jich už nebylo. *Pije.*

BAAL *neklidně* · Takový vítr, Ekarte! A my musíme ještě dnes v noci dál.

ŽEBRÁK · Ano, vítr, jednou večer, když se zešeroilo a on už nebyl tak sám, šel velkým tichem mezi stromy a stoupl si pod jeden z nich, který byl velice mohutný. *Pije.*

BOLLEBOLL · To byla ta opice v něm.

ŽEBRÁK · Ano, opice, možná. Opřel se o ten strom, celým tělem, cítil v něm život, nebo si to myslel, a řekl: Jsi vyšší než já a stojíš pevně a znáš zemi až do velké hloubky a

ona tě drží. Já umím chodit a lépe se pohybovat než ty, ale nestojím pevně a nemohu do hloubky a nic mě nedrží. A také veliký klid nad tichými vrcholky stromů v nekonečném nebi je mi neznámý. *Pije.*

GUGU · A co řekl strom?

ŽEBRÁK · Ano. Dul vítr. Stromem proběhlo chvění, ten člověk to cítil. I vrhl se na zem, objal divoké, tvrdé kořeny a hořce plakal. Ale činil tak s mnoha stromy.

EKART · Uzdravil se?

ŽEBRÁK · Ne, ale umíralo se mu lehčeji.

MAJA · Tomu nerozumím.

ŽEBRÁK · Ničemu se nedá rozumět. Ale ledacos člověk cítí. Příběhům je rozumět, jen když se špatně vyprávějí.

BOLLEBOLL · Věříte v Boha?

BAAL *namáhavě* · Vždycky jsem věřil v sebe. Ale člověk se může stát ateistou.

BOLLEBOLL *se břeskně směje* · Teď budu veselý! Bůh! Šampaňské! Láska! Vítr a dešť! *Sahá po Maje.*

MAJA · Nech mě! Smrdíš z huby!

BOLLEBOLL · A ty syfilis nemáš? *Posadí si ji na kltů.*

ŽEBRÁK · Měj se na pozoru! *Bollebollovi.* Pomalu se mě zmocňuje opilost. A ty dneska nemůžeš ven do deště, když budu na mol.

GUGU *Ekartovi* · Byl hezcí, a proto ji dostal.

EKART · A vaše duchovní nadřazenost? Vaše duševní převaha?

GUGU · Ona taková nebyvala. Byla docela nezkažená.

EKART · A co jste udělal vy?

GUGU · Já jsem se styděl.

BOLLEBOLL · Poslouchejte! Vítr! Prosí Boha o klid.

MAJA *zptívá* ·

Hajej, dadej, venku duje vítr zlý, zatímco my jsme v teple vopilí.

BAAL · Co to je za dítě?

MAJA · Moje dcera, milostpane.

ŽEBRÁK · To, čemu se říká virgo dolorosa!

BAAL *pije* · To bývalo dříve, Ekarte. Ano. I to bývalo krásné.

EKART · Co?

BOLLEBOLL · Už zapomněl.

BAAL · Dříve — jaké pozoruhodné slovo!

GUGU *Ekartovi* · Nejkrásnější je Nic.

BOLLEBOLL · Pst! Teď přijde Guguova árie. Červi nicoty zpívají!

GUGU · Je to jak chvějivý vzduch za letních večerů. Slunce. Ale nechvěje se to. Nic. Vůbec nic. Všecko prostě přestává. Vítr vane, člověka už nezebe. Dešť padá, člověk už nezmokne. Vtipy se vyprávějí, člověk už se s ostatními nesměje. Člověk shnuje, člověk nemusí čekat. Generální stávka.

ŽEBRÁK · To je ráj pekla!

GUGU · Ano, to je ráj. Žádné přání nebude nesplněno. Ale žádná přání už nejsou. Všem u člověk odvykne. I přáním. Tak se stane svobodným.

MAJA · A co přijde nakonec?

GUGU *se šklebí* · Nic. Vůbec nic. Žádný konec nebude. Nic trvá věčně.

BOLLEBOLL · Amen.

BAAL *povstal, Ekartovi* · Vstaň, Ekarte! Dostali jsme se mezi vrahy. *Přimkne se k Ekartovi.* Havět se nadýmá. Trouchnivina přilézá blíže. Červi se častují chvalozpěvy.

EKART · To je teď u tebe podruhé. Jestlipak je to jenom z pití?

BAAL · Tady se demonstrují moje vnitřnosti... To není bahenní lázeň.

EKART · Posad se! Napij se co hrdlo ráčí! Zahřej se!

MAJA *mírně podroušená, zptívá* ·

Deště a sníh a léto a hic, když jsme se napili, nebolí nic.

BOLLEBOLL *uchopil Maju, rve se s ní* · Ta

árie mě vždycky tak vzruší, ty náš malý Gugu... Lechtylechty, Maječko.

DÍTĚ *pláče.*

BAAL *pije* · Kdo jste? *Podrážděně Guguovi.* Červ se jmenujete? Jste kandidát smrti? Na zdraví! *Sedne si.*

ŽEBRÁK · Dej si pozor, Bollebolle! Šampaňské právě moc dobře nesnáším.

MAJA *Bollebollovi, zptívá* ·

Zavři už vočka, je těžký dívání.

Pojď spát už, sen všecko zahání.

BAAL *brutálně* ·

Až popluješ dolů, ve vlasech s krysami, stejně záračné nebe zůstane nad námi. *Vstane se sklenkou v ruce.* Černé je nebe. Proč ses ulekl? *Buň do stolu.* Člověk musí ten kolotoč vydržet. Je to báječné. *Vravorá.* Chci být slonem, který v cirkusu močí, když něco není krásné... *Dá se do tance, zptívá.* Tancuj s větrem, mrtvolo ubohá, spávej s oblakem, zpustlý bože! *Přivrávorá ke stolu.*

EKART *opilý, vstal* · Teď už s tebou nepůjdu. Já mám taky duši. Tys mi mou duši zkazil. Ty zkazíš všecko. Začnu teď skládat svou mši.

BAAL · Miluji tě, na zdraví!

EKART · Ale já už s tebou nepůjdu! *Sedne si.*

ŽEBRÁK *Bollebollovi* · Ruce pryč, ty prase!

MAJA · Co je ti do toho?

ŽEBRÁK · Jen mlč, ty nuzoto!

MAJA · Fantazíruješ, ty pomatenče?

BOLLEBOLL *jedovatě* · Podfuk! Vůbec není nemocný. V tom to vězí! Všecko je podfuk!

ŽEBRÁK · A ty máš rakovinu!

BOLLEBOLL *s nesmírným klidem* · Já že mám rakovinu?

ŽEBRÁK *zbaběle* · Vůbec nic jsem neřekl. Nech ji na pokoji!

MAJA *se směje.*

BAAL · Proč to tam pláče? *Motá se dozadu k bedně.*

ŽEBRÁK *zlobně* · Co mu chceš?

BAAL *se naklání nad bednu* · Proč brečíš? Ještě jsi to nikdy nevidělo? Nebo brečíš po každé znova?

ŽEBRÁK · Nechte toho, člověče! *Hotí po Baalovi sklenkou.*

MAJA *vyskočí* · Ty svině!

BOLLEBOLL · Chce se mu jenom podívat pod košilku.

BAAL *se pozvolna vztyčí* · Ó vy prasata! Neznáte už žádné lidské hnutí! Pojd', Ekarte, pojd', v řece se umyjem. *Odejde s Ekartem.*

■

Zelená houština. Za ní řeka

Baal. Ekart.

BAAL *sedí v listoví* · Voda je teplá. Ležíme na písku jak raci. A k tomu to křoví a na nebi bílá oblaka. Ekarte!

EKART *schovaný* · Co chceš?

BAAL · Mám tě rád.

EKART · Leží se mi příliš dobře.

BAAL · Viděls předtím ta oblaka?

EKART · Viděl. Jsou nestydatá. *Ticho.* Předtím šla tam naproti nějaká ženská.

BAAL · Nechci už žádnou ženskou...

■

Silnice. Vrby

Vítr. Noc. Ekart spí v trávě.

BAAL *chodí po polích, jako opilý, šaty mu vlají, jako náměstčný.* Ekarte! Ekarte! Už to mám. Vzbud se!

EKART · Co máš? Zas mluvíš ze sna?

BAAL *si k němu přisedne* · Tohleto.

BAAL

Když utonulá plula dál a dál z potoků do větších řek a k moři, nebeský blankyt se zářivě rozléval, jak by chtěl mrtvé ulehčit v jejím hoři.

Stala se obětí chaluh a řas a pomalu těžkla víc a víc, kol nohou pluly jí ryby a plaz, až rostlin a zvířat na ní bylo na tisíc.

A nebe večer bylo temné jak dým, za noci jiskřila na něm hvězdná mana. Ráno zas nebe září nade vším: ještě jsou pro mrtvou večery a rána.

Když její bledý trup už celý shnil a zhas, pak teprv Bůh ji předával pozvolna tmám:

napřed tvář a pak ruce a naposled vlas. A byla rovna ostatním zdechlinám.

Vítr.

EKART · Tak už obchází, už to strašidlo obchází? Není tak špatné jako ty. Jen spánek je v čertech a vítr zas hučí mezi vrby. Tak zas nám zbudou až ke spásnému konci jen bílá nádra filosofie, tma a mokro. I staré baby nám ukážou jen tu druhou tvář.

BAAL · Při tomhle větru nepotřebuješ kořalku a stejně jsi opilý. Vidím svět v blahovoleném světle: je to výměšek Pánaboha.

EKART · Pánaboha, který se jednou provždy dostatečně projevil spojením močové trubice a pohlavního údu.

BAAL *leží* · To všecko je tak krásné.

Vítr.

EKART · Vrby jsou jako shnilé vykotlané zuby v černé hubě nebes. — Teď už brzo začnu psát tu mši.

BAAL · Kvartet už je hotový?

EKART · Kde jsem měl ukrást čas?

Vítr.

BAAL · Potloukáš se tu s takovou bledou, rusovlasou.

EKART · Má měkké, bílé tělo a chodí s tím tělem v poledne do vrbiček. Větve tam visí na zem jak vlasy a tak to děláme jak veverka.

BAAL · Je hezčí než já?

Tma. Vítr hučí dál.

■

Mladé lískoví

Dlouhé červené pruty visí až na zem. Mezi nimi sedí Baal. Poledne.

BAAL · Prostě ji ukojím, tu bílou holubičku... *Prohlíží si místo, kde sedí.* Tady mezi vrbovými větvemi je pěkně vidět oblaka... Až on pak přijde, uvidí už jen kůži. Mám dost těch jeho záletů. Jen mlč, moje duše.

MLADÁ ŽENA *vyjde z houštiny, rusovlasá, plná, bledá.*

BAAL *aniž se otočí* · Jsi to ty?

MLADÁ ŽENA · Kde je váš kamarád?

BAAL · Skládá mši v es-moll.

MLADÁ ŽENA · Řekněte mu, že jsem tu byla!

BAAL · Chřadne. Poskvrňuje se. Navrací se zpět k zoologii. Posadte se! *Ohlédne se.*

MLADÁ ŽENA · Raděj postojím.

BAAL *chytí se vrbových větví a vytáhne se nahoru.* Jí v poslední době příliš často vajíčka.

MLADÁ ŽENA · Mám ho ráda.

BAAL · Co je mi po vás! *Uchopí ji.*

MLADÁ ŽENA · Nesahejte na mě! Jste pro mě moc špinavý.

BAAL *jí pomalu sahá na hrdlo.* To je váš krk? Víte, jak se umlčují holubi nebo divoké kachny v houšti?

MLADÁ ŽENA · Ježíšmarja! *Škubě sebou.* Nechte mě na pokoji!

BAAL · S těmi vašimi roztrpanými koleny? Vždyť upadnete. Vždyť chcete, abych vás položil do vrbin. Muž je muž, v tom se většinou podobají. *Uchopí ji do náruče.*

MLADÁ ŽENA *se chvěje* · Prosím vás, pusťte mě! Prosím!

BAAL · Nestydatá křepelíčka! Sem s ní! Záchranný skutek zoufalého! *Chytne ji za ruce a táhne ji do křoví.*

■

Javor ve větru. Oblačné nebe

Baal a Ekart sedí v kořání.

BAAL · Bez pití ani ránu, Ekarte. Máš ještě prachy?

EKART · Ne. Podívej se na ten javor ve větru!

BAAL · Třese se.

EKART · Kde je ta holka, co ses s ní vláčel po hospodách?

BAAL · Proměň se v rybu a hledej ji.

EKART · Přezíráš se, Baale. Pukneš.

BAAL · Tu ránu bych ještě chtěl zaslechnout.

EKART · Nekoukáš se taky někdy do vody, když je černá a hluboká a ještě bez ryb? Nespadni tam. Měj se na pozoru. Stejně jsi těžký až hrůza, Baale.

BAAL · Budu se mít na pozoru před někým jiným. Napsal jsem báseň. Chceš si ji poslechnout?

EKART · Přečti ji, pak tě budu znát.

BAAL · Jmenuje se: Smrt v lese.

Ve věčném lese muž umíral a kolem něj hučely vody. Jak zvíř do kořání se zadíral

a hleděl k vrcholům stromů, kde hrál
vichr svoje dlouhé doprovody.

A jeho kamarádi stáli tam,
říkali, že se končí jeho pout:
Pojď, půjdem ti najít nějaký teplý kout!
On se však bránil jejich úsluhám,
odplívl si a řekl: Ale kam?
Neboť neměl zhoľa kde spočinout.

Kolik zubů ještě v hubě máš?
Jsi k té cestě řádně přichystán?
Ne tak líně, rychlej umírat se snaž!
Tvého koně změnili jsme včera na guláš.
Proč se bráníš vejít do pekelných bran?

Les byl hluchý, hřmotný kolem nich.
Stromu držel se jak posledního štěstí,
slyšeli, jak křičí a jak vzdychá.
Hrůza přeběhla jim po tvářích,
zatínali třesoucí se pěsti:
neboť byl to jeden z nich.

Zbytečný jsi! Blázen, zvíře, svrab!
Samý hnis a svinstvo! Marno vzdychat!
Pročpak po vzduchu jsi chtivě chňap?
řekli. A on nato, rozežrán a sláb:
Žít chci! Žít! A vaše slunce dýchat!
Na koni zas jezdit jako chlap!

A tohleto nikdo nechápal.
Před tím hnusem stáli mlčenlivě.
Kus země mu ruku podával,
krajina se táhla dál a dál:
a já tady musím ležet tklivě.

Ano, pod přemírou života
i své tělo do země až zavrtal.
Tělo? Mršina to byla mnohem spíše.
Za šíráni do trávy pad jako mrtvý list.
Hnus je jímá, hnus a nenávisť.
Pod stromem pak pohřbili ho tiše.

A vyjeli němě z houštin ven.
Potom ještě chvilku stáli,
dívali se, kam ho zakopali,
pod ten strom. A divili se převelmi:
strom v koruně byl čímsi prosvětlen.
I pokřižovali se. A stoupał den
a do slunečna vyjeli pak z tmy.

EKART · Jo, jo. Tak daleko už to došlo.

BAAL · Když v noci nemohu spát, tak se dí-
vám na hvězdy. To je tak stejné.

EKART · Stejně?

BAAL *nedůvěřivě* · Ale často to nedělám. Osla-
bovalo by mě to.

EKART *po chvilí* · V poslední době jsi napsal
hodně básní. To už jsi asi dávno neměl
žádnou ženskou, co?

BAAL · Proč?

EKART · Myslíl jsem si to. Řekni, že ne!

BAAL *vstane, protáhne se, pohlédne do vrcholku
javoru, zasměje se.*

Kořalna

*Večer. Ekart. Číšnice. Watzmann. Johanes, otrhaný,
v chatrném kabátě s vyhrnutým límecem, beznadějně
zpuštělý. Číšnice je podobná Žofii.*

EKART · Teď už je tomu osm let.

Pij, duje vítr.

JOHANES · V pětadvaceti by život teprve za-
čínal. To se ženy zakulacují a rodí děti.

Ticho.

WATZMANN · Jeho matka včera umřela.
Shání někoho, kdo by mu půjčil na
funus. S tím pak sem přijde. Potom
můžeme zaplatit, co jsme vypili. Hospod-
ský je slušný. Dá na dluh — na mrtvolu,
která bývala matkou. *Pije.*

JOHANES · Baal! Vítr už se mu neopírá do
plachet!

WATZMANN *Ekartovi* · Zkusíš s ním, co?

EKART · Do tváře mu plivnout nemůžeš:
potápí se, hyne.

WATZMANN *Johanesovi* · Myslíš na to? Boli
tě to?

JOHANES · Je ho škoda, co vám mám poví-
dat. *Pije.*

Ticho.

WATZMANN · Je pořád odpornější.

EKART · To neříkej. Nechci to slyšet: mám
ho rád. Nikdy mu nemám nic za zlé.
Protože ho mám rád. Je to dítě.

WATZMANN · Je příšerně líný. Dělá jen to,
co musí.

EKART *si stoupne do dveří* · Je vlahá noc. Vítr
je teplý. Jako mléko. Mám to všechno
rád. Vůbec bychom neměli pít. Aspoň ne
tolik. *Jde zpátky ke stolu.* Noc je vlahá.
Ještě tak dobré tři podzimní týdny se dá
žít na silnicích. *Sedne si.*

WATZMANN · Chceš dnes v noci odejít?
Chceš se ho asi zbavit, že? Máš ho na
krku?

JOHANES · Měj se na pozor!

BAAL *pomalů vstoupí do dveří.*

WATZMANN · To jsi ty, Baale?

EKART *tvrdě* · Co zas chceš?

BAAL *vejde, posadí se* · Z toho se ale stala nuzná
díra! *Číšnice přinese kořalku.*

WATZMANN · Tady se nic nezměnilo. Je-
nom ty jsi, zdá se, nějak fajnovější.

BAAL · Jsi to ještě ty, Luiso?

Ticho.

JOHANES · Ano. Tady je útulně. — Musím
totiž pít, hodně pít. To posílje. I pak
ještě se jde do pekla po nožích, to při-
pouštím. Ale přece jen jinak. Víte, tak
jako když člověku podklesnou kolena:
povolně! Takže člověk ty nože vůbec ne-
cítí. Pružným krokem. Ostatně, dřív jsem

takovéhle nápady nemíval, takové pra-
podivné. Tehdá se mi vedlo dobře, žil
jsem v měšťanských poměrech. Teprv
teď, co se ze mě stal génius, mívám takové
nápady. Hm.

EKART *vybuchne* · Chtěl bych teď zase být
v lesích! Jitro! Citrónové světlo mezi
kmeny stromů! Půjdu zas nahoru do lesů.

JOHANES · Jo, tomu já nerozumím. Baale,
musíš ještě zaplatit jednu kořalku. Tady
je opravdu útulno.

BAAL · Jednu kořalku pro —

JOHANES · Nejmenovat! Známe se. Víš, ně-
kdy v noci se mi zdají hrozné věci. Ale jen
někdy. Teď je tu moc hezky. *Duje vítr.
Pij.*

WATZMANN *si pobrukuje* ·

Jsou dosud stromy, polesí,
společné všem a stinné.
Buď nahore se člověk oběsí
nebo si dole odpočine.

BAAL · Kdepak už to takové jednou bylo?
Jednou už to takové bylo.

JOHANES · Ona totiž ještě pořád pluje. Nikdo
ji nenašel. Já mám ten pocit jen někdy,
víte, jako by mi s tím množstvím kořalky
proplouvala hrdlem. Docela nepatrná
mrtvolka, napůl zetlelá. A přece už jí
bylo sedmnáct. Teď má v zelených
vlasech krysy a chaluhy; docela jí to
sluší... trošku odulá a bílá, naplněná
smrdutým, černočerným říčním bahnem.
Bývala vždycky tak čistounká. Proto
taky šla do řeky a stala se z ní mršina.

WATZMANN · Co je maso? Rozpadne se jako
duch. Pánové, já jsem totálně ožralý.
Dvakrát dvě jsou čtyři. Nejsem tedy ožra-
lý. Ale mám předtuchy o vyšším světě.
Ukloňte se, buďte pokorní! Otevřte no-
vou čistou stránku. *Pije rozčtřeseně a mocně.*
Nejsem ještě docela na dně, dokud ještě
mám předtuchu, a umím ještě docela

dobře vypočítat, že dvakrát dvě... Co jsou vlastně dvě: dvě, dvě — komické slovo! Dvě! Sedne si.

BAAL vezme kytaru a rozbije lampu · Teď budu zpívat. *Zpívá.*

Je deštěm zdrán, tvář mu sluncem ohořela,

z loupeže vavříin, vlasy zcuchané.
Zapomněl na mládí, ne však na jeho sny,
zapomněl zcela

na rodný dům, ale na nebe nad ním ne.
Mluví. Hlas mi zrovna nezní jak zvon.
Ladí kytaru.

EKART · Zpívej dál, Baale!

BAAL *zpívá dál.*

Vy, kdož jste z nebes i pekyl vyvrženi,
vy vrazi, které stihl mnohý žal,
proč nezůstali jste v klíně svých matek
v snění?

Tam klid byl, spánek, jsoucno a tak dál.
Mluví: I kytara je rozladěná.

WATZMANN · To je pěkná píseň. Docela můj případ! Romantika!

BAAL *zpívá dál.*

On hledá ještě v absintových mořích,
když pro matku už téměř nežije,
s úsměvem, s kletbou, někdy v usazeném
hoří

hledá zem, v které život lepší je.

WATZMANN · Nemůžu už ani najít svou skleničku. Stůl se nějak blbě viklá. Rozsviňte přece. Jak si má člověk trefit do huby!

EKART · Blbost! Vidíš něco, Baale?

BAAL · Ne. Nechci nic vidět. Ve tmě je krásně.
Se šampaňským v těle a se steskem po domově. Bez vzpomínky! Jsi můj přítel, Ekarte?

EKART *namáhavě* · Jo, ale zpívej!

BAAL *zpívá.*

Pekly se trajdá, bičován běží ráji,
tvář se mu směje, kamsi mizejíc,

a někdy sní i o mýtince v háji,
nad níž je modré nebe a víc nic.

JOHANES · Teď už zůstanu pořád u tebe.
Klidně mě můžeš vzít s sebou. Už skoro vůbec nejím.

WATZMANN *pracně udělal světlo* · Budiž světlo.
Hehehehe.

BAAL · Oslňuje to. *Vstane.*

EKART má číšnici na klíně, *pracně vstává, snaží se,*
aby si sundal její ruku s krku · Co je s tebou? To nic není. To je směšné.

BAAL *se překřtí ke skoku.*

EKART · Přece nebudeš žárlit na tuhetu?

BAAL *tápe kupředu, jedna číše spadne.*

EKART · Proč bych nemohl mít ženské?

BAAL *na něho dlouze pohlédne.*

EKART · Copak jsem tvůj milenec?

BAAL *se na něho vrhne, rdousí ho. Světlo zhasne.*
Watzmann se opile směje, číšnice křičí. Z vedlejší místnosti přibíhají s lampou hosté.

WATZMANN · Má nuž.

ČÍŠNICE · Jéžíšmarja, on ho vraždí!

DVA MUŽI *se vrhnou na oba protivníky* · K čertu, člověče! Pusť ho! Sakra, ten chlap ho bodl!

BAAL *se zvedá. Začíná svítat, lampa zhasne* · Ekarte!

10° v. d. od Greenwiche

Les. Baal s kytarou, ruce v kapsách, vzdaluje se.

BAAL · Bledý vítr v černých stromech! Jsou jak Lupuovy mokré vlasy. K jedenácté vyjde měsíc. Pak bude světla dost. Tohle je malý les. Stáhnou se do těch velkých tam dole. Od té doby, co jsem opět sám ve své kůži, letím jak vítr. Musím se držet severním směrem. Podle žebroví na spodku listů. Musím tu malou aféru hodit za sebe. Dál!

Zpívá.

Baal též supy pozoruje pátravě,
co číhají na něho tam v hvězdném příšeří.
Vzdaluje se.

Na mrtvého Baal si někdy zahraje.
Potom němě pozře supa k večeri.
Náraz větru.

Silnice. Večer. Vítr. Přeháňky

Dva četníci bojují s větrem.

PRVNÍ ČETNÍK · Ten černý déšť a ten dušičkový vítr! Zatracený pobuda!

DRUHÝ ČETNÍK · Zdá se, že má namířeno do lesů pořád severněji. Tam nahoře už ho nenajde živá duše.

PRVNÍ ČETNÍK · Čím vlastně je?

DRUHÝ ČETNÍK · Především: vrahem. Předtím hercem ve varieté a básníkem. Pak majitelem kolotoče, dřevorubcem, milencem jedné milionářky, trestancem a pasákem. Při té vraždě ho chytili, ale má sílu jako slon. Bylo to kvůli jakési číšnici, zaregistrované prostitutce. Kvůli ní probodl svého nejlepšího přítele z mládí.

PRVNÍ ČETNÍK · Takový člověk vůbec nemá duši. Ten patří mezi dravce.

DRUHÝ ČETNÍK · Přitom je to úplné dítě. Stařenám pomáhá s dřevem, skoro ho při tom lapli. Nikdy nic neměl. Ta číšnice, to bylo to poslední. Proto asi taky zabil svého přítele, mimochodem rovněž pochybnou existenci.

PRVNÍ ČETNÍK · Kdybysme aspoň někde sehnali kořalku nebo ženskou! Pojďme! Je to tu strašidelné. A tam se cosi hýbe!
Oba odejdou.

BAAL *vyleze z křoví s rancem a kytarou. Hvízdne si skrz zuby.* Tak tedy mrtvý? Ubohé zvířátko! Vběhl mi do cesty! Teď to bude zajímavé. *Jde za oběma četníky. Vítr.*

Chatrč v lese

Noc. Vítr. Baal na špinavé posteli. Muži hrají karty a poptjejí.

MUŽ *u Baala* · Co chceš? Vždyť už meleš z posledního. To je vidět na první pohled. A zajímá se někdo o tebe, máš někoho vůbec? No tak vidíš! Zatni zuby! Máš vůbec ještě zuby? Někdy se dostanou pod drn i chlapi, kteří se ještě mohli povyrážet jedna radost, i miliardáři! Ale ty nemáš ani svoje papíry. Buď bez obav: svět se bude točit dál, pěkně kulatoučký, zítra ráno bude hvízdát vítr. Zaujmi přece trochu vyšší stanovisko. Řekni si: Chcípá krysa. No tak! Jen žádné fňukání! Ale zuby už nemáš.

MUŽI · Chlejtá ještě pořád? Budeme muset zůstat přes noc u mrtvolky — Drž hubu! Trumf! — Ještě dejcháš, tlustej? Zazpívej něco! Když v bělostném klíně matky — Nech ho: natáhne brka, dřív než ten černej déšť přestane. Hraješ! — Chlatal jak bezednej sud, ale přece jenom na týhle bledý hromadě něco je. Člověk si říká, že tohleto mu sudičky nad kolíbkou nevěštily. Žaludová desítka! Pánové, držte laskavě paštiku! To není žádná hra. Když nehrajete doopravdy, tak to můžem sbalit. *Ticho, už jen kletby.*

BAAL · Kolik je hodin?

MUŽ · Jedenáct. Půjdeš?

BAAL · Brzo. Cesta je špatná?

MUŽ · Bláto.

MUŽI *ustávají* · Teď přestalo pršet. Je na čase — bude mokro — ten chlap zas nebude muset dělat. *Berou si sekery.*

JEDEN Z MUŽŮ *stane před Baalem, odplivne si* · Dobrou noc a na shledanou. Už brzo půjdeš hlídat vrabce, co?

JINÝ · Červi už čekají? Půjdeš tam inkognito?

TŘETÍ · Nějak si to rozděl, abys nám tady zejtra moc nesmrděl. Budem kácet až do poledne a pak se chcem najíst.

BAAL · Nemohli byste tady ještě chvíli zůstat?

VŠICHNI *za velkého chechtotu* · Máme si hrát na maminku? Chceš ze sebe vypustit labutí píseň? Chceš se vyzpovídat, ty bečko s kořalkou? — Nemůžeš natáhnout klepeta sám?

BAAL · Ještě půlhodinku kdybyste zůstali.

VŠICHNI *za velkého chechtotu* · Víš co? Chcípni si sám! — A teď jdem! Venku je bezvětří. — Co je s tebou?

PRVNÍ MUŽ · Přijdu za váma.

BAAL · Pánové, dlouho už to nemůže trvat. *Smtch.* Taky nebudete chtít umírat sami, pánové! *Chechtot.*

MUŽ · Babo! Tady máš něco na památku! *Plivne mu do tváře. Všichni jdou ke dveřím.*

BAAL · Aspoň dvacet minut! *Muži otevřenými dveřmi odejdou.*

PRVNÍ MUŽ *ve dveřích* · Hvězdy.

BAAL · Utři mi ty sliny!

PRVNÍ MUŽ · Kde?

BAAL · Na čele.

PRVNÍ MUŽ · Tak. Proč se směješ?

BAAL · Chutná mi to.

PRVNÍ MUŽ *pobouřeně* · Jseš od á do zet vyřízená záležitost. Ádié! *Jde se sekrou ke dveřím.*

BAAL · Děkuju.

PRVNÍ MUŽ · Můžu pro tebe ještě něco... ale musím už jít dělat. Krucihergot! Mrtvolo!

BAAL

BAAL · Ty! Pojď blíž! *Muž se shýbne.* Bylo to moc krásné...

PRVNÍ MUŽ · Co, ty bláznivý kuře? Vlastně: ty kapoune?

BAAL · Všecko.

PRVNÍ MUŽ · Labužníku! *Hlasitě se směje, odejde; ale dveře zůstanou dokořán, je vidět modrou noc.*

BAAL *neklidně* · Ty! Člověče!

PRVNÍ MUŽ *v okně* · No?

BAAL · Jdeš pryč?

PRVNÍ MUŽ · Do práce!

BAAL · Kam?

PRVNÍ MUŽ · Co je tobě do toho?

BAAL · Kolik je hodin?

PRVNÍ MUŽ · Čtvrt na dvanáct. *Odejde.*

BAAL · Je v čertech.

Ticho.

Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest. Nic to nepomáhá.

Ticho.

Mami! Ať jde Ekart pryč, nebe je zas tak zatraceně blízko, jen si sáhnout, všecko je skrz naskrz mokré. Spát. Jedna. Dvě. Tři. Čtyři. Je to tu k udušení. Venku je asi jasno. Půjdu ven. *Zvedá se.* Ven půjdu. Milý Baale. *Ostře.* Krysa nejsem. Venku je jistě jasno. Milý Baale. Ke dveřím se ještě dostanu. Kolena ještě mám, u dveří to bude lepší. Sakra! Milý Baale! *Leze po čtyřech k prahu.* Hvězdy... hm. *Leze ven.*

■

Ráno v lese

Dřevorubci.

PRVNÍ · Dej mi hlt kořalky! Slyšíš ty ptáky?

DRUHÝ · Bude horký den.

TŘETÍ · Ještě spousta stromů čeká na pokácení.

ČTVRTÝ · Teď ten člověk už asi zaklepal kamašema.

TŘETÍ · No jo. Už má asi po tom.

DRUHÝ · No jo.

TŘETÍ · Teď jsme si mohli sníst ty vajíčka, kdyby nám je byl nesežral. To je číslo: krást na smrtelný posteli vajíčka! Napřed mi ho bylo líto, ale co je moc to je moc. Kořalku bohudíky tři dny nedostal k nosu. Bezohlednost. Vajíčka v mrtvole!

PRVNÍ · Měl takový zvyk lehat si do svinstva;

ale věděl, že už pak nevstane. Lehal si tam jak do ustlané postele. Pečlivě! Znal ho někdo z vás? Jak se jmenuje? Co proved?

ČTVRTÝ · Tak jako tak ho musíme zakopat. Dej mi hltnout!

TŘETÍ · Ptám se ho, když už chroptěl: Na co myslíš? Vždycky chci vědět, nač se při tom asi myslí. A on mi povídá: Poslouchám, jak prší. Mráz mi přeběh po zádech. Poslouchám, jak prší, povídal.

BUBNY V NOCI

KOMEDIE

Osoby

Ondřej Kragler

Anna Balicková

Karel Balíček, její otec

Amálie Balicková, její matka

Bědřich Murek, její snoubenec

Babusch, žurnalista

Dva muži

Glubb, vyčepní

Manke, číšník z Piccadilly baru

Manke, číšník z vyčepu, jeho bratr

Ozrála

Bulltrötter, kamelot

Dělník

Ližar, sedlák

Prostitutky: Marie, Augusta

Služebná

Prodaváčka novin

Bratry Mankovy hraje jeden herec.

Komedie se odehrává od večera do svítání jedné lednové noci.

Tato komedie se hrála v Mnichově s těmito kulisami: Za zástenami z lepenky, které byly vysoké asi dva metry a představovaly stěny pokoje, bylo jakoby dětskou rukou namalováno velké město. Vždy několik dětí před Kraglerovým vystoupením vzplanul rudo město. Zvuky se jen jemně naznačovaly. Marseillaisa v posledním dějství se přehrála na gramofonu. Třetí dějství možno vynechat, nemá-li dost sílu a hudebnosti a nezrychluje-li celkový spád. V představení se doporučuje rozděsit několik plakátů s přípojdkami jako: KAŽDEMU NEJLEPE VE VLASTNÍ KÚZI nebo NECUMTE TAK ROMANTICKY!

PRVNÍ DĚJSTVÍ

(AFRIKA)

U Balicků

Tmavá světnice s mulovými záclonami. Je večer.

BALICKE *se holí u okna* · Jsou to čtyři roky, co je nezvěstný. Už se nevrátí. A doba je zatraceně nejistá. Mužského abys lupou hledala. Já bych jim byl požehnal už před dvěma roky. Neměl jsem tenkrát dát na tu vaši zatracenou přecitlivělost. Dneska bych šel i přes mrtvoly.

PANÍ BALICKOVÁ *před Kraglerovou fotografií na zdi, která ho ukazuje jako dělostřelce.* Byl to tuze hodný člověk. Takový dětina.

BALICKE · Kdoví, kde hnije.

PANÍ BALICKOVÁ · Jestli se vrátí!

BALICKE · Z onoho světa se ještě nikdo nevrátil.

PANÍ BALICKOVÁ · Přísámboh, naše Anna by se šla utopit!

BALICKE · Jestli tohle říká, tak je husa. A já ještě neviděl, aby se husa utopila.

PANÍ BALICKOVÁ · Stejně asi zase někde zvrací.

BALICKE · Ať do sebe necpe tolik ostružin a slanečků! Murk je slušný mladík. Na kolenu bychom měli Pánubohu za něj děkovat.

PANÍ BALICKOVÁ · Peněz vydělává dost. Ale ve srovnání s tamtím! Brečela bych.

BALICKE · Ve srovnání s tím nebožtkem? Povídám ti: teď, nebo nikdá! Čeká snad na papeže? Copak to musí být zrovna černoch? Mám toho už po krk.

PANÍ BALICKOVÁ · Co jestli se ale vrátí, ten nebožtk, který podle tebe někde hnije. Ať už z ráje nebo z pekla. Co když přijde a řekne: Jsem Kragler! Kdo mu

pak poví, že je nebožtk a že ta jeho leží v posteli s jiným?

BALICKE · Já mu to povím! A ty teď holce řekneš, že toho mám akorát a že bude svatba, že se vdá za Murka. Kdybych s tím na ni přišel já, tak se nám rozbřečí, že z toho bude potopa. A rozsvít mi laskavě!

PANÍ BALICKOVÁ · Dojdu pro náplast! Bez světla se vždycky pořežeš.

BALICKE · To je zadarmo – ale za světlo se platí. *Volá ven.* Anno!

ANNA *ve dveřích* · Copak, tati?

BALICKE · Poslouchej, co ti teď matka poví. A ne, aby ses ve svůj památný den rozbřečla.

PANÍ BALICKOVÁ · Pojď sem, Anno! Otec říká, že vypadáš, jako bys vůbec nespala.

ANNA · Ale já spím.

PANÍ BALICKOVÁ · Podívej, takhle to věčně jít nemůže. Teď už se ti nevrátí. *Zapálí svíčky.*

BALICKE · Zas vyvaluje oči jako krokodýl!

PANÍ BALICKOVÁ · Nebylo to pro tebe lehké, byl to hodný člověk. Ale teď je mrtvý.

BALICKE · Shnil někde pod drnem!

PANÍ BALICKOVÁ · Karle! Ale je tu přece ten Murk, takový příčinlivý člověk, ten se zaručeně ve světě neztratí!

BALICKE · No tak!

PANÍ BALICKOVÁ · A proto bys prostě měla říct: Tak spánembohem!

BALICKE · A žádné scény!

PANÍ BALICKOVÁ · Měla by ses prostě spánembohem za něj provdat!

BALICKE *se vztekle potýká s náplastí* · Copak si k sakru myslíš, že se tihle mládenci dají dlouho vodit za nos? Buď jó, nebo ne! To tvoje věčné šilhání po tamtom je přece blbost.

ANNA · Ano, tatíčku!

BALICKE *rozčílivě* · Tak, a můžeš se rozbřesčet. Stavidla jsme vytáhli — jen co si ještě navleču záchranný pás.

PANÍ BALICKOVÁ · Copak toho Murka nemáš ani trošku ráda?

BALICKE · To je ale opravdu nemravné.

PANÍ BALICKOVÁ · Karle! Tak co bude s Bedřichem, Anno?

ANNA · Vždyt víte. Jen kdyby mi nebylo tak mizerně!

BALICKE · Nic nevím! Říkám ti: ten chlap shnil a zpráchnivěl, tomu už dávno nedrží kostra pohromadě! Čtyři roky! A ani zprávička! Celá baterie vyletěla do povětří! Rozsekaná na cucky! Nezvěstná! To je asi kumšt uhádnout, kam se poděl! Nic jiného v tom není než ten tvůj zatracený strach ze strašidel! Poříd si mužského a nebudeš se jich muset v noci bát. *Anně, změněným tónem.* No tak, jseš statečná ženská, nebo neješ?! Pojď sem!

Zazvonění.

ANNA *polekaně* · To je on!

BALICKE · Trošku ho venku zdrž a připrav ho na to, co ho čeká!

PANÍ BALICKOVÁ *ve dveřích s košem na prádlo* · To nemáš nic do prádla?

ANNA · Mám. Nemám. Ne, myslím, že nemám...

PANÍ BALICKOVÁ · Vždyt už je osmého!

ANNA · Už osmého?

PANÍ BALICKOVÁ · Samozřejmě, že osmého!

ANNA · A kdyby bylo osmnáctého?

BALICKE · Co to tam ve dveřích klábošíte? Pojď sem!

PANÍ BALICKOVÁ · Tak koukej, abys do prádla taky něco přidala! *Odchází.*

BALICKE *si sedne, vezme Annu na klín* · Viš, Aničko, ženská bez mužského je jako vykřičená hospoda! Já to chápu, že ti mlá-

denec schází, když ti ho odkomandovali k Velké armádě. Ale copak ještě vůbec víš, jak vypadá? Co tě vede, děvenko! Teď po smrti se už hodí leda do poutového panoptika! Za ty tři roky sis ho pořád přikrášlovala. I kdyby nebyl nebožtík, vypadal by docela jinak, než si ho ty představuješ! Ale teď shnil a je po kráse! Ani nos už nemá. Ale tobě schází! Proč by sis tedy nevzala jiného! Příroda si žádá svoje! Prokoukneš jako zajíc v zelném poli! Jseš zdravá ženská a máš apetýt! Co je na tom špatného!

ANNA · Když já ale na něj nemůžu zapomenout! Mluvte si do mne jak chcete, prostě to nedokážu!

BALICKE · Vezmi si Murka, to ti pomůže zapomenout!

ANNA · Mám ho docela ráda a jednou budu mít zaručeně ráda jenom jeho, ale zatím to nesvedu.

BALICKE · Však by tě z toho dostal! Stačí mu dát nějaké plné moci. A na to je manželství jako dělané. Proč, to ti nemůžu blíž vykládat, na to jseš moc mladá. *Lechtá ji.* Tak co: Jsme dohodnuti?

ANNA *se mlsně zasměje* · Ani nevím, jestli by Bedřich chtěl!

BALICKE · Ženo, strč sem hlavu!

PANÍ BALICKOVÁ · Prosim, pojdte dál, račte do pokoje, pane Murku!

BALICKE · Dobrý večer, Murku! Jak to vypadáte? Jako by vás zrovna vytáhli z vody!

MURK · Slečno Anno!

BALICKE · Co vám je? Proč se tváříte jako sedm drahých let? Co jste jak křída, muži? Že by to střílení navečer? *Ticho.* No tak, Anno, pohosti ho! *Odchází se ženou.*

ANNA · Co je s tebou, Bedřichu? Jsi opravdu bledý!

MURK *čmouchá* · To červené víno má zřejmě na

zásnuby. *Ticho.* Byl někdo tady? *Anně.* Byl tu někdo? Co jsi najednou jako stěna? Kdo tady byl?

ANNA · Nikdo! Nikdo tady nebyl! Co ti je? MURK · Proč teda najednou takový spěch? Jen mi nic nepředstírejte! No, čert to vem!

Vtáhle díte zásnuby ale slavit nebudu!

ANNA · Kdopak mluví o zásnubách?

MURK · Mutra. Dobytek jen kyne, jakmile oko Páně na něm spočine! *Neklidně přechází sem tam.* No, konec konců je to jedno!

ANNA · Dělaš, jako by rodičům na tom zvlášť záleželo! Přisámbůh, že jim na tom nezáleží! Ani co by se za nehet vešlo!

MURK · Kdy jsi vlastně byla poprvé upřijímání?

ANNA · Myslím, že si tu něco usnadňuješ.

MURK · Ach tak? S tím druhým?

ANNA · Nic takového jsem neřekla.

MURK · Ale víš tady, je tady a obchází tady!

ANNA · Bylo to docela jiné. Ale to ty nikdy nepochopíš, poněvadž šlo o záležitost duchovní.

MURK · A mezi námi, to je záležitost tělesná?

ANNA · Mezi námi to není nic!

MURK · Ale teď je! Teď to něco je!

ANNA · To nevíš.

MURK · Jen počkej, za chvílku se tady bude mluvit jinak!

ANNA · Když myslíš.

MURK · Neucházím se snad o tebe?

ANNA · To má být vyznání lásky?

MURK · Ne, teprve přijde.

ANNA · Taková košíkárna konec konců taky není k zahození.

MURK · Jsi přece jen potvora! Myslíš, že nás včera v noci slyšeli?

ANNA · Ale Bedřichu! Spějí jako zabítí! *Přitulí se k němu.*

MURK · To my zas ne!

ANNA · Filuto!

MURK *ji strhne k sobě, ale políbí ji netečně* · Potvorol!

ANNA · Buď na okamžik zticha! Nocí jede nějaký vlak. Slyšíš? Mám někdy strach, že přijde. Až mi mráz po zádech běhá.

MURK · Ta mumie? Vemu si ji na starost. Ten chlap musí z kšeftu vypadnout, to ti povídám! Žádná mrtvola mezi náma v posteli nebude! Nikoho vedle sebe nestrpím!

ANNA · Jen se nezlob! Pojď sem, Bedřichu, a odpusť mi!

MURK · Svatý Ondřej?! Fantazmagorie! Ta se po svatbě ztratí jako on po funuse. Chceš se vsadit? *Směje se.* Sázm se. O dítě.

ANNA *skryje u něho tvář* · Prosim tě, nemluv tak!

MURK *vesele* · Pročpak! *Ke dveřtm.* Račte vstoupit, matinko! Dobrý den, otče!

PANÍ BALICKOVÁ *těsně za dveřmi* · Ach děti! *Rozpláče se.* Tak zčistajasna!

BALICKE · Těžký porod, co? *Všichni se dojatě objímají.*

MURK · Dvočata! Kdypak uděláme svatbu? Čas jsou peníze!

BALICKE · Tak za tři neděle! Postele jsou připraveny. Večeři, matko!

PANÍ BALICKOVÁ · Hned, hned, muži, jen co se vzpamatuju. *Vyběhne.* Tak zčistajasna!

MURK · Dovolte, abych vás pozval na láhev do Picadilly baru. Jsem pro to, aby se zásnuby slavily ihned. Ty ne, Anno?

ANNA · Když to musí být!

BALICKE · Proč v Picadilly baru? Proč ne tady? Co blázníš?

MURK *neklidně* · Tady ne. Tady rozhodně ne!

BALICKE · Pročpak?

ANNA · Mívá takové nápady! Tak tam prostě pojďme!

BALICKE · V takové tmě! Člověk si není jist životem!

PANÍ BALICKOVÁ *vejde se služabnou a*

chystá večeři · Inu, inu, děti! Co se nečeká, přijde leckdy znenadání! Tak pánové, k večeři!

Zranice.

BALICKE *pozvedne sklenku* · Na zdraví snoubenců! *Ťukne si s nimi.* Doba je nejistá. Válka skončila. To vepřové je moc tučné, Amálie! Demobilizace vnáší do oáz pokojné práce zmatek, hamiznění a zhovadilost.

MURK · Ať žijou koše na municí! Na zdraví, Anno!

BALICKE · Nejisté a pochybné existence se množí. Vláda postupuje proti supům převratu příliš vlažně. *Rozloží noviny.* Poštvaným masám scházejí ideály. Ale nejhorší jsou vojáci z fronty, tady to snad můžu konstatovat; ti zdivočelí, zpustlí dobrodruzi, co odvykli práci a kterým není nic svatého. Opravdu těžká doba a pořádného mužského abys lupou hledala, Anno. Pevně se toho svého drž. A koukejte, abyste se přes tohle všechno dostali. Ale vždycky hezky pospolu. A neúnavně vpřed! Na zdraví!

Natáhne gramofon.

MURK *si osuší pot* · Bravo! Kdo je chlapík, tak to dokáže. Stačí mít lokte, pořádně okované boty a ksicht. A hlavně se nesmíš moc koukat dolů. Pročpak asi, Anno! Jsem taky zezdola. Poslíček, mechanická dílna, tady hmat, tamhle hmat. Ale všude jsem se něco přiučil. Celé naše Německo prodělalo náramný vzestup! Ví Bůh, že jsem neměl vždycky na rukou rukavice. A práce byla tvrdá! Ale teď jsem nahoře! Na zdraví, Anno! *Gramofon hraje: Modlím se k síle lásky.*

BALICKE · Bravo! Copak, Anno?

ANNA *vstala a stojí zpola odvrácena* · Nevím. Všecko jde tak rychle. Možná, že to není dobře, matko. Nemyslíš?

PANÍ BALICKOVÁ · Co je, dítě? Taková husa! Místo aby se radovala! Jaképak: není dobře!

BALICKE · Sednout! Nebo natáhni gramofon, když už jsi vstala!

ANNA *si sedne.*

Pauza.

MURK · Tak na zdraví! *Ťukne si s Annou.* Co pořád máš?

BALICKE · Ale abychom se vrátili k obchodním záležitostem, Bedřichu: s těmi koši na municí bude brzy potíže. Ještě pár týdnů občanské války a je konec! Chci se pustit do výroby dětských kočárků. Bez legrace. To bude nejlepší. Továrna je v každém ohledu na výši. *Uchopí Murka za paži a táhne ho za sebou. Rozhrne záclony.* Novostavba dvě a novostavba tři. Všecko masívní a přitom moderní. Anno, natáhni gramofon! Vždycky mě to znovu dojme. *Gramofon hraje: Deutschland, Deutschland, über alles.*

MURK · Poslyšte, tamhle na továrním dvoře stojí nějaký člověk! Co je to zač?

ANNA · Br, až mě mrazí v zádech. Myslím, že kouká sem nahoru!

BALICKE · Asi hlídač! Co se šklebíš, Bedřichu? Uvázlo ti něco v krku? A co vy, ženské, jste najednou tak zkoprnělé!

MURK · Napadá mě něco moc komického. Co jestli spartakovci...

BALICKE · Hlouposti, u nás nic takového není! *Přesto se, nemile dotčen, odvrací.* Tak, to je tedy továrna! *Přistoupí ke stolu, Anna zatáhne záclony.* Válka mě jaksí postavila na nohy! Vždyť peníze ležely na ulici. Pročpak je nezvednout? To by byla přece jenom pitomost! Vždyť by je zvedl někdo jiný. Prasete konec je začátek jitnice. Když se na to správně podíváš, tak pro nás válka byla vlastně štěstím! Máme, co jsme chtěli! Pěkně v kupě a v bezpečí,

tak abychom se v klidu mohli pustit do dětských kočárků. Bez spěchu! No ne?

MURK · Tak, tak, papá! Na zdraví!

BALICKE · Stejně jako se vy můžete v klidu pustit do dělání dětí. Chachachacha.

SLUŽKA · Pan Babusch přišel, pane Balicke!

BABUSCH *přikluše* · Děti, vy jste se před tím rudým rejem čarodějnic báječně zabarikádováli! Spartakovci mobilizují. Jednání ztroskotalo. Do čtyřadvaceti hodin pálí na Berlín dělostřelectvo!

BALICKE *s ubrouskem na krku* · K čertu, co ti chlapi vlastně chtějí?

PANÍ BALICKOVÁ · Dělostřelectvo? Můj tybože! To je noc! To je noc! Jdu do sklepa, muži!

BABUSCH · Ve vnitřním městě je ještě klid. Ale říká se, že chtějí obsadit vydavatelstva novin.

BALICKE · Cože! A my slavíme zasnuby! Zrovna v takový den! Úplné šílenství!

MURK · Měli by všechny postavit ke zdi!

BALICKE · Všechny nespokojence ke zdi!

BABUSCH · A to ty se zasnubuješ, Balicke?

MURK · Má nevěsta, Babuschi!

PANÍ BALICKOVÁ · Zčistajasna. Ale kdypak asi tu palbu spustí?

BABUSCH *potřásá Anně a Murkovi rukou* · Spartakovci si nadělali náramné zásoby zbraní. Samá pakáž, která se štítí světla! Tak tedy Anna! Nedejte se rušit! Tady se nic dít nebude! V tomhle poklidném koutě! V závětrí rodiny! Německé rodiny! My home is my castle.

PANÍ BALICKOVÁ · To je doba! To je doba! A zrovna v tvůj památný den, Anno!

BABUSCH · Ale zajímavé to je, ztraceně zajímavé, děti!

BALICKE · Mně se to zajímavé nezdá! Ani trošku! *Utře si ubrouskem ústa.*

MURK · Víte co! Pojdte s námi do Picadilly baru! Na zasnuby!

BABUSCH · A co spartakovci?

BALICKE · Ti počkají, Babuschi! Ti zatím provrtají břicho někomu jinému, Babuschi! Pojd s námi do Picadilly baru! Ustrojte se, ženské!

PANÍ BALICKOVÁ · Do Picadilly baru? Za takové noci? *Usedne na židli.*

BALICKE · Picadilly bar se tomu říkávalo. Teď se jmenuje Café Vaterland! Bedřich nás zve! A co na tom, že je noc! Nač jsou drožky! Jde se, stará! Ustroj se!

PANÍ BALICKOVÁ · Ani na krok nevyjdu z těchto čtyř stěn! Nač také, Bedřichu?

ANNA · Kdo chce kam, pomozme mu tam! Bedřich prostě chce! *Všichni se dívají na Murka.*

MURK · Tady nebudeme. Tady v žádném případě. Chci někam, kde hraje hudba, kde je světlo! Je to přece prima lokál! A tady je taková tma. Naschvál jsem se na to vystrojil. Tak co, tchyně, jde se?

PANÍ BALICKOVÁ · Nejde mi to na rozum. *Vyjde.*

ANNA · Počkej na mě, Bedřichu, budu hned hotová!

BABUSCH · Báječný ruch. Celý ten orchestrion vyletí do vzduchu. Kojenci, sduzte se! Ostatně, půl kila meruněk, měkkých jak máslo a pěkně šťavnatých, deset marek! Lenoši, nedejte se vyprovokovat! Všude plno pochybných existencí! Chodí, a jak přijdou k osvětleným oknům kaváren, zapískají dovnitř, na dva prsty! Důvod? Podle nich tam je shnilotina! A přitom v lokálech tančí smetánka! No, na zdraví svatebčanů!

MURK · Dámy ať se nijak nestrojí. Teď na tom nezáleží. Člověk těmi lesklými slupkami jen budí pozornost!

BALICKE · Správně! V tak vážné době.

Nejstarší kvádra jsou pro tu bandu dávno dobrá! Přijď hned dolů, Anno!

MURK · Jdeme napřed. A žádnou parádu.

ANNA · To je surovost! *Odchází.*

BALICKE · Odchod... Za slavnostních fanfár do království nebeského! Jen co si vezmu jinou košili.

MURK · Přijdeš s matkou za námi. A Babusch nám bude dělat garde, že? *Zpívá.* Babusch, Babusch, Babusch sálem cupitá.

BABUSCH · Ty se bez té blbosti, kterou si vymyslelo nějaké ohromné básnické střevo, zřejmě už neobejdeš! *Zavěsí se do něho.*

MURK *zpívá ještě venku* · Děti, prsty z úst, jde se na bakchanál. Anno!

BALICKE *sám, zapaluje si doutník* · Zaplat pánbůh! Všecko pod střechou. Byla to zatracená fuška! Aby ji člověk i do postele zahnal! Taková opičí láska! K nebožtíkovi! Nová košile a úplně jsem ji propotil. Ale teď at si přijde co chce! Naše heslo: Dětské kočárky. *Vyjde.* Ženo, košili!

ANNA *venku* · Bedřichu! Bedřichu! *Rychle domíř.* Bedřichu!

MURK *ve dveřích* · Anno! *Suše, neklidně, se sklěpými pažemi jako orangutan.* Jdeš s námi?

ANNA · Copak? Jak to vypadáš?

MURK · Jestli chceš jít s námi? Víím, proč se ptám! Jaképak řeči! Všecko jasné!

ANNA · Ano, samozřejmě! Prostě jsem si ještě nezvykla!

MURK · Dobře, dobře. Schází mi jistota. Dvacet let jsem se potloukal podkrovími, promrzlý na kost. Ale teď mám na nohou diplomatky. Prošim, rač se podívat! Dřel jsem se, ve tmě, při plynovém světle, až mě z toho pálily oči. Ale teď mám svého krejčího. Ještě nestojím dost pevně, dole jako by foukal studený větrník a člověka občas zebe. *Zajde k Anně, zastaví*

se však nejistě před ní, neobejme ji. Ale teď embryo roste. Teď červené víno teče. Teď jsem tady! Zalitý potem, oči zavřeny, ruce v pěst, že se až nehty zařezávají do masa! Konec! Jistota! Tepló! Kazajku dolů! Postel! Bílá, široká, měkká! *Přejde kolem okna a chvatně vyhlédne.* Ke mně! Otevírám pěsti, sedím v košili na slunci, mám tě.

ANNA *se vrhne k němu* · Ty!

MURK · Strašpytle!

ANNA · Teď mě přece máš.

MURK · Ještě pořád nejde?

BABUSCH *zvenčí* · Tak co, už to bude? Jsem vaše garde, děti!

MURK *natáhne znova gramofon. Spustí zase Vzávaní moci lásky* · Když se mi nebrání v tom, co chci, jsem ten nejhodnější člověk na světě.

Oba spolu odcházejí.

PANÍ BALICKOVÁ *sem uklouzne v černých šatech a upravuje si před zrcadlem staromódní klobouček* · Měsíc je takový obrovský a celý rudý!... A ty děti, ach bože! Dnes v noci by se člověk měl opravdu pomodlit, že to takhle dopadlo. *V tom okamžiku vstoupí do dveří muž v zablácené tmavomodré uniformě dělostřelce, muž s fajfčíčkou v ústech.*

MUŽ · Jsem Kragler.

PANÍ BALICKOVÁ *podlamuje se jí kolena, opře se o toaletní stolec* · Můj ty bože...

KRAGLER · Co se koukáte tak vyjeveně? Taky jste vyhodila zbytečně peníze za věnce? Škoda jich! Poslušně hlásím: Etabloval jsem se jako strašidlo v Alžírsku. Ale teď má nebožtík vražedný hlad. Takový, že by i žížaly žral! No, copak vám je, matko Balicková? To je ale blbá písnička! *Zarazí gramofon.*

PANÍ BALICKOVÁ *ještě stále mlčí a jen na něho civí.*

KRAGLER · Jen se mi tu nesvalte! Tady je židle. Skleničku vody můžeme poskytnout. *Brouká si cosi a zajde k bufetu.* Ještě pořád se tady dost vyznám. *Nalije víno do sklenky.* Víno! Nierensteinské! Na strašidlo se přece mám dost k světu, nemyslíte? *Pěčuje o paní Balickovou.*

BALICKE *zvenčí* · Tak pojď, stará! Marchons! Jak jsi krásná, sladký anděli! *Vejde a stane jako bez ducha.* Co tohle?!

KRAGLER · Dobrý večer, pane Balicke! Vaši ženě není dobře! *Snaží se do ní vpravit víno, ona však poděšeně odvrací hlavu.*

BALICKE *chvíli neklidně přihlíží.*

KRAGLER · Tak se přece napijte! Nechcete? Udělalo by se vám líp! Já vůbec netušil, že mě máte ještě tak dobře v paměti. Vracím se totiž zrovna z Afriky! Přes Španělsko, s falešným pasem a tak. Ale kdepak je Anna?

BALICKE · Tak už přece proboha mou ženu nechte! Vždyť ji v tom víně utopíte.

KRAGLER · Tak tedy ne!

PANÍ BALICKOVÁ *se utěče k Balickovi, který stojí vzpřímeně* · Karle!

BALICKE *přísně* · Pane Kraglere, jestli jste ten, za kterého se vydáváte, pak vás prosím, abyste mi vysvětlil, co tady pohledáváte?

KRAGLER *neschopen slova* · Říkám vám, že jsem se vrátil z válečného zajetí v Africe.

BALICKE · K čertu! *Zajde ke skřínce u zdi, nalije si kořalku.* To je dobré. To jste celý vy. Zatracené svinstvo! A co tady vlastně chcete? Co chcete? Dcera se dnes večer zasnoubila. Ani tomu nebyl půl hodiny.

KRAGLER *se zapotáčí, trochu nejistě* · Co to má znamenat?

BALICKE · Byl jste čtyři roky pryč. Po celou dobu čekala. A my s ní. Ale teď je konec a nemáte už nejmenší naději.

KRAGLER *usedne.*

BALICKE *ne zvlášt pevně, nejistě, ale se snahou zachovat formu* · Pane Kraglere, mám pro dnes večer jakési závazky.

KRAGLER *vzhlédne* · Závazky...? *Roztržitě.* Ano... *Znovu se zadumá.*

PANÍ BALICKOVÁ · Pane Kraglere, neberte si to tak k srdci. Je tolik děvčat. Takhle to prostě chodí. Naučme se trpět bez nářku.

BALICKE *stroze* · Ženo! *Ona zajde váhavě za ním, on náhle pevně.* Jen žádnou sentimentalitu, marchons! *Odchází s ní. Ve dveřích se objeví služebná.*

KRAGLER · Hm... *Vrtí hlavou.*

SLUŽEBNÁ · Panstvo odešlo.

Ticho.

Panstvo odešlo do Picadilly baru na zasnuby.

Ticho. Vítr.

KRAGLER *se na ni zezdola podívá* · Hm! *Pomalů, těžkopádně vstane, prohlédne si pokoj a shrbeně odchází.* *Podívá se oknem, otočí se a pomalů se vytráh.* *Je bez čepice a ptá se si.*

SLUŽEBNÁ · Počkejte! Čepice! Nechal jste tu čepici!

DRUHÉ DĚJSTVÍ

(PEPŘ)

Picadilly bar

Vzadu velké okno. Hudba. Za oknem rudý měsíc. Když se otevírají dveře — vtrh.

BABUSCH · Jen račte dáí do té menažerie, děti! Měsíce je nadbytek. At žije Spartakus! Všecko podfuk! Víno! Červeně!

MURK *vejde s Annou ruku v ruce, odkládají* · Noc jako v románě. Ten křik v novinářských čtvrtích, drožka se snoubenci!

ANNA · Nemůžu se dneska zbavit takového protivného pocitu. Jako bych se vznášela.
BABUSCH · To si zaslouží zapít, Bedřichu!
MURK · Tady se cítím doma. Dlouho bych tu nevydržel, ale je to tady náramně nóbl. Měl byste se, Babuschi, podívat, kde zůstala starší generace!
BABUSCH · Dobře! *Vyjde.* A vy si hleďte té příští! *Napije se.*
ANNA · Polib mě!
MURK · Hloupost! Půl Berlína se tady po nás kouká!
ANNA · To je snad jedno. Když něco chci, tak je mi všechno jedno. Tobě ne?
MURK · Vůbec ne. Tobě ostatně taky ne.
ANNA · Jseš hrubián.
MURK · Jsem!
ANNA · Zbabělec! *Murk zazvoní, vstoupí číšník.*
MURK · Zastavit stát!
Nakloní se nad stůl, strhne přitom sklenice a Annu proti její vůli políbí.
ANNA · Ty!
MURK · Odchod! *Číšník odchází.* Jsem zbabělec? *Dívá se pod stůl.* Teď mi sem nohy strkat nemusíš.
ANNA · Blázníš?
MURK · A staniž se tvým pánem a velitelem!
BALICKE *vejde s Babuschem a s paní Balickovou.* Tady jsou! Samé potíže!
ANNA · Kde jste byli?
PANÍ BALICKOVÁ · Měsíc má tak rudou zář. Až mě to děsí. A v blízkosti tiskáren je zase takový křik!
BABUSCH · Vlci!
PANÍ BALICKOVÁ · Jen koukejte, abyste byli co nejdřív svoji!
BALICKE · A v posteli, Bedřichu, co?
ANNA · Mami, tobě není dobře?
PANÍ BALICKOVÁ · Kdy se vlastně chcete vzít?
MURK · Za tři týdny, maminko!
PANÍ BALICKOVÁ · Neměli jsme k zásnu-

bám přece jen pozvat víc lidí? Nikdo o tom neví. A mělo by se o tom vědět.
BALICKE · Blbost. Úplná blbost. Snad ne proto, že vyje vlk? Jen ho nech výt. At se mu rudý jazyk protáhne třebas až k zemi! S největším klidem ho odbouchnu!
BABUSCH · Murku, pomozte mi otevřít láhev! *Tlumeně.* Je tady, přišel s měsícem. Vlk s měsícem. Z Afriky.
MURK · Ondra Kragler?
BABUSCH · Vlk. Trapné, co?
MURK · Jako by ho nebylo. Zatáhněte záclony!
PANÍ BALICKOVÁ · Tvůj otec zapadl do každého druhého výčepu. Má opici jak trám. To je člověk! Ten se ještě pro děti upije!
ANNA · A proč to vlastně dělá?
PANÍ BALICKOVÁ · Neptej se, dítě. Mne se neptej! Všecko je vzhůru nohama. Jako v soudný den. Griotku, dítě, rychle griotku!
BALICKE · To všechno tamhleta rudá placka, matko. Zatáhněte záclony! *Číšník tak učiní.*
BABUSCH · Už to máte za sebou?
MURK · Jsem připraven, naprosto. Přišel už za vámi?
BABUSCH · Přišel, prve.
MURK · To asi přijde sem.
BALICKE · Nějaký komplot za lahvemi? Přehodte výhybku! Slaví se zasnoubení! *Všichni usednou kolem stolu.* A trošku tempa! Na únavu nemám kdy.
ANNA · Ten kůň, no strašné! A přitom tak komické! Uprostřed ulice se zastavil. Bedřichu, vystup! Koni se nechce. A kůň stál uprostřed ulice. A celý se trásl. Ale bulvy měl jako bobulky angreštu, docela bílé. Když ho do nich Bedřich dloubl holí, zase poskočil. Jako v cirkuse.
BALICKE · Čas jsou peníze. Je tady ztrac-

ně horko. Už se zase potím. Jednu košili jsem dnes už propotil.
PANÍ BALICKOVÁ · Jestli to takhle povedeš dál, budem s prádlem brzo na mizině!
BABUSCH *jí sušené švestky, které vytahuje z kapsy.* Deset marek teď stojí půl kila merunek. Budu muset napsat článek o cenách. Pak si meruňky budu moct koupit. A kdyby měl přijít soudný den, napíšu o něm taky. Ale co budou dělat ti ostatní? Mně se nic nemůže stát, až vyletí čtvrt kolem Zoologické zahrady do povětří. Ale co vy?
MURK · Košile, meruňky, čtvrt kolem Zoologické zahrady. Kdy bude svatba?
BALICKE · Za tři týdny. Svatba za tři týdny. Hough. Jak je pánbůh nade mnou. Všichni souhlasí? Všichni s tím jsou srozuměni? Tak tedy do toho, snoubenci! *Všichni si připtějí. Dveře se otevřely. V nich Kragler. Svíčky ve větru blikají.*
BALICKE · Copak se ti sklenka v ruce najednou tak roztrásla? Jsi po matce, Anno?
ANNA, *kteřá sedí proti dveřím, spatřila Kraglera, celá se zhroutila a strnule na něho hledí.*
PANÍ BALICKOVÁ · Prokrindapána, dítě, co se ti najednou stalo?
MURK · To je ale průvan!
KRALER *chraptivě.* Anno!
ANNA *tlumeně vykřikne.* *Všichni se otočí ke dveřím a vyskočí.*
BALICKE · Sakra! *Převrátí do sebe sklenku vína.* Strašidlo, matko!
PANÍ BALICKOVÁ · Bože můj, Kra...
MURK · Vyhodit! Vyhodit!
KRALER *postál chvíli zachmuřeně ve dveřích, kolébaje se ze strany na stranu. Když se strhne povyk, přistoupí dosti rychle, ale těžkopádně k Anně, která jediná zůstala sedět, pozvednutou číši v roztrásené ruce. Vezme jí sklenku, opře se o stůl a upřeně se na ni zadívá.*

BALICKE · Má zaručeně v hlavě.
MURK · Číšníku! Tohle je rušení domácího klidu! Vyhodte ho! *Běží podél stěny, při tom rozhrne záclony. Měste.*
BABUSCH · Pozor! Ještě se neochočil. Kouše. Ani se ho nedotýkejte! *Uhodí holt do stolu.* Jen žádný skandál! Odchod! V naprostém klidu, spořádaně!
ANNA *zatím utekla ze svého místa a objímá matku.* Maminko! Pomoc!
KRALER *obejde stůl, míří vrávoravým krokem k Anně.*
PANÍ BALICKOVÁ *vše téměř současně.* Nechte mé dítě! Dostanete se do kriminálu! Bože, on ji zabije!
BALICKE *kteřý stojí poměrně daleko, pln nervy.* Copak jste ožralý? Žebroto! Anarchisto! Lupiči! Strašidlo! Frontový povaleči! Kde máte prostěradlo?
BABUSCH · Jestli tě klepne pepka, tak se s ní ožení. Držte huby! Jestli je někdo postižený, tak jediné on! Táhněte k čertu! Dopřejte mu, aby pronesl řeč. Má na to právo. *Paní Balickové.* Nemáte srdce? Byl čtyři roky pryč. Je to věc soucitu.
PANÍ BALICKOVÁ · Vždyť se Anna drží sotva na nohou! Vždyť je bledá jak stěna!
BABUSCH *Murkovi.* Jen si ten jeho obličej prohlédněte! Ona jej už viděla. Kdysi krev a mléko a teď shnilá datle! Co se strachujete? *Vyjdou.*
MURK · Jestli myslíte, že žárlím, tak jste na omylu. Nic takového neznám.
BALICKE *stojí dosud mezi stolem a dveřmi, mírně opilý, s pokleslými koleny, sklenku v ruce. Pokračuje.* Takové černé strašidlo! Ksicht jako, jako zkrachovaný slon! Totálně vyřízený! Taková nestydatost! *Vytráh se. Před dveřmi vpravo zůstává už jen číšník s podnosem v ruce. Gounodova „Ave Maria“.* Světlo pomalu odumírá.
KRALER *po chvíli.* Mám v hlavě úplně vy-

kradeno. Jenom pot v ní zůstal. Už ani neslyším.

ANNA *vezme svíčku, ztěžka se napřímí a posvítí mu do tváře* · Ryby tě nesežraly?

KRAGLER · Nevím, co tím myslíš.

ANNA · Ani granát tě neroztrhal?

KRAGLER · Nerozumím ti.

ANNA · Ani ti neprostřelili hlavu?

KRAGLER · Proč se na mě tak díváš? Copak vypadám tak strašně? *Ticho. Dívá se k oknu.* Vrátil jsem se k tobě jako staré nemocné zvíře. *Ticho.* Mám kůži jako žralok, úplně zčernalou. *Ticho.* A přitom jsem kdysi byl krev a mléko. *Ticho.* A pak: Pořád ještě krvácím. Prostě to ze mne uniká...

ANNA · Ondro!

KRAGLER · Ano.

ANNA *přistupuje váhavě k němu* · Ach Ondro, proč jsi byl tak dlouho pryč? Drželi tě tam šavlemi, kanóny? Už se k tobě nemůžu vrátit.

KRAGLER · Byl jsem vůbec pryč?

ANNA · První dobu jsi byl pořád se mnou. Tvůj hlas mi ještě zněl v uších. Když jsem šla chodbou, jako bych o tebe zavádila. A na louce, jako bys na mne volal, abych přišla za javor. Ačkoliv napsali, že ti prostřelili hlavu a že tě po dvou dnech zahrabali. Ale časem se to přece jenom změnilo. Když jsem šla chodbou, byla prázdná. A javor mlčel. Když jsem se narovnávala u necek, tak jsem ještě tvou tvář vidávala. Ale když jsem pak prádlo na louce rozprostírala, byla pryč. Po celý ten dlouhý čas jsem nevěděla, jak vypadáš. Ale měla jsem počkat.

KRAGLER · Byla bys potřebovala fotografii.

ANNA · Bála jsem se. Měla jsem ze strachu počkat, ale jsem prostě špatná. Pust mou ruku, všechno na mně je špatné.

KRAGLER *se dívá k oknu* · Nevím, co povídáš. Ale snad to dělá ten rudý měsíc. Musím

se rozpomenout na smysl všech těch slov. Mám ruce oteklé a mezi prsty plovací blány. Zhrubl jsem a každou sklenici při pití rozbiju. Nedovedu už s tebou pořádně promluvit. V krku mi uvízly nějaké divošské skřeky.

ANNA · Ano.

KRAGLER · Podej mi ruku. Myslíš, že jsem strašidlo? Pojď ke mně, podej mi ruku. Nechce se ti?

ANNA · Chceš mou ruku?

KRAGLER · Podej mi ji. Už nejsem strašidlo. Poznáváš mou tvář? Není jakoby potažena krokodýlí kůží? Špatně se mi z ní kouká. To dělá slaná voda. To všechno ten rudý měsíc!

ANNA · Ano.

KRAGLER · Uchop i ty mou ruku. Proč ji nestiskneš? Pojď blíž. Je to tak hrozné?

ANNA · Ne! Ne!

KRAGLER *ji uchopí* · Anno! Jsem černé strašidlo, ano, jsem! S hlinou v krku! Po čtyři roky! Chceš mě? Anno! *Strhne ji k sobě a spatří číšníka; nahne se a ztrá na něho s rozsklebenou tváří.*

ČÍŠNÍK *zmaten, upustí podnos, vykoktá* · Hlavně... jestli si zachovala... ten svůj věneček... věneček...

KRAGLER *Annu v náručí, zasměje se* · Co to povídá? Věneček? Číšník *vyběhne*. Tak přece zůstaňte, vy čtenáři románů! Na něco si vzpomněl! Na věneček! Přeskočilo mu! Věneček! Slyšela jsi? Tak to procítíl!

ANNA · Ondro!

KRAGLER *ji pustil; nachýlený si ji prohlíží* · Řekni to ještě jednou! To je tvůj hlas! *Běží vpravo.* Číšníku! Pojď sem, člověče!

BABUSCH *ve dveřích* · Co se tak smyslně řehtáte? Co je to za smyslný řehot? Jak se vám vede?

PANÍ BALICKOVÁ *za ním* · Anno, dítě!

Dělat nám takové starosti! *Vedle se už nějakou dobu hraje Peruanka.*

BALICKE *poněkud střízlivěji, vběhne dovnitř* · Sedněte si! *Zatáhne záclonu; je to prováděno kovovým zvukem.* Stojí před Babuschovou redakcí. Měsíc jim svítí a mají pušky. Musí se s nimi počítat. *Zapálí znovu všechny svíčky.* Sedněte si!

PANÍ BALICKOVÁ · Jak se to tváříš? Už se mi zase roztrásla kolena. Číšníku! Číšníku!

BALICKE · Kde je Murk?

BABUSCH · Bedřich Murk válí boston.

BALICKE *tlumeně* · Přiměj ho, prosím tě, aby si sedl! Jak usedne, je vyhráno. Jak někdo sedí, je po patosu. *Nahlas.* Všichni se posadte! *Ticho.* Trochu se seber, Amálie! *Kraglerovi.* Jen si spánembohem sedněte taky!

PANÍ BALICKOVÁ *vezme číšníkovi z podnosu láhev griotky* · Dejte sem tu griotku, nebo padnu. *Jde s ní ke stolu.*

Babusch chodil od jednoho k druhému a přiměl Balicka, jeho ženu a Annu, aby usedli. Posléze vtačí do židle i Kraglera, který tu bezmocně postával.

BABUSCH · Sedněte si, nejste pevný v kolenu. Chtěl byste griotku? Co se tak divně usmíváte? *Kragler zase vstane. Babusch jej znovu přiměje, aby usedl. Kragler zůstane sedět.*

BALICKE · Co chcete, Ondřeji Kraglere?

PANÍ BALICKOVÁ · Pane Kraglere! Náš císař řekl: Naučme se trpět bez nářku.

ANNA · Zůstaň sedět!

BALICKE · Drž hubu! Nech ho! Ať nám řekne, co vlastně chce!

BABUSCH *vstane* · Chtěl byste si loknout griotky? Mluvte!

ANNA · Napřed si to rozmysli, Ondro! A pak teprve spusť!

PANÍ BALICKOVÁ · Ty mě přivedeš do

hrobu! Proč tu klapačku nezavřeš? Nemáš za mák rozumu!

KRAGLER *chce vstát, ale Babusch jej přiměje, aby si sedl. Velmi vážně* · Když se mě ptáte, tak vám to budu musít povědět. Ale je to náramně těžké. A griotky se napít nechci. Ono totiž na tom příliš záleží.

BALICKE · Jaképak cavyky! Co chcete, můžete říct, a pak vás vyhodím.

ANNA · Ne! Ne!

BABUSCH · Měl byste se přece jen napít! Vyschlo vám v krku. Půjde vám to pak líp, to mi věřte! *V tom okamžiku vpadne zleva do místnosti Bedřich Murk s prostitutkou Marií.*

PANÍ BALICKOVÁ · Murku!

BABUSCH · Každá genialita má meze. Sedněte si!

BALICKE · Bravo, Bedřichu! Ukaž tomu chlapovi, jak má vypadat muž. Bedřich se neklepe. Bedřich se baví. *Tleská.*

MURK *pil, nechá Marii stát a přistoupí ke stolu; zachmuřeně* · To jste se v té psí komedii ještě pořád nedohodli?

BALICKE *jej stáhne na židli* · Drž hubu!

BABUSCH · Mluvte dál, Kraglere! Nedejte se vyrušit!

KRAGLER · Má zmrzačené uši.

ANNA · To jak ho při učení za ně tahali.

MURK · Je praštěný.

KRAGLER · Ať zmizí!

MURK · Mlátili ho asi do hlavy.

KRAGLER · Musím si dávat pozor na to, co říkám.

MURK · Má to tedy v kebuli všelijak pomíchané.

KRAGLER · Ano, tloukli mě do hlavy. Čtyři roky jsem byl pryč. Nemohl jsem napsat. Neměl jsem to v hlavě pomíchané. *Ticho.* Čtyři roky tomu jsou. Musím si dávat pozor. Už jsi mě nepoznala. Ještě váháš a

ještě nic necítíš. Ale já zřejmě moc mluvím.

PANÍ BALICKOVÁ · Mozek mu úplně vyschl. *Vrtí hlavou.*

BALICKE · Vedlo se vám tedy špatně? Bojoval jste za vlast a císaře? Je mi vás líto. Přejete si něco?

PANÍ BALICKOVÁ · Císař řekl: I v bolesti buďte silní. Napijte se! *Přistrčí mu griotku.*

BALICKE *pije, důrazně* · Stál jste v krupobití granátů? Jako z ocele? To bylo chrabré. Naše armáda vykonala nezapomenutelné činy. S úsměvem na rtech kráčela v ústřety hrdinné smrti. Napijte se! Co chcete? *Přidrží mu bedničku s doutníky.*

ANNA · Ondro! To ti ani nedali jinou uniformu? To máš ještě pořád na sobě tu starou modrou? Už se vůbec nenosíš!

PANÍ BALICKOVÁ · Žen je přece spousta! Číšník, ještě griotku! *Podá mu láhev.*

BALICKE · My se tady taky neváleli. Co tedy chcete? Jste bez feniku? Spíte na ulici? Strká vám vlast snad do ruky flašinet? Nic takového. To už se nesmí opakovat. Co tedy chcete?

PANÍ BALICKOVÁ · Žádný strach, s flašinetem chodit nebudete!

ANNA · Noc bouřlivá a moře hřmí, hů!

KRAGLER *vstal* · Poněvadž cítím, že se tady na žádné právo odvolávat nemůžu, tak tě z upřímného srdce prosím, abys šla se mnou, abys zůstala po mém boku.

BALICKE · Co jsou to za žvásty? Co to říká? Z upřímného srdce! Po mém boku! Co to jsou za vešplechty! *Ostatní se smějí.*

KRAGLER · Poněvadž nikdo nemá právo... Poněvadž bez tebe nedokážu žít... Z upřímného srdce. *Velký smích.*

MURK *dává nohy na stůl. Chladně, zle, opile* · Úplně na dně. Vylovili ho odněkud. S bahnem v hubě. Podívejte se mi na

střevíce! Kdysi jsem měl takové jako vy! Kupte si stejné! Přijďte zas! Víte, co jste?

MARIE *náhle* · Byl jste na vojně?

ČÍŠNÍK · Byl jste na vojně?

MURK · Zavřete klapajzny! *Kraglerovi.* Dostal jste se pod válec. Spousta se jich dostala pod válec. Dobře. My jsme jej nerozjeli. Ztratil jste ksicht? Chcete na nás nový? Máme vás my tři vyštafírovat? Vlezl jste do toho za nás? Pořád ještě nevíte, co jste?

BABUSCH · Buďte přece zticha!

ČÍŠNÍK *předstoupí* · Byl jste na vojně?

MURK · Ne. Jsem z těch, co budou muset za to vaše hrdinství zaplatit, když se válec rozbil.

BABUSCH · Nemluvte nesmysly! Je to protivné. Nakonec jste přece dost vydělal, no ne? A ty střevíce vynechte!

BALICKE · Naopak. Právě na takových věcech záleží. V tom to je. Jakýpak nesmysl! Reálná politika. A právě té se Německu nedostává. Je to všechno docela prosté. Máte, čím byste svou ženu uživil? Máte se čím udržet nad vodou?

PANÍ BALICKOVÁ · Slyšíš, Anno? Nic nemá!

MURK · Jestli má, tak se ožením s jeho prababičkou! *Vyskočí.* Je to prachobyčejný sňatkový podvodník!

ČÍŠNÍK *Kraglerovi* · Řekněte něco! Mluvte! KRAGLER *se roztřese, vstane a řekne Anně* · Nevím, co bych řekl. Když už jsme byli jenom kost a kůže a když jsme museli pořád pít kořalku, abychom stačili dál dláždit silnice, tak nám často zbývalo už jenom večerní nebe. Ale to bylo důležité. Pod takovým nebem jsem totiž kdysi v dubnu s tebou ležel ve křoví. Řekl jsem to také ostatním. Ale ti padali jako mouchy.

ANNA · Jako koně, ne?

KRAGLER · Že bylo tak horko a že se pořád chlastalo. Ale co ti to vykládám o večerním nebi. To jsem ani nechtěl. Nevím...

ANNA · Pořád jsi na mne myslel?

PANÍ BALICKOVÁ · Slyšíš, jak mluvím? Jako dítě! Člověk se musí za něho stydět!

MURK · Nemůžete mi prodat ty holínky? Pro armádní muzeum. Nabízím vám čtyřicet marek.

BABUSCH · Mluvte dál, Kraglere. To, co říkáte, sedí.

KRAGLER · Ani košile jsme už neměli. To bylo nejhorší, to mi věř. Připadá ti vůbec možné, že by zrovna tohle mohlo být ze všeho nejhorší?

ANNA · Ondro, poslouchají tě!

MURK · Tak tedy nabízím šedesát marek. Prodejte je!

KRAGLER · Ano, teď se za mne stydíš? Že všichni stojí podél stěn jako v cirkuse a že slon strachy močí? A při tom si vůbec nedovedou představit...

MURK · Osmdesát marek!

KRAGLER · Nejsem přece lupič. Co je mi po rudém měsíci! Já jen nemůžu otevřít oči. Jsem přece člověk z masa a krve a mám na sobě čerstvou košili. Nejsem přece strašidlo!

MURK *vyskočí* · Tak tedy sto marek!

MARIE · Styďte se až do hloubi duše!

MURK · Teď mi to prase nechce ty své staré křápy prodat ani za sto marek!

KRAGLER · Anno, tady někdo mluví. Co je to za hlas?

MURK · Vždyt máte úžeh! Dokážete vy vůbec ještě sám chodit na záchod?

KRAGLER · Anno, ten tady myslí, že ho člověk nemůže rozšlápnout.

MURK · Teď jste se odhalil! Tohle je vaše pravá tvář!

KRAGLER · Anno, je od Pánaboha!

MURK · Takový teda jste? Co vlastně chcete? Vždyt jste nebožtík! Vždyt už páchnete! *Zače si nos.* Nemáte smysl pro čistotu? Chcete, aby vás postavili do svatostánku jenom proto, že jste polykal africké slunce? Já pracoval! Já se dřel tak, až mi krev v holínkách čvachtala! Podívejte se mi na ruce! Chcete vzbudit soucit, že vás bili. Ale já vás nebil! Jste hrdina. Ale já jsem dělník! A tohle je moje nevěsta.

BABUSCH · Ale vsedě přece taky, Murku! I vsedě přece zůstáváte dělníkem! Kraglere, světová historie by vypadala jinak, kdyby lidstvo zůstávalo sedět na zadnici! KRAGLER · Nic na něm nevidím. Je jako stěna záchodku! Počmáraná prasečkami! Nemůže za to! Anno, a toho že máš ráda, tohohle?

ANNA *se zasměje a napije se.*

BABUSCH · Tomu se říká odvěta, Kraglere!

KRAGLER · Tomu se říká ukousnout někomu hnusem bradavici! Máš ho ráda? I když je v ksichtě zelený jako nezralý ořech? Kvůli němu mě chceš poslat pryč? Má anglický oblek a prsa vycpaná papírem a krev v botách. A já mám jenom to své staré kvádru, do kterého se dali moli. Řekni, že si mě nemůžeš vzít kvůli kvádru, řekni to! Budu radši!

BABUSCH · Sedněte si přece! K čertu! Teď asi začne binec!

MARIE *pomlouváčně* · Přesně takový je! A když se mnou tancoval, tak jsem se až styděla, jak mi vrážel koleno mezi nohy!

MURK · Mírní se! Vypadáš na to? — Nemáš u sebe kudlu, v holínkách, abys mě zařiz jenom proto, že ti v Africe naskočily na mozku puchýře? Vytáhni kudlu, mám toho všeho po krk, bodni!

PANÍ BALICKOVÁ · Anno, copak se tohle dá poslouchat!

BALICKE · Vrchní, přineste mi čtyři griotky!
Mně už je všechno jedno.

MURK · Jen pozor, abyste tu kudlu nevytáhli!
Abyste si nezahrál na hrdinu! Tady je
za to kriminál.

MARIE · Byl jste na vojně?

MURK *hodí po ní sklenici, zuřivě* · Proč jsi tady
nezůstal?

KRAGLER · Teď jsem přišel.

MURK · Kdo tě volal?

KRAGLER · Jsem tady!

MURK · Prase.

ANNA · Buď zticha.

KRAGLER *se skrčí*.

MURK · Lupiči!

KRAGLER *tiše* · Zloději!

MURK · Strašidlo!

KRAGLER · Dejte si pozor!

MURK · Dejte si pozor na tu svou kudlu! Svrbí
vás ruka, strašidlo? Strašidlo! Strašidlo!

MARIE · Vy prase jedno! Vy prase!

KRAGLER · Anno! Anno! Co to dělám?

Potácím se nad mořem mrtvol, ale ne-
utopím se v něm. Kodrcám se v tmavých
dobyččácích k jihu, ale nic se mi nestane.
Hořím v ohnivé peci, ale mám v sobě
ještě větší žár. Kdekdo se v slunci zblázní,
ale já ne. Dva se utopí v močálu, ale já
spím dál. Strčilím černochoy. Žeru trávu.
Jsem strašidlo.

*V tom okamžiku se vrhne číšník k oknu, prudce
je rozevře. Hudba náhle ustane, je slyšet rozči-
lené hlasy: Jdou! Ticho! Číšník sfoukne sví-
čky. Pak zazní zvenčt Internacionála.*

NĚJAKÝ MUŽ *vstoupí do dveří vlevo* · Panstvo,
prosíme o klid. Žádáme vás, abyste lokál
neopouštěli. Vypukly nepokoje. Před
redakcemi novin se bojuje. Situace je ne-
přehledná.

BALICKE *těžce usedne* · Spartakovci! Vaši
přátelé, pane Ondřeji Kraglere! Vaši
kumpáni nevalné pověsti! Vaši soudruzi,

kteří před budovami novin řvou a kterým
se chce vraždit a pálit. Dobytek! *Ticho*.
Dobytek! Dobytek! A kdyby se někdo
ptal, proč jste dobytek, tak proto, že jste
lidožrouti. Je třeba vás vyhubit!

ČÍŠNÍK · Vy, co jste tady špekovatěli, jste na
to ti praví!

MURK · Kde máte tu kudlu? Vytáhni ji!

MARIE *zajde s číšníkem k němu* · Budeš zticha!

ČÍŠNÍK · To není ani člověk! To je dobytce!

MURK · Zatáhni záclony! Strašidla!

ČÍŠNÍK · Chcete nás postavit ke zdi, kterou
jsme sami vystavěli a za kterou lijete do
sebe griotku?

KRAGLER · Tady je má ruka a tady tepna.
Proražte ji! Však z ní ještě nějaká krev
vystříkne, jestli mám zhebnout!

MURK · Strašidlo! Strašidlo! Kdo vlastně
jseš? Chceš, abych někam zalez jenom
proto, že máš na sobě tu afrikánskou
kůži? Můžu za to, že jsi byl v Africe?
Můžu snad za to, že jsem v Africe nebyl?

ČÍŠNÍK · Musí tu ženu dostat zpátky! Byla by
to nelidskost!

PANÍ BALICKOVÁ *před Annou, nepřítelně* ·
Tihle všichni jsou přece nemocní! Všichni
něco mají! Syfilidu! Syfilidu! Všichni
mají syfilidu!

BABUSCH *udeří holí do stolu* · Co je moc, to je
moc!

PANÍ BALICKOVÁ · Necháš mé dítě na
pokoji! Necháš je na pokoji! Ty hyeno!
Ty prase jedno!

ANNA · Ondro, já nechci! Vy mě zničíte!

MARIE · Prase jseš ty!

ČÍŠNÍK · To je nelidskost. Copak není žádné
právo?

PANÍ BALICKOVÁ · Mič, ty lokaji! Ty
padouchu! Objednávám griotku, slyšíš!
Vyhodí tě!

ČÍŠNÍK · Jde o lidskost! Jde o něco, co se
týká nás všech! Musí přece svou ženu...

KRAGLER · Pust! Teď toho mám po krk!
Jakápak lidskost! Co chce tahle ožralá
koza! Byl jsem sám a chci svou ženu.
Co chce tenhle griotkou páchnoucí
archanděl? Chceš spodek své dcery za-
šmelit jako libru kafe? A kdybyste ji
železnými háky ode mne rvali, nanejvýš
ji roztrháte!

ČÍŠNÍK · Roztrháte!

MARIE · Jako libru kafe!

BALICKE · Nemá ani vindru.

BABUSCH · Vytlučete mu zuby a on vám je
vplivne do ksichtu!

MURK *Anně* · Co vypadáš jako vyblitá a co se
od něho necháváš olizovat očima? S vi-
záží, jako bys močila v kopřivách?!

BALICKE · Takhle mluvíš o své nevěstě?

MURK · Nevěstě! Jaképak nevěstě? Je mou
nevěstou? Copak už neblije? Vrátil se?
Miluješ ho? Zeleňouš bere roha? Třešeš
se na afrikánská stehna? Nefouká z téhle
strany?

BABUSCH · Tohle byste vsedě nikdy neřekl!

ANNA *Murkem zhnusena, Kraglerovi stále blíž*.
Tiše · Vždyt jseš opilý.

MURK *ji strhne k sobě* · Ukaž ksicht! Vyceň
zuby! Kurvo!

KRAGLER *Murka prostě popadne a vyzvedne do
výšky. Sklenice na stole se poroučeji, Marie
tleská* · Nestojte zvláště pevně, běžte se
vyzvracet! Vychlastal jste toho asi příliš.
Ještě sebou praštíte. *Mřítí s ním o zem*.

MARIE · Jen mu dej! Jen mu dej!

KRAGLER · Nech ho ležet! Pojď ke mně,
Anno! Teď chci tebe! Chtěl mi odkoupit
holínky, ale já sundávám kazajku. Ledo-
vý déšť mi ošlehal kůži tak, že zrudla a že
na slunci praská. Kapsy jsou prázdné,
nemám ani groš. Chci tě. Hezký nejsem.
Dosud jsem byl strachy podělaný, ale
teď se napiju. *Pije*. A pak se jde. Pojď!
MURK *naprosto zničený, se skleslými rameny*,

téměř klidně Kraglerovi · Nepijte! Ještě
nevíte všechno! Nechme toho. Byl jsem
opilý. Ale vy ještě nevíte všechno. Anno —
naprosto střízlivě — pověz mu to! Co chceš
dělat? V tomhle stavu?

KRAGLER *jej neslyší* · Neměj obavy, Anno!
S griotkou. Nic se ti nestane, neboj se!
Vezmeme se. Vedlo se mi vždycky sluš-
ně.

ČÍŠNÍK · Bravo!

PANÍ BALICKOVÁ · Ty ničemo!

KRAGLER · Kdo si ze všeho dělá svědomí,
tomu serou ptáci na cimbuří! Kdo trpě-
livě vyčkává, toho nakonec supi sežerou.
Všecko je křeč.

ANNA *se náhle rozběhne, upadne přes stůl* · Ondro!
Pomoz mi! Pomoz, Ondro!

MARIE · Copak vám je? Copak je?

KRAGLER *se udiveně po ní dívá* · Co je?

ANNA · Ondro, já nevím. Je mi tak špatně!
Nemůžu ti nic říct, nesmíš se ptát.
Vzhlédne. Nemůžu být tvoje. Jako je Pán-
bůh nade mnou. *Kraglerovi vypadne sklenka
z ruky*. A taky tě prosím, Ondro, abys šel.
*Ticho. Je slyšet, jak muž, který prve vstoupil,
se v sousední místnosti ptá, oč tady jde. Číšník
mu odpovídá dveřmi vlevo*.

ČÍŠNÍK · Ten africký milenec s krokodýlí
kůží čekal čtyři roky a nevěsta má ještě
pořád věneček. Ale ten druhý milenec,
nějaký člověk v diplomatkách, mu ji
nechce popustit. A nevěsta, která ten
svůj věneček ještě pořád má, neví, s kým
by šla.

HLAS · A to je všechno?

ČÍŠNÍK · Revoluce v novinářské čtvrti v tom
snad taky hraje roli, a pak je ještě ně-
jaké tajemství, které se týká nevěsty,
něco, o čem milenec z Afriky, který čtyři
roky čekal, neví. Zatím je situace docela
nepřehledná.

HLAS · Ještě nepadlo rozhodnutí?

ČIŠNÍK · Zatím je situace nepřehledná.
BALICKE · Číšníku! Co je to za pakáz? Máme tady chlastat víno mezi štěnicemi? *Kraglerovi*. Slyšel jste? Jste spokojen? Držte hubu! Slunce pálilo, že? Inu, Afrika. Stojí to v zeměpisu. A hrdina jste byl? I to bude stát v dějepisu. Ale v hlavní účetní knize nestojí nic. Proto se hrdina vrátí do Afriky. Tečka. Číšníku! Odvedte tohle tady! Číšník táhne Kraglera za sebou. *Ten ho pomalu a těžkopádně následuje. Po jeho levé straně prostitutka Marie.*

BALICKE · Komédie. *Křičí za Kraglerem, poněvadž se rozhostilo přílišné ticho. Maso jste chtěl? Tady není výsek! Sbalte ten svůj rudý měsíc a běžte bavit ty své šimpanze. Co je mi do vašich datlovníků! A vůbec, utekl jste jenom z románu. Kde máte křestní list? Kragler zmizel.*

PANÍ BALICKOVÁ · Jen se vybreč! Co to děláš? Snad se tou griotkou nechceš namazat?

BALICKE · Jak to vůbec vypadá? Obličej jako křída!

PANÍ BALICKOVÁ · No ne, jen se na to dítě podívej! Co tě napadá! Teď ale přestává všechno!

ANNA *sedí tiše nasušená za stolem, téměř v záclonách; má před sebou sklenku.*

MURK *si čichne ke sklence* · Pepř, fuj tajbl! *Anna mu s opovržením sklenku bere.* Ach tak?! — Co, proboha, chceš tím pepřem dokázat? Nepřeješ si navíc horkou sedací lázeň? Tobě se to asi bude muset vytmavit jinak! Je to hnus! *Uplivne si a rozbije sklenku o zem.*

ANNA *se usmívá.*
Je slyšet střelbu z kulometů.

BABUSCH *u okna* · Už to začíná! Masy se bouří! Spartakus povstává! Ve vraždění se pokračuje.
Všichni stojí strnule a naslouchají.

TŘETÍ DĚJSTVÍ

(JÍZDA VALKÝR)

Cesta k novinářským čtvrtím

Kasárenská zeď z červených cihel, směřující zleva nahore doprava dolů. Za ní v odumrajícím světle hvězd město. Noc. Vítr.

MARIE · Kam běžíš?

KRAGLER *přišel bez čepice, límec vyhrnutý, ruce v kapsách kalhot. Píská si* · Co je to za rudou datli?

MARIE · Neutlkej tak!

KRAGLER · Nestačíš mi?

MARIE · Honí tě někdo?

KRAGLER · Chceš si přivydělat? Kde máš kvartýr?

MARIE · Neměl bys tak utíkat.

KRAGLER · Neměl. *Chce běžet dále.*

MARIE · Mám tuberu.

KRAGLER · Kdo ti říká, abys za mnou běžela jak pes?

MARIE · Ale tvoje...

KRAGLER · To se smaže! Smyje! Škrtně!

MARIE · A co si chceš do rána počít?

KRAGLER · Nač jsou nože?

MARIE · Ježíši Kriste...

KRAGLER · Buď zticha. Nemám rád, když někdo křičí. A nač je taky kořalka. Co vlastně chceš? I se smíchem to můžu zkusit. Poslyš: Položili tě na schody ještě před birmováním? Škrtni to! Kouříš? *Směje se. Pojdme!*

MARIE · Před tiskárnami se střílí.

KRAGLER · Možná, že by nás tam mohli potřebovat. *Oba odcházejí. Vítr.*

Dva muži kráčí stejným směrem.

PRVNÍ Z NICH · Myslím, že bychom se měli tady...

DRUHÝ · Bůhví, jestli by to tam dole ještě šlo...

Oba močí.

PRVNÍ · Kanóny.

DRUHÝ · Zatracený život! Na Friedrichstrasse!

PRVNÍ · Tam, co jste dřevný líh měnil v kořalku!

DRUHÝ · Člověk se může zbláznit už jenom z toho měsíce!

PRVNÍ · To že jste šmelil tabákovým odpadem!

DRUHÝ · Ano, šmelil jsem tabákovým odpadem! Ale vy jste cpal lidi do kryších děr!

PRVNÍ · Co z takových řečí máte?

DRUHÝ · Mě samotného nepověš!

PRVNÍ · Víte, co dělali bolševici? Ukázat ruce! Mozoly žádné! Pif paf. *Druhý si prohlíží ruku. Pif paf. Už slídí!*

DRUHÝ · Bože můj!

PRVNÍ · To bude prima, až se vrátíte domů v té buřince!

DRUHÝ · A vy buřinku nemáte?

PRVNÍ · Mám, ale nabouranou, milý pane.

DRUHÝ · Můžu si ji nabourat taky.

PRVNÍ · Ten váš tvrdý límeček je horší než namydlený provaz.

DRUHÝ · Mám ho propoceny. Ale co ty vaše diplomatky?

PRVNÍ · A co to vaše břicho!

DRUHÝ · Ten hlas!

PRVNÍ · Ten pohled! Ta chůze! To vystupování!

DRUHÝ · Ano, to všechno mě přivede na lucernu. Ale vy zase máte obličej, který na hony smrdí středoškolským vzděláním!

PRVNÍ · Mám ucho zmrzačené výstřelem, drahý pane!

DRUHÝ · Jděte k šípku!

Oba odcházejí. Vítr. Zleva se teď blíží celá jízda valkýr: Anna, jakoby prchající. Vedle

ní ve večerním plášti, ale bez klobouku číšník Manke z Picadilly baru, který se chová jako opilý. Za nimi přichází Babusch, který vleče ožralého, bledého a odulého Murka.

MANKE · Dlouho se nerozmýšlejte! Zmizel! Ztratil se jak pára! Čtvrti kolem žurnálů ho už možná spolply! Všude se střílí a před tiskárnami se děje leccos, zrovna tuhle noc. I zastřelit by ho mohli. *Mluví do Anny jako opilý.* Když se střílí, dá se utéct, ale třeba se taky neuteče. Jisté je jen jedno: Za hodinu už ho nikdo nenajde, rozpustí se jako papír na vodě. Straší ho měsíc. Běží za každým bubnem. Jděte! Zachraňte svého bývalého milence, nebo vlastně toho, kdo jím pořád ještě je.

BABUSCH *se snaží Annu zadržet* · Stát, valkýry! Kam se ženete? Je zima a nepříjemně fouká. Zapadl zaručeně do některé z putyk. *Opičí se po číšníkovi.* Ten, který čtyři roky čekal, ale kterého teď už žádný nenajde.

MURK · Žádný, nikdo ho nenajde. *Sedí na kameni.*

BABUSCH · A podívejte se na tohohle tady!

MANKE · Co je mi po něm? Dejte mu kabát! Neztrácejte čas! Ten, který čtyři roky čekal, běží teď rychleji než mraky tam nahore! Zmizí dřív, než se přezene tenhle vítr!

MURK *apaticky* · Ten punč měl říz. A zrovna teď, když je všechno pod střechou! Prádlo pohromadě, byt. Pojdte sem, Babuschi!

MANKE · Co tu stojíte jako žena Lotova? Tady není žádná Gomora! Líbí se vám tahle ožralá hromádka neštěstí? Můžete něco změnit? Jde vám o prádlo? Zastaví se snad kvůli tomu ty mraky?

BABUSCH · Co je vám vlastně po tom? Co je vám do mraků? Jste přece číšník.

MANKE · Co mi je po tom? Hvězdy se vyši-

nou z dráhy, jestli námi sprostota nepohne! *Sáhne si na krk.* Mě taky poženou. Mně jde taky o krk. Člověk nesmí být malicherný, když je druhému zle.

BABUSCH · Co to povídáte? Že je někomu zle? Kde to stojí? Říkám vám: Ještě než nastane den, ozve se z novin řev, jako když zařvou tuři. A bude to ta pakáž, která má dojem, že by si teď mohla vyrovnat staré účty.

MURK *ustal, ufnukaně* · Kam mě v tomhle větru taháš? Je mi nanic. Proč utíkáš? Co je? Potřebuju tě! Nejde o prádlo.

ANNA · Nemůžu.

MURK · Neudržím se na nohou.

MANKE · Tak si sedni! Neješ sám! Už to začíná. Otce raní mrtvice a ten ožrala tady se rozbrečl. Ale dcera jde dolů do města. Za svým milencem, který čtyři roky čekal.

ANNA · Nemůžu.

MURK · Prádlo máš pohromadě. A byt je zařízený.

MANKE · Prádlo je složené, ale nevěsta nejde.

ANNA · Prádlo je koupené, uložila jsem je do skříně, kus za kusem, ale teď je nepotřebuju. Byt je najatý, záclony visí a tapety jsou v pořádku. Ale přišel ten, kdo je bez bot a kdo má jediný kabát, dš kterého se navíc ještě dali moli.

MANKE · A tiskárenské čtvrti ho pohltil! Krčmy ho čekají! Noc! Bída! Chamraď! Zachraňte ho!

BABUSCH · A všechno tohle dohromady vydá kus, který by se mohl jmenovat: Anděl v přístavní krčmě.

MANKE · Ano, anděl!

MURK · A ty bys chtěla tam dolů? Do Friedrichstadtu? A nic ti v tom nebrání?

ANNA · Nevím, co by mi mělo bránit.

MURK · Nic? A co „tamto“? Na to se ti už nechce myslet?

ANNA · Ne, nechce.

MURK · Ty to už nechceš?

ANNA · Má být poutem!

MURK · Které tě už nedrží?

ANNA · Teď jsem se ho zbavila!

MURK · Vlastní dítě je ti lhostejné?

ANNA · Je mi lhostejné.

MURK · Že přišel ten bez kabátu?

ANNA · Neznala jsem ho!

MURK · Není už přece, kým byl! Neznala jsi ho!

ANNA · Stál mezi námi jako nějaké zvíře. A vy jste ho jako zvíře bili!

MURK · A on se rozbrečel jako stará bába!

ANNA · A on se rozbrečel jako bába.

MURK · A pak se ztratil a nechal tě sedět.

ANNA · A pak odešel a nechal mě sedět!

MURK · Je s ním konec!

ANNA · Je konec s ním!

MURK · Odešel...

ANNA · Ale když odcházel a byl s ním konec...

MURK · Tak už nebylo nic, vůbec nic.

ANNA · Tak po něm zůstal nepatrný vír, který člověka do sebe vtáhl a byl silnější než všechno ostatní. A tak jdu a přijdu a najednou je s námi konec, se mnou i s ním. Kam odešel? Kdoví, kam se poděl? Svět je tak velký. Kam se asi ztratil? *Podívá se klidně na Manka a řekne lehce.* Vraťte se do svého baru! Děkuju vám. A odveďte ho tam! Ale vy, Babuschi, vy pojďte se mnou! *Odběhne pravou stranou.*

MURK *plativě* · Kam zmizela?

BABUSCH · Jízda valkýr končí, hochu.

MANKE · Milenec je nezvěstný, ale milenka za ním spěchá na perutích lásky. Hrdina padl, ale čeká jej nanebevzetí.

BABUSCH · Ale milenec milenku hodí do kanálu a dá přednost jízdě do pekel. Ach, vy romantiku!

MANKE · Už mizí ta, která spěchá do tiskárenských čtvrtí. Jako bílá lodní plachta,

myslenka, poslední strofa, opojená labuť, která letí přes jezero...

BABUSCH · A co s tím ožuňkou tady?

MURK · Zůstanu tady. Je zima. Jestli ještě přituhne, tak se vrátí. Vy vůbec nic nevíte, poněvadž nevíte všechno. Nechte je běžet! Obě si nevezme. Opustil jednu a dvě za ním běží. *Směje se.*

BABUSCH · Teď opravdu zmizela jako poslední strofa! *Vykročí za ní.*

MANKE *volá za ním* · Glubbův výčep, Chausseestrasse! Ta jeho prostitutka chodí do Glubbova výčepu! *Rozpřáhne ještě jednou ruce.* Revoluce je pohlcuje, jestlipak se najdou?

ČTVRTÉ DĚJSTVÍ

(ČERVÁNKY NOVÉHO DNE)

Malá kořalna

Výčepní Glubb, celý v bílém, zpívá za doprovodu kytary jarmareční písničku o mrtvém vojákově. Laar a pochybně ožralé individuum mu civí na prsty. Malý hranatý mužiček jménem Bulltrotter čte noviny. Číšník Manke, bratr číšníka z Piccadilly baru, pije s prostitutkou Augustou a všichni kouří.

BULLTROTTER · Dejte pokoj s mrtvým vojákem! Kořalku! Chci si přečíst noviny a na to potřebuju kořalku, jinak jim nerozumím, ksakru!

GLUBB *se studeným skelným hlasem* · Nelíbí se vám tady?

BULLTROTTER · Líbí, ale je revoluce.

GLUBB · Nač? V mém lokále je chamradi dobře a Lazar zpívá.

OŽRALÝ ČLOVĚK · Já jsem chamraď a ty jseš Lazar.

DĚLNÍK *ustoupí a pozdraví směrem k výčepu* · Zdravíčko, Karle.

GLUBB · Spěcháš?

DĚLNÍK · V jedenáct na Hausvogteiplatzu.

GLUBB · Koluje spousta pověstí.

DĚLNÍK · Na Anhaltském nádraží je od šesti celá gardová divize. Ve „Vorwärtsu“ je ještě všechno, jak bylo. Dneska bychom tvého Pavla potřebovali, Karle. *Ticho.*

MANKE · Tady se obvykle o Pavlovi nemluví.

DĚLNÍK *platt* · Dneska je jiná situace. *Odhází.* MANKE *Glubbovi* · A v listopadu nebyla? Nemůžou být bez latky v ruce, musí pořád mít na prstech pocit něčeho lepkavého.

GLUBB *chladně* · Pán si něco přeje?

BULLTROTTER · Svobodu! *Sundá si kabát a límec.*

GLUBB · Pít jen tak v košili je policejně zakázáno.

BULLTROTTER · Reakce.

MANKE · Nacvičte si Internacionálu, ale čtyřhlasně a s tremolem! Svobodu! Podle vás by měl čistit hajzly asi někdo v bílých manžetách, co?

GLUBB · Rozbijete nám ten mramor, je ze dřeva.

AUGUSTA · A to ti v bílých manžetách hajzly čistit nemají?

BULLTROTTER · Ke zdi s tebou, hochu!

AUGUSTA · Tak ať si ti v bílých manžetách taky laskavě zadek zašpuntujou.

MANKE · Augusto, nech si ty sprostárny!

AUGUSTA · Štyďte se, prasata! Střeva by vám měli vytrhat a oběsit by vás na nich měli, na lucernách! Vás všechny, co nosíte manžety! Člověk pořád jenom slyší: „Udělejte mi to lacinějc, slečno, prohráli jsme válku!“ Když na milování nemáte, tak toho nechte. A válku nezačínajte, když na ni nestačíte! A sundejte ty nohy,

když jsou tady dámy! Mám snad čuchat ty vaše smradlavý hnáty, člověče nevychovaná?

GLUBB · Ty jeho manžety ani bílé nejsou.

OŽRALA · Co je to za kravál?

MANKE · Kanóny!

OŽRALA *civí celý bleďý na ostatní* · Co je to venku za rámus?

Glubb běží k oknu a prudce je otevře. Je slyšet, jak se uličtí valí děla. Všichni k oknu.

BULLTROTTER · Kanonýři.

AUGUSTA · Prokrindapána, kampak jedou?

GLUBB · K novinám, člověče! Nemůžou bez nich být! *Zavře okno.*

AUGUSTA · Bože, kdo to stojí ve dveřích?

KRAGLER *ve dveřích. Motá se jako opilý.*

MANKE · Chcete snad ve dveřích snést vejce?

AUGUSTA · Či jseš?

KRAGLER *se zlomyslně usklíbne* · Ničí!

AUGUSTA · Vždyť mu pot teče až za krk! Tos tak utíkal?

OŽRALA · Máš průjem?

KRAGLER · Ne, nemám průjem.

MANKE *nevraživě* · Tak co máš teda na svědomí? Tyhle vizáže znám.

MARIE *se objeví za ním* · Nic nemá na svědomí. Pozvala jsem ho, Augusto. Nemá kam jít. Byl v Africe. Sedni si. *Kragler zůstane ve dveřích stát.*

MANKE · Přišel ze zajetí?

MARIE · Ano. A byl neznámý.

AUGUSTA · Neznámý byl taky?

MARIE · A v zajetí. A mezitím mu vyfoukli nevěstu.

AUGUSTA · Tak to teda pojď k mámě. Posad se, kanonýrku. *Glubbovi*. Pětkrát griotku, Karle! Duplovanou. *Glubb nalije pět sklenek a Manke je postavit na stolek.*

GLUBB · Mně minulý týden vyfoukli kolo. *Kragler zajde ke stolku.*

AUGUSTA · Povídej nám něco o Africe! *Kragler neodpovídá, ale pije.*

BULLTROTTER · Spust, hostinský je rudý.

GLUBB · Cože jsem?

BULLTROTTER · Rudý.

MANKE · Račte prominout, pane, ale tady nikdo rudý není.

BULLTROTTER · No dobře, tak teda není.

AUGUSTA · A cos tam dole dělal?

KRAGLER *Marii* · Střílel negry do břicha, dláždil silnice. — Tak teda tubera?

AUGUSTA · A jak dlouho?

KRAGLER *stále Marii* · Sedmadvacet.

MARIE · Měsíců.

AUGUSTA · A předtím?

KRAGLER · Předtím? Předtím jsem ležel v takové blátivé díře.

BULLTROTTER · A co jste tam dělal?

KRAGLER · Smrděl.

GLUBB · Ba, váleli jste se jaksepatří.

BULLTROTTER · A co ženské v Africe?

KRAGLER *mlčí*.

AUGUSTA · Nechte si ty sprostárny.

BULLTROTTER · A když jste přišel domů, tak nebyla doma, co? A vy jste si myslel, že chodí ráno co ráno do kasáren a že tam na vás čeká s ostatními čubičkami?

KRAGLER *Marii* · Mám mu dát po hubě?

GLUBB · Ne, ještě ne. Ale můžeš spustit orchestrion, to bys mohl.

KRAGLER *vrávoravě vstane a zasalutuje* · Rozkaz. *Jde a spustí orchestrion.*

BULLTROTTER · Chcete se zase rozfňukat?

AUGUSTA · Jestli vůbec ještě něco cítí, tak asi jenom tak jako nebožtík; žije dýl než on sám.

GLUBB · Tak, tak, tak. Trošku se mu ukřivdilo. Ale na to se časem zapomene.

BULLTROTTER · Jak to, Glubbe, že nejste rudý? Nemluvílo se tady o nějakém synovci?

GLUBB · Mluvílo. Ostatně ne v tomhle lokále.

BULLTROTTER · Ne, v tomhle lokále ne. U Siemensů.

GLUBB · Nějakou dobu.

BULLTROTTER · U Siemensů, nějakou dobu. Dělal tam soustružníka. Dělal tam soustružníka, nějakou dobu. Dělal tam soustružníka do listopadu, že?

OŽRALA *který se dosud jen smál, zptvá* ·

Bratři jsou v Pánu! Sláva jim!

Málem jsem padl s nima.

Býval jsem rudý na podzim.

Ale teď je zima.

GLUBB · Pane Manke, tenhle pán si nepřeje nikoho obtěžovat. Postarejte se, aby se mu stalo po vůli.

KRAGLER *popadl Augustu a poskakuje s ní po výčepu* ·

Pes jitričku sežral,

ale jen maličkou.

Řezník ho při tom chytil,

klepnul ho paličkou.

OŽRALA *se valí smíchy* · Soustružníka, nějakou dobu.

GLUBB · Pane kanonýr, neračte mi rozbít sklenice!

MARIE · Ožral se. Je mu lehčejc.

KRAGLER · Že je mu lehčejc? Ani nápad. Řekni jim, bratře ožunko, že to je mýlka.

AUGUSTA · Napij se taky.

OŽRALA · Nebyla řeč o nějakém synovci?

KRAGLER · Sestro prostitutko, co je prase před tvář Pána a Stvořitele? Úplně nic.

OŽRALA · Ne v tomhle lokále.

KRAGLER · A proč? Můžeš zrušit vojnu?

Nebo snad Pánaboha? Můžeš odstranit mučení, rudý pane, mučení, kterému se v pekle naučili od lidí? Nemůžeš. Ale kořalku nalívat můžeš. A proto chlastejte a zavřete dveře a nepouštějte sem vítr. Je mu taky zima. Zastrčte závoru!

BULLTROTTER · Hostinský říká, že se ti zrovna tak trošku ukřivdilo. Ale že se na to časem zapomene.

KRAGLER · Zapomene? Povídal jsi „ukřiv-

dilo“, rudý bratře? Co je to zase za slovo, ukřivdilo! Vymýšlejí si samá taková slovíčka a pouštějí je do světa, aby si mohli v klidu hovět. A pak se na to časem zapomene. A přitom velký bratr rozbije hubu malému bratrovi a tučný slízá s mléka smetanu. To se to zapomíná!

OŽRALA · Na synovce. O kterém se nemluví. KRAGLER ·

Plakali všichni psové, vykopali mu hrob, na desce mramorové byl nápis z těchto slov: Pes jitričku sežral...

A proto si na té naší hvězdičce udělejte pohodlí! Je tady zima a tak trošku tma, rudý pane, a svět je na lepší časy moc starý a nebe si už někdo pronajal, milácci.

MARIE · Co se dá dělat? Říká, že zajde k novinám. Že se tam leccos děje. Ale co už se tam může moc díť?

KRAGLER · Do Picadilly baru jede drožka.

AUGUSTA · Sedí v ní?

KRAGLER · Sedí v ní. Mám docela normální puls, jen si sáhněte. *Nastaví ruku a druhou se napije.*

MARIE · Jmenuje se Ondra.

KRAGLER · Ondra. Ano, říkali mi tak. *Duchem nepřítomný si dosud ohmatává tepnu.*

LAAR · Hlavně smrky to byly, takové malé.

GLUBB · Němý promluvil.

BULLTROTTER · A tys je, hlupáku, prodal? LAAR · Já?

BULLTROTTER · Ach tak, banka! Zajímavé, Glubbe, ale ne v tomhle lokále.

GLUBB · Urazili jste se? Vždyť se přece umíte ovládat. No tak se dejte ovládat! Jen hezky drž, dělostřelče, až ti budou stahovat kůži! Jinak se roztrhne. A máš přece jen tu jednu. *Stále zaměstnan sklenicemi.*

Ano, trošku jste se urazili. Vždyt vás krágovali kanónama a šavlema, vždyt vás tak trošku brali na hůl a tak trošku po vás plivali. Ale at!

BULLTROTTER *mní sklenice* · To ještě pořád nejsou čisté?

OŽRALA · Umyj mě, pane, abych zbělel! Umyj mě, abych zbělel jako sníh!

Zpívá.

Bratři jsou v Pánu! Sláva jim! Sláva jim! Málem jsem padl s nima.

Býval jsem rudý na podzim, na podzim. Ale teď je zima.

GLUBB · To stačí.

AUGUSTA · Zbabělci!

PRODAVAČKA NOVIN *ustoupí* · Spartakovci před tiskárnami! Rudá Róza mluví u Zoologické zahrady pod širým nebem! Jak dlouho ještě chce lůza povykovat? Kde zůstává vojsko? Deset feniků, pane kanonýr! Kde zůstává vojsko? Deset feniků! *Poněvadž nikdo nemá zájem, odchází.*

AUGUSTA · A Pavel nikde!

KRAGLER · Co to fičí?

GLUBB *zavře skříň, oře si ruce* · Zavírá se.

MANKE · Jde se, Augusto! Tebe se to netýká, ale jde se. *Bulltrotterovi*. A co vy, pane? Dvě marky šedesát.

BULLTROTTER · Byl jsem u Skageraku, tam to taky nebyl med. *Všichni se chystají k odchodu.*

OŽRALA *paží kolem Marie* · Skrz přival slz mu pomohla, svině jedna andělská.

KRAGLER · Všichni k tiskárnám!

Pes jitričku sežral,

ale jen maličkou.

Řezník ho při chytil,

klepnul ho paličkou.

LAAR *přivádí k orchestronu, vytrhne buben a vyjde za ostatními, hlasitě bubnuje.*

PÁTÉ DĚJSTVÍ

(POSEL)

Dřevěná lávka

Křik, velký rudý město.

BABUSCH · Měla byste jít domů.

ANNA · Už nemůžu. Co je mi platné, že jsem to čtyři roky vydržela s fotografií. Nakonec jsem si přece jen vzala jiného. Mívávala jsem v noci strach.

BABUSCH · Nemám už žádný doutník. To se vůbec nechcete vrátit domů?

ANNA · Slyšíte?

BABUSCH · Trhají noviny a házejí je do kaluží, řvou na kulometry, střílejí si navzájem do uší a mají dojem, že tím změní svět. Tady jich pár zase jde.

ANNA · To je on!

Jak se houf blíží, roste v ulicích neklid. Na různých stranách se probouzí střelba.

ANNA · Teď mu to povím!

BABUSCH · Zacpu vám pus!

ANNA · Copak jsem zvíře! Teď na něho křiknu!

BABUSCH · A mně došly doutníky!

Mezi domy se objeví Glubb, Laar, dvě ženštiny a Ondřej Kragler.

KRAGLER · Ochraptel jsem. To ta Afrika mi leze z krku. Oběsím se.

GLUBB · Nemohl bys to nechat na zítra a teď jít s námi k novinám?

KRAGLER *vyřeší na Annu oči* · Jo.

AUGUSTA · Máš halucinace?

MANKE · Člověče, vždyt se ti ježí vlasy!

GLUBB · Je to ona?

KRAGLER · Je. Co se děje? Proč se zastavujete? Ke zdi s vámi! Jde se! Kupředu, pořád vpřed!

ANNA *mu zastoupí cestu* · Ondro!

OŽRALA · Zvedni nožku, láska kyne!

ANNA · Ondro, zastav se! To jsem já. Chtěla jsem ti něco říct. *Ticho*. Chtěla jsem tě na něco upozornit. Zastav se na chvíli, nejsem opilá. *Ticho*. Taky nemáš čepici, a je zima. Musím ti něco pošeptat.

KRAGLER · Jseš opilá?

AUGUSTA · Nevěsta za ním přijde a je ožralá!

ANNA · Jsem. Cos to řekl? *Udělá několik kroků. Čekám dítě.*

AUGUSTA *se pronikavě zasměje*.

KRAGLER *se zapotácí a zašilhá po lávce; budí dojem člověka, který se nemotorně pokouší o chůzi*.

AUGUSTA · Jseš ryba, že tak lapáš po vzduchu?

MANKE · Nebo máš dojem, že spíš?

KRAGLER *ruce na švech kalhot* · Rozkaz!

MANKE · Čeká dítě. Rodit děti je její řemeslo. Pojď!

KRAGLER *upjatě* · Rozkaz! Kam?

MANKE · Zbláznil se.

GLUBB · Nebyl jsi někdy v Africe?

KRAGLER · Maroko, Casablanca, ubikace deset.

ANNA · Ondro!

KRAGLER *naslouchá* · Slyšíš? Má nevěsta, ta kurva! Přišla. Je tady. Má plný břich!

GLUBB · Je trošku chudokrevná, co?

KRAGLER · Pst! Já to nebyl, já jí to neudělal.

ANNA · Ondro, jsou tady lidi!

KRAGLER · Nakynulo ti břicho jen tak z ničeho, nebo se z tebe stala kurva? Já tady nebyl, já na tebe nemohl dávat pozor. Já se válel v blátě. A kde ses válela ty, když jsem se já válel v blátě?

MARIE · Neměl byste takhle mluvit. Co vy o tom všem můžete vědět?

KRAGLER · A tebe jsem si přál vidět! Proč jsem nezůstal tam, kam patřím! Lebkou se mi mohl prohánět vítr a hubu jsem mohl mít plnou hlíny. O ničem bych nevěděl.

Ale já ji chtěl ještě vidět. Já jinak nedal. Žral jsem kořinky. Byly nahořklé. Z blátivé díry jsem vylezl po čtyřech. To bylo chytré! Já prase! *Vyvalí oči*. Co tady čumíte? Máte snad volňásky? *Hází kolem sebe hroudami hlíny*.

AUGUSTA · Zkrotte ho!

ANNA · Jen do nich, Ondro! Do nás! Do mne!

MARIE · Odvedte ji, ještě ji zabije!

KRAGLER · Jděte všichni k čertu! Přišli jste si na své. Máte huby dokořán! Ale tím to taky končí.

AUGUSTA · Povalte ho! Strčte mu ksicht do bláta! *Muži jej přitisknou k zemi*. A teď se koukejte ztratit, slečno!

GLUBB *Anně* · Ano, teď běžte domů, ranní vzduch nesvědčí vaječnickům!

BABUSCH *přichází přes bojiště ke Kraglerovi. Žmoulá zbytek doutníku a prohlásí* · Teď víte, kde kulka uvízla. Jste Pánbůh, spustil jste hromobití. Ta žena je však těhotná a nemůže zůstat sedět na kameni. Noci jsou chladné. Snad byste se měl vyslovit...

GLUBB · Ano, snad by ses měl vyslovit.

Muži dovolí Kraglerovi, aby se zvedl.

Je ticho, vítr vane, dva muži přejdou rychlým krokem kolem.

JEDEN Z NICH · Ullsteinovo vydavatelství mají.

DRUHÝ · A před Mossem stojí dělostřelectvo.

PRVNÍ · Je nás málo.

DRUHÝ · Hodně jich je ještě na cestě.

PRVNÍ · Přijdou pozdě.

Přešli.

AUGUSTA · No tak vidíte! Udělejte tady s tím konec!

MANKE · Omlaťte tomu buržoustovi a jeho kurvě odpověď o hubu!

AUGUSTA *chce Kraglera odvléci s sebou* · Pojď s námi k novinám, hochu! Však zase budeš chlapík.

GLUBB · Nech ji sedět na tom kameni! V sedm hodin pojede podzemní dráha.

AUGUSTA · Dnes nejede.

OŽRALA · Jde se! At žije vítězství!

Anna zase vstala.

MARIE *si ji prohlíží* · Je bílá jak křída.

GLUBB · Je bledá a trochu přepadlá.

BABUSCH · Nevydrží.

GLUBB · To se jenom zdá. To dělá světlo.

Dívá se k obloze.

AUGUSTA · Tady jdou z Weddingu.

GLUBB *si mne ruce* · Tys přece taky přišel s těmi kanóny. Možná, že k nim patříš.

Kragler mlčí. Mlčíš, to je moudré! *Přechází sem tam.* Kabát ti trochu vyšíval a celkem jsi trochu pobledl, trochu sešel.

Ale to není tak důležité. Trošku nepříjemné jsou snad jenom ty tvé holínky.

Vrzhou. Ale můžeš je namazat. *Věští ve vzduchu.* Samozřejmě, že v posledních

hodinách šla leckterá naděje k čertu a že nejednoho Spasitele sežrali vrabci. Ale

aspoň že jseš ještě tady. Jedině to tvoje trávení mi dělá starost. Ale průsvitný přece jenom ještě nejseš, je tě aspoň vidět.

KRAGLER · Pojď sem, Anno!

MANKE · „Pojď sem, Anno!“

ANNA · Vy tam! Kde je podzemní dráha?

AUGUSTA · Ta se dnes nekoná. Dnes žádná podzemní dráha ani tramvaj nejedí, po celý den. Dneska je všude klid, dnes nikde

nic nejede a my se až do večera budeme procházet jako lidi, drahoušku.

KRAGLER · Pojď sem ke mně, Anno!

GLUBB · Nešel bys ještě chvíli s námi, bratře dělostřelče?

KRAGLER *mlčí.*

GLUBB · Leckdo z nás by byl ještě rád vypil skleničku, ale ty jsi byl proti tomu.

Leckdo z nás by se byl rád ještě jednou vyspal v posteli, ale ty jsi žádnou neměl,

a tak se domů nešlo,

KRAGLER *mlčí.*

ANNA · Nepůjdeš, Ondro? Páni čekají.

MANKE · Tak už konečně tu ploutev vyndej z kapsy, člověče!

KRAGLER · Hodte po mně něčím! Tady stojím. Košili pro vás sundat můžu, ale

krk pod sekýru strkat nedokážu.

OŽRALA · Do prdele práce.

AUGUSTA · A a a noviny?

KRAGLER · Nic naplat. Nedám se odtáhnout k novinám jen tak v košili. Nejsem už

žádná ovce. Nechce se mi chcípnout. *Vytáhne z kapsy u kalhot fajfku.*

GLUBB · Není to trochu ubohoučké?

KRAGLER · Člověče, rovnou tě odprásknou! Anno! Jak se to koukáš, k čertu! Mám se

i před tebou ještě obhajovat? *Glubbovi.* Tobě zastřelili synovce, ale mně se vrátila

žena. Anno, pojd!

GLUBB · Myslím, že můžeme jít. Sami.

AUGUSTA · Afrika a to všechno teda byla lež?

KRAGLER · Ne, byla to pravda! Anno!

MANKE · Napřed pán řval jako makléř na burze a teď chce do postele.

KRAGLER · Teď mám svou ženu.

MANKE · Máš ji?!

KRAGLER · Sem, Anno! Není bez poskvrny, není nevinná. Chovala ses slušně, nebo

máš v těle haranta?

ANNA · Mám haranta, mám.

KRAGLER · Máš.

ANNA · Tady. Ani pepř nepomohl, a postavu mi to zhuntovalo nadosmrti.

KRAGLER · Ano, taková je.

MANKE · A co my? Nalili jsme se kořalkou po hrdlo, nacpali žvásty k prasknutí a

v hnátech máme kudly. Kdo nám je dal?

KRAGLER · Já. *Anně.* Ano, taková jseš.

ANNA · Ano. Taková jsem.

AUGUSTA · A nekřičel jsi snad „Všichni k tiskárnám“?

KRAGLER · Ale ano, křičel. *Anně.* Sem pojd!

MANKE · Ano, to jsi křičel, mládenče, a to ti přijde draho. „K tiskárnám!“ jsi křičel.

KRAGLER · Ale teď jdu domů. *Anně.* Mám tě prohnat?

AUGUSTA · Prase!

ANNA · Nech mě! Otcí a matce jsem hrála komedii a ležela jsem s mužským v posteli.

AUGUSTA · I ty jseš prase!

KRAGLER · Tak co je s tebou?

ANNA · Záclony jsem s ním byla koupit. A v posteli jsem s ním spala.

KRAGLER · Drž hubu!

MANKE · Člověče, jestli zahneš, tak se oběsím! *Vzadu vzdálený křik.*

AUGUSTA · Teď berou Mosseho vydavatelství útokem.

ANNA · A na tebe jsem úplně zapomněla, i když jsem měla fotografii. Nic z tebe ve mně nezůstalo.

KRAGLER · Drž hubu!

ANNA · Zapomněla! Zapomněla!

KRAGLER · Kašlu na to. Mám si pro tebe dojít s nožem?

ANNA · Ano, dojdí. Ano, s nožem!

MANKE · Hodte ji do vody, potvoru!

Vrhnou se na Annu.

AUGUSTA · Tak, zbavte ho té ženské.

MANKE · Chyťte ji za krk!

AUGUSTA · Do vody s ketaskou!

ANNA · Ondro!

KRAGLER · Nechte ji!

Je slyšet jen supěň. V dáli se ozývá nepravdivé temné dunění děl.

MANKE · Co je to?

AUGUSTA · Artilerie.

MANKE · Kanóny.

AUGUSTA · Pánbůh se všemi, kdo tam jsou.

Odbouchnou je jak zajíce.

KRAGLER · Anno!

AUGUSTA *běží sehnutá dozadu.*

BULLTROTTER *se vynoří vzadu na lávce* · K čertu, kde jste?

GLUBB · Chce zahrnout.

MANKE · Ničema. *Odhází.*

KRAGLER · Jdu domů, drahouškové.

GLUBB *už na lávce* · No ovšem, kulky ti přece zůstaly.

KRAGLER *Anně* · Zase to fičí. Pověš se mi kolem krku, Anno.

ANNA · Budu se nadlehčovat, abych byla jako pírkó.

GLUBB · Stejně se pověšíš, zítra ráno, na záchodě.

AUGUSTA *zmizela s ostatními.*

KRAGLER · Běžíš si pro smrt, člověče.

GLUBB · Po ránu se může stát leccos, hochu. Někdo se ovšem uklidí včas do bezpečí. *Zmizí.*

KRAGLER · Utopili jste se málem v slzách, které jste nade mnou prolévali, ale já si

v nich jediné přebral košili. Mám shnit někde v příkopě jen proto, aby se ta vaše

idea dostala do nebe? Copak jste ožralí?

ANNA · Ondro! To nevdá!

KRAGLER *se jí nepodtvá do tváře, přechází z místa na místo, sahá si na krk* · Mám toho

po krk! *Zasměje se mrzutě.* Je to prachobyčejné divadlo. Prkna a papírový měsíc a

za ním jatka; ta jediná jsou opravdová. *Pobíhá zase kolem, paže až u země, a tak*

uloví buben z výčepu. Nechali tady svůj buben. *Udeřt do něho.* Půl spartakovce čili

Moc lásky. Krvavá lázeň v tiskárenské čtvrti čili Každému je nejlíp ve vlastní

kůži. *Vzhlédne, zamrká.* Buď se štítem, nebo bez štítu. *Bubnuje.* Dudák dudá, chudáci

umírají před tiskárnami, domy na ně padají, svítá a všichni leží na asfaltu jako

utopená kořata. A kdo prase je, ten domů jde. *Hluboko vzdychne.* Natáhnu si čistou

košili, kůži jsem si zachoval, kazajku si sundám, holínky si namastím. *Zlobně se*

zasměje. Zitra ráno je po kraválu a já si budu hovět v posteli a budu se rozmnožovat, abych nevymřel. Bubnuje. Nečumte tak romanticky! Ketasové! Bubnuje. Lichváří! Směje se z plných plic tak, že se může udusit. Krvežízniví zbabělci! Smtch mu uvtzne v hrdle, je se silami v koncích, potáct se, hodí buben po městci, který byl vlastně jen lampión, a buben spadne i s městcem do řeky, která je bez vody. Nic než ožralost a dětinství. Ale teď přijde na řadu postel, ta velká, bílá, široká postel. Pojd!

ANNA · Ach Ondro!

KRAGLER *ji odvede dozadu · Máš tam taky teplo?*

ANNA · *Vždyť nemáš na sobě kazajku. Pomůže mu do ní.*

KRAGLER · *Je zima. Zahalt jí krk šálou. A teď pojd!*

Oba spolu odcházejí, aniž se jeden druhého dotýká. Anna zůstává poněkud za ním. Vysoko a hodně daleko jasný, divoký křik ze čtvrtí kolem novin.

KRAGLER *se zarazí, naslouchá, obejmě jednou rukou Annu · Teď tomu jsou čtyři roky. Křik trvá dál a oni odcházejí.*

V HOUŠTINÁCH MĚST

BOJ DVOU MUŽU

V OBROVITĚM MĚSTĚ CHICAGU

Je rok 1912. Jste ve městě Chicagu. Sledujete nevysočtitelné záboení dvou mužů a jste soádky zámbu rodiny, která přišla ze savan do houštin velkého města. Nelámete si hlavu nad motivy tohoto boje, ale účastněte se snažení těchto lidí, posudte nestranně způsob boje obou protagonistů a zaměřte pozornost na finis.

Osoby

*Shlink, obchodník dřevem, Malajec
George Garga
John Garga, jeho otec
Mae Gargová, jeho matka
Marie Gargová, jeho sestra
Jane Larryová, jeho přítelkyně
Skimpy, Čínan, Shlinkův pisal
Collie Couch, zvaný Pavián, pasák
J. Emnay, zvaný Ceru, majitel hotelu
Pat Manky, kormidelník
Kazatel Armády spásy
Pršinos
Hostinský
C. Maynes, majitel půjčovny knih
Čisník
Železniční dělníci
Členky Armády spásy*

1.

C. Maynesova půjčovna knih
v Chicagu

Dopoledne 8. srpna 1912

*Za pultem Garga. Zacin knuti a vstoupi Shlink se
Skinnym.*

SKINNY · Jestli jsme četli správně, tak tohleto
je půjčovna knih. Chceme si nějakou
vypůjčit.

GARGA · Jakou?

SKINNY · Tlustou.

GARGA · To má být pro vás?

SKINNY *který se před každou odpovědí podivá po
Shlinkovi* · Ne, pro mě ne, tadyhle pro
pána.

GARGA · Jméno?

SKINNY · Shlink, obchodník dřevem, Mulber-
ry Street 6.

GARGA *zapíše jméno* · Pět centů za týden a za
knížku. Vyberte si.

SKINNY · Ne, vyberte něco sám.

GARGA · Tady je jedna detektivka, ale za
moc nestojí. Tenhle ten cestopis je lepší.

SKINNY · Jak můžete takhle klidně prohlásit,
že tamta kniha je špatná?

SHLINK *přistoupí blíž* · To vy jste dospěl k to-
mu názoru? Odkoupím jej. Stačilo by
deset dolarů?

GARGA · Máte ho mít zadarmo.

SHLINK · Znamená to, že svůj názor odvo-
láváte? Že kniha je dobrá?

GARGA · Ne.

SKINNY · Mohl byste si za ty peníze pořídit
nové prádlo.

GARGA · Jsem tady na to, abych balil knížky,
a na nic jiného.

SKINNY · Odpuzujete čtenáře.

GARGA · Co mi vlastně chcete? Neznám vás,
nikdy jsem vás neviděl.

SHLINK · Nabízím vám čtyřicet dolarů za
názor o knize, kterou neznám a která je
mi lhostejná.

GARGA · Prodávám vám názory pana V.
Jensena a pana Arthura Rimbauda, ale
nikoliv své názory o nich.

SHLINK · Však vaše názory mi taky jsou
lhostejné. Až na to, že je chci koupit.

GARGA · Já si ale své názory mohu popřát.

SKINNY · Pocházíte snad z nějaké transatlan-
tické milionářské rodiny?

GARGA · Má rodina se živí zasmrádlými ry-
bami.

SHLINK *se raduje* · Je bojovník! Člověk by
čekal, že slova, která mi způsobí potěšení
a která vaši rodinu zbaví ryb, přes rty
přece jen přenesete.

SKINNY · Čtyřicet dolarů! Za to by byla
spousta prádla pro vás i pro vaši rodinu.

GARGA · Nejsem prostitut.

SHLINK *humorně* · Myslím, že padesáti dolary
váš duševní život nenaruším.

GARGA · Tohle zvyšování nabídky je další
urážkou a vy to víte.

SHLINK *naivně* · Měl byste vědět, co je lepší:
libra ryb nebo názor. A podobně: dvě
libry ryb nebo názor.

SKINNY · Jen se do toho tak nevemlouvejte,
milý pane!

GARGA · Dám vás vyhodit.

SKINNY · Máte názory. To vyplývá z toho,
že nerozumíte životu.

SHLINK · Podle výroku miss Jane Larryové
byste chtěl na Tahiti!

GARGA · Rád bych věděl, odkud znáte Jane
Larryovou.

SHLINK · Tře bídu. Za košile, které šije, už
nedostává zhora nic. Už tomu budou tři
týdny, co jste u ní byl naposled.

Garga upustí stoh knih.

SKINNY · Pozor! Jste v tomto podniku pou-
hým zaměstnancem!

GARGA · Nemohu zabránit, abyste mě obtěžoval.

SHLINK · Jste chudý.

GARGA · Živím se rýží a rybami, jak známo.

SHLINK · Prodejte!

SKINNY · Jste snad petrolejový král?

SHLINK · Celá ulice vás lituje.

GARGA · Nemohu celou ulici odprásknout.

SHLINK · Vaše rodina, která se přistěhovala z venkova...

GARGA · Spí po třech vedle prasklého záchodového potrubí. Musím si večer zakouřit, abych usnul. Okna jsou zavřena, poněvadž v Chicagu je zima, jestli vás to těší.

SHLINK · Jistě, vaše milá...

GARGA · Šije košile po dvou dolarech za kus. Čistý zisk dvanáct centů. Vřele vám ji doporučuji. Scházíme se v neděli. Láhev whisky stojí osmdesát centů, ne více a ne méně než osmdesát centů, jestli vás to baví.

SHLINK · Ale co si o tom potají myslíte, to neříkáte.

GARGA · Ne.

SHLINK · Protože z dvanácti centů čistého zisku se žít nedá.

GARGA · Každý se baví podle svého vkusu. Touží třeba po Tahiti, jestli proti tomu nic nemáte.

SHLINK · Jste dobře informován. Tam se žije prostě. U mysu Hay ještě bývají vichřice, ale dál na jih jsou Tabákové ostrovy, samá zelená šustící pole. Člověk si tam žije jako ještěrka.

GARGA *se podívá oknem, suše* · Čtyřidevadesát stupňů ve stínu. Hluk od Milwaukeejského mostu. Dopravní ruch. Dopoledne. Jako každé jiné.

SHLINK · A v toto dopoledne, které není jako každé jiné, vám vypovídám boj. Zahajují jej tím, že otřesu vaši materiální základ-

nou. *Ozve se zvonek. Vstupuje Maynes. Váš zaměstnanec tady stávkuje.*

MAYNES · Proč pány neobsluhujete, Georgi?

SKINNY *ostře* · Chová se k nám velmi podrážděně.

MAYNES · Co to má znamenat?

SKINNY · Pozastavili jsme se nad tím, že má na sobě špinavé prádlo.

MAYNES · Jak to chodíte do práce, Gargo? Copak je tady nějaká putyka? Víckrát se to nestane, džentlmens.

SKINNY · Brblá si něco pod fousy. Jistě na nás nadává. Proč neužíváte hlasu, který vám Bůh propůjčil?

GARGA · Prosím, abyste mi dal jiné prádlo, mister Maynesi. S pěti dolary týdně se nemohu prostituovat.

SHLINK · Jeďte na Tahiti. Tam se lidé nemýjí.

GARGA · Děkuji vám. Jste dojemně starostlivý. Pošlu sestru za vás do kostela.

SHLINK · Prosím vás o to. Nemá co dělat. Manky, muž, který by se k vaší sestře hodil, si za ní může nohy ubíhat, ale vaše sestra nehne brvou, ačkoliv její rodiče strádají.

GARGA · Nemáte snad detektivní ústav? Váš zájem je nám — doufám — ke cti.

SHLINK · Rodinná katastrofa je nevyhnutelná a vy prostě zavíráte oči. Jste jediný, kdo vydělává, a přitom si dopřáváte názory. Nadto máte možnost jet na Tahiti. *Ukáže mu námořní mapu, kterou donesl.*

GARGA · Nikdy v životě jsem vás neviděl.

SHLINK · Existuje dvojitá loďní spojení.

GARGA · Tu mapu jste si zrovna koupil, co? Je docela nová.

SKINNY · Rozmyslete si to s tím Tichým oceánem!

GARGA *Maynesovi* · Prosím, abyste ty pány vykázal. Nic nechtějí. Odhánějí jen zákazníky. Vyslídili mě. Vůbec je neznám.

Vstoupí J. Finney, zvaný Červ. Shlink a Skinny ustoupí, aniž dávají najevo, že se znají.

ČERV · Je tohle Maynesova půjčovna knih?

MAYNES · Maynes osobně.

ČERV · Ztraceně pošmourná místnost.

MAYNES · Přejete si knihy, magazíny, poštovní známky?

ČERV · Tak tohle teda jsou knihy? Špinavá práce. K čemu to je? Lži je už stejně ažaž. „Nebe potemnělo, mračna se hnala k východu.“ Proč ne na jih? Co všechno lidi do sebe nenacpou!

MAYNES · Zabalím vám tu knihu, pane.

SKINNY · Pročpak pánovi ani nedopřejete, aby nabral trochu dechu? A ptám se vás: vypadá vůbec na knihomola?

GARGA · Je to komplot.

ČERV · Opravdu! Ona říká: „Když mě líbáš, zahlédnu vždycky tvé krásné zuby.“ Jak je při líbání může vidět? Ale ona je prostě taková. Potomci se to dovědí. Potvora chlípná. *Duše po knížkách.*

MAYNES · Počkat, pane, každý zničený výtisk mi zaplatíte!

ČERV · Knihy! K čemu jsou? Zabránily snad knihovny zemětřesení v San Francisku?

MAYNES · Dojděte pro šerifa, Georgi.

ČERV · Já obchoduji kořalkou — tomu se říká ctihodné zaměstnání!

GARGA · Opilý není.

ČERV · Třesu se na celém těle jak osika, když vidím takové darmošlapy.

GARGA · Smluvili se. Mají na mne spadeno. *Vstoupí Couch, zvaný Pavián, s Jane Larryovou. Červ ustoupí, aniž dává najevo, že je zná.*

PAVIÁN · Rač vstoupit, ty má bílá slepičko. Tohle je Maynesova půjčovna knih.

GARGA · Zavřete krám, Maynesi. Prapodivná havěť vám sem leze mezi regály. Nasadíte si do časopisů moly.

ČERV · Tvrdil jsem vždycky, že člověk se musí umět životu podívat tváří v tvář!

PAVIÁN · Uhněte s tím ksichtem! Nemůžu papír ani vidět. Noviny taky ne.

GARGA · Dojděte pro revolver!

SHLINK *předstoupí* · Prosím, abyste prodal.

GARGA *spatří Jane* · Ne!

JANE · Georgi, to je tvůj krám? Co koukáš tak vyjeveně? Prostě jsem si s tímhle džentlmennem trochu vyšla.

GARGA · Tak se nedej zdrzet, Jane.

PAVIÁN · Tohle je trochu silný tabák. Máte snad o mně pochybnosti? Ještě samým rozčilením zničím tuhle knížku. Trváte na svých pochybnostech?

MAYNES · Propustím vás, jestli na nich budete trvat. Zařvou mi přitom knížky!

GARGA · Běž domů, Jane, prosím tě o to. Máš v hlavě.

JANE · Nevím, co ti je, Georgi. Pánové jsou ke mně hrozně milí. *Napíše se z Paviánovy láhve.* Zaplatili za mě nějaké koktaily. Dnes je tak horko — čtyřidevadesát stupňů. Všecko ve mně hoří, Georgi.

GARGA · Jdi teď domů. Večer přijdu.

JANE · Už tři týdny jsi nepřišel. Já už se domů nevrátím. Mám toho dřepění ukošil pokrk.

PAVIÁN *si ji stáhne na klín* · Už u nich dřepět nebudeš.

JANE · Och, lechtáte mě. Teď toho nechte. George to nemá rád!

PAVIÁN · Zkrátka a dobře: Má tělo, které za pár dolarů stojí. Máte na ně, pane? Jde o lásku a o koktaily.

ČERV · Snad byste nechtěl, aby miss zůstala nevinná? Aby myla schody? Aby z ní byla prádlena?

SKINNY · Chcete mít z docela úhledného kuřátka anděla?

GARGA *Shlinkovi* · Chcete tady zavést mravy prerie? Nože? Pistole? Koktaily?

ČERV · Tak dost! Ani se nehněte. Není vy-

loučeno, že někdo poletí přes palubu. Prodejte!

GARGA · To je zvláštní. Až na mne zřejmě všichni vědí, oč jde. — Jane!

PAVIÁN · Řekni mu, co si myslíš!

JANE · Nedívej se tak na mne, Georgi! Tohle je možná má jediná příležitost. Můžeš mi snad kupovat koktaily? Ale o koktaily ani tak nejde. Jde o to, že se po ránu koukám do zrcadla, Georgi. Trvá to teď dva roky. Jdeš si vždycky a měsíc pracuješ. A když toho máš po krk a když se mimoto potřebuješ napít, tak konečně přijdu na řadu já. Už to nevydržím! Ty noci, Georgi! Jsem snad proto špatná? Proč? To bys mi křivdil!

PAVIÁN · To je moudrá řeč. Na, hoď to do sebe, a budeš ještě moudřejší!

GARGA · Whisky ti rozložila mozek. Slyšíš vůbec ještě, co ti povídám? Říkám: Pojďme odsud! Spolu! Do Friska. Kam chceš. Nevím, jestli muž dokáže milovat bez ustání, ale dávej pozor: slibuji ti, že u tebe zůstanu.

JANE · To nedokážeš, chlapečku.

GARGA · Všecko dokážu. I peníze dokážu vydělat, jestli ti jde o tohle. Chybějí mi slova pro to, co k tobě cítím. Však se zase domluvíme. Přijdu dnes večer, už dneska večer.

JANE · Slyším všecko, co říkáš, nemusíš tak křičet. A těm džentlmenům tady nepotřebuješ vykládat, žeš mě neměl rád. To, co teď říkáš, je to nejtrpčí, co můžeš říct. To samozřejmě vyslechnout musím. Já to vím a ty to víš taky.

ČERV · Taková komedie! Řekněte mu prostě, že jste s tímto váženým pánem dnes od devíti do půl jedenácté ležela v posteli.

JANE · To možná správné nebylo. Ale je správné, abys věděl, že to nedělá whisky ani horko.

SHLINK · Prodejte! Zvyšuji ještě jednou odměnu na dvojnásobek. Je to nemilé.

GARGA · Co už se stalo? Co znamená od devíti do jedenácti proti dvěma rokům?

SHLINK · Ujišťuji vás, že dvě stě dolarů jsou pro mne maličkost. Téměř si netroufám vám je nabídnout.

GARGA · Snad byste byl tak laskav a své přátele propustil.

SHLINK · Jak je libo. Ale račte si laskavě všimnout situace na této planetě a prodejte.

MAYNES · Jste blázen a slaboch, jste flegmatický kuli. Myslete přece na...

SKINNY · Svě nevinné, žalem sklíčené rodiče!

ČERV · Na sestru!

PAVIÁN · Na milou! Na tohle hezounké děvčátko tady!

GARGA · Ne! Ne! Ne!

SHLINK · Na Tahiti!

GARGA · Odmítám.

MAYNES · Jste propuštěn!

SHLINK · Na existenci! Myslete na materiální základnu! Je v nebezpečí!

GARGA · Tomu se říká svoboda. Tady máte můj kabát! *Solékne jej.* Rozdělte se o něj! *Sáhne do police pro knihu.* „Modlářství! Lež! Smilstvo! Jsem zvíře, jsem černocho; avšak mohu být spasen. Vy však jste černoši nepraví, šílenci, divoši, lakomci! Kupče, jsi černocho, generále, jsi černocho. Císaři, ty stará prašivino, jsi černocho, pil jsi nezdaněnou kořalku ze satanovy palírny. Vizte lid, rozohněný horečkou a rakovinou!“ *Pije.* „Nevyznám se v metafyzice, nerozumím zákonům, nemám morálku, jsem hovado. Mýlíte se!“ *Shlink, Skinny, Červ a Pavián obklopili Gargu a tleskají mu jako při představení.*

SHLINK *kouří* · Co se tak rozhorlujete! Nic se vám nestane.

JANE *padne mu kolem krku* · Je to tak zlé, Georgi?

GARGA · Tady máte mé střevíce! Kouříte si svůj černý doutníček, pane? Sliny by vám mohly pomokřit bradu. Nate kapesník. Ano, vydražuji tuto ženu! Házím vám tyhle papíry na hlavu! Prosím o tabáková pole Viržinie a o jízdenku na ostrovy. Prosím, prosím o svou svobodu. *Vyběhne v košili a v kalhotách.*

SHLINK *za ním volá* · Jmenuji se Shlink. Shlink, obchodník s dřevem! Mulberry Street 6!

SKINNY · Ten ale maže. Co ten papír stojí? ČERV · Vážně chcete zaplatit?

MAYNES · Jsou to knihy v ceně deseti dolarů.

SKINNY · Tady máte dvacet.

PAVIÁN *k Jane, která pláče* · Aha! Teď nastává probuzení! Plakat můžeš pod mostem.

ČERV · Člověk se musí dívat životu tváří v tvář.

SHLINK · Co stojí ty hadry?

MAYNES · Ty šaty? Ten kabát? Ta vázanka? Ty střevíce? Jsou vlastně neprodejně. Deset dolarů.

SKINNY · Konečně vyletěl z kůže. Vezmem to s sebou.

Shlink pomalu vyšel zadem. Za ním s rancem šatstva Skinny.

■

2.

Kancelář obchodníka dřevem
C. Shlinka, Chicago

Večer 22. srpna před sedmou hodinou

Shlink před stolkem.

SKINNY *UVHLAS vzadu vlevo* · Sedm vagónů Kentucky.

ČERV *vzadu* · Došli.

SKINNY · Dva vagóny řeziva.

ČERV · Tady si kdosi přeje mluvit s mister Shlinkem.

SHLINK · Ať jde dál.

ČERV · Tady je mister Shlink!

GARGA *vstoupí*.

SHLINK *má radost* · Tak jste tedy přišel. Tuhle jsou vaše věci. Můžete si je zas natáhnout.

GARGA · Vy jste mě čekal? A moje šaty jste vzal s sebou? Takové špinavé hadry. *Kopne do rance.*

SHLINK *udeří na malý gong*.

MARIE *vstoupí* · Georgi!

GARGA · Co ty tady, Marie?

MARIE · Kdes byl, Georgi? Hrozně se o tebe strachovali. A jak to vypadáš?

GARGA · Co tu děláš?

MARIE · Starám se jim o prádlo. Dá se z toho žít. Co na mě tak koukáš? Moc dobře se ti asi nevedlo — podle toho, jak vypadáš. Mně se tady vede dobře. Řekli, že tě vyhnali.

GARGA · Marie! Sbal si věci a maž domů! *Přechází sem tam.* Nevím, co mají se mnou za lubem. Harpunovali mě. Přitáhli si mě k sobě. Provazy na to zřejmě jsou. Budu se vás držet, pane. Ale sestru z toho vynechte!

SHLINK · Jak je libo. *Marie*. Ale dojděte mu ještě pro čisté prádlo a pro oblek. Jestli vás nic nedrží.

MARIE · Bratr říká, abych od vás šla. Vůbec tomu nerozumím.

SHLINK · Také já vás prosím, abyste pak šla domů. V prádle se nevyznám. *Marie odchází.*

SHLINK · Pil jste?

GARGA · Prosím, abyste se ozval, jestli to neodpovídá vašim záměrům.

SHLINK · Mám jenom rýžovou kořalku. Ale

objednám vám pití, kterému dáváte přednost. Koktaily?

GARGA · Absolvuji všechno najednou. Mám ve zvyku po několik týdnů současně pít, milovat i kouřit.

SHLINK · A listovat v naučném slovníku...

GARGA · ...Vy zřejmě víte o všem.

SHLINK · Když jsem slyšel o vašich zvyklostech, řekl jsem si: zdatný bojovník.

GARGA · S tím prádlem to ale trvá!

SHLINK · Promiňte!... *Vstane a udeří do gongu.*

MARIE *která vstoupí* · Tady je prádlo, Georgi, a tady jsou šaty.

GARGA · Počkej, odejdem pak spolu.
Přeoléká se za zástěnou.

MARIE · Loučím se s vámi, mister Shlink. Nestáčila jsem všechno prádlo dodělat. Dík za pohostinství ve vašem domě!

GARGA *zezadu* · V obleku nejsou kapsy.

SHLINK *zapskáne*.

GARGA *vystoupí* · Na koho to pískáte? Přeji si, abyste v týdnech, které vám zbývají, na lidi nepískal.

SHLINK · Zařídím se dle vašich příkazů!

GARGA · Vyhlásil jste zákony prerie. Já je akceptuji. Stáhl jste mi pro vlastní potěšení kůži. Novou kůži nenahrazujete nic. Vyrovnám si s vámi účet. *Revolver v ruce.* Oko za oko, zub za zub.

SHLINK · Vy výzvu k boji přijímáte?

GARGA · Ano! Samozřejmě nezávazně.

SHLINK · A neptáte se po důvodech?

GARGA · Neptám. Nechci vědět, nač je vám boje třeba. Důvody jsou zaručeně pochybné. Mně stačí, že se pokládáte za lepšího, než jsem já.

SHLINK · Nu, rozmysleme si to tedy. Můj dům a moje dřevařství mi například dávají možnost, abych na vás poštvál psy. Peníze jsou všechno. Dobrá. Ale můj dům at je nyní domem vašim a tento obchod

at patří vám. Ode dneška vkládám svůj osud do vašich rukou, mister Garga. Neznám vás. Ode dneška jsem vašim služebníkem. Každý váš pohled ve mně napříště vzbudí neklid. Každé vaše přání, i nevyřčené, mě zastihne ochotného. Vaše starosti budou mémi starostmi, má síla bude vaší silou. Mé city budou platit jen vám a vy budete zlý.

GARGA · Přijímám vaše angažmá. Doufám, že vám do smíchu nebude.

Mlčky vstupují Pavián, Skinny a Červ. Garga se ušklíbne, když zjistí, že mají na sobě stejné šaty jako on.

SHLINK · Tento dům a toto dřevařství, zapsané v chicagských pozemkových knihách pod jménem Shlink, přecházejí dnešním dnem na pana George Gargu z Chicaga.

GARGA *Shlinkovi* · To jsem já. Dobře. Máte na skladě loupanou kulatinu? Kolik?

SHLINK · Asi čtyři sta kmenů. Přesně to nevím.

SKINNY · Patří firmě Broost a spol., Viržinia.

GARGA · Kdo ty kmeny prodal?

ČERV · Já, člověk, jemuž se říká Červ, majitel čínské hotelu v uhelné čtvrti.

GARGA · Prodejte to dřevo ještě jednou.

ČERV · Dvakrát prodal? To by byl podvod.

GARGA · Ano.

ČERV · Kdo odpovídá za tento příkaz?

GARGA · Dopravte dřevo do Friska pod firmou mister Shlinka a peníze mu odevzdejte. Mister Shlink mi je uloží do doby, kdy ho požádám, aby mi je vydal. Máte nějaké námitky, mister Shlinku?

SHLINK *vtí hlavou*.

ČERV · To je hrubý a jasný podvod, který mi poštvete na krk šerifa.

GARGA · Za jak dlouho?

SHLINK · Nejpozději do půl roku.

Jde Gargovi pro hlavní knihu.

PAVIÁN · Pouštíme se na nejistou půdu.

GARGA · A čápi na nejisté půdě nežijou?

PAVIÁN · Je lepší pracovat s břitvou než s falešnými papíry. Nezapomeňte, že Chicago nezná legraci!

GARGA · Myslel jste přece své skutečné dřevařství, Shlinku? Dům, kulatinu, inventář.

SHLINK · Ano, tady je hlavní kniha.

GARGA · Polijte hlavní knihu inkoustem. Vy tady!

SKINNY · Já?!

SHLINK *mu podá kalamář*.

SKINNY *nad knihou* · Všechny záznamy! Všechny obchody!

GARGA · Nalijte na ně inkoust!

SKINNY *líje opatrně*.

PAVIÁN · No poklona!

ČERV · Dvacet let práce a tyhle konce! To je švanda! Nerozumím tomu ani za mák. Je po dřevařství.

GARGA · A teď zastavte pilu. Tenhle obchod dřevem přestal existovat!

PAVIÁN · Ano, bossi! *Vyjde.*

Hluk pily ustane. Individua si natáhnou kabáty a stavějí se ke zdi. Garga se hlučně směje.

MARIE · Co je s tebou, Georgi?

GARGA · Mlč! Propustte toho chlapa, mister Shlinku!

SHLINK · Můžeš jít.

SKINNY · Jít? V dubnu tomu bude dvacet let, co jsem u vaší firmy.

SHLINK · Jsi propuštěn.

MARIE · Nemyslím, že děláš dobře, Georgi!

GARGA · Prosím tě, jdi domů, Ma.

MARIE · A já tě prosím, abys šel se mnou. Tady by to s tebou nakonec špatně dopadlo. Pusťte ho, mister Shlinku!

SHLINK · Poručte mi, Gargo!

GARGA · Zajisté, Shlinku. Teď, když tady už pro vás není nic na práci, prosím, abyste se svými bývalými obchodvedoucími dal dohromady partičku pokru.

Shlink usedne s individui ke karetnímu stolku.

MARIE · Půjdeš se mnou domů, Georgi. Je to všechno jen špás, ale ty pro to nemáš pochopení.

GARGA · Vyrůstli jsme na venkově, Ma. Vydražují nás tady.

MARIE · Nás? Co nám chtějí?

GARGA · O tebe nejde, to mi věř. Chtějí tě do toho jenom zatáhnout. Jdu sem, abych se podíval do ksichtu chlapovi, který mi před čtrnácti dny plivl do oka pecku z třesně. Mám v kapse u kalhot revolver. Setkám se s uhýbavou úklonou. Nabídne mi své dřevařství. Nerozumím ničemu, ale přijímám. Jsem v prerii sám a nemohu pro tebe nic udělat, Ma.

ČERV *zezadu k nim* · Hraje jako papírový pánbůh. Sázím se, že hraje falešně.

GARGA *Shlinkovi* · Nerozumím ničemu, sire, připadám si jako černocho, přišel jsem s bílým praporem, který teď rozvinu k útoku. Odevzdejte mi své papíry, které představují váš majetek, odevzdejte mi své soukromé prostředky, abych si je mohl strčit do kapsy!

SHLINK · Prosím, abyste jimi pro jejich nepatrnost nepohrdl. *Shlink a Garga odcházejí.*

SKINNY · I když to tady za nic nestálo, i když člověku teklo za krk, je propuštění přece jen velká křivda.

ČERV · Nežvaň. *Vysmívá se mu.* Má pořád ještě dojem, že jde o houbu v podlaze.

SKINNY · Miluji vás, dámo. Způsob, jakým člověku podáváte ruku...

ČERV · Oho! Nemá už ani postel, ale ženu by do ní chtěl.

SKINNY · Pojďte se mnou. Budu pro vás pracovat. Pojďte se mnou.

PAVIÁN *rovněž popojde dopředu* · Taková ubohost. Jsou tady děvčátka černá, zlatoučká, růžová jako jablíčka! Černošky, od pasu

po chodidla jako když je vyřežeš! Stehna kulatoučká, žádné šavličky, jako má tahle! Jdi k čertu! Taková Papuánka! Čtyřicet dolarů za Papuánku!

SHLINK *ve dveřích volá zpátky* · Ano, to je všechno.

ČERV · Ne, jsi barbar. A nevděčník! Dáma je nevinná, a kouří snad fajfku? Nemá sice zkušenosti, ale kdo může tvrdit, že v ní není žár? Čtyřicet dolarů, a všechno za tuto dámu.

SKINNY · Cokoliv chcete!

PAVIÁN · Bez pudru samozřejmě, ve stavu syrovém, holé maso. Pane, to jsou zeměpisné šířky! Sedmdesát dolarů za to kotě!

MARIE · Zastaňte se mne, mister Shlink!

SHLINK · Jsem ochoten se vás zastat.

MARIE · Souhlasíte s tím, abych mu náležela?

SHLINK · Tady vás nikdo nemiluje. A on vás miluje.

GARGA *ustoupil* · Líbí se ti na trhu? Je tady spousta dřeva a teď se licituje i o pár liber masa! Džiu-džitsu se říká tomu mrštnému, radostnému umění, že?

SHLINK *zneklidněně k němu přistoupí* · Neusnadňujete si to příliš?

MARIE *Gargovi* · Měl jsi mi přijít na pomoc. Musíš se mnou ihned odejít, Georgi, stalo se něco strašného. Možná, že to neskončí ani po mém odchodu. Jsi slepý. Copak nevidíš, jak prohráváš?

Vzadu hluk dvou kytar a bubnu; chorál dvou: Ježíš se hříšníkům ujmá.

GARGA · Vidím, že se chceš ztratit. Tohle je močál, který tě pohltí. Tohle je něco pro tebe, Marie! Pochoduje k tobě Armáda spásy, Marie! *Vstane od stolku, zajde dozadu.* Hej! Hola! Armádo spásy!

ČERV *Marie* · Valí se tudy řeka a večer tu straší utopené krysy. Vraťte se k rodičům!

GARGA · Dost! Whisky sklídte! *Shlink se do*

toho pouští, ale Marie práci převezme. Pojďte sem, hoši! Shlink s hlubokým úklonem otevřel dřevěná vrata.

Vstoupí mladý muž od Armády spásy, za ním dvě dívky s kytarami a starý hříšník s bubnem.

MUŽ · Voláte mě?

ČERV · Haleluja! Armáda spásy!

GARGA · Kašlu na vaši činnost. Jestli potřebujete nějaký dům, tak tenhle můžete mít.

MUŽ · Bůh vám požehná.

GARGA · Možná. *Shlinkovi.* Tenhle dům a ty papíry jste zdědil?

SHLINK · Ne.

GARGA · Čtyřicet let jste pracoval?

SHLINK · Usilovně. Při čtyřech hodinách spánku.

GARGA · Přišel jste sem jako chudák?

SHLINK · Bylo mi sedm let. Od té doby jsem neúnavně pracoval.

GARGA · Je to váš jediný majetek?

SHLINK · Jediný.

GARGA *muži* · Tak vám tedy majetek tohoto muže daruji pod podmínkou, že si jménem sirotků a ožralů, kterým tento dům bude sloužit za přístřeší, dáte naplivat do té vaší nesnesitelné vizáže.

MUŽ · Jsem duchovní.

GARGA · Tak ji nastavte.

MUŽ · Nesmím.

GARGA · Na sirotky padá sníh. Ožralové houfně hynou. Ale vy si obličej chráníte.

MUŽ · Ať se tak tedy stane. Zachoval jsem si tvář čistou. Je mi jednadvacet let. Asi k tomu máte důvod. Pochopte mě, prosím: Požádejte tu ženu, aby se obrátila.

MARIE · Zhnusíte se mi, jestli to uděláte.

MUŽ · To očekávám. Jsou lepší tváře než moje; není tváře, která by toho nebyla hodna.

GARGA · Plivněte mu do obličeje, Shlinku, jestli máte chuť.

MARIE · To není správné, Georgi, to neuznávám.

GARGA · Zub za zub, jestli se vám zlíbí.

SHLINK *přistoupí klidně k muži a plivne mu do tváře.*

Červ se zařehotá, napravený hříšník zabubnuje.

MUŽ *hrozí pěstmi, pláče* · Odpusťte mi.

GARGA *mu hodí papíry* · Tady je darovací smlouva. Ta je pro Armádu. A tohle je pro vás. *Dá mu revolver.* A teď ven s vámi, vy prase!

MUŽ · Jménem své mise vám děkuji. *Odchází s nemotornou poklonou. Chorály se nápadně rychle vzdalují.*

GARGA · Zkázil jste mi legraci. Vaše surovost je bezpříkladná. Z těch papírových peněz si něco ponechám. Než stanu tady. To je totiž pointa, mister Shlinku z Jokohamy: Pojedu teď na Tahiti.

MARIE · To je zbabělost, Georgi. Když kazatel odcházel, bylo ti všelijak, dobře jsem to viděla. Všecko ze zoufalství!

GARGA · Přišel jsem sem úplně vyřízený. Duchovní výstřednosti dvou týdnů mě roztrásl. Naplil jsem mu do tváře: mnohokrát. On to spolkl. Pohrdám jím. Je konec.

MARIE · Fuj!

GARGA · Nechalas mě na holičkách. Zub za zub.

MARIE · Pokračuješ teď v boji se mnou? Neznal jsi nikdy míru. Bůh tě potrestá. Nechci nic jiného než pokoj.

GARGA · A shánět rodičům na chleba v kuřevnickém pelechu. A prodávat koňský puch a tvrdit, že z tebe nevychází! Ať se ti v posteli daří a ať jsi dlouho živa na zemi! *S ostatními odchází.*

MARIE · Nechápu vás, mister Shlinku. Ale tam, kde jiným zbývá jenom jediná cesta, vy jich přece máte bezpočet, ne? Člověk má spoustu možností, ne? Vidím, že

člověk má opravdu spoustu možností. SHLINK *pokrčí rameny, odvrátí se, odejde dozadu.* MARIE *jde za ním.*

3.

Světnice Gargovy rodiny

22. srpna, večer po sedmé hodině

Špinavá mansarda. Vzadu před vikýřem záclona. John Garga, Maě. Manky zpívá jakousi píseň.

JOHN · Přihodilo se tady něco, o čem se těžko mluví.

MANKY · Povídá se, že se váš syn George zamotal do záležitosti, ze které se člověk těžko vymotá. Že prý má něco s jedním žlutokožcem. Nějaký Malajec prý s ním něco provedl.

MAĚ · Do toho se člověk nesmí míchat.

JOHN · Jestli dostal vyhazov, tak se můžem jít pást.

MAĚ · Od útlého dětství nesnáší, aby cokoli bylo nad ním.

MANKY · Povídá se, že jste svou dceru Marii neměla dát do služby k tomu žlutokožci.

MAĚ · Ano. Teď je i Ma už druhý týden pryč. MANKY · Je přece jasné, že tohle všechno nějak spolu souvisí.

MAĚ · Když dcera odcházela, říkala, že jí v nějakém dřevařství nabídli deset dolarů týdně jen za to, když se jim bude starat o prádlo.

MANKY · Žlutokožec a prádlo!

JOHN · Ve městě, jako je naše, není vidět ani od jednoho baráku k druhému. Neumíte si vůbec představit, co to znamená, když člověk čte jen jednoho novináře.

MANKY · Nebo když si musí koupit jízdenku.

JOHN · Ti, co jezdí elektrickou, dostanou z toho možná...

MANKY · Rakovinu žaludku.

JOHN · Nevědí o tom. Ve Státech roste pšenice v létě v zimě.

MANKY · Ale nikdo vám nic neřekne, a na jednu jste bez oběda. Jdete si za přísného dodržování čtvrtého přikázání se svými dětmi po ulici, a náhle držíte už jenom synovu a dceřinu ruku. Děti vám z ničeho nic zavalil písek.

JOHN · Haló! Kdopak to je? *Ve dveřích stojí Garga.*

GARGA · Zase žvaníte?

JOHN · Neseš konečně peníze za ty dva týdny?

GARGA · Nesu.

JOHN · Jsi vůbec ještě v tom zaměstnání? Máš nový kabát! To ti asi někdo za něco dobře zaplatil, že? To je tvá matka, Georgi. *Matce:* Co tu stojíš jak Lotova žena? Přišel tvůj syn. Náš syn nás přišel pozvat na večeři do Metropolitan baru. Není tvůj synáček poněkud pobledlý? Nepřebral trochu? Pojďte, Manky, pojďte si na schody zakouřit! *Oba odcházejí.*

MAĚ · Prosím tě, Georgi, ty s někým něco máš?

GARGA · To tady u vás někdo byl?

MAĚ · Ne.

GARGA · Budu muset odejet.

MAĚ · Kam?

GARGA · Někam. Vždycky se hned vylekáš.

MAĚ · Nechod!

GARGA · Musím. Kdosi kohosi urazí. To je pro toho druhého nepřijemné. Ale ten kdosi dá zase třebas celé dřevařství za to, aby mohl kohosi urazit. To je samozřejmě ještě nepřijemnější. V takovém případě by vlastně ten, koho urazil, měl co nejrychleji odcestovat, ale poněvadž by to

pro toho druhého bylo příliš příjemné, nedá se snad udělat už ani tohle. Každopádně potřebuje být svobodný.

MAĚ · A nejsi?

GARGA · Ne. *Zámka.* Nejsme svobodní. Zadržná to ráno kafem, a když jsi opice, tak bitím, v poledne matčiny slzy solí dětem oběd a její pot jim pak pere košile, a člověk to má zajištěno až do doby ledové, a kořen toho je v srdci. A když dospěje a chce se do něčeho pořádného pustit, tak zjistí, že ho zaplatili, zasvětili, orazítkovali a za vysokou cenu prodali, takže nemůže ani svobodně chcihnout.

MAĚ · Řekni, co ti vlastně je.

GARGA · Nemůžeš mi pomoci.

MAĚ · Můžu. Neopouštěj otce. Jak se tu máme uživit?

GARGA *jí dáva peníze* · Propustili mě. Ale tady máš peníze na půl roku.

MAĚ · Máme starost, že jsme už neslyšeli o tvé sestře. Doufáme, že je pořád ještě v tom místě.

GARGA · Nevím. Radil jsem jí, aby od toho Malajce odešla.

MAĚ · Já vím, že s tebou nemůžu mluvit jako druhé matky.

GARGA · Ach, celá ta spousta druhých lidí, ta spousta dobrých lidí, celá ta spousta druhých a dobrých lidí, co stojí u soustruhů a vydělávají si na chleba a vyrábějí spoustu dobrých stolů pro spoustu dobrých pojídačů chleba, celá ta spousta druhých dobrých výrobců stolů a pojídačů chleba se spoustou svých dobrých rodin, kterých je tolik, celé houfy jich už jsou, a nikdo jim nekazí radost a nikdo je nedopraví dobře míněným kopancem do onoho dobrého druhého světa a žádná potopa je neutopí, zpívajíc „Bouřná je noc, už moře se vzdouvá“.

MAĚ · Ach Georgi!

GARGA · Ne, neříkej Ach Georgi! Špatně to snáším, nechci to už slyšet.

MAĚ · Už nechceš? Ale co já? Jak se mám uživit? Zdi jsou špinavé a kamna už další zimu nevydrží.

GARGA · Ach matko, je nabludni, že dlouho už nevydrží kamna ani zdi.

MAĚ · To je tvá odpověď? Copak jsi slepý?

GARGA · A ani chleba v almaře už dlouho nevydrží a ani šaty na těle a ani tvoje dcera ne!

MAĚ · Jen si křič! Jen hulákej, aby to všichni slyšeli. Jak je všechno marné a jak je dřiny víc a víc a jak je člověka pořád míň a míň! Ale jak se mám uživit? Po celý dlouhý čas, který mi ještě zbývá.

GARGA · Když je tak zle, tak přece řekni, proč tomu tak je.

MAĚ · Ty to víš.

GARGA · No právě.

MAĚ · Jakým tónem to říkáš? Co si myslíš, že jsem vlastně řekla? Nechci, aby ses na mě tak díval! Já jsem tě porodila a krmila mlékem a pak chlebem a bila jsem tě. Měl by ses na mě dívat trochu jinak. Ať si mužský je jaký chce, ani nemuknu, když se pro nás dřel.

GARGA · Pojď se mnou. Prosím.

MAĚ · Co říkáš?

GARGA · Prosím, abys šla se mnou na jih. Budu tam pracovat, kácet stromy. Postavíme si srub a ty mi budeš vařit. Nutně tě potřebuji.

MAĚ · Komu to povídáš? Větru? Ale až se vrátíš, tak se tady podívej, kde jsme byli po celou dobu, která nám ještě zbyla. *Zámka.* Kdy půjdeš?

GARGA · Hned.

MAĚ · Nic jim neříkej. Všecko ti nachystám a uzlík ti dám pod schody.

GARGA · Děkuji ti.

MAĚ · Je dobře. *Oba odcházejí.*

ČERV *opatrně vejde a čmúchá po světnici.*

MANKY · Haló, kdo tam? *Vstoupí s Johnem.*

ČERV · Já. Džentlmen. Mister Garga? Jste zřejmě mister John Garga?

MANKY · Co tady pohledáváte?

ČERV · Já? Nic! Mohl bych snad mluvit s vaším panem synem? Totiž, jestli se už vykoupal.

JOHN · Oč jde?

ČERV *vrčí smutně hlavou* · Moc přívětivý právě nejste! Ale kdepak odpočívá vážený pan syn? Jestli vás ta otázka příliš neobtěžuje.

JOHN · Šel pryč. A vy táhnete k čertu! Tady není informační kancelář.

Maě vstoupí.

ČERV · Och škoda! Škoda! Váš pan syn nám náramně schází, pane. A je to taky kvůli vaší dceři, jestli vás to opravdu zajímá.

MAĚ · Kde je?

ČERV · V jednom čínském hotelu, mylady, v jednom čínském hotelu.

JOHN · Cože?

MAĚ · Marie!

MANKY · Co to má znamenat? Co tam dělá? Mluvte!

ČERV · Nic tam nedělá. Já. Mister Shlink vzkazuje vám i vašemu synovi, aby si pro ni přišel, že je moc drahá, že moc leze do peněz. Dáma má totiž pozeňnaný apetýt. Neudělá krok. Pronásleduje nás nemravnými návrhy, ano, demoralizuje celý hotel, přivede nám na krk policii, pane.

MAĚ · Johne!

ČERV *křičí* · Zkrátka a dobře, máme jí plné zuby.

MAĚ · Prokristapána!

MANKY · Kde je? Hned pro ni dojdu.

ČERV · Jo, dojdete. Jste snad jezevčík? Copak víte, kde ten hotel je? Vy, takový mladíček! To není tak jednoduché. Neměl jste dámu pouštět z očí. To všechno zaviniš váš syn. Ať si pro tu čubku dojde sám, ať se

laskavě o ni postará. Do zítřejšího večera, jinak zalarmujeme policii.

MAĚ · Můj ty bože! Tak nám přece povězte, kde je. Já nevím, kde je syn. Šel pryč, nebuďte tak bezcitný! Och Ma! Och Johne! Popros ho! Co se s Ma stalo, co se to děje? Georgi! Johne, co je to za město, co jsou to za lidi! *Odejde.*
Do dveří vstoupí Shlink.

ČERV *polekaně zabručí* · Ano, já jsem... dům má dva vchody...
Vytráti se.

SHLINK *bodře* · Jmenuji se Shlink. Měl jsem dřevařství a teď chytám mouchy. Jsem sám, nepotřebuji se o nikoho starat. Nedalo by se u vás nocovat? Zaplatím i za stravu. Viděl jsem dole na štítku jméno muže, kterého znám.

MANKY · Shlink se jmenujete? To tedy máte v opatrování dceru těchhle lidí.

SHLINK · Kdo to má být?

JOHN · Marie Gargová, sir, má dcera Marie Gargová.

SHLINK · Neznám. Neznám vaši dceru.

JOHN · Pán, který tady zrovna byl...

MANKY · Zřejmě z vašeho příkazu!

JOHN · A který se zdechl hned, jak jste vešel.

SHLINK · Neznám toho pána.

JOHN · Můj syn přece s vámi...

SHLINK · Děláte si z chudého člověka blázny. Samozřejmě, mě může urážet každý, bez obav. Přišel jsem o majetek. Ani nevím, jak se to vlastně stalo.

MANKY · Na to mám jedinou odpověď. Když s brigou vjedu do přístavu, tak vím, kde je mělčina.

JOHN · Důvěřuj, ale napřed se přesvědč, jestli důvěřuješ právem.

SHLINK · Vidím, že vás životel opustil, že jste pro nedostatek šikovnosti zůstal sám, a to ve věku, kdy je třeba, aby se škvíry

V HOUŠTINÁCH MĚST

ve střeše spravily, nemá-li vám sněžit na hlavu. Nejsem necita a moje práce by pak taky měla smysl.

JOHN · Důvody žaludek nenaplní. Nejsme žebráci. Hlavy od slanečků se jíst nedají. Ale vaše opuštěnost nenarazila na srdce z kamene. Rád byste si opřel lokty o stůl v kruhu nějaké rodiny. Jsme chudáci.

SHLINK · Mně chutná všechno, můj žaludek stráví i oblázky.

JOHN · Komora je úzká. Jsme v ní už beztak namačkání jako slanečky.

SHLINK · Spím na zemi a skulím se tak, že zaberu jen kousíček místa. Radoval bych se jako děcko, kdybych měl kam složit hlavu. Zaplatím půl nájmu.

JOHN · Dobře, já vám rozumím. Nechcete v nečasů čekat přede dveřmi. Buďte vítán pod naší střechou.

MAĚ *vstoupí* · Musím rychle do města, než bude tma.

JOHN · Vždycky když tě potřebuju, jseš pryč. Vzal jsem tohoto muže na byt. Nikoho nemá. A poněvadž tvůj syn utekl, je místo po něm volné. Podej mu ruku.

MAĚ · My přišli z venkova.

JOHN · Co to tam v koutě kutíš?

MAĚ · Dávám si pod schody postel.

JOHN · Kde máte věci?

SHLINK · Žádné nemám. Madame, vyspím se pod schody sám. Nechci být vtíravý. Má ruka se vás ani nedotkne. Ví, že je potažena žlutou kůží.

MAĚ *chladně* · Sama vám podám ruku.

SHLINK · Toho nejsem hoden. Já to myslel doslovně. Vy ale, s prominutím, myslíte něco jiného.

MAĚ · Otevřu večer okno nad schody. *Odejde.*

JOHN · Je náramný dobrák.

SHLINK · Bůh jí zehnej. Jsem poctivec, nežádejte, aby má ústa promluvila, mám v nich jedině zuby.

■

4.

Čínský hotel

Ráno 24. srpna

Skinny. Pavián. Jane.

SKINNY *ve dveřích* · Copak vůbec nepomýšlíte na to pustit se zas do nějakého obchodu?

PAVIÁN *v houpačí síti, zavrtí hlavou* · Šéf špacíruje po přístavní hrázi a kontroluje už jenom pasažéry lodí, co odplouvají na Tahiti. Ztratil se mu totiž chlápek s celou jeho duší a s celým jeho majetkem, a možná že zrovna na Tahiti. Toho hledá. Všecko, co mu zbylo, sem nanosil a tady uskladnil, takřka každého vajgla. *O Jane.* A tahle dostává už od něho tři týdny zadarmo najíst. Taky sestru toho chlápka tady ubytoval. Nikdo neví, jaké s ní má úmysly. Někdy si spolu povídají celé noci.

SKINNY · A vy jste se od něho dali vyhodit a teď mu tady všechno platíte a ke všemu ještě i těm, co jsou s ním?

PAVIÁN · Těch pár dolarů, co vydělá nošením uhlí, dává rodině toho chlápka, ke které se nakvartýroval, ale u které bydlet nesmí, poněvadž ho tam neradi vidí. Ten chlápek ho prostě obral. Lacino se zmohl na cestu na Tahiti a jemu vložil na ramena kládu, která může každou chvíli spadnout; do pěti měsíců s ním totiž u soudu budou chtít mluvit o tom, že dřevo prodal dvakrát.

SKINNY · A takový vrak žijíte?

PAVIÁN · Potřeboval nějakou legraci. Takový člověk si úvěr zasluhuje. Jestli se ten chlápek už neobjeví, tak do tří měsíců zase hraje v dřevařství prim.

JANE *polooblečená, líčí se* · Vždycky jsem tušila, že takhle jednou skončím: v čínském abštajgu.

PAVIÁN · Nemáš ani ponětí, co s tebou ještě všechno zamýšlejí.
Za zástěnou dva hlasy.

MARIE · Pročpak se mě nikdy ani nedotknete? Pročpak máte na sobě pořád ten kouřem prosáklý pytel? Mám pro vás oblek, jaký nosí jiní páni. Spím špatně; mám vás ráda.

JANE · Pst! Poslouchejte! Už spolu zase mluví.

SHLINK · Nejsem toho hoden; v pannách se nevyznám. A mimoto si jsem po léta vědom toho, že má rasa páchne.

MARIE · Ano, páchne. Páchne, to je pravda.

SHLINK · Neměla byste se tak rozežírat. Podívejte: mám tělo jako hluché. Dokonce i kůže je tím postižena. Lidská kůže je v normálním stavu příliš tenká pro tenhle svět, proto se člověk snaží, aby nabyla na tloušťce. Kdyby se její růst dal zastavit, tak by tahle metoda byla mimo každou pochybnost. Kousek vydělané kůže například zůstane, jaký je, ale kůže na tobě roste, je pořád tlustší a tlustší.

MARIE · Je to snad proto, že nemůžete najít soupeře?

SHLINK · V prvním stadiu má například stůl ještě hrany; ale potom, a to je na tom to nesympatické, je jako guma. A ve stadiu, kdy kůže zesílila, už není ani stůl, ani guma.

MARIE · Odkdy trpíte touhle nemocí?

SHLINK · Od mládí, od doby, kdy jsem vesloval na řece Jang-c'-tiangu. Řeka mučila nás. Jeden chlap nás kopal do obličejů, kdykoli prošel kolem. V noci byl člověk líný obličejem uhnout. Ale ten chlapík kupodivu nebyl nikdy dost líný. My zase měli na trápení

kočku; utopila se, když jsme ji učili plavat, ačkoliv nám chytala krysy, které nám běhaly po těle. Všichni tihle lidé byli postiženi tou nemocí.

MARIE · Kdy jste byl na Jang-c'-tiangu?
SHLINK · Leželi jsme v rákosi a cítili jsme, jak se v nás nemoc rozlézá.

ČERV *vstoupí* · Toho chlápka musel sebrat vítr. V celém Chicagu po něm není stopy.

SHLINK · Uděláte dobře, když se prospíte.
*Vystoupí. Zase nic?
Odchází; otevřenými dveřmi uniká hluk probouzejícího se Chicaga, křik mlékařů, drkotání kár s masem.*

MARIE · Teď se Chicago probouzí křikem mlékařů a hlasitým kodrcáním kár s masem a novinami a svěžím ranním vzdouškem. Nebylo by špatné odejít a umýt se někde ve vodě, savana i asfalt mají něco do sebe. Savanou, kde jsme dřív bývali, teď například vane chladný větřík, to vím docela jistě.

PAVIÁN · Umíš ještě malý katechismus, Jane?
JANE *vřeští* · Bude hůř, bude hůř.
Začínají uklízet, vytahují žaluzie, stavějí rohožky ke zdi.

MARIE · Pokud jde o mě, nestačím s dechem. Chci spát s mužem a neumím to. Ženských je jako psů, žlutých i černých, ale já to neumím. Jsem jak rozbitá. Tyhle zdi jsou jako z papíru, nedá se v nich dýchat, mělo by se to všechno zapálit. Kdepak jsou sirky, taková černá škatulka? Aby sem mohla voda. Och, jestli uplavu, budou mě dva kusy a uplavou dvěma různými směry.

JANE · Kam zmizel?

PAVIÁN · Vizitýruje obličejte těch, co odjíždějí, protože Chicago je pro ně příliš kruté.

JANE · Fouká východní vítr. Lodě na Tahiti vytahují kotvy.

5.

Týž hotel

O měsíc později, 19. nebo 20. září

Špinavá ložnice. Chodba. Zasklený salónek, v němž možno pít whisky. Červ. George Garga. Manky. Pavián.

ČERV *mluví z chodby do salónku* · Přece jen neodplachtil. Harpuna sedí hlouběji, než jsme mysleli. Předpokládali jsme, že chlápka spolkla země, a teď leží u Shlinka v pokoji a líže si rány.

GARGA *v ložnici* · „Ve snech ho nazývám svým pekelným manželem.“ Shlinka, toho psa. „Jsme rozloučení od stolu i od lože, nemá už kde pobýt. Jeho nevěstinka kouří viržinka a vydělává si něco do punčochy.“ Tak je to se mnou! *Směje se.*

MANKY *v salóнку za sklem* · Život je podivný. Já za svou osobu jsem znal například muže, který byl prima, ale miloval jakousi ženu. Její rodina třela bídu. Měl u sebe dva tisíce dolarů, ale dopustil, aby mu před očima umírala hlady. Poněvadž on tu ženu miloval těmi dvěma tisíci, jinak by ji byl nedostal. Je to darebáctví, ale copak je přičetný?

GARGA · „Hledte, jsem hříšník. Miloval jsem poušť, spálené sady, zrušované krámy, ohřáté nápoje. Ale mýlíte se. Jsem bezvýznamný človíček.“ Š mister Shlinkem z Jokohamy nemám nic společného!

PAVIÁN · Jo, například obchodník dřevem. Nikdy ani stopa po nějakých citech. Ale jednoho dne vašeň způsobila, že se mu ten obchod úplně vysmekl z ruky. A teď tamhle dole nosí uhlí. Měl v moci celou čtvrt.

ČERV · Přijali jsmeho tady jako čistokrevného

psa, který pozbyl síl. Ale jestli se teď nezabaví té své kůstky, která se zase šťastně našla, tak je i s naší trpělivostí konec.

GARGA · „Budou jednou jeho vdovou. Jistě, ten den je již zatržen v kalendáři. A půjdu za jeho rakví v čistém spodním prádle, hezky zešíroka v hřejivém slunci.“

MARIE *vstoupí s košem jídla* · Georgi!

GARGA · Kdo je to? *Pozná ji.* Ty ale vypadáš! Jak špinavá onuce!

MARIE · Ano.

ČERV *do salónku* · Je úplně na mol. A teď mu přišla na návštěvu sestra. Řekl jí, že je špindíra. Kde je starý?

PAVIÁN · Přijde, dneska přijde. Dopravil jsem Jane sem. Má to být asi vnadidlo. Bojuje se na piné pecky.

JANE *vrtí hlavou* · Nerozumím vám. Dejte mi napít. Džin.

MARIE · Jsem ráda, žeš měl o mně přece jen lepší mínění. Proto se divíš, že mě vidíš tady. Taky já ti asi připomínám doby, kdy jsi s puky na kalhotách býval v sobotu večer při shimmy a ragtimu pýchou žen a kdy jsi holdoval jedině tabáku, whisky a lásce, neřestem, které se mužům promíjejí. Jen si vzpomeň, Georgi. *Zámka.* Jak žiješ?

GARGA *lehce* · Večer je tady zima. Chceš něco? Máš hlad?

MARIE *lehce, vrtí hlavou, dívá se na něho* · Ach Georgi, od nějaké doby krouží nad námi supi.

GARGA *lehce* · Kdys byla naposled doma?

MARIE *mlčí.*

GARGA · Že prý sem chodíváš.

MARIE · Chodívám. Kdepak se asi stará doma o naše?

GARGA *chladnokrevně* · Mohu tě uklidnit. Zasluchl jsem, že se někdo o ně stará. Ale vím taky, co provádíš ty. A vím taky všelicos o jednom čínském hotelu.

MARIE · Je příjemné být tak chladnokrevný, Georgi?

GARGA *na ni hledí.*

MARIE · Nedívej se mi do očí. Já vím, že jsi katolík.

GARGA · Spust!

MARIE · Mám ho ráda. Proč nic neříkáš?

MARIE · Měj ho ráda! To ho zeslabí!

MARIE · Prosim tě, nedívej se pořád do stropu — nejsem s to ho získat!

GARGA · To je hanebnost!

MARIE · Já vím. — Ach Georgi, jsem úplně zničená, že ho nemůžu získat! Jak ho spatřím, celá se rozklepu a řeknu vždycy něco, co bych neměla.

GARGA · Nemohu ti poradit, co bys mu měla říkat! Žena, kterou se pohrdá! Měl jsem jednu, nestála za flašku rumu, ale muze přilákat dovedla! Vyplatilo se to s ní. Toho, co umí, si ovšem taky byla vědoma.

MARIE · Říkáš věci, které mi lezou na mozek jak ostrá kořalka. Jen jestli jsou dobré! Ty to musíš vědět. Ale teď ti rozumím. *Shlink vstoupí do chodby.*

ČERV · Říkám vám ze zkušenosti: Celé lidstvo podlehl papírovým snům sakumprásk s mozoly i chlupy. A nic není papírovějšího než opravdový život! *Marie Gargová se obrátí a naráží na Shlinka.*

SHLINK · Vy tady, miss Gargová?

MARIE · Když se žena vyzná muži ze své lásky, prohřeší se proti dobrým mravům. Moje láska k vám nesvědčí o ničem, rozumíte? Nic na vás nechci. Není to pro mne lehké, co vám říkám. A je to možná samozřejmé.

GARGA *vystoupí z ložnice* · Zůstaň tady, Ma. Zabloudili jsme do města a máme přitom obličejte venkovanů. Nemusíš našlapovat na špičky. Musíš jediné to, co chceš.

MARIE · Ano, Georgi.

GARGA · Je to tak. On dře jako kuň a já se

zatím povaluju ve své absintové louži.
SHLINK · Dobývatele světa rádi leží na zádech.

GARGA · Majetní pracují.

SHLINK · Máte starosti?

GARGA *Shlinkovi* · Vždycky si mě zvažíte zrovna ve chvíli, kdy vám vidím do obličejce. Vsadil jste na špatného koně? Váš obličej zestárl.

SHLINK · Děkuji vám, že jste na mne nezapomněl. Měl jsem pomalu dojem, že jste někde na jihu. Prosim za prominutí. Dovolil jsem si práci svých rukou podporit vaši nešťastnou rodinu.

GARGA · Je to pravda, Ma? Já to nevěděl. Ježek si hledá pelech? Vychutnáváte drzost, se kterou žijete mou rodinu? Abych se vám nesmál! *Odhází levou stranou do ložnice, ulehne a směje se.*

SHLINK *jde za ním* · Smějte se, miluji váš smích. Váš smích je mým sluncem. Bylo tady nevlídno. Bylo zlé vás nevidět. Jsou tomu už tři týdny, Gargo.

GARGA · Byl jsem vcelku docela spokojen.

SHLINK · Ano, žijete si jako v peřinkách.

GARGA · Jenom páteř mi od samého válení slábne, už je jak rybí kůstka.

SHLINK · Jaká bída, musit žít. Člověk si žije v peřinkách a peřinky za nic nestojí.

GARGA · Pro mne má život ještě jiný smysl, nežli si o vás rozkopávat střevíce.

SHLINK · Prosim, abyste na mou maličkost, jakož i na mé úmysly nebral sebemenší ohledy. Ale přece jenom zde jsem. Musíte-li se už vzdát, pak nemůžete bojiště vyklidit jen tak beze všeho.

GARGA · Přesto se vzdávám. Stávkuji. Háším do ringu ručník. Čím to, že jsem se do vás takhle zakousl? Jste malý, tvrdý arakový oříšek, člověk by jej měl vyplivnout, poněvadž ví, že je tvrdší než chrup, že je to skořápka bez jádra.

SHLINK *potěšen* · Vše možně se vám snažím poskytnout světlo, jaké k tomu potřebujete. Vystavím se vám pod každým světlem, mister Gargo. *Jde do světla.*

GARGA · Chcete tady vydražit svou duši, podobanou od neštovic? Jste otrlý vůči bolestem? Zatvrzelý?!

SHLINK · Rozkousněte ten ořech.

GARGA · Stahujete se na mou pozici. Pouštíte se do metafysického boje a jsou z toho jatky.

SHLINK · Narážíte na tu věc s vaší sestrou? Neporážel jsem nic, nad čím byste držel ruku.

GARGA · Mám jenom dvě ruce. Co je pro mne člověk, to vy polykáte jako flák masa. Odhalujete mi pomocné zdroje tím, že jejich pramen zacpáváte. Používáte k tomu mých rodinných příslušníků. Žijete z mých zásob. Jsem hubenější a hubenější. Dostávám se do metafysiky! A vy si ještě troufáte vyklopit mi tohle všecko na hlavu!

MARIE · Prosim tě, Georgi, nemohla bych jít? *Uhýbá dozadu.*

GARGA *ji přitáhne dopředu* · Naopak! Zrovna jsme začli o tobě mluvit. Zrovna teď padl na tebe můj zrak.

SHLINK · Mám to neštěstí, že vždycky šlápnu na měkké místo. Ustupuji. Poznáváte cenu svých náklonností, teprve když jejich objekty skončily v márnici, a já cítím potřebu vás seznamovat s vašimi náklonnostmi. Ale prosím pokračujte, už vám naprosto rozumím.

GARGA · Ale vždyť oběti přináším já. Zdráhám se snad?

MARIE · Nech mě odejít. Bojím se tady.

GARGA · Sem s vámi! *Běží na chodbu.* Založme rodinu!

MARIE · Georgi!

GARGA · Zůstaň! *Dovnitř:* Chovejte se jako člověk, pane!

SHLINK · Nebráním se ani minutu.

GARGA · Ty toho muže miluješ? A on zůstává pasivní?

MARIE *pláče.*

SHLINK · Doufám, že své síly nepřeceňujete. *Běží zpět do ložnice.*

GARGA · Bez starosti. Bude to pokrok. Je čtvrtek večer, co? Tohle je ten čínský hotel. Tady to je moje sestra Marie Gargová, že? *Vyběhne.* Pojď, Ma! Má sestra! Tohle je mister Shlink z Jokohamy. Chce ti něco říct.

MARIE · Georgi!

GARGA *dojde pro pít* · „Uprchl jsem na okraj města, kde ve žhnoucích trnitých keřích bile klečí ženy s křivými oranžovými tlamami.“

MARIE · Za oknem se už dělá tma a já bych dnes chtěla jít domů.

SHLINK · Půjdu s vámi, jestli dovolíte.

GARGA · „Jejich vlasy byly černě nalakované, úžasně křehké skořápky, jejich oči vysušily vichry prostopášností opilého večera a objety pod širým nebem.“

MARIE *tíše* · Neproste mě o to, prosím vás.

GARGA · „Šatičky tenké jako třpytné hadí kůže a jakoby promáčené nepřetržitými dešti pleskaly do stále vzrušených údů.“

SHLINK · Opravdu vás o to prosím. Nikomu nic nepředstírám.

GARGA · „A ty je zcela zakrývají až po nehty u nohou, do nichž je zalita měď; Panna Maria v oblacích kvůli tomu nad svými sestrami bledne kvůli závistí.“ *Vrací se, dá Shlinkovi sklenku.* Nechcete se napít? Pokládám to za nutné.

SHLINK · Proč pijete? Pijáci lžou.

GARGA · S vámi se bavit je náramná legrace. Když piju, tak polovička mých myšlenek klesá ke dnu. Odvádím je do země, zdají se mi tak lehčí. Napijte se!

SHLINK · Musím? Jenom jestli si to výslovně přejete.

GARGA · Zvu vás, a vy se zdráháte...

SHLINK · Nezdráhám se. Ale zbyl mi jediné mozek.

GARGA *po chvíli* · Prosim za prominutí, vezme si to na holport: Uberete si zkrátka trochu mozku. Až se napijete, budete schopen milování.

SHLINK *se poněkud obřadně napije* · Až se napiji, budu milovat.

GARGA *křičí do ložnice* · Nechceš sklenku, Ma? Ne? Proč si nesedneš?

PAVIÁN · Drž hubu! Až doteďka jsem je slyšel mluvit. Teď mlčí.

GARGA *Marie* · To je ta černá díra. Teď uplývá čtyřicet let. Neříkám ne. Podlaha se hrouť. Zjevují se stoky, ale chtějí stoky jsou příliš mdlé. Čtyři sta let jsem snil o jitrech na moři, v očích jsem míval slaný vítr. Jak bývalo kluzko! *Pije.*

SHLINK *zkroušeně* · Prosim vás o ruku, miss Gargová. Mám se před vámi pokorně vrhnout na kolena? Prosim vás, pojdte se mnou. Miluji vás.

MARIE *běží do salónku* · Pomoc! Prodávají mě!

MANKY · Tady jsem, holčičko.

MARIE · Já věděla, že budete tam, kde jsem já.

GARGA · Závan větru odchlípuje škvíry mezi stěnami. Jako při operce.

SHLINK *zařve* · Pojdte z baru, Marie Gargová, jestli je vám líbo.

MARIE *vyjde ze salónku.*

SHLINK · Nezahazujte se, prosím, miss Gargová.

MARIE · Chtěla bych do nějaké komůrky, do úplně prázdné komůrky. Nechci toho moc, nikdy toho už moc chtít nebudu, na mou duši, Pate.

GARGA · Braňte svou šanci, Shlinku.

SHLINK · Myslete na léta, která neutěčou, Marie Gargová, a na to, že teď jste ospalá.

MANKY · Pojdte se mnou, mám čtyři sta liber, budete mít v zimě střechu nad hlavou, a strašidla uvidíte leda na divadle.

SHLINK · Prosm vás, Marie Gargová, neníli vám to proti mysli, pojdte se mnou. Budu se k vám chovat jako ke své ženě, budu vám sloužit, a jestli vás jedinkrát urazím, tak se ve vši diskrétnosti oběsím.

GARGA · Nelže. S určitostí nelže. Když s ním budeš, dostane se ti toho po centech. *Zajde do salóňku.*

MARIE · Ptám se vás, Pate: máte mě rád, i když vás já ráda nemám?

MANKY · Myslím, že mám. A nikde mezi nebem a zemí není psáno, že vy mě ráda nemáte, děvčátko.

GARGA · Aha, to jsi ty, Jane. Likviduješ koktaily? Moc podobná už si nejsš. Všecko jsi prodala?

JANE · Odstraň ho, Paviáne. Nesnáším už ten jeho ksicht. Obtěžuje mě. I když už si nežiju jak prase v žitě, tak přece jen nemám zapotřebí, aby se mi někdo posmíval, Pave.

PAVIÁN · Přerazím každému nos, kdo by tvrdil, že jseš stará galoše.

GARGA · Krmili i tebe? Máš ksicht obližaný jak citrónovou zmrzlinu. Sakra — a ty sis chodila v nóbl hadrech jak nějaká od opery! A teď jako bys byla celá zasypaná černým pudrem. Ale moc si na tobě považuju, žes nepřišla sama od sebe, když na tebe dělaly už jenom mouchy, ty moje ožralá slepičko.

MARIE · Tak pojdme. Byla bych vám ráda vyhověla, Shlinku, ale nemůžu. To není z nafoukanosti.

SHLINK · Jestli chcete, zůstaňte. Jestli se vám můj návrh nezdá, nebudu jej opakovat, ale nedopustte, aby vás ta černá díra spolkla. Je spousta míst, kde před jedním mužem budete bezpečná.

GARGA · Ale ne pro ženu. Nechte toho, Shlinku. Copak nevidíte, kam míří? Kdybys byla dala přednost střeše nad hlavou, mohlas ještě sedět u košil, Jane.

SHLINK · Napijte se, Marie Gargová, než se pustíte do milování!

MARIE · Pojdte, Pate, tady není vhodné místo. Tohle je tvoje žena, Georgi? Je to ona? Jsem ráda, že jsem ji ještě zahlédla. *Odchází s Mankym.*

SHLINK *volá za ní* · Neopustím vás. Vratte se, až prohlédnete!

PAVIÁN · Je to galoše, džentlmen, ale trochu velké číslo! *Směje se.*

GARGA *si svíčkou posvítí na Shlinku* · Váš obličej je v pořádku. Odbýváte mě svou dobrou vůlí.

SHLINK · Oběti jsou na obou stranách značné. Kolik lodí potřebujete k cestě na Tahiti? Mám vám místo plachty vytáhnout na stěžeň svou košili nebo košili vaší sestry? Nakládám vám na hřbet její osud. Otevřel jste jí oči, objasnili jste jí, že je na věčné časy objektem mužů! Doufám, že jsem vám nic nepřekazil. Byl bych jí téměř dostal jako pannu, zatímco vy jste mi určil zbytky. Nezapomeňte také na svou rodinu, kterou tu zanecháváte! Teď jste viděl, co obětujete.

GARGA · Všecky je teď oddělám. Vím to. — Jsem připraven vás předejít. Chápu také, proč jste je tak vykrmil z peněz, které jste si vydělal nošením uhlí. O tu legraci se připravit nedám. Přijmu teď i tohle zvířátko, které jste mi laskavě rezervoval.

JANE · Nedám se urážet. Nikoho na světě nemám, živím se sama.

GARGA · A teď vás žádám, Shlinku, abyste mi vydal peníze z onoho dvakrát prodaného dřeva. Doufám, že jste mi je uschoval. Přišel jejich čas. *Shlink vyjme peníze a dá mu je.*

GARGA · Jsem na mol. Ale přestože jsem na mol, Shlinku, mám dobrý nápad. Vynikající nápad! *Odchází s Jane.*

PAVIÁN · To byly vaše poslední peníze, pane. Kde jste je vůbec vzal? Ještě se vás na to jednou zeptají. Firma Broost a spol. to dřevo, které zaplatila, už urgovala.

SHLINK *ho neposlouchá*. Židli. *Všechny židle jsou obsazeny a nikdo nevstává.* Rýži a sklenici vody.

ČERV · Pro vás tady už žádná rýže není, pane. Jste se svým kontem na dně.

6.

Michiganské jezero
Koncem září

Houští. Shlink. Marie.

MARIE · Stromy jakoby ověšené lidským lejnem, nebe, že si na ně můžes pomalu sáhnout — jak je mi lhostejné. Zábne. Jsem prokřehlá jako křepelka. Nemohu si pomoci.

SHLINK · Jestli vám to pomůže, miluji vás.

MARIE · Zahodila jsem se. Jak hořkým ploidem se mi stala má láska. Jiným je hej, když miluji, ale já se tady mořím a vadnu. Tělo mám poskvřněné.

SHLINK · Jen povídejte, jak jste v koncích, ulehčí se vám.

MARIE · Ležela jsem v posteli s mužem, který byl jak zvíře. Mé tělo bylo docela hluché, a přece jsem se mu dala, mnohokrát, a ani trochu mě to nezahřálo. Kouřil si mezitím viržinka, byl to námořník! Jedině vás jsem mezi těmi tapetami neustále milovala a rostla z toho ve mně taková vášnivost, že to měl za lásku a

chtěl tomu učinit přítrž. Spánkem jsem se řítla do temnot. Nedlužím vám nic, ale mé svědomí přesto na mne řve, že jsem poskvřnila tělo, které patří vám, i když jste jím opovrhl.

SHLINK · Je mi líto, že mrznete. Myslel jsem, že vzduch bude teplý a že bude tma. Nevím, co muži této země říkají svým milenkám. Jestli vám to pomůže: Miluji vás.

MARIE · Jsem tak zbabělá. Odvaha se mi ztratila s neviností.

SHLINK · Však se zase očistíte.

MARIE · Měla bych možná zajít dolů k vodě. Kdybych to jen dokázala. Nejsem ještě hotová. Ach, to zoufalství. Srdce se nedá uklidnit! Všecko jsem jenom napůl. Vždyt snad ani nemiluji, je to jen ještěnost. Slyším, co říkáte, nejsem hluchá, mám uši, ale co z toho? Možná, že spím, že mě probudí, a možná, že dělám takové hanebnosti jen proto, abych měla střechu nad hlavou, a že se proto obelhávám a zavírám oči.

SHLINK · Pojdte, dělá se tady chladno.

MARIE · Ale listí je teplé a dobrotivější nežli nebe, které je příliš na dosah. *Odcházejí.*

MANKY *přichází* · Sem vede jejich stopa! K tomu aby měl člověk pěknou porci humoru v tomhle září. Raci se teď páří, v houštinách se ozývá milostný křik jelenů a je dovoleno střílet jezevce. Ale moje ploutve jsou studené a černé punčochy si omotávám novinami. Nejhorší je, kam se teď asi nakvartýrovala. Jestli se válí jako rybí kost v té zatracené zasviněné koralně, čistou košili už na sebe nenavlékne nikdy. Samé fleky! Och, Pate Manky-boddle, vyhlašuji nad tebou stanné právo! Jsem příliš slabý k obraně, i přecházím do útoku. Potvora se spolkne i s chlupy, trávení se urychlí modlitbami, supi se

podle stanného práva odstřelí a pověsí v mankyboddlovských muzeích. Brrrrr! Slova! Bezzubé věty! *Vytáhne z kapsy revolver.* Tohle je nejchladnější odpověď! Flákáš se houštím kvůli ženské, prase staré! Na všechny čtyry! Sakra, takové roští – hotová sebevražda! Dávej bacha, Patičku! Kam ta ženská má jít, když je v rigólu až po krk? Nech toho, Patičku, zakuř si, zbašti něco, bouchačku zastrč! Chodem chod! *Odejde.*

MARIE · *Se vrací se Shlinkem.* Je to hnusné před Bohem i lidmi. Nepůjdu s vámi.

SHLINK · To jsou zpuchřelé city. Měla byste v sobě vyvětrat.

MARIE · Nemohu. Obětujete mě.

SHLINK · Musíte mít pořád hlavu v podpaží nějakého mužského, at je to kdokoli.

MARIE · Nic pro vás neznamenám.

SHLINK · Nemůžete žít sama.

MARIE · Jak rychle jste se mne zmocnil, jako bych vám mohla uniknout. A jak se to podobalo oběti.

SHLINK · Jako bláznivá fenka jste běžela do houští a jako bláznivá fenka z houští vybíháte.

MARIE · Jsem opravdu taková, jak říkáte? Jsem vždycky taková, jak říkáte. Miluji vás. Nikdy nezapomínejte, že vás miluji. Miluji jako bláznivá fenka. Tak to říkáte. Ale teď mi zaplaťte. Ano, mám chuť dostat zapláceno. Dejte mi ty své bankovky, budu z nich žít. Jsem kokota!

SHLINK · Tváře máte celé mokré. Pěkná kokota!

MARIE · Nevysmívejte se a dejte mi ty peníze. Nedívejte se na mne. To nejsou slzy, to je mlha.

Shlink jí dává peníze.

MARIE · Neděkuji vám, mister Shlinku z Jokohamy. Jde o jasný obchod, jeden druhému nemá co děkovat!

SHLINK · Tady nebudte, tady nic nevyděláte! *Odejde.*

7.

Světnice rodiny Gargovy

29. září 1912

Místnost je nacpána novým nábytkem. John Garga, Maë, George, Jane, Manky, všichni v nových šatech, při svatební hostině.

JOHN · Od doby, co člověk, o kterém se tady sice nerado mluví, který má jinak zbarvenou pleť, ale který chodí kvůli rodině té, s kterou má známost, dolů do uhelného distriktu, aby tam pro ni ve dne v noci pracoval, od doby, co tento člověk s jinak zbarvenou pleť v uhelném distriktu nad námi drží ruku, tak se to tady každým dnem a v každém ohledu lepší. Dnes umožnil našemu synovi Georgeovi svatbu, jaká by se slušela na prvního muže velké firmy, a vůbec o té svatbě nevěděl! Nové vázanky, černé obleky, ústa která jsou cítit... po whisky – uprostřed nového nábytku!

MAË · Není to divné, že ten člověk v uhelném distriktu tolik vydělává nošením uhlí?

GARGA · Já to jsem, kdo vydělává.

MAË · Vzali jste se přes noc. Nebylo to trochu moc narychlo, Jane?

JANE · Sníh může taky roztát. Kam se pak poděl? Stane se často, že volba padne na nepravého.

MAË · Nejde o to, jestli je to ten pravý nebo nepravý, ale o to, aby člověk toho za chvíli nenechal.

JOHN · Žvásty! Sněz svůj steak a podej nevěstě ruku!

GARGA *ji uchopí za zápěstí.* · Je to dobrá ruka. Je mi tady docela příjemně. Atsi tapety odprýskávají, mám nové šaty, jím steaky, cítím na jazyku pachut vápna, pokrývá mě vrstva malty na prst silná, vidím klavír. Ověncete fotografií naší milé sestry Marie Gargové, narozené před dvaceti lety na venkově. Dejte slaměnky pod sklo. Příjemně se tady sedí, dobře se tady leží, černý vítr sem nepronikne.

JANE *vstane.* · Co je s tebou, Georgi? Máš horečku?

GEORGE · Horečka mi dělá dobře, Jane.

JANE · Pořád si říkám, Georgi, co máš asi se mnou za lubem?!

GARGA · Co jsi tak pobledlá, matko? Copak vám ztracený syn zas nedřepí pod střechou? Proč postáváte u zdi jako obrazy postříkané vápnem?

MAË · Myslím, že mluvíš o tom boji.

GARGA · Mám šváby na mozku, že? Dají se odehnat.

Vstoupí Shlink.

GARGA · Ach matko, vezmi steak a sklenku whisky a nabídni hostovi, který budiž vítán! Oženil jsem se totiž, dneska ráno. Vypravuj, milá manželko!

JANE · Hned jak jsme ráno, já a můj manžel, vstali, tak jsme rovnou z postele šli k šerifovi a řekli jsme: Dá se tady uzavřít sňatek? On na to: Znáš tě, Jane – jestli pak taky navždycky u svého muže zůstaneš? Ale já přece viděla, že to je hodný člověk s vousem a že nic proti mně nemá, a tak jsem řekla: Život není přesně takový, jak si myslíte.

SHLINK · Gratuluji, Gargo. Jste člověk pomstychtivý.

GARGA · Ve vašem úsměvu je hrozný strach! Právem. Nejezte moc hltavě! Máte čas! Kde je Marie? Doufám, že je o ni dobře postaráno. Musí být uspokojena

stoprocentně! Bohužel pro vás momentálně není volná židle, Shlinku. Jedna židle chybí. Jinak se zařízení obnovilo a doplnilo. Jen se račte podívat na klavír! Je tu příjemně, toužím trávit večery u této své rodiny. Vkročil jsem do nové etapy svého života. Zítra se zase vrátím k panu Maynesovi do půjčovny knih.

MAË · Och Georgi, nerozpovídal ses příliš?

GARGA · Jak slyšíte, nepřeje si má rodina, abych se s vámi nadále stýkal. Naše známost končí, mister Shlinku. Byla velmi výnosná. Výmluvně o tom svědčí nábytek. Jasně to dokazuje oblečení celé mé rodiny. Peníze v hotovosti také nechybějí. Děkuji vám.

Ticho.

SHLINK · Smím vás požádat ještě o jednu laskavost, ve vlastní věci? Mám tady dopis od firmy Broost a spol. Vidím na něm razítko soudu ze státu Viržinia. Jak pozoruji, ještě jsem ten dopis ani neotevřel. Byl bych vám zavázán, kdybyste tak učinil za mne. Ať jde o cokoli, z vašich úst mi bude každá, i ta nejhorší zpráva znít příjemněji.

GARGA *čte.*

SHLINK · Někáký váš pokyn v této mé nejvlastnější záležitosti by mi leccos velice usnadnil.

MAË · Proč nic neříkáš, Georgi? Co je s tebou, Georgi? Tvůj obličej zase vypadá, jako bys něco kul. Ničeho se tak nebojím. Skrýváte se za těmi svými tajnými myšlenkami jako za kouřovou clonou. A my čekáme jako dobytek, který jde na porážku. Říkáte: Počkejte trochu, jdete pryč a vrátíte se, nikdo vás už nepozná a my nevíme, co se s vámi stalo. Pověz mi, co máš v úmyslu, a jestli nic, tak to přiznej, abych se mohla podle toho zařídit. I já si musím svá léta nějak rozdělit.

Čtyři roky v tomhle městě plném železa a svinstva! Ach Georgi!

GARGA · Vidíš, špatná léta byla léty nejkrásnějšími, a ta teď končí. Nic mi neříkejte. Vy, moji rodiče, a ty, Jane, má ženo: Rozhodl jsem se jít do vězení.

JOHN · Co to mluvíš? Je tohle pramen, ze kterého pocházejí vaše peníze? Že skončíš ve vězení, to jsi měl napsáno na čele, už když ti bylo pět let. Neptal jsem se, co se mezi vámi dvěma přihodilo. Ale že šlo o nějakou špinavost, tím jsem si byl jist. Ztratili jste půdu pod nohama. Kupovat klavíry a jít za mříže, přitáhnout sem celé koše steaků a připravit rodinu o existenci, je pro vás jedno a totéž. Kde je Marie, tvá sestra? *Strhne si kabát a odhodí jej.* Tady máte můj kabát, navlékl jsem si ho jen nerad. Snesu jakoukoli potupu, kterou mi toto město ještě chystá.

JANE · Na jak dlouho to bude, Georgi?

SHLINK *Johnovi* · Nějaké dřevo se prodalo dvakrát. A na to je samozřejmě vězení, poněvadž šerifa okolnosti nezajímají. Já, váš přítel, bych mohl šerifovi leccos objasnit, asi tak, jak to Standart Oil dělá při daňových přiznáních. Jsem ochoten vašeho syna vyslechnout, missis Gargová.

JANE · Nedej se obloudit řečmi, Georgi. Udělej, co uznáš za nutné, bez jakýchkoli ohledů. Já, tvoje žena, se za tvé nepřítomnosti postarám o domácnost.

JOHN *se bleskně směje* · Chce se postarat o domácnost! Ženská, kterou včera sebrali na ulici. Chce nás živit penězi ze svých hříchů!

SHLINK *Gargovi* · Dal jste mi na srozuměnou, že na své rodině lpíte. Toužíte trávit své večery mezi tímto nábytkem. Leckterá vaše myšlenka zabloudí ke mně, k vašemu příteli, který se snaží, aby

vám všem odklidil z cesty překážky. Jsem ochoten vás vaši rodině zachovat.

MAĚ · Nemůžeš do vězení, Georgi.

GARGA · Víím, matko, že tomu všemu nerozumíš. Jak těžké je ublížit člověku. Zničit jej, je holá nemožnost. Svět je příliš chudý. Je to velká dřina obdařit jej nějakými bojovými objekty.

JANE *Gargovi* · Teď filosofuješ, a střecha nám hnije nad hlavou.

GARGA *Shlinkovi* · Prosmejte celý svět, a najdete sotva deset špatných lidí a ani jediný špatný skutek. Člověk hyne jenom z bezvýznamných příčin. Ne, teď likviduji. Děláám čáru pod rozpočet a jdu.

SHLINK · Vaše rodina by ráda věděla, jestli vám na ní záleží. Koho nepodepřete, ten padne. Stačí slovo, Gargo!

GARGA · Dávám jim všem svobodu.

SHLINK · Shnijí na váš účet. Není jich už mnoho, dostanou třeba zrovna tak jako vy chuť uklidit stůl, rozřezat špinavý ubrus, vysypat z šatů tabák. Všichni by se po vás mohli opičit a chtěli by být svobodní a neslušní v pobryndaném prádle.

MAĚ · Buď zticha, Georgi, všechno, co říká, je pravda.

GARGA · Konečně začínám trochu vidět, když přivřu oči. Ve studeném světle. Ale váš obličej nevidím, mister Shlink. Nemáte možná žádný.

SHLINK · Shledá se, že čtyřicet let není nic nežli špína, i vyhlásí se veliká svoboda.

GARGA · Tak jest. Sníh chtěl padat, ale bylo moc zima. Budou se zase jíst kuchyňské odpadky, člověk se jich zase nenají a já, já zabiju svého nepřítel.

JOHN · Od té chvíle, co jsem uviděl tebe, vidím jediné slabost, nic jiného. Jen jdi, opusť nás. Ať nám nábytek klidně odnesou!

GARGA · Četl jsem, že se nepatrné potůčky

pouštějí do boje s celými pohořími. A já bych hrozně rád ještě zahlédl váš obličej, Shlinku, váš mlčící, zatracený, neviditelný obličej.

SHLINK · Nemám už chuť se s vámi bavit. Tři roky! Pro mladého člověka totéž co jediné bouchnutí dveřmi! Ale pro mne! Neměl jsem z vás užitek, jestli je vám to útěchou. Ale nezanecháváte ve mně ani stopu smutku, nyní, kdy se nořím do lomu tohoto města, abych pokračoval v obchodování jako v dobách, než jsem vás poznal. *Odejde.*

GARGA · Zbývá mi už jen zatelefonovat pro policii. *Odejde.*

JANE · Jdu do čínského baru. Policajty vidím nerada. *Odejde.*

MAĚ · Někdy si myslím, že ani Marie se už nikdy nevrátí.

JOHN · Je to její vina. Nač jim pomáhat, když se oddávají neřestem?

MAĚ · Kdy jindy by se jim mělo pomáhat?

JOHN · Nemluv tolik!

MAĚ *si k němu sedne* · Řekni mi, co si teď chceš počít.

JOHN · Já? Nic. Tyhle časy jsou pryč.

MAĚ · Tys rozuměl tomu, co George chce udělat?

JOHN · Ano. Tak přibližně. Tím hůř pro nás.

MAĚ · A z čeho chceš žít?

JOHN · Z peněz, které zbyly, a z klavíru, který se prodá.

MAĚ · Ten nám přece vezmou, poněvadž byl získán nekalým způsobem.

JOHN · Možná že pojedeme zpátky do Ohia. Něco podnikneme.

MAĚ *ustane* · Chtěla jsem ti ještě něco říct, John, ale nedokážu to. Nikdy jsem nevěřila, že by člověka mohlo tak najednou stihnout prokletí. Prostě se to usnese na nebesích. Je obyčejný den a nic není jako jindy. A od toho dne je člověk proklet.

JOHN · Copak chceš udělat?

MAĚ · Udělám něco velmi určitěho, John, mám na to náramnou chuť, nemysli, že to má ten nebo onen důvod. Ještě trochu přiložím do kamen a večeri postavím do kuchyně. *Odejde.*

JOHN · Dávej pozor, aby tě na schodech ne-sežral nějaký strašidelný žralok!

ČÍŠNÍK *vstoupí* · Missis Gargová pro vás dole objednala grog. Chcete jej vypít potmě nebo mám udělat světlo?

JOHN · Udělejte samozřejmě světlo.

Číšník odejde.

MARIE *vstoupí* · Žádné projevy! Mám prachy!

JOHN · Ty se odvažuješ sem vstoupit? Pěkná rodina! Jak to vypadáš?

MARIE · Dobře vypadám. Ale odkudpak vy máte tenhle nový nábytek? Vzmohli jste se? Já jsem se taky vzmožila.

JOHN · Odkud ty peníze máš?

MARIE · Chceš to vědět?

JOHN · Sem s nimi! Přivedli jste mě hladem málem do hrobu.

MARIE · Peníze by sis tedy vzal. Navzdory tomu novému nábytku. Kde je matka?

JOHN · Dezertéři se stavějí ke zdi.

MARIE · Poslals ji na ulici?

JOHN · Buďte cyničti, válejte se po žumpách, pijte grog. Ale jsem váš otec, a proto mě nesmíte nechat umřít hladu.

MARIE · Kam šla?

JOHN · Můžeš jít taky. Zvykl jsem si už na to, že mě všichni opouštějí.

MARIE · Kdy odtud odešla?

JOHN · Na konci svého života jsem odsouzen k chudobě a k tomu, abych se svých dětí doprošoval, ale s neřestí nechci nic mít. Neváhám tě vyhnat.

MARIE · Vrat mi ty peníze. Nebyly pro tebe.

JOHN · Ani mě nenapadne. I kdyby mě zašili do pytle, požádám ještě o libru tabáku.

MARIE · Šbohem. *Odchází.*

JOHN · Na ty jejich lži jim stačí pět minut. Více jich neznají. *Pomlka.* Dokonce během dvou minut by se zamlčelo všechno, co by se mělo říct.

GARGA *se vrací* · Kde je matka? Šla pryč? Copak si myslela, že se sem nahoru už nevrátím? *Vyběhne, vrací se.* Vzala s sebou své druhé šaty. Už se nevrátí. *Usedne ke stolu a píše dopis.* „Vyšetřujícímu soudci. Obracím Vaši pozornost na malajského obchodníka dřevem C. Shlinka. Tento muž strojí úklady mé ženě Jane Gargové a znásilnil mou sestru Marii Gargovou, která u něho byla ve službě. George Garga.“ — O matce nenapišu nic.

JOHN · To znamená likvidaci rodiny.

GARGA · Píšu tento dopis a strkám tento doklad tady do této kapsy, abych mohl na všechno zapomenout. A po třech letech, neboť na tak dlouho mě zavřou, týden před propuštěním, odevzdám tento doklad novinám, aby byl tento muž z tohoto města odstraněn a aby zmizel z dosahu mých očí, až opět vstoupím do jeho ulic. Ale jemu oznámí den mého propuštění řev těch, kteří ho přijdou zlynčovat.

■

8.

Soukromá kancelář C. Shlinka

20. října 1915, jedna hodina po poledni

Shlink, mladý písař.

SHLINK *diktuje* · Odpovězte miss Marii Gargové, která se uchází o místo kontoáristky, že ani s ní, ani s žádným jiným členem její rodiny nechci už nikdy mít co společného. — Společnosti Standard-Immobilis. Vážení pánové. Dnes, kdy již žádné akcie

naší firmy nejsou ve vlastnictví cizích společností a kdy se naše obchodní situace ustálila, nestojí Vaši nabídky pětiletého kontraktu nic v cestě.

ZAMĚSTNANEC *přivádí jakéhosi muže* · Tohle je mister Shlink.

MUŽ · Mám tři minuty času na to, abych vám dal jistou informaci. Vy máte dvě minuty na to, abyste si uvědomil svou situaci. Před půl hodinou došel do redakce dopis z jedné věznice, podepsaný jakýmsi Gargou, který vás viní z několika zločinů. Během pěti minut tady budou reportéři. Dlužíte mi tisíc dolarů.

Shlink mu dá peníze. Muž odejde.

SHLINK *zattmco pečlivě balí kufr* · Dokud to půjde, veďte obchod dál. Dopisy odešlete. Vráťím se. *Rychle odejde.*

■

9.

Bar naproti věznici

28. října 1915

ČERV. PAVIÁN. PRŠINOS. *Kazatel Armády spásy. Jane Marie Gargová. Zvenčí hluk.*

PAVIÁN · Slyšíte řev lynčérů? Jsou to pročínskou čtvrt nebezpečné dny. Před týdnem byly odhaleny zločiny malajského obchodníka dřevem. Dostal před třemi lety do vězení jednoho člověka a ten si to tři roky nechal pro sebe, ale týden před propuštěním všechno odhalil v dopise, který poslal vyšetřujícímu soudci.

PRŠINOS · Lidské srdce!

PAVIÁN · Malajec je samozřejmě v prachu. Ale je vyřízen.

ČERV · To nemůžete o nikom tvrdit. Račte si všimnout poměrů na této planetě! Tady

BERTOLT BRECHT
(uprostřed) v roce 1908 s matkou
a bratrem

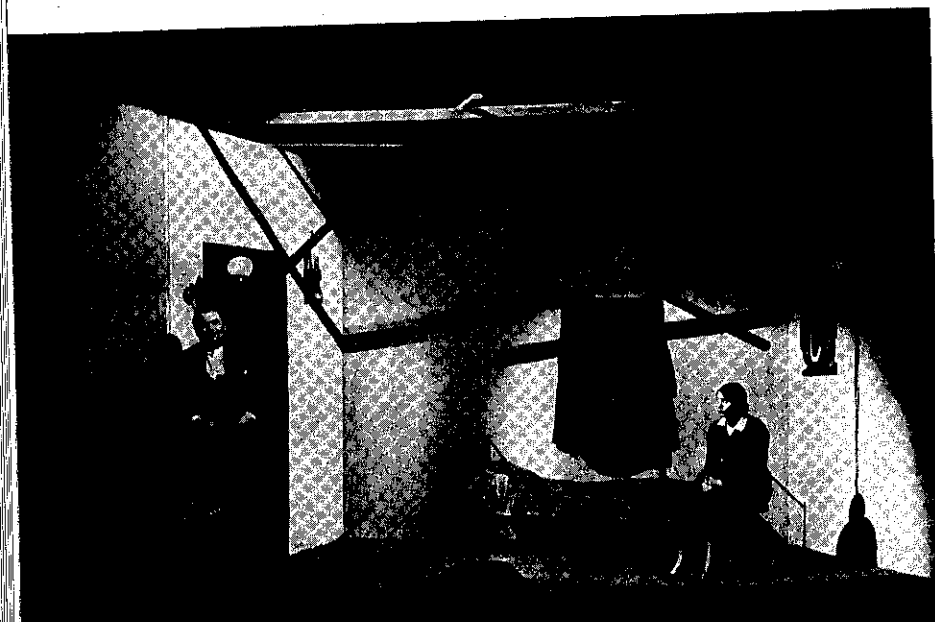
BERTOLT BRECHT
(druhý zprava) v roce 1916 na gymnasiu

BERTOLT BRECHT
v roce 1918 se svou přítelkyní Bie, které
věnoval *Bubny v noci*

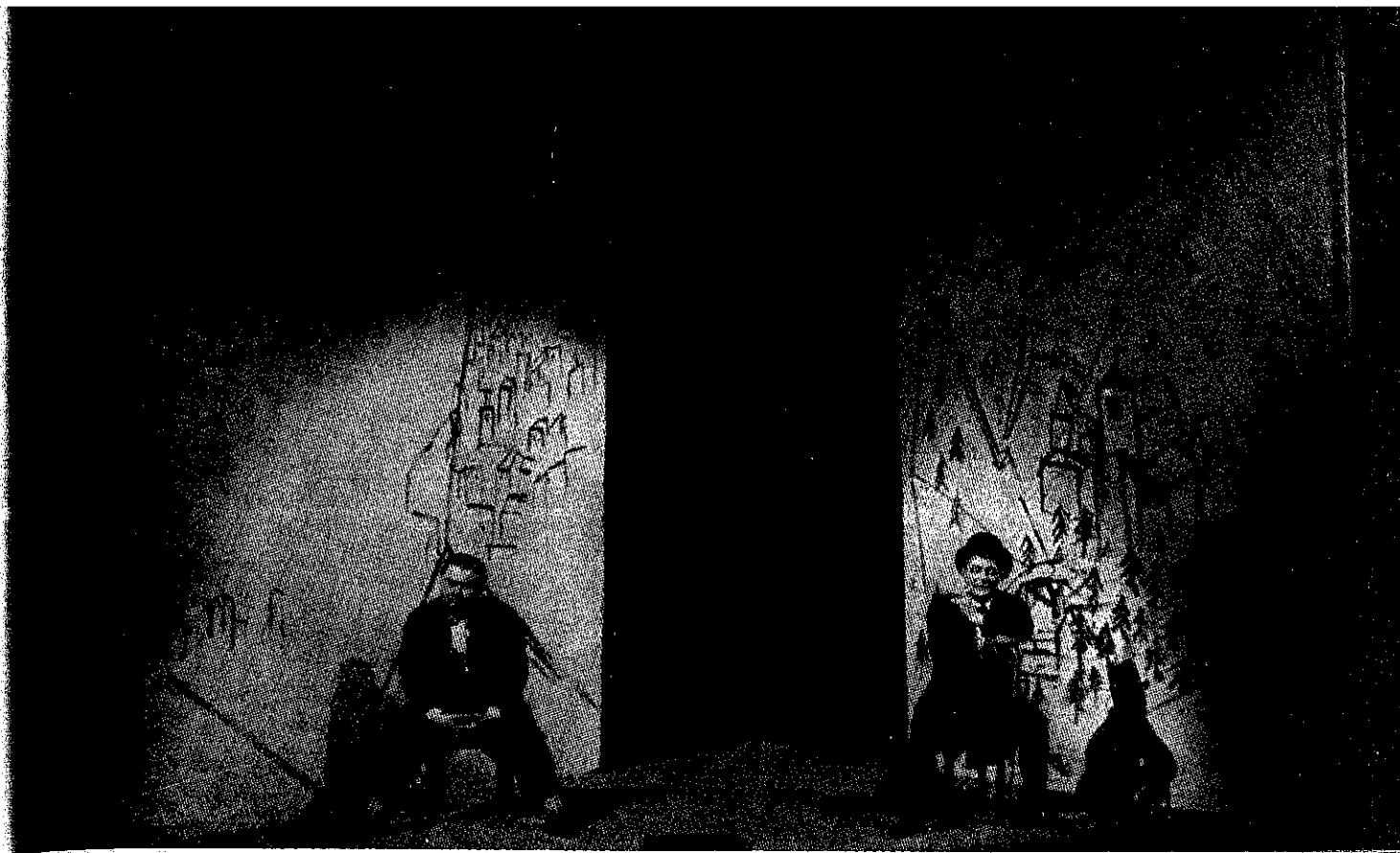

BAAL
*Oscar Homolka jako Baal ve scéně: Ko-
 řalna (Die junge Bühne, Berlín 1926)*

BAAL
*Oscar Homolka jako Baal ve scéně:
 Baalova podkrovní světnička (Die junge
 Bühne, Berlín 1926)*

BAAL
*Oscar Homolka jako Baal ve scéně:
 Silnice (Die junge Bühne, Berlín 1926)*

BERTOLT BRECHT
*(druhý zleva) v orchestru populárního
 mnichovského komika Karla Valentina
 v roce 1920*

BUBNY V NOCI
*Čtvrté dějství: Malá kořalna (Kammer-
 spiele, Mnichov 1922)*

V HOUŠTINÁCH MĚST
*Jevištní skica Caspara Nehera k deváté
 scéně: Bar naproti věznici (Deutsches
 Theater, Berlín 1924)*

se člověk nevyřídí naráz, ale nejméně nastokrát. Každý má příliš, příliš mnoho možností. Povím vám například příběh o muži jménem G. Wishu. Říkalo se mu také Buldok. Potřebuju ale k tomu orchestrion. *Orchestrion*. Tak tedy životopis toho psa Georgea Wishu: George Wishu se narodil na zeleném ostrově irském. Po půldruhém roce přišel s jedním tlustým pánem do velkého města Londýna. Vlast ho propustila jako člověka neznámého. V Londýně se brzy dostal do spárů kruté ženy, která ho vystavila příšerným mukám. Když toho hodně vytrpěl, utekl kamsi, kde na něho mezi zelenými křovisky uspořádali hon. Stříleli na něho z velkých a nebezpečných pušek a cizí psi ho často pronásledovali. Přišel při tom o nohu, takže od té doby kulhal. Když se mu několik podniků nevyvedlo, našel — syt života a polomrtvý hladem — přístřeší u jednoho starého muže, který se s ním dělil o chleba. Ve věku půlosma let, po životě plném zklamání a dobrodružství, tam v klidu a zmužilosti umřel. Je pohřben ve Walesu. — Rád bych věděl, pane, jak tohle všechno chcete dostat pod jednu čepici.

PRŠINOS · Na koho je ten zatykač?

ČERV · Na toho Malajce, kterého hledají. Byl už jednou bankrot. Ale během tří let se nejrůznějšími úskoky zase zmocnil svého bývalého dřevařství a poštval si tím proti sobě celou čtvrť. Byl by právnický nezranitelný, kdyby ten muž ve vězení nebyl vytáhl na světlo jeho zločiny sexuální. *Jane*. Kdy se tvůj muž vlastně vrátí z vězení?

JANE · Jo, o to právě jde: prve jsem to ještě věděla. Nemyslete si, pánové, že to nevím, osmadvacátého, včera nebo dnes.

PAVIÁN · Nežvaň, Jane.

PRŠINOS · A co je tohle zač, ta v těch ne-slusných šatech?

PAVIÁN · To je obět, sestra toho muže z vězení.

JANE · Ano, je to má švagrová. Dělá, jako by mě neznala, ale když jsem byla vdaná, ani jednou nepřišla v noci domů.

PAVIÁN · Je na huntě. Ten Malajec ji zničil.

PRŠINOS · Co to tam háže do té skleněné baňky?

ČERV · Nevidím na to. Taky si něco povídá. Tiše, Jane!

MARIE · *hodí do baňky bankovku, která se pomalu snáší ke dnu* · Když jsem tenkrát ty peníze držela v ruce, cítila jsem, že na mně spočívá oko Páně. Řekla jsem si, že jsem pro něho udělala všechno, co bylo v mých silách. Bůh se odvrátil. Jako by zašuměla tabáková pole. Přesto jsem je uchovala. Jedna bankovka! Další. Jak se rozpadávám! Jak se ztrácí má čistota! Teď je po penězích! A lehčeji mi není...

GARGA *vstoupil s C. Maynesem a třemi jinými muži* · Prosil jsem vás, abyste šli se mnou a na vlastní oči se přesvědčili, že se mi stalo bezpráví. Vzal jsem vás s sebou, pane Maynesi, abych měl svědka na to, že po tříleté nepřítomnosti nacházím svou ženu na takovémto místě. *Odvede muže ke stolu, u kterého sedí Jane*. Dobrý den, Jane. Jak se ti daří?

JANE · Georgi! Je dnes osmadvacátého? Já to netušila. Byla bych zůstala doma. Všiml sis, jaká tam je zima? Předpokládal jsi, že budu tady, abych se trochu ohřála?

GARGA · To je pan Maynes, toho znáš. Vstoupím zase do jeho půjčovny. A tohle jsou pánové z naší ulice, kteří se zajímají o mou situaci.

JANE · Dobrý den, pánové. Ach Georgi, to je strašný pocit, že jsem proměškala tvůj

den! Co si o mně pomyslíte, pánové!
Ken Si, obsluž pány!
HOSTINSKÝ *Pršinosovi* · To je ten z vězení,
co ho udal.
GARGA · Dobrý den, Ma. Čekáš na mě? —
I má sestra je tady, jak vidíte.
MARIE · Dobrý den, Georgi. Vede se ti dobře?
GARGA · Půjdem domů, Jane.
JANE · Ach Georgi, říkáš to tak klidně. Ale
když s tebou půjdu domů, tak mi vyhu-
buješ. Proto ti to povím raději rovnou:
není uklizeno.
GARGA · Vím.
JANE · To je od tebe škaredé.
GARGA · Nebudu tě hubovat, Jane. Začneme
teď znovu. Můj boj skončil. To poznáš
už z toho, že jsem svého protivníka prostě
vyhnal z města.
JANE · Ne, Georgi, všechno spěje pořád k hor-
šímu! Říká se: bude líp, ale při tom je
pořád hůř a ještě dávno nejsme u konce.
Doufám, že se vám tady líbí, pánové?
Mohli bychom samozřejmě taky zajít
jinam...
GARGA · Copak je s tebou, Jane? Není ti
snad vhod, že jsem si pro tebe přišel?
JANE · To je snad zbytečná otázka, Georgi!
Jestli to nevíš — já ti to nepovím.
GARGA · Co tím míníš?
JANE · Koukej se, Georgi, člověk je něco
jiného, než si myslíš, i když je na dně.
Pročpak jsi přivedl ty pány? Věděla jsem
vždycky, že to se mnou takhle dopadne.
Když nám ve škole při náboženství líčili,
jak se povede těm, co jsou slabí, hned
jsem si řekla: To je tvůj případ. To přece
nemusíš nikomu dokazovat.
GARGA · Ty tedy nechceš jít se mnou domů?
JANE · Neptej se přece, Georgi!
GARGA · Ale já se tě ptám, má drahá.
JANE · Tak ti to tedy budu muset povědět
jinak. Podívej, žila jsem s tímhle pánem.

*Ukáže na Paviána. Přiznávám se, pánové.
Co by taky bylo platné, kdybych to ne-
udělala. Nijak bych si tím nepomohla.*
PAVIÁN · Je opravdu posedlá ďáblem.
MAYNES · Strašné.
GARGA · Něco ti povím, Jane. Dávám ti
poslední šanci v tomto městě. Jsem ochot-
en tohle všechno škrtnout. Pánové ti to
dovědí. Pojď se mnou domů.
JANE · To je od tebe hezké, Georgi. Já vím,
je to jistě má poslední šance. Ale já se jí
vzdávám. Nehraje to mezi námi, ty to víš.
A teď půjdu, Georgi. *Paviánovi*. Pojď!
PAVIÁN · Poklona.
Oba odcházejí.
JEDEN Z MUŽŮ · Tomu člověku není do
smíchu.
GARGA · Nechám dveře otevřené, Jane. Mů-
žes v noci zazvonit.
ČERV *přistoupí ke stolu* · Všimli jste si možná, že
mezi námi je rodina, ze které zbyly už jen
trosky. Tato rodina, do které se jaksi
dali moli, by s radostí obětovala poslední
peníze, kdyby se mohla dovědět, kde se
zdržuje jejich matka, pilíř celé domác-
nosti. Viděl jsem ji jednou zrána kolem
sedmé uklízet sklep s ovocem. Pustila se
do nového zaměstnání. Její starý obličej
byl docela v pořádku.
GARGA · Ale vy, pane, jste přece byl zaměst-
nán v dřevařství toho člověka, kterého
teď hledají po celém Chicagu.
ČERV · Já? Nikdy jsem ho neviděl. *Odejde.*
*Červ hodil při odchodu minci do orchestrionu a
ten spustí Gounodovo „Ave Maria“.*
KAZATEL *u rohového stolků, čte tvrdým hlasem
seznam likérů, vychutnáváje každé slovo.*
Cherry-Flip, Cherry-Brandy, Gin-Fizz,
Whisky-Sour, Golden Slipper, Manhattan
Cocktail, Curaçao extra sec, Orange,
Maraschino Cusinier a specialita tohoto
baru: Egg Nogg. Nápoj z vajec, ze syro-

vých vajec, cukru, koňaku, Jamaika-
rumu a mléka.
PRŠINOS · Znáte vůbec ty likéry, sir?
KAZATEL · Ne!
Smích.
GARGA *ke svým průvodcům* · Jistě chápete, že
nutnost odhalit rozvrácenost mé rodiny
je pro mne zahanbující. Ale jistě jste už
také pochopili, že ten žlutý plevel se již
nikdy nesmí v půdě tohoto města uchytit.
Má sestra Marie byla, jak víte, delší dobu
u Shlinka ve službě. Až s ní teď promlu-
vím, budu muset být co nejopatrnější,
poněvadž jí i v největší bídě zůstal jistý
jemnocit. *Sedne si k Marii*. Tvůj obličej
tedy smím vidět?
MARIE · Nemám už žádný. Nejsem to já.
GARGA · Ne. Ale vzpomínám si, že jsi jed-
nou — bylo ti devět let — v kostele řekla:
Od zítřka ať mě navštěvuje. A my předpo-
kládali, že jde o Pánaboha.
MARIE · To jsem řekla?
GARGA · Mám tě pořád rád, i když jsi
zpuštělá a poskvřněná. Ale i kdybych
věděl, že to víš, říkám ti znovu: Budu tě
mít rád, ať jsi jakákoli.
MARIE · A při tom se na mne díváš? Na tento
obličej?
GARGA · Na tento obličej. Člověk zůstává,
čím je, i když se mu tvář rozpadává.
MARIE *vstane* · Ale to nechci. Nechci, abys mě
měl takhle rád. Mám ráda tu, kterou
jsem byla. Neříkej, že jsem nikdy jiná
nebyla.
GARGA *hlasitě* · Vyděláváš peníze? Žiješ z to-
ho, co ti muži zaplatí?
MARIE · Přivedl sis lidi, kteří se to mají do-
vědět? Dostane se tady whisky? S ledem?
Ale aby ho bylo hodně? Ať to tedy vyjde
najevo. Nuže: zahodila jsem se, ale pak
jsem za to žádala peníze, hned potom,
aby se poznalo, co jsem zač a že z toho

mohu žít. Teď je to prostě obchodní zá-
ležitost. Mám slušné tělo, nedovolím, aby
se v mé přítomnosti kouřilo, ale panna už
nejsem, v lásce se vyznám. Tady mám
peníze. Ale vydělávám víc a musím ty
peníze pořád vydávat; když si je vydě-
lám, nechci šetřit; tady jsou, házím je do
těhle baňky. Taková jsem.
MAYNES · Strašné.
JINÝ MUŽ · Smích člověku zamrzá na
rtech.
KAZATEL · Lidi toho vydrží příliš moc. To
je jejich největší chyba. Mohou si začít
se vším možným. Trvá strašně dlouho,
než jsou na dně. *Odejde.*
MAYNES *a tři muži vstanou* · Viděli jsme, Gar-
go, že se vám stala křivda.
PRŠINOS *se přiblíží k Marii* · Kokoty! Za-
řehtá. Neřest je voňavkou dam.
MARIE · My kokoty! Pudr na tvářičkách a
oči, které — ach — bývaly modré, už
nevidíš. Muži, kteří s padouchy kšeftují,
s námi se milují. Prodáváme svůj spánek.
Necháváme se týrat, ale žijeme z toho.
Ozve se výstřel.
HOSTINSKÝ · Ten pán si prostřelil krk.
*Muži přivlečou kazatele a položí ho na stůl
mezi sklenice.*
PRVNÍ MUŽ · Nesahejte na něho. Ruce pryč!
DRUHÝ MUŽ · Něco říká.
PRVNÍ MUŽ *nad ním, hlasitě* · Máte nějaké
prání? Máte příbuzné? Kam vás mají
odvézt?
KAZATEL *zamumlá* · La Montagne est pas-
sée: nous irons mieux.
GARGA *nad ním, se smíchem* · V leccems střelil
vedle. Myslel, že to jsou jeho poslední
slova, a přitom jsou to poslední slova ně-
koho jiného, a za druhé to ani jeho posled-
ní slova nejsou, poněvadž se netrefil — je
to jen škrábnutí.
PRVNÍ MUŽ · Opravdu! Taková smůla!

Udělal to ve tmě. Měl to udělat někde, kde je vidět.

MARIE · Hlava mu visí dolů. Podložte mu ji přece! Jaký je hubený. Teď ho poznávám. Je to ten, kterému plivl do tváře, tenkrát. *Všichni až na Marii a Gargu odcházejí se zraněným.*

GARGA · Má moc tlustou kůži. Všecko se ohne, co do ní člověk vrazí, tolik kopí vůbec neexistuje.

MARIE · Ty na něho ještě pořád myslíš?

GARGA · Ano, tobě to řeknu.

MARIE · Jak člověka ponižují — láska i nenávisť!

GARGA · Ano. — Máš ho pořád ještě ráda?

MARIE · Ano. — Ano.

GARGA · A není naděje, že se vítr otočí, není?

MARIE · Ale je, občas.

GARGA · Chtěl jsem ti pomoci. *Ticho.* Tenhle boj byl takovou výstředností, že dnes potřebuji celé Chicago, abych v něm už nemusel pokračovat. Je samozřejmě možné, že už sám ani na pokračování nepomýšlel. Sám naznačoval, že se v jeho věku mohou tři roky rovnat třiceti. Přihlížeje ke všem těmto okolnostem, zničil jsem ho velmi nevybíravým způsobem — aniž jsem byl přítomen. Mimoto mu prostě nedávám možnost, aby mě spatřil. O tomhle posledním úderu se mezi námi už nediskutuje: nejsem pro něho už k mluvení. Ve městě dnes bdí na každém rohu taxikáři nad tím, aby už se nemohl objevit v ringu — teď, kdy se jeho knock-out bez předchozího boje prostě pokládá za hotovou věc. Chicago mu hází ručník. Nevím, kde se zdržuje, ale on to ví.

HOSTINSKÝ · Na Mulberry Street hoří sklady dřeva.

MARIE · Je dobře, žes ho setřásl. Ale já teď jdu.

GARGA · Zůstanu tady v centru lynčovací akce. Ale večer přijdu domů. Budeme bydlet spolu. *Marie odchází.* Ráno si zase vypiju horkou černou kávu, opláchnu obličej studenou vodou, natáhnou čerstvé šaty, napřed košili. Spoustu věcí si ráno vyčešu z mozku, spousta věcí se bude odvíjet kolem mne v nezvyklém hluku města, poněvadž ve mně už není ta vášeň, která mě chtěla rozdrtit. Ještě spousta věcí na mne čeká! *Otevře zcela dveře a se smíchem naslouchá řevu lynčérů, který slší.*

SHLINK *vstoupil; má na sobě americký oblek.* Sám? Bylo obtížné se sem dostat. Věděl jsem, že vás dnes propustí, hledal jsem vás už doma. Jsou mi v patách. Teď rychle, Gargo, pojďte!

GARGA · Zbláznil jste se? Udal jsem vás, abych vás měl z krku.

SHLINK · Nejsem odvážný člověk. Cestou mě třikrát přepadla smrtelná úzkost.

GARGA · Ano, na Milwaukejském mostě prý už větší lidi vaší rasy jak barevné prádlo!

SHLINK · Právě proto si musím pospíšit. Víte přece, že musíte se mnou. Nejsme ještě hotovi.

GARGA *naschvál pomalu, poněvadž vidí, že Shlink je v časové tísní.* Přicházíte s touto žádostí bohužel v nevhodnou chvíli. Mám tady společnost. Svou sestru Marii Gargovou, která se spustila v září před třemi lety, zcistajasna. Svou ženu Jane Gargovou, která se zkazila ve stejnou dobu. A nakonec ještě člověka neznámého jména, z Armády spásy, který byl poplíván a vyřizen, ačkoliv byl bezvýznamný. Ale především svou matku Maě Gargovou, narozenou 1872 na Jihu, pohřešovanou od října před třemi lety. Ta dokonce vymizela z paměti, ztratila tvář. Odpadla od ní jako zežloutlý list. *Naslouchá.* Pořádný křik, co?

SHLINK *rovněž soustředěně naslouchá.* Ano. Ale není to ještě ten pravý, ten bílý. Pak tu budou. Pak nám zbudě ještě minuta. Slyšíte? Teď! Teď je to ten pravý, ten bílý křik! Pojďte.

Garga a Shlink rychle odcházejí.

10.

Opuštěný stan železničních dělníků ve šterkovnách u Michiganského jezera

19. listopadu 1915. Ke druhé hodině ranní

Shlink. Garga.

SHLINK · Nepřetržitý hluk Chicaga ustal. Na dobu sedmkrát tři dnů pobledla obloha a vzduch zesivěl jako grog. Nastalo ticho, které nic neskryje.

GARGA *kouří.* Bojujete lehce. Jak snadno trávíte! Měl jsem před sebou ještě dětství. Olejné lány se žlutou řepkou. Tchoře v roklinách a mírné přeje.

SHLINK · Správně, to všecko se zračilo ve vašem obličejí! Teď ztvrdl jako jantar, občas se v něm najdou mrtvá zvířata, je totiž průhledný.

GARGA · A vy jste zůstal osamělý?

SHLINK · Čtyřicet let.

GARGA · Teprve teď, na samém konci, tedy propadáte temné vášni planety a snažíte se navázat spojení.

SHLINK *s úsměvem.* Nepřátelstvím?

GARGA · Nepřátelstvím!

SHLINK · Pochopil jsi, že jsme kamarádi, kamarádi metafysické akce! Naše známost byla krátká, nějakou dobu stála v popředí, ale ten čas rychle uběhl. Etapy

života nejsou etapami vzpomínky. Konec není cílem, poslední epizoda není důležitější než kterákoli jiná. Měl jsem dvakrát obchod dřevem, už dva týdny nese firma vaše jméno.

GARGA · Pronásleduje vás předtucha smrti?

SHLINK · Tady je hlavní kniha vašeho dřevařství; začíná tam, kde jsou čísla politá inkoustem.

GARGA · Nosil jste ji pod košilí? Rozevřete ji sám. Jistě je špinavá. *Čte.* Čistounký účet, samé součty. Sedmnáctého: prodej dřeva, pětadvacet tisíc dolarů pro Gargu. Předtím ještě deset dolarů na šaty. Potom jednou dvaadvacet dolarů pro Marii Gargovou, „naši“ sestru. A docela na konci: celý podnik ještě jednou shořel. — Nemohu už spát, budu rád, až budete ležet pod vápnem.

SHLINK · Nezapírej, co bylo, Gargo! Účet není všechno. Rozpomeň se na otázku, kterou jsme kladli. Dávej pozor: miluji tě.

GARGA *si ho prohlíží.* Jak odporné! Jste příšerně nechutný, tak starý člověk!

SHLINK · Možná, že se mi nedostane odpovědi. Ale jestli se jí dostane tobě, vzpomeň si na mne, až budu mít ústa plná práchniviny. Čemu nasloucháte?

GARGA *líně.* Projevujete stopy cituplnosti. Jste starý!

SHLINK · Je to hezké takhle cenit zuby?

GARGA · Jsou-li zdravé!

SHLINK · Nekonečné osamocení člověka způsobuje, že se nepřátelství stává nedostížným cílem. Ale ani se zvířaty se nelze dorozumět.

GARGA · K dorozumívání řeč nestačí.

SHLINK · Pozoroval jsem zvířata. Láska, teplo z blízkého těla, je jedinou milostí, které se nám v temnotách dostává! Spojení orgánů je tou jedinou milostí, ale

nepřekleneje rozdvojení řeči. Přesto se spojují, aby zplodili bytosti, jež by jim v jejich zoufalém osamocení byly oporou. A generace si hledí chladně do očí. Nacpete loď lidskými těly až k prašknutí, a přece v ní bude taková osamělost, že se všichni promění v led. Posloucháte mě vůbec, Gargo? Ano, osamělost je tak nesmírná, že neexistuje ani boj. Les! Z něho přichází lidstvo. Chlupatě, s opičím chrupy, hodná zvířata, která dovedla žít. Všecko bylo tak snadné. Jeden prostě rozsápal druhého. Jasně vidím, jak se jim chvějí slabiny, jak si upřeně hledí do očí, jak se zakousnutí do sebe kutálejí dolů. Ten, který vykrvácel mezi kořeny, prohrál, a ten, který zdupal nejvíc porostu, zvítězil. Nasloucháte něčemu, Gargo?!

GARGA · Shlinku! Tři týdny jsem vám teď naslouchal. Pořád jsem čekal, že se mě zmocní vztek, že se najde nějaká záminka, ať sebenepatrnější. Ale když se teď na vás dívám, pozoruji, že mě ty vaše žvásty zlobí a že se mi váš hlas hnusí. Není dnes čtvrteční večer? Jak je daleko do New Yorku? Proč tady sedím a mrhám časem? Neválíme se tady už tři týdny? Mysleli jsme, že se planeta kvůli nám vyšine z dráhy! Ale co se stalo? Třikrát zapršelo a jednou se v noci zvedl vítr. *Vstane.* Myslím, že je teď na čase, Shlinku, abyste se zul. Zujte se, Shlinku, a dejte mi své boty! Peněz už zřejmě moc nemáte! Shlinku, ukončuji teď náš boj, ukončuji ho v třetím roce, zde v houštinách Michiganského jezera, neboť ztratil smysl: tímto okamžikem přestává. Nemohu ho ukončit nožem nebo velkými slovy. Mám děravé boty a vaše řeči mi prsty nezahřejí. Je to naprosto jasné, Shlinku: partii vyhrává mladší.

SHLINK · Dneska bylo chvílemi slyšet lopaty železničních dělníků až sem. Všiml jsem si, že jste naslouchal. Vy vstáváte, Gargo? Vy tam jdete, Gargo? Vy mě zradíte?

GARGA *si líně lehne* · Ano, přesně tak, Shlinku. SHLINK · A nikdy, Georgi Gargo, nikdy tento boj neskončí, nikdy nedojde ke smíru?

GARGA · Ne.

SHLINK · Vy však se z něho dostanete s holým životem v kapse?

GARGA · Holý život je lepší než jakýkoli jiný život.

SHLINK · Tahiti?

GARGA · New York. *Ironicky se směje.* „Půjdu tam a vrátím se s ocelovými údy, s tmavou pleť, v očích vztek. Podle obličeje se bude usuzovat, že jsem ze silné rasy. Budu mít zlato, budu lenošný a brutální. Ženy rády pečují o takové nemocné divochy, kteří se vrací z tropů. Budu plavat, dupat trávu, lovit zvěř a především kouřit. Pít nápoje jak roztavený kov. Vmísím se do života, budu spasen.“ — Jaké hlouposti! Nic než slova — na planetě, která není středem! Až budete už dávno pod vápnem — neboť vše zastaralé se přirozeně vyřazuje — vyberu si, co by mě bavilo.

SHLINK · Jak se to chováte? Vyndejte, prosím, fajfku z huby. Jestli chcete naznačit, že jste se stal impotentním, tak to rače učinit jiným hlasem.

GARGA · Jak je libo.

SHLINK · Váš posunek je mi důkazem toho, že jste nedůstojným protivníkem.

GARGA · Postěžoval jsem si jedině, že mě nudíte.

SHLINK · Řekl jste, že jste si postěžoval? Vy! Najatý boxer! Opilý zřízenec! Kterého jsem koupil za deset dolarů, idealista,

který nedokázal rozeznat jednu nohu od druhé, taková nicka!

GARGA *se smáchem* · Takový mladík! Jen budete upřímný.

SHLINK · Takový běloch, najatý, aby mě dostal pod drn, aby mi nacpal trochu hnusu nebo práchniviny do huby, aby jazyk poznal příchut smrti! Dvě stě kroků odtud najdu v houštinách lynčérů spoustu.

GARGA · Ano, já jsem možná malomocný. Co na tom záleží? Ale vy jste sebevrah. Co mi můžete ještě poskytnout? Najal jste si mě, ale nezaplátil.

SHLINK · Dostal jste, co člověk vašeho druhu potřebuje. Koupil jsem vám nábytek.

GARGA · Ano, vyždímal jsem z vás klavír, klavír, který se musel prodat. Jednou jsem se najedl masa! Koupil jsem si oblek a vašemu tlachání jsem obětoval spánek.

SHLINK · Spánek, matku, sestru a ženu. Tři roky vašeho hloupého života. Jak mrzutě, že vše teď končí tak plytce. Nepochopil jste, o co šlo. Přál jste si můj konec, kdežto já jsem si přál boj. Nešlo o záležitost těla, ale ducha.

GARGA · A duch, jak vidíte, není nic. Není důležité být silnější, důležité je zůstat naživu. Nemohu nad vámi zvítězit, mohu vás jediné zašlapat do země. Vynesu své syrové maso do ledového deště, v Chicagu je chlad. Půjdu do něho. Možná, že dělám chybu. Ale mám ještě spoustu času. *Odchází.*

Shlink se skácí.

SHLINK *vstane* · A nyní, když jsme si vyměnili poslední rány i poslední slova, a to ta, která nám slina přinesla na jazyk, musím vám poděkovat za zájem, který jste mě osobě věnoval. Odpadla od nás spousta věcí, zbyla sotva nahá těla. Za čtyři minuty vyjde měsíc a vaši lynčéři tu

mohou být! *Pozná, že Garga zmizel, a jde za ním.* Neodcházej, Georgi Gargo! Neustávej, jsi mladý. Lesy jsou pokáceny, supi jsou přežraní a zlatá odpověď je zahrabávána do země! *Obrátí se. Po houštinách se rozprostře mléčný přísvit.* 19. listopad! Tři míle na jih od Chicaga: západní vítr! Utopil se při chytání ryb čtyři minuty před východem měsíce. MARIE *vstoupí* · Prosim vás, nevyhánějte mě. Jsem nešťastná žena.

Houštiny se prosvětlují.

SHLINK · Ale houfuje se to. Ryby člověku vplouvají do huby... Co je to za bláznivé světlo? Jsem velmi zaměstnan.

MARIE *si stáhne klobouk* · Nejsem už hezká. Nedívejte se na mne: krysy mě ohlodaly. Vleču vám sem, co ještě zbylo.

SHLINK · Jak mléčný přísvit! Ach tak! Haut-goût! Jak?

MARIE · Zdá se vám můj obličej zduřelý?

SHLINK · Lůza vás zlynčuje, jestli vás tady lapne!

MARIE · Ani nevíte, jak je mi to jedno!

SHLINK · V mé poslední minutě mě, prosím, nechte o samotě.

MARIE · Pojďte, schovejte se v křoví. Víím o úkrytu v lomu.

SHLINK · Damned! Zbláznila jste se? Copak nevidíte, že se ještě musím rozhlédnout po houštinách? Vždyt proto vychází měsíc. *Jde ke vchodu.*

MARIE · Vidím jedině, že jste ztratil půdu pod nohama. Smilujte se sám nad sebou!

SHLINK · Nemůžete mi poskytnout ani tuto poslední laskavost?

MARIE · Chci vás jen vidět, poznala jsem, že sem patřím.

SHLINK · Tak tedy zůstaňte. *V dálce signál.* Dvě hodiny. Musím se uchýlit do bezpečí.

MARIE · Kde je George?

SHLINK · George? Uprchl! Jaká to chyba ve

výpočtu! Uchýlit se do bezpečí! *Strhne si šálu.* Sudy už zapáchají. Dobré, tučné, vlastnoručně chycené ryby! Rádně usušené a naskládané do bedýnek! Nasolené! Předtím vysazené do rybníků, koupené, přeplacené, vykrmené! Ryby posedlé touhou po smrti, sebevražedné ryby, které polykají udice jako hostie. Fújtají! Teď rychle! *Zajde ke stolu. Usedne. Napije se z lahvičky.* Já, Wang Jen, zvaný Shlink, počatý v Jokohamě v severním Peiho ve znamení Želvy! Měl jsem dřevařství, jidal jsem rýži a obchodoval se spoustou lidí. Já, Wang Jen, zvaný Shlink, 54 let starý, jsem skončil tři míle na jih od Chicaga, bez dědiců.

MARIE · Co je s vámi?

SHLINK *u stolu* · Vy jste tady? Nohy mi vychládají. Přehodte mi přes obličej nějaký šátek, buďte milosrdná! *Zhroutí se. Praskot v houštinách, kroky, zezadu chraptivé sakrování.*

MARIE · Čemu nasloucháte? Odpovězte přece! Spíte? Ještě je vám zima? Jsem u vás! Co jste to chtěl s tím šátkem? *V té chvíli prorážejí nože do stanu otvory. Jimi vstupují lynčiči.*

MARIE *jim jde vstříc* · Jděte odsud! Umřel. Nechce, aby si ho lidi prohlíželi.

■

11.

Soukromá kancelář
zemřelého C. Shlinka

Osm dní později

Dřevařství vyhořelo. Všude visí plakáty: „Tento podnik je na prodej.“ Garga. John Garga. Marie Gargová.

V HOUŠTINÁCH MĚST

JOHN · Byla to od tebe blbost, žeš dal tenhle podnik zapálit. Teď sedíš mezi zuhelnatělými trámy. Kdo je koupí?

GARGA *se směje* · Jsou laciné. Co si ale počnete vy?

JOHN · Myslel jsem, že zůstanem pohromadě.
GARGA *se směje* · Já se odsud ztratím. Budeš pracovat?

MARIE · Budu pracovat. Ale mýt schody jako matka nebudu.

JOHN · Jsem voják. Spávali jsme v korytech studní. Krysy, co nám špacírovaly po tvářích, neměly nikdy pod sedm liber. Když mi z ramene sundali pušku a byl konec, řekl jsem: Od této chvíle spí každý z nás s čepicí na hlavě.

GARGA · Zkrátka: Každý spí.

MARIE · Pojdme, táto. Za chvíli bude večer a nemám ještě pokoj.

JOHN · Ano, pojdme. *Ohlédne se.* Pojdme! Budeš mít po boku vojáka. Vpřed k houštinám města!

GARGA · Mám to za sebou. Haló!

MANKY *vstoupí rozzářený, ruce v kapsách* · Ano, jsem to já. Četl jsem tvůj inzerát v novinách. Jestli to tvoje dřevařství není moc drahé, tak je koupím.

GARGA · Kolik nabízíš?

MANKY · Proč prodáváš?

GARGA · Odcházím do New Yorku.

MANKY · A já se odstěhuju sem.

GARGA · Kolik můžeš dát?

MANKY · Něco mi musí zůstat pro obchod.

GARGA · Šest tisíc, jestli je vezmeš i s touhle ženou.

MANKY · Dobře.

MARIE · Jsem s otcem.

MANKY · A matka?

MARIE · Ta už tady není.

MANKY *po chvíli* · Dobře.

MARIE · Tak podepište kupní smlouvu!

Muži podepisují.

MANKY · Trošku to zapijem. Půjdete s námi, Georgi?

GARGA · Ne.

MANKY · Zastihnem vás ještě, až se vrátíte?

GARGA · Ne.

JOHN · Sbohem, Georgi! Prohlédni si New York! Až ti půjde o krk, můžeš se vrátit do Chicaga.

Všichni tři odcházejí.

GARGA *zastržít pentze* · Být sám, je dobrá věc. Konec chaosu, Byla to krásná doba.

MUŽ JAKO MUŽ

PROMĚNA NAKLADACE GAYE GAYE
VE VOJENSKÝCH UBÍKACÍCH
KILKOY V ROCE DEVATENÁCT SET
DVACET PĚT

VESELLOHRA

Osoby

Uria Shelley }
Jesse Mahoney } čtyři vojáci kalometného oddílu britské
Folly Baker } armády v Indii
Jerviah Jib }
Charles Fairchild, zvaný Korvaca pětka, seržant
Galy Gay, irský nakladáč
Jeho žena
Pan Wang, bůž buddhistické pagody
Ma Sing, jeho slůha
Leokadja Bagbicková, majitelka kauliny
Vajua
Tři Tibetani

Spolupráce: F. Burr, S. Dudaw, C. Neher, B. Reich
Hudba: Kurt Weill (1931), Paul Dessau (1956)

1.

Kilkoa

Galy Gay a jeho žena.

GALY GAY *sedí jednou zrána na židli a říká ženě* · Milá ženo, rozhodl jsem se, že dnes koupím rybu. Je to jídlo přiměřené našim příjmům a nepřekročíme tím rodinný rozpočet nakládače, který nepije, kouří jen málo a nemá skoro žádné vášně. Co myslíš, měl bych koupit velkou rybu, nebo ti stačí malá?

ŽENA · Stačí malá.

GALY GAY · A jaká by to měla být ryba?

ŽENA · Nejlepší by byl pěkný platejs. Ale dej si pozor na prodavačky! Jsou to potvory chlípne a na mužské se jen třesou. A ty jsi moc velká měkkota, Galy Gayi.

GALY GAY · To je pravda. Ale chudého nakládače z přístavu snad nechají na pokoji.

ŽENA · Ty jsi jak slon, který je sice ze všech zvířat největší nemotora, ale když se dá do běhu, tak se řítí jako nákladák. A potom tam budou taky vojáci, a to je vůbec největší verbež na světě. Prý jich přijíždí na nádraží ohromná spousta. Jistě se všichni potloukají po trhu a člověk aby byl rád, když aspoň neloupí a nevráždí. Taky jsou nebezpeční pro toho, kdo je sám, poněvadž vždycky chodí čtyři najednou.

GALY GAY · Co by si na obyčejném nakládači z přístavu vzali?

ŽENA · To se neví.

GALY GAY · Přístav tedy na kamna vodu, už na tu rybu dostávám chuť. Za deset minut jsem zpátky.

■

2.

Ulice u buddhistické pagody

Čtyři vojáci se zastaví před pagodou. Je slyšet kapely vojenských útvarů, které vstupují do města.

JESSE · Zastavit stát! Kilkoa! Toto je Kilkoa, město Jejího Veličenstva, v němž se má zformovat armáda pro dávno chystanou válku. Přišli jsme sem se stotisícovým vojskem, které prahne po tom, aby obnovilo na severních hranicích pořádek.

JIP · Bez piva to nepůjde. *Zhroutí se.*

POLLY · Jako je nezbytné zásobit obrovské tanky naší královny naftou, aby se rozjely po zatracených silnicích této příliš rozlehlé zlatonosné země, tak je nezbytné, aby vojáci dostávali pivo.

JIP · Kolik piva ještě máme?

POLLY · Jsme čtyři. A zbývá patnáct lahví. Pětadvacet se jich tedy musí ještě sehnat.

JESSE · Bez peněz to nepůjde.

URIA · Někdo vojáky nemá rád, ale každá z těchto pagod obsahuje víc měďáků, než jich potřebuje silný pluk, aby se dostal z Kalkaty až do Londýna.

POLLY · Nápad našeho milého Uriy si zaslouhuje pozornost. Měli bychom se s touhle od much podělanou pagodou, která je stejně na spadnutí, lidsky sblížit. Možná, že je plná měďáků.

JIP · Pokud jde o mne, Polly, tak vypiju víc.

URIA · Klid, dušinko, tenhle kousek Asie má dřvo, kterou se dá vlézt dovnitř.

JIP · Urio, Urio, matka mi říkávala: Drahoušku, všecko smíš, ale chraň se smůly! A tady všecko smůlou zrovna čpí.

JESSE · Dveře jsou jenom přivřeny. Ale pozor, Urio! Za tím zaručeně vězí nějaká čertovina.

URIA · Prostě se otevřených dveří vůbec nepoužije.

JESSE · Správně! Nač tu jsou okna?

URIA · Udělejte z opasků udici na obětní kasičky. Tak. Zamíří k oknům. Uria jedno z nich rozbije, podívá se dovnitř a začne lovit.

POLLY · Máš něco?

URIA · Ne. Ale spadla mi tam přílba.

JESSE · K sakru! Nemůžeš přece do Campu bez přílby!

URIA · Tak vám povím, že lovím pěkné věci! Zatracený podnik! Jen se podívejte! Pasti na krysy. Nástrahy.

JESSE · Radši toho nechme, tady nejde o obyčejný chrám, ale o past.

URIA · Chrám jako chrám. Musím přílbu odtamtud dostat.

JESSE · Dosáhneš tam?

URIA · Ne.

JESSE · Možná, že by se mi povedlo nadzvednout zástrčku u vrat do toho chlíva.

POLLY · Jen abyste při tom chrám nepoškodili!

JESSE · Au! Au! Au!

URIA · Copak?

JESSE · Mám tam ruku!

POLLY · Nechme toho!

JESSE *rozhořčeně* · Nechme toho! Když tam mám ruku!

URIA · A já přílbu.

POLLY · Tak budeme muset prorazit zeď.

JESSE · Au! Au! Au! *Vytrhne ruku, je zakrvácená.* Tahle ruka jim přijde draho! Ted už nepovolím. Dejte sem žebřík, rychle!

URIA · Počkat! Napřed sem dejte průkazy! Vojenské průkazy nesmějí dojít úhony.

Muž se dá kdykoli nahradit, ale jak není průkaz, je konec.

Odevzdávají mu průkazy.

POLLY · Polly Baker.

JESSE · Jesse Mahoney.

JIP *přileze* · Jeraiah Jip.

URIA · Uria Shelley. Všichni od osmého pluku. Velitelství Kánkerdán, kulometný oddíl. Nestřílet! Chrám by se poškodil a bylo by to znát. Kupředu!

Uria, Jesse a Polly vlezou do pagody.

JIP *na ně volá* · Já tu zůstanu hlídat! Kdyby něco, tak jsem tam nebyl! *Nahore ve vikýři se objeví žlutá tvář bonza Wanga.* Dobrý den! Račte být pan majitel? Máte to tady pěkné!

URIA *uvnitř* · Teď mi podej kudlu, Jessi, abych mohl kasičky vypáčit.

Pan Wang se usmívá, Jip rovněž.

JIP *bonzovi* · Je to strašné, když člověk patří mezi taková hovada. *Tvář zmizí.* Tak přece vylezte! Nahore chodí nějaký chlap.

Uvnitř se s menšími přestávkami ozvou elektrické zvony.

URIA · Dávej přec pozor, kam šlápneš! Co je, Jipe?

JIP · Nějaký chlap je nahore.

URIA · Nějaký chlap? Rychle ven! Haló! *Všichni tři na sebe křičí a nadávají si.* Dej tu nohu pryč. — Pust! Už hnátou ani nepohnu! — A bota je taky v hajzlu! Ale musíme vydržet, Polly! Nesmíme povolit! — Teď je po kazajce, Urio! — Čert vzal kazajku! Z toho chrámu nesmí zůstat ani kámen! Co to? — K řasu, přilepily se mi kalhoty! To všechno ten spěch! Jip, to tele...!

JIP · Přišli jste na něco? Na whisky? Rum? Džin? Brandy, pivo?

JESSE · Uria si rozpáral kalhoty o bambus a Polly strčil botu i s nohou do pasti na myši.

POLLY · A Jesse visí na elektrickém vedení.

JIP · To se dalo čekat. Proč nechodíte do domu dveřmi?

Jip vejde dveřmi dovnitř. Trojice vylézá nahore, je pobledlá, potrháná a zkrvavělá.

POLLY · To volá o pomstu!

URIA · Tohle není fér způsob boje! Takhle se chová leda dobytek, ale ne chrám!

POLLY · Chci vidět krev!

JIP *zevnitř* · Haló!

POLLY *krvelačně na střeše pokročí a uvízne botou* · Teď je i druhá bota v hajzlu!

URIA · Rozstřílím to na cimprcamp!

Trojice sestoupí a namíří na pagodu kulomet.

POLLY · Palte!

Střelba z kulometu.

JIP *uvnitř* · Au! Co to děláte?

Trojice zděšeně vzhledne.

POLLY · Kde jsi?

JIP *zevnitř* · Tady! Prostřelili jste mi prst.

JESSE · Co ksakru v té krysí pasti děláš? Vole!

JIP *se objeví ve dveřích* · Došel jsem pro peníze. Tady jsou.

URIA *radostně* · To se ví, největší ožrala z nás všech je najde jedna dvě. *Hlasitě.* Ihned těmi dveřmi zase vylez!

JIP *vystřelí dveřmi hlavu* · Kterými?

URIA · Tady těmi!

JIP · Au! Co je zas tohle?

POLLY · Děje se něco?

JIP · Jen se podívejte!

URIA · Co je?

JIP · Vlasy! Mé vlasy! Nemůžu ani dopředu, ani dozadu! Ach, mé vlasy! Zůstaly na něčem viset! Urio, pojď se prosím tě podívat, na co jsem se přilepil! Prosím tě, Urio, pomoz! Visím za vlasy! *Polly zajde po špičkách k Jipovi a prohlédne si shora jeho vlasy.*

POLLY · Zůstal viset za futro.

URIA *řve* · Kudlu, Jessi! Musím ho odříznout! *Uria jej odřízne. Jip se vypotáčí.*

POLLY *pobaveně* · Teď má pleš.

Prohlédne Jipovu hlavu.

JESSE · I kousek kůže mu tam zůstal.

URIA *se podívá po obou, potom ledově* · Pleš nás prozradí!

JESSE *s pronikavým pohledem* · Hotový zatykač! *Uria, Jesse a Polly se radí.*

URIA · Dojdeme do Campu pro nůžky a večer se sem vrátíme. Ostriháme ho dohola, aby pleš nebyla znát. *Vrací průkazy.* Jesse Mahoney!

JESSE *vezme svůj průkaz* · Jesse Mahoney!

URIA · Polly Baker!

POLLY *vezme průkaz* · Polly Baker!

URIA · Jeraiah Jip! *Jip chce ustát.* Ten tvůj si nechám. *Ukáže na kožená nosítka, která stojí na dvoře.* Vlez zatím do té kožené bedny a počkej, až se setmí!

Jip vlez do palankinu. Zbylí tři zavrtí hlavami a zdrceně odcházejí. Když jsou pryč, objeví se ve dveřích pagody bonz Wang, utrhne z rámu pár Jipových vlasů a prohlédne si je.

3.

Silnice mezi městem Kilkoo a vojenským Campem

Seržant Fairchild vyjde za kůlnou a přitlouká na její stěnu plakát.

FAIRCHILD · Já, seržant britské armády, zvaný Krvavá pětka, Tygr z Kilkoy a také Tajfun, jsem už dávno na nic takového nenarazil. *Ukáže prstem na plakát.* Vloupání do buddhistické pagody. Střecha jak řešeto. Jako indicie čtvrt libry vlasů přilepených na smůlu! Když je střecha takhle prostřílená, musí za tím vézet některý kulometný oddíl. Když se na místě činu najde čtvrt libry vlasů, tak musí existovat muž, kterému jich zrovna tolik schází. Jestli se tedy v některém kulometném oddílu vyskytne muž s holým místem na lebce, tak jsme zločince chytili.

Je to náramně prosté. Ale kdopak to jde?

Schová se za kůlnu. Trojice přichází a s úlekem spatří plakát. Pokračují sklesle v cestě. Ale Fairchild vyjde z úkrytu a zapískne na policajnt pštlaku. Trojice se zastaví.

FAIRCHILD · Neviděli jste muže s pleši?
POLLY · Neviděli.

FAIRCHILD · Jak to vypadáte? Sundejte na chvilku přílby. Kdepak máte čtvrtého?

URIA · Vykonává zrovna svou potřebu, seržante.

FAIRCHILD · Tak si na něj počkáme a zeptáme se ho, jestli neviděl nějakého muže s pleši. *Čekají.* Trvá mu to nějak dlouho.

JESSE · Ano.

Čekají dál.

POLLY · Jestli nešel jinudy?

FAIRCHILD · Něco vám povím. Jak mi dneska nastoupíte bez čtvrtého, tak litujte předem, že jste se už v lůně mateřském podle stanného práva navzájem neoddělali. *Odcházejí.*

POLLY · Jen aby to nebyl náš nový seržant. Kdyby se tenhle chřestýš měl večer objevit u nástupu, tak se můžeme rovnou postavit ke zdi.

URIA · Musíme sehnat nějakého čtvrtého, dřív než nás svolají.

POLLY · Tady někdo jde. Pojďme si chlapa potají očihnout.

Skrývá se za kůlnu. Silnici dolů přichází vdova Begbicková. Galy Gay za ní nese koš s okurkami.

BEGBICKOVÁ · Co chcete? Jste přece placen od hodiny.

GALY GAY · Tak by to teď byly zrovna tři hodiny.

BEGBICKOVÁ · Však vám zaplatím. Po téhle silnici se málo chodí! Žena by byla

v těžké situaci, kdyby si nějaký mužský chtěl tady na ni dovolit.

GALY GAY · Vy jako kantýnská máte přece co dělat s tou největší pakáží na celém světě, s vojáky, a zaručeně znáte pro ten případ nějaké hmaty.

BEGBICKOVÁ · Pane, takhle byste se ženou neměl mluvit. Jsou slova, která ženy dráždí.

GALY GAY · Jsem jenom obyčejný nakládač z přístavu.

BEGBICKOVÁ · Nováčekové za chvilku nastoupí. Slyšíte, už se bubnuje. Teď tudy už nikdo nepůjde.

GALY GAY · Jestli je opravdu tak pozdě, pak abych se rychle vrátil do města. Mám ještě koupit rybu.

BEGBICKOVÁ · Dovolte mi otázku, pane Gayi, jestli jsem slyšela dobře vaše jméno. Musí být nakládač silák?

GALY GAY · To bych byl nevěřil, že se i dnes pro samé nepředvídanosti nedostanu celé čtyři hodiny k tomu, abych koupil rybu a vrátil se rychle domů. Ale já, když se rozjedu, tak jsem prostě jako vlak. Nic mě nezastaví.

BEGBICKOVÁ · Je to přeci jen rozdíl, jít koupit rybu, aby si člověk nacpal panděro, nebo nosit dáme košík. Ale možná, že by se dáma dovedla odvděčit způsobem, který by se požitku z ryby vyrovnal.

GALY GAY · Jestli mám být upřímný, radši bych šel koupit rybu.

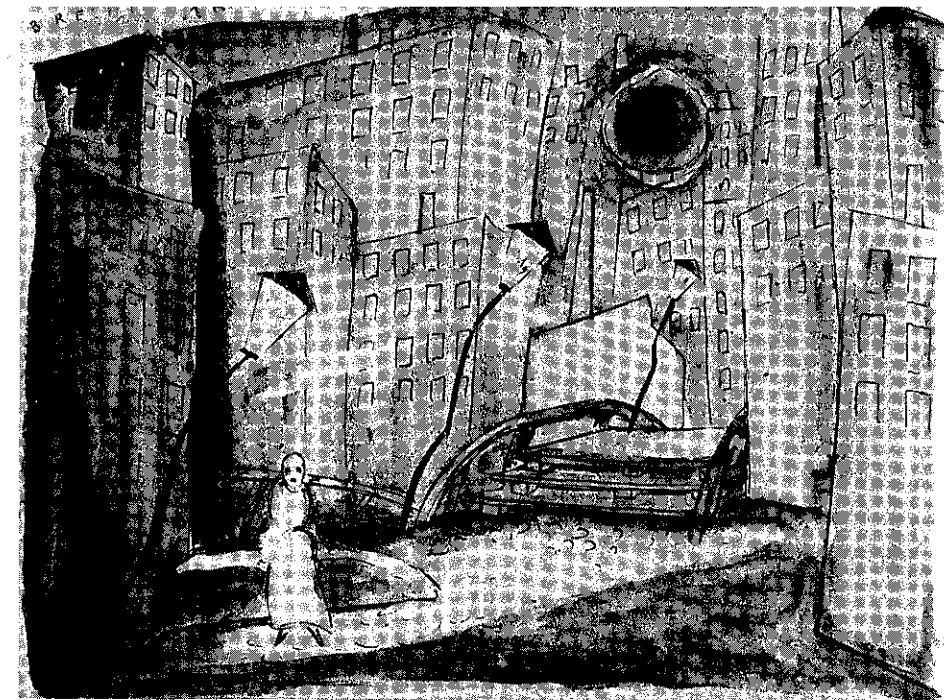
BEGBICKOVÁ · To jste takový materialista?

GALY GAY · Víte, já jsem komický chlap. Někdy už ráno v posteli vím: Dnes musím mít rybu. Nebo rýži s masem. A tak se musí ryba nebo rýže s masem sehnat, kdyby se měl zbořit celý svět.

BEGBICKOVÁ · Rozumím, panc. Ale ne-

BUBNY V NOCI

Jevištní skica Otty Reigberta k pátému dějství: Dřevěná lávka (Kammerspiele, Mnichov 1922)

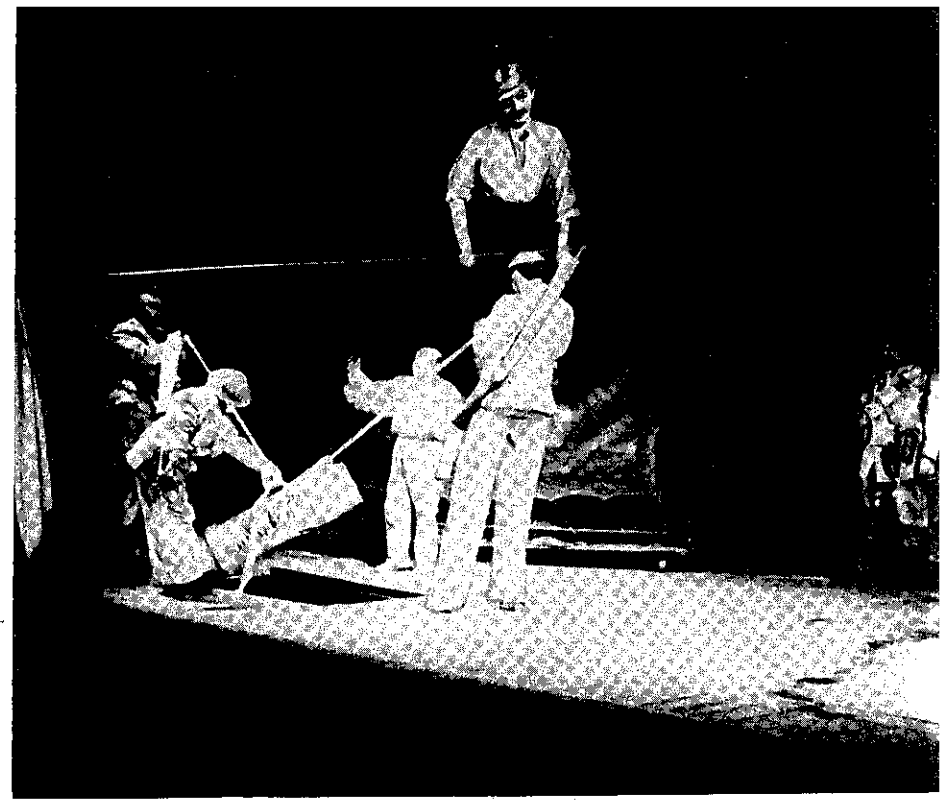
V HOUŠTINÁCH MĚST

F. Kortner jako Shlink, G. Eysoldtová jako Maä Gargová, W. Franck jako George Garga a Fr. Künzová jako Jane Larryová v sedmé scéně: Světnice rodiny Gargovy (Deutsches Theater, Berlin 1924)

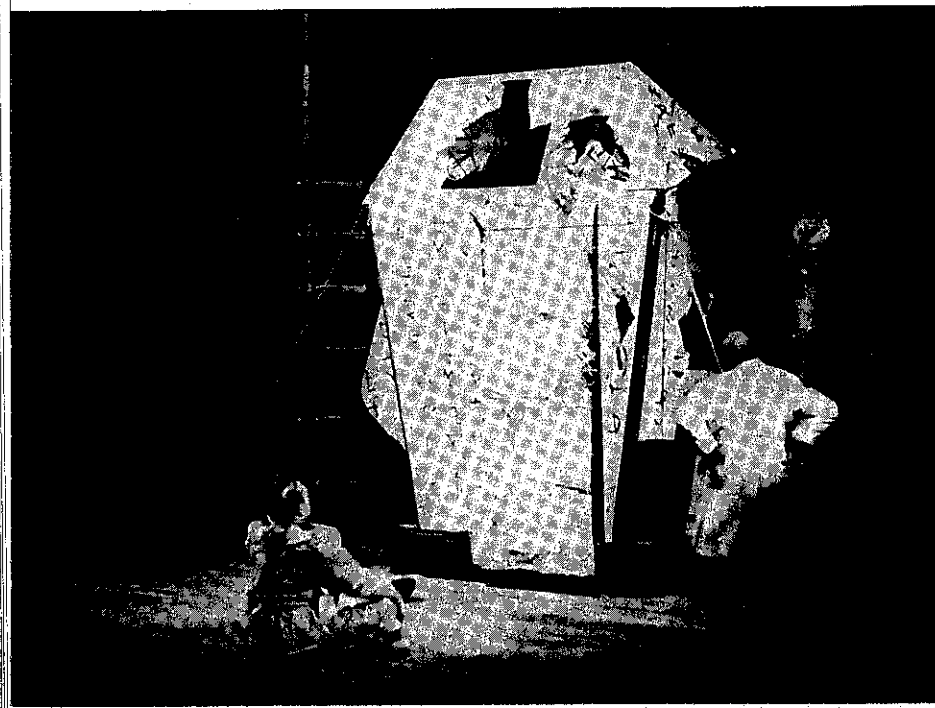

MUŽ JAKO MUŽ
Devátá scéna: Kantine (Staatliches Schauspielhaus, Berlín 1931)

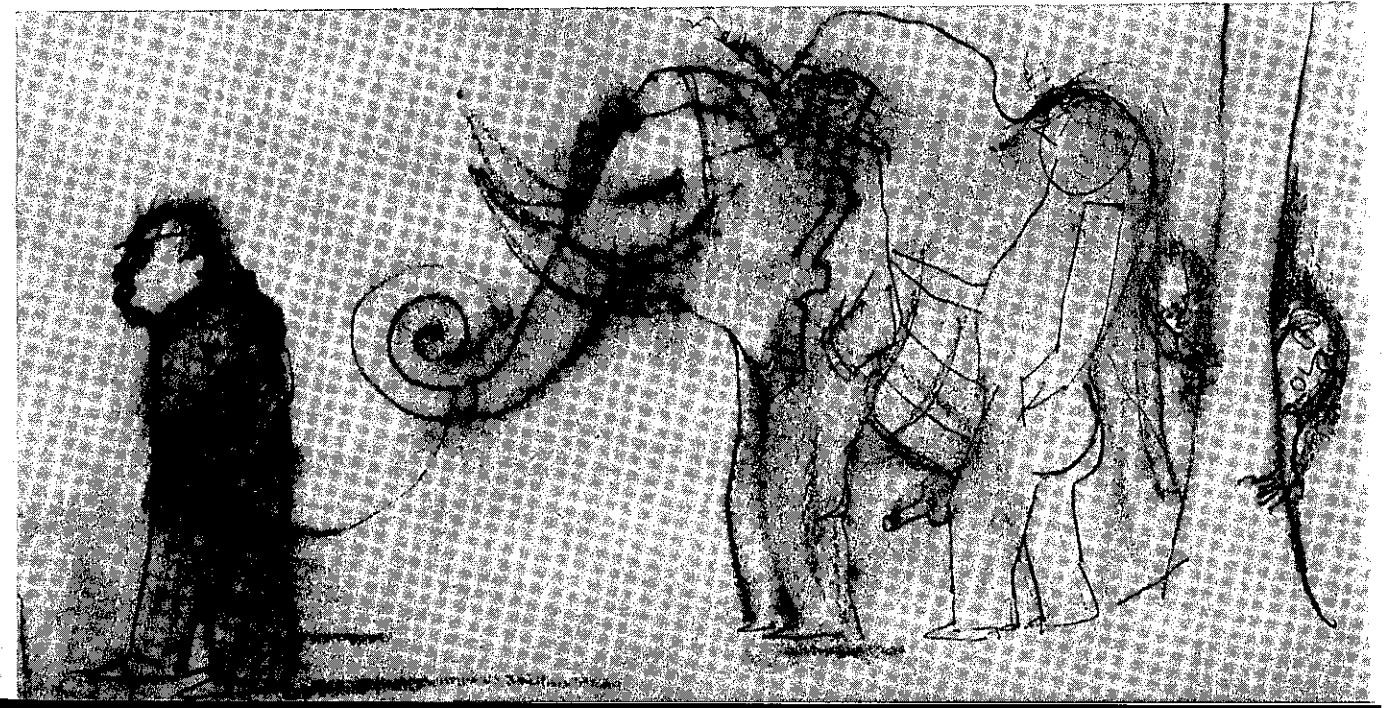
MUŽ JAKO MUŽ
Jevištní skica Caspara Nehera ke scéně: Vydražování slona (Berliner Volksbühne, 1928)

MUŽ JAKO MUŽ
Jevištní skica Caspara Nehera

MUŽ JAKO MUŽ
Theo Linggen, Alexander Granach a Wolfgang Heine jako kulometčiči (Staatliches Schauspielhaus, Berlín 1931)

MUŽ JAKO MUŽ
Druhá scéna: Ulice u buddhistické pagody (Staatliches Schauspielhaus, Berlín 1931)

BERTOLT BRECHT
v roce 1926

BERTOLT BRECHT
v roce 1927

myslíte, že je pozdě? Krámy zatím zavřeli a ryby už nebudou.

GALY GAY · Víte paní, jsem člověk s velkou fantazií a mám — třeba ryby — dost, i když jsem ji ještě vůbec neviděl! To jiní jdou pro rybu a nejdřív tu rybu koupí, potom tu rybu odnesou domů, potom tu rybu uvaří a nakonec tu rybu sežerou a v noci, když už by za trávením měli udělat tečku, tak se pořád ještě s tou ubohou rybou potýkají, poněvadž prostě nemají fantazii.

BEBICKOVÁ · Vidím, že pořád myslíte jen na sebe. *Zámka.* Hm. Když myslíte pořád jen na sebe, tak navrhuju, abyste za peníze, co jste měl na rybu, koupil tuhle okurku. Z ochoty bych vám ji popustila. Rozdíl v ceně byste si pak mohl nechat za nošení.

GALY GAY · Když já ale žádnou okurku nepotřebuju.

BEBICKOVÁ · To bych byla nečekala, že mě takhle zahanbíte.

GALY GAY · To já jen proto, že jsme vodu na rybu už přistavili.

BEBICKOVÁ · Rozumím. No, jak je libo, jak je libo.

GALY GAY · Když říkám, že bych vám rád vyhověl, tak mi můžete věřit.

BEBICKOVÁ · Raději mlčte, nebo se zapletete ještě víc.

GALY GAY · Nerad bych vás zklamal. Jestli mi okurku pořád ještě chcete přenechat, tady jsou peníze.

URIA *Jessovi a Pollymu* · Chlap, který nedovede říct ne.

GALY GAY · Pozor, vojáci!

BEBICKOVÁ · Suď bůh, co tady ještě pohledávají. Za chvíli budou mít nástup. Dejte mi rychle koš. Nemá smysl, abych povídáním s vámi ztrácela další čas. Těšilo by mě, kdybych i vás jednou

mohla uvítat jako svého hosta ve vojenském Campu. Jsem totiž vdova Begbicková a můj pivní vagón je vyhlášený od Hajdarábádu až po Rangún. *Vezme své věci a odchází.*

URIA · To je člověk, jakého hledáme.

JESSE · Člověk, který nedovede říct ne.

POLLY · A dokonce zrzoun jako náš Jip. *Trojice vystoupí.*

JESSE · Hezký večer dneska, co?

GALY GAY · Hezký, pane.

JESSE · Víte, pane, je to zvláštní, ale já se ne a ne zbavit dojmu, že jdete z Kilkoy.

GALY GAY · Z Kilkoy? To jste uhádl. Jsem tam jaksi doma.

JESSE · To mě moc těší, pane...

GALY GAY · Galy Gay.

JESSE · Tak. Máte tam chalupu, co?

GALY GAY · Jak to víte? Vy mě znáte? Nebo mou ženu?

JESSE · Jmenujete se, ano, jmenujete se... okamžiček... Galy Gay.

GALY GAY · Správně, tak se jmenuju.

JESSE · Hned jsem si to myslel. Vidíte, to jsem celý já. Sázím se například, že jste ženatý. Ale proč tu stojíme, pane Galy Gayi? To jsou mí přátelé Polly a Uria. Pojdte s námi do kantýny, vykouríme si lulku.

Zámka. Galy Gay si je nedůvěřivě prohlíží.

GALY GAY · Děkuju pěkně. Čeká mě bohužel doma žena. A pak — bude se vám to možná zdát divné — ale já lulku nemám.

JESSE · Tak tedy cigáro. To snad neodmítnete. Je tak pěkný večer!

GALY GAY · Nu, cigáro vám samozřejmě odmítnout nemůžu.

POLLY · A taky že ho dostanete!

Všichni čtyři odcházejí.

4.

Kantýna vdovy Begbickové

Vojáci zptávají „Song pivního salónu vdovy Begbickové“

VOJÁCI · V kantýně vdovy Begbickové můžeš kouřit, spát, pít a zbavit se chmur.

Ten vagón salónem se zove od Kuč Bihár po Singapur.

Když z Dillí jedeš pořád výš a chlapa nikde nevidíš, jinde než u vdovy ho nenajdeš. Tam pije víno, punč a rum, navzdory nebesům a peklu též, drž hubu, Tommy, a drž si klobouk, Tommy, až ze Sodových hor do města Whisky pojedeš.

V salóně Begbickovic vdovy dostaneš všechno, co bys chtěl. Indíí jezdil, jak ti každý poví, už tehda, když ses namísto piva mlékem napájel.

Když z Dillí jedeš pořád výš a chlapa nikde nevidíš, jinde než u vdovy ho nenajdeš. Tam pije víno, punč a rum, navzdory nebesům a peklu též. Drž hubu, Tommy, a drž si klobouk, Tommy, až ze Sodových hor do města Whisky pojedeš.

Když nad Paňdžábem bitva hříme, jedeme v pojízdném salóně, u vdovy v tanku popíjíme a nigerská fronta je v talóně.

Když z Dillí jedeš pořád výš a chlapa nikde nevidíš, jinde než u vdovy ho nenajdeš. Tam pije víno, punč a rum, navzdory nebesům a peklu též, drž hubu, Tommy, a drž si klobouk, Tommy, až ze Sodových hor do města Whisky pojedeš.

BEGBICKOVÁ *vstoupí* · Dobrý večer, páni vojáci. Jsem vdova Begbicková a tohle je můj pivní vagón. Připojuje se ke všem velkým vojenským transportům a běhá po všech indických tratích. A poněvadž se v něm dá zároveň pít pivo, jet i spát, říká se mu „Pivní vagón vdovy Begbickové“ a od Hajdarábádu až po Rangún se ví, že se nejednomu vojákovi stal útočištěm, když mu bylo ublíženo. *Ve dveřích stane trojice vojáků s Galy Gayem. Vystrčí ho ven.*

URIA · Je tohle kantýna osmého pluku?

POLLY · Mluvíme s majitelkou kantýny Campu, se světoznámou vdovou Begbickovou? Jsme kulometný oddíl osmého pluku.

BEGBICKOVÁ · To jste jen tři? Kde jste nechali čtvrtého? *Trojice vstoupí bez odpovědi, uchopí dva stoly a odnese je vlevo, kde z nich postaví cosi jako kryt. Ostatní hosté jí udiveně přihlížejí.*

JESSE · Jaký je seržant?

BEGBICKOVÁ · Moc vlídný není!

POLLY · To je chyba, že není moc vlídný.

BEGBICKOVÁ · Říká se mu Krvavá pětka, Tygr z Kilkoy a taky Tajfun. A má takový čich, že mu žádný zločin neujde. *Jesse, Polly a Uria na sebe pohlédnou.*

URIA · Tak.

BEGBICKOVÁ *hostům* · Tohle je slavný kulometný oddíl, co rozhodl bitvu u Hajdarábádu. Říká se jim lotři.

VOJÁCI · Přiradili ho teď k nám. Ať je ty jejich zločiny pronásledujou jako stíny. *Jeden z vojáků donese zvenčí plakát se zatykačem a přibije jej na stěnu. A kam vkročí, všude hned visí takový plakát! Hosté ustali. Vyklizují pomalu místnost. Uria zapíská.*

GALY GAY *vstoupí* · Znáš takové podniky. K jídlu hraje hudba. Všude jsou jídelní listky. V hotelu Siam mají dokonce obrovské, se zlatým písmem. Jednou jsem si tam takový lístek koupil. Když jsou známosti, dostaneš všechno. Mají tam třebaš Chikauka-Sauce. A to je ještě laciné. Chikauka-Sauce!

JESSE *strká Gaye ke krytu* · Milý pane, můžete třem ubožákům, kteří se dostali do úzkých, prokázat laskavost, která by vás nic nestála?

POLLY · Jeden z nás se zdržel při loučení s manželkou, a jestli při nástupu budeme jen tři, tak nás čeká basa v černých kobkách Kilkoy.

URIA · Stačilo by, kdybyste si natáhl jednu z těch našich blůz a kdybyste se tam postavil, až budou vyvolávat nováčky, a hlásil se jeho jménem. Jen kvůli pořádku.

JESSE · Nic víc.

POLLY · Kdybyste si za to chtěl na náš účet vykourit nějaké to cigáro, tak beze všeho.

GALY GAY · Ne že bych vám nechtěl vyhovět, ale musím co nejrychleji domů. Koupil jsem k večeri okurku, a proto dost dobře nemůžu, i kdybych chtěl.

JESSE · Děkuju vám. Uprímně řečeno, nic jiného jsem od vás nečekal. Jde o to, že nemůžete, i kdybyste chtěl. Chtěl byste domů, ale nemůžete. Děkuju vám, pane, že jste nezklamal důvěru, kterou jsme ve vás skládali, jakmile jsme vás viděli. Vaši ruku, pane!

Uchopí Gayovu ruku. Uria mu pánovitě na-

značí, aby se odebral za kryt vytvořený stoly. Jakmile tam dojde, vrhnou se všichni tři na něho a sulečou ho až na košili.

URIA · Dovoďte, abychom vám za naznačeným účelem natáhli čestný oděv slavné britské armády. *Zazvoní. Vstoupí Begbicková. Vdovo Begbicková, upřímné slovo! Potřebovali bychom kompletní mundúr. Begbicková vyhrabe krabici a hodí ji Uriovi. Uria ji hodí Pollymu.*

POLLY *Gayovi* · Tak tady je čestný oděv, který jsme vám koupili.

JESSE *ukáže kalhoty* · Natáhni to, kamaráde. **POLLY** *Begbickové* · Přišel totiž o mundúr. *Všichni tři Gaye oblékají.*

BEGBICKOVÁ · Tak! Přišel o mundúr!

POLLY · Ano, nějaký Číňan to v lázních zaonačil tak, že náš kamarád Jip přišel o mundúr.

BEGBICKOVÁ · Ale, v lázních?

JESSE · Docela upřímně, vdovo Begbicková: Jde jen o žertík.

BEGBICKOVÁ · Ale, o žertík?

POLLY · Není to snad pravda, pane? Nejde o žertík?

GALY GAY · Ano, jde jaksi — o cigáro. *Směje se. Trojice s ním.*

BEGBICKOVÁ · Jak bezmocná je slabá žena vůči takovým čtyřem silným mužským! Ale vdovu Begbickovou nikdo pomlouvat nebude, že byla proti tomu, aby si někdo sundal kalhoty. *Zajde dozadu a napíše na tabuli: 1 kalhoty, 1 blázu, 2 onuce atd.*

GALY GAY · Oč vlastně jde?

JESSE · Vlastně o nic.

GALY GAY · A není to nebezpečné? Kdyby se na to přišlo?

POLLY · Vůbec ne. Pro jednou!

GALY GAY · To je pravda. Pro jednou! **BEGBICKOVÁ** · Mundúr stojí pět šilinků na hodinu.

POLLY · To je vyděračství! Nanejvýš tři.

JESSE u okna · Nějak se tam začíná mračit. Jestli spustí déšť, zmoknou nosítka, a jestli zmoknou nosítka, odnesou je do pagody, a jestli je odnesou do pagody, najdou v nich Jipa, a jestli najdou Jipa, tak je s námi amen.

GALY GAY · Jsou malé. Nedostanu se do nich.

POLLY · Slyšíte, nedostane se do nich.

GALY GAY · I boty mě zatraceně tlačí.

POLLY · Všecko malé. K nepotřebě! Dva šilinky!

URIA · Mlč, Polly. Čtyři šilinky, že je všecko malé, a hlavně že ho boty moc tlačí. No ne?

GALY GAY · Strašně. Dokonce neobyčejně tlačí.

URIA · Ten pán není tak choulostivý jako ty, Polly!

BEGBICKOVÁ *dojde pro Uriu, odvede ho dozadu a ukáže mu plakát* · Už hodinu visí v celém Campu tenhle plakát. Ve městě se prý stal zločin. Neví se ještě, kdo to udělal. A mundúr stojí pouhých pět šilinků proto, aby do toho nakonec nezatáhli ještě náš pluk.

POLLY · Čtyři šilinky je hodně.

URIA *přichází zase dopředu* · Buď zticha, Polly. Deset šilinků.

BEGBICKOVÁ · Když na to přijde, tak se v pivním salóně vdovy Begbickové dá uvést do pořádku všecko, co by pošramotilo čest pluku.

JESSE · Ostatně, vdovo Begbicková, nemyslete, že bude pršet?

BEGBICKOVÁ · Víte, to bych se napřed musela podívat po seržantovi, po Krvavé pětce. V celé armádě se ví, že dostává při lijáku strašlivé záchvaty smyslnosti a že se uvnitř i navenek celý změní.

JESSE · Ten náš žertík totiž za žádných okolností déšť nesnese!

BEGBICKOVÁ · Naopak! Jak zaprší, stává se

z Krvavé pětky, z nejnebezpečnějšího chlapa britské armády, úplně jehně. Jakmile dostane jeden z těch záchvatů smyslnosti, nevidí a neslyší, co se kolem děje.

VOJÁK *zavolá dovnitř* · Nástup kvůli té pagodě! Jeden voják prý schází. Budou se vyvolávat jména a prohlížet průkazy.

URIA · Průkaz!

GALY GAY *svine vkleče své staré šaty* · Dbám totiž o své věci.

URIA *Gayovi* · Tady je váš průkaz. Stačí, když zavoláte jméno našeho kamaráda, ale hodně nahlas a zřetelně. Je to maličkost.

POLLY · Kamarád, který se nám ztratil, se jmenuje Jeraiah Jip! Jeraiah Jip!

GALY GAY · Jeraiah Jip!

URIA *Gayovi při odchodu* · Člověka vždycky potěší, když potká někoho, kdo je vzdělaný a ví, jak se v různých životních situacích zachovat.

GALY GAY *se zastaví těsně přede dveřmi* · A co spropitné?

URIA · Láhev piva. Pojdte.

GALY GAY · Pánové, povolání nakládače mě nutí, abych z každé životní situace vytěžil, co se dá. Počítal jsem s dvěma bedýnkami cigár a se čtyřmi pěti lahvemi piva.

JESSE · Vždyt vás potřebujeme při nástupu.

GALY GAY · Právě.

POLLY · Dobře. Dvě bedýnky cigár a tři čtyři láhve piva.

GALY GAY · Tři bedýnky a pět lahví.

JESSE · Proč? Vždyt jste právě teď řekl dvě bedýnky.

GALY GAY · Jestli na mě jdete takhle, pak pět bedýnek a osm lahví.
Signál.

URIA · Musíme jít.

JESSE · Dobře. V pořádku, jestli teď rovnou s námi nastoupíte.

GALY GAY · Dobře.

URIA · A jak se jmenujete?

GALY GAY · Jip! Jeraiah Jip!

JESSE · Jen aby nepršelo!

Všichni čtyři odcházejí. Begbicková natahuje přes vagon celtovinu.

POLLY *se vrací, k Begbickové* · Vdovo Begbicková, říkala jste, že seržanta při dešti popadá smyslnost. A teď asi pršet bude. Postarejte se, aby v příštích hodinách neviděl a neslyšel, co se kolem děje. Jinak je nebezpečí, že na všecko přijde. *Odchází.*

BEGBICKOVÁ *se dívá za nimi* · Ten člověk že se jmenuje Jip? To je přece nakládač Galy Gay z Kilkoj. A teď se před očima Krvavé pětky postaví mezi ostatní do řady, a přitom to vůbec není voják. *Vezme zrcátko a zajde dozadu.* Postavím se tak, aby mě Krvavá pětka viděla. Přilákám ho. *Druhý signál. Fairchild se objeví. Begbicková se naň zrcátkem svůdně zadívá a usedne na židli.*

FAIRCHILD · Nekoukej se na mě tak hladově, ty nabarvené Pokušení. Mně je i tak dost bídně. Už tři dni spím na tvrdém a oplachuju se studenou vodou. Ve čtvrtek jsem musil kvůli té své nezřízené smyslnosti vyhlásit nad sebou stav obležení. A zvláště nepříjemný je tenhle stav proto, že jsem na stopě zločinu, který v historii armády nemá obdobu.

BEGBICKOVÁ · Krvavý seržante, oddej se přece svým živelným sklonům!

Kdopak tě uvidí, kdo se o tom dozví?

A v důlku mého ramene, v mém vlasu potom zviš, kdo jsi. A v ohbí mých kolenou zapomeněš

na své náhodné jméno.

Žalostná kázeň! Bědný pořádek!

I prosím tě nyní, Krvavý seržante, přijď

ke mně v této noci vlašného deště,

přesně tak, jak se obáváš: jakožto člověk!

Jako protiklad. Jako bys musel, a přece nechtěl.

Přijď ke mně jako člověk! Tak jak tě příroda stvořila:

bez přílby! Zmatený a divý
a zašmodrchaný

a neozbrojený vůči svým pudům
a bezbranně poslušen své vlastní síly.
Tak ke mně přijď: jakožto člověk!

FAIRCHILD · Nikdy! Zánik lidstva začal tím, že si první z těch trouhubů nezapnul knoflík. Vojenské reglamá je kniha plná nedostatků, ale je to jediná věc, které se můžeš chytit, poněvadž ti dává páteř a zbavuje tě odpovědnosti před Bohem. Jinak bys musel vykopat díru, nacpat do ní dynamit a celou zeměkouli vyhodit do povětří; jen tak by poznali, že přestávají žerty. To všecko by byla hračka. Ale jak má Krvavá pětka přežít tuhle deštivou noc bez tělesné schránky vdovy Begbickové?

BEGBICKOVÁ · Jestli dneska večer za mnou přijdeš, tak si natáhni černé sako a na hlavu si naraž bouřku.

VELITELSKÝ HLAS · Kulometčici se hlásí jmény!

FAIRCHILD · Sednu si tady, aby mi ta chamrad, která se teď bude hlásit, zůstala na očích. *Usedne.*

VOJÁCI *venku* · Polly Baker, Uria Shelley, Jesse Mahoney.

FAIRCHILD · Tak, a teď přijde menší přestávka.

HLAS GALY GAYE · Jeraiah Jip.

BEGBICKOVÁ · Správně.

FAIRCHILD · Přišli zřejmě zas na něco nového. Samá insubordinace. U nich i ve mně. *Vstane a chce jít.*

BEGBICKOVÁ *volá za ním* · Já ti však, seržante, prorokuju: nebude ani třeba, aby černý nepálský déšť padal po tři noci, a změníš se v beránka, poněvadž jseš

zřejmě nejsmyslnější chlap pod sluncem. Usedneš s insubordinací za jeden stůl a hanobitelé chrámu se ti zadívají hluboko do očí, poněvadž tvých vlastních zločinů bude jako písku v moři.

FAIRCHILD · Nebojte se, drahá, v tom případě bychom dokázali zjednat pořádek, tím si budete jista: Zakročili bychom proti té nezbedné Krvavé pětičce jaksepatří. Byla by to úplná hračka! *Odchází.*

FAIRCHILDŮV HLAS *zvenčí* · Osm mužů zahrabat po pupek do horkého písku, poněvadž nejsou ostříhání podle předpisů! *Vstoupí Uriá, Jesse a Polly s Galy Gayem. Galy Gay jde dopředu.*

URIA · Proším vás, půjčte mi nůžky, vdovo Begbicková!

GALY GAY *divákům* · Menší laskavost mezi muži nemůže škodit. Jde především o to, aby člověk zůstal živ a zdravý a dopřál toho i druhým, nemyslíte? Vypiju teď sklenici piva a řeknu si: Pánům se tím pomohlo. Vždyť na světě nejde o nic jiného, než abys i ty občas vypustil balónek a abys řekl třebaš „Jeraiah Jip“ jako někdo jiný „Dobrý večer“ a abys byl takový, jakého tě ostatní chtějí mít. Vždyť to není nic těžkého!

Begbicková nese nůžky.

URIA · A jde se za Jipem!

JESSE · Žene se ošklivý mrak.

Trojice Gayovi.

URIA · Máme bohužel moc naspěch, pane. JESSE · Musíme totiž ještě jednoho pána ostříhat dohola.

Míří ke dveřím. Galy Gay běží za nimi.

GALY GAY · Nemohli byste mě potřebovat i při tom?

URIA · Ne, už vás nepotřebujeme, pane. *Begbickové.* Pět bedýnek cigár, těch horších, a osm flašek černého pro toho pána! *Při odchodu.* Někomu to nedá, musí strkat

frňák do všeho. Jak podáš malíček, chytne celou ruku.

Trojice rychle odchází.

GALY GAY · Teď bych mohl odejít, ale může člověk odejít, když ho pryč posílají?

Možná že ho po jeho odchodu zas bude zapotřebí! Nemusí-li to být, nemá člověk odejít.

Galy Gay zajde dozadu a usedne na židli u dveří. Begbicková vezme láhev s pivem a bedýnky s doutníky a rozestaví je na zemi kolem Gaye.

BEGBICKOVÁ · Neznáme se? *Galy Gay vrtí hlavou.* Nejste vy ten, co mi nesl koš s okurkami? *Galy Gay vrtí hlavou.* Nejste Galy Gay?

GALY GAY · Ne.

Begbicková odchází a vrtí hlavou. Stmívá se. Galy Gay na židli usne. Začne pršet. Je slyšet ve- černí zastaveníčko, ke kterému Begbicková zpívá.

BEGBICKOVÁ · Kdykoli pohlédneš na řeku, která líně se tudy valí, nikdy nevidíš tutéž vodu. Ani kapka z té vody, co odtéká, se nevrátí tam, odkud přišla.

5.

Vnitřek buddhistické pagody

Bonz Wang a jeho sluha.

SLUHA · Prší.

WANG · Uklid' nosítka někam do sucha! *Sluha vyjde.* Přišli jsme o poslední zdroj příjmu. A děrami, které zůstaly po střelbě, mi prší na hlavu. *Sluha táhne nosítka. Zevnitř sténání.* Co to? *Nahlédne dovnitř.* No ovšem! Jak jsem viděl, že jsou nosítka pozvrácená, hned mě napadlo: To udělal zaručeně někdo z bílých. Ale, má na

sobě vojenskou kazajku! A na hlavě lysi- nu, zloděj jeden. Prostě mu vlasy ustrihli. Co s ním? Je to voják, moc inteligence mít nebude. Voják Jejího Veličenstva, poskvrněný vyzvracenými nápoji, bezmocnější než kuře, opilý, že by vlastní matku nepoznal! Člověk by ho mohl věnovat policii. Ale co z toho? Co je platná spravedlnost, když je po příjmech? Dokáže už jedině zachrochtat. *Vztekle.* Vyndej ho, ty bublino v ovčím sýru, a nacpi ho do modlitební skříňě! Ale snaž se, aby měl hlavu nahore. Můžeme z něho udělat nanejvýš boha. *Sluha nacpe Jipa do skříňě.* Dones papír! Musíme ihned před dům navést praporky. Musíme ihned rukama nohama malovat plakáty. Chci, aby z toho byla velká věc. Šetrnost by nebyla na místě. Ty plakáty musí každému padnout do očí. Co by byl platný bůh, kdyby nikdo o něm nevěděl? *Zaklepaní.*

Kdopak to klepe tak pozdě na mé dveře?

POLLY · Tři vojáci.

WANG · To jsou jeho kamarádi. *Pustí je dovnitř.*

POLLY · Hledáme pána, přesněji řečeno vojáka, který spí v bedně, co stála vedle vašeho bohatého a vznešeného chrámu.

WANG · Přeji mu, aby se vyspal do růžova.

POLLY · Ta bedna totiž zmizela.

WANG · Chápu vaši netrpělivost, pramenící z nejistoty. Hledám totiž sám nějaké lidi, přesněji řečeno vojáky, a nemůžu je najít. Tak tři mi ještě scházejí.

URIA · Těžko je najdete. Měl byste toho hledání nechat. Myslili jsme ale, že budete vědět o té kožené truhle.

WANG · Bohužel nevím. Nepříjemné je, že páni vojáci jsou všichni stejně oblečení.

JESSE · Co je na tom nepříjemného? V řečené truhle totiž toho času dřepí muž, který je těžce nemocný.

POLLY · A poněvadž mu nemocí navíc vy- padalo trochu vlasů, potřebuje co nej- rychlejší pomoc.

URIA · Neviděl jste takového muže?

WANG · Bohužel. Ale našel jsem nějaké vlasy. Odnesl si je však jeden z vaší armády. Chtěl je tomu panu vojákovi vrátit.

Jip v truhle zasténá.

POLLY · Co je to, pane?

WANG · To je má dojná kráva, spí.

URIA · Zdá se, že má těžké sny.

POLLY · Tady jsou ta nosítka, do kterých jsme Jipa strčili! Dovolte, abychom si je prohlédli.

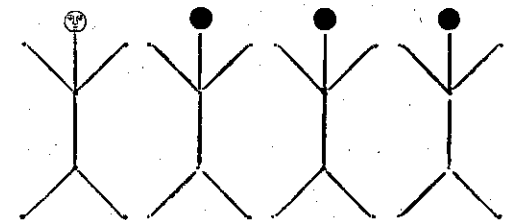
WANG · Bude lépe, když vám povím pravdu. Tohle jsou jiná nosítka.

POLLY · Jsou plná jak záchod o třetím vá- nočním svátku. Jesse, je úplně jasné, že v nich Jip byl.

WANG · Že v nich být nemohl. Vždyť by si nikdo do takhle zřízených nosítek nesedl. *Jip hlasitě v truhle zasténá.*

URIA · Musíme najít našeho čtvrtého muže. I kdybychom měli odpravit vlastní ba- bičku.

WANG · Ale muž, kterého hledáte, tady není. Abyste však uvěřili, že muž, o kterém říkáte, že tady je, a o němž nevím, že by tady byl, není vašim mužem, dovolte, abych vám to osvětlil kresbou. Popřejte svému nehodnému služebníkově, aby křídou tady nakreslil čtyři zločince. *Kreslí na dveře modlitební skříňě.*

Jeden z nich má tvář, takže poznáš, kdo je. Ale tři z nich tváře nemají. Takže je nepoznáš. Ten s tváří nemá peníze, zlodějem tedy není. Ti s penězi ale zase nemají tvář, takže je nelze poznat. Tomu je tak, dokud nestojí vedle sebe. Jakmile ale stanou vedle sebe, tak těm třem beztvárným tváře narostou a najdou se u nich cizí peníze. Nikdy bych neuvěřil, že by muž, který by se tady případně našel, mohl být tím vaším mužem.

Trojice jej ohrožuje zbraněmi, ale na Wangovo znamení se objevuje sluha s tibetskými návštěvníky chrámu.

JESSE · Nechceme už rušit váš večerní klid, pane. Nesnášíme také dobře ten váš čaj. Vaše kresba je ovšem velmi pěkná. Pojdte!

WANG · Mrzí mě, že už chcete odejít.

URIA · Ať se náš kamarád probudí kdekoli, ani deset koní mu nezabrání, aby se vrátil!

WANG · Deset koní mu v tom třeba nezabrání, ale malá část koně, kdo ví?

URIA · Až mu pivo vyprchá z hlavy, přijde.

Trojice s hlubokými úklonami odchází.

JIP *ve skřítni* · Haló!

Wang upozorňuje hosty na svého boha.

■

6.

Kantýna

Pozdě v noci. Galy Gay sedí na židli a spí. Trojice vojáků se objeví za oknem.

POLLY · On tu ještě sedí. Není jako irský ma-
mut?

URIA · Možná že nechtěl jít kvůli dešti.

MUŽ JAKO MUŽ

JESSE · Kdopak ví? Ale teď bychom ho zase mohli potřebovat.

POLLY · Myslíte, že se Jip nevrátí?

JESSE · Jsem přesvědčen, Urio, že se nevrátí.

POLLY · Copak s tím můžeš na toho nakládače přijít znovu?

JESSE · Co ty na to, Urio?

URIA · Já na to, že se teď odeberu na kutě.

POLLY · Ale jestli ten nakládač vstane a odejde, tak visí naše hlavy už jen na ždibečku kůže.

JESSE · Jistě. Ale já si teď taky lehnu. Co je moc, to je moc.

POLLY · Bude možná opravdu nejlip, když se všichni vyspíme. Ztratil jsem úplně náladu. A opravdu, zavinil to ten déšť, nic než ten déšť.

Trojice odchází.

■

7.

Vnitřek buddhistické pagody

K ránu. Všude velké plakáty. Zvuky starého gramofonu a bubnu. Vzadu se podle všeho konají větší náboženské obřady.

WANG *zajde k modlitební skřítni; sluhovi* · Dělej ty kuličky z velbloudího trusu trochu rychleji, neřáde! *U skřítně.* Spíš ještě, pane vojíně?

JIP *vnitř* · Už brzy vystoupíme, Jessi? Tenhle vagon sebou strašlivě mlátí a je úzký jako splachovací klozet.

WANG · Pane vojáku, mylíš se, nejsi ve vlaku. To jedině pivo v tvé ctihodné hlavě s tebou hází.

JIP *vnitř* · Blbost! Co je to za hlas z toho gramofonu? Nedal by se zarazit?

WANG · Vylez, pane vojáku, a pojď si sníst kousek hovězíny!

JIP *zevnitř* · Opravdu, ty pro mě máš kus masa, Polly? *Tluče do stěn skřítně.*

WANG *běží dozadu* · Ticho, duše hříšné! Pět taelů žádá bůh, kterého slyšíte bouchat do stěn svatě skřítně. Dostává se vám milosti! Vybírej, Ma Singu!

JIP *zevnitř* · Urio, Urio, kde vlastně jsem?

WANG · Bouchej ještě trochu, pane vojíně!

WANG *Wang* · Také na druhou stranu, pane generále! Kopej i nohama, co nejvíc!

JIP *zevnitř* · Haló, co se vlastně děje? Kde jsem? Kde jste vy? Urio, Jessi, Polly?

WANG · Tvůj ponížný služebník dychtí zvědět, co dobrého ráčíš poroučet k jídlu a co ostrého k pití, pane vojíně.

JIP *zevnitř* · Haló, kdo to je? Co je to za hlas? Připomíná mi hlas tučné krysy!

WANG · Tou mírně tučnou krysou je tvůj přítel Wang z Tiencinu, colonele.

JIP *zevnitř* · V jakém to jsem městě?

WANG · V bídném městě, vznešený příznivče, v hnízdě jménem Kilkoa.

JIP *zevnitř* · Pusť mě ven!

WANG *dozadu* · Až doděláš ty kuličky z velbloudího trusu, tak je narovnej na mísu a zabubnuj. Potom je zapal. *Jipovi.* Jakmile slíbíš, že neutečeš, pane vojíně, pustím tě okamžitě.

JIP *zevnitř* · Otevři, ty hlase krysí, otevři! Slyšíš?

WANG · Postůjte! Postůjte, věřící! Zastavte se, jen na minutku! Bůh k vám promlouvá třemi údery hromu. Přesně počítejte. Jsou čtyři, ne, pět. Škoda, jen pět taelů máte přinést v obět. *Tluče na modlitební skřítni; laskavě.* Pane vojíně, mám tady pro tvá ústa bifteček.

JIP *zevnitř* · Och, teď teprv zjišťuju, že mám střeva docela rozežraná. Zřejmě jsem do nich nalil čistý líc. Och, není vyloučeno,

že jsem toho vypil moc a že teď budu muset toho stejně hodně sníst.

WANG · Celou krávu můžeš sníst, pane vojíně, a bifteček je připraven. Bojím se však, že utečeš, pane vojíně. Slíbíš mi, že neutečeš?

JIP *zevnitř* · Chci se napřed na ten biftek podívat. *Wang jej pouští.* Jakkpak jsem se dostal sem?

WANG · Vzduchem, pane generále, vzduchem ses dostal sem.

JIP · Kdepak jsem byl, když jsi mě našel?

WANG · Ráčil jste pobývat ve starých nosítkách, vznešený.

JIP · A kde jsou kamarádi? Kde je osmý pluk? Kde je kulometný oddíl? Kde je dvanáct vlaků, kde jsou sloni? Kde je celá anglická armáda? Kam se všichni poděli, ty plivanče rozšklebený?

WANG · Odtáhli před měsícem přes hory paňdžábské. Ale tady je ten bifteček.

JIP · Cože? A já? Kdeže jsem byl? Cože jsem dělal, když se vydali na pochod?

WANG · Pivo jste pil, moc piva, tisíce lahví, a také peníze jste vydělával.

JIP · A to se nikdo po mně neptal?

WANG · Bohužel.

JIP · To je nepřijemné.

WANG · Co ale, jestli ještě přijdou a budou hledat muže v blůze bílého vojáka? Mám je k vám dovést, pane ministře války?

JIP · Není třeba.

WANG · Jestli nechceš být rušen, Johnny, tak vlez do téhle skřítně, Johnny, až přijdou ti, kteří by tvé oko uráželi.

JIP · Kde je ten biftek? *Usedne a jí.* Je moc malý! Jaké to jsou hnusné zvuky?

Za hlasitého bubnování stoupá čoud z velbloudího trusu ke stropu.

WANG · To jsou modlitby věřících, kteří klečí tamhle vzadu.

JIP · Ten biftek je z nějaké staré krávy. A ke komu se modlí?

WANG · To je jejich tajemství.

JIP *je rychleji* · Biftek je v pořádku, ale to, že tady sedím, v pořádku není. Polly a Jesse na mě zaručeně čekali a možná že na mě čekají ještě pořád. Je jak maslo. Není to ode mě správné, že jím. Slyšíš, teď říká Polly Jessovi: Jip zaručeně přijde, až vystřízliví, přijde. Uria mě možná tak nečeká, poněvadž je chlap špatná, ale Jesse a Polly si říkají: Jip přijde. Ze po všech těch nápojích je tohle náležité jídlo, o tom nemůže být sporu. Jen kdyby Jesse svému Jipovi tak pevně nevěřil. Zaručeně si však řekne: Jip nás nezradí. A jakpak mám něco takového vydržet? To, že tady sedím, v pořádku není, ale maso v pořádku je.

■

8.

Kantýna

Časné zrání. Galy Gay na židli spí. Trojice vojáků snídá.

POLLY · Jip přijde.

JESSE · Jip nás nezradí.

POLLY · Až vystřízliví, přijde.

URIA · To se neví. Pro všechny případy nepustíme toho nakládače z ruky, dokud bude Jip na střeše.

JESSE · Neodešel.

POLLY · Musí mu být zima. Přenocoval na židli.

URIA · Ale my se dnes v noci vyspali a jsme zase fit.

POLLY · A Jip přijde. Můj vyspalý, zdravý

vojenský rozum mi to říká úplně jasně. Až se Jip probudí, bude chtít pivo, a pak přijde.

Vstoupí pan Wang. Zajde k baru a zazvoní. Přichází vdova Begbicková.

BEGBICKOVÁ · Pro domorodé smradochy ani Tibetany nečepuju.

WANG · Je to pro bělocha. Deset lahví nějakého dobrého světlého piva.

BEGBICKOVÁ · Deset flašek světlého piva pro bělocha? *Dá mu deset lahví.*

WANG · Ano, pro bělocha. *Wang se ukloní všem čtyřem a odchází. Jesse, Polly a Uria udiveně na sebe pohlédnou.*

URIA · Teď se Jip už nevrátí. Natankujeme. Vdovo Begbicková, od téhle chvíle at je dvacet piv a deset flašek whisky pořád přichystáno.

Begbicková nalije pivo a odchází. Trojice se napije. Přitom pozoruje spícího Gaje.

POLLY · Jakpak bys to chtěl udělat, Urio? Zbyl nám jedině Jipův průkaz.

URIA · To stačí. Musí se najít nějaký nový Jip. Jaképak fraky kvůli jednomu člověku. Jak nejde aspoň o dvě stě lidí, tak to nestojí ani za řeč. Každý na to samozřejmě může mít svůj názor. Ale jeden názor nerozhoduje. Klidný člověk snese klidně ještě dva tři názory navíc.

JESSE · Já na charakter taky seru.

POLLY · Co ale řekne, až z něho uděláme vojáka Jipa?

URIA · Takovýhle jako tady ten Gay se vlastně změní sám od sebe. Hoď ho do tůně, a do dvou dnů mu mezi prsty narostou plovací blány. Nemá totiž co ztratit.

JESSE · Ať je to s ním jak chce, potřebujeme čtvrtého muže. Vzbudte ho!

POLLY *vzbudí Gaje* · Milý pane, je dobře, že jste neodešel. Nepředvídané okolnosti zabránily našemu kamarádovi Jipovi, aby se včas vrátil.

URIA · Pocházíte z Irska?

GALY GAY · Myslím.

URIA · To je výhoda. Doufám, že vám není víc než čtyřicet, pane Gayi?

GALY GAY · Není mi ještě tolik.

URIA · Výborně. Máte ploché nohy?

GALY GAY · Mírně.

URIA · To je rozhodující. Máte vyhráno. Můžete tedy zatím zůstat.

GALY GAY · Žena mě bohužel čeká kvůli rybě.

POLLY · Chápeme vaše rozpaký. Jste ctihodný muž a Irčan jaksepatří. Ale váš zjev se nám zamlouvá.

JESSE · A co víc, přicházíte nám vhod. Není vyloučeno, že byste se mohl stát vojáčkem.

Galy Gay mlčí.

URIA · Život vojenský je život příjemný. Dostáváme týden co týden houf peněz jedině za to, že se touláme po Indii a že si prohlížíme ulice a chrámy. A rače se podívat na ty komfortábl kožené spací pytle, které voják zadarmo fasuje, všimněte si téhle pušky značky Everett a spol. Většinou lovíme pro vlastní potěšení; potřebné náčiní nám obstarává mamička. Tak jsme totiž armádu žertem pokřtili. A střídavě nám k tomu vyhrává několik vojenských kapel. Zbytek dne prokouříte ve svém bungalovu nebo strávíte nečinně prohlížením zlatých paláců některého z těch rádžů, kterého, když se vám zachce, také můžete odprásknout. Dámy od nás vojáků očekávají leccos, jen peníze ne. A to, jak jistě uznáte, také není k zahození.

Galy Gay mlčí.

POLLY · A život vojáka za války je obzvlášť příjemný. Teprve boj přece udělá z muže chlapa. Víte, že žijete ve velké době? Před každým útokem má voják nárok na

slušnou dávku alkoholu zdarma a jeho odvaha se tím zmnohonásobí, ano zmnohonásobí.

GALY GAY · Vidím, že život vojenský je život příjemný.

URIA · Jistě. Můžete si teda tu vojenskou blůzu s těmi pěknými mosaznými knoflíky beze všeho ponechat a získáte tím právo, aby vás každý oslovoval pane, pane Jip.

GALY GAY · Snad byste nechtěli chudáka nakládače uvést do neštěstí.

JESSE · Čímpak?

URIA · Vy teda chcete odejít?

GALY GAY · Ano, půjdu.

JESSE · Polly, dojde mu pro šaty!

POLLY *se šatstvem* · Pročpak se vlastně nechcete stát Jipem?

Fairchild se objeví u okna.

GALY GAY · Poněvadž jsem Galy Gay. *Jde ke dveřím. Trojice rozpačitě přihlíží.*

URIA · Počkejte ještě chvíli.

POLLY · Znáte úsloví: Spěchej pomalu?

URIA · Máte co dělat s muži, kteří neradi od cizích lidí žádají něco zadarmo.

JESSE · Ať se jmenujete jakkoliv, vaši ochotu odměníme.

URIA · Jde prostě – no tak počkejte! – jde prostě o obchod. *Galy Gay se zastaví.*

JESSE · Jde o nejlepší obchod, jaký můžete v Kilkoi udělat. No řekni, Polly? Ty přece víš: Kdyby se nám tamto poštětilo...

URIA · Je přímo naší povinností, abychom vám nabídli účast na tom báječném obchodě.

GALY GAY · Účast na obchodě? Řekl jste „obchodě“?

URIA · Snad. Ale vy přece nemáte čas.

GALY GAY · Přijde na to.

POLLY · Však byste čas měl. Kdybyste věděl, o jaký obchod jde, tak byste si čas

udělal. Lord Kitchener si ho taky udělal, když chtěl dobýt Egypta.
GALY GAY · Může být. Jde tedy o velký obchod?
POLLY · Pro maharadžu peshávarského by to asi byl velký obchod. Muži vašeho formátu se možná bude zdát malý.
GALY GAY · Čeho by z mé strany bylo pro ten obchod třeba?
JESSE · Ničeho.
POLLY · Musel byste nanejvýš obětovat vousy, poněvadž by mohly vzbudit nežádoucí pozornost.
GALY GAY · Tak. *Vezme své věci a chce jít.*
POLLY · Viděl už někdo takového slona?
GALY GAY · Slon? To by ovšem byl zlatý důl. Jestli víte o slonovi, tak ve špitále neumřete. *Rozčileně si zajde pro židli a usedne k trojici.*
URIA · O slonovi? Jakkpak bychom nevěděli o slonovi!
GALY GAY · A ten slon by byl hned k máni?
POLLY · Slon! Na slony zřejmě trpí.
GALY GAY · Tak co, byl by k máni ten slon?
POLLY · Už jste viděl dělat obchod se slonem, který k máni nebyl?
GALY GAY · No, jestli je to tak, pane Polly, tak bych se toho obchodu docela rád zúčastnil.
URIA *váhá* · Jen kdyby toho satana nebylo!
GALY GAY · Jakého satana?
POLLY · Nemluvte tak nahlas! Vyslovujete jméno Krvavé pětky, Tajfunu, našeho seržanta.
GALY GAY · Co dělá, že se mu tak říká?
POLLY · Ale nic. Občas zabalí do celtoviny člověka, který se při nástupu hlásí falešným jménem, a položí ho mezi slony.
GALY GAY · Bylo by tedy třeba někoho, komu to jaksepatří myslí.
URIA · A takovým člověkem jste vy, pane Gayi!

MUŽ JAKO MUŽ

POLLY · Vy máte fištrón, to je vidět!
GALY GAY · Není to nijak slavné. Ale znám hádanku, která by vás, muže vzdělané, možná zajímala.
JESSE · Jsme vášniví hádankáři.
GALY GAY · Tak vám ji povím: Je to bílé, patří to mezi savce a vidí to zpredu stejně dobře jako zezadu. Co je to?
JESSE · To bude těžké.
GALY GAY · Tuhle hádanku nerozluštíte. Já na to taky nepřišel. Savec, který je bílý a který vidí zpredu stejně dobře jako zezadu. No šiml, ale slepý!
URIA · To je ohromné!
POLLY · A vy něco takového udržíte beze všeho v hlavě?
GALY GAY · Většinou, poněvadž psaní je moje slabá stránka. Ale pokud by šlo o obchod, tak byste sotva našli člověka vhodnějšího.
Trojice zajde k náleovnímu pultu. Galy Gay přinese bedýnku svých doutníků a každému nabídně.
URIA · Oheň!
GALY GAY *jim zapaluje a přitom říká* · Do-volte, pánové, abych vám dokázal, že jste si pro ten obchod nevybrali špatného společníka. Máte tu náhodou něco těžšího?
JESSE *ukáže na palice a závaží u zdi poblíže dveří* · Tamhle!
GALY GAY *si dojde pro nejtěžší závaží a vzepře je* · Jsem totiž v Kilkoii členem klubu zápasníků.
URIA *mu podává pivo* · To je znát na vašem chování.
GALY GAY *pije* · My zápasníci máme tak trochu zvláštní chování. Jsou na to předpisy. Když zápasník například vkročí do místnosti, kde je větší společnost, tak se ve dveřích povytáhne v ramenou, zvedne paže do jejich výše, pomalu je spustí a

klátivým krokem vejde. *Pije*. Se mnou se dají krást koně!
FAIRCHILD *vstoupí* · Venku je nějaká paní, která hledá muže jménem Galy Gay.
GALY GAY · Galy Gay! Muž, kterého hledá, se tak jmenuje!
Fairchild si ho chvilku prohlíží a pak pro ženu dojde.
GALY GAY *trojici* · Žádné strachy! Je to osoba mírná, poněvadž je z provincie, kde jsou téměř všichni laskaví. Můžete se na mě spolehnout... Jak Galy Gaye jednou navnadíte...
FAIRCHILD · Vstupte, paní Gayová! Tady je muž, který zná vašeho muže. *Vrací se s ní.*
PANÍ GAYOVÁ · Promiňte, pánové, že vás obtěžuje osoba nízká, a omluvte také mé oblečení, měla jsem naspěch. Ach, tady jsi, muži! Ale jseš to vůbec ty, v téhle vojenské kazajce?
GALY GAY · Nejsem.
PANÍ GAYOVÁ · Nerozumím ti. Jak ses k tomu mundúru dostal? Vůbec ti nesluší, to potvrdí každý. Jsi divný člověk, Galy Gayi.
URIA · Ta žena zřejmě nemá všech pět pohradě.
PANÍ GAYOVÁ · S mužem, který nedovede nikomu odříct, je potíž.
GALY GAY · Rád bych věděl, s kým vlastně mluví.
URIA · Jako by někomu nadávala.
FAIRCHILD · Myslím, že to té paní myslí náramně dobře. Jen mluvíte dál, paní Gayová. Váš hlas se mi zamlouvá víc než hlas zpěvačky.
PANÍ GAYOVÁ · Nevím, co zase vyvádíš, ale se svou velkorysostí zaručeně jednou špatně skončíš. A teď pojď! No tak přece něco řekni! Nebo jsi ochraptěl?
GALY GAY · Zdá se, že tohle všechno říkáš

mně. Já ti ale povídám, že si mě s někým pleteš. A to, co tady žvaníš o tom druhém, je hloupé a vůbec se to nesluší.
PANÍ GAYOVÁ · Cože? Já že si tě s někým pletu? Nepil jsi? On totiž alkohol nesnáší.
GALY GAY · Jako nejsem velitelem téhle armády, tak taky nejsem Galy Gayem.
PANÍ GAYOVÁ · Přistavila jsem včera v tuhle dobu na kamna hrnec s vodou, ale rybu jsi nedonesl.
GALY GAY · Co do toho zase pleteš rybu? Mluvíš, jako bys byla přišla o rozum, a ještě k tomu tady přede všemi!
FAIRCHILD · To je divná záležitost. Napadají mě přitom strašlivé myšlenky. Téměř trnu. Znáte tu ženu? *Trojice naznačí, že nikoli.* A vy?
GALY GAY · Viděl jsem v životě už leccos mezi Irskem a Kilkoou, ale s touhle ženou jsem se ještě neseťkal.
FAIRCHILD · Řekněte té ženě, jak se jmenujete.
GALY GAY · Jeraiah Jip.
PANÍ GAYOVÁ · To je strašné! Když si ho ovšem prohlížím, seržante, tak se mi téměř zdá, že ani mým mužem, nakládačem Galy Gayem, není, ale že jde o někoho jiného, i když nedovedu říct, o koho.
FAIRCHILD · Ale my se to za chvíli dozvíme.
Odchází s Gayovou.
GALY GAY *se roztančí ke středu jeviště a zptává.* Měsíc nad Alabamou zapadá níž a níž, kéž se svou starou mámou měsíce nové uvidíš.
Rozzářené přistoupí k Jessovi · O Gayových se v celém Irsku říká, že si umějí vždycky poradit.
URIA *Pollymu* · Dřív než slunce sedmkrát

zapadne, musí z toho muže být jiný muž.
POLLY · Jak to chceš udělat, Urio? Můžeš člověka proměnit v jiného člověka?

URIA · Můžeš. Jeden jako druhý. Muž jako muž.

POLLY · Ale armáda přece možná co nevidět vyrazí, Urio!

URIA · Samozřejmě možná co nevidět vyrazí! Ale copak nevidíš, že kantýna tady ještě stojí? Nevíš, že artilerie ještě pořádá dostihy? Říkám ti: Pánbůh lidí našeho druhu přece nepřivede do neštěstí a nepřikáže vojsku, aby se ještě dnes dalo na pochod. To si třikrát rozmyslí.

POLLY · Poslouchej!

Bubnování a signály zvěstující odchod. Trojice se postaví do pozoru.

FAIRCHILD *ve* za jevištěm · Armáda vyrazí směrem k severním hranicím! Odjezd dnes v noci ve dvě deset!

INTERMEZZO

přednesené vdovou Begbickovou

Pan Bertolt Brecht dí: Muž jako muž.
A basta.

To přece může tvrdit lidí na sta.
Ale pan Bertolt Brecht chce dokázat všemu svému okolí, že s člověkem se dá provádět cokoli.
Muž jako auto přemontovává se dnes večer zde,

aniž přitom čehokoli pozbude.
K tomu muži se přistupuje jako k člověku,
požádá se s důrazem, ale bez vzteku, běhu světa laskavě se přizpůsobit a se svým soukromím už jednou přestat zlobit.

Ať předělán bude sebevíc:
byla to správná investice.

MUŽ JAKO MUŽ

Nedáme-li si pozor, může se ovšem stát z něho přes noc i náš vlastní kat.

Pan Bertolt Brecht doufá, že uvidíte, jak půda, na níž stojíte, jako sníh se bude rozplývat po vašich šlépějích a že na svém příkladu vám ukáže Galy Gay,

že člověku na světě nemusí být vždycky právě hej.

9.

Kantýna

Hluk armády, chystající se k odchodu. Vzadu se ozve něčtí silný hlas.

HLAS · Jak se předvíдалo, vypukla válka. Armáda se dává na pochod k severním hranicím. Královna nakazuje svým vojákům, aby se odebrali se slony a s kanóny do vlaků, a vlakům, aby se rozjely k severním hranicím. Proto vám nakazuje generál, abyste nasedli, než měsíc vyjde.
Begbicková sedí za šenkem a kouří.

BEGBICKOVÁ ·

Ve městě Jehoo, kde vždycky je plno a kde nikdo nezůstane, každý zná píseň o běhu světa,
píseň, co začíná takhle:

Zpívá.

Netrvej na vlně, která se o tvou nohu tříští. Dokud budeš stát ve vodě, nové a nové vlny budou se o tvou nohu tříštit.

Vstane, vezme bidlo a při dalších verších shrne celtovinu.

Sedm let žila jsem na jednom místě, měla jsem

střechu nad hlavou
a nebyla jsem sama.

Ale muž, jenž mě živil a jemuž se nikdo nevyrovnal,
ležel jednoho dne k nepoznání změněn pod plachetkou zemřelých.

Přesto jsem i toho večera snědla svou večeři. A brzy jsem začala pronajímat tu místnost,

v níž jsme se objímali, a ta místnost mě živila. A teď, když mě už neživí, pořád ještě jím.

Rekla jsem si:

Zpívá.

Netrvej na vlně, která se o tvou nohu tříští. Dokud budeš stát ve vodě, nové a nové vlny budou se o tvou nohu tříštit.

Usedne zase ke kantýnskému stolu. Vstoupí trojice vojáků v doprovodu dalších.

URIA *uprostřed* · Kamarádi, vypukla válka. Čas nepořádku skončil. Na soukromá přání už se ohled nebere. Proto bude třeba, aby se nakládač Galy Gay z Kilkoj proměnil poklusem ve vojáka Jeraiaha Jipa. Aby se toho dosáhlo, zapleteme jej do obchodu v naší době obvyklého: postavíme umělého slona. Polly, přines bidlo a sloní hlavu, co visí na zdi, a ty, Jessi, flašku — jak se Galy Gay podívá, tak z ní uleješ trochu piva, aby měl dojem, že slon močí. A já přes vás natáhnu tuhle celtovinu. *Staví umělého slona.* Dáme mu toho slona darem a přivedeme kupce. A až slona prodá, tak ho zatkneme a řekneme: Jak si troufáš prodat armádního slona? A hned bude radši vojákem Jipem, který pochoduje k severním hranicím, než zločincem Gayem, kterého by mohli i zastřelit.

VOJÁK · Myslíte, že tohle bude považovat za slona?

JESSE · Vypadá to snad tak špatně?

URIA · Říkám vám, že to za slona považovat bude. Ten by i v téhle flašce od piva viděl slona, kdyby na ni někdo ukázal a řekl: Tohle slona koupím.

VOJÁK · Budete tedy potřebovat kupce.

URIA *vola* · Vdovo Begbicková! *Begbicková se objeví.* Dělala byste nám kupce?

BEGBICKOVÁ · Ale dělala, jestli mi pomůžete balit. Nemůžu tady nechat kantýnu stát.

URIA · Tak řekněte muži, co přijde, že chcete koupit tohle slona, a my vám to pomůžeme spakovat. Bude to jedna dvě.

BEGBICKOVÁ · Dobře. *Vrací se.*

GALY GAY *vchází* · Už je slon tady?

URIA · Pane Gayi, celá věc se rozjíždí na plně obrátky. Jde o přespočetného a nezaregistrovaného armádního slona jménem Billy Hūmph. Záleží jedině na tom, aby se bez rozruchu vydražil — soukromníkovi samozřejmě.

GALY GAY · To je jasné. A kdo jej vydraží?

URIA · Někdo, kdo bude předstírat majitele.

GALY GAY · Kdo ho ale bude předstírat?

URIA · Chcete ho předstírat vy, pane Gayi?

GALY GAY · A máte kupce?

URIA · Máme.

GALY GAY · Jedině, když se přitom neřekne mé jméno.

URIA · Jasně. Nechcete cigáro?

GALY GAY *nedůvěřivě* · Proč?

URIA · Čistě pro klid. Slon je totiž tak trochu nachlazen.

GALY GAY · Kde je kupec?

BEGBICKOVÁ *přichází* · Ach pane Gayi, sháním slona. Nevíte o nějakém?

GALY GAY · Možná že bych o nějakém věděl, vdovo Begbicková.

BEGBICKOVÁ · Napřed mi ale odnese tuhle stěnu, za chvíli přijedou s kanóny.

VOJÁCI · Odnesem, vdovo Begbicková.

*Vojáci bourají jednu ze stěn kantýny. Nevy-
razná maketa slona je hotová.*

JESSE *Begbickové* · Tak vám řeknu, vdovo Begbicková, že to, co se tady děje, je z vyššího hlediska vlastně událost historická. Co se tady totiž děje? Bere se pod lupu osobnost, zkoumá se charakter. Věcem se jde na kloub. I s pomocí techniky. U svěráku a běžícího pásu jsou si člověk velký a malý rovní i postavou. Osobnost! Už staří Asyřané, vdovo Begbicková, znázorňovali osobnost jako strom, který se košatí. Tak, košatí! Nakonec se prostě zase odkošatí, vdovo Begbicková. Co říká Kopernikus? Co se točí? Země se točí. Země, a tím taky člověk. Podle Koperníka. Říká tedy, že člověk není osou toho všeho. Jen se na něj podívejte. Něco takového osou? Překonané stanovisko. Člověk je úplná nula! Moderní věda dokázala, že všechno je relativní. Co to znamená? Stůl, lavice, voda, lžice na obouhání, všechno je relativní. Vy, vdovo Begbicková, já... všechno relativní. Podívejte se mi do očí, vdovo Begbicková, je to historický okamžik. Člověk je osou, ale jenom relativně. *Oba odcházejí.*

■

Číslo jedna

URIA *vyvolává* · Číslo jedna: Transakce se slonem. Kulometný oddíl odevzdává slona muži, který nechce, aby byl jmenován.
GALY GAY · Ještě lok šerry brandy, ještě čouda z brazilského cigára, a do toho.
URIA *mu představuje slona* · Billy Humph, šampion Bengálska, slon ve službách Velké armády.

MUŽ JAKO MUŽ

GALY GAY *spatří slona a lekne se* · Tohle že je ten armádní slon?

JEDEN Z VOJÁKŮ · Je zrovna silně nachlazen, jak se pozná už z toho, že má zábal.

GALY GAY *obchází znepokojeně slona* · Copak zábal, o ten ani tak nejde.

BEGBICKOVÁ · Mám zájem. *Ukáže na slona.* Prodejte mi toho slona.

GALY GAY · Vy toho slona chcete opravdu koupit?

BEGBICKOVÁ · Nezáleží mi na tom, jestli je velký nebo malý, ale prostě po slonovi toužím už od dětských let.

GALY GAY · A odpovídá tenhle opravdu vašim představám?

BEGBICKOVÁ · Když jsem byla malá, chtěla jsem slona velkého jako Hindúkuš, ale teď to tenhle spraví taky.

GALY GAY · Nu, jestli toho slona opravdu chcete koupit, vdovo Begbicková, je v mém držení.

VOJÁK *přiběhne zezadu* · Pst... pst... Krvavá pětka prochází Campem a prohlíží vagony.

VOJÁCI · Tajfun!

BEGBICKOVÁ · Zůstaňte tady, nerada bych o toho slona přišla. *Begbicková a vojáci rychle odcházejí.*

URIA *Gayovi* · Ujměte se na chvíli slona. *Dá mu do ruky provaz.*

GALY GAY · Ale co já, pane Urio? Co se mnou?

URIA · Jen tu zůstaň. *Běží za ostatními vojáky.*

Galy Gay drží slona za nejzazší konec provazu.
GALY GAY *sám* · Matka mi říkala: Člověk nikdy nic neví najisto. Ale ty, Galy Gayi,

vůbec nic nevíš. Dnes ráno jsi vyšel, abys koupil malou rybu, ale teď už máš velkého slona a nikdo neví, co bude zítra. Nu, jaképak fraky? Hlavně že dostaneš svůj šek.

URIA *se podtvá dovnitř* · Opravdu, vůbec si ho nevíš. Drží se od něho co nejdál. *Je vidět, jak Fairchild jde vzadu kolem.* Tygr z Kilkoj tudy jen prošel. *Urii, Begbicková a ostatní vojáci se vracejí dovnitř.*

■

Číslo dvě

URIA *vyvolává* · Teď přijde další transakce, číslo dvě: Vydražování slona. Muž, který nechce, aby byl jmenován, slona prodá. *Galy Gay si dojde pro zvonek, Begbicková postaví doprostřed jeviště dřevěné vědro dnem vzhůru.*

JEDEN Z VOJÁKŮ · Máš o slonovi ještě pochybnosti?

GALY GAY · Jaképak pochybnosti, když je na slona kupec.

URIA · Jak je na slona kupec, tak je všechno v pořádku, co?

GALY GAY · Na to můžu jedině přisvědčit. Slon jako slon, zvláště když je kupec.

Postaví se na vědro a drží slona, který stojí vedle něho uprostřed skupinky.

Aukce začíná! Tímto dražím Billy Humphha, šampiona Bengálska. Narodil se v jižním Paňdžábu, tak, jak ho tady vidíte. Sedm rážů mu stálo u kolébky. Jeho matka byla bílá. Je mu pětadesát let. To není žádné stáří. Váží třináct centů a vymýtí les je pro něho hračkou. Billy Humph reprezentuje pro každého malé jmění.

URIA · Tady je vdova Begbicková s šekem. BEGBICKOVÁ · A je ten slon váš?

GALY GAY · Je můj jako tahle má noha.

JEDEN Z VOJÁKŮ · Billy je už asi dost starý, že stojí pořád tak strnule.

BEGBICKOVÁ · Budete ho muset dát levněji.

GALY GAY · Dal jsem za slona sám dvě stě rupií a ty za něj dostanete, i když bude nad hrobem.

BEGBICKOVÁ *jej prohlíží* · Dvě stě rupií? Jen se podívejte na to vytahané břicho!

GALY GAY · Myslím přesto, že je pro vdovu jak dělaný.

BEGBICKOVÁ · Dobře. Ale je zdravý? *Billy Humph močí.* To mi stačí. Vidím, že slon je zdravý. Pět set rupií.

GALY GAY · Pět set rupií poprvé, podruhé, potřetí. Vdovo Begbicková, slon je váš, převezměte jej ode mě, jeho dosavadního majitele, a zaplatte šekem.

BEGBICKOVÁ · Vaše jméno?

GALY GAY · Nemá být uvedeno.

BEGBICKOVÁ · Pane Urio, půjčte mi, prosím vás, tužku, abych mohla šek vyplnit, a to na pána, který nechce být jmenován.

URIA *stranou k vojákům* · Až šek přijme, tak ho popadnete.

BEGBICKOVÁ · Tak tady je šek, muži, který nechceš být jmenován.

GALY GAY · A tady slon, vdovo Begbicková.

JEDEN Z VOJÁKŮ *položil Gayovi ruku na rameno* · Jménem anglické armády, copak to děláte?

GALY GAY *se přihloupě usměje* · Já? Nic.

VOJÁK · Copak to máte za slona?

GALY GAY · Slona? Jakého?

VOJÁK · Hlavně toho za vámi. Jen žádné vytáčky!

GALY GAY · Toho slona neznám.

VOJÁCI · Ale!

JEDEN Z VOJÁKŮ · Můžeme dosvědčit, že pán tvrdil, že je jeho.

BEGBICKOVÁ · Tvrdil, že je slon jeho jako tahle jeho noha.

GALY GAY *chce odejít* · Musím bohužel domů, žena mě už čeká. *Razí si skupinkou cestu.* Vrátním se, abych to s vámi domluvil.

Dobry večer! *Billymu, který jde za ním.*
Zůstaň tady, Billy, nebuď tak paličatý.
Dostaneš nažrat.

URIA · Stůj! Namířte armádní pistole na toho
zločince! Že je to zločinec, o tom nemůže
být pochyb.
Polly umíř Billy Humphu se hlasitě zasměje.
Uria jej udeřt.
Drž hubu, Polly!
Vrchní část celtoviny se sesmekne, je vidět
Pollyho.

POLLY · Sakra!
Galy Gay, teď úplně zmaten, se dívá na
Pollyho a pak z jednoho na druhého. Slon
uteče.

BEGBICKOVÁ · Co to? Vždyt to vůbec není
slon, ale celtovina a pod ní dva chlapci!
Všecko je podvod! Dostala jsem za pravé
peníze nepravého slona.

URIA · Vdovo Begbicková, ihned zločince
spoutáme a hodíme do latríny.
Vojáci spoutají Galy a strčí ho do jámy tak,
že mu vyčuhuje jen hlava. Je slyšet, jak kolem
projíždí dělostřelectvo.

BEGBICKOVÁ · Už nakládají kanóny! Kdy-
pak mi sbalíte kantýnu? Nejenom tenhle
váš člověk, ale taky stanoviště mé kantý-
ny se má změnit.
Všichni vojáci se pustí do práce. Dříve než
skončí, Uria je vyžene. Begbicková přichází
s košem, v němž má špinavé stanové dílce,
poklekne před malou prohlubní a pere. Galy
Gay naslouchá její písni.
I já jsem měla jméno,
a kdokoli ve městě to jméno zaslechl,
řekl, že má
dobrý zvuk.
Ale jedné noci jsem vypila čtyři sklenky
žitné
a příštího rána stálo na mých dveřích
napsáno křídou
škaradé slovo.

I odnesl si mlékař opět své mléko.
Bylo po jmeně.

Ukáže plátno.
Jak plátno, co bylo bílé a zašpiní se
a může zase zbelet, vyperěš-li je —
ale podrž je proti světlu a uvidíš: není
to už
totéž plátno.

Neříkej své jméno tak zřetelně. Načpak?
Vždyt jím přece označuješ někoho jiného.
A načpak říkat své mínění tak nahlas,
zapomeň přece na ně.

Jaképak mínění to vlastně bylo?
Nerozpomínej se
na žádnou událost déle, než sama trvala.

Zptvá.
Netrvej na vlně, která
se o tvou nohu tříští. Dokud
budeš stát ve vodě, nové a nové vlny
budou se o tvou nohu tříštit.

■
Číslo tři

URIA *vyvolává.* · Teď je na radě transakce číslo
tři: Proces s mužem, který nechtěl být
jmenován. Udělejte kolem zločince kruh a
zahajte výslech; neustaňte, dokud se ne-
dovíte pravdu.

GALY GAY · Prosím o dovolení, abych směl
něco povědět.

URIA · Človče, napovídáš toho dnes v noci
ažaz. Kdo z vás ví, jak se jmenoval muž,
který veřejně nabízel slona?

JEDEN Z VOJÁKŮ · Jmenoval se Galy Gay.
URIA · Kdo to dosvědčí?

VOJÁCI · My to dosvědčíme.

URIA · Co na to říká obžalovaný?

GALY GAY · Byl to někdo, kdo nechtěl, aby
byl jmenován.
Vojáci reptají.

JEDEN Z VOJÁKŮ · Slyšel jsem, jak říká,
že je Galy Gay.

URIA · A ty nejses Galy Gay?

GALY GAY *mazaně.* · Inu, kdybych byl Galy
Gay, tak bych možná byl tím, koho hle-
dáte.

URIA · Nejses tedy Galy Gay?

GALY GAY *zabrumlá.* · Ne, nejsem.

URIA · A byl jsi při tom, když se dražil Billy
Humph?

GALY GAY · Ne, nebyl.

URIA · Ale že jej prodával někdo, kdo se jme-
noval Galy Gay, tos viděl?

GALY GAY · Ano, to můžu dosvědčit.

URIA · Byl jsi tedy přeci jen při tom.

GALY GAY · To můžu dosvědčit.

URIA · Slyšeli jste? Vidíte měsíc? Měsíc vyšel,
ale uvízl v téhle zatracené sloní záleži-
tosti. Pokud jde o Billy Humphu, tak
přece jenom nebyl docela v pořádku.

JESSE · Ne, to určitě nebyl.

JEDEN Z VOJÁKŮ · Ten člověk říkal, že
jde o slona, ale přitom to ani opravdový
slon nebyl, byl z papíru.

URIA · Prodával tedy něco, co opravdovým
slonem nebylo. A to se samozřejmě trestá
smrtí. Co ty na to?

GALY GAY · Slonovi by možná nepřípadal
jako slon. Tohle přesně rozlišit je dost
těžké, vznešený soude.

URIA · Samozřejmě, je to setsakra zamotané,
ale přesto si myslím, že tě budou musít
zastřelit, poněvadž jseš náramně po-
dezřelý. *Galy Gay mlčí.* Víš, slyšel jsem
o vojákovu, který se jmenoval Jip. Ne-
jednou to také při nástupu potvrdil.
A tenhle Jip chtěl kdekomu namluvit, že
se jmenuje Galy Gay. Nejses snad ty ten
Jip?

GALY GAY · Ne, to zaručeně nejsem.

URIA · Nejmenuješ se tedy Jip? A jak se tedy
jmenuješ? Nevíš, co bys odpověděl? Jseš

tedy asi někdo, kdo nechce být jmeno-
ván? Nejses snad ten, kdo při prodeji
slona nechtěl být jmenován? Zase mlčíš?
To je náramně podezřelé, to se už po-
malu rovná přiznání. Ten zločinný pro-
davač slona prý měl taky vousy — a
ty vousy máš. Pojďte, soud se poradí.
Zajde s vojáky dozadu. Dva zůstanou u Galy
Gaye.

URIA *při odchodu.* · Už nechce být Galy Gayem.
GALY GAY *po chvíli.* · Slyšíte, co říkají?

JEDEN Z VOJÁKŮ · Ne.

GALY GAY · Říkají, že jsem ten Galy Gay?

DRUHÝ VOJÁK · Říkají, že to už není jisté.

GALY GAY · Pamatuj si, muži: jeden jako
druhý, kus jako kus, všecko jedno.

DRUHÝ VOJÁK · Ví se už, proti komu se
bude válčit?

PRVNÍ VOJÁK · Jestli potřebujou bavlnu,
tak to bude Tibet, a jestli potřebujou
vlnu, tak to bude Pamír.

JESSE *přichází.* · Není ten spoutaný člověk, co
tady sedí, Galy Gay?

PRVNÍ VOJÁK · Hej, muži, odpověz!

GALY GAY · Myslím, že si mě s někým ple-
teš, Jessi. Jen se pořádně podívej!

JESSE · Copak nejses Galy Gay? *Galy Gay vrtí*
hlavou. Zmizte na okamžik, musím si
s ním promluvit, když ho zrovna od-
soudili k smrti.

Oba vojáci odcházejí dozadu.

GALY GAY · Je to pravda? Ach Jessi, pomoz
mi, jseš přeci zkušený voják.

JESSE · A jak k tomu vlastně došlo?

GALY GAY · Inu, Jessi, ani nevím. Popíjeli
jsme a kouřili a já jsem zřejmě tak dlou-
ho žvanil, až jsem přišel o duši.

JESSE · Zaslechl jsem tam u nich, že se má
popravit nějaký Galy Gay.

GALY GAY · To není možné.

JESSE · A nejses snad Galy Gay?

GALY GAY · Setři mi pot, Jessi.

JESSE *tak učít* · Podívej se mi přece do očí!
Jsem Jesse, tvůj přítel. Nejseš snad Galy
Gay z Kilkoj?

GALY GAY · Ne, myslíš se.

JESSE · Přišli jsme z Kánkérdanu čtyři. Byl
jsi snad s námi?

GALY GAY · Ano, v Kánkérdanu jsem byl
s vámi.

JESSE *zajde dozadu k vojákům* · Měsíc ještě ne-
vyšel a už chce být Jipem.

URIA · Ale měli bychom ho ještě víc postrašit.
Je slyšet, jak kolem rachotí lafety.

BEGBICKOVÁ *přichází* · Děla, Urio! Pomoz
mi složit plachty. A vy bourejte dál!
*Vojáci odolávají další části kantýny do vagónu.
Zůstává stát jen jediná dřevěná stěna. Urio
skládá s Begbickovou plachtu.*

BEGBICKOVÁ · Také jsem mluvila s mnoha
lidmi a pozorně
jsem naslouchala a vyslechla mnohé ná-
zory

a jak mnozí o mnohém říkají, že je to
zcela jisté!

Ale po návratu mluvili jinak, než mlu-
vivali dříve.

A o jiných věcech říkali, že jsou jisté.

I řekla jsem si, že z jistých věcí

nejjistější je pochybování.

*Urio odejde dozadu. Také Begbicková odchází
kolem Galy Gaye dozadu. Nese koš s prádlem a
zptává.*

Netrvej na vlně, která
se o tvou nohu tříští. Dokud
budeš stát ve vodě, nové a nové vlny
budou se o tvou nohu tříštit.

GALY GAY · Vdovo Begbicková, prosím vás,
dojděte pro nůžky a ustříhňte mi vousy.

BEGBICKOVÁ · Pročpak?

GALY GAY · Mám pro to důvody.

*Begbicková mu ustříhne vousy a uloží je do
sátku, který donese do vagónu. Vojáci se objevují
znovu.*

Číslo čtyři

URIA *vyvolává* · Teď přijde transakce číslo čtyři:
Zastřelení Galy Gaye ve vojenských ubi-
kacích Kilkoj.

BEGBICKOVÁ *jde k němu* · Pane Urio, mám
tady něco pro vás.

Šeptá mu cosi do ucha a dá mu šátek s vousy.

URIA *zajde k žumpě za Galy Gayem* · Obžalo-
vaný, chceš nám ještě něco povědět?

GALY GAY · Vznešený soude! Slyšel jsem,
že zločinec, který prodal slona, byl muž
s vousy. Já ale žádné nemám.

URIA *mu ukáže beze slova šátek s vousy. Ostatní se
smějí* · A co tohle? Teď ses teprve usvěd-
čil, člověče. Zbavil ses vousů, a to ukazu-
je, že nemáš čisté svědomí. Pojď, muži
beze jména, a slyš rozsudek stanného
soudu z Kilkoj: Budeš zastřelen pěti ra-
namy z pušky.

Vojáci vytáhnou Galy Gaye z žumpy.

GALY GAY *křičí* · To nemůžete!

URIA · Ale stane se to. Dobře naslouchej,
muži. Za prvé budeš zastřelen proto, žeš
armádě ukradl slona, což je krádež. Za
druhé, žeš toho slona, který ani slonem
nebyl, prodal, což je podvod. A za třetí,
že se nemůžeš vykázat ani jménem, ani
průkazem, takže jseš možná vyzvědač, což
je vlastizrada.

GALY GAY · Ach Urio, proč mi tohle děláš?

URIA · Teď pojď a chovej se jako dobrý voják,
tak, jak ses to u armády učil. Jedem!
Dělej, ať tě můžeme zastřelit.

GALY GAY · Ach nespěchejte, nejsem ten,
koho hledáte. Vůbec ho neznám. Jme-
nuju se Jip, můžu to odpřisáhnout. Co už
je slon ve srovnání s lidským životem?
Žádného slona jsem neviděl! To, co jsem
držel, byl provaz. Prosím vás, počkejte!

Jsem někdo docela jiný. Nejsem Galy
Gay. Nejsem!

JESSE · Ale jseš, kdopak bys byl. Pod třemi
gumovnicí Kilkoj uvidí Galy Gay
tryskat svou krev. Jdi, Galy Gayi.

GALY GAY · Bože můj, zadržte! Musí se
sepsat protokol. Musí se uvést důvody
a to, že jsem to nebyl a že se ani Galy
Gay nejmenuju. Všecko se musí pořádně
uvázat. Když se má někdo odpravit, tak
se to přece nedá odbýt jen tak narychlo.

JESSE · Marš!

GALY GAY · Jaképak marš! Nejsem ten,
kterého hledáte. Nechtěl jsem nic jiného
než koupit rybu. Ale kdepak tady dostanu
rybu? Co ty kanóny, co se tady valí
kolem? Co ta muzika, která tady tak
vřeští? Ne, nehnu se odtud, ani kdybych
se trávy měl chytat! Žádám, aby se s tím
vším udělal konec. Pročpak tady nikdo
není, když chtějí odpravit člověka?

BEGBICKOVÁ · Jestli nebudete hotovi, než
začnou nakládat slony, tak se těšte!
*Odchází. Vedou Galy Gaye dozadu a zase do-
předu; kráčí jako hrdina nějakého tragického
dramatu.*

JESSE · Udělejte místo pro delikventa, kterého
stanný soud odsoudil k smrti!

VOJÁCI · Podívejte, tady vedou někoho na
popravu! Je ho možná škoda, není ještě
starý. Zaručeně neví, jak k tomu přišel.

URIA · Zastavit stát! Chceš se ještě vymocit?

GALY GAY · Ano.

URIA · Ohlíďteje ho.

GALY GAY · Zasluchl jsem, že musí být
hotovi, než přijdou sloni. Musím teda
dělat pomalu, abych se slonů dočkal.

VOJÁCI · Dělej!

GALY GAY · Nemůžu. Je tohle měsíc?

VOJÁCI · Je. Připozdilo se.

GALY GAY · Není tohle bar vdovy Begbic-
kové, kde jsme vždycky popíjeli?

URIA · Ne, hochu. Tohle je střelnice, a tohle
tady je zeď, před kterou se leckdo po-
mokří. Haló, vy tam! Zaujměte posta-
vení! A nabijte flinty! Ale musí jich být
pět.

VOJÁCI · Při tomhle světle je špatně vidět.

URIA · To je pravda, světlo je mizerné.

GALY GAY · Slyšíte? Nejde to. Musíte přece
při střílení vidět.

URIA *Jessovi* · Vem tamhle tu papírovou lu-
cernu a posvit na něho. *Žaváže Galy
Gayovi oči. Hlasitě.* Nabijte pušky! *Tiše.*
Co to děláš, Polly? Vždyť tam strkáš
ostrou. Vyndej to.

POLLY · Ach promiňte, málem jsem nabil
doopravdy. Moc nescházelo a stalo se
neštěstí.

*Je slyšet, jak se vzadu blíží sloni. Vojáci na
chvilku strnou.*

BEGBICKOVÁ *volá za scénou* · Sloni!

URIA · Žádná pomoc! Rozsudek se musí vy-
konat. Počítám do tří. Ráz!

GALY GAY · Tak, teď je toho ale dost, Urio.
A sloni tady přece už jsou taky. Mám
tu ještě zůstat stát, Urio? Pročpak jste
najednou všichni tak ztichli?

URIA · Dva!

GALY GAY *se směje* · Jseš legrační chlap,
Urio. Nevidím na tebe, poněvadž jste
mi zavázali oči. Ale podle hlasu by člověk
pomalu řekl, že to myslíš doopravdy.

URIA · A jedna jsou...

GALY GAY · Zadrž! Neříkej tři, aby tě to
nemrzelo! Jestli teď vystřelíte, tak mě
přece zasáhnete. Zadržte! Ne, ještě ne-
střílejte! Vyslyšte mě! Přiznávám se!
Přiznávám se, že nevím, co se se mnou
děje. Uvěřte mi a nespěchejte se! Jsem člo-
věk, který neví, kdo je. Ale Galy Gay
nejsem, to vím. Nejsem ten, co ho máte
zastřelit. Avšak kdo vlastně jsem? Vypad-
lo mi to z paměti; včera večer, když

pršelo, jsem to ještě věděl. Včera večer přece pršelo? Prosim vás, jestli se díváte sem nebo prostě k místu, odkud přichází tenhle hlas, tak to jsem já. Tomu místu říkejte Galy Gay nebo nějak jinak. Smilujte se, dejte mi kousek masa! Tam, kde zmizí a odkud časem zase vyjde, je Galy Gay. Aspoň tohle: Jestli najdete někoho, co zapomněl, kdo je, tak to jsem já. A toho pak, prosím vás, nechte ještě jednou běžet!

Uria cosi Pollymu pošeptal; Polly běží za Galy Gaye a pozvedne proti němu silný klacek.

URIA · Jednou nebo nikdy, všechno jedno! Tři! *Galy Gay vykřikne.*

URIA · Palte!

Galy Gay omdlí.

POLLY · Počkat! Svalil se sám od sebe!

URIA *křičí* · Palte! Ať ještě zaslechne, že je po něm.

Vojáci vystřelí do vzduchu.

URIA · Nechte ho tady ležet a připravte se na odchod.

Galy Gay zůstane ležet, všichni ostatní odcházejí.

■

a

Před naloženým vagónem sedí u stolu s pěti židlemi Begbicková a trojice vojáků. Stranou leží Galy Gay, přikryt pytle.

JESSE · Někdo jde. To bude seržant. Bude nám strkat nos do našich záležitostí. Vdovo Begbicková, zabráníte mu v tom? Podaří se vám to?

Je vidět, jak se Fairchild blíž v civilu.

BEGBICKOVÁ · Podaří. Vždyť to, co sem jde, je civil. *Fairchildovi, který stane ve dveřích.* Pojd si k nám sednout, Charlesi.

FAIRCHILD · Aha, tady tě mám, zvrhlice! *Před Galy Gayem.* Co je to za pivní mrtvolu? *Mlčené. Udeřt do stolu.* Pozor!

URIA *mu zezadu narazí klobouk* · Drž hubu, civile! *Smích.*

FAIRCHILD · Jen si poslužte, chásko! Pohlédte na mé ustrojení a smějte se! Vymažte mé jméno, které znají od Kalkaty až po Kuč-Bihár! Dejte mi napít, a pak vás odstřelím!

URIA · Měl byste nám, milý Fairchilde, ukázat názorně, jak umíte střílet.

FAIRCHILD · Ne.

BEGBICKOVÁ · Čarostřelci odolá sotva jedna žena z desíti.

POLLY · Pustte se, do toho, Fairchilde!

BEGBICKOVÁ · Měl byste to doopravdy zkusit. Už kvůli mně.

FAIRCHILD · Ach ty poběhlice jedna babylónská! Tak pozor! Položím sem vejce. Z kolika kroků?

POLLY · Ze čtyř.

FAIRCHILD *udělá deset kroků, Begbicková je hlasitě počítá* · Tady vidíte docela obyčejnou armádní pistoli. *Střelí.*

JESSE *se jde podívat* · Vejce je celé.

POLLY · Ani škrábnuté.

URIA · Je spíš pevnější než bylo.

FAIRCHILD · To je divné. Myslel jsem, že se střelím.

Hlučný smích.

FAIRCHILD · Dejte mi napít! *Pije.* Jestli vás všechny nerozmáčknu mezi prsty jako štěnice, tak ať už se nejmenuju Krvavá pětka.

URIA · Jak jste k tomu jménu vůbec přišel?

JESSE *zase na svém místě* · To byste nám měl povědět.

FAIRCHILD · Mám, paní Begbicková?

BEGBICKOVÁ · Sotva jedna žena ze sedmi by odolala divousovi a rváči.

FAIRCHILD · Tak si teda představte řeku Džadze a pět hindů. Ruce na zádech spontané. A měš obyčejnou armádní bouchačkou, jak jim s ní mávám před nosy. Tahle pistole už párkrát nespustila, povídám. Musím ji vyzkoušet. Tak. A střelím. Bác, první! Bác, druhý! — a takhle ještě třikrát. To je všechno, pánové. *Usedne.*

JESSE · A tímhle jste si vysloužil jméno, které tady z té vdovy udělalo vaši otrokyni? Ze stanoviska čistě lidského by se ovšem o vašem chování také dalo tvrdit, že bylo odporné a že jste prostě prase!

BEGBICKOVÁ · Cožpak jste opravdu netvor?

FAIRCHILD · Velmi bych litoval, kdybyste měla ten dojem. Moc mi na vašem mínění záleží.

BEGBICKOVÁ · A je pro vás také rozhodující?

FAIRCHILD *ji pohlédne hluboko do očí* · Naprosto.

BEGBICKOVÁ · Pak tedy zastávám mínění, že je třeba sbalit kantýnu a že na soukromé věci již není čas, miláčku. Slyším už, jak kolem klušou jezdci a nakládají koně do vagónů.

Je slyšet jezdce.

POLLY · Nebo snad na svých sobeckých přáních trváte, pane? Ačkoliv jezdci už nakládají koně a ačkoliv slyšíte, že se kantýna musí z vojenských důvodů sbalit?

FAIRCHILD *zaře* · Ano, trvám! Dejte mi napít!

POLLY · Tak to tedy s tebou bude krátký proces, chlapče!

JESSE · Pane, nedaleko vás leží pod hrubou celtovinou muž v polním mundúru britské armády. Odpočívá po tvrdé práci. Ještě před čtyřiaadvaceti hodinami

ležel — z vojenského hlediska — po čtyřech. Lecal se hlasu vlastní ženy. Nebyl bez cizí pomoci schopen koupit ani rybu. Byl za cigaretu ochoten zapomenout, jak se jmenoval jeho vlastní otec. Pár lidí se ho ujalo, poněvadž zrovna věděli o práci, která se pro něj hodila. Procesem, ne sice zcela bezbolestným, se z něho teď stal muž, který v nastávajících bitvách bude na svém místě. Ty jsi ale zato poklesl na úroveň civilisty. Ve chvíli, kdy se armáda dává na pochod, aby na severních hranicích udělala pořádek, bráníš ty, syčáku, vědomě majitelce kantýny, aby naložila svůj pivní salón do vlaku. Ačkoliv dobře víš, že bez rumu není šturmu.

POLLY · Budeš vůbec při závěrečném nástupu s to naše jména vnímat tak, abys je mohl zapsat do seržantské knížky? V té je přece musíš bezpodmínečně mít!

URIA · Jak v tomhle stavu vůbec ještě chceš předstoupit před vojsko, které baží po tom, aby se svým nesčetným nepřátelům postavilo hrdě na odpor? Vstaň!

Fairchild se opile zvedá.

POLLY · Tomu říkáš vstát?

Kopne jej do zadnice tak, že se Fairchild svalí.

URIA · Tomuhle se kdysi říkalo Tajfun! Hodte ten vrak do houští, aby nedemorali-zoval armádu!

Trojice jej odvléká dozadu.

VOJÁK *přiběhne a zastaví se vzadu* · Je tady seržant Charles Fairchild? Generál prikazuje, aby své rotě dal ihned nastoupit u nákladového nádraží.

FAIRCHILD · Neprozradte, že to jsem já.

JESSE · Žádný seržant toho jména tady není.

■

Begbicková a trojice vojáků si prohlížejí Galy Gaye, který dosud leží pod pytle.

URIA · Vdovo Begbicková, jsme s montáží hotovi. Máme dojem, že proměna našeho muže je skončena.

POLLY · Teď by potřeboval už jen jedno: aby k němu někdo promluvil.

JESSE · Vdovo Begbicková, nemáte pro tyhle účely něco vhodného?

BEGBICKOVÁ · Mám, a taky něco k jídlu. Vemte tady tu bednu, napište na ni uhlím „Galy Gay“ a udělejte za jménem křížek. *Trojice to provede.* A teď se seřadte v pohřební průvod a odnesete jej k poslednímu odpočinku. Ale za devět minut musíte být hotovi. Dvě hodiny a jedna minuta.

URIA *zvolá* · Transakce číslo pět! Pohřeb a smuteční projev nad Galy Gayem, posledním člověkem, který v roce devatenáct set pětadvacet měl ještě charakter.

Vojáci přicházejí a balí své torny.

Pozvedněte tady tu bednu a seřadte se v pěkný pohřební průvod!

Vojáci se vzadu řadí s bednou.

JESSE · A já k němu přistoupím a řeknu: Prones smuteční řeč nad Galy Gayem! *Begbickové.* Jíst se mu nebude chtít.

BEGBICKOVÁ · Takovému se chce jíst, i když už je nebožtíkem.

Zajde s košem za Galy Gayem, stáhne z něho pytel a dá mu najíst.

GALY GAY · Ještě!

Přidá mu; potom Uriovi naznačí, aby pohřební průvod vykročil.

GALY GAY · Koho to nesou?

BEGBICKOVÁ · Muže, kterého před chvílí zastřelili.

GALY GAY · Jak se jmenuje?

BEGBICKOVÁ · Moment. Jestli se nemýlím, tak Galy Gay.

GALY GAY · A co s ním teď chtějí udělat?

BEGBICKOVÁ · S kým?

GALY GAY · S tím Galy Gayem.

BEGBICKOVÁ · Pohřbít ho.

GALY GAY · Byl to člověk dobrý nebo špatný?

BEGBICKOVÁ · Především nebezpečný.

GALY GAY · Však proto ho taky nakonec zastřelili; byl jsem při tom.

Pohřební průvod pokračuje v cestě. Jesse se zastaví a osloví Galy Gaye.

JESSE · Není tohle Jip? Jipe, ihned vstaň! Musíš nad tímhle Galy Gayem pronést smuteční řeč! Znal jsi ho přece, a možná líp než my.

GALY GAY · Copak mě vůbec vidíte tam, kde zrovna jsem? *Jesse naň ukáže.* Ano, to by odpovídalo. Copak teď dělám? *Pokřičí paži.*

JESSE · Ohnul jsi ruku.

GALY GAY · Ohnul jsem tedy dvakrát ruku. A co dělám teď?

JESSE · Teď si vykračujes jako voják.

GALY GAY · Chodíte taky tak?

JESSE · Zrovna tak.

GALY GAY · Jak mi ale říkáte, když něco chcete?

JESSE · Jipe.

GALY GAY · Prosim vás, řekněte: Jipe, projdi se!

JESSE · Jipe, projdi se! Projdi se mezi gumovníky a připrav si smuteční řeč nad Galy Gayem!

GALY GAY *zajde pomalu za bednu* · Je tohle bedna, co v ní leží?

Obejde průvod, který bednu nese. Jde stále rychleji a chce utéci. Begbicková jej zadrží.

BEGBICKOVÁ · Je ti něco? Proti všem nemocem, dokonce i proti choleře má armáda leda ricinový olej. Nemocí, na které ricinový olej neplatí, se voják vystríhá. Chceš ricinový olej?

GALY GAY *vrčí hlavou* ·

Má matka zaškrtila v kalendáři ten den, kdy mě porodila, a to, co křičelo, to jsem byl já.

Ten uzlík masa, nehtů a vlasů, to jsem já, to jsem já.

JESSE · Ano, Jeraiah Jip, Jeraiah Jip z Tipperary.

GALY GAY · Člověk, který za spropitné nosil okurky, člověk, kterého podvedl slon, člověk, který pro nedostatek času musil spát na židli. V chýši se mu totiž vařila voda na rybu. Také kulomet ještě nebyl vyčištěn, poněvadž dostal darem cigáro a pět ran z pušek, z nichž jedna nevyšla. Jakkpak se jmenoval?

URIA · Jip. Jeraiah Jip.

Vlaky pískají.

VOJÁCI · Vlaky už pískají! Udělejte si to sami. *Odhodí bednu a běží pryč.*

JESSE · Za šest minut se celý transport dá do pohybu. Bude muset jít s námi tak, jak je.

URIA · Poslouvej, Polly, a také ty, Jessi! Kamarádi! Zůstali jsme tři, a teď, kdy vlas, na kterém visíme nad propastí, se už už trhá, poslouvejte dobře, co vám před poslední zdí Kilkoy dvě hodiny po půlnoci povím. Muži, kterého potřebujeme, se musí doprát aspoň chvílka na to, aby se mohl proměnit na věčné časy. A proto já, Uriá Shelley, teď vytahuju armádní pistoli a říkám vám, že vás odprásknu, jestli se mi hnete.

POLLY · Jak se do bedny podívá, je konec.

Galy Gay se posadí k bedně.

GALY GAY · Ihned bych zemřel, kdybych měl pohlédnout

do bedny na prázdnou tvář

jednoho svědomí, na tvář, již kdysi jsem znal, z vodní hladiny,

do níž pohlédl kdosi, jenž zemřel, jak vím.

Proto nemohu otevřít tuto bednu!

Je strach ve mně obém, neboť možná jsem já ten obojí, jenž právě teprv vznikl na měnlivém povrchu země, netopýří bytost, odpoutaná od pupeční šňůry, visící

mezi gumovníky a chatrčí, půlnoční bytost,

jež ráda by byla veselá.

Kus jako kus, člověk jako člověk.

Dokud mu někdo nepropůjčí jméno.

Proto

bych přece jen rád pohlédl do této truhly, vždyť srdce lpí na rodičích.

Dejme tomu les. Byl by lesem, kdyby jím nikdo nešel? A kdyby byl i ten, jenž tamtudy šel, kde byl les — jakpak se poznají?

Vidí v rákosí své šlépěje,

do nichž se hrne voda — řekne mu něco ta louže?

Jaké je vaše mínění?

Podle čeho pozná Galy Gay, že vskutku je Galy Gayem?

Kdyby mu usekli ruku

a kdyby ji našel v nějaké díře ve zdi,

poznalo by oko Galy Gaye ruku Galy Gaye?

A zvolala by noha Galy Gaye: tohle je má noha?

Proto do této truhly nepohlédnu.

Podle mého soudu není také rozdíl

mezi ano a ne tak přílišný.

A kdyby Galy Gay nebyl Galy Gayem, byl by synem kojenným jednou matkou,

která

by byla matkou někoho jiného, kdyby

nebyla matkou jeho — byl by tedy tak jak tak kojen.

A byl by počat v březnu, nikoli v září,

vyjímaje ovšem případ, že namísto v březnu by byl počat teprve v září tohoto roku nebo již v září roku předchozího, což představuje rozdíl pouhého jednoho roku, který z jednoho člověka dělá člověka jiného.

A mne, té jedné i té druhé části mého já, nás potřebují a jsme tudíž upotřebitelní. I nepohlédl jsem na toho slona, přimhuřuji oko, co mne se týče, a odkládám to, co je na mně neoblíbeného a rázem jsem tu vítán.

Je slyšet, jak se vlaky rozjíždějí.

GALY GAY · Co jsou to za vlaky? Kam jedou?

BEGBICKOVÁ · Armáda táhne do bitev, které se chystají na severu. Před ústí kanónů, která budou dštít oheň. Dnes večer vyrazí severním směrem sto tisíc vojáků, a jakmile se někdo dostane do takového proudu, tak kouká, aby našel aspoň ještě dva, kteří by pochodovali s ním, jeden vpravo a druhý vlevo. Jediná jeho starost je flinta a chlebník a plíšek kolem krku a na tom plíšku číslo, aby se vědělo, čím je, až ho najdou, a aby se mu ve společné díře zajistilo místo. Máš takový plíšek?

GALY GAY · Mám.

BEGBICKOVÁ · Co na něm stojí?

GALY GAY · Jeraiah Jip.

BEGBICKOVÁ · No, tak se umyj, Jipe. Vypadáš, jako by ses válel v hnoji. Chystej se. Armáda se dává na pochod k severním hranicím. Kanóny, které dští oheň, tě čekají. Armáda žízní po tom, aby v lidnatých městech severu udělala pořádek.

GALY GAY *se myje* · A kdo je nepřítel?

BEGBICKOVÁ · Nebylo ještě sděleno, kterou zem uvrhneme do války. Ale podle všeho to asi bude Tibet.

GALY GAY · Víte, vdovo Begbicková, člověk je nula. Dokud o něho někdo neprojeví zájem.

Vojáci přicházejí s tornami.

VOJÁCI · Nastoupit! Všichni do vozů! Jste všichni?

URIA · Hned. Ten smuteční projev, Jipe, smuteční projev!

GALY GAY *zajde k rakvi* · Tak tedy vyzvedněte bednu vdovy Begbickové s tajemnou mrtvolou do výšky dvou stop a pak ji spusťte šest stop hluboko do této hlíny. A slyšte smuteční řeč, kterou pronese Jeraiah Jip z Tipperary. Bude to dosti těžké, poněvadž nejsem připraven. Ale at! Tak tedy: Zde odpočívá Galy Gay, muž, který byl zastřelen. Ráno odešel, aby koupil malou rybu, večer už měl velkého slona a ještě tu noc byl zastřelen. Nemyslete si, draží, že to byl člověk nijaký, dokud byl naživu. Měl dokonce slaměnou chatrč na pokraji města a leccos jiného navíc. Ale o tom raději pomlčme. Zločin, který tento dobrý muž spáchal, nebyl velký, at se říká co chce. A vlastně nešlo o víc než o malý omyl. Byl jsem příliš opilý, pánové. Ale muž je muž, a proto bylo třeba jej zastřelit. Ale teď se již dosti ochladilo, jako pokaždé k ránu, a já si myslím, že bychom měli jít. Není tady ani jinak zvlášť příjemně. *Odchází od rakve*. Ale pročpak jste všichni v plné polní?

POLLY · Musíme teď hned nastoupit do vlaků, které odjedou k severním hranicím.

GALY GAY · A pročpak nejsem v plné polní já?

JESSE · Pravda, pročpak není v plné polní? *Vojáci přinášejí věci*. Tady jsou tvé věci, captain.

Vojáci vlečou cosi ve slaměných rohožích k vagonům.

URIA · Dal si načas, prevít. Ale my ho tam ještě dostaneme! *Ukáže na to, co vojáci vlečou*. A tomu se kdysi říkalo Tajfun! *Všichni odcházejí*.

10.*

V jedoucím vagonu

Noc, blíží se ráno. Rota spí v houpacích stítech. Trojice vojáků sedí a bdí. Galy Gay spí.

JESSE · Svět je strašný. Na lidi není spolehnouti. POLLY · Člověk je ze všeho, co žije, tvor nejsprostší a nejslabší.

JESSE · Šlapali jsme prach a bláto všech možných silnic téhle příliš rozlehlé země, od hindúkušského masívu až po nížiny jižního Paňdžábu, ale od Benáresu až po Kalkatu jsme se setkávali jediné se zradou. Tenhle muž, kterého jsme přijali mezi sebe a který nám sebral naše deky, takže nás tím připravil o spánek, je jako plechovka s olejem, která má díru. Ano a ne jsou mu jedno a totéž, dneska tvrdí to, a zítra zase něco jiného. Ach Urio, jsem s moudrostí v koncích. Pojďme za vdovou Begbickovou, která hlídá seržanta, aby nespádl s plošiny, a po-

* Další dvě scény, které tvořily závěr první verze (1925), byly později škrtnuty, poněvadž scéna poslední (9) sdostatek jasně ukazovala, k čemu bylo proměny nakládače Galy Gaye třeba. Hra byla napsána 1924–25 a vyšla 1926 v nakladatelství Propyläen v Berlíně. Poprvé byla uvedena v roce 1926 v Darmstadtu, berlínská premiéra byla roku 1928 ve Volksbühne. Druhá, zkrácená verze měla premiéru v berlínském Státním divadle r. 1931.

prosme ji, aby si k němu lehla. At je mu dobře a at se na nic neptá. I když už je stará, vychází z ní přece jen ještě teplo. A mužský, který leží u ženské, ví okamžitě, co a jak. Vstaň, Polly!

Jdou za Leokadií Begbickovou.

JESSE · Pojď dovnitř, vdovo Begbicková! Nevíme už kudy kam a máme strach, že usneme. A ke všemu je tady ten nemocný. Lehni si k němu a předstírej, že jsi s ním spala. At je mu dobře.

BEGBICKOVÁ *vejde ospale* · Když mi postoupíte sedmitýdenní žold, tak to udělám.

URIA · Dostaneš všecko, co za sedm týdnů vyděláme.

Begbicková si lehne ke Galy Gayovi. Jesse je přikryje novinami.

GALY GAY *se probudí* · Co se to tak houpe?

URIA *ostatním* · To slon ti ožírá chalupu, ty věčný nespokojenče!

GALY GAY · A co tak syčí?

URIA *ostatním* · To ryba, jak se vaří ve vodě, miláčku.

GALY GAY *těžce vstane a vyhlédne z okna* · Žena. Spací pytle, telegrafní tyče. Je to vlak.

JESSE · Předstírejte, že spíte.

Trojice tak učiní.

GALY GAY *přistoupí k jednomu ze spacích pytlů* · Hej, ty!

VOJÁK · Co chceš?

GALY GAY · Kam jedete?

VOJÁK *otevře jedno oko* · Dopředu! *Spí dál*.

GALY GAY · Jsou to vojáci. *Vyhlédne znovu z okna a vzbudí jiného*. Pane voják, kolik je hodin? *Nedostává odpověď*. Musí být k ránu. Co to dneska máme za den?

VOJÁK · Něco mezi čtvrtkem a pátkem.

GALY GAY · Musím vystoupit. Hej ty, at vlak zastaví!

VOJÁK · Tenhle vlak nestaví.

GALY GAY · Vlak nestaví a všichni spí.

Lehnu si teda taky a budu spát, dokud nezastaví. *Spaťti Begbickovou.* Vedle mě leží žena. Co je to za ženskou, která dnes v noci ležela vedle mě?

JESSE · Dobré jitro, kamaráde!

GALY GAY · Ach, jak jsem rád, že vás vidím, pane Jessi.

JESSE · Ty mi jseš pěkný záletník! Všichni na tebe vidí, a ty si tady spíš se ženskou.

GALY GAY · Je to divné, co? Pomalu neslušné, že? Ale to víte, muž je muž. Není vždycky tak docela svým pánem. Před chvílkou se například probudím a vedle mě leží žena.

JESSE · Tak je. Tady leží.

GALY GAY · A věřil byste, že leckdy ženu, která takhle ráno vedle mě leží, ani neznám? Povím vám to bez oklik, jako muž muži: Vůbec ji neznám. A mezi námi muži: Nemohl byste mi, pane Jessi, prozradit, kdo to vlastně je?

JESSE · I vy chvastoune jeden! Tentokrát je to samozřejmě vdova Leokadja Begbicková. Strčte hlavu do škopku s vodou, a zaručeně svou přítelkyni poznáte! Víš vůbec, jak se jmenuješ?

GALY GAY · To vím.

JESSE · Jakpak?

GALY GAY *mlčí.*

JESSE · Víš tedy, jak se jmenuješ?

GALY GAY · Vím.

JESSE · To je dobře. Muž, který táhne do války, musí vědět, kdo je.

GALY GAY · Teď je válka?

JESSE · Je. Válka tibetská.

GALY GAY · Tibetská. Ale kdyby si jednou někdo nemohl vzpomenout, kdo je, tak by to bylo divné, co? Když táhne do války! — Když už mluvíte o Tibetu, pane, tak to je zem, kterou jsem si vždycky přál vidět. Znal jsem muže,

který měl ženu, a ta pocházela z provincie Sikkim na tibetských hranicích. Říkávala: Tam jsou hodní lidé.

BEGBICKOVÁ · Jippie, kde jseš?

GALY GAY · Komu to říká?

JESSE · Myslím, že tobě.

GALY GAY · Tady jsem.

BEGBICKOVÁ · Pojď ke mně, Jippie, a dej mi pus!

GALY GAY · To rád udělám, ale mám dojem, že si mě s někým pletete.

BEGBICKOVÁ · Jippie!

JESSE · Pán předstírá, že nemá v hlavě docela jasno; říká, že tě nezná!

BEGBICKOVÁ · Jak mě můžeš před tím pánem takhle zahanbit!

GALY GAY · Až strčím hlavu do toho škopku s vodou, tak tě poznám okamžitě. *Strčí hlavu do škopku.*

BEGBICKOVÁ · Už mě poznáváš?

GALY GAY *lže.* · Ano.

POLLY · Tak to tedy taky víš, kdo jseš?

GALY GAY *vychytrale.* · Copak jsem to nevěděl?

POLLY · Ne, řádl jsi jak pomínutý a chtěl jsi být někým jiným než tím, kým jseš.

GALY GAY · A kým pak jsem chtěl být?

JESSE · Jak vidím, tak se ti pořád ještě nerozbřesko. A navíc mám dojem, že jseš pořád ještě pro své okolí nebezpečný. Když ti totiž v noci někdo říkal pravým jménem, tak ses tvářil jako vrah.

GALY GAY · Víím jedině, že se jmenuju Galy Gay.

JESSE · Slyšíte, už ho to zase popadá! Neopovažte se mu říkat jinak, nebo se znovu rozzuří.

URIA · Ach co! Jestli máte chuť, tak si hrajte na divocha třeba až do chvíle, kdy vás přiváží ke kůlu u kantýny a než v noci spustí déšť, pane Jipe z Irska. My, vaši kamarádi ze společných bojů u řeky

Džadze, prodáme třeba i košili, abychom vám ulevili.

GALY GAY · Pokud jde o košili, tak toho nebude třeba.

URIA · Říkejte mu tak, jak si bude přát.

JESSE · Mlč přece, Urio! Nechtěl bys sklenku vody, Galy Gayi?

GALY GAY · Ano, tak se jmenuju.

JESSE · Samozřejmě, Galy Gayi. Jak by ses jinak jmenoval? Jen se uklidni, lehni si! Zítra přijdeš do lazaretu, do pěkné postýlky, dostaneš ricinový olej a uleví se ti, Galy Gayi. A vy chodte po špičkách! Kamarád Jip, totiž Galy Gay, je nemocný.

GALY GAY · Pánové, zřejmě nemám dokonalý přehled o situaci. Ale když má člověk odnést kufr, tak se říká, že každý kufr má nějaké měkké místo, at je jak chce těžký.

POLLY *Jessovi, předstíraje, že to Galy Gay nemá slyšet.* · Jen aby si nesáhl do pytlíku, který nosí kolem krku, nebo si v průkazu přečte své pravé jméno a dostane zase záchvat!

JESSE · Takový průkaz je přece jen dobrá věc. Jak snadno se na něco pozapomene! Proto také máme my vojáci, kteří nemůžeme všechno nosit v hlavě, na šňůrce kolem krku pytlík s průkazem, ve kterém je zapsáno jméno každého z nás. Když totiž někdo musí moc na své jméno myslet, tak to k ničemu není.

GALY GAY *zajde dozadu, podívá se zachmuřené do průkazu a vrací se do svého kouta.* · Už přemýšlet nebudu. Sednu si prostě na zadek a pustím se do počítání telegrafních tyčí.

HLAS SERŽANTA FAIRCHILD ·

Och běda, och probuzení! Kam se podělo mé jméno, které ctili od Kalkaty až po Kuč - Bihár? Dokonce blůza, kterou

jsem nosil, je pryč! Nacpali mě do vlaku jako tele do řeznickovy káry! Hubu mi zapali civilním kloboukem a v celém vlaku vědí, že už nejsem Krvavá pětka! Ale jen co se trochu proberu! Zřídím celý vlak tak, že ho budou moct hodit jako starou zprohýbanou rouru od kamen na smetiště! Bude to pro mě hračka!

JESSE · Krvavá pětka! Vzbud se, vdovo Begbicková!

Fairchild přichází ve zmazaném civilním kabátě.

GALY GAY · Stalo se vám snad něco s jménem?

FAIRCHILD · Ty jseš ze všech ten nejhorší! Tebe si podám prvního! Ještě dnes v noci z vás všech nadělám guláš do konzerv.

Vidí sedět Begbickovou, která se usmívá.

Bůh tě zatrat! Ty tu pořád ještě sedíš, běhno? Co jsi se mnou udělala, že už nejsem Krvavá pětka? Koukej zmizet! *Begbicková se směje.* Co to mám na sobě? Hodí se něco takového ke mně? A čí hlavu to mám na krku? Je to příjemné? Mám si k tobě ještě jednou lehnout, ty zpusťlice?

BEGBICKOVÁ · Jestli chceš, tak to udělej!

FAIRCHILD · Nechci! Koukej zmizet! Oči celé země se na mě upírají. Býval jsem obrovský kanón. Říkávalo se mi Krvavá pětka. Stránky dějin jsou toho jména plny.

BEGBICKOVÁ · Jestli nechceš, tak ne!

FAIRCHILD · Copak nevíš, že mě mé mužství mění v slabocha, když tu tak sedíš?

BEGBICKOVÁ · Tak si to svoje mužství uřízni, miláčku!

FAIRCHILD · Neříkej mi to dvakrát! *Odchází.*

GALY GAY *volá za ním.* · Počkej! Nic kvůli svému jménu nepodnikej! Jméno, to je

něco moc nejistého: není na ně spolehnoutí!

FAIRCHILDŮV HLAS · Úplná hračka! Ařešení! Tady je provaz. A tady armádní pistole. Jaképak cavyky. Povstalce je třeba odstřelit. Úplná hračka! „Johnny, sbal si kufr!“ Mě už holky na tomhle světě nebudou stát ani vindru. Tak. Úplná hračka! Ani čibuk mi při tom nesmí vyhasnout. Za to ručím. Musí to být, jestli chci zůstat Krvavou pětkou. Palte!

Ozve se rána.

GALY GAY který stojí už dlouho u dveří, se smíchem · Palte!

VOJÁCI ve vagónu vpředu i vzadu · Slyšeli jste ten výkřik? Kdo to byl? Někomu se muselo něco stát! V celém vlaku přestali zpívat, i ti docela vpředu! Poslouchejte!

GALY GAY · Vím, kdo to vykřikl. A taky proč! Ten pán kvůli svému jménu udělal náramně krvavou věc. Zrovna si ustřelil přirození! Ještě štěstí, že jsem to viděl. Teď aspoň vím, kam taková paličatost vede a jak to krvavě skončí, když je někdo pořád nespokojený a když si moc zakládá na jménu! *Běží k Begbickové.* Nemyslí, že tě neznám. Znáš mě dobře. Ale to je fuk. Řekni mi spíš, jak daleko jsme teď od města, ve kterém jsme se potkali?

BEGBICKOVÁ · Moc dní cesty a každou minutu kilometrů přibývá.

GALY GAY · Kolik asi dní, kdyby se šlo pěšky?

BEGBICKOVÁ · Ve chvíli, kdy se mě na to ptáš, zaručeně takových sto.

GALY GAY · A kolik jich tady je, co jedou do Tibetu?

BEGBICKOVÁ · Takových sto tisíc.

GALY GAY · Opravdu? Sto tisíc! A co dožívají k jídlu?

BEGBICKOVÁ · Sušené ryby a rýži.

GALY GAY · Všichni totéž?

BEGBICKOVÁ · Všichni totéž.

GALY GAY · Samozřejmě. Všichni totéž. BEGBICKOVÁ · Všichni mají síť na spaní, každý svou, a keprové mundúry na léto.

GALY GAY · A na zimu?

BEGBICKOVÁ · Khaki.

GALY GAY · A ženy?

JESSE · Stejně.

GALY GAY · Ženy stejně.

BEGBICKOVÁ · Ale teď asi taky víš, kdo jseš?

GALY GAY · Jeraiah Jip, Jeraiah Jip se jmenuju. *Běží k trojici a ukáže jim jméno v průkazu.*

JESSE a ostatní se usmívají · Správně. Ty si umíš se svým jménem všude poradit, kamaráde Jipe!

GALY GAY · A co jídlo?

Polly mu nese misku rýže.

Ano, je náramně důležité, abych se najedl. *Ji.* Jakou vzdálenost ujede podle vás vlak za minutu?

BEGBICKOVÁ · Takovou, jakou bys pěšky ušel za deset dní.

POLLY · Jen si všimněte, jak tomu člověku otrnulo! Jak vejrá, počítá telegrafní tyče a má radost, že tak rychle ubíhají!

JESSE · Už se na něj ani koukat nemůžu. Hnuší se mi, když se takový mamut kvůli pár puškám, které mu strkají před nos, radši změní v blechu, než aby se jako slušný člověk odebral ke svým předkům.

URIA · Proč? Je to jen projev chuti k životu. Vsázím se, že Jip teď sám za námi přijde a řekne: „Muž jako muž, a všechno ostatní je buřt.“ V té chvíli máme vyhráno.

JEDEN Z VOJÁKŮ · Co je to venku za hluk?

URIA *se zlomyslně usmívá* · To je hřmění kanónů; blížíme se k tibetským kopcům.

GALY GAY · Nemáte ještě trošku rýže?

11.

Hluboko v dalekém Tibetu leží horská pevnost Sír adž Džaur

A na kopci sedí Jeraiah Jip uprostřed hřmění děl a čeká.

HLASY ZDOLA · Dál to nejde! Před námi je horská pevnost Sír adž Džaur, která ucpává soutěsku do Tibetu.

HLAS GALY GAYE *za kopcem* · Rychle, rychle! Nebo přijdeme pozdě. *Vynoří se, na bedrech granátomet bez hlavně.* Ven z vagónů a do boje! Takhle se mi to líbí! Takový kanón člověka zavazuje!

JIP · Neviděl jste kulometný oddíl, kterému chybí jeden muž?

GALY GAY *nezadržitelně jako válečný slon* · To neexistuje, pane voják. Jen se podívejte na náš oddíl: čtyři muži. Jeden zprava od tebe, jeden zleva a jeden za tebou! Tak je to v pořádku, tak projdeš každou soutěskou.

BEGBICKOVÁ *se vynoří. Vleče na zádech hlavěň* · Neutlkej tak, Jippie! Tobě se to běží, když máš srdce jak lev. *Objeví se tři vojáci, kteří s hlasitými vzdechy táhnou za sebou kulomet.*

JIP · Hallo, Urio, hallo, Jessi, hallo, Polly! Tak jsem zase tady! *Všichni tři se tváří, jako by ho neviděli.*

JESSE · Musíme kulomet ihned připravit k palbě.

URIA · Kanóny už duní tak, že neslyšíš vlastní slovo.

POLLY · Nesmíme pevnost Sír adž Džaur pustit z očí.

GALY GAY · A já vystřelím první. Jak ti něco stojí v cestě, tak to musí pryč! Nemů-

žeme tu spoustu pánů tady nechat čekat! Však se kopec nezboří. Jessi, Urio, Polly, boj začíná! Toužím po tom zakousnout se do hrdla nepřítele. *Smontuje s pomocí vdovy Begbickové granátomet.*

JIP · Hallo, Jessi, hallo, Urio, hallo, Polly! Jak se vám vede? Už jsem vás dlouho neviděl. Trochu jsem se zdržel, víte. Snad jste kvůli tomu neměli nepřijemnosti. Nemohl jsem dřív. Jsem dokonce rád, že už jsem zase tady. Ale pročpak mlčíte?

POLLY · Čím vám můžeme posloužit, pane? *Polly postaví Galy Gayovi na granátomet misku rýže.* Nechceš sníst svou rýži? Boj za chvíli začne.

GALY GAY · Dej to sem! *Ji.* Tak. Napřed sním svou porci rýže a potom dostanu svůj příděl whisky. A přitom si pořádně prohlédnu tu horskou pevnost, abych našel nějaké to zranitelné místo. Pak to bude pro nás hračka.

JIP · Máš teď docela jiný hlas, Polly. Ale humor jsi zřejmě ještě neztratil. Pokud jde o mě, tak jsem byl angažován ve výnosném podniku, musel jsem toho však nechat. Kvůli vám, samozřejmě. Snad se na mě nezlobíte?

URIA · Budeme vám přece jen asi muset oznámit, že jste si zřejmě spletl dveře.

POLLY · Vůbec vás neznáme.

JESSE · Není vyloučeno, že jsme se někdy viděli. Ale v armádě je spousta lidského materiálu, pane!

GALY GAY · Čtěl bych ještě porci rýže. Urio, tys mi ještě svou porci nedal.

JIP · Víte, že jste se opravdu hodně změnili?

URIA · To je docela možné. To dělá život v armádě.

JIP · Vždyt jsem váš kamarád Jip. *Trojice se směje. Když se rozesměje i Galy Gay, trojice se smát přestane.*

GALY GAY · Ještě porci! Mám dnes před bitvou velký apetýt, ta horská pevnost se mi čím dál tím víc líbí.

Polly mu dá třetí misku.

JIP · Co je to za člověka, který vám tady žere porce?

URIA · Do toho nikomu nic není, to je naše věc.

JESSE · Vy a náš Jip? Nikdy! Náš Jip by nás nezradil a neopustil. Náš Jip by se nedal ničím zdržet. Proto našim Jipem nemůžete být.

JIP · Ale já jím opravdu jsem.

URIA · Díky! Díky!

JIP · Copak mezi vámi opravdu není nikdo, kdo by se ke mně znal? Něco vám tedy povím, a dobře si to zapamatujte. Jste chlapi bezohlední a už dnes se dá spočítat na prstech, jak skončíte. Vydejte mi příkaz!

GALY GAY *přistoupí s poslední miskou k Jipovi* · Zřejmě se mylíš. *Dozadu k ostatním.* Nemá to v hlavě v pořádku. *Jipovi.* Dlouho jste nejedl? Chcete trochu vody? *Dozadu.* Nesmíme ho dráždit. *Jipovi.* Nevíte, kam patříte? To nevádí. Klidně tady sedte, dokud bitvu nerozhodneme. Setkání s kanóny se vyhněte, na to musí být člověk duševně vyzbrojený. *Trojici.* Neví, čím je. *Jipovi.* Samozřejmě že potřebujete příkaz. Kdopak by vás nechal běhat bez příkazu. Pojď sem, Polly, vydej ze skříňky s megafónkem ten starý příkaz po Galy Gayovi! Ten, jak jste si s ním kdysi ze mě dělali legraci. *Polly běží.* Kdo přichází zezdola, z míst, kde se tygr ptá jaguára po zubech, ten ví, jak je dobře mít u sebe něco, kde to stojí černé na bílém. Dneska by tě kdekdo chtěl připravit o jméno; vím sám moc dobře, jak je třeba jména si vážít. Ach chlapečkové, pročpak jste mě tenkrát nepřekřtili

rovnou na pana Niemanda místo na Galy Gaye? To jsou nebezpečné žerty. To mohlo stejně dobře dopadnout špatně. Ale já říkám: Vem to nešť. *Dá Jipovi průkaz.* Na, tady je průkaz. Máte ještě nějaké přání?

JIP · Ty jseš z těch chlapů ještě nejlepší. Ty máš aspoň srdce. Vás ostatní ale vem čert!

GALY GAY · Abyste těch řečí nemuseli vyslechnout příliš, udělám vám kanónem trochu rámusu. Vdovo Begbicková, ukaž mi, jak se s tím zachází!

Oba namíří hlaveň na horskou pevnost a nabíjejí.

JIP · Ať vám ledový tibetský vítr vysaje morek, čerti! Víckrát přístavní zvon Kilkoy neslyšíte! Ať musíte pochodovat až na konec světa a pak zase zpátky, několikrát za sebou. Ani sám čert, váš učitel, nebude stát o vaši společnost, až budete starci. Ať musíte dnem i nocí pochodovat pouští Gobi i rozvláknými žitnými poli Walesu. A to všechno proto, že jste zradili kamaráda, který byl v nouzi.

Trojice mlčí.

GALY GAY · Tak, a teď je vyřídím pěti granáty.

První rána.

BEGBICKOVÁ *kouří doutník* · Konečně zase jednou velký voják! Jako ti, co v dřívějších dobách byli postrachem armády. Pět takových bylo pro ženu smrtelným nebezpečím.

Druhá rána.

Mám díky, že v bitvě u řeky Džadze na mé polibky nemysleli zrovna ti nejhorší z roty. Noc u Leokadje Begbickové, to bývalo něco, kvůli čemu se zříkávali whisky a schovávali šilinky ze dvou žoldů. A měli jména jako Čingischán a znali je od Kalkaty až po Kuč-Bihár!

Třetí rána.

Objetí milované Irčanky je uklidňovalo. Přečtěte si v Timesech, s jakým klidem bojovali u Búrabáji, Kámathury a Dá-gútu!

Čtvrtá rána.

GALY GAY · Co není skálou, to se teď změní v nic!

Z horské pevnosti Sír adž Džaur se vyvalí dým.

POLLY · Hleďte!

Vystoupí Fairchild.

GALY GAY · Báječné! Nech mě, teď jsem si lízl krve!

FAIRCHILD · Co to tady děláš? Koukej, kam pálíš! Strčím tě po hlavu do mraveniště, nebo nám ještě rozstřílíš Hindúkuš!

FAIRCHILD *namíří revolver na Galy Gaye* · Mám naprosto klidnou ruku. Ani trochu se netřese. Bude to úplná hračka. Rozluč se se světem.

GALY GAY *prudce vystřelí* · Ještě ránu! Jen jednu ještě! Pátou!

Pátá rána. V soutěsce se ozve radostný křik: „Horská pevnost Sír adž Džaur padla! Armáda pochoduje do Tibetu!“

FAIRCHILD · Tak. Teď zase slyším pochodový krok armády, jak jsem na to zvyklý, a teď mu také vyjdu v ústrety. *Přistoupí ke Galy Gayovi.* Kdo jseš?

HLASY VOJÁKŮ ZE ZDOLA · Kdopak zničil horskou pevnost Sír adž Džaur?

GALY GAY · Okamžik. Podej mi, Polly, ze skříňky u děla megafónek, abych jim to mohl sdělit.

Polly dojde pro megafon a podá jej Galy Gayovi.

GALY GAY *megafonem* · Já to byl, jeden z vás, Jeraiah Jip!

JESSE · Ať žije Jeraiah Jip, válečná mašina!

POLLY · Koukejte!

Horská pevnost hoří. Vzdálený tisícíhlasý křik.

VZDÁLENÝ HLAS · Horská pevnost Sír

adž Džaur v plamenech! Přístřeší sedmi tisíc uprchlíků z provincie Sikkim, přístřeší sedláků, řemeslníků a kupců, většinou pilných a hodných lidí!

GALY GAY · Ó. — Ale co já s tím?

Na jeden válečný pokřik ozve se druhý a už v sobě cítím

přání zahryznout se do nepřítelova hrdla,

ten prapud odpravit rodinám živitele,

provést příkaz

dobyvatelů.

Dejte mi průkazy!

Podávají mu průkazy.

POLLY · Polly Baker.

JESSE · Jesse Mahoney.

URIA · Uria Shelley.

GALY GAY · Jeraiah Jip. A jde se. Překračujeme hranice třeskutého Tibetu.

Všichni odejdou.

■
Dodatek

SLŮNĚ

Mezihra pro foyer

Divadlo

Pod několika gumovými jevišti z prken. Před ním židle.

POLLY *před oponou* · Aby vás dramatické umění plně zaujalo, vyzýváme vás, abyste hodně kouřili. Herci jsou nejlepší herci na světě, nápoje jsou plnohodnotné, křesla pohodlná a na to, jak všechno dopadne, možno sázet u barových stolků. Jestli se publikum rozhodne sázet, spustí se po jednotlivých dějstvích opona.

Prosíme, aby se ani tady po klavíristovi nestřílelo, dělá, co umí. Kdyby někdo děj hned nepochopil, ať si neláme hlavu, je nepochopitelný. Jestli jste přišli jenom proto, abyste viděli něco, co má smysl, tak račte na pisoár. Vstupné, se v žádném případě nevrací. Tady to je náš kamarád Jip, který má čest představovat slůně. Jestli máte dojem, že to bude nad jeho síly, tak má odpověď zní: herec musí umět všechno.

VOJÁK *zezdola* · Bravo!

POLLY · Tady to je Jesse Mahoney — v roli matky slůně Jackieho Palla, a Uria Shelley, největší znalec mezinárodního dostihového sportu — představuje Měsíc. Mimoto budete mít potěšení vidět mě v důležité roli banánovníku.

VOJÁCI · Tak začněte a uvažte, že deset centů jsou za takovou blbost hříšné peníze!

POLLY · Račte vzít na vědomí, že na nás takové hrubé invektivy neplatí. Hra pojednává především o zločinu, kterého se slůně dopustilo. Říkám to proto, abyste nás pořád nepřerušovali.

URIA *za oponou* · Kterého se slůně prý dopustilo.

POLLY · Správně. Já totiž četl jen svou roli. Abyste rozuměli: slůně je nevinné.

VOJÁCI *do taktu* · Začínat! Začínat! Začínat!

POLLY · Prosím. *Zajde za oponu*. Mám přece jen trochu strach, jestli jsme nežádali moc vysoké vstupné. Co myslíte?

URIA · Na takové úvahy teď není vhodná chvíle. Nezbyvá než se do toho pustit.

POLLY · Já jen proto, že hra je tak mizerná. Ty si zaručeně nepamatuješ, Jessi, jak tomu bylo na opravdovém divadle; já si myslím, žeš dokonce zapomněl to nejhlavnější. Počkat! Ještě okamžik! Musím na stranu. *Opona se zvedne*. Jsem banánovník.

VOJÁK · Konečně!

POLLY · Soudce džungle. Stojím tu ve vyprahlé stepi jižního Paňdžábu, a to od chvíle, kdy vynašili slony. Někdy, většinou večer, ke mně přichází Měsíc a žaluje, třebaš na slůně.

URIA · Ne tak rychle! Už jsme v polovičce! Za deset centů! *Vychází*.

POLLY · Haló, Měsíci, odkud ještě tak pozdě večer přicházíš?

URIA · Ale zaslechl jsem takovou podivnou věc o jednom slůněti —

POLLY · Vznášíš proti němu žalobu?

URIA · Nu ovšem.

POLLY · Slůně se tedy dopustilo zločinu?

URIA · Uhádl jsi naprosto přesně. Báječná ukázka tvého důvtipu, kterému nic neujde.

POLLY · Och, to ještě nic není. Nezavraždilo snad slůně svou matku?

URIA · No právě.

POLLY · Ale to je hrozné!

URIA · Strašně.

POLLY · Kdybych si jen nebyl založil brýle!

URIA · Och, mám tu právě nějaké, možná že by se ti hodily.

POLLY · Copak o to, jen kdyby v nich také byla skla. Nejsou v nich totiž skla.

URIA · Nějaké brýle jsou pořád lepší než žádné.

POLLY · Ne aby se někdo smál!

URIA · Ba, je to podivná věc. Proto tedy vznáším žalobu proti Měsíci, vlastně proti slůněti.

Slůně pomalu přichází.

POLLY · Ach, tady to povedené slůně jde. Odkudpak jdeš?

GALY GAY · Jsem slůně. Sedm rádzů mi stálo u kolébky. Co se směješ, Měsíci?

URIA · Jen pokračuj, slůně!

GALY GAY · Jmenuju se Jackie Pall. Jdu na procházku.

POLLY · Jak slyším, zabilos matku.

GALY GAY · Kdepak, jen hrnec na mléko jsem jí rozbil.

URIA · Jí o hlavu, jí o hlavu!

GALY GAY · Ne, Měsíci, jen o kámen, jen o kámen!

POLLY · A já ti říkám, žeš to udělalo, jako že jsem banánovník.

URIA · A jako že jsem Měsíc, tak to dosvědčím, a prvním svědkem bude tamhle ta žena. *Jesse přichází jako matka slůněti.*

POLLY · Kdopak to je?

URIA · Matka.

POLLY · A není to vlastně divné?

URIA · Vůbec ne.

POLLY · Ale mně se přesto zdá divné, že tady je!

URIA · Mně zase ne!

POLLY · Tak ať tu tedy zůstane. Bude ovšem třeba důkazů.

URIA · Jseš soudcem.

POLLY · Tak tedy dokaž, slůně, žeš matku nezabilo.

VOJÁK *zezdola* · Prosím vás, copak tu nestojí?

URIA *dolů* · O to právě jde!

VOJÁK · Je to hned ze začátku pěkně uhozené! Co s tím, když matka tady stojí! Přestalo mě to zajímat.

JESSE · Jsem matka slůněti a sázím se, že malý Jackie hravě dokáže, že vrahem není. Že, Jackie?

URIA · A já se zase sázím, že to nedokáže.

POLLY *zařve* · Opona!

Publikum jde mlčky k baru a objednává hlasitě a o překot koktaily.

POLLY *za oponou* · Bylo to dobré, ani jednou nepískali.

GALY GAY · Ale proč nikdo netleská?

JESSE · Možná že jsou příliš dojatí.

POLLY · Je to přece tak zajímavé!

URIA · Kdybychom jim mohli předvést stehna

varietních girls, tak by nám nadšením rozmlátili lavice. Vyjdi před oponu, musíme to zkusit se sázením.

POLLY *vyjde* · Pánové...

VOJÁCI · Počkat! Přestávka byla moc krátká! Napřed nás nechte něco vypít! Tady to člověk potřebuje.

POLLY · Chtěli jsme se vás jen zeptat, jestli byste si nevsadili. Jestli byste si nevsadili na jednu z obou stran, na matku nebo na Měsíc.

VOJÁCI · To je ale drzost! I s tímhle z nás chcete ještě tahat peníze! Počkejte, až se to víc rozjede! Ze začátku to nikdy za moc nestojí!

POLLY · Tak co? Kdo sází na matku, nastoupí sem! *Nikdo nejde*. A na Měsíc sem! *Nikdo nejde*. *Polly znepokojeně odchází.*

URIA *za oponou* · Vsadili si?

POLLY · Za moc to nestálo. Myslí si, že to nejlepší teprve přijde. To mě opravdu znepokojuje.

JESSE · Nalévají se, jako by nám bez toho už nedokázali naslouchat.

URIA · Musíme do toho zamontovat nějakou muziku, snad je to povzbudí.

POLLY *vystoupí* · Od teďka se hraje za doprovodu gramofonu. *Zmizí*. *Opona se zvedá*. Přistupte, Měsíci, matka a slůně, ať se záhadný zločin vysvětlí. I vy tam dole. Jak chceš vůbec dokázat, že jsi svou ctihodnou matku nezabodl, Jackie Palle?

GALY GAY · Jak bych já, útlé děvčátko, mohlo něco takového udělat?

POLLY · Jak? Tvrdím tedy, Jackie Palle, že vůbec děvče nejseš, jak říkáš. Slyšte teď můj první velký důkaz. Vzpomínám si při té příležitosti na podivnou příhodu ze svého dětství ve Whitechapele —

VOJÁK · V jižním Paňdžábu!

Hlučný smích.

POLLY · V jižním Paňdžábu, kde si jeden

chlapík oblél sukni, aby nemusel na vojnu. Přišel k němu seržant a hodil mu do klína kouli. A poněvadž chlap neroztáhl nohy, jak to dělávají děvčata, aby věc chytila do sukne, tak seržant poznal, že jde o muže. Jako tady. *Provedou to.* Tak, a teď jste všichni viděli, že sluně je muž. Opona! *Opona. Slabý potlesk.*

POLLY · Obrovský úspěch, slyšíte? Oponu nahoru! Uklánět se!
Opona. Nižádný potlesk.

URIA · Chovají se vysloveně nepřátelsky. Je to úplně beznadějně.

JESSE · Budeme toho prostě muset nechat a vrátit vstupné. Teď už jde jediné o to, jestli nám napráskají nebo nenapráskají. O nic jiného. Celá záležitost vstoupila do neobyčejně vážného stadia. Jen se podívejte před oponu!

URIA · Vrátit vstupné? Nikdy! Takhle by neobstálo žádné divadlo na světě!

VOJÁCI · Zítřa, Georgie, vyrazíme směrem na Tibet. Možná že tohle jsou poslední gumovňky, pod kterými piješ koktail po čtyřech centech. Počasí není na válku zvláště příznivé. Tady by to docela ušlo, jen kdyby tam nahoře nechali hraní!

VOJÁK · Navrhnu ostatně, abyste pro pobavení spustili nějaký song, jako třebaš „Johnny, vyleštit holínky“.

VOJÁCI · Bravo! *Zpívají.* „Johnny, vyleštit...“

URIA · Teď už zpívají sami. Musíme pokračovat.

POLLY · Škoda, že nesedím taky tam dole! Zrovna „Johnny“ je taková pěkná písnička. Něco podobného jsme měli spustit! Tak jedem! *Opona.* Když... *Snaží se přehlušit zpěv.* Když sluně...

VOJÁK · Ještě pořad to sluně!

POLLY · Říkám: Když sluně...

VOJÁK · Armádní sluně!

POLLY · ...to zvíře tady bylo mým prvním

velkým důkazem usvědčeno z podvodu, nastupuje důkaz druhý, ještě větší.

VOJÁK · Nemůžeš si to odpustit, Polly?

URIA · Jen se opovaž, Polly!

POLLY · Tvrdím, sluně, že jseš vrah! Dokaž tedy, třebaš tadyhle na Měsíci, že nejses vůbec vraždy schopno.

VOJÁK · Úplný nesmysl! Dokazovat přece musí banánovník!

POLLY · Zrovna o to přece jde! Jen dávejte pozor! Přijde zvláště napínavý okamžik dramatu! Řekl jsem tedy, že musíš dokázat, že bys nikdy nikoho zabít nedokázalo, že bys například nemohlo zabít Měsíc. Vezmi si tedy nůž a vylez na tuhle liánu. *Galy Gay to provede. Měsíc nahoře drží provazový žebřík.*

VOJÁCI *přinutí některé ze svých druhů, kteří chtěli pokračovat ve zpěvu, aby zmlkli.* · Tiše! Lézt na tohle nahoru není maličkost. Vždyť ze sloní hlavy ani nemůže vykouknout.

JESSE · Jen aby se to teď povedlo. Vlož do hlasu patričnou sílu, Urio. *Uria spustí křik.*

URIA · Och, och, och!

POLLY · Co je, Měsíci? Proč křičíš?

URIA · Poněvadž to strašlivě bolí. Ten, co sem nahoru leze, je zaručeně vrah!

GALY GAY · Zavěš provazový žebřík za větev, Urio, jestli ti jsem moc těžký.

URIA · Och, utrhne mi ruku! Chudák ruka!

Chudák ruka! Utrhne mi to ruku!

POLLY · Vidíte! Vidíte!

Galy Gay drží Uriovu umělou paži v ruce a ukazuje ji.

JESSE · To je zlé, Jackie. Toho bych se byl od tebe nenadál. Nejsi mé dítě.

URIA *pozvedne pahýl ruky.* · Dosvědčuji, že je vrah.

POLLY · Vizte krvavý pahýl, kterým to dosvědčuje. A ty, sluně, jsi nedokázalo, že bys nedovedlo spáchat vraždu, neboť jsi

teď navíc zřídilo Měsíc tak, že zaručeně ještě před svítáním vykrvácí. Opona! *Opona. Ihned vyjde před ni.* Kdybyste si teď chtěli vsadit, tak můžete u barového stolu.

VOJÁCI *odcházejí, aby si vsadili.* · Sázím cent na Měsíc. Půl centu na sluně.

URIA · Vidíte, jak rybičky najednou berou! Teď záleží už jediné na tvém monologu o mateřské bolesti, Jessi.

Opona se zvedá.

JESSE · Co je matka, páni, víte-li?

Srdce měkké má jako máslo, přáteli!

Pod takovým srdcem dorostli jste také vy, ruka matky dávala vám kousky potravy, její oči na vás kdysi spočívaly, její noha z cesty odstrčila i ten kámen malý.

Smtch.

Až nad srdcem matky zelenat se trávu uvidíš,

Smtch.

nóbl duši potáhne to výš a výš,

Smtch.

uslyšíte nárek matky rozechvělé:

Smtch.

Pod svým srdcem nosila jsem tohle tele.

Velký, dlouhotrvající smtch.

VOJÁCI · Ještě jednou! Už jen tohle za deset centů stojí! Bravo! At žije matka! Matce třikrát sláva! Sláva! Sláva! Sláva!

Opona padá.

URIA · Dál! Tomu se říká úspěch! Na jeviště!
Opona se zvedá.

POLLY · Dokázal jsem, že jsi muž, který dovede spáchat vraždu. Teď se tě, sluně, ptám: Tvrdíš, že je tohle tvá matka?

VOJÁCI · To, co tady předvádějí, je sakramentská nespravedlnost! Jde to člověku přímo proti srsti! Ale mají to dobře promyšlené. Spolehněte se, zaručeně to šťastně skončí! Tiše!

POLLY · Jsem ovšem na pochybách, že by se v zemi spravované Anglii našlo dítě, které by vlastní matce zkrřivilo vlas. *Projevy souhlasu.* Rule Britannia! *Všichni zpívají „Rule Britannia“.* Děkuji vám, pánové. Dokud se tato dojemná píseň ozývá z drsných mužských hrdel, je všecko v pořádku. Ale teď dále! Protože jsi, ó sluně, tuto všemi milovanou ženu a velkou umělkyni přece jen zavraždilo — *projevy souhlasu* — není vůbec možné, abys bylo synem nebo dcerou této slavné ženy, Jackie Palle. *Projevy souhlasu.* A co banánovník tvrdí, to také dokáže. *Potlesk.* Měsíci z Kuč-Biháru, vezmi tedy kousek křídý a udělej uprostřed jeviště solidní kruh. Potom si najdi obyčejný provaz a vyčkej, až tato v hloubi duše raněná matka vkročí do kruhu. Udělal ho ostatně pod obraz. Polož jí provaz opatrně kolem bílé šije.

VOJÁCI · Kolem její pěkné bílé mateřské šije, kolem její pěkné bílé mateřské šije.

POLLY · Správně. Ty, udánlivý Jackie Palle, však uchop druhý konec toho provazu spravedlnosti a postav se za kruh tak, abys stál čelem k Měsíci. Tak, a teď se tě, ženo, ptám: Zrodilas vraha? Ty mlčíš? No tak vidíte! Chtěl jsem vám jen ukázat, pánové, že se vlastní matka, kterou máte před sebou, odvrací od nepovedeného dítěte. Ale za chvíli vám ukážu ještě víc, neboť zakrátko strašlivé slunce spravedlnosti pronikne i do nejskrytějších hlubin.

Potlesk.

VOJÁCI · Nežeň to do krajnosti, Polly! Pst!

POLLY · Naposledy, Jackie Palle: Tvrdíš ještě stále, že jseš synem této nešťastnice?

GALY GAY · Ano.

POLLY · Tak, tak. Jseš tedy jejím synem. Prve jsi chtěl být její dcerou. Ale tak

přesně to zřejmě se svými výpověďmi nebereš. Přikročíme teď k poslednímu, nejdůležitějšímu, vše dosavadní překonávajícím a váš, pánové, naprosto uspokojivému a originálnímu hlavnímu důkazu. Jackie Palle, jestli jseš dítětem této matky, tak najdeš v sobě sílu, abys tuto udánlivou matku vytáhl z kruhu. To je přece jasné.

Potlesk.

VOJÁCI · Naprosto! Nad slunce jasnější!

Počkat! Chyba! Jackie, drž se pravdy!

POLLY · Na tři táhnout!

VŠICHNI · Jedna – dvě – tři –

POLLY · Teď!

Galy Gay táhne Jesse z kruhu.

JESSE · Dost! Přestat! Goddam! Co si vlastně myslíte? Můj krk!

VOJÁCI · Krk nekrk, táhni, Jackie! Dost! Vždyť už modrá jak treska!

JESSE · Pomoc!!

GALY GAY · Je na mé straně! Je na mé straně!

POLLY · No tak? Co říkáte teď? Viděli jste už někdy takovou surovost? Zručné proľhanosti se dostává odplaty.

Velký potlesk.

Podlehl jsi totiž strašnému omylu. Tím, že jsi tak surově táhl, jsi nedokázal, co jsi dokázat chtěl, ale jediné to, že nemůžeš být synem nebo dcerou této ubohé, zmučené matky. Pomohl jsi pravdě na světlo, Jackie Palle!

VOJÁCI · Oho! Bravo! Strašné! Pěkná ro-dinka! Táhni, Jackie, je s tebou amen! Podvod! Měl ses držet pravdy, Jackie!

POLLY · Tak, pánové, to myslím postačí. Originální hlavní důkaz by byl pod střechou. Dávejte dobrý pozor, pánové, i ti ať dávají bedlivý pozor, kteří si ze začátku mysleli, že musí rámusit, nebo ti, co na toto mizerné, důkazy zcela pro-

děravělé slůně vsadili svá penny v domnění, že není vrahem. Toto slůně vrahem je! Toto slůně, které není dcerou této ctihodné matky, jak tvrdilo, nýbrž jejím synem, jak jsem dokázal, a ani synem, jak jste se přesvědčili, a dokonce ani dítětem této matrony, kterou zavraždilo – ač ji tu máte před očima a ač dělá, jako by se nic nestalo, což je sice zcela přirozené, i když se to dosud nikdy nestalo, což dokazuju. A vůbec, teď dokážu všechno a budu tvrdit ještě mnohem víc a nic mě od toho neodvrátí. Naopak. Budu trvat na opravdovosti toho, co se mi zdá, a také to dokážu. Kam bychom totiž bez důkazů přišli? ptám se vás.

Stále bouřlivější potlesk.

Bez důkazů by člověk vůbec nebyl člověkem, nýbrž orangutanem, jak už dokázal Darwin. Kde by zůstal pokrok! A proto, jestli mi ještě pohneš brvou, ty nicotné, proľhané slůně, prolezlé skrz naskrz falší, tak dokážu – a to teď ostatně udělám, děj se co děj, ba o to, pánové, dokonce především šlo – že toto slůně není vůbec slůně, nýbrž nanejvýš Jeraiah Jip z Tipperary.

Potlesk dosahuje vrcholu.

VOJÁCI · Ať žije!

GALY GAY · To neplatí!

POLLY · Pročpak? Pročpak by to neplatilo?

GALY GAY · Poněvadž to ve hře není. Vezmi to zpátky.

POLLY · Vždyť jseš vrah!

GALY GAY · To není pravda!

POLLY · Ale já to dokážu. Dokážu, dokážu, dokážu.

Galy Gay zasténá a vrhne se proti banánovníku, jehož spodek pod mocným nárazem povolí.

POLLY *když padá* · Vidíte, vidíte?

URIA · Tak, a teď ses stal vrahem.

POLLY *sténáje* · A já to dokázal.

Opona.

URIA · A teď rychle ten song!

ČTYŘI HERCI *rychle vyjdou před oponu a zpívají*.

Chechtot rozléhal se po Ugandě,

sedm centů za židli na verandě!

Och, narazit v pokeru na starého tygra!

Však my nejsme žádní zajíci!

Hráli jsme o kůži táty Krügra,

on hrál jen o svoji čepici.

Pokojně se měsíc linul po Ugandě!

Až do rána jsme tam seděli,

pad ranní chlad

a vlaky odjely.

Partičku pokeru si dát

s tygrovitým civilem,

ne, to není dáno všem.

(Sedm centů za židli na verandě.)

VOJÁCI · Konec? To je ale zatraceně ne-spravedlivá věc. To má být dobrý konec? Takhle se to přece nedá ukončit. Vy-táhnout oponu! Hráť dál!

POLLY · Co to má znamenat? Vždyť už nemáme žádný text! Buďte přece rozum-ní! Hra skončila.

VOJÁK · To je největší sprostárna, s jakou jsem se kdy setkal. To je přece volovina non plus ultra, to je proti zdravému rozumu!

Skupinka vyleze odhodlaně na jeviště a prohlásí vážně.

VOJÁCI · Vráťit vstupné! Buď se dočkáme slušného konce, nebo do dvou vteřin vyva-liš naše prachy, ty Měsíci z Kuč–Biháru! *Zuřivé protesty.*

POLLY · Rádi bychom poznamenali, že jsme tady nepředvedli nic než čírou pravdu.

VOJÁK · Jen abyste na tu svou čírou pravdu na to tata nedoplatili.

POLLY · Nerozumíte prostě umění a neumíte se chovat, jak se před umělci sluší.

VOJÁK · Dost těch žvástů!

GALY GAY *po nebezpečné pauze* · Rozumějte. Nerad bych, abyste mysleli, že se neznám k tomu, co jste tady viděli.

POLLY · Bravo, captain.

GALY GAY · Povím to rovnou: Toho pána, který z vás nejvíc touží po vrácení vstupného, toho, abych tak řekl, podivného pána, bych rád vyzval k malému pěstnímu souboji na osm kol, a to s osmipalco-vými rukavicemi.

VOJÁCI · Townleyi, nastup! Zpracuj tomu slůněti rypák jaksepatří!

GALY GAY · Nu drazí, však se ukáže, jestli to, co se tu předvedlo, byla pravda. Nebo jestli to bylo divadlo. A jestli bylo dobré nebo špatné.

Všichni odcházejí k pěstnímu souboji.

POZNÁMKY K VESELOHŘE

„MUŽ JAKO MUŽ“

1.

K režii

Při berlínském uvedení veselohry „Muž jako muž“*, kusu, který patří mezi podobenství, se užilo nezvyklých prostředků. Vojáci i seržant se objevovali na chůdách a s drátěnými ramínky jako neobyčejně veliké a široké nestvůry. Měli masky, zakrývající část obličeje, a obrovské ruce. Také nakládač Galy Gay se zcela na konci proměňoval v takovou nestvůru.

Čtyři proměny (proměna vojáka Jipa v boha; proměna seržanta Fairchilda v civilistu; proměna kantýny v prázdne prostranství; proměna nakládače Galy Gaye ve vojáka) byly zřetelné od sebe odděleny.

* Ve Státním divadle 1931

Celá dekorace měla charakter rekvizit. Při proměně Galy Gaye dvě tabule — velké železné rámy potažené plátnem — ukazovaly v pozadí podobu Galy Gaye před proměnou a po ní. Před druhou tabulí leží Galy Gay, když se po zastřelení zase probouzí. Projekce udávaly jednotlivá stadia proměny. Jevišťe bylo upraveno tak, že se místo děje odstraněním několika málo součástí dekorace zcela změnilo.

„Píseň o běhu světa“, recitovaná při této proměně majitelkou kantýny, byla provázena trojí akcí. Za prvé — snímáním plachet: zatímco majitelka kantýny kráčí podél rampy, a obrácena k publiku recituje, snímá bidlem, na jehož konci je upevněn železný hák, obě plachty proti slunci. Za druhé — praním plachet: klečíc před otvorem v podlaze jeviště, ponořuje do něho špinavé dílce, máchá jimi jakoby ve vodě a vytahuje je čisté. Za třetí — skládáním plachet: majitelka kantýny a voják Uria Shelley skládají plachty tak, že je drží kolmo a zabírají jimi celou šířku jeviště. Proměna seržanta Fairchilda v civilistu (č. 4a) byla zřetelně charakterizována jako vložka tím, že se před i po ní spouštěl závěs. Inspicient vystoupil s knihou v ruce a předčítal po celou dobu mezititulky. Na začátku: „Jako vložka: Zpupnost a konce velké osobnosti.“ Po větě: Vždyť to, co sem jde, je civil...: „Když se armáda chystala vyrazit, vyhledá seržant Fairchild vdovu Begbickovou v soukromé záležitosti.“ Po větě: ... Drž hubu, civile!...: „Bolestné zkušenosti ho nepoučily. Oblečen jako civilista, snaží se vdovu oslnit svou vojenskou pověstí.“ Po větě: ... Měl byste to doopravdy zkusit. Už kvůli mně...: „Aby vdovu získal, předvádí bez rozmyslu ukázkou svého střeleckého umění.“ Po větě: ... Sotva jedna žena ze sedmi by odolala divousovi a rváči...: „Slavný proces je zbavován děsivého účinku.“ Po: ... že se kantýna musí z vojenských důvodů sbalit...: „Seržant trvá na svých práncích, ač mu jeho povinnosti výslovně připomínají.“ Po: ... aby nedemoralizoval ar-

mádu...: „Nepochopitelným lpěním na soukromých záležitostech se připravil o slavnou pověst, které si dlouhou službou vydobyl.“ (1931)

2.

K otázce měřítek při posuzování hereckého umění
(Dopis berlínskému Börsen-Kurieru)

Ti, kteří se zájmem sledovali představení hry „Muž jako muž“ (hry, která byla ohlášena jako hra epická), se neshodli v názorech na výkon herce Lorra, který hrál hlavní roli. Některým připadal jeho způsob hraní — měřeno novějšími hledisky — neobvyčejně správný, ba příkladný, jiní ho naprosto zavrhovali. Já sám patřím ke skupině první. Aby otázka neztratila zásadní charakter, který má, tak bych rád jako účastník vřech zkoušek napřed ujistil, že to nikterak nebyly nedostatky v hercově nadání, které způsobily, že jeho hra některé diváky zklamala: kdo u něho při představení třeba postrádal „sílu protagonisty“ nebo „schopnost jasně postihnout smysl“, ten by byl snadno u prvních zkoušek zjistil, že herec tyto schopnosti má. Jestliže tyto dosavadní znaky velkého nadaného herce při představení ustupují do pozadí, aby, podle mého mínění, udělaly místo znakům jiným, totiž znakům nového hereckého umění, tak to byl zamýšlený výsledek práce při zkouškách a jen ta se musí posuzovat a jenom ona je příčinou rozdílnosti v názorech. Nic jiného. Abychom zjednodušili zcela jednoznačnou otázku, totiž tu, jak dalece je možno převratem ve funkci divadla vytlačit některá měřítká (uznávaná obecně za platná) z jejich při posuzování herce rozhodujícího postavení, omezme se na obě shora uvedené hlavní námitky proti Lorrovi: na jeho způsob nemluvit tak, aby jasně vynikl smysl, a na to, že prý hrál jenom epizody. Dá se předpokládat, že námitka proti způsobu,

jak mluví, se týká méně první části hry jako spíše druhé s jejími dlouhými projevy. Jsou to: argumenty proti rozsudku při jeho vyhlášení, reklamace u zdí před zastřelením a monolog o identitě nad rakví před pohřbem. V první části nebyl způsob mluvy, která zcela splynula s gesty, zvláště nápadný. Zde, u dlouhých, shrnujících proslovů se projevil (ač byl stejného rázu) jako něco, co nebylo na prospěch smyslu, jako něco monotónního. Zatímco způsob mluvy v první části nevedl, že se její charakter, podtrhující gesta, nedal snadno poznat, že se nepocítil jako účín, tak toto nepoznávání připravilo, tentýž způsob mluvy v druhé části zcela o účín. Neboť zde byl nad smysl vět o sobě zase vypracován zcela určitý základní gestus, který sice jednotlivé věty nemohl zbavit zcela smyslu, měl-li být postřehnout, který však přece jen tohoto smyslu měl spíše jen zapotřebí jako prostředku k dosažení cíle. Obsah partií se skládal z rozporů. A herec se musel snažit, aby diváka identifikací s jednotlivými větami nezapletl rovněž do rozporů, nýbrž aby ho toho uchránil. Musela to být co možná objektivní prezentace rozporuplného vnitřního procesu jako celku. Tak byly některé věty jako zvláště poučné prezentovány jaksí „na nejlepším místě“, tedy řečeny velmi hlasitě, a jejich výběr byl téměř intelektuální výkon (který samozřejmě rovněž pramení v uměleckém procesu). Tak to bylo s větami „Žádám, aby se s tím vším udělal konec!“ a „Včera večer přece přšlo?“ Věty (výroky) tedy nebyly divákovi přibližovány, nýbrž vzdalovány, divák nebyl veden, nýbrž ponechán tomu, co sám objeví. „Argumenty proti rozsudku“ byly jako v básni rozděleny Césarami v jednotlivé strofy, aby tím vznikl charakter postupného uvádění různých argumentů, přičemž se skutečnost, že jednotlivé argumenty nikterak nepředstavují logickou řadu, zakalkulovala a dokonce přímo zužitkovala. Mimoto se měl vzbudit dojem, že nějaký muž tu pouze předčítá v jiné době vznik-

lou obhajobu, jejíž smysl v této chvíli vůbec nechápe. A tento dojem také vznikl u diváků, kteří takové věci dovedou postřehnout. Nutno ovšem přiznat, že opravdu velikolepý způsob, s jakým herec Lorre tuto „inventuru“ prováděl, mohl leckomu při prvním zhlédnutí prostě ujit. To se může zdát podivné. Obecně se totiž pokládá právem za nejdůležitější něco viditelně přednést, zatímco tady má být velikolepé cosi, co je teprve nutno hledat a najít. Přesto musí epické divadlo z hlubokých příčin trvat na takové změně měřítek. Souvisí s proměnou společenské funkce divadla, že divák tu nemůže být zpracováván obvyklou měrou. Divákův zájem se nemá v divadle teprve vzbuzovat, tento zájem si má přinášet s sebou a tento zájem se má posléze ukojit. (Tak je také třeba pro epické divadlo zrevidovat názory o „tempu“. Myšlenkové pochody vyžadují například zcela jiného tempa než citové pochody a nesnášejí jen tak beze všeho stejné dodatečné zrychlení.)

Velmi zajímavý pokus, krátký film, který jsme z představení pořídili (zfilmovali jsme s přerušování hlavní momenty děje tak, aby velmi zkráceně vynikla gestace), potvrzuje překvapivě, jak přílehavě Lorre právě v těchto dlouhých mluvených partiích tlumočí mimický smysl, který je ve všech větách, ba i těch neslyšitelných, skryt. Pokud pak jde o druhou námitku: Je možné, že epické divadlo se svým zcela jiným postojem k individuálnímu pojetí protagonisty prostě ruší. Herec již není protagonistou ve starém slova smyslu. Schopnost hlavní roli jednotně a bez ustání zevnitřku rozvíjet, která vyznačovala herce starého typu, nemá zde již týž význam. Přesto snad musí epický herec vystačit ještě dále s dechem než starý protagonista, neboť musí být schopen předvést svůj typus přes všechny zvraty a skoky, nebo lépe, s jejich pomocí, jako typus jednotný. Poněvadž vše záleží na vývoji, na plynulém toku, je třeba, aby jednotlivé fáze byly jasně poznat, tedy aby byly od sebe oddě-

leny, což se však nesmí stát způsobem mechanickým. Bude nutno konstituovat zcela nové zákonitosti hereckého umění (hrát proti směru, kterým se děj ubírá, dávat se charakterizovat spoluhráči atd.). Když si Lorre v jistém okamžiku nabílí tvář (místo aby svou hru dal čím dále tím více ovlivnit „zevnitř“ strachem ze smrti), tak se zprvu může zdát epizodistou. Jde však o něco zcela jiného. Přinejmenším způsobí, že se dramaturgie stane trochu nápadnější. Ale jde přirozeně o více. Vývin figury je bedlivě rozdělen do čtyř fází, a k tomu se užívá čtyř masek (obličej nakládače — až po proces; „přirozená tvář“ — až do chvíle, kdy se po zastřelení probudí; „nepopsaný list“ — až po proměnu po pohřební řeči; nakonec — tvář vojáka). Aby bylo možno udělat si představu o způsobu práce: Byly rozdílné názory na to, ve které fázi se má obličej bíle nalíčit (ve druhém nebo třetí). Lorre se rozhodl po dlouhém uvažování pro fázi třetí, poněvadž prý je fáze „největšího rozhodování a usilování“. Strach ze života byl pro něho hlubší než strach ze smrti.

Úsilí epického herce, aby některé pochody mezi lidmi zvýraznil (aby prostředí ztělesnil lidmi), pravděpodobně rovněž svádí k omylu, že je krátkodechý epizodista, nepřihlíží-li se k tomu, jak všechny jednotlivé pochody spolu svazuje a jak jim dává splynout s celkovým proudem svého znázorňování. Na rozdíl od dramatického herce, který svou figuru má od začátku hotovou a který ji pak jenom vystavuje příkoří světa a tragédii, dává herec epický své figurě před očima diváka vznikat tím, že ukazuje, jak se tato figura chová. Ze způsobu „jak se dát angažovat“, „jak prodat slona“, „jak vést proces“, však nevyplyne jediná neměnná figura, nýbrž figura, která se neustále proměňuje, figura, která se „způsobem, jakým se mění“, stává stále jasnější. To divák, který je zvyklý na něco jiného, snadno nepochopí. Kolik diváků se dokáže natolik zbavit „požadavku napětí“, aby si všimli, jak herec tohoto

nového ražení dovede například využít rozdílného chování v obdobné situaci, když je určitým gestem žádán, aby přistoupil ke zdi a tam se převlékl, a když je pak stejným gestem vyzván, aby se tam odebral k zastřelení? Žádá, aby se choval obdobně jako čtenář, který srovnává tím, že listuje v knize. Herec epického divadla musí hospodařit se svými prostředky zcela jinak než herec dramatický (ostatně by i herec Chaplin v leccčem spíše odpovídal požadavkům epického divadla než požadavkům divadla dramatického!).

Je možné, že epické divadlo potřebuje více kreditu a priori než divadlo jiné, má-li se plně uplatnit, a této otázce se musí věnovat trochu pozornosti. Možná že pochody, které epický herec znázorňuje, musí být předem známy. Pak by byly historické děje asi nejvhodnější. Snad je dokonce výhodné, když je možno herce srovnat s jinými herci ve stejné roli. Kdyby toho všeho a ještě leccého jiného bylo třeba, aby se epické divadlo prosadilo, tak by se to prostě mělo zařadit.

(1931)

3.

K otázce konkretizace

Podobenství „Muž jako muž“ lze konkretizovat bez zvláštních potíží. Proměna maloměstáka Galy Gaye ve „válečnou mašinu“ se může odehrát místo v Indii v Německu. Shromažďování armády v Kilkoii možno změnit ve sraz NSDAP v Norimberku. Místo slona Billy Humphy může zaujmout ukradené auto, které teď patří SA. Vloupání do chrámu pana Wanga možno změnit ve vloupání do krámu židovského vetešníka. Jip by se pak stal arijským spolumatitelem tohoto krámu. Zákaz očividného poškozování židovských obchodů by se musil zdůvodnit přítomností anglických žurnalistů.

(1936)

MUŽ JAKO MUŽ

ŠESTÁKOVÁ OPERA

PODLE „ŽEBRÁCKÉ OPERY“

(THE BEGGAR'S OPERA) JOHNA GAYE

Osoby

Macheath, zvaný Mackie Kudla
Jonathan Jeremiah Peachum, majitel firmy „Přítel Žebráků“
Celia Peachumová, jeho žena
Polly Peachumová, jeho dcera
Brown, šéf londýnské policie
Lucy, jeho dcera
Jenny „Hampejznice“
Smith
Pastor Kimball
Filch
Jarmareční zpěvák
Macheathova banda
Žebráci
Děvky
Konstáblové

Spolupráce: E. Hauptmannová, K. Weill
 Hudba: Kurt Weill

PŘEDEHRA

Výroční trh v Soho

Žebráci žebrají, zloději kradou, kurvy se kurví. Jarmareční zpěvák zpívá.

JARMAREČNÍ PÍSEŇ O MACKIE KUDLOVI

Žralok zuby má a zájem,
jak ty zuby uplatnit.
Mackie Kudla hůlku má jen
a v tý hůlce nůž je skryt.

Žralok když svou vobět skosí,
tak mu ploutve zrudnou hned.
Rukavičky Mackie nosí!
Na nich zločin nevidět!

Kácejí se lidi k zemi
tam u Temže na hrázi.
Lepra ani mor to není,
Macheath tu jen vobchází.

V jedno modrý ráno leží
mrtvej muž tam u pláže.
Mackie Kudla za roh běží.
Kdo mu něco dokáže?

Pracháč Meier – voddělanej!
Pro Mackieho je to plus.
Žádnej prst nemíří na něj,
chodí si jak milius.

*Peachum se ženou a s dcerou na procházce;
přecházejí z levé strany jeviště na stranu
pravou.*

Nalezená byla Jenny –
ňadro bílý, kudla v něm!
Mackie ničím vinnej není,
Mackie neví vo ničem.

Co je s Glitem, povozníkem?
Do jaký pad záhuby?
Mackie, jak je jeho zvykem,
drží jazyk za zuby.

Střecha v Soho — zapálená!
Vzpomeňte těch vobětí!
V davu Mackie, kterej nemá
vo tom vo všem ponětí.

Znáte jistě, páni mill,
případ, co se tuhle stal:
nezletilou zhanobili!
Mackie, pročs to udělal?

*Mezi děvkami smích. Z jejich středu se odpoutá
muž, pustí se rychlými kroky přes náměstí a
zmizí.*

JENNY „HAMPEJZNICE“ · To byl Mac-
kie Kudla!

PRVNÍ DĚJSTVÍ

1.

Aby čelil vzrůstající lidské bezcitnosti, otevřel obchodník J. Peachum krám, v němž se nejbědnějším z bědných dostává vzezření, které má obměkčit srdce stále zatvrzelejší.

Žebrácké garderoby
Jonathana Peachuma

PEACHUMŮV JITŘNÍ
CHORÁL

Křestane zpustlý, vstaň už, vstaň,
dál žij svůj život plný hříchů!
A lotrovství svému splat svou daň.
Bůh ztrestá tě už za tvou pýchu.

Jen začachruj ženu a šíř svůj puch!
Bratra uvrz do otrockých pout!
Bůh pro tebe je pouhý vzduch?
Jen počkej na Poslední soud!

PEACHUM *k publiku* · Něco se musí stát. Mám trošku těžké povolání: snažím se v lidech budit soucit. Tu a tam sice člověkem ještě něco otřese, ale opravdu jenom tu a tam, a potíží je v tom, že se všechno časem okouká a přestane působit. Člověk má totiž strašlivou schopnost: dokáže se proměnit v tvora úplně bezcitného, kdykoli se mu zlíbí. Co se kupříkladu může stát? Někdo třeba uvidí na nároží muže, který má místo ruky jen pahýl, a lekne se tak, že mu dá deset pencí. Podruhé mu ale dá už jen pencí pět, a potřetí — ho chladnokrevně předá policii. A s výstrojí duchovní je to stejné. *Z provazů se snáš velká tabule s nápisem: „Je ušlechtilější dávat než brát!“* K čemu jsou sebehezčí úpěnlivé výzvy, namalované na sebelákavějších tabulkách, když se tak rychle okoukají! V biblii najdeš takových pět šest dojímavých průpovědek, ale ve chvíli, kdy se okoukají, jsi hotový žebrák. Jak rychle se třeba opotřebovalo heslo, co tadyhle visí: „Dej a bude ti dáno!“ Ne-trvalo to ani tři týdny! Musíš zkrátka pořád přicházet s něčím novým. Bude se muset znova prolisťovat bible. Ale jak dlouho ještě dokáže posloužit?

Kdosi zaklepe, Peachum otevírá, vstupuje mladý muž jménem Filch.

FILCH · Peachum a spol.?

PEACHUM · Peachum.

FILCH · Vy jste majitel firmy „Přítel žebráků?“ Poslali mě za vámi. No ovšem, tohle jsou průpovědky! To je kapitál! Máte jich asi plnou knihovnu. To je něco docela jiného. Ale jak má člověk nevzdělaný

jako já na něco chytrého přijít? Bez vzdělání se v obchodě neobejdeš.

PEACHUM · Jak se jmenujete?

FILCH · Víte, pane Peachume, měl jsem od dětství smůlu. Matka pila, otec byl karbaník. Od malička odkázán jen na sebe, zapadal jsem stále hlouběji do bahna velkoměsta. Milující ruku matčinu, péči otcovu či dobrodiní útulného domova jsem nikdy nepoznal. A tak mě tedy vidíte...

PEACHUM · A tak vás tedy vidím...

FILCH *zmaten* · ...zcela bez prostředků, vydaného na pospas svým chřtčům.

PEACHUM · Vrak na rozbouraném moři a tak dále. A teď mi řekněte, vy vraku, v kterém distriktu tuhle dětskou říkanku dáváte k lepšímu?

FILCH · Jak to myslíte, pane Peachume?

PEACHUM · Přednášíte ji přece veřejně?

FILCH · Inu, abyste věděl, pane Peachume, včera se mi na Highland Street přihodila taková nepřijemná věčička. Stojím tam docela klidně na rohu, tvářím se nešťastně, klobouk v ruce, vůbec nic zlého netuším...

PEACHUM *listuje v notýsku* · Highland Street. Ano, ano, to souhlasí. Ty jsi ten syčák, co ho včera načapali Honey se Samem. Měls tu drzost, že jsi obtěžoval v desátém distriktu chodce. Zatím jsme se spokojili výpraskem, poněvadž se dalo předpokládat, že prostě jenom nevíš, kde má Pánbůh sídlo. Jestli se tam ale objevíš znova, tak už tak lacino nevyvázneš, rozuměls?

FILCH · Prosim, pane Peachume, prosím. Ale copak si tedy mám počít, pane Peachume? Ti páni mi nařezali, že jsem samá modřina, a potom mi dali vaši vizitku. Kdybych sundal kabát, tak byste měl dojem, že máte před sebou zebra.

PEACHUM · Milý příteli, dokud nejsi na

maděru, tak moji lidé pracovali zatraceně nedbale. Takový zelenáč si přijde a myslí, že stačí natáhnout hnátu a bifteček je v suchu! Co bys dělal ty, kdyby ti někdo z rybníka začal vytažovat nejlepší kapry?

FILCH · Inu, pane Peachume, já žádný rybník nemám.

PEACHUM · Tak abys věděl: licence se propůjčují jen profesionálům. *Ukazuje mu po obchodnicku plán města.* Rozdělili jsme Londýn na čtrnáct distriktů. Každý, kdo chce v jednom z nich provozovat žebráckou živnost, musí mít od Jonathana Peachuma a spol. licenci. Ano, jinak by mohl přijít kdekdo a tvrdit, že se stal kořistí svých chřtčů!

FILCH · Pane Peachume, jen několik málo šilinků mě dělí od úplného bankrotu. Musí se něco stát! Še dvěma šilinky v kapse...

PEACHUM · Dvacet šilinků.

FILCH · Pane Peachume! *Ukazuje úpěnlivě na plakát s nápisem: „Popřejte sluchu bédným!“* Peachum ukazuje na závěs před vitrínou, na němž je napsáno: „Dej a bude ti dáno.“

FILCH · Deset šilinků.

PEACHUM · A padesát procent při týdenním vyúčtování. S výstrojí sedmdesát procent.

FILCH · Z čeho, prosím, ta výstroj pozůstává?

PEACHUM · To je věc firmy.

FILCH · A v kterém distriktu bych mohl nastoupit?

PEACHUM · Baker Street 2-104. Tam to je dokonce levnější. Tam to dělá padesát procent i s výstrojí.

FILCH · Tak ten, prosím. *Zaplatt.*

PEACHUM · Jméno?

FILCH · Charles Filch.

PEACHUM · Souhlasí. *Křikne.* Paní Peachumová! *Paní Peachumová přichází.* To je Filch. Číslo tři sta čtrnáct. Distrikt Baker Street. Zapišu to sám. To se ví, žádáte

o zařazení zrovna teď! Před korunovační slavností! Kdy se konečně zas jednou dá aspoň maličkost trhnout. Výstroj C. *Odhrne plátěný závěs vitríny, v níž stojí pět voskových figurín.*

FILCH · Co je to?

PEACHUM · To je pět základních typů bídy, které dokážou pohnout lidským srdcem. Pohled na tyhle typy uvede člověka do onoho nepřirozeného stavu, v němž je ochoten nějaký ten chlup pustit. Výstroj A: Oběť neustále vzrůstajícího dopravního ruchu. Belháč-čipera, pořád veselý — *předvádí ho* — pořád bezstarostný, pro zvýšení účinnosti s pahýlem ruky. Výstroj B: Oběť umění válečného. Nechutný třasavka, obtěžuje chodce, snaží se vzbudit odpor — *předvádí ho* — pro zmírnění ošklivosti ozdoben válečnými řády. Výstroj C: Oběť průmyslového vzestupu. Politováníhodný slepec čili Vysoká škola umění žebráckého. *Předvádí ho tím, že přivrátí k Filchovi. V okamžiku, kdy do něho vrazí, Filch zděšeně vykřikne. Peachum ihned ustane s předváděním, udiveně si ho změřt a náhle zařve.* Má soucit! Z vás nikdy žebrák nebude! Někdo takový dokáže dělat leda chodce! Výstroj D! Celie, ty jsi zase pila! A teď nevidíš na oči. Číslo sto šestatřicet si stěžovalo na kvádro. Kolikrát ti mám říkat, že si džentlmen nenatáhne špinavé hadry! Číslo sto šestatřicet si zaplatilo nový oblek. Fleky, čili to jediné, co dokáže vzbudit soucit, se měly kouskem svíčky uměle přidělat. Ty se tam prostě měly horkou žehličkou nažehlit. Ale kdepak vy a přemýšlet! Na všechno aby člověk pamatoval sám! *Filchovi.* Svlěč se a obleč tohle, ale ať mi to udržuješ v pořádku!

FILCH · A co se stane s mými věcmi?

PEACHUM · Případnou firmě. Výstroj E:

Mladý muž, který pamatuje lepší časy nebo kterému sudičky chystaly něco jiného.

FILCH · Ach tak, vy mých šatů zase použijete! A to bych toho muže, co pamatuje lepší časy, nemohl dělat sám?

PEACHUM · Ne, synu. Kdybys vykládal o vlastní bídě, tak ti nikdo neuvěří. Jak tě bolí břicho a začneš o tom povídat, vzbudíš u druhých jen nelibost. Ostatně, jaképak řeči! Natahni si to a hotovo.

FILCH · Není to poněkud špinavé? *Když si jej Peachum změní vražedným pohledem.* Promiňte, prosím, promiňte.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Tak sebou hoď, boběčku! Mám ti snad kalhoty držet do vánoc?

FILCH *náhle velmi prudce* · Ale boty nesundám! Za nic na světě! To radši všeho nechám. Je to jediná památka po nebožce matce; a nikdy, i kdybych měl klesnout bůhvíjak, nikdy bych...

PANÍ PEACHUMOVÁ · Nežvaň, vím dobře, že máš špinavé nohy.

FILCH · Kdepak jsem si je měl umýt? Teď v zimě!

Paní Peachumová jej odvede za zástěnu, potom usedne vlevo a snaží se žehličkou a voskem ze svíčky nažehlít do obleku skvrny.

PEACHUM · Kde máš dceru?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Polly? Nahoře! PEACHUM · Byl tady včera zase ten chlap? Ten, co chodí vždycky, když nejsem doma?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Jonathane, co jsi tak podezíravý? Není většího džentlmena nad pana captna — naše Polly mu je prostě sympatická.

PEACHUM · Tak.

PANÍ PEACHUMOVÁ · A jestli nejsem úplně slepá, tak se Polly taky docela líbí.

PEACHUM · Celie, ty se svou dcerou zacházíš, jako kdybych byl milionářem! Snad

nechceš, aby se vdala? Copak myslíš, že by se ten náš podělaný krámek udržel jediný týden, kdyby se ta pakáž zákaznická měla koukat jen na naše nohy? Ženicha! Ten by nás přece měl okamžitě v drápech! Takhle! Myslíš, že by tvá dcera držela v posteli hubu spíš než ty?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Máš o své dceři pěkné mínění!

PEACHUM · To nejhorší. To nejmizernější. Je to kupka neřestných chťičů — nic víc!

PANÍ PEACHUMOVÁ · Po tobě v tomhle zaručeně není.

PEACHUM · Vdát se! Dcera mi má být tím, čím je chléb hladovějícímu. *Listuje.* To stojí dokonce někde v bibli. Vdávání je vůbec pěkné svinstvo. Však jí to vyženu z hlavy.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Jonathane, ty jsi prostě primitiv.

PEACHUM · Primitiv! Jakpak se jmenuje ten pán?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Každý mu říká jednoduše „captn“.

PEACHUM · Tak vy jste se ho ani neptaly na jméno? Zajímavé!

PANÍ PEACHUMOVÁ · Snad nechceš, abychom byly tak neomalené a zeptaly se ho po křestním listě? Je tak nóbl, že nás pozve do hotelu „U sépie“ na tanec, a my se ho zeptáme na jméno!

PEACHUM · Kam vás pozval?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Do „Sépie“.

PEACHUM · Captn? Do „Sépie“? Ale, ale, ale...

PANÍ PEACHUMOVÁ · Ten pán jednal s naší dcerou i se mnou vždycky jako v rukavičkách!

PEACHUM · V rukavičkách.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Má ostatně vždycky na rukou rukavice, a to bílé: bílé glazé rukavice.

PEACHUM · Tak, bílé glazé rukavice a hůlku s rukojetí ze slonoviny a lakýrky. A přesně kamaše a je neodolatelný a má jizvu...

PANÍ PEACHUMOVÁ · Na krku. Jak to, že už zas víš, o koho jde? *Filch opouští zástěnu.*

FILCH · Pane Peachume, nemohl byste mi dát ještě nějaký tip? Byl jsem vždycky pro systém. Podle mne není správné říkat, co člověka právě napadne.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Pán chce mít systém!

PEACHUM · Dělej blba. Přijď dnes večer v šest, a všechno s tebou nacvičíme. A teď vypadni!

FILCH · Děkuju pěkně, pane Peachume, mockrát děkuju. *Odehází.*

PEACHUM · Padesát procent! — A teď ti povím, kdo ten pán v bílých rukavičkách je. Mackie Kudla!

Vyběhne po schodech do Pollyny ložnice.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Můj ty Kriste! Mackie Kudla! Rány boží! Přijď, ó Pane, hostem naším buď! — Polly! Kde je Polly? *Peachum se pomalu vrací.*

PEACHUM · Polly? Polly nepřišla domů. Postel je netknuta.

PANÍ PEACHUMOVÁ · To tedy byla na večeri s tím člověkem, co má obchod vlnou. Zaručeně, Jonathane!

PEACHUM · Dej Bůh, aby tomu tak bylo! *Pan Peachum vyjde s ženou před oponu a oba zpívají. Songové osvětlení: zlatistá zář. Varhany se rozsvítí. Shora se na tyči snášejí tři lampy a na tabulkách stojí:*

NAMÍSTOSONG

1

PEACHUM · Namísto aby doma spaly na své matraci,

chtěly by to, co je hodně extra, zkrátka samý špás a legraci.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Svítí měsíc tam nad Soho, to je ten text: „Srdce mi tluč, cítíš to, ach?“

to je ten doják: „Kam, Johnny, půjdeš, tam jít chci s tebou!“ když se láska zvedá a měsíc roste v snách.

2

PEACHUM · Namísto aby dělaly to, v čem je smysl, řád, dělají to, co je baví, a pak zdechnou akorát.

OBA · Kde je ten měsíc tam nad Soho? Kde zůstal ten text: „Srdce mi tluč, cítíš to?“ — Ech! Kde zůstal ten doják: „Kam, Johnny, půjdeš, tam jít chci s tebou!“ když je lásky už dost a chcípáš ve svinstvech?

2.

Hluboko v srdci Soho slaví bandita Mackie Kudla svatbu s Polly Peachumovou, dcerou krále Žebráků.

Prázdná konírna

MATTHIAS *zvaný „Mincmistr“*, si svítí po stáji, revolver v ruce · Haló, ruce vzhůru, jestli je někdo tady!

Macheath vstoupí, přejde podél celé rampy.

MACHEATH · No tak, je tady někdo?

MATTHIAS · Ani noha. Tady tu naši svatbu můžeme klidně slavit.

POLLY *vstoupí ve svatebních šatech* · Ale tohle je přece konírna!

MAC · Zatím si sedni na žlah, Polly. *Publiku.* V této konírně se dnes koná můj sňatek se slečnou Polly Peachumovou, která mě z lásky následovala, poněvadž chce se mnou sdílet můj další život.

MATTHIAS · Spousta lidí v Londýně jistě řekne, že tohle je zatím největší drzost, kterou sis dovolil! Vylákat panu Peachumovi jediné dítě z domu!

MAC · Kdo je pan Peachum?

MATTHIAS · On sám by řekl, že je největší chudák z celého města.

POLLY · Snad nechceš naši svatbu slavit tady? Vždyť tohle je prachobyčejná konírna. Sem přece nemůžeš pozvat pana pastora. A navíc nám ta maštal ani nepatří. Opravdu, nový život bychom neměli začínat vloupáním, Macu. Vždyť dnešek má být nejkrásnějším dnem našeho žití!

MAC · Miláčku, všechno se zařídí, jak si budeš přát. Ani kamínek ti nesmí ležet v cestě. Právě nesou zařízení.

MATTHIAS · Jsou tady s nábytkem. *Je slyšet, jak přijíždějí těžké nákladní vozy. Vejde půl tuctu lidí, kteří vlečou koberec, nábytek, nádoby atd. a proměňují stáj v přehnaně vznešený lokál.¹⁾*

MAC · Šmejdu. *Pánové skládají vlevo dary, gratulují nevěstě a referují ženichovi.²⁾*

JAKOB *zvaný „Dlouhoprsták“* · Gratuluju! Na Ginger Street 14 byli v prvním štoku lidi. Museli jsme je napřed vykourit.

ROBERT *zvaný „Hasák“* · Gratuluju. Na nábreží natáh brka policajt.

MAC · Diletanti.

EDE · Dělalí jsme, co jsme mohli, ale tři lidi ve Westendu se nedali zachránit. Gratuluju.

MAC · Diletanti a fušáci.

JIMMY · Jeden starší pán to trochu slíznul. Ale nebude to nic vážnějšího. Gratuluju.

MAC · Dal jsem příkaz, abyste se vystříhali

krveprolití. Dělá se mi pokaždé nanic, když něco takového slyším. Z vás nikdy obchodníci nebudou! Kanibalové jste, a žádní obchodníci!

WALTER *zvaný „Smutňouš“* · Gratuluju. Tohle cembalo patřilo ještě před půlhodinkou vévodkyni ze Somersetshiru, má dámo.

POLLY · Co je to za nábytek?

MAC · Jak se ti líbí, Polly?

POLLY *pláče* · Kvůli těm pár kouskům nábytku tolik nešťastných lidí!

MAC · A jakého nábytku! Šmejdu! Zcela právem se zlobíš. Cembalo z růžového dřeva a k tomu renesanční pohovka. To vám neodpustím. Kde je vůbec nějaký stůl?

WALTER · Stůl?

Pokládají přes jesle prkna.

POLLY · Ach Macu! Jsem tak nešťastná! Doufejme aspoň, že pastor nepříjde.

MATTHIAS · Přijde určitě. Popsali jsme mu cestu tak, že nás musí najít.

WALTER *ukáže na prkna* · Stůl!

MAC *poněvadž Polly pláče* · Má paní je celá pryč! Kdepak jsou vůbec židle? Cembalo, to ano, ale židle žádné! Nikoho ani nenapadne, aby vzal rozum do hrsti, když si usmyslím slavit svatbu. Kolikrát se to stane? Drž hubu, Waltře! Kolikrát se stane, že vám něco svěřím? Musíte mou paní udělat nešťastnou hned na začátku?

EDE · Milá Polly...

MAC *mu srazí klobouk z hlavy.³⁾* „Milá Polly!“ Já ti vrazím takovou, že si vlastní zadek políbíš a že „milá Polly“ tě přejde, syčáku! Už to někdo slyšel? „Milá Polly!“ Spal jsi snad s ní?

POLLY · Ale Macu!

EDE · Přisahám, že...

WALTER · Milostpaní, kdyby snad něco do zařízení scházelo, tak prostě ještě jednou...
Odkazy v textu se týkají Pokynů pro herce na str. 202–204.

MAC · Cembalo z růžového dřeva, ale židle žádné. *Směje se.* Co tomu říkáš jako nevěsta?

POLLY · To na tom opravdu není nejhorší.

MAC · Jen dvě židle a pohovka! Snoubenci si sednou na zem!

POLLY · Ano, to by bylo pěkné!

MAC *ostře* · Uřežte cembalu nohy! Ale rychle! Už at to je!

Čtyři muži uřežávají cembalu nohy a přitom zpívají.

Bill Lawgen se tuhle v pátek

s Mary Syerovou oženil.

Když ona a on přišli na úřad,

nevěděl Bill, odkud má Mary šat,

Mary věděla jen, že se mu říká Bill.

Zdar!

WALTER · A tak z toho nakonec přece jen bude aspoň lavice, milostpaní!

MAC · Směl bych teď pány požádat, aby shodili ty špinavé hadry a slušně se ustrojili? Nejde koneckonců o tuctovou svatbu. Polly, smím prosit, aby ses postarala o koše s jídlem?

POLLY · Je tohle jídlo pro svatební hostinu? Všecko kradené, Macu?

MAC · No ovšem, ovšem.

POLLY · Ráda bych věděla, co bys udělal, kdyby někdo zaklepal a vstoupil šerif?

MAC · To bys poznala, co by tvůj muž udělal.

MATTHIAS · Dnes? Úplně vyloučeno. Celá jízdni policie je samozřejmě v Daventry. Jeli pro královnu, kvůli páteční korunovaci.

POLLY · Dva nože a čtrnáct vidliček! To připadne nůž jedině na toho, kdo bude mít židli.

MAC · Taková blamáž! To je učednická práce, a ne dílo zralých mužů! Copak nemáte ponětí o tom, co je styl? Člověk přece musí umět rozeznat Ludvíka Čtrnáctého od Ludvíka Patnáctého.

Banda se vrací. Pánové teď mají na sobě elegantní večerní obleky, žel nechovají se přiměřeně.

WALTER · Chtěli jsme vlastně přitáhnout nejcenější kusy. Jen se podívej na to dřevo! Prvotřídní materiál.

MATTHIAS · Pst, pst! Dovolte, captn...

MAC · Pojd sem, Polly.

Dvojice zaujme gratulační postoj.

MATTHIAS · Dovolte, captn, abysme vám v nejhezčí den vašeho pozemského bytí, v samém rozkvětu vašeho žití, nebo spíš: ve chvíli, kdy v něm dochází k obratu, co nejsrdečnějc a zároveň nejvřelejč blahopřáli a tak dále. Tenhle škrobený tón mi leze z krku. Zkrátka a dobře — *potřese Macovi rukou* — Hlavu vzhůru, kámoši!

MAC · Děkuju ti, Matthiasi. Bylo to od tebe pěkné.

MATTHIAS *dojatě objímá Maca a pak potřásá rukou Polly* · Ba, bylo to od srdce! Tak teda, nevěšet hlavu, stará košatino! Čili — *šklebí se* — co se hlavičky týče, tak at nikdá neklesne!

Hosté se rozřehťají. Mac náhle Matthiase složí obrátním hmatem.

MAC · Drž hubu! Tyhle prasečinky si můžeš nechat pro svou Kitty, ta coura je na ně dělaná.

POLLY · Macu, nebuď tak zlý.

MATTHIAS · Teda proti tomu, abys o Kitty říkal, že je coura, bych přece jenom protestoval... *Pracně zase ustane.*

MAC · Tak, proti tomu bys přece jenom protestoval?

MATTHIAS · A vůbec, ode mě ještě žádnou prasečinu neslyšela. Na to si jí moc vážím. Čemu člověk jako ty možná ani nerozumí. Někdo takový mi bude mluvit o prasečinkách! Myslíš, že mi Lucy neřekla, cos jí vykládal! To jsem proti tomu úplná glazé rukavička.

Mac si ho změří.

JAKOB · Nech toho, je přece svatba. *Odtáhnou ho.*

MAC · Pěkná svatba, že, Polly? Muset se v den sňatku koukat na tuhle pakáži! To by sis asi taky nebyla pomyslela, že přátelé nechají tvého muže tak ve štychu! Z toho se můžeš poučit.

POLLY · Mně se to docela líbí.

ROBERT · Blbost. O tom, že někdo někoho nechal ve štychu, nemůže být řeč. Jde čistě jen o různost názorů, a ta se občas vyskytne všade. Ta tvoje Kitty je stejně dobrá jako každá jiná. A teď se koukej vytasit se svatebním darem, ty šoufku oblejkaněj!

VŠICHNI · No tak, sem s ním.

MATTHIAS *uraženě* · Na.

POLLY · Ach, svatební dárek. To je ale od vás hezké, pane Matthiasi. Podívej, Macu, jaká krásná noční košilka!

MATTHIAS · Taky možná prasečinka, captn, co?

MAC · Už toho nech. Nechtěl jsem tě v tenhle slavnostní den urazit.

WALTER · No, a tohle? Ludvík Čtrnáctý!
Vybalt obrovské stojací hodiny ve slohu Ludvíka Čtrnáctého.

MAC · Ludvík Patnáctý.

POLLY · Ty jsou nádherné. Jsem tak šťastná. Nenalézám slov. Vaše pozornosti jsou tak fantastické. Škoda, že na to nemáme byt, že, Macu?

MAC · Nu, to jen pro začátek. A každý začátek je těžký. Tak ti pěkně děkuju, Waltře. A teď ty krámy zase uklidte. A doneste jídlo!

JAKOB *zatímco ostatní již prostírají* · Já, to se ví, zas nedones nic. *Horlivě k Polly.* Můžete mi, mladá paní, uvěřit: moc mě to mrzí.

POLLY · Vůbec na tom nezáleží, pane Jakobe.

JAKOB · Hoši všichni dárkama jen tak hejřejí,

a já tady stojím s prázdnou. Trošku se vmyslete do mé situace. Ale takhle je to se mnou vždycky. Moh bych vám toho o tom napovídat! Rozum by vám zůstal stát, paničko. Jako tuhle. Potkám Jenny „Hampejznici“ a povídám: Tak co, ty svině stará...

Zahlédne náhle za sebou Maca a beze slova se ztratí.

MAC *odvede Polly na místo jí určené* · To je nejlepší jídlo, na jakém si v takový den můžeš pochutnat, Polly. Smím prosit! *Všichni zasednou k svatební hostině.⁴⁾*

EDE *ukáže na servis* · Hezké talíře, z hotelu Savoy.

JAKOB · Ty vejce s majonézou jsou od Selfridge. Ještě se měla podávat paštika z husích jater. Ale Jimmy ji cestou sežral – vzteky, že nádoba měla díru.

WALTER · Mezi lepšíma lidma se „díra“ neříká.

JIMMY · Neláduj se tak těma vejcem, Ede. O svatbě se to nedělá!

MAC · Nemohl by někdo něco zazpívat? Něco pro povyražení?

MATTHIAS *se smíchy zakucká* · Něco pro povyražení? To je prima slovo. *Pod Macovým zdrcujícím pohledem rozpačitě usedne.*

MAC *vyráží jednomu z nich mísu z ruky* · Ještě jsem vlastně ani s jídlem začít nechtěl. Radši bych viděl, kdybyste napřed dali něco k lepšímu. Něco, co by pozvedlo náladu, jak to při těchhle příležitostech bývá zvykem. A ne si říct: „Tak, a jde se na to, ať se nažerem!“

JAKOB · A co je například při takových příležitostech zvykem?

MAC · To si mám všechno vymyslet sám? Nechci po vás, abyste tu předváděli operu. Ale něco kromě žrádla a sprostacín jste koneckonců přece jen přichystat mohli. Inu, v takový den se ukáže, jak da-

lece se člověk na kamarády může spolehnout.

POLLY · Ten losos je báječný, Macu.

EDE · Ba, takového jste zaručeně ještě nebaštila. Ale u Mackieho ho můžete mít na talíři denně. To jste si sedlá do měkkého důlku. Tvrdil jsem vždycky: Mac, to bude jednou partie pro děvče, co má smysl pro něco vyššího. Ještě včera jsem to Lucy povídal.

POLLY · Kdo je Lucy, Macu?

JAKOB *rozpačitě* · Lucy? Nesmíte všechno brát kór moc vážně.

Matthias vstal a snaží se za Pollynými zády všemožně Jakobovi naznačit, aby zmlkl.

POLLY *si toho všimne* · Chybí vám něco? Snad sůl...? Co jste to chtěl právě poznamenat, pane Jakobe?

JAKOB · Ach nic, vůbec nic. Opravdu. Šlo mi jediné o to, abych nic nepoznamenal. Ještě si spálím hubu.

MAC · Copak to máš v ruce, Jakobe?

JAKOB · Nůž, captn.

MAC · A copak to máš na talíři?

JAKOB · Pstruha, captn.

MAC · Tak. A toho pstruha chceš jíst nožem, co? Jakobe, to je neslýchané! Už jsi něco takového viděla, Polly? Jí rybu nožem! Kdo něco takového dělá, je prostě prase! Rozumíš, Jakobe? Budeš se muset ještě leccemus přiučit. Dá ti to pořádnou makačku, Polly, než z téhle kupy hnoje uděláš lidi. Víte vy vůbec, jak má vypadat člověk?

WALTER · Jakého pohlaví?

POLLY · Fúj, pane Waltře.

MAC · Tak vy teda nic zazpívat nechcete. Nic, co by dnešní den trochu povzneslo. Má to být zase jen takový smutný, obyčejný, zatraceně všední den jako každý jiný? Hlídá vůbec někdo u dveří? O to se mám asi taky starat sám? Mám se snad i v den

svatby postavit ke dveřím, abyste vy tady mohli na můj účet debužirovat?

WALTER *neurle* · Jak to, na tvůj účet?

JIMMY · Nech toho, Waltříčku. Už tam jdu. Kdopak by sem taky měl přijít. *Vyjde.*

JAKOB · To by tak byla sranda, kdyby všechny svatebčany čapli.

JIMMY *vrazí dovnitř* · Haló, captn, chlupatý!

WALTER · Tygr Brown!

MATTHIAS · Blbost, to je důstojný pán Kimball. *Kimball vejde.*

VŠICHNI *zavou* · Dobrý večer, důstojný pane!

KIMBALL · No, tak jsem vás přece jen našel. Je to sice jenom maštal, v níž vás nacházím, ale zato je vaše.

MAC · A vévody z Devonshiru.

POLLY · Dobrý den, důstojný pane. Ach, jak jsem šťastná, že Důstojnost v nejkrásnější den našeho žití...

MAC · A teď si vyprošuju nějaký cantus pro jeho Důstojnost pana Kimballa.

MATTHIAS · Co byste řekli třebaš tomu o Billu Lawgenovi a Mary Syerové?

JAKOB · Bill Lawgen, to by možná šlo.

KIMBALL · Nebylo by špatné, mládenci, kdybyste dali něco k lepšímu.

MATTHIAS · Tak spustme, pánové.

Tři muži povstanou a zazpívají váhavě, mdlé a nejistě.

SVATEBNÍ PÍSEŇ PRO CHUDŠÍ LIDI

Bill Lawgen se tuhle v pátek s Mary Syerovou oženil. Sláva jim a zdar, zdar, zdar! Když ona a on přišli na úřad, nevěděl Bill, odkud má Mary šat, Mary věděla jen, že se mu říká Bill. Zdar!

Tvoje žena prodává se! Jo?
Prostopášný budeš zase? Jo!
Sláva jim a zdar, zdar, zdar!
Billy Lawgen onehdá mně řek:
Stačí mně z ní jenom kousíček.
Prase.

Zdar!

MAC · To je všechno? To jste se moc nevytáhli!
MATTHIAS *se znovu zakucká* · Nevytáhli, to je
pro to správné slovo, pánové. Nevytáhli.

MAC · Drž hubu!

MATTHIAS · Já tím chtěl jenom říct, že to ne-
mělo švih, že tomu scházel oheň a podobně.

POLLY · Pánové, jestli se nikomu do toho
nechce, tak dám sama něco k lepšímu.
Předvedu vám děvče, které jsem kdysi
viděla v jedné putyce v Soho. Myla tam
nádobí a všichni se jí smáli; to jako úvo-
dem, abyste rozuměli tomu, co pak
říkala hostům a co vám hned zazpívám.
Tak: Tady je výčepní pult, za kterým od
rána do večera stála. Ale musíte si ho
představit náramně špinavý. Tohle je
dřez a tohle hadr, kterým vytírala skle-
nice. Tam, kde sedíte, seděli páni, co se jí
smáli. Můžete se také smát, aby to bylo
stejně; ale kdyby vám to k smíchu ne-
bylo, tak nemusíte. *Naznačuje mytí sklenic
a něco si k tomu brouká.* Teď někdo z vás
prohodí — *ukáže na Waltra* — třeba vy:
Tak co, Jenny, kdypak tvá loď připluje?

WALTER · Tak co, Jenny, kdypak tvá loď
připluje?

POLLY · A někdo jiný dodá, třeba vy: Ještě
pořád vyplachuješ sklenice, Jenny? Ty,
nevěsta pirátů!

MATTHIAS · Ještě pořád vyplachuješ skle-
nice, Jenny? Ty, nevěsta pirátů!

POLLY · Tak, a teď spustím.

*Songové osvětlení: zlatistá zář. Varhany se
rozsvítí. Shora se na tyči snášejí tři lampy a na
tabulkách stojí:*

PIRÁTSKÁ JENNY

1

Pánové, já tu dneska nádobí myju
a ustelu každému hbitě,
pak mi dáte penny a já řeknu: „Děk za
ten dar“,

a vy vidíte ten hotel a mé šaty samý cár
a s kým mluvíte, to netušíte.

Ale jednou večer strhne se křik u přístavu.
Proč ten křik? každý každého se ptá.

A pak uvidí mě nad nádobím smát se
a řeknou: Co ta se usmívá?

Loď, co má osm plachet
a dvakrát dvacet houfnic,
bude u hráze stát.

2

Řeknou: Jdi utírat sklenky, ty mrně,
a tadyhle si penny vem.

A já si to penny vezmu.

A pak půjdu jim stlát.

(Jenže nikdo tam už nebude tuhle noc
spát.)

Přitom pořád nikdo neví, kdo já jsem.
A ten večer zvedne se hrozný hřmot
nad přístavem,

každý ptá se: Co je to za peklo?
A pak uvidí mě, jak za oknem stojím,
a řeknou: Z očí jí kouká zlo!

Loď, co má osm plachet
a dvakrát dvacet houfnic,
bude do města prát.

3

Pánové, smích vás hned a důkladně
přejde,

neboť město se zhroutí v prach,
všecky domy budou rozervány dokořán,

jen ten jeden bědný hotel bude ušetřen
všech ran.

Vše se ptá: Kdo bydlí tam v těch
komůrkách?

U hotelu strhne se hrozný křik této noci.
Proč ten dům ušetřen byl? vše se ptá.

Ze vrat uvidí mě potom vyjít k ránu
a řeknou: Tak vida, tahleta?

Loď, co má osm plachet
a dvakrát dvacet houfnic,
vlajku na stožár dá.

4

A sto mužů k polednímu vystoupí na
břeh,

hned do stínu domů se staví
a lapí rychle každého u každých vrat
a dají všem pouta a jdou se mě ptát:

Kterým z nich máme useknout hlavy?
A v to poledne všechno pak v přístavu
ztlachne.

Vše se ptá: Kdo teď zemře, kdo?
A pak uslyšíte mě, jak říkám: Všichni!

A když hlava spadne, řeknu: Hopla!
Loď, co má osm plachet
a dvakrát dvacet houfnic,
se mnou odpluje v dál.

MATTHIAS · Moc pěkné a legrační, co?
A jak to milostpaní umí podat!

MAC · Tomu říkáš pěkné, ty idiote? Když jde
o umění? Báječně jsi to zahrála, Polly.

Ale před takovou kupou hnoje, promiňte,
Důstojnosti, to přece vůbec nemá cenu.

Pošepťá jí. Ostatně se mi tohle hraní a
předstírání bůhvíčeho u tebe vůbec ne-
líbí; napříště toho laskavě zanech. *Od
stolu se ozve smích. Banda si z pastora tropí
žerty.*

MAC · Copak to máte v ruce, Důstojnosti?
JAKOB · Dva nože, captn.

MAC · A copak to máte na talíři, Důstojnosti?
KIMBALL · Lososa, jestli se nemýlím.

MAC · Tak. A toho lososa chcete jíst nožem,
co?

JAKOB · Už jste něco takového viděli? Žere
rybu nožem! Kdo takového něco dělá, je
prostě...

MAC · Prase. Rozumíš, Jakobe? Z toho se
můžeš něčemu přiučit.

JIMMY *se vřítí dovnitř* · Haló, captn, chlupatý!
Sám šerif.

WALTER · Brown, Tygr Brown!
MAC · Ba, Tygr-Brown, zcela správně. Tygr-
Brown to bude, vrchní londýnský šerif,
pilíř Old Baileye, kdo teď vkročí do nuzné
chatrče captna Macheatha. Z toho se
můžete něčemu přiučit!

Bandité zalézají.
JAKOB · Tohle smrdí šibenicí!
Vstoupí Brown.

MAC · Halo, Jackie!
BROWN · Halo, Macu! Nemám moc času, za
chvilku se zas ztratím. To jste si musili
vybrat zrovna cizí maštal? Znamená to
přece další vloupání.

MAC · Ale Jackie, když je tak šikovně položena!
Moc mě těší, žeš přišel starému kamará-
dovi na svatbu. Tady ti představuju svou
manželku, rozenou Peachumovou. Polly,
to je Tygr-Brown, že, starý brachu?

Poklepe mu na záda. A tohle jsou mí přátel-
lé, Jackie, už je všecky asi znáš.

BROWN *ztrápeně* · Jsem tu přece soukromě,
Macu.

MAC · Oni taky. *Volá je. Přicházejí, ruce vzhůru.*
Haló, Jakobe!

BROWN · Tohle je Jakob „Dlouhoprsták“,
prase k pohledání.

MAC · Haló, Jimmy, haló, Roberte, haló,
Waltře!

BROWN · Nu, pro dnešek toho nechme.
MAC · Haló, Ede, haló, Matthiasi!

BROWN · Sedněte si, pánové, sedněte!
VŠICHNI · Pěkně děkujeme, pane.
BROWN · Těší mě, že poznávám šarmantní manželku svého starého přítele Maca.
POLLY · Potěšení je na mé straně, pane!
MAC · Posad se, stará šalupo, a stoč kormidlo: Směr whisky! – Milá Polly, pánové! Vidíte dnes ve svém středu muže, jehož nevyzpytatelné rozhodnutí královo postavilo vysoko nad jeho spoluobčany a jenž přes všechny bouře, přes všechna nebezpečí a podobně zůstal mým přítelem. Vy víte, koho myslím, a ty to víš taky, Browne. Ach Jackie, vzpomínáš si, jak jsme – ty voják, já voják – sloužili u armády v Indii? Ach Jackie, zazpívejme si tu píseň o kanónech! *Oba usednou za stůl.*
Songové osvětlení: zlatistá zář: Varhany se rozsvítí. Shora se na tyči snášejí tři lampy a na tabulkách stojí:

DĚLOVÝ SONG

1

John byl vždy s nimi a Jim byl tam též a Georgie byl povýšen zase.
Ale armáda se tě neptá, kdo jseš, k severu na pochod hnedka dá se.
Vojácký lože jsou děla, nože od Mysu po Bihár.
Když někdy za deště přešla jim přes cestu nějaká nová rasa, hnědá či dlouhovlasá, tak z domorodců nadělali biftek tartar.

2

V Johnnym bublá whisky a vztek a Jimmymu zas nestačí deky, ale Georgie jim pomoh a řek:

Armáda nezdechne – ta přečká věky!
Vojácký lože jsou děla, nože od Mysu po Bihár.
Když někdy za deště přešla jim přes cestu nějaká nová rasa, hnědá či dlouhovlasá, tak z domorodců nadělali biftek tartar.

3

Johnny už umřel a Jim jakbysmet a Georgie někde snad zdechl hladu. Ale krev má stále svůj vzhled a zase verbuje se do armády.
Pochodují v sedě.
Vojácký lože jsou děla, nože od Mysu po Bihár.
Když někdy za deště přešla jim přes cestu nějaká nová rasa, hnědá či dlouhovlasá, tak z domorodců nadělali biftek tartar.

MAC · Ač dravé proudy života nás, kamarády z mládí, dostaly daleko od sebe, ač zájmy dané naším povoláním jsou zcela různorodé, ba někdo by možná řekl přímo protichůdné, přetrvalo naše přátelství všechno. Z toho byste se mohli něčemu přiučít! Kastor a Pollux, Hektor a Andromacha a tak dále. Zřídkakdy jsem já, prostý lupič – nu, vždyť víte, jak to myslím – podnikl nějakou výpravu, aniž jsem jemu, příteli Brownovi, postoupil část výtěžku. A dokonce značnou část. Jako dar i důkaz neochvějně věrnosti. A zřídkakdy zase on – vyndej ten nůž z huby, Jakobe! – všemocný šéf policie, uspořádal štáru, aniž mě, svého přítele z mládí, předem na to upozornil. A tak dále. Tyhle věci přece spočívají na

vzájemnosti. Tady se můžete něčemu přiučít. *Vezme Browna pod paži.* No, starý Jackie, těší mě, žeš přišel; tomu se říká opravdové přátelství. *Zámka, poněvadž si Brown zhromoučeně prohlíží koberec.* Pravý širáz.

BROWN · Ze „Společnosti pro prodej orientálních koberců“.

MAC · Ano, to je náš generální dodavatel. Viš, musel jsem tě dnes mít tady, Jackie. Doufám, že ti to při tvém postavení není moc nepříjemné.

BROWN · Viš přece, Macu, že ti nedovedu nic odepřít. Ale teď musím jít. Mám opravdu plnou hlavu starostí. Kdyby se při korunovací královně cokoli přihodilo...

MAC · Poslyš, Jackie, můj tchán je protivný chlap. A kdyby se třeba pokoušel proti mně něco nekalého podniknout – vědí na mne ve Scotland Yardu něco?

BROWN · Ani to nejmenší.

MAC · Taky si to myslím.

BROWN · To jsem přece všechno zařídil. Dobrou noc!

MAC · Nechtěli byste povstat?

BROWN Polly · Všecko nejlepší! *Odchází doprovázen Macem.*

JAKOB který zatím s Matthiasem a Waltrem konferoval s Polly · Musím přiznat, že jsem prve měl obavy, když jsem zaslech, že jde Tygr Brown.

MATTHIAS · Jak vidíte, milostpaní, máme styky s nejvyššími místy.

WALTER · Ano, Mac má vždycky ještě v ohni nějaké to želízko, o kterém nemá našinec ani ponětí. Ale my máme taky svoje malá želízka v ohni. Pánové, je půl desáté.

MATTHIAS · A teď přijde to hlavní.

Všichni jdou dozadu za koberec, kde se cosi skrývá. Přichází Mac.

MAC · Nu, copak se děje?

MATTHIAS · Captn, ještě malé překvapení. *Zpívají za kobercem píseň o Bill Lawgenovi, dojemně a polohlasně. Ale při slovech „že se mu říká Bill“ strhne Matthias koberec a všichni pokračují ječivě a bouchají přitom do postele, která stojí za kobercem.*

MAC · Děkuju vám, kamarádi, děkuju vám.
WALTER · Tak, a nenápadný odchod!

Všichni odcházejí.

MAC · A teď dopřejme také citům, aby se projevíly. Jinak se z člověka stane ještě zvíře, obět povolání. Sedni si, Polly!

Hudba.

MAC · Vidíš, jak měsíc plá nad Soho?

POLLY · Vidím, můj drahý. A cítíš, jak srdce mi tluč?

MAC · Ach, cítím, má drahá.

POLLY · Kamkoli půjdeš, tam chci jít s tebou.

MAC · A kde ty jsi, tam chci i já být.

OBA *zpívají* · My nešli jsme oddat se na úřad a před oltářem kněz nespjal nás, a nevím ani, odkud se vzal tvůj šat, a myrta nezdobí ti vlas – své lžici, jež dosud ti sloužila zde, dej bez váhání adié!
Je lásce dáno vzkvétat kdekoli, někdy trvá, jindy ne.

3.

Ztráta dcery znamená pro Peachuma, jenž ví, jak je život tvrdý, úplný bankrot.

Peachumovy žebrácké garderoby

Vpravo Peachum a jeho paní. Ve dveřích Polly v plášti a klobouku, cestovní brašnu v ruce.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Vdaná? Napřed jí člověk strká šaty, klobouky, rukavičky,

slunečníky horem dolem, a když už stála tolik, že by se za to pořídila plachetnice, tak se nám holka sama zahodí. Jako shnilá okurka, která patří na hnojiště. Opravdu ses vdala?
Songové osvětlení: zlatistá zář. Varhany se rozsvítí. Shora se na tyči snášeji tři lampy a na tabulkách stojí.

PÍSNÍČKOU NAZNAČUJE
POLLY RODIČŮM
SVŮJ SŇATEK S LUPÍČEM
MACHEATHEM

1

Já věřila jsem, když zrovna jako ty nevinně klopila jsem svůj zrak: snad přijde i za mnou jednou jeden a pak musím vědět co a jak.
Bude-li bohatý,
bude-li milý,
bude-li mít límce bělostné,
bude-li vědět, co se vždy sluší u dámy,
pak odpovím mu: Ne.
Člověk nesmí ztratit rozvahu,
všechno má být přibližné.
Měsíc bude jistě v noci plát,
jistě někdo přijde loďku odvázat,
ale víc se nestane.
Jo, to nejde, prostě si jen lehnout,
to musíš mít srdce bezcitné.
Nebot nevíš, co se zítra stane.
Tak můžeš říct jen jedno: Ne.

2

Ten první, jenž do cesty přišel mi,
byl z Kentu a vždy tip top.
Ten druhý měl tři lodě v přístavišti
a ten třetí byl do mne trop.

A byli bohatí
a byli též milí,
měli límce stále bělostné
a věděli, co se vždycky sluší u dámy.
A tak řekla jsem jim: Ne.
Tak jsem neztratila rozvahu,
vše zůstalo přibližné.
Měsíc jistě začal v noci plát,
jistě někdo přišel loďku odvázat,
ale tohle bylo vše.
Jo, to nejde, prostě si jen lehnout,
musilas mít srdce bezcitné.
Nevědělas, co se zítra stane.
Tak mohlas říct jen jedno: Ne.

3

Leč v blankytný den ke mně přišel ten,
jenž smál se všem námluvám.
Klobouk svůj si pověsil u mne na hřebík
nad postelí —
najednou nevím, kde hlavu mám.
Tenhle nebyl bohatý,
tenhle nebyl milý
a své límce míval sotva kdy bělostné
a vůbec nevěděl, co se vždy sluší
u dámy —
jemu neřekla jsem: Ne.
Hned jsem ztratila svou rozvahu,
nic nebylo přibližné.
Rudý měsíc nepřestával plát,
někdo přišel loďku k břehu přivázat,
tak to asi vždycky dopadne!
Nezbylo mi než si prostě lehnout,
nic nebylo platné srdce bezcitné.
Věděla jsem, co se všechno stane.
Mohlo to snad být jiné? Ne!

PEACHUM · Tak, je tedy z ní coura. S ničemy spolčená. To je pěkné. To je příjemné.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Když už jseš taková nemrava a vdáš se, musel to zrovna

být zloděj koní a lupič? To ti ještě přijde draho! Mohla jsem to samozřejmě tušit. Už jako dítě se nesla jako anglická královna!

PEACHUM · Tak, opravdu se tedy vdala!
PANÍ PEACHUMOVÁ · Ano, včera večer v pět.

PEACHUM · Za notorického zločince. Když o tom uvažuji, tak to je vlastně od toho člověka náramná drzost. Když někomu dám pro nic za nic dceru, která mi má ve stáří být oporou, tak se mi dům zřítí a přijdu o poslední. Netroufal bych si nikomu darovat, ani co by se za něhet vešlo, poněvadž bych tím na sebe přivolával nebezpečí, že umřu hladem. Jedině kdybychom se všichni tři snažili s polínkem dříví vystačit přes zimu, tak bychom se snad ještě jara dočkali. Snad.
PANÍ PEACHUMOVÁ · Řekni, co si vlastně myslíš? Takhle se nám odměňuje, Jonathane. Já se zblázním. Všecko se mi točí před očima. Dělá se mi nanic. Och! *Omdlévá.* Skleničku koňaku, toho třífvězdičkového.

PEACHUM · Tady vidíš, kam až jsi matku dostala. Rychle! Tak, je tedy z ní coura, s ničemy spolčená. To je pěkné. To je příjemné. Zajímavé, jak si to chudák vzala k srdci. *Polly přichází s lahví koňaku.* Jediná útěcha, která tvé ubohé matce zbývá.

POLLY · Klidně jí dej dvě skleničky. V tomhle stavu moje matka snese dvojitou dávku. Postaví ji zase na nohy. *Tvoří se během celé scény velmi šťastně.*

PANÍ PEACHUMOVÁ *se probere* · Och, už zase ten falešný soucit, ta předstíraná starostlivost! *Přichází pět mužů.*

ŽEBRÁK · Jdu si stěžovat, je to lumpárna. Tohle že je pahejl? Leda paškvil na pahejl, za který prachy vyhazovat nebudu.

PEACHUM · Copak? Není horší než ostatní. Jen kdybys ho udržoval v čistotě!

ŽEBRÁK · Tak. A pročpak teda vydělávám míň než ostatní? Ne, s tímhle si na mě nechodte. *Odhodí pahýl.* Než bych chodil s takovým šmejdem, tak si radši rovnou useknu nohu.

PEACHUM · Řekněte, co vlastně chcete? Můžu já snad za to, že lidi mají srdce jako kámen? Nemůžu vám přece dát pět pahýlů! Udělám z každého během pěti minut mrzáka, že by se nad ním i pes rozkňučel, jak mu přijde na oči. Ale můžu snad za to, že to s lidma ani nehne! Tumaš ještě jeden, když ti tenhle nestačí. Ale trochu si svých věcí hled!

ŽEBRÁK · Takhle snad spíš uspěju.

PEACHUM *zkouší protězu jiného* · Kůže se na to nehodí, Celie. Vypadá moc nobl. Zřejmě by se spíš hodila guma. *Třetímu.* Ta boule se taky už ztrácí, a přitom je to poslední. Můžeme začít znova! *Vyšetří čtvrtého.* Umělý svrab se samozřejmě pravému nevyrovná. *Pátému.* Človče, jak to vypadáš? Zase se přecpáváš, co? No počkej! Z toho vyvodíme důsledky, ostatním pro výstrahu.

ŽEBRÁK · Pane Peachume, nejed jsem opravdu nic zvláštního. To, že špekovatím, je prostě nemoc, za kterou nemůžu.

PEACHUM · Já taky ne. Propouštím tě. *Znovu druhému Žebrákovi.* Je samozřejmě rozdíl, jestli chce někým pořádně „otřást“ nebo jestli někomu „jdu jenom na nervy“, můj milý. Ano, potřebuju umělce. Jen kumštýř dnes ještě dokáže lidmi pohnout. Kdybyste pracovali pořádně, tak by vám publikum muselo tleskat! Ale tebe přece nic nenapadne! A proto ti angažmá prodlužovat nemůžu.

Žebráci odcházejí.

POLLY · Prohlédni si ho, prosím. Je snad

hezky? Není. Ale má být z čeho živ. Nabízí mi existenci! Je výborný zloděj a navíc prozíravý a zkušený lupič. Vím, kolik už má ušetřeno. Přesně. Mohla bych ti uvést sumu. Ještě pár úspěšných akcí a můžeme se odebrat na menší venkovské sídlo, jako pan Shakespeare, kterého si tatíček přece tak váží.

PEACHUM · Tak, všechno je náramně jednoduché. Jsi vdaná. A copak se dělá, když je někdo vdaný? No, jakpak by tě to mohlo napadnout! Dá se rozvést, že! Na to bys mohla přijít. To snad není tak těžké.

POLLY · Nevím, co tím míníš.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Rozvod.

POLLY · Ale já ho přec miluji. Jakpak bych tedy mohla pomýšlet na rozvod?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Řekni, to se ani trochu nestydíš?

POLLY · Mamínčko, jestli jsi někdy měla někoho ráda...

PANÍ PEACHUMOVÁ · Měla ráda! Ty zatracené knížky ti úplně popletly hlavu. Všichni to přece dělají takhle, Polly!

POLLY · Pak tedy budu výjimka.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Pak ti teda zmaluju zadek, ty výjimko.

POLLY · Ano, to matky dělávají, ale smysl to nemá. Láska to nad zmalovaným zadkem vždycky ještě vyhrála.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Polly, nežeň věci do krajnosti.

POLLY · Nedám si svou lásku vzít.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Ještě slovo a dostaneš facku.

POLLY · Tím nic nedokážeš. Láska zůstane tím nejvyšším, co na světě je.

PANÍ PEACHUMOVÁ · A vůbec, ten chlap má přece ženských hromadu! Až ho jednou oběsí, tak se jich možná přihlásí půl tuctu, a každá navíc s fakanem. Ach, Jonathane!

PEACHUM · Oběsí... Jaks na to přišla? To je dobrý nápad. Polly, vypadni na chvílku. *Polly odejde.* Správně. Z toho kouká čtyřicet liber.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Rozumím. Udáš ho šerifovi.

PEACHUM · Samozřejmě. A navíc nám ho ještě zadarmo oběsí... Dvě mouchy jednou ranou. Stačí, když si zjistíme, kde vlastně vězí.

PANÍ PEACHUMOVÁ · To ti povím docela přesně, drahoušku. U svých děvek vězí.

PEACHUM · Ty ho nezradíš.

PANÍ PEACHUMOVÁ · To přenech klidně mně. Peníze světem vládnou. Zajdu do Turnbridge a s holkama si promluvim. Jestli se ten pán během dvou hodin s některou z nich sejde, je nahraný.

POLLY *naslouchala za dveřmi* · Mamínčko, tuhle cestu si můžeš ušetřit. Než by se Mac setkal s dámami toho druhu, tak se raději dá rovnou zavít. Ale i kdyby do Old Bailey zašel: šerif by mu nabídl koktail a popovídá by si s ním při cigáru o krámečku v téhle ulici, s kterým to taky není docela v pořádku. Ten šerif, tatíčku, se totiž na mé svatbě náramně dobře bavil.

PEACHUM · Jak se ten šerif jmenuje?

POLLY · Brown. Ale ty ho asi znáš jenom jako Tygra Browna. Poněvadž všichni, co mají proč se ho bát, mu tak říkají. Ale pro mého muže je prostě „Jackie“, abys věděl, „milý Jackie“. Jsou od mládí kamarády.

PEACHUM · Tak, tak, jsou kamarády. Šerif a největší ničema. No, to asi budou v celém městě jediní kamarádi.

POLLY *poeticky* · Vždycky, když spolu popíjeli, hladili se po tvářích a říkali: „Jestli se ještě napiješ, tak se napiju s tebou.“

A vždycky, když si jeden z nich potřeboval odskočit, řekl druhý se slzami v očích: „Jestli se tobě chce ven, zajdem tam spolu.“ Na Scotland Yardu nemají Maca v nejmenším podezření.

PEACHUM · Tak, tak. Pan Macheath – pán jistě několikrát ženatý – vylákal mou dceru Polly Peachumovou v úterý večer pod příslibem manželství z otcovského domu. Než uteče týden, povedou ho pro to na šibenici, na kterou patří. „Pane Macheathi, míval jste glazé rukavičky, hůlčičku s rukojetí, která byla ze slonoviny, a na krku jizvu. A zdržoval jste se v „Sépii“. Teď vám zůstala jen ta jizva, která ze všech poznávacích znamení asi měla nejmenší cenu, a zdržovat se budete napříště už jen za mřížemi. A co nevidět ani tam už ne...“

PANÍ PEACHUMOVÁ · Jonathane, s tím asi neuspěješ! Je to Mackie Kudla, největší zločinec Londýna. Ten si přece dělá co chce.

PEACHUM · To se ukáže! Obleč se, jde se k šerifovi. A ty skočíš do Turnbridge.

PANÍ PEACHUMOVÁ · K jeho děvkám.

PEACHUM · Sprostota světa je nesmírná. Nohy si můžeš uběhat, když nechceš, aby ti je ukradli.

POLLY · Tatíčku, moc ráda panu Brownovi zase potřesu rukou.

Všichni tři postoupí kupředu a zazpívají při songovém osvětlení první finále. Na tabulkách stojí:

PRVNÍ ŠESTÁKOVÉ FINÁLE

O NESTÁLOSTI LIDSKÝCH POMĚRŮ

POLLY · Co bych ráda, kdo to ví?
Jsou to cíle uskovněle:

Jedenkrát v životě cele odevzdat se mužovi!

PEACHUM *s biblí v ruce* ·

Je právo člověka a jeho meta, aby svůj život prožil blaženě a aby poznal všechny krásy světa, do chleba pilně kousal, do kamene ne. Tot lidské právo a tot lidská meta. Žel bohu není nikde známo dosud, že práva lze se dočkat – kdežpak prý! Lidé by chtěli zlepšit si svůj osud – Leč co jim brání v tom? No, poměry!

PANÍ PEACHUMOVÁ ·

Nechci k tobě býti zlá, přála bych ti žití skvělé, člověk z mála jenom mele – tak aby sis užila!

PEACHUM ·

Kdo dobrým člověkem by nebyl rád?

Své jmění dával chudým na oltář?

Být lidé dobří, život byl by sad,

v němž na ně lila by se Božská Zář!

Kdo dobrým člověkem by nebyl rád?

Leč bohužel prostředků není dosti

a surový je člověk leckterý.

Kdo nechtěl by žít v míru, ve svornosti?

Tak co nám brání v tom? No, poměry!

POLLY A PANÍ PEACHUMOVÁ ·

On bohužel se nemýlí.

Svět bedný je a člověk zlý.

PEACHUM · Můj rozum, žel, mě nemýlí.

Kdo ráj by nechtěl mít už na zemi?

Co na to poměry? Smí se to, smí?

Poměry k tomu praví: Ne.

Když masa pro dva není dost,

tvůj bratr – samá přichylnost! –

tě jednoduše nakopne.

Chcem všichni věrní být, no ne?

Když manželce – ach, samá ctnost! –

nebudeš v lásce zdatný dost,

jednoduše tě odkopne.

Chcem všichni vděční být, no ne?

Když nebudeš mít penze dost,
tvé dítě — samá laskavost —
tě jednoduše vykopne.

Chcem všichni lidští být, no ne?

POLLY A PANÍ PEACHUMOVÁ ·

Och, to je škoda vskutku,
ta nuda, můj ty smutku!
Svět bědný je a člověk zlý,
on bohužel se nemýlí.

PEACHUM · Můj rozum, žel, mě nemýlí,
svět bědný je a člověk zlý.

Být dobrý — Ó té nádhery!

Však co nám brání v tom? No, poměry.

VŠICHNI TŘI ·

Pak ovšem nechcem s tím nic mít,
pak nutno dveře přirazit!

PEACHUM · Svět bědný je a člověk zlý,
v tom, žel, mě nikdo nezmylí!

VŠICHNI TŘI · Och, to je škoda vskutku,
ta nuda, můj ty smutku!

A proto nechcem s tím nic mít,
a proto: dveře přirazit!

■

DRUHÉ DĚJSTVÍ

4.

Čtvrtek odpoledne: Mackie Kudla se loučí se svou ženou, poněvadž prchá před tchánem do bažin Highgatu.

Konírna

POLLY *vchází* · Macu, Macu, nelekej se!

MAC *leží na posteli* · Nu, co je, Polly? Jak to vypadáš?

POLLY · Byla jsem u Browna a byl tam otec a oni se dohodli, že tě chytanou. Otec hrozil něčím strašným a Brown byl při tobě, ale nakonec se zhroutil. Vzkazuje

ti, že by ses měl co nejrychleji na nějaký čas ztratit, Macu. Ihned si sbal věci.

MAC · Úplná hloupost, jaképak balení. Pojď sem, Polly. Mám chuť na něco docela jiného než na balení.

POLLY · Ne, to teď nesmíme. Jsem úplně bez sebe. Stále se mluvilo o šibenici.

MAC · Polly, nebuď protivná. Špatně to snáším. Ve Scotland Yardu přece proti mně nic nemají.

POLLY · Ano, včera možná ještě neměli, ale dnes toho najednou na tebe vědí spoustu. Přinesla jsem obžalovací spisy. Ani nevím, jestli si to všechno pamatuji. Je to listina, která málem nemá konce. Zabil jsi dva obchodníky, máš na svědomí třicet vloupání a třidvacet přepadení. Jsi obžalován ze zhářství, z úkladných vražd, z podvodů a z křivých přísah. A toho všeho ses dopustil během půldruhého roku. Jsi hrozný člověk. A ve Winchestru jsi svedl dvě nezletilé sestry.

MAC · Řekly, že jim je přes dvacet. A co Brown? *Pomalu vstane, přejde podél rampy doprava a přitom si píská.*

POLLY · Ještě na chodbě mě chytil a řekl, že teď už pro tebe nemůže nic udělat. Ach Macu! *Vrhne se mu kolem krku.*

*MAC · Dobře. Když se musím ztratit, tak zatím převezmeš řízení podniku.

POLLY · Nemluv teď o podniku, Macu. Nechci o něm ani slyšet. Polib naposledy svou Polly a přisáhej, že ji nikdy, nikdy...

Mac ji náhle přerušit a odvede ke stolu, kde ji přiměje, aby usedla na židli.

MAC · Tohle jsou hlavní knihy. Dávej dobrý pozor. Tohle je seznam personálu. Čte. Tak. Tady máme Jakoba „Dlouhoprstáka“. Je půldruhého roku v podniku. Podíváme se, jak se činil. Jedny, dvojce, troje, čtyry, patery zlaté hodinky. Moc toho není, ale čistá práce to byla. Nesedej

mi na klín, nemám teď na to náladu. Tady je Walter „Smutňouš“. Na toho lumpa není spolehnutí. Zašmelí spoustu věcí na vlastní pěst. Třítýdenní šibeniční lhůtu, a pak pryč s ním. Prostě ho udáš Brownovi.

POLLY *vzlyká* · Prostě ho udám Brownovi.

MAC · Jimmy. Nestydatý chlápek, ale vyplatí se. Dokáže dámám z nejlepší společnosti vytáhnout prostěradlo zpod zadku. Dávej mu zálohu.

POLLY · Dám mu zálohu.

MAC · Robert, „Hasák“. Hokynář, bez zrnka geniality. Na šibenici neskončí, ale taky nic po sobě nezanechá.

POLLY · Taky nic po sobě nezanechá.

MAC · Všecko ostatní zůstane postaru. V sedm vstaneš, umyješ se, občas se vykoupeš a tak dále.

POLLY · Máš úplně pravdu, budu muset zatnout zuby a hledět si podniku. Co je tvoje, je teď taky moje, že, Mackie? A co s tvými kvartýry, Macu? Neměla bych je pustit? Je mi vysloveně líto činže!

MAC · Ne, ještě je potřebuju.

POLLY · Nač? Stojí nás přece jen peníze!

MAC · Mám pocit, že pochybuješ o tom, že se ještě někdy vrátím.

POLLY · Jak to? Můžeš si pak přece najmout něco nového! Macu... Macu, jsem se silami úplně v koncích. Musím se ti stále dívat na ústa, a přesto neslyším, co říkáš. Budeš mi věrný, Macu?

MAC · Samozřejmě, že ti budu věrný. Věrnost za věrnost. Máš snad dojem, že tě nemiluju? To já jenom pamatuju na budoucnost.

POLLY · Jsem ti tak vděčná, Macu. Staráš se o mě, zatím co tě ta smečka krvelačná pronásleduje...

Jak Mac zaslechne slova o „krvelačné smečce“, strne. Vstane, odejde vpravo, odhodí kabát a umyje si ruce.

MAC *chvatně* · Čistý zisk pošleš zase bankovnímu domu Jack Poole v Manchesteru. Mezi námi: Můj přechod do bankovníctví je už jen otázkou týdnů. Bude to živnost jistější a také výnosnější. Do čtrnácti dnů se musí peníze z tohoto podniku odčerpát; pak zajdeš k Brownovi a seznam společníků odevzdáš policii. Do měsíce všechny ty lidské zrůdy zmizí ve vězeních.

POLLY · Ale Macu! Jak se jim ještě chceš podívat do očí, když už jsi je vyškrtl a tím vlastně vydal popravčímu? Jak jim ještě dokážeš stisknout ruku?

MAC · Komu? Robertovi, Matthiasovi, Jakobovi? Těm lotrům?

Přichází banda.

MAC · Pánové, těší mě, že vás vidím.

POLLY · Dobrý den, pánové.

MATTHIAS · Captn, zrovna jsem dostal pořad korunovačních oslav. Čeká nás pěkná fuška. Za půl hodiny tady bude arcibiskup z Canterbury.

MAC · V kolik?

MATTHIAS · V pět třicet. Musíme hned vyrazit, captn.

MAC · Ba, musíte ihned vyrazit.

ROBERT · Jak to, musíte?

MAC · Inu, já sám jsem bohužel nucen vydat se na kratší cestu.

ROBERT · Proboha, snad vás nechtějí sbalit?

MATTHIAS · Zrovna před korunovací! Korunovace bez vás bude jako kaše bez lžice.

MAC · Drž hubu! Proto odevzdávám na nějakou dobu řízení podniku své ženě. Polly! *Strčí ji dopředu a sám zajde dozadu a odtamtud ji pozoruje.*

POLLY · Chlapci, já myslím, že náš captn může klidně jet. Však my to sfoukneme sami. Prima, chlapci, co?

MATTHIAS · Nemám sic do toho co mluvit, ale nevím, jestli ženská zrovna teď... To není namířeno proti vám, milostpaní.

MAC *vzadu* · Co ty na to, Polly?

POLLY · Pěkně začínáš, pse prašivá! *Křičí.*

Bodejt by to bylo namířeno proti mně!

Páni tady by ti stáhli kalhoty a nafíákali

zadek! No, řekněte, pánové. Je to tak?

Malá pauza, pak začnou všichni zběsile tleskat.

JAKOB · Něco na tom je, to jí můžeš věřit.

WALTER · Bravo, paní captnová má vždycky v rezervě něco, co sedí! At žije Polly!

VŠICHNI · At žije Polly!

MAC · Hloupé je jediné, že tady nebudu při korunovaci. Z té kouká stoprocentní kšeft. Přes den všechny byty prázdné a v noci celá společenská smetánka namazaná! Ostatně: trochu moc chlastáš, Matthiasi. Minulý týden jsi zase už naznačoval, že zapálení dětské nemocnice v Greenwichi je tvoje dílo. Jestli se mi něco takového ještě jednou stane, poletíš. Kdo zapálil dětskou nemocnici?

MATTHIAS · No já přece.

MAC *ostatním* · Kdo ji zapálil?

OSTATNÍ · Vy, pane Macheathi.

MAC · Tak kdo?

MATTHIAS *nevrle* · Vy, pane Macheathi. Takhle to ovšem našinec nikdy nikam nedotáhne.

MAC *naznačí rukou věšení* · Ale dotáhne, jestli myslíš, že mi budeš konkurovat. Už někdo slyšel, že oxfordský profesor dává své vědecké omyly podepsat asistentem? Podepíše je vždycky sám.

ROBERT · Milostpaní, vemte si nás pod komando po dobu, co pan manžel bude na cestách. Každý čtvrtek vyúčtování, milostpaní.

POLLY · Každý čtvrtek, hoši.

Banda odchází.

MAC · A teď pa, srdíčko! Zachovej si svěžest a nezapomeň se každý den nalíčit, jako kdybich tady byl. Je to moc důležité, Polly.

POLLY · A ty mi, Macu, zase slib, že se už nevydáš za žádnou ženou a že ihned odejdeš. Věř mi, to neříká tvoje Polly ze žárlivosti, ale proto, že je to moc důležité, Macu.

MAC · Ale Polly, pročpak bych se ještě měl zajímat o nějaké prázdné nádoby! Vždyť přece mám rád jen tebe. Až se pořádně setmí, vyvedu si z některé stáje svého vraníka, a než z okna zahlédneš měsíček, budu daleko za highgateskými bažinami.

POLLY · Ach Macu, nervi mi srdce z těla. Zůstaň u mne a budme šťastní.

MAC · Což nervu sám sobě srdce z těla? Vždyť odcházím a nikdo neví, kdy se vrátím.

POLLY · Naše štěstí bylo tak krátké, Macu.

MAC · Cožpak končí?

POLLY · Ach, měla jsem včera podivný sen. Dívala jsem se z okna a zaslechla jsem z ulice smích. A jak jsem vyhlédla, spatřila jsem náš měsíc a on ti byl tenounký jako penny, ale hodně ošoupané. Nezapomeň na mne, Macu, v cizích městech.

MAC · Nezapomenu, Polly, buď ujištěna. Polib mě, Polly.

POLLY · Sbohem, Macu.

MAC · Sbohem, Polly. *Při odchodu.*

Je lásce dáno vzkvétat kdekoli, někdy trvá, jindy ne.

POLLY *sama* · Stejně se nevrátí.

Všechno to krásné

se ke konci chýlí,

srdce si rvi,

ach, „Good bye“, můj milý!

Marné všechny nářky —

ó Maria! ó touho! —

když sama moje máti

to vše zná už dlouho!

Zvony se rozezní.

Královnu Londýn vítá — velké ovace!

My budem tam v den korunovace!

MEZIHRA

Před oponu vystoupí paní Peachumová s Jenny „Hampejznicí“.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Tak, a jestli v příštích dnech uvidíte Mackieho Kudlu, poběžte k nejbližšímu konstáblovi a udáte ho. Dostanete za to deset šilinků.

JENNY · Jakpak ho uvidíme, když konstáblové po něm pasou? Co by si krátil dlouhou chvíli s náma, když spouštějí honičku.

PANÍ PEACHUMOVÁ · A kdyby mu byl celý Londýn v patách, Jenny, Macheath není člověk, který se kvůli něčemu takovému vzdá, nač je zvyklý, to tě ujišťuju. *Zpívá:*

BALADA O SEXUÁLNÍ POROBĚ

1

Satanáš je to, ve všem všudy pravý!
On řezník je a ostatní jsou krávy.
Kurevník! Syčák! Děvkař vyložený!
Kdo jednou vypálí mu rybník? Ženy.
Ať chce či ne — vládne jim chtíč. No ba,
tot ryzí sexuální poroba.

Na paragrafy kašle. Rovněž kašle na bibli.

Říká si: já jsem egoista. Ví:

i pohled na ženu je škodlivý.

Nesnese žádnou ve svém obydlí:

Nadarmo den však před večerem
chválí.

Než padne noc, zas na ženské se válí.

2

Přemnozí muži mnohokrát zřeli,
jak velký duch se v děvce ztratil — celý!

I řekli si, že budou žít jak reci.
Když zdechli, kdo je pohřbil? Děvky
přeci.

At chtějí nebo ne — jim vládne chtíč:
No ba,

tot ryzí sexuální poroba.

Ten k bibli jenom lne. Ten zase
paragrafy zlepšuje.

Ten křesťanství, ten anarchismus ctí!

A nejíst celer v poledne se přinutí.

Nějaké ideji se poté věnuje.

Večer si řekne: Pokrok neustálý —

Než padne noc, zas na ženské se válí.

■

5

Korunovační zvony ještě nedoznaly a Mackie Kudla skončil u turnbridgeských kurev. Ty ho zradí. Je čtvrtek večer.

Hampejz v Turnbridge

*Obyčejné odpoledne; děvky, většinou v košilkách, žehlí prádlo, hrají mlyněk, myjí se; prostě měšťanská idyla.?)
Jakob čte noviny a nikdo si ho nevídá. Spíše překážá.*

JAKOB · Dnes nepřijde.

DĚVKA · Myslíš?

JAKOB · Řek bych, že už vůbec nikdá nepřijde.

DĚVKA · To by byla škoda.

JAKOB · Myslíš? Jak ho znám, tak už je za městem. Tentokrát nezbylo než vymáznout.

Přichází Macheath, pověsí klobouk na hřebík a posadí se za stolem na pohovku.

MAC · Kafe jako vždycky!

VIXEN *opakuje s obdivem* · „Kafe jako vždycky!“

JAKOB *zdešeně* · Jak to, že nejseš v Highgate?

MAC · Dnes je můj čtvrtek. Kvůli takovým

lapáliím se přece nevykašlu na to, nač jsem zvyklý. *Hodí obžalovací spis na zem. A mimoto venku přišel.*

JENNY *čte obžalobu* · Ve jménu krále se proti captnu Macheathovi vznášá žaloba pro trojnásobnou...

JAKOB *jí obžalobu vezme* · Vyskytuju se tam taky?
MAC · Samozřejmě, celý personál.

JENNY *k druhé děvce* · Ty, to je obžaloba.
Zámka. Macu, ukaž mi ruku.
Mac jí podá ruku, zatímco druhou pije kávu.

DOLLY · Správně, Jenny. Čti mu z ruky, v tom jseš klasa.
Podrží jí petrolejku.

MAC · Dědictví?

JENNY · Ne, nic takového!

BETTY · Jenny, ty se koukáš, že člověka až mrazí.

MAC · Čeká mě dlouhá cesta?

JENNY · Ne, nic takového!

VIXEN · Tak co vlastně vidíš?

MAC · Jen to pěkné, prosím, nic zlého!

JENNY · Ach co, vidím tady něco, co je úzké a tmavé. A málo lásky. A pak vidím L, to znamená lest nějaké ženy. A potom...

MAC · Počkat. O tom, co je úzké a tmavé, bych se chtěl dovědět víc. A také o té lsti, například jméno té ženy.

JENNY · Vidím jediňě, že začíná na J.

MAC · Pak jde o mýlku. Začíná na P.

JENNY · Až se z Westminsteru ozvou korunovační zvony, nastanou ti špatné časy!

MAC · Řekni víc! *Jakob se hlasitě zasměje. Copak? Běží k Jakobovi a čte s ním. Nesmysl, byly jenom tři.*

JAKOB *se směje* · Právě!

MAC · Hezké prádýlko tu máte.

DĚVKA · Od kolíbky po rakev, na prádle všechno záleží!

STARÁ DĚVKA · Jen nic z hedvábí. Za tím páni vždycky hned vidí nemoc.

Jenny se tajně odplétá ke dveřím.

DRUHÁ DĚVKA *k Jenny* · Kam jdeš, Jenny?

JENNY · To se dozvíte. *Zmizí.*

MOLLY · Ale hrubé plátno taky není vono.

STARÁ DĚVKA · Já mám s hrubým plátnem ty nejlepší zkušenosti.

VIXEN · Páni si hned připadají jako doma.

MAC *k Betty* · Máš pořád ještě ty černé paspulky?

BETTY · Pořád.

MAC · A co máš ty za prádlo?

DRUHÁ DĚVKA · Ach, já se doslova žinýruju. Nemůžu si přece do kvartýru nikoho vodit. Teta je po mužských jako čert, a ve vratech, víte, tam se prádlo ani nepotřebuje. *Jakob se směje.*

MAC · Jseš hotov?

JAKOB · Ne, teď jsem zrovna u znásilňování.

MAC *zase na pohovce* · Kampak zmizela Jenny?

Dámy, kdysi dávno, než nad tímto měsícem vyšla má hvězda...

VIXEN · Kdysi dávno, než nad tímto městem vyšla má hvězda...

MAC · ...žil jsem nuzně s jednou z vás, dámy. A třebaš jsem dnes Mackie Kudla, nikdy nezapomenu na své druhy z oněch chmurných dnů, především na Jenny, která mi byla ze všech děvčat nejmilejší. Počkejte, něco vám o tom zazpívám.

Zatímco Mac zpívá, stojí vpravo za oknem Jenny a dává konstáblovi Smithovi znamení. Posléze se k ní ještě přidá paní Peachumová. Všichni tři stojí pod lucernou a pozorují dům.

PASÁCKÁ BALADA

1

MAC · Ach, v onen čas, jenž dávno minul nám, my žili jsme už spolu, oba dva. Já hlavu dal a ona podbřišek, já chránil ji, ona mě živila. I jinak jde to — i tak, jak jsem řek.

Když přišel zákazník, vylez jsem z postele,

k višňovce zdejchl jsem se hned a vesele.

Když klopil, řekl jsem mu: Pane náš, chceš-li mít repeté, tak mít ho máš.

Tak jsme to táhli, půlrok byl nám dán, zde v hampejzu, kde rozbili jsme stan.

Ve dveřích se objeví Jenny, za ní Smith.

2

JENNY · Ach, v onen čas, který už minul nám, miloval se se mnou častokrát.

Když prachy nebyly, tu strhl strašný křik, at do frcu jdu košili hned dát.

Košile dobrá — ale nic než zvyk. To dohrálo mě, himlhergot, u všech čertů!

A řekla jsem mu: Opovaž se, dost těch žertů!

A pak mi jednu vrazil do dásně, až roznemohla jsem se nakrásně!

OBA · Byl to tak krásný půlrok, přísámpán, zde v hampejzu, kde rozbili jsme stan.

3

OBA *zároveň a střídavě* ·⁸⁾ Ach, v onen čas, který už minul nám,

ON · nebyl tak chmurný jak dnes, ne, to ne,

ONA · i když jsem spávala s ním ve dne jen,

ON · vždyť noci mívávala zadané!

(Noc patří lásce, leč hodí se i den.)

ONA · Když potom od tebe jsem taky byla v tom,

ON · tak s gustem rajtovala na mně bez pohrom,

ONA · komupak dítě v těle zamáčknot se chce?

ON · Dítě, co stejně zašlo ve stoce.

A pak ten půlrok brzy byl tentam zde v hampejzu, kde rozbili jsme stan.

Tančt. Mac uchopí hůl se skrytou dýkou a Jenny mu podá klobouk. Tančt ještě, když Smith položí Macovi ruku na rameno.

SMITH · Tak, můžeme jít!

MAC · Ta zatracená bouda má pořád jen jeden východ?

Smith chce nasadit Macheathovi želtzka, Mac však do něho strčí tak, že se zapotáčí, a vyskočí oknem. Před oknem stojí paní Peachumová se strážníky.

MAC *klidně, velmi zdvořile* · Dobrý den, milostivá.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Milý pane Macheathi. Můj muž říkává, že i největší hrdinové světových dějin zakopli o tenhle nízký práh.

MAC · Smím se optat, jak se daří panu manželovi?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Už zase lépe. Bohužel se teď budete muset s těmi rozkošnými dámami rozloučit. Haló, konstáblové, odveďte toho pána do jeho nového domova. *Odvádějí ho. Paní Peachumová do okna. Dámy, jestli budete chtít pána navštívit, tak ho zastihněte kdykoli. Bydlí odtedka v Old Bailey. Já věděla, že bude u svých děvek. Účet vyrovnám. Mějte se hezky, dámy. Odchází.*

JENNY · Ty, Jakobe, něco se stalo.

JAKOB *který byl tak zahloubán do čtení, že nic nepozoroval* · Kdepak je Mac?

JENNY · Byli tady konstáblové!

JAKOB · Můj ty Kriste, a já čtu a čtu a čtu... Hochu, hochu, hochu! *Odchází.*

4

5

6

Když dívky Macheathe zradily, vysvobodí ho láska jiné ženy z vězení.

Vězení v Old Bailey, klec

BROWN *přichází* · Jen aby ho moji lidé nechytli! Bože, jak bych si přál, aby už byl za

bažinami a vzpomínal na svého Jackieho! Jen kdyby nebyl tak lehkomyšlný — jako všichni velcí muži. Kdyby ho sem tak přivedli a on se na mě podíval svýma věrnýma očima — asi bych ten pohled nevydržel. Naštěstí svítí měsíc; jestli už jede přes bažinu, aspoň neztratí cestu. *Hluk vzadu.* Co to? Bože můj, tady ho vedou.

MAC *spoután silnými provazy, vstoupí hrdě v doprovodu šesti konstáblů.* No tak, vy pendrekáři, a jsme zaplat pámbůh zase jednou v naší staré vile. *Zpozoruje Browna, který prchá do nejzazšího kouta cely.*

BROWN *po dlouhé pauze, zatímco ho někdejší přítel trestá zdrcujícím pohledem.* Ach Macu, já za to nemůžu... dělal jsem všechno možné, aby... nedívej se tak po mně, Macu... nedá se to vydržet... To tvé mlčení dokonce nahání strach. *Zařve na konstábla.* Co ho taháš za ten provaz, ty prase... Řekni něco, Macu. Promluv na svého ubohého Jackieho... Aspoň slůvkem ho povzbud' na jeho chmurné... *Opře hlavu o zeď a pláče.* Neuznal mě za hodna jediného slova. *Odchází.*

MAC · Bídák Brown. Učiněné špatné svědomí. A takový člověk chce být šéfem policie. Dobře, že jsem na něho nezařval. Napřed jsem na něco takového pomýšlel. Ale potom jsem ještě právě včas usoudil, že pronikavý, trestající pohled ho asi zdrtí víc. To bylo to pravé. Změřil jsem si ho a on se hoře rozplakal. Tenhle trik mám z bible.

Přichází Smith se železky.

MAC · Pane dozorce, to jsou asi nejtěžší, co máte! Račte odpustit, ale žádal bych o nějaké pohodlnější. *Vytáhne šekovou knížku.*

SMITH · Prosím, pane captne, máme železka různých cenových kategorií, od jedné do

deseti guinejí. Záleží na tom, kolik chcete investovat.

MAC · A kdybych nechtěl žádné, kolik by to stálo?

SMITH · Padesát guinejí.

MAC *vyplní šek.* Nejhorší na tom je, že teď praskne ta věc s Lucy. Až se přítel Brown dozví, že jsem za jeho zády měl techtle mechtle s jeho dcerou, tak se promění v tygra.

SMITH · Inu, jak si kdo ustele, tak si lehne.

MAC · Coura jedna už zaručeně čeká venku! To těch pár dní před popravou ještě zkusím!

Pánové, je to život nebo není?

Tomuhle na chuť přijít ne a ne.

Už v dětství slýchával jsem v rozechvění:

Jen v komfortu si žít je příjemné!

Songové osvětlení: zlatistá zář. Varhany se rozsvítí. Shora se na tyči snášejí tři lampy a na tabulkách stojí:

BALADA O PŘÍJEMNÉM ŽIVOTĚ⁹⁾

1

Vychvaluji nám život veleďuchů, co žijí v knihách jen a s prázdnem v břiše a kterým krysy podřívají chýše.

Já těmhle žvástům nedopřeji sluchu!

Žít prostý život nejsem ochoten!

Už toho (mezi námi) mám ažaž.

Vždyť ptáček od Habeše až po Aš

by nesnesl tu stravu ani den.

Jsem pro svobodu, ale pro hlad ne.

Jen v komfortu si žít je příjemné!

2

Jsou dobrodruzi s rekovností v těle, kdykoli chtíví na trh dát svou kůži

a říkat stále pravdu jak muž muži, aby měl šosák počteníčko smělé.

Co s nimi, když jdou zmrzli v záři svíc

s manželkou chladnou němě na lože

a bojí se, že postel zavrže?

Roku pět tisíc chmurně civí vstříc!

Je tohle pohodlí? Jo nebo ne?

Jen v komfortu si žít je příjemné!

3

Sám umím pochopit i to, že každý rád obra-samotáře v sobě vidí.

Já viděl jsem ale zblízka tyhle lidi

a rozhod jsem se zúčtovat s tím navždy.

V bídě krom moudrosti je mrzutost,

v odvaze kromě slávy dřina, rmut.

Byls moudrý, smělý, osamělý, chud,

teď s velikostí ale dost, už dost.

To do problému štěstí rázně tne:

Jen v komfortu si žít je příjemné.

Přichází Lucy.

LUCY · Ty lotře, jak se mně můžeš po tom všem, co se mezi námi stalo, podívat do očí?

MAC · Lucy, což nemáš kouska srdce? Když svého muže vidíš v takové situaci?

LUCY · Svého muže! Ty nestvůro! Ty si zřejmě myslíš, že nevím o tom, co bylo se slečnou Peachumovou! Nejradši bych ti oči vyškřábala!

MAC · Lucy, ty bláhová, snad bys opravdu nezárlila na Polly?

LUCY · Není snad tvou ženou, ty zvíře?

MAC · Ženou! To je dobré. Docházím k nim do domu. Mluvívám s ní. Jednou za uherský měsíc ji jakž takž políbím. A teď ta ženská pitomá běhá po městě a roztrubuje, že jsem si ji vzal. Milá Lucy, jsem ochoten udělat cokoli, abys našla svůj starý klid; jestli myslíš, že by ses nejspíš uklidnila, kdybych se s tebou oženil — prosím. Co

víc ti může džentlmen nabídnout? Nemůže ti víc nabídnout.

LUCY · Ach Macu! Jde jediné o to, že se chci zase stát počestnou ženou.

MAC · Jestli myslíš, že se jí staneš, když se s tebou ožením — prosím. Co víc ti může džentlmen nabídnout? Nemůže ti víc nabídnout.

Přichází Polly.

POLLY · Kde je můj muž? Ach, tady jsi, Macu. Proč se díváš jinam? Předě mnou se přece nemusíš stydět. Nejsem tvá žena?

LUCY · Och, ty lotře jeden!

POLLY · Och, Mackie v žaláři! Pročpak jsi neujel bažinami? Slíbil jsi, že už za děvčaty nezajdeš. Já věděla, co ti provedou, ale nic jsem neřekla. Já ti důvěřovala. Macu, zůstanu u tebe, až do smrti. — Ani slůvko pro mě nemáš, Macu, ani pohled? Och, Macu, copak si neuvědomuješ, jak tvá Polly trpí, když se k ní takhle chováš?

LUCY · Ach, ta coura!

POLLY · Co to má znamenat, Macu? Kdo je to vůbec? Tak jí aspoň pověz, kdo jsem já. Pověz jí, prosím, že jsem tvá žena. Nejsem tvá žena? Podívej se na mne, nejsem snad tvá žena?

LUCY · Ty lumpe prolhaná, ty neřáde, máš dvě ženy?

POLLY · Řekni, Macu, nejsem snad tvá žena? Nedala jsem ti všechno, co jsem ti dát mohla? Ty víš, že jsem do manželství vstoupila čistá jak lilie. Vždyť jsi mi světil dokonce partu a já zařídila všechno tak, jak bylo ujednáno. Mám ti ostatně od Jakoba vyřídít, že...

MAC · Kdybyste dokázaly zavřít ty klapačky jen na minutku, tak by se všecko vysvětlilo.

LUCY · Ani mě nenapadne, abych zavřela klapačku. Copak se tohle dá vydržet? Tohle by nikdo nevydržel!

POLLY · Inu, má drahá, v těchhle případech má ovšem manželka...

LUCY · Manželka!!

POLLY · ...manželka jaksi přednostní právo. Bohužel, má drahá, aspoň navenek. Takové potíže, ten člověk aby se zbláznil!

LUCY · Potíže, říkáš. To je dobré. Kohopak sis vlastně vybral? Tohle povedené kvítko? To je ta tvá velká výhra? To je ta tvá kráska ze Soho?

Songové osvětlení: zlatistá zář. Varhany se rozsvítí. Shora se na tyči snášejí tři lampy a na tabulkách stojí:

ŽÁRLIVOSTNÍ DUETO

1

LUCY · Vylez ven, ty krásko ze Soho!
Ukaž nám svá proslavená lýtka!
Celá divá jsem ten půvab uzřít,
před tvou krásou jsem prý třasořitka!
Muž prý do tebe je celý blázen, můj ty smutku.

POLLY · Opravdu, opravdu?

LUCY · No tohleto! To je k smíchu vskutku.

POLLY · Skutečně, skutečně?

LUCY · Já se chechtám z plných plic!

POLLY · Ty se chechtáš z plných plic?

LUCY · Pro Maca jsi pouhé nic!

POLLY · Pro Maca jsem pouhé nic?

LUCY · Ha, ha, ha! Na takové mašle ti každý mužský nakašle.

POLLY · To bych ráda viděla.

LUCY · Však to brzy uvidíš.

OBĚ · Mackie a já jsme jak holoubci v přítmí, jen mě má rád, to nelze vymluvit mi.

On nemůže mít jinou,
to nemohlo přec minout,

když přišla takováhle
potvora!

2

POLLY · Říkají mi kráska ze Soho,
že prý vlastním proslavená lýtka.

LUCY · Tahleta?

POLLY · Lidé touží prý můj půvab uzřít,
vždyť já nejsem žádná třasořitka.

LUCY · Ó ty špíno!

POLLY · Ty jsi špína!

Můj muž je prý do mne celý blázen, můj
ty smutku.

LUCY · Neříkej, neříkej!

POLLY · Jo, tak tohleto je k smíchu vskutku.

LUCY · Chceš se smát, chceš se smát?

POLLY · Už se chechtám z plných plic!

LUCY · Ty se chechtáš z plných plic?

POLLY · Jestli jsem jen pouhé nic.

LUCY · Jestli jsi jen pouhé nic!

POLLY *k publiku* ·

Znáte to: na takové mašle
vám každý mužský nakašle!

LUCY · To bych ráda viděla.

POLLY · Však to brzy uvidíš.

OBĚ · Mackie a já jsme jak holoubci v přítmí,
jen mě rád má, to nelze vymluvit mi.

On nemůže mít jinou,
to nemohlo přec minout,

když přišla takováhle
potvora!

MAC · Tak se, milá Lucy, už konečně uklidni!
Je to prostě trik. Polly nás dva chce nějak
dostat od sebe. Mne pověsí a ona by ráda
hrála vdovu. Opravdu, Polly, nevybrala
sis zvlášť vhodnou chvíli.

POLLY · Ty máš srdce mě zapřít?
MAC · A ty máš srdce mě tady pomlout, že
jsem ženatý? Proč ještě zvětšuješ mé
soužení, Polly? *Vyčítavě kroučí hlavou.* Polly,
Polly!

LUCY · Opravdu, slečno Peachumová. Jen se
tím sama odhalujete. A nejen to. Je to od

vás neslýchané, pána v téhle situaci roz-
čilovat!

POLLY · Základní pravidla slušnosti by vám,
vážená slečno, měla velet, abyste se k to-
muto muži v přítomnosti jeho ženy cho-
vala poněkud zdrženlivěji.

MAC · Vážně, Polly, každá legrace má své
meze.

LUCY · A jestli tady chcete vyvolat hádku,
vážená dámo, tak budu nucena zavolat
dozorce, aby vám ukázal, kde tesař nechal
díru. Je mi líto, milostivá slečno.

POLLY · Paní! Paní! Paní! A dovolte, abych
ještě dodala: to nafukování vám prach-
mizerně sluší, milostivá slečno. Povinnost
mi přikazuje, abych u svého muže setr-
vala.

LUCY · Co říkáš? Co to říkáš? Ach tak, jí se
odtud nechce! Ač ji vyhazují, trčí na
místě a nechce zmizet! Mám se asi vy-
jádřit zřetelněji?

POLLY · Koukej zavřít tu svou nevymáchanou
hubu, ty, ty onuce jedna, nebo milostivou
slečnu přes ni majznu!

LUCY · Vypadni, osobo drzá! S tebou se musí
mluvit po lopatě. Fajnovější způsoby na
tebe zřejmě neplatí.

POLLY · Fajnovější způsoby, od tebe? Ale co
bych se s tebou zahazovala! To je přece
jenom pod mou důstojnost... Zaručeně.
Brečí.

LUCY · Tak se mi podívej na břicho, ty couru!
Z čerstvého vzduchu se něco takového asi
neudělá! Ještě pořádku se ti v kebuli ne-
rozbřesklo?

POLLY · Ach tak! Jseš v tom! A zřejmě si na
tom ještě zakládáš! Mélas ho držet od
těla, ty nóbl dámo jedna!

MAC · Polly!

POLLY *s pláčem* · To je opravdu příliš, Macu.
Takhle daleko jsi to hnát neměl. Nevím
už skutečně kudy kam.

Přichází paní Peachumová.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Já to věděla. Je
u toho svého chlapa. Jdeš sem, ty couru!
Až toho tvého galána oběsí, tak se můžeš
jít oběsit taky. Něco takového provést
ctihodné matce! Do vězení si musí pro
dceru dojít! A přitom má chlap nestydatá
hned dvě — úplný Nero!

POLLY · Prosím tě, mamičko, nech mě tady;
vždyť nevíš...

PANÍ PEACHUMOVÁ · Domů, a oka-
mžitě!

LUCY · Tady to slyšíte; mamička vám musí
napovědět, co se sluší a patří.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Marš!

POLLY · Hned. Jen mň ještě... musím mu
přece ještě něco říct... Opravdu... Víš,
je to moc důležité.

PANÍ PEACHUMOVÁ *jí vrazí facku* · Tak,
tohle je taky důležité. Marš!

POLLY · Och, Macu! *Matka jí odoleče.*

MAC · Lucy, držela ses báječně. Bylo mi jí
samozřejmě líto. Proto jsem s tou ženskou
nemohl jednat tak, jak by si to zasloužila.
Zaručeně sis myslila, že na tom, co říká,
je kus pravdy. No řekni, nebylo to tak?

LUCY · Ano, myslila jsem si to, miláčku.

MAC · Kdyby na tom něco bylo, tak by mě
přece její matka tohohle ušetřila. Nesly-
šela jsi, jak se do mě pustila? Takhle pře-
ce matka zachází nanejvýš se svůdcem,
a nikoli se zetěm.

LUCY · Jak jsem šťastná, že to říkáš tak z hlou-
bi srdce. Vždyť tě miluji, že bych tě
radši viděla na šibenici než v náručí jiné.
Není to podivné?

MAC · Lucy, tobě bych chtěl vděčit za svůj
život.

LUCY · Jak čarovně se vyjadřuješ. Opakuj to
ještě jednou.

MAC · Lucy, tobě bych chtěl vděčit za svůj
život.

LUCY · Mám s tebou uprchnout, miláčku?

MAC · Ano. Jenže — kdybychom prchli spolu, těžko se budeme skrývat. Ale poslal bych pro tebe ihned, jak by honička skončila. Zařídil bych všechno expres, to snad ani nemusím zdůrazňovat!

LUCY · Jak bych ti mohla pomoci?

MAC · Dones klobouk a hůl!

Lucy se vrací s kloboukem a hůl a hodí mu je do cely.

MAC · Lucy, plod naší lásky, který nosíš pod srdcem, nás spojuje na věčné časy.

Lucy odchází.

SMITH přichází, vstoupí do klece a řekne Macovi · Ukažte tu hůl.

Nastane honička; Smith útočí na Maca se židli a sochorem v ruce, Mac přeskočí mříž. Konstáblové se ženou za ním. Přichází Brown.

BROWN ŮV HLAS · Haló, Macu! — Prosim tě, Macu, odpověz! Tady je Jackie. Macu, prosím tě, buď tak hodný a odpověz! Vždyť se to už nedá vydržet. Vstoupí. Mackie! Co to? Je pryč, chvála bohu. *Usedne na prýčnu.*

PEACHUM přichází, Smithovi · Jsem Peachum. Jdu si pro těch čtyřicet liber, co jste vy-psali na dopadení bandity Macheathe. *Objeví se před klecí.* Hallo! Je tohle pan Macheath? *Brown mlčí.* Ach tak! Ten druhý pán si zřejmě vyšel na promenádu? Přijdu, abych navštívil zločince, a koho tady nenajdu: pana Browna! Tygr-Brown tu sedí a jeho přítel Macheath tu nesedí.

BROWN zastěná · Ach pane Peachume, moje vina to není.

PEACHUM · To jistě není. Jakpak taky. Vy sám přece nebudete... když byste se tím dostal do situace... Vyloučeno, Browne.

BROWN · Pane Peachume, jsem úplně bez sebe.

PEACHUM · To věřím. Je vám z toho jistě nanic.

BROWN · Pocit bezmocnosti člověka především ochromuje. Vždyť ti chlapi si dělají, co se jim zlíbí. Je to hrozné, hrozné.

PEACHUM · Nechcete na chvíli ulehnout? Přivířít prostě oči a tvářit se, jako by se nic nestalo. Představit si, že jste na pěkné zelené louce a že nad ní plujou bílé mráčky. A především pustit z hlavy ty hrozné věci. Ty, co byly, a hlavně ty, co vás ještě čekají.

BROWN *znepokojeně* · Jak to myslíte?

PEACHUM · Držíte se báječně. Já bych se na vašem místě zaručeně zhroutil, zalezl do postele a pil horký čaj. A především bych koukal, aby se našel někdo, kdo by mi přiložil ruku na čelo.

BROWN · K čertu, copak můžu za to, že ten chlap utekl? Policie je v tomhle případě bezmocná.

PEACHUM · Tak, policie je v tomhle případě bezmocná? Vy si myslíte, že pana Macheathe už tady nevidíme? *Brown pokrčí rameny.* Pak tedy to, co se s vámi stane, bude strašlivá nespravedlnost. Zaručeně se totiž zase řekne, že ho policie neměla nechat zdrhnout. No, a pak ten skvělý korunovační průvod. Nevím, nevím...

BROWN · Co tím chcete naznačit?

PEACHUM · Dovolte, abych vám připomněl historickou událost, která dnes celkem upadla v zapomenutí — ač kdysi, v roce čtrnáct set před Kristem, způsobila náramný rozruch. Když totiž zemřel egyptský král Ramses Druhý, dopustil se náčelník policie v Ninive, respektive v Káhiře, nějakého celkem bezvýznamného přehmatu na nižších vrstvách obyvatelstva. A následky byly už tenkrát strašné. Korunovační průvod následnice trůnu Semiramidy se stal „příliš temperamentní účastí nejnižších vrstev lidu řetězem ka-

tastrof“, jak se můžete dočíst v historii. Dějepisci jsou bez sebe hrůzou, jak strašlivě se Semiramis zachovala k náčelníku policie. Vzpomínám si jen matně, ale mluvilo se o hadech, které živila na jeho prsou.

BROWN · Opravdu?

PEACHUM · Bůh s vámi, Browne. *Odchází.*

BROWN · Teď už pomůže jediné železná pěst! Seržanti, porada! Poplach!

Opona. Macheath vystoupí s Jenny „Hampejznice“ před oponu a zazpívá s ní při songovém osvětlení

DRUHÉ ŠESTÁKOVÉ FINÁLE

1

MAC · Vy páni, kázající bez přestání, že máme hodni být, nepáchat zla. Napřed musíte dát nám něco k žraní a pak si mluvíte — prosím, tot bod A. Vy, kdo ctíte svůj břich a naši

poddajnost, bod B teď slyšte zvedající zrak: at z toho máte radost nebo třeba zlost, napřed je žrádlo, morálka až pak. At napřed chudáci též možnost mají z velkého pecnu ukrojit si krajíc.

HLAS ZE ZÁKULISÍ · A čím je člověk živ?

MAC · A čím je člověk živ? Jen tím, že denně člověka rdoucí, svléká, zasypává vším zlem.

Jen tím je člověk živ, že zapomene vždy rád, že je přece jen člověkem.

SBOR · Jen, páni, žádný klam a žádné lži: je člověk živ jen zlem a krádeží!

2

JENNY „HAMPEJZNICE“ ·

Vy kážete, kdy smím ukázat prádlo anebo kdy mám kroutit očima.

Nám musíte dát napřed řádné žrádlo a pak si mluvíte — tím to začíná.

Vy, jimž jsme jenom zdrojem rozkoše — a dost,

teď pravdu slyšte zvedající zrak: at z toho máte radost nebo třeba zlost, napřed je žrádlo, morálka až pak. At napřed chudáci též možnost mají z velkého pecnu ukrojit si krajíc.

HLAS ZE ZÁKULISÍ ·

A čím je člověk živ?

JENNY „HAMPEJZNICE“ ·

A čím je člověk živ? Jen tím, že denně člověka rdoucí, svléká, zasypává vším zlem.

Jen tím je člověk živ, že zapomene vždy rád, že je přece jen člověkem.

SBOR · Jen, páni, žádný klam a žádné lži: je člověk živ jen zlem a krádeží!

■

TŘETÍ DĚJSTVÍ

7.

Těže noci se Peachum chystá k výpravě do ulic. Demonstrací bídy chce narušit korunovační průvod.

Peachumovy žebrácké garderoby

Žebráci malují na tabulky nápisy jako „Dal jsem za krále své oko“ atd.

PEACHUM · Pánové, v tuhle chvíli pracuje v našich jedenácti filiálkách od Drury Lane až po Turnbridge tisíc čtyři sta dvaatřicet pánů na stejných tabulkách jako vy, aby se mohli účastnit korunovace naší královny.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Pohyb, pohyb!

Kdo nebude makat, nebude žebrat. Co ty tady? Chceš dělat slepce, a ani nedokážeš

namalovat pořádné K! Tohle že je dětské písmo? Každý pozná, že to psal starý dědek!

Všerub bubň.

ŽEBRÁK · Teď nastupuje korunovační stráž do zbraně. Taky asi netuší, že v nejhezčí den jejich vojenského života budou mít co dělat s náma.

FILCH *ustoupl a hlásí* · Paní Peachumová, kluše sem na tučet ochrápaných děvek. Říkají, že tu mají dostat prachy. *Přicházejí děvky.*

JENNY · Milostpaní...

PANÍ PEACHUMOVÁ · Copak je? Vypadáte, jako byste spolply utřejch. Snad nejdete pro prachy za toho Macheathe? Nedostanete totiž nic, ani vindru, abyste věděly.

JENNY · Jak tomu máme rozumět, milostpaní?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Takhle mi uprostřed noci vrazit do baráku! Ve tři ráno vpadnout do spořádaného domu! Kdybyste si šly radši od řemesla odpočinout. Každá vypadá jako vyblitá!

JENNY · Tak teda honorář dohodnutý za to, že jsme pomohly chytit pana Macheathe, nedostaneme, milostpaní?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Správně. Jakoupak jidášskou odměnu! Starou bačkoru dostanete.

JENNY · A pročpak, milostpaní?

PANÍ PEACHUMOVÁ · Poněvadž ten váš povedený pan Macheath už je zase v tahu. Proto. A teď marš z mé parádní světnice, dámy.

JENNY · No tohle je vrchol. Ale moc si s náma nezahrávejte, to vám povídám. S náma ne.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Filchi, ty dámy si přejou vyprovodit.

Filch k nim přistoupil, Jenny ho odstrčil.

JENNY · Prosila bych, abyste tu svou nevy-

máchanou hubu zavřela! Jinak by se mohlo stát, že byste...

Přichází Peachum.

PEACHUM · Copak, copak? Snad jsi jim nedala peníze? Tak co, dámy? Sedí pan Macheath nebo nesedí?

JENNY · Dejte mi pokoj s tím vaším panem Macheathem. Nesaháte mu ani po paty. Musela jsem dneska v noci poslat jednoho pána pryč, tak jsem se rozbrečela, když jsem si vzpomněla, že jsem toho džentlmena kvůli vám zradila. Ano, dámy. A co myslíte, že se stalo dnes ráno, asi před hodinou? Zrovna jsem samým pláčem usnula, když někdo zapíská a na ulici stojí pán, kvůli kterému jsem plakala, a přeje si, abych mu hodila klíč. Chtěl, abych v jeho náručí zapomněla na křivdu, kterou jsem na něm spáchala. Je to poslední džentlmen v Londýně, to mi, dámy, věřte. A jestli naše kolegyně Suky Tawdryová s náma teď nepřišla, tak jenom proto, že po mně šel těšit ještě ji.

PEACHUM *pro sebe* · Suky Tawdryová...

JENNY · Z toho vidíte, že tomu pánovi nesa- háte ani po paty. Vy ubohej špicle jeden!

PEACHUM · Filchi, honem za nejbližší poli- cejní hlídkou! Pan Macheath se ráčí vy- nacházet u slečny Suky Tawdryové. *Filch odcházel.* Ale dámy, proč vlastně ty hádky? Peníze se samozřejmě vyplatí. Milá Celie, měla bys nechat hloupých řečí a jít raději uvařit dámám kafe.

PANÍ PEACHUMOVÁ *při odchodu* · Suky Tawdryová!

Žpívá třetí sloku Balady o sexuální porobě. Už tady málem stoupá pod oprátku, hrob jeho vápnem zalit bude vkrátku, na nitce visí život přebytečný. A co ten chlap má ještě v hlavě? Slečny. Pod oprátkou jím vládne chtějí! No ba, toť ryzí sexuální poroba.

Je prodaný už beztak tenhle

darebník,

za jidášský groš zradila ho ženština,

a už i on teď chápat začíná,

že lůnem ženy v lůno hrobu vník.

At na nebe se vzteká, zesinalý —

než padne noc, zas na ženské se válí.

PEACHUM · Tak pohyb, pohyb! Kdybych ve svých bezesných nocích nedostal ná- pad, jak se z vaší chudoby dá přece jen vyždímat nějaký ten groš, tak byste všichni pochopili v kanálech Turnbridge hlady. Ale já přišel na to, že zámožní naši země sice dovedou bídu způsobit, že se však na ni neradí koukají. Jsou totiž slabší a hlupáci, stejně jako vy. I když mají do konce života co žrát a mohli by podlahy namazat máslem, aby i drobky, co jim spadnou se stolu, byly ještě mastné, nedokážou se lhotejně dívat na člověka, který padá hlady. Samozřejmě za před- pokladu, že padá zrovna před jejich bará- kem.

Přichází paní Peachumová a nese na podnose sálky s kávou.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Zítra si můžete přijít do krámu pro peníze, ale až po korunovaci.

JENNY · Paní Peachumová, z toho jsem teda pať.

PEACHUM · Nástup! Za hodinu sraz před Buckinghamským palácem. Jde se.

Žebráci se chystají.

FILCH *se vřtí dovnitř* · Poldové! Vůbec jsem se ke strážníci nedostal. Za chvilku tady budou!

PEACHUM · Schovejte se. *Paní Peachumové.* Sestav z nich kapelu, rychle. A až mě uslyšíš říkat „nevinní“, rozumíš: „nevinní“...

PANÍ PEACHUMOVÁ · Nevinní? Vůbec tomu nerozumím,

PEACHUM · Samozřejmě, ty abys něčemu rozuměla! Tak tedy, až řeknu „nevinní“... *Zaklepání na dveře.* To je heslo — pánbůh za ně zaplat! — tak spustíte nějakou muziku. Jedem!

Paní Peachumová s žebračky odcházel. Žebráci i se svými věcmi se ukryjí vzadu vpravo za vě- šákem na šatstvo — kromě dívky s tabulkou „Obět vojácké zvěle“. Přichází Brown a konstáblové.

BROWN · Tak, a teď uděláme pořádek, příteli žebráků. Připni mu hned želízka, Smithi. Ach, tady je pár z těch rozkošných tabul- číček. *Dívce.* „Obět vojácké zvěle“ — to jako vy?

PEACHUM · Dobré jitro, Browne, dobré jitro. Jak jste se vyspal?

BROWN · Cože?

PEACHUM · Brýtro, Browne.

BROWN · To říká mně? To zná někoho z vás? Myslím, že jsem ještě neměl potěšení tě poznat.

PEACHUM · Tak? Neměl? Brýtro, Browne. BROWN · Sražte mu klobouk s hlavy! *Smithi příkaz provede.*

PEACHUM · Podívejte, Browne, když už vás náhodou vede cesta kolem, říkám kolem, tak vás snad můžu poprosit, abyste konečně strčil za mříže jakéhosi Macheathe.

BROWN · Ten člověk se zbláznil. Nesmějte se, Smithi. Řekněte, Smithi, jak je možné, že takový notorický zločinec ještě běhá po Londýně?

PEACHUM · Poněvadž je to váš přítel, Brow- ne.

BROWN · Kdo?

PEACHUM · Mackie Kudla. Já ne. Já přece zločinec nejsem. Já jsem chudý člověk, Browne. Snad byste mi nechtěl ublížit! Čekají vás přece nejtěžší chvíle života, Browne. Nedal byste si kafe? *Děvkám.* Děti, pročpak nedáte panu šefovi policie

loknout? Co je to za chování! Snažme se všichni spolu vycházet po dobrém. Jsme přece všichni poslušni zákona! Zákon je přece jedině na vykořisťování těch, co mu nerozumějí nebo kterým holá bída nedovoluje, aby ho byli poslušni. A kdo chce na tom vykořisťování mít aspoň nepatrný podíl, ten se musí přísně držet zákona.

BROWN · Máte tedy naše soudce za úplatné!

PEACHUM · Naopak, pane, naopak! Naši soudci jsou skrz naskrz neúplatní: ani za nic byste je nepodplatil, aby soudili spravedlivě!

Bubny vří podruhé.

Vojsko odchází dělat špalír královně. Odchod nejbědnějších z bědných o půl hodiny později.

BROWN · Ano, správně, pane Peachume. Odchod nejbědnějších z bědných za půl hodiny do vězení v Old Bailey, do zimních kvartýrů. *Konstáblům.* Tak, mládenci, teď seberte, co se sebrat dá. Všecky vlastence, které tu najdete, sbalte. *Žebrákům.* Už jste někdy slyšeli o Tygr-Brownovi? Dnes v noci, Peachume, jsem totiž přišel na řešení a zachránil tím — abych tak řekl — přítele ze smrtelného nebezpečí. Celé to vaše hnízdo prostě vykouřím. A všecky zavřu pro — no, hádejte proč? Pro žebrotu. Jak si vzpomínám, naznačoval jste přeci, že dnes chcete mně a královně poslat na krk žebráky. No a já ty žebráky dám jednoduše sebrat. Z toho se můžete mnohému naučit.

PEACHUM · Báječně, jenže — jaké žebráky?

BROWN · No tyhle mrzáky tady. Smithi, my ty pány vlastence hned vezmeme s sebou.

PEACHUM · Browne, děkujte Bohu, že jste za mnou přišel, aspoň vás uchráním ukvapenosti. Těchhle pár lidí můžete

samozřejmě zatknout, ti jsou nevinní, nevinní...

Spustí hudba. Zahraje několik taktů „Písň o nedostatečnosti“.

BROWN · Copak to je?

PEACHUM · Hudba. Hrajou prostě tak, jak dovedou. Píseň o nedostatečnosti. Neznáte ji? Z té se můžete mnohému naučit. *Songové osvětlení: zlatistá zář. Varhany se rozsvítí. Shora se na tyči snářejí tři lampy a na tabulkách stojí:*

PÍSEŇ O NEDOSTATEČNOSTI LIDSKÉHO USILOVÁNÍ

1

Je člověk hlavou živ,
to však mu nestačí.

Jen zkus to: z tvoji hlavy žít
se zdaří leda vši.

Pro ten život není
člověk totiž chytrý dost,
pravda se mu změní
v lež a hanebnost.

2

Jo, ukuj si jen plán,
ať dav tvou slávu zří!

A přidej k němu další plán,
oba se nezdaří.

Pro ten život není
člověk totiž hnusný dost.
Jeho vyšší spění
je však krásná ctnost.

3

Jo, žeň se za štěstím,
však přespráliš zas ne!

Když všichni spěchaj za štěstím,
štěstí jim v patách je.

Pro ten život není
člověk totiž nenáročný dost.

V sebeklam se změní
jeho snaživost.

PEACHUM · Váš plán, Browne, je geniální, ale uskutečnit se nedá. Tady můžete zatknout leda pár mladých lidí, co z radosti nad korunovací své královny pořádají malou maškarádu. Až přijdou opravdoví chudáci — tady není ani jediný — víte, tak jich přijdou tisíce. Ale právě o to jde: zapomněl jste, kolik jich je. A až ti se postaví před chrám, tak na ně nebude pěkný pohled. Ti lidé totiž nevypadají zvláště vábně. Víte, co je růže v obličejí, Browne? A teď si teprve představte sto dvacet lidí s takovou růží najednou! Mladá královna by měla mít ustláno na růžích, ale ne na růžích v obličejí. A co mrzáci u chrámového portálu? Tomu přece chceme zabránit, Browne! Řeknete asi: však si policie s chudasy poradí. Ale tomu sám nevěříte. A pak, jak by to vypadalo, kdyby se při korunovací muselo řezat pendrekem do šesti set ubohých mrzáků? Špatně by to vypadalo. Odporně. Nanic by se z toho udělalo lidem. Už jen při pomýšlení na to se mi dělá špatně, Browne. Podejte mi, prosím vás, židli.

BROWN *Smithovi* · To je výhrůžka. Poslyšte, to je vydírání. S tím člověkem nic nesvedeme. Proti tomu člověku se nedá v zájmu veřejného pořádku zakročít. S něčím takovým jsme se ještě nesetkali.

PEACHUM · Ale teď jste se s tím setkali. Něco vám povím: k anglické královně se můžete chovat jak chcete. Ale nejchudšímu muži Londýna po nohou šlapat nebudete, nebo jste dobrownoval, pane Browne.

BROWN · Mám tedy zatknout Mackieho Kudlu? Zatknout? Vám se to mluví. Napřed

musíte o chlapovi vědět, abyste ho mohli zatknout.

PEACHUM · Když vy na mě takhle, tak vám odporovat nemůžu. Pak vám toho chlapa musím sehnat. To se podíváme, jestli je ještě nějaká morálka! Jenny, kdepak se zdržuje pan Macheath?

JENNY · Oxford Street 21, u Suky Tawdryové.
BROWN · Smithi, zajděte ihned na Oxford Street 21 k Suky Tawdryové, zatkněte Macheathe a dopravte ho do Old Bailey. Musím se zatím přestrojit do gala uniformy. V takový den se musím objevit v gala.

PEACHUM · Browne, jestli nebude v šest viset...

BROWN · Och, Macu, všecko bylo marné. *S konstáblů pryč.*

PEACHUM *volá za ním* · Tak co, naučil jste se z toho něčemu, Browne?

Bubny vří potřetí.

Třetí bubnování. Plán nástupu se mění. Nový směr: vězení v Old Bailey. Jde se. *Žebráci odcházejí.*

PEACHUM *zptává* ·

Je člověk samé zlo,
tak bij ho na chrbát.

Když dostal řádně přes chrbát,
tak polepší se snad.

Pro ten život není
člověk totiž dobrý dost,
vylijte si klidně
na něm svoji zlost.

*Opona. Před oponou se objeví Jenny s kolo-
vrátkem a zptává*

SONG O ŠALAMOUNOVI

1

Vy víte, kdo byl Šalamoun
a co se stalo s ním.

Vše promyslel na samu kost,
a přece pravil: Marnost nad marnost —
a zoufal nad svým zrozením.
Jaká to moudrost, velikost!
Hle: den se ještě nevzdal tmám
a svět už viděl následnost:
To moudrost jenom přivedla ho tam.
Blažen, kdo moudrosti je prost!

2

Je Kleopatra známa vám
i co se stalo z ní!
Dva vládce pilně sváděla.
Smrt měla z toho smilnění
a zbyla z ní hrst popela.
Babylón hotový byl skvost!
Hle: den se ještě nevzdal tmám
a svět už viděl následnost:
To krása jenom přivedla ji tam.
Blažen, kdo půvabů je prost!

3

Vy víte, kdo byl Caesar sám,
odvážný, smělý muž.
Na trůn jak bůh se posadil
a pak byl zavražděn, jak víte už,
v ten čas, kdy na vrcholu byl.
„I ty, můj synu!“ vzkřik a — dost.
Hle: den se ještě nevzdal tmám
a svět už viděl následnost:
To odvahy jen přivedla ho tam.
Blažen, kdo odvahy je prost!

4

Vám znám je vědychtivý Brecht,
slyší ho celý sál!
On příliš často rušil klid,
na původ bohatství se ptal.
I musil zemi rychle opustit.

Ba, syn mé matky chtěl znát vždycky víc
než dost!
Hle: den se ještě nevzdal tmám
a svět už viděl následnost:
To zvědavost jen přivedla ho tam.
Blažen, kdo zvědavosti je prost!

Teď vizte pana Macheathe,
namále nyní má!
Dokud jen rozumem byl hnán
a loupil, co se loupívá,
byl ve své branži velikán.
Chtíč provedl mu pitomost!
Hle: den se ještě nevzdal tmám
a svět už viděl následnost:
To smyslů jen přivedla ho tam —
blažen, kdo smyslů je prost!

Boj o vlastnictví¹⁰⁾

Dívčí pokoj v Old Bailey

SMITH · Milostivá slečno, chtěla by s vámi
mluvit paní Polly Macheathová.
LUCY · Paní Macheathová? Přiveď ji.
Přichází Polly.
POLLY · Dobrý den, milostivá paní. Milostivá
paní, dobrý den!
LUCY · Co si přejete, prosím?
POLLY · Poznáváte mě?
LUCY · Samozřejmě, že vás poznávám.
POLLY · Přicházím s prosbou: omluvte mé
včerejší chování.
LUCY · Velmi zajímavé.
POLLY · Vlastně pro své včerejší chování ani
omluvu nemám, kromě neštěstí, které mě
stihlo.
LUCY · Ano, ano.

POLLY · Milostivá paní, musíte mě omluvit.
Chování pana Macheathe mě včera velmi
podráždilo. Opravdu nás do takové situa-
ce přivést neměl, no řekněte! Až ho
uvidíte, tak mu to můžete vyřídit.

LUCY · Já — já — ho neuvidím.

POLLY · Však ho uvidíte.

LUCY · Neuvidím.

POLLY · Promiňte.

LUCY · Má vás přeci tak rád.

POLLY · Ach ne, miluje jedině vás, vím to
zcela bezpečně.

LUCY · Jste velmi laskavá.

POLLY · Muž se však vždycky bojí ženy, která
ho miluje přespříliš, milostivá paní.
Končívá to tím, že ji zanedbává a že se jí
začíná stranit. Poznala jsem na první
pohled, že k vám má nějaké povinnosti.
Jaké, to jsem ovšem nemohla tušit.

LUCY · Myslíte to upřímně?

POLLY · No ovšem, určitě, velmi upřímně,
milostivá paní. Prosim vás!

LUCY · Milovaly jsme jej obě příliš, milá slečno
Polly.

POLLY · Možná. *Zámka.* Povím vám, milosti-
vá paní, jak ke všemu došlo. Před deseti
dny jsem pana Macheathe viděla poprvé
v „Sépii“. Matka tam byla se mnou. Pět
dní nato, čili tak předevčírem, jsme se
vzali. Včera jsem se dozvěděla, že ho po-
licie hledá pro nejrůznější zločiny. A dnes
nevím, co se ještě všechno stane. Před dva-
nácti dny jsem si tedy ještě vůbec nedo-
vedla představit, že bych mohla nějaké-
mu muži propadnout, milostivá paní.

Zámka.

LUCY · Rozumím vám, slečno Peachumová.

POLLY · Paní Macheathová.

LUCY · Paní Macheathová.

POLLY · Za poslední hodiny jsem ostatně
o tom člověku hodně přemýšlela. Není to
tak jednoduché. Uvažte, slečno, napří-

klad jen to, jak se k vám minule choval.
Naprostou záviděníhodně. Když jsem ho
musela opustit — samozřejmě na nátlak
mamičky — neprojevil nejmenší lítost.
Možná že vůbec nemá srdce. Že má
místo toho v prsou kámen. Co o tom
soudíte, Lucy?

LUCY · Inu, milá slečno — já ovšem nevím,
jestli se má přičíst vina jedině panu
Macheathovi. Neměla jste asi opouštět
společenské kruhy, ke kterým náležíte,
milá slečno.

POLLY · Paní Macheathová.

LUCY · Paní Macheathová.

POLLY · To je naprosto správné. Nebo jsem
aspoň měla všechno řešit na obchodní
bázi, jak si to tatíček prál odjakživa.

LUCY · Jistě.

POLLY *pláče* · Vždyt on je to jedině, co mám!

LUCY · Je to neštěstí, drahá, jaké může potkat
i ženu nejchytřejší. Ale to, že jste formálně
jeho manželkou, vás přece jen může
uklidnit. Už se na to nemohu dívat, jak
jste deprimovaná, dítě. Nedala byste si
maličkost?

POLLY · Čeho?

LUCY · K jídlu.

POLLY · Ó prosím, ráda. Maličkost bych po-
jedla. *Lucy odchází. Polly pro sebe.* Pěkná
mrcha!

LUCY *se vrací s kávou a koláčem* · Tak, aspoň
maličkost.

POLLY · Jen si přiděláváte práci, milostivá
paní. *Zámka. Ji.* Máte tu hezký Macův
obrázek. Kdypak vám ho přinesl?

LUCY · Jak to, přinesl?

POLLY *bezeštně* · Kdy vám ho donesl nahoru?

LUCY · Nikdy nič nedonesl.

POLLY · Dal vám ho hned přitom tady v po-
koi?

LUCY · Nikdy tady v pokoi nebyl.

POLLY · Ach tak. Ale na tom by přece vůbec

nic nebylo, nemyslíte? Cesty osudu bývají občas náramně spletité.

LUCY · Proším vás, co to říkáte za hlouposti!

Chcete tady zřejmě slídit.

POLLY · Poslyšte! Že víte, kde je?

LUCY · Já? A vy to nevíte?

POLLY · Ihned mi řekněte, kde je!

LUCY · Nemám ponětí.

POLLY · Ach, vy tedy nevíte, kde je. Čestné slovo?

LUCY · Ne, nevím. Ale copak vy to nevíte taky?

POLLY · Ne. To je strašné. Polly se směje a Lucy pláče. Teď má závazky na dvě strany a je pryč.

LUCY · Já už to nevydržím. Ach Polly, je to hrozné.

POLLY vesele · Jsem tak ráda, že se ke konci tragédie našla taková přítelkyně. Aspoň to. Budeš ještě něco jíst? Ještě kousek koláče?

LUCY · Budu! Ach Polly, nebud ke mně tak hodná. Opravdu, ani si to nezasloužím. Ach Polly, muži za to nestojí.

POLLY · Samozřejmě za to nestojí. Ale co se dá dělat?

LUCY · Teď ti naleju čistého vína. Polly, budeš se na mě proto zlobit?

POLLY · Proč?

LUCY · Není právě.

POLLY · Co?

LUCY · Tady to. Ukazuje si na břicho. A všechno kvůli tomu lumpovi.

POLLY se směje · Ach, to je báječné! Rukávník to byl? Jsi přece jen mrcha! Poslyš — chceš Mackieho? Dám ti ho. Nech si ho, jestli ho najdeš! Na chodbě hlasy a kroky. Co to?

LUCY u okna · Mackie! Už ho zase chytili.

POLLY se zhroutí · Teď je po všem.

Přichází paní Peachumová.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Podívejme, ty jseš

tady, Polly. Převleč se, tvůj manžel bude pověšen. Přinesla jsem ti černé šaty. Polly se svlékne a natáhne vdovský šat. Bude z tebe vdova jak obrázek. Ale teď už se konečně tvař trošku veseleji.

9.

Pátek ráno, pět hodin: Mackie Kudla, který opět zašel k děvkám, byl jimi znovu zrazen. Teď ho čeká šibenice.

Cela smrti

Zvony Westminsteru vyzvánějí. Konstáblové přivádějí spoutaného Macheathe do žaláře.

SMITH · Strčte ho semhle. Westminsterské zvony už vyzvánějí, poprvé. Stůjte pořádně! Nechtěl bych vědět, po čem vypadáte tak zničeně. Styďte se. Konstáblům. Až se zvony Westminsteru ozvou pořet, to bude v šest, musí viset. Všecko uchystejte.

KONSTÁBL · Všechny ulice Newgatu jsou už asi čtvrt hodiny tak přecpané nej-různějšími lidmi, že se vůbec nedá projít.

SMITH · To je divné. Copak se o tom dověděli?

KONSTÁBL · Jestli se něco nestane, tak se o tom během čtvrt hodiny doví celý Londýn. Potom všichni lidi, co by jinak šli na korunovační průvod, přijdou sem. A královna bude muset projet prázdnými ulicemi.

SMITH · Právě proto si musíme pospíšet. Jestli budeme do šesti hotovi, můžou lidi do sedmi ještě stihnout korunovační průvod. Tak jedem!

MAC · Haló, Smithi, kolik je hodin?

SMITH · Stačí se podívat! Pět a čtyři minuty.

MAC · Pět a čtyři minuty.

Právě, když Smith zvenčí zavtrá dveře cely, přichází Brown.

BROWN zády k cele, Smithovi · Je tam?

SMITH · Chcete ho vidět?

BROWN · Ne, ne, ne. Jen, proboha, zařídte všecko sám. Odchází.

MAC vychrlí náhle ze sebe ztlumeným hlasem · Smithi, nebudu vám nic vykládat, nebudu mluvit o úplatku, žádné strachy. Všecko znám. Kdybyste se dal podplatit, tak byste přinejmenším musel ze země. Ano, to byste musel. Navíc byste musel dostat tolik, aby vám to vystačilo do konce života. Tisíc liber, že? Nic neříkejte! Za dvacet minut vám povím, jestli těch tisíc liber můžete ještě v poledne dostat. Neapeluju na váš soucit. Jděte a pořádně si to promyslete. Život je krátký a peněz je málo. A já ani nevím, jestli nějaké seženu. Ale pouštějte ke mně každého, kdo se ke mně bude chtít dostat.

SMITH pomalu · To je přece hloupost, pane Macheathi. Odchází.

MAC zptává tiše a co nejrychleji.¹¹⁾

Ach, smilujte se, smilujte se přec!

Pod hlohem Macheath nespočívá zde, ni pod bukem. V tmu hrobky, v ztuchlou klec

byl uvržen, ó hněvný osude!

Kéz zaslechnete aspoň jeho vzkaz!

Přátelé, v díře druh vám nyní schne,

nemáte o něj ani trošku strach?

Jděte si šodó dát, až vydechne.

Dokud však živ je, pomozte mu, ach!

Necháte ho tu mukám na pospas?

Matthias se objeví s Jakobem na chodbě.

Chťej k Macheathovi a Smith je osloví.

SMITH · Copak, copak, hochu? Vždyť vypadáš jak vykuchaný slaneček.

MATTHIAS · Co je captu pryč, musím obtěžkavat dámy, aby pro případ maléru

měly nárok na zmírnění trestu! A na to aby měl člověk koňskou náturu, když se nechce předčasně složit. Musím mluvit s captnem.

Oba míří k Macovi.

MAC · Pět pětadvacet. Dali jste si na čas.

JAKOB · No, museli jsme koneckonců...¹²⁾

MAC · Koneckonců, koneckonců mě oběsí, človče! Ale nemám teď čas se s vámi zlobit. Pět dvacet osm. Tedy: Kolik můžete okamžitě vybrat z vašeho soukromého konta?

MATTHIAS · Z našeho? Ráno v pět?

JAKOB · To už je opravdu tak zle?

MAC · Čtyři sta liber. Šlo by to?

JAKOB · No, a co my? To je přece všechno, co tam máme.

MAC · Všejí vás nebo mě?

MATTHIAS rozčileně · A kdopak si šel lehnout k Suky Tawdryové, místo aby se zdechnul? My nebo ty?

MAC · Drž hubu! Za chvíli budu ležet docela jinde než u té coury. Pět třicet.

JAKOB · No, tak holt to budeme muset udělat, Matthiasi.

SMITH · Pan Brown se dává ptát, co si budete přát k jídlu.

MAC · Dejte mi pokoj. Matthiasovi. Tak co, uděláš to nebo ne? Smithovi. Chřest.

MATTHIAS · Řvát na mě nebudete, to si vyprošuju!

MAC · Copak řvu na tebe? Vždyť já jen, že... Tak co, Matthiasi, necháš mě oběsit?

MATTHIAS · Samozřejmě, že tě nenechám oběsit. Kdo to říká? Ale že to je holt všechno. Čtyři sta liber je holt všechno, co tam je. A to snad člověk ještě může říct.

MAC · Pět hodin třicet osm.

JAKOB · Tak tempo, Matthiasi, jinak to už bude málo platný.

MATTHIAS · Jen jestli se dostanem skrz lidi, je jich všude plno. Zatracená pakáž!

MAC · Jestli tady nebudete pět minut před šestou, tak mě už nevidíte. *Křičí.* Tak mě už nevidíte...

SMITH · Vždyť už jsou pryč. Tak co, jak vypadáme? *Naznačuje rukou placení.*

MAC · Čtyři sta. *Smith pokrčí rameny a jde. Mac za ním volá.* Musím mluvit s Brownem.

SMITH *přichází s konstáblý* · Mýdlo máte?

JEDEN Z NICH · Máme, ale není podle předpisů.

SMITH · Snad to za deset minut dokážete postavit!

JEDEN Z NICH · Ale sklopka přece nefunguje.

SMITH · Musí fungovat. Už vyzvánějí podruhé!

JEDEN Z NICH · Ztracené svinstvo!

MAC *zptává* ·

Jde to s ním s kopce, kdo ho vyslyší?

Teď zcela na dně zřítelny Macheathe.

Vy, jimž jsou autoritou nejvyšší

vždy jenom vaše hnusné peníze,

ať nenatáhne brka, prosím vás!

Už běžte, honem, běžte s peticí

a mluvte o něm přímo s královnou!

Běžte tam za sebou jak vepřici:

ach, z jeho zubů tesáky už jsou!

Necháte ho tu mukám napospas?

SMITH · Nemůžu vás přece pustit. Máte až číslo šestnáct. Vůbec ještě nejste na řadě.

POLLY · Co na tom, že mám číslo šestnáct. Přec nejste byrokrat. Jsem jeho žena, musím s ním mluvit.

SMITH · Ale nanejvýš pět minut.

POLLY · Prosím vás, pět minut! Úplný nesmysl! Pět minut! Jak můžete takhle mluvit? Není to přece tak jednoduché.

Jde o rozloučení navždy! Copak si manželé v takové chvíli nemají náramně mnoho co říct... Kdepak vlastně je?

SMITH · Copak ho nevidíte?

POLLY · No ovšem. Děkuju pěkně.

MAC · Polly!

POLLY · Ano, Macu, jsem tady.

MAC · No ovšem!

POLLY · Jakkpak se ti vede? Hodně tě to zničilo? Ani bych se nedivila.

MAC · Co si teď počneš? Co z tebe bude?

POLLY · Nu, obchod prosperuje. O to ani starost nemám, Mackie. Jsi hodně nervózní?... Čím vlastně byl tvůj otec? Neřekl jsi mi ještě spoustu věcí. Vůbec to nechápu. Býval jsi přece vždycky člověk poměrně zdravý.

MAC · Poslyš, Polly, nemohla bys mi odtud pomoci?

POLLY · Ale ovšem.

MAC · Penězi samozřejmě. Dozorci tady...

POLLY *pomalou* · Peníze jsem převedla do Southamptonu.

MAC · A ty nemáš žádné?

POLLY · Ne, u sebe nemám žádné. Ale mohla bych třeba s někým promluvit, Mackie...

Možná i s královnou. *Zhroutí se.* Och Mackie!

SMITH *odtáhne Polly* · Tak co, už máte těch tisíc liber pohromadě?

POLLY · Všechno nejlepší, Mackie! Měj se dobře a vzpomínej na svou Polly! *Odejde. Smith a konstábl nesou stůl a chřest.*

SMITH · Je ten chřest měkký?

KONSTÁBL · Ano. *Odchází.*

BROWN *se objeví a přistoupí k Smithovi* · Smithi, co chce ode mne? To je dobře, že jste s tím stolem na mě počkali. Vezmeme jej spolu dovnitř, aby viděl, že my to s ním špatně nemyslíme. *Společně vnesou stůl do cely. Smith odchází. Zámka.* Hallo, Macu. Tady je ten chřest. Nedáš si trochu?

MAC · Nenamáhejte se, pane Browne. Je dost lidí, kteří mi rádi prokážou poslední čest.¹³⁾

BROWN · Och Mackie!

MAC · Vyúčtování prosím! Dovolte, abych se

zatím najedl. Je to koneckonců naposledy. *Jí.*

BROWN · Dobrou chuť! Ach Macu, jako bys mě žhavým železem spaloval.

MAC · Vyúčtování, pane, vyúčtování, prosím. Žádné sentimentálnosti.

BROWN *vzdychne a vytáhne z kapsy notes* · Mám je u sebe, Macu. Tady je. Za poslední půlrok.

MAC *jitlivě* · Ach tak, vy jste přišel, abyste si ještě vyinkasoval peníze.

BROWN · Ale vždyť dobře víš, že tomu tak není...

MAC · No prosím, ať na mně neproděláte. Kolik vám dlužím? Ale specifikujte laskavě jednotlivé položky. Život mě naučil nedůvěřovat. Právě vy pro to jistě najdete porozumění.

BROWN · Macu, jestli budeš mluvit takhle, tak to nikdy nedám dohromady. *Vzadu se ozve silné bušení.*

SMITHŮV HLAS · Tak, tohle drží.

MAC · Vyúčtování, Browne.

BROWN · Nu, když mermomocí chceš: Tak především bychom tady měli částky za dopadení vrahů, které jsi nám umožnil ty nebo tví lidé. Dostal jsi od vlády vyplaceno celkem...

MAC · Za tři případy po čtyřiceti librách, to dělá sto dvacet liber. Čtvrtina pro vás, je třicet liber. Ty vám tedy dlužíme.

BROWN · Ano – ano – ale opravdu nevím, Macu, jestli máme poslední minuty takhle...

MAC · Prosím vás, zanechte laskavě těch žvástů, ano? Třicet liber. A za ten doverský případ osm liber.

BROWN · Jak to? Jenom osm liber? Tam přece...

MAC · Věříte mi nebo nevěříte? Z uzávěrek posledního půl roku máte tedy dostat osmatřicet liber.

BROWN *se hlasitě rozplácne* · Celý život... jsem dělal...

OBA · Všecko, co jsem ti jen na očích viděl.

MAC · Tři roky v Indii – John byl vždy s nimi a Jim tam byl též – pět let v Londýně, a tohle je vděk. *Zatímco naznačuje, jak bude vypadat, až ho pověsí:*

Hodina Macheathovi odbila,

už oprátku mu na krk věší.

Falešný přítel vpad mu do týla

a krk teď pozná, oč je zadek těžší.

BROWN · Macu, jestli chceš na mě s tímhle... kdo o mou čest ukládá, o mě ukládá. *Vyběhne uztekle z klece.*

MAC · Tvou čest...

BROWN · Ano, mou čest. Smithi, začněte! Pustte sem lidi! *Macovi.* Omluv mě, prosím.

SMITH *rychle Macheathovi* · Teď vás ještě odsud můžu dostat, ale za minutu bude pozdě. Máte peníze pohromadě?

MAC · Ano, jakmile se hoši vrátí.

SMITH · Nikde je nevidím. Tak tedy: Hotovo! *Vpouštějí lidi. Peachum, paní Peachumová, Polly, Lucy, dívky, pastor, Matthias a Jakob.*

JENNY · Nechtěli nás sem pustit. Ale já jim řekla: Jestli s těma ztracenejma kebulema neuhnete, tak vám předvedu, co je Jenny „Hampejznice“ zač.

PEACHUM · Jsem jeho tchán. Promiňte, prosím, ale kdo z přítomných je pan Macheath?

MAC *se představí* · Macheath.

PEACHUM *projde kolem klece a postaví se vpravo od ní. Ostatní ho postupně následují* · Osud tomu chtěl, pane Macheathi, že jste se stal mým zetěm, aniž jsem vás předtím znal. Okolnosti, za kterých mi je popráno vás poprvé spatřit, jsou velmi smutné. Pane Macheathi, mival jste kdysi bílé glazé rukavičky, hůl, která měla rukojeť ze slonoviny, a na krku jizvu. Vyskyto-

vával jste se v „Sépii“. Zůstala vám jizva, která asi ze všech poznávacích znamení měla nejmenší cenu, a vyskytujete se už jen v klecích a zakrátko už ani tam ne... Polly přejde s pláčem kolem klece a postaví se vpravo.

MAC · Jaké máš pěkné šaty!
Matthias a Jakob projdou kolem klece a postaví se vpravo.

MATTHIAS · Venku je takový nával, že jsme nemohli projít. Utíkali jsme, že jsem měl strach, aby Jakoba z toho neklepla mrtvička. Jestli nám nevěříš...

MAC · Co říkají hoši? Mají dobrá místa?

MATTHIAS · Víte, captn, my jsme si řekli, že pro nás budete mít zaručeně pochoopení. Korunovace přece není každý den a lidi musejí za výdělkem, když se nějaký ukazuje. Necháávají vás pozdravovat.

JAKOB · Srdečně.

PANÍ PEACHUMOVÁ *přistoupí ke kleci a postaví se vpravo* · Pane Macheathi, kdo by si tohle byl pomyslel, když jsme před týdnem v „Sépii“ spolu tancovali.

MAC · Ano, stepovali.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Ale osud náš ve zdejší bývá leckdy krutý.

BROWN *vzadu pastorovi* · A po boku tohohle člověka jsem v Ázerbájdžánu za nejprudší palby bojoval.

JENNY *přichází ke kleci* · My z Drury Lane jsme úplně bez sebe. Nikdo nešel ke korunovaci. Všechny tě chtějí vidět. *Postaví se na pravou stranu.*

MAC · Mě vidět.

SMITH · No, a můžeme spustit. Šest hodin. *Pouští ho z klece.*

MAC · Nenechme lidi čekat. Dámy, pánové. Vidíte zanikat zástupce zanikajícího stavu. My, drobní občané-řemeslníci, kteří se s páčidlem poctivě činíme na

poniklovaných pokladničkách drobných obchodníků, jsme pohlcováni velkopodnikateli, za nimiž stojí banky. Co je paklíč proti akci? Co je vloupání do banky proti založení banky? Co je vražda člověka proti jeho šikovnému umístění? Spoluobčané, tím se s vámi loučím. Děkuju vám, že jste přišli. Někteří z vás mi byli blízcí. Náramně mě překvapuje, že prý mě Jenny udala. Je to jasný důkaz, že se svět nemění. Můj pád je výslednicí několika nešťastných náhod. Dobrá – at se to tedy stane.

Songové osvětlení, zlatistá zář. Varhany se rozsvítí. Shora se na tyči snášejí tři lampy a na tabulkách stojí

BALADA,
V NÍŽ MACHEATH PROSÍ,
ABY MU VŠICHNI ODPUSTILI

Kdož, lidé, bratří, přežijete nás, nebudte na nás krutí jak zlá psiska a nesmějte se, až nám zlámou vaz, nesmějte se tak hloupě pod vousiska. A neklňte nám, lidé, že jsme v blátě, nekřičte na nás jako posedlí: Nikdo z nás není příliš usedlý – než lehkavázný skutek uděláte, tak na náš konec pomyslete dřív a Boha proste, at je milostiv.

Děšť opláchne nás, řádně namočí, opere maso dobře živené. Pak hejno krkavců se přizene a vrhne se nám rovnou na oči. Vysoko jsme si troufli, namouduši, teď visíme tu s divnou kuráží, jsme rozklováni žravou pakází jak kobylince, co se v slunci suší. Strážte se naší stopou jít v náš chlív a Boha proste, at je milostiv.

Vy dívky chodce lákající, obnažující prsa stále, vy kluci, na ně číhající, hřích urvat chťící neurvale, vy psanci, lumpi, otrapové, pasáci, kurvy ztahané, zloději, babky záchodové – odpusťte mi, ó křestané!

Vy lotři, policejní chrti, pro něž jsem ztenčené měl jídlo, jen kůrku, která zuby drtí, vy jste mi ztěžovali bydlo, vás bych moh proklít bez oplátky. To se však dneska nestane, nebudu hledat další hádky – odpusťte mi, ó křestané!

At vaše drška se vším všudy se pod kladiva dostane. Odpusťte mi to bez ostudy, odpusťte mi, ó křestané!

SMITH · Prosím, pane Macheathi.

PANÍ PEACHUMOVÁ · Polly a Lucy, pomozte svému muži v jeho hodince poslední...

MAC · Dámy, at mezi námi bylo...

SMITH *jej odvádí* · Jde se!

Cesta k šibenici

Všichni odcházejí dveřmi vlevo. Dveře jsou v projekčních stěněch. Pak všichni zase druhou stranou jeviště vcházejí s lucernami. Když Macheath stane nahoře u šibenice, řekne

PEACHUM · Vážené publikum, co nevidět v oprátce bude Macheathova hlava, neboť veškerý křestanský svět každému po zásluze dává.

Vy ale uvidíte zde, že tohleto nám nestačí: pan Macheath viset nebude, nýbrž vymysleli jsme konec docela jinačí.

At zříte aspoň v operním hávu, jak milost vyrve právu jednu hlavu. Z nepřítzně k vám nás nikdo neobviní! Proto se královský jízdní posel zjeví nyní.

TŘETÍ ŠESTÁKOVÉ FINÁLE

Na tabulkách je napsáno: „Objeví se jízdní posel“

SBOR · Slyš, kdo jde!

To královský jízdní posel je!

Brown přijíždí na koni jako posel.

BROWN · V svůj korunovační den poručí královna, aby captn Macheath ihned byl osvobozen · *Všichni zajásají*. Zároveň se captn Macheath dnešním dnem povyšuje do stavu šlechtického. *Jásot*. Dál se mu tímto poskytuje zámek Marmarel a doživotní renta ve výši deset tisíc liber. A přítomným snoubencům pak rovněž královna posílá své královské blahopřání.

MAC · Zachráněn, zachráněn! Ano, je to tak: Když je nouze nejvyšší, bývá pomoc nejbližší.

POLLY · Zachráněn, můj milý Mackie je zachráněn! Ach, jak jsem šťastná!

PANÍ PEACHUMOVÁ · Tak tedy všechno dobře dopadlo. A takto pokojně by plynul život, kdyby královští jízdní poslové přijeli vždycky.

PEACHUM · A proto stůjte všichni na svých místech a pějte chorál nejbědnějších z bědných, jejichž svízelný život jste tu

dnes předváděli, neboť právě jejich konce bývají zlé. A královští poslové přijíždějí jen zřídka, když ten, koho zkopali, zas kopal zpátky. Bezpráví by se proto nemělo pronásledovat příliš.

VŠICHNI *postoupí kupředu a zptávají za doprovodu varhan.*

Bezpráví příliš nepronásledujte, však brzy samo zmrzne, vždyt je chlad. Na tmou a velkou zimu pamatujte v tom údolí, kde všem je dáno lkát.

■

DODATEK

ZÁVĚREČNÉ SLOKY ŠESTÁKOVÉHO FILMU

Tak se všechno vobrátilo
v dobréj konec nakonec.
Když máš v kapse peněz kilo,
bejvává to běžná věc.

Komplic, kterej ukrad méně,
na komplice huláká.
Potom voba sjednoceni
žerou chleba chudáka.

Ve tmě žijou jedny lidi,
druhejm světlo značí svět.
Ty na světle každej vidí
a ty ve tmě nevidět.

■

NOVÝ DĚLOVÝ SONG

1

Fritz byl SA, Karl k partaji šel
a Albert do místa též zapad.

Náhle se ale ozvaly rány z děl
a jelo se na východ a západ.

Pan Schmitt od Rýnu
chce Ukrajinu,
Krause chce Paříž mít.
Když cizí armády
nebudou za zády,
když počasíčko bude
a hodně jídla všude,
pak Meier z Berlína si může
vše obsadit.

2

Krausemu se nezdá Severní mys,
Schmittovi se znelíbily pouště.
Člověk si řekne: Teď zmiz už, teď zmiz!
Ale jak dostat se z téhle spouště?

Ach, z Ukrajiny
zpět do Porýní,
ach běda, to je krach!
Protože za deštěm
přešlo jim přes cestu
přemnoho cizích pluků
a bylo plno hluku,
„vůdce“ jim cestu neukázal —
je z něho prach.

3

Schmitt se zpět nevrátil, ten někde zhas,
mrtvolný pach se šíří z plání.
A leckde se v Německu zas
o třetí světové válce žvaní.

Berlín a Kolín
jsou rovny polím,
Drážďany orkán smet.
Však páni z USA
zrak upřou na Rusa,
snad vzniknou z toho zmatky,
snad budou nové jatky
a Krause, zase v uniformě,
obsadí svět.

NOVÁ BALADA O PŘÍJEMNÉM ŽIVOTĚ

1

Vychvalují nám život volných duchů,
co žijí v knihách jen a s prázdnem v břiše
a kterým krysy podrývají chýše.
Takovým žvástům nedopřeji sluchu!
Žít prostý život nejsem ochoten!
Už toho — mezi námi — mám ažaž.
Vždyt ptáček od Habeše až po Aš
by nesnesl tu stravu ani den.
Jsem pro svobodu, ale pro hlad ne.
Jen v komfortu si žít je příjemné.

2

Pan Goering, kat a ztělesněná pýcha,
půl Evropy si napřed šlohl věru.
Pak soud byl. Pot mu tekl po panděru,
napořád tlustším nežli strážců břicha.
A na otázku, proč to napáchal,
řekl, že pro čest Německa, tak jest.
Hle, tolik tuku zplodila ta čest!
Od plic se tomu chechtal celý sál.
Proč ten byl nacík? Je to problém? Ne!
Jen v komfortu si žít je příjemné.

3

Předlouhý Schacht z vás vytáh peněz
zbytek —
i mne svým vysokánským límcem děsí.
Když coby bankéř dostal tolik kytek,
co bankrotér se přece nepověsí.
Víš, že mu oko nikdo nevyrve.
Když ptali se ho v jeho zhroutění,
proč podílel se na tom řádění,
vše svedl na tížádnost jedna dvě.

Proč ten táh s nimi, to je jasné, ne?
Jen v komfortu si žít je příjemné.

4

A Keitel kdeco spálil v ruské dálce,
frajtrovi boty lízal vpředu vzadu,
pln hladu získat slávu pro armádu —
Jen zeptejte se toho pitíznalce,
co ho tak hnalo. Že prý povinnost!
A tolik krve prolil proto jen,
ne proto, že byl statkem obdařen!
Ten se jen mlčky vezme — a tím dost.
Komu se vezme? Kdo do toho tne?
Jen v komfortu si žít je příjemné.

■

DODATEK K BALADĚ, V NÍŽ MACHEATH PROSÍ, ABY MU BYLO ODPUŠTĚNO

Těm chlapům, co nemají bydlo
a do bytů se vloupávají,
těm hubám kluzkým jako mýdlo,
co místo breku nadávají,
těm ženám, které kradou z nouze,
nám matkami by mohly být,
více tvrdosti jim chybí pouze —
těm, prosím vás, lze odpustit.
Jsou hodni pardónu ti malí,
ti velcí zloději už méně,
do války honili nás denně
a v krvi, v ruinách nám stlali
a do vražd štváli nás. Teď strachem
jen schnou a prosí ostošest —
Jim huby zacpěte tím prachem,
co zbyl vám z vašich krásných měst!
A těm, co žvaní o milosti
a o tom, že se podrobí,
ať jejich dršky, jejich kosti
pod kladivy se rozdrobí.

NOVÝ ZÁVĚREČNÝ CHORÁL

Bezprávi malé nepronásledujte,
však záhy samo zmrzne, vždyť je chlad.
Na tmou a velkou zimu pamatujte
v tom údolí, kde nám je dáno lkát.

Bandity v el ké hoňte do úpadu,
hned snažte se je všechny zporázet.
To oni příčinou jsou tmy a chladu,
svět jejich zásluhou je plný běd.

POZNÁMKY K „ŠESTÁKOVÉ OPĚŘE

Čtení dramatu

Není důvodu, abych měnil u Šestákové opery motto Johna Gaye z jeho Žebrácké opery: „Nos hoec novissimus esse nihil“. Otištění Šestákové opery bude mít sotva větší význam, než má náповědní kniha ku hře, která na divadlech zcela zdomácněla. Je tedy určeno spíše odborníkovi než tomu, kdo hledá požitek. Přičemž nutno poznamenat, že proměna co největšího počtu diváků nebo čtenářů v odborníky je velmi žádoucí. Ostatně se již také uskutečňuje. Šestáková opera se nezabývá měšťáckými představami jen co do obsahu tím, že je zobrazuje, ale i způsobem, jakým je zobrazuje. Je jakýmsi referátem o tom, co si divák v divadle přeje ze života spatřit. Poněvadž zároveň spatří i leccos, co si spatřit nepřeje, poněvadž vidí svá přání nejen splňována, ale také kritizována (necítí se subjektem, nýbrž objektem), je v zásadě schopen přiznat divadlu novou funkci. Poněvadž divadlo samo se však brání změně své funkce, je dobře, když si divák dramata, která neusilují jen o to, aby se na divadle hrála, nýbrž která navíc chtějí také divadlo změnit, sám přečte:

ŠESTÁKOVÁ OPERA

z nedůvěry k divadlu. Divadlo má dnes absolutní převahu nad dramatickou literaturou. Primát divadelního aparátu je primátem výrobních prostředků. Divadelní aparát se brání přestavbě pro jiné účely: jakmile přijde do styku s dramatem, ihned je změni, takže v něm drama nikterak nezůstane cizím tělesem – leda na místech, kde tak drama posléze učiní samo. Nutnost hrát novou dramaturgi správně – věc důležitější pro divadlo než pro dramaturgiu – se oslabuje tím, že divadlo může hrát všechno: všechno zdivadelničí. Tento primát má samozřejmě hospodářské příčiny.

Titulky a tabule

Tabule, na něž se promítají titulky scén, jsou primitivním nábehem ke *zliterárnění divadla*. Toto zliterárnění divadla je třeba co největší měrou dále rozvíjet, jako ostatně zliterárnění všech veřejných záležitostí.

Zliterárnění znamená „ztvárnění“ prokládat „formulovaným“. Zliterárnění umožňuje divadlu, aby se napojilo na jiné instituce pro duševní činnost, zůstává však jednostranné, dokud se na něm nepodílejí diváci a pokud jejich prostřednictvím „nahore“ nepronikne.

Proti titulkům možno z hlediska školské dramaturgie namítnout, že je povinností autora hry, aby vše to, co je třeba říci, vtěsnil do děje, že básnické dílo musí vše vyjádřit ze sebe sama. To odpovídá postoji diváka, který nepřemýšlí o věci, nýbrž věci. Ale tuto manýru, aby se vše podřídilo jedné ideji, tuto snahu vehnat diváka do dynamiky jedné linie, kde se nemůže rozhlédnout vpravo ani vlevo, dolů ani nahoru, nutno ze stanoviska novější dramaturgie odmítnout. Také do dramaturgie je třeba zavést poznámku pod čarou a listování, které dovolí srovnávat.

Komplexní vidění se musí nacvičovat. Bude přitom důležité, aby se divák nedal proudem uvažování strhnout, nýbrž aby zůstal jeho pánem. Mimoto si tabule na herci vynucují nový

styl a také mu jej umožňují. Tento nový styl je *styl epický*. Při čtení projekcí na tabulích se dostává divák na pozici pokuřujícího si pozorovatele. Takto si poměrně snadno vynucuje lepší a slušnější hraní, neboť je beznadějně chťt upoutat někoho, kdo si pokuřuje a kdo je tedy dostatečně zaneprázdněn sám sebou. Takové divadlo by se naplnilo náramně rychle odborníky, jako se naplnily odborníky sportovní haly. Je naprosto nemyslitelné, aby se herci pak ještě odvážili lidi tohoto druhu krmit onou nicotnou troškou mimiky, kterou jim dnes v několika málo zkouškách bez jakéhokoliv přemýšlení „nějak“ ukuchtil! Nikdo by jim tuto naprosto nezpracovanou surovinu nepřijal. Herec by musel ony děje, které již byly titulky oznámeny a tedy oloupeny o látkovou senzačnost, udělat zajímavými zcela jiným způsobem. Je třeba jen litovat, že titulky a možnost kouřit přece jen asi nepostačí, aby diváka dovedly k plodnějšímu využití divadla.

Hlavní osoby

Charakter Jonathana Peachuma senesní převést na obvyklou formulku „lakomec“. Neváží si peněz. Jemu, který pochybuje o všem, co by mohlo vzbudit naději, se zdají i peníze zcela nedostatečným obranným prostředkem. Je nesporně padouch, a to padouch ve smyslu staršího divadla. Jeho zločin je dán jeho světovým názorem. Tento světový názor si pro svou odpornost zaslouhuje, aby byl srovnán s činností některého z druhých velkých zločinců, i když vlastně jedná jen „v duchu doby“, když považuje bídu za zboží. Prakticky řečeno: Když Peachum odebere v první scéně Filchovi peníze, nezavře je v žádném případě do pokladny, nýbrž strčí si je prostě do kalhot – ani tyto peníze, ani cokoli jiného ho nemůže zachránit. To, že je prostě nezahodí, svědčí o jeho svědomitosti a potvrzuje, že se nekoují žádnou nadějí. Nedokáže zahodit ani to

nejmenší. Nezachoval by se jinak, ani kdyby šlo o milión šilinků. Je pevně přesvědčen, že mu jeho peníze (i kdyby to byly peníze celého světa) jsou stejně málo platné jako jeho hlava (a ani hlavy celého světa by mu nebyly nic platné). To je také důvod, proč nepracuje a proč místo toho pobíhá s kloboukem na hlavě a s rukama v kapsách po obchodě, aby kontroloval, zda se něco neztrácí. Nikdo nepracuje, kdo se opravdu strachuje. Není to od něho malichernost, že bibli připoutá k pultu řetězem, ze strachu, aby mu ji někdo neukradl. Dokud svého zetě nepřivede na šibenici, nevěnuje mu pozornost, poněvadž neexistuje osobní hodnota, která by ho mohla lákat k jinému postoji vůči muži, který mu odnímá dceru. Ostatní zločiny Mackieho jsou pro něho zajímavé jen potud, pokud mu mohou pomoci Mackieho zničit. Dcera je pro něho totéž co bible: Není ničím jiným než pomocným prostředkem. To působí spíš otřesně než odporně, uváží-li se stupeň zoufalství, při němž ze všech věcí světa už jen ona nepatrná je s to zachránit člověka zanikajícího.

Představitelka Polly Peachumové udělá dobře, když bude studovat předcházející charakteristiku pana Peachuma: je jeho dcerou. Lupiče Macheathe musí herec předvádět jako měšťácký jev. Záliba měšťáka v lupičích pochází z mylné domněnky, že lupič měšťákem není. Tento omyl má svůj původ v omylu jiném, totiž v tom, že měšťák není lupičem. Není tedy mezi nimi rozdíl? Je. Lupič občas není zbabělý. Asociace „pokojný“, která je na divadle s měšťákem spojena, se obnovuje odporem obchodníka Macheathe k prolévání krve tam, kde to – pro zdar podniku – není bezpodmínečně nutné. To, že se krveprolévání omezuje na minimum, že se racionalizuje, je obchodní princip: v případě potřeby podává pan Macheath důkazy neobyčejného šermířského umění. Ví, k čemu ho jeho pověst zavazuje: jistá dávka romantiky poslouží této shora uvedené racionalizaci, je-li postaráno

o to, aby se o ní všude povídalo. Přísně dbá, aby všechny odvážné nebo alespoň hrůzu nahánějící skutky jeho podřízených byly připisány jemu a stejně jako vysokoškolský profesor nepripouští, aby práci podepisovali asistenti. Na ženy působí méně svou krásou, jako spíše tím, že je dobře situován. Anglické původní kresby k „Žebrácké opeře“ ukazují asi čtyřicetiletého podsaditého, ale statného muže s mírnou pleší a s hlavou podobnou ředkvi, zjev, jemuž nelze upřít jakousi důstojnost. Působí naprosto usedle, humor je mu zcela cizí a jeho solidnost se projevuje tím, že svou obchodní pozornost zaměřuje mnohem spíše na vykořisťování vlastních zaměstnanců než na olupování lidí cizích. Se strážci veřejného pořádku se snaží vycházet po dobrém, i když mu to způsobuje výdaje. A to nejen pro vlastní bezpečnost — praktický smysl mu říká, že jeho vlastní bezpečnost je úzce spjata s bezpečností této společnosti. Jakákoli akce proti veřejnému pořádku, jakou například policii vyhrožuje Peachum, by u pana Macheathe vzbudila hluboký odpor. Jeho styk s dámičkami v Turnbridge si podle jeho vlastního soudu jistě zasluhuje výtky, stačí však poukázat na zvláštní ráz podnikání, kterému se věnuje. Ryze obchodního styku využil příležitostně ke svému pobavení — jako člověk svobodný má na to v přiměřené míře právo. Pokud však jde o tuto intimní stránku, tak si cení svých pravidelných a s pedantickou přesností dodržovaných návštěv v určité turnbridgeské kavárně hlavně proto, že se staly *zvykem* a že zachovávat a rozhojňovat takové zvyklosti je téměř hlavním cílem jeho života, který je prostě životem měšťáckým. Představitel Macheathe rozhodně nesmí toto vyhledávání veřejného domu zvolit za východisko charakterizace. Jde o jeden z nikoli řídkých, ale přesto nepochopitelných případů měšťácké demonie. Svou skutečnou pohlavní potřebu ovšem Macheath nejraději ukájí tam, kde s tím jsou spojeny

určité příjemnosti domácího rázu, tedy u žen, které nejsou zcela nemajetné. V manželství vidí jakési zabezpečení svého obchodu. Občasná nepřítomnost v metropoli (kterou si sice zvlášť necení) je při jeho povolání nevyhnutelná a jeho zaměstnanci jsou velmi nespolehliví. Hledě do budoucnosti, nemá dojem, že by měl skončit na šibenici, spíše se domnívá, že si jednou koupí domek u vody a že tam bude v poklidu chytat ryby. Policejní prezident Brown je zjev velmi moderní. Skrývá v sobě dvě osobnosti: jako soukromník je zcela jiný než jako úředník. Nejde při tom o rozpor, jemuž navzdory žije, nýbrž o rozpor, z kterého žije. A s ním žije z tohoto rozporu celá společnost. Jako soukromník by se nikdy nepropůjčil k tomu, co jako úředník považuje za svou povinnost. Jako soukromník by nemohl (a nemusel) ublížit ani kuřeti. Jeho náklonnost k Macheathovi je tedy naprosto pravá; obchodní prospěch, který z ní plyne, nemůže tuto náklonnost ovlivnit: život prostě pošpiní všecko...

Pokyny pro herce

Při zprostředkování látky nemá být divák odkázán na vcitování. Divák je naopak s hercem ve styku a herec se přes všechnu cizotu a přes všechny odstup přece jen koneckonců obrací přímo na diváka. Při tom má herec divákovi říci o postavě, kterou představuje, víc, než mu role předepisuje. Musí samozřejmě zaujmout postoj, který něco takového usnadňuje. Musí však navíc ještě umět nalézt vztah k jiným dějům, než jaké jsou dány fabulí. Nesmí tedy jen fabuli přísluhovat. Polly je například v milostné scéně s Macheathem nejen Macheathovou milenkou, ale i Peachumovou dcerou; a navíc je pokaždé nejen dcerou, ale i zaměstnankyní svého otce. Její vztah k divákům musí zahrnout její kritiku běžných divákových představ o nevěstách lupičů, dcerách kupců atp.

1) Herci by se měli vystríhat toho, aby z těchto banditů vytvořili rotu smutných individuí s červenými nákrčníky, jak se vyskytují u střelnice a kolotočů, s kterými by žádný slušný člověk neusedl ke stolu. Jsou to samozřejmě usedlí muži, někteří již korpulentní, ale všichni bez výjimky jsou — pokud nevykonávají své povolání — příjemnými společníky. (Strana 162)

2) Herci zde mohou ukázat prospěšnost měšťáckých ctností a úzkou spojitost mezi bodrostí a darebáctvím. (Strana 162)

3) Je nutno ukázat, jakou brutální energii musí muž vynaložit, aby vytvořil situaci, která by mu umožnila zaujmout postoj důstojný člověka (postoj ženicha). (Strana 162)

4) V okamžiku, kdy dochází k definitivnímu zajištění nevěsty, je třeba vystavit ji na odiv, ukázat její tělesnost. Ve chvíli totiž, kdy nabídka musí skončit, je nutno poptávku ještě jednou uměle vystupňovat. Nevěsta je obecně žádána, ženich vyhraje. Jde tedy o vysloveně divadelní záležitost. Musí se také ukázat, že nevěsta velmi málo jí. Jak často je vidět, jak se nejněžnější bytosti cpou celými kuřaty, celými rybami; nevěsty to nedělají nikdy. (Strana 164)

5) Herci se při předvádění věci, jakou je například Peachumova živnost, nepotřebují příliš starat o to, aby *děj postupoval kupředu* jako obvykle. Nesmějí ovšem vytvářet prostředí, nýbrž určitý proces. Představitel jednoho z oněch žebráků se musí snažit předvést, jak se vybírá vhodná a efektní protéza (zkouší jednu, zase ji odloží, zkouší jinou a vrací se pak k první), a to tak, aby si lidé už jen kvůli tomuto výstupu předsevzali, že navštíví divadlo ve chvíli, kdy k němu dochází, znovu. Pak už nestojí nic v cestě, aby divadlo tento výstup předem oznámilo na tabuli v pozadí! (Strana 171)

6) Je absolutně žádoucí, aby divák viděl v slečně Polly Peachumové ctnostné a příjemné děvče. Prokázala-li v druhé scéně svou lásku, prostou jakékoli vypočítavosti, pak ukazuje teď praktické

založení, bez něhož by její láska byla obyčejnou lehkomyšlností. (Strana 175)

7) Tyto dámičky jsou v bezpečném držení svých výrobních prostředků. Právě proto však nesmějí vzbuzovat dojem, že jsou svobodné. Pro ně demokracie nemá onu svobodu, kterou má pro všechny ty, jimž výrobní prostředky možno odejmout. (Strana 177)

8) Představitel Macheathe, kteří při předvádění jeho zápasu na život a na smrt nepocítují žádné zábrany, se zde obvykle zdráhají zpívat tuto třetí sloku: tragickou formulaci pohlavnosti by samozřejmě neodmítli. Avšak pohlavnost v naší době náleží nepochybně do oblasti komiky, neboť pohlavní život je v rozporu se společenským životem, a tento rozpor je komický, poněvadž je historicky, to znamená jiným společenským řádem řešitelný. Herec musí proto takovou baladu přednést komicky. Znázornění pohlavního života na jevišti je velmi důležité, už proto, že se při tom vždycky objeví primitivní materialismus. To, co je na všech společenských nadvstavbách umělé a pomíjivé, se stává viditelným. (Strana 179)

9) Tato balada obsahuje stejně jako jiné balady Šestákové opery několik veršů François Villona (Strana 180)

10) Tato scéna je vložka pro takové představitelky Polly, které mají dar komiky. (Strana 190)

11) Obíhaje v kruhu, může zde představitel Macheathe ve své kleci zopakovat všechny druhy chůze, které až dosud divákům předvedl. Drzý krok svůdce, bojácný krok štvance, chůze pyšnou, zasněženou atd. Při této krátké pouti může ještě jednou znázornit celé Macheathovo chování během těchto několika dnů. (Strana 193)

12) Herec epického divadla se například na tomto místě nedá svést k tomu, aby příliš vystupňoval Macheathův strach před smrtí a učinil jej dominujícím efektem celého dějství, a aby třeba následující vyličení *pravého* přátelství potlačil. Opravdové je přátelství asi jen tehdy, když má

hranice. Morální vítězství obou nejopravdovějších přátel pana Macheathe je přece sotva zkaleno časově pozdější morální porážkou těchto dvou pánů, když s odevzdáním svých existenčních prostředků na záchranu přítele příliš nespěchají. (Strana 193.)

13) Snad najde herec možnost ukázat tohle: Macheath má naprosto správný pocit, že v jeho případě jde o hrozný justiční omyl. A opravdu, kdyby justici padli za obět *bandité* častěji, než tomu bývá, přestala by se definitivně těšit vážnosti! (Strana 194)

Jak zpívat songy

Tím, že herec zpívá, mění funkci. Není nic odpornějšího než herec předstírající, že si ani neuvědomuje, že právě opustil půdu střízlivé řeči a že zpívá. Tři roviny: střízlivá řeč, vzletná řeč a zpěv musí vždy zůstat od sebe odděleny; vzletná mluva nikterak není vystupňováním mluvy střízlivé a zpěv vystupňováním mluvy vzletné. Kde se pro přemíru citu nedostává slov, tam se tedy za žádných okolností nedostaví zpěv. Herec musí nejen zpívat, ale musí také zpívajícího předvádět. Nesnaží se ani tak vyjádřit citovou náplň své písně (smí se jiným nabízet jídlo, z kterého jsme sami už jedli?), nýbrž předvádí gesta, která jsou jaksi návyky a obyčeji těla. Bude proto dobře, když herec píseň nenastuduje na slova textu, ale na běžná, profánní rčení, vyslovující věci obdobné, ale mluvou každodenní. Pokud jde o melodii, neřídí se jí slepě; je naopak dobře možné „mluvit proti rytmu hudby“, a dosáhnout tím velkého účinku, který pramení z tvrdošijné, na hudbě a rytmu nezávislé a neúplatné střízlivosti. Splyne-li s melodií, pak se to musí stát událostí; pro zdůraznění toho může herec svůj vlastní požitek z melodie zřetelně projevit. Je dobře, když je hudebníky při hercově přednesu vidět. Herci rovněž prospěje, když se mu dovolí, aby se pro přednes viditelně připravil

(třebas tím, že si patřičně postaví židli nebo že se zvláště nalíčí atp.) Zvláště u písně je důležité, aby „předvádějící byl předváděn“.

Proč dvoje Macheathovo zatčení a ne jedno?

První vězeňská scéna je z hlediska německé pseudoklasiky *oklikou*, z hlediska našeho je příkladem primitivní epické formy. Je oklikou, když postupujeme jako tato ryze dynamická dramatika, která přiznává primát myšlenky; když totiž probouzíme v divákovi touhu po stále určitějším cíli (kterým by zde byla hrdinova *smrt*), když jaksi vytváříme stále větší poptávku po nabídce a když, už proto, abychom divákovi umožnili silnou citovou účast – city se odvažují jen na zcela bezpečný terén, nesnesou žádné zklamání – potřebujeme logickou posloupnost v jedné linii. *Epická dramatika, zaměřená materialisticky*, málo se zajímající o citové investice svého diváka, nezná vlastně cíl, nýbrž jen konec, a zná jinou posloupnost, v níž může děj probíhat nejen přímočaře, nýbrž i v křivkách, ba dokonce ve skocích. Dynamická, ideově zaměřená a individuem se zabývající dramatika byla na začátku své doby (u alžbětinců) ve všech pro ni rozhodných bodech radikálnější, než tomu bylo dvě stě let později u německé pseudoklasiky, která zaměňuje dynamiku zobrazování s dynamikou toho, co se má zobrazit, a která se již se svým individuem „vypořádala“. (Dnešní potomky potomků už nelze zasáhnout: dynamika líčení se zatím proměnila v empiricky získané chytré nakupení spousty efektů, a individuum, které je v naprostém rozkladu, se ještě stále zdokonaluje ze sebe sama, ale už leda v role [zatímco pozdně měšťácký román vypracoval aspoň psychologii, aby – jak věří – mohl individuum analyzovat], jako by se individuum bylo už dávno nerozpadlo). Ale tato velká dramatika byla méně radikální ve vymycování matérie. Kon-

strukce tu neodstraňovala úchytky individua do přímočaré cesty, jak jsou dány „životem“ (zasahují sem všude ještě vztahy k vnějškem, k jiným „nevyskytujícím se“ záležitostem, záběr ryče je mnohem hlubší), nýbrž používá těchto úchylek jako motorů dynamiky. Tato iritace se probíjí až do oblasti individuálního, v níž je přemožena. Celá údernost této dramatiky pochází z nakupení překážek. Přání po laciné ideové formuli prostě dosud neurčuje uspořádání matérie. Žije v tom cosi z onoho baconovského materialismu, a také individuum samo má ještě maso a kosti a vzpírá se formuli. Všude však, kde se vyskytuje materialismus, vznikají v dramatice epické formy, nejvíce a nejčastěji v komice, která je vždycky zaměřena materialističtěji, „přízemněji“. Dnes, kdy je nutno lidskou bytost chápat jako „výslednici všech společenských poměrů“, je epická forma jedinou formou, která dokáže postihnout ony procesy, jež slouží dramatice za látku k zevrubnému zobrazení světa. Také člověk tělesný je postižitelný už jedině z procesů, uprostřed kterých stojí a kterými stojí. Nová dramatika musí do své formy metodologicky začlenit „pokus“. Musí jí být umožněno použít souvislosti se vším, potřebuje statiku a má napětí, které vládne mezi jejími jednotlivými prvky a které tyto navzájem „nabíjí“. (Tato forma je tedy vším jiným spíše než revuálním přiřazováním jednoho k druhému.)

Proč musí jízdní posel opravdu přijet na koni?

Šestáková opera zobrazuje měšťáckou společnost (a nejen „lumpenproletářské elementy“). Tato měšťácká společnost vytvořila měšťácký světový řád, tedy zcela určitý světový názor, bez kterého se jen tak neobejde. Vynoření králova jízdního posla je tam, kde měšťáctvo vidí zobrazen svůj svět, naprosto nevyhnutelné. Když

pan Peachum finančně využívá špatného svědomí společnosti, nejde o nic jiného. Necht divadelní praktici přemýšlejí, proč není větší hloupost, než *koně jízdního* posla pominout, jak to udělali téměř všichni modernističtí režiséři Šestákové opery. Při zobrazování justiční vraždy by se přece musel žurnalista, který nevinu zavražděného odhalí, zaručeně objevit v soudní síni tažen labutí, aby se tím úloze divadla v měšťácké společnosti učinilo zadost. Copak režiséři nevidí, jak je netaktní svěst diváky k tomu, aby se smáli sami sobě, a to tím, že způsobí, aby příchod jízdního posla vyvolal veselí? Kdyby se v měšťácké literatuře nevynořoval nějaký takový posel na koni, poklesla by na pouhé zobrazování poměrů. Posel na koni zaručuje opravdu nerušený požitek samo o sobě neudržitelných poměrů a je tedy *conditio sine qua non* pro literaturu, jejíž *conditio sine qua non* je, aby vše zůstalo bez následků.

Samozřejmě nutno zahrát třetí finále naprosto vážně a absolutně důstojně.

Šestáková opera dnes?

Rozhovor B. Brechta s režisérem milánského Piccolo teatri G. Strehlerem z 25. 10. 1955.

Jak vznikla Šestáková opera a kdo byli Brechtovými spolupracovníky?

...Na Brechtovu poznámku, že Strehler bude konečně zase jednou moci se svým divadlem zahrát „Šestákovou operu“ filosoficky, když se v poslední době uváděla téměř jako Lessingova „Mína z Barnhelmu“, odpovídá Strehler, že je u této inscenace na rozpacích. Zná všechny Brechtovy hry a spisy a má dokonalou představu o epickém divadle, ale dosud prý žádného Brechta – s výjimkou představení s hereckým dorostem – na jevišti neuvedl.

Strehler, který přišel za Brechtem se sedmadvaceti exaktně formulovanými otázkami týkajícími se inscenace „Šestákové opery“, se především ptá po závislosti této hry na předloze (Gay) a po druhu a rozsahu spolupráce E. Hauptmannové a K. Weilla.

Brecht a Hauptmannová říkají, že Divadlo na Schiffbauerdammu, které vedli Fischer a Aufrecht, potřebovalo k 28. 8. 1928 zahajovací hru. Brecht měl právě v práci „Zebráckou operu“. Vycházela z překladu, který zhotovila E. Hauptmannová. Další práce s Weillem a Hauptmannovou byla skutečně spoluprací a postupovala rychle. Erich Engel projevil ochotu převzít režii. Inscenoval Brechtovy první hry a Brecht viděl mnoho Englových zkoušek. Zdál se pro takový pokus nejvhodnější. Snad nejobtížnějším úkolem byl výběr herců. Brecht vybral především herce kabaretní a revuální, jejichž předností byla artistická zainteresovanost a sociální účinnost. V létě navrhl Caspar Neher výpravu. Brecht prohlašuje, že základní myšlenkou „Šestákové opery“ je rovnice: lupiči jsou měšťáci – jsou měšťáci lupiči?

Proč byl děj posunut do viktoriánské doby?

Strehler se ptá, zda se z tohoto prvního představení zachovaly nějaké materiály, poněvadž je přesvědčen o prospěšnosti „modelů“. Chtěl by těchto materiálů zčásti také použít při své inscenaci. Zajímá ho například inscenační styl a historické milieu tohoto prvního představení. Ptá se, zda je správná domněnka, že Brecht přeložil „Šestákovou operu“ do viktoriánské doby pro její měšťáckost, takže londýnské prostředí bylo lepší než například pařížské, berlínské apod. Brecht odpovídá, že mu pro nedostatek času záleželo především na tom, aby se předloha co nejméně změnila. Převodění děje do Paříže nebo jiného města by si bylo vyžádalo

značných změn při kresbě prostředí, ke kterým by bývalo třeba rozsáhlých dalších studií. Ale přes všechna předsevzetí se prý tomu přání nedalo zcela vyhovět, jakmile se při práci ukázalo, že by posunutí děje o sto let do minulosti bylo hře ku prospěchu. O viktoriánské éře se totiž leccos ví, ale přitom je zase dost odlehlá, aby se s odstupem dala kriticky zhodnotit. Diváci snadno poznají, co se jich týká. Z této doby se hra dala snadněji přenést do Berlína než z doby, do které ji (z nutnosti) umístil John Gay.

Jak Šestákovou operu hrát?

Strehler poznamenává, že hudba Weillova z roku 1928 je zakotvena ve své době a že tedy byla zřejmě úmyslně postavena proti době, ve které se odehrává děj. Brecht se domnívá, že to pro divadlo je výhoda. Základní myšlenkou hry je: Zebráci jsou chudáci. Chtějí zahrát velkou operu, ale nemají peníze, a proto si vypomohou svým způsobem. Jak tohle ukázat? Okázalým zábavným představením (které ovšem musí odhalit situaci a poměry doby) a zároveň tím, že předvedeme úsilí, které nevede k zamýšlenému cíli, nýbrž se často dokonce zvrátí v pravý opak. Tak herci-zebráci například nejsou s to vytvořit ovzduší respektability (pro jejíž znázorňování se viktoriánská doba zvláště hodí) a místo toho dochází k neustálým nehodám, zvláště při zpěvech. Nedokáží se chovat vznešene, jak si přejí, a všechno se náhle změnilo v oplzlost. Herci-zebráci to nechtějí, ale diváci to mají rádi a tleskají, a proto všechno sklouzává do nižších a nižších poloh a skončí posleze ve stoce. Toho se člověk sice poleká, ale má to úspěch. Úmysl, postavit velkolepou scénu, se nedá uskutečnit. Pro nedostatek prostředků se vše daří jen částečně. (I tento důvod mluví při volbě koloritu pro viktoriánskou dobu.) Shlušnost by ty, kteří se dívají na „Šestákovou operu“, v divadle neudržela, a proto se člověk toho přání zrekne.

Jen konec je pak zase nastudován exaktně, aby se zamýšlené úrovně dosáhlo aspoň tam. Ale ani to se nepovede, je z toho jen travestie. A tak hra zůstává jen pokusem ukázat něco velkolepého, pokusem, kterému se nechce dařit. Při tom však vyjde najevo spousta pravd.

Brecht uvádí příklad: Nezaměstnaní herci chtějí předvést ženevskou konferenci, mají však o ní chybnou představu a přes obrovskou námahu se jim při nejlepší vůli například nepodaří předvést Mr Dullese jako křesťanského mučedníka, poněvadž jak jejich představa Mr Dullese, tak jejich představa křesťanského mučedníka jsou nesprávné. Všecko, co podnikají, vyvolává smích. Ale tím, že se smějeme, kritizujeme.

Zůstává Šestákové opeře v dnešní kapitalistické společnosti její bývalá údernost?

Strehler se domnívá, že Beggar's Opera byla obsahově i formálně aristokratická, že byla například satirou na Händlovy opery. Brecht tuto její formu i tento její smysl zachoval. V roce 1928 to prý ještě bylo v pořádku. Kapitalistická společnost dosud žila a žil dosud i melodram. Mezitím se přehnala válka, ale problémy leckdy a leckde zůstaly stejné. Dnes však je třeba rozlišovat... Pro Itálii a podobné kapitalistické země by hra měla nezmenšenou údernost... Brecht s tím souhlasí. V zemi, jakou je dnešní Itálie, by hra musela působit stejně agresivně jako kdysi v Německu.

Je Šestáková opera hrou epickou?

Strehler se ptá, zda a nakolik je „Šestáková opera“ hrou epickou a jestli je nutno představení inscenovat epicky. Brecht zdůrazňuje, že tomu tak velkou měrou je a že se epicky inscenovat musí. Nikdy se nesmíme vzdát sociálně kritického postoje. Dosáhneme

toho hlavně hudbou, která stále znovu rozbíjí iluzi, kterou jsme ovšem předtím vytvořili. Dokud jsme totiž jistotu atmosféru nevytvořili, nemůžeme ji rozbít...

Jaký byl politický a estetický účín Šestákové opery v roce 1928?

Strehler lituje, že tolik představení „Šestákové opery“ hru zbavilo ostří. Ne, že by se podařilo odstranit všechnu sociální kritiku, ale zůstala z toho pokaždé jen pěkná revoluce na jevišti, která se přes rampu nedostala. Asi tak, jako si člověk může v zoologické zahradě prohlédnout bez nebezpečí divoké lvy, před jejichž útoky nás chrání železné mříže. Většina režisérů ustoupí publiku, které si nepřeje zaplatit dva tisíce lir s výhledem, že někdo za to po něm hodí blátem. Ale tak, jak se „Šestáková opera“ většinou hraje, totiž jako hezká pařížská opera, se každému zdá „pěkná“.

Brecht vysvětluje, že „Šestáková opera“ při prvním představení v Německu 1928 měla silný politický a estetický účín.

K jejím úspěchům například patřilo:

1. že mladý proletariát najednou přišel na divadelní představení; mnozí z nich poprvé, někteří potom ještě několikrát,
2. že velkoburžoazie byla přinucena vysmát se sama sobě. Tito příslušníci buržoazie nemohli potom již nikdy zaujmout postoj, kterému se už jednou vysmáli.

Může Šestáková opera dosáhnout stejného účínu i dnes a jak?

Také teď ještě může „Šestáková opera“ v kapitalistických zemích tuto úlohu splnit, jestli se podaří spojit zábavu s kritickým ostřím a jestli se nespokojíme jen krotkým zesměšňováním. Dnes je důležité: Tady se zebrákům dostává výstroje. Každý zebrák je monstrem zebráka.

Divák se má lekat spoluviny na jejich bídě a strastech.

Strehler se ptá, zda Brecht může navrhnout prostředky, které by „Šestákové operě“ zajistily v roce 1955 stejný umělecký účín a stejné kritické ostří jako v roce 1928.

Brecht odpovídá, že by masky zločinců zostril a že by jim propůjčil zlomyslnější výraz. Romantické písně by se sice měly zpívat co nejkrásněji, ale to, co je nepravého a falešného na tomto „pokusu o romantický ostrov, na kterém je ještě všecko v pořádku“, by bylo nutno zvláště zdůraznit.

Byly kostýmy předválečné
Šestákové opery viktoriánské?

Strehler opakuje, jak jsou podklady pro jevištní obraz důležité. Ještě důležitější by však pro milánské představení byly návrhy kostýmů, poněvadž se domnívá, že se již nedá použít kostýmů z roku 1928, které podle jeho názoru zcela vycházely z viktoriánské doby.

Brecht napřed konstatuje, že kostýmy z roku 1928 vůbec viktoriánské nebyly, že byly prostě sestaveny z toho, co půjčovna měla. Rýmů Beggar's Opery by se nevzdal a tím ani džezové interpretovaného viktoriánství berlínského představení. Tairov kdysi při moskevském provedení kostýmy zcela zmodernizoval a dosáhl tím pro Moskvu exotické dráždivosti pařížské módy.

Brecht potvrzuje Strehlerovu představu: Opona se zvedne, je vidět bordel, ale bordel naprosto měšťácký. V tomto bordelu jsou nevěstky, ale nejsou to nevěstky démonické, nýbrž naprosto měšťácké. Všechno úsilí směřuje k legalizaci.

Je Šestáková opera satirou
na melodram?

Strehler se ptá, nakolik je „Šestáková opera“ estetickou satirou na melodram, a Brecht od-

povídá, že potud, pokud melodram, který například v Německu nikdy nehrál takovou úlohu jako v Itálii, vůbec ještě žije. Musí se stále znovu vycházet ze základního pojetí hry, že se prostě chudé divadlo činí, seč je.

Je možno Šestákovou operu
aktualizovat a jak?

Strehler se ptá, co Brecht soudí o eventuálním zaktualizování hry.

Strehlerova otázka vychází z toho, že by prý například nebylo možno „Šestákovou operu“ hrát v Neapoli s Weillovou hudbou. V Miláně zase by se daly vést paralely k době Umberta I. Milán je v tomhle trochu podobný Londýnu a lidový tón hudby by se přijímal jako v Berlíně. Buržoazie je stejná. Ale rozpaky vyvolává ve Strehlerovi to, že by bylo nutno jména poitalštit a že by pak scházel nutný odstup pro kritiku. „A v zájmu pravdy je přece třeba ukázat zuby.“ Brecht uvažuje o tom, zda by se „Šestáková opera“ nemohla snad odehrávat v italské čtvrti New Yorku, tak kolem roku 1900. Pak by i hudba souhlasila. Nezabýval se prý ještě touto otázkou, ale zatím se mu zdá tato transportace možná. Newyorští Italové si ze své vlasti přivezli všecko s sebou, i své city, ale všecko se zkomercializovalo. Je tu bordel, ale domácí bordel, kam se chodí, poněvadž se tam člověk cítí jako doma „u mámy“.

Strehler se chopí této myšlenky a ptá se, zda by se pak neměl připsat prolog. I s tím Brecht souhlasí, je-li třeba vysvětlivek. Musí se totiž poznat, že ona banda newyorských žebráků je bandou italskou, že je všecko jako v Miláně, ale přitom daleko od Milána. Mohou již stát první mrakodrapy, ale banda musí být chudobná. Chce jen něco předvést, co jí připomíná „domov“.

Strehler má pro prolog nápad. Bylo by možno ukázat film o Milánu, který vyvolává vzpomínky

a chut se tam aspoň hrou vrátit. A pak se zvedne opona a hra začne.

Dají se Brechtovy hry hrát jinak
než epicky?

Jinou potíží podle Strehlera bude nechuť italských herců k improvizaci. „Člověk vyšle někoho, aby si vybral kostým, a dočká se toho, že se herec vrátí s padesáti kostýmy.“ Dalším problémem pro něho je „epický styl znázorňování“. Stehler mluví o tom, že italskému herci nesedí hraní odosobněné, tedy hraní à la: „Hraju toho, kdo tuto postavu chce hrát.“ Ptá se, zda je vůbec možné hrát Brechtovy hry – například „Matku“, která podle Strehlera je prototypem epického divadla – jinak než epicky a zda se Brechtovy hry dají vůbec jinde hrát, když neexistují herci a režiséři s patričníou průpravou. „Co například vzejde z toho, když se to zahraje špatně?“ Brecht: „Zahrát se to dá, ale je z toho pak prostě normální divadlo a tři čtvrtiny amuseментu jsou pryč“.

Jak si možno osvojit epický
způsob hraní?

Strehler prosí o radu, co počít s herci, kteří epické divadlo neznají. Chce vědět, zda je možné zahrát některou Brechtovu hru, když je k dispozici jen jeden herec, který zná epické divadlo, a ptá se po didaktických metodách, které vedou k osvojení epického způsobu hraní.

Brecht uklidňuje Strehlera tím, že se i v jeho divadle hraje epicky jen zčásti. Nejspíše se to ještě daří u komedií, poněvadž se tam stejně zcizuje. Epického způsobu znázorňování se tam dosáhne snadněji, a proto by se mělo navrhnout, aby se hry vůbec inscenovaly se zaměřením na komedii. Brecht doporučuje použít jím vyzkoušené pomocné metody. Necht si herci vsunou do textu

tzv. „můstky“, kterými se jejich řeč změní v řeč třetí osoby, ve zprávu; necht tedy doplní každou větu nějakým „řekl“. Nejhorší je, že se bez použití dialektiky „epičnosti nedosáhne“.

Strehler zastává mínění, že se dnes už bez zcizování nedá zahrát ani Shakespeare, ani antická tragédie, má-li být představení prospěšné a zábavné.

Brecht navrhuje znovu zahrát i tragické scény komicky. Nejepičtější vždycky dopadnou zkoušky, při nichž se opakuje jen text. Bylo by třeba je zařadit aspoň ke konci inscenace, ale měly by se konat v pravidelných intervalech i předtím. „Čím více se představení bude takové mluvené zkoušce podobat, tím bude epičtější“.

Strehler se ptá, zda výklad, který svým žákům o epickém hraní podal, je správný. Uvedl jako příklad práci režiséra, který scénu rozehraje, hercům něco předvede tím, že to jen naznačí, máje stále v zásobě vysvětlivky, které vůbec nemusí vyslovit.

Brecht přisvědčí a soudí, že je možno i herce uvést do situace režiséra, když se zavedou mluvené zkoušky s minimem gestiky, takže se to, co má být, neustále jen naznačuje.

Strehler má obavy, aby jeho inscenace „Šestákové opery“ nebyla něčím polovičatým. Jedině z vědomí odpovědnosti prý neuvedl „Kuráz“, poněvadž nemá epickou herečku pro Matku. Také „Šestákovou operu“ prý již několik let plánuje. Ale musel ji stále zase odkládat, poněvadž se mu nedostává vhodných herců...

Překladatelova poznámka

V originále se v řadě songů citují nebo parafrázuji verše nebo části veršů z německého překladu François Villona. Překladatel se pokusil o obdobu a použil k tomu populárního překladu Otokara Fischera.

L. K.

SVATA JOHANKA
Z TALKY

1.

Masný král Pierpont Mauler dostává dopis od svých přátel v New Yorku.

Chicago, jatky

MAULER čte dopis · „Je jasné, milý Pierponte, že masný trh je poslední dobou značně přesycen. Celní přehrady na jihu rovněž vzdorují všem našim útokům. Z toho plyne, milý Pierponte, že je záhodno dát ruce pryč od obchodu s masem.“ Tento pokyn dostávám dnes od svých milých přátel z New Yorku. Tady přichází můj společník. *Schová dopis.*

CRIDLE · Proč zamračen tak, milý Pierponte?

MAULER · Vzpomeň si, Cridle, jak jsme před nedávnem –

my šli jsme jatkami, byl pozdní večer – před novým strojem na porážce stáli.

Vzpomeň si, Cridle, na onoho vola,

jak plavý, velký, k nebi tupě hledě,

ten úder přijal: jak bych to byl já!

Náš obchod, Cridle, ach, je krvavý.

CRIDLE · Zas tvoje stará slabost, Pierponte?

K nevíře téměř, ty, takový gigant,

král jatek, před nímž řezníci se třesou,

se pro plavého vola hořem rozplýváš!

Nikomu, kromě mne, to nevyzradí.

MAULER · Ó drahý Cridle!

Já nikdy neměl vkročit na jatky!

Co s tím jsem začal, Cridle, tedy sedm let,

vyhýbal jsem se tomu, nesnesu to déle:

Zanechám toho krvavého obchodu, dnes,

ještě dnes.

Chop se ho ty, svůj podíl dám ti levně.

Ba, tobě nejraděj, neb tak jak ty

s obchodem žádný jiný nesrostl.

CRIDLE · Jak levně?

MAULER · O tom mezi kamarády

jak ty a já je rychlá dohoda.

Za deset miliónů!

CRIDLE · To není drahé – nebýt Lennoxé, jenž každou konzervu nám urvat chce, jenž trh nám bourá snižováním cen a zničí nás, když sám nebude zničen. Nepřijímám tvou nabídku, dokud on nepad –

a jenom ty ho můžeš porazit.

Pocvič si mozek, lští tak bohatý.

MAULER · Ne, Cridle, lkaní toho vola už neumlkne v této hrudi. Rychle musí ten Lennox padnout, neboť já zamýšlím být už dobrým člověkem, ne řezníkem. Pojd, Cridle, povím ti, co činit, aby Lennox rychle padl.

Pak ale musíš převzít

ode mne tento obchod – jenž mě trýzní.

CRIDLE · Když Lennox padne.

Oba odejdou.

2.

Zhroucení velkých masných továren.

Před Lennoxovým závodem

DĚLNÍCI · Je nás sedmdesát tisíc dělníků

Lennoxových závodů. Už ani den

nemůžeme žít při tak nízkých mzdách.

Včera je zase prudce snížili

a dnes už tam opět visí vyhláška:

Kdo s naší mzdou tu není spokojen,

ten může odejít.

Odejděme tedy jednoduše všichni

a vyserme se na mzdu, která je den co den

nižší.

Ticho.

Dávno už se nám ta práce oškliví,

továrna je nám peklem a jenom

všechny ty hrůzy mrazivého Chicaga

mohly nás tady udržet. Ale teď
si za dvanáct hodin práce nevyděláme
ani na suchý chleba
a na nejlacinější kalhoty.
To už můžeme rovnou odejít
a zdechnout hned.

Ticho.

Zač nás tamti mají? Myslí si,
že budem tu stát jak volí,
na vše připraveni? Dělat jim
hlupáka? Raději zdechnout! V tu ránu
odejdeme.

Ticho.

Je už přece šest hodin, ne?
Proč neotvíráte, vyřídíte? Stojí
tu vaši volí, otevřete, vy řezníci!

Tlučou na vrata.

Možná, že na nás zapomněli?

Chechtot.

Otevřít! Chceme dovnitř,
do těch vašich špinavých špelunek
a zkurvených kuchyní, abychom
mohovitým jedlíkům vařili
ty jejich patlaniny.

Ticho.

Přinejmenším žádáme
starou mzdu, taky už příliš nízkou,
přinejmenším

deset hodin práce a přinejmenším...

MUŽ *jde kolem* · Na co čekáte? Copak nevíte,
že Lennox své fabriky zavřel?

Přes jeviště běží kameloti.

KAMELOTI · Masný král Lennox musil za-
vřít své továrny! Sedmdesát tisíc dělníků
bez chleba, bez přístřeší! M. L. Lennox
obětí rozhořčeného konkurenčního boje
se známým masným králem a lidumilem
Pierpontem Maulerem.

DĚLNÍCI · Běda!

Samo peklo

nám zavírá brány!

Jsme ztraceni. Krvavý Mauler drží

našeho vykořisťovatele za chrťán a my
se dusíme!

P. Mauler.

Ulice

KAMELOTI · Chicagská tribuna, polední vy-
dání! Masný král a lidumil Pierpont
Mauler se zúčastní otevření Maulerových
nemocnic, největších a nejdražších hospi-
tálů na světě!

Kolem jde P. Mauler s dvěma muži.

CHODEC *k jinému chodci* · To je Mauler. Kdo
jsou ti dva, co jdou s ním?

DRUHÝ CHODEC · To jsou detektivové.
Střeží ho, aby nebyl utlučen.

*Černí Slamáci opouštějí misijní dům, aby bídu na
jatkách vyvážili útěchou. Johančina prvně cesta do
hlubin.*

Před domem Černých Slamáků

JOHANKA *v čele úderného oddílu Černých Sla-*

máků · V temné době krvavých zmatků,

nařízených nepořádků,

plánovitě zvůle,

odlidštěného lidství,

kdy v našich městech už nepřestávají

nepokoje,
jsme do takového světa, rovnajícího se
jatkám,

přivolání zvěstí o hrozících násilnostech.

Aby surová síla neprozíravého lidu

neroztloukla vlastní náčini

a nerozdupala vlastní koš na chléb,

chceme opět zavést

Boha.

Je už málo známý,

téměř vykřičený,

nepřipouští se už.

na místa skutečného života:

ale je jedinou záchranou nejnižších!

Proto jsme se rozhodli

rozvířit pro něho bubny,

aby se uchytil v barácích bídy

a aby jeho hlas zazněl na jatkách.

K Černým Slamákům.

A tato naše akce je jistě

poslední svého druhu. Poslední pokus

tedy

pozvednout v rozpadajícím se světě

ještě jednou Boha, a to

zásluhou nejnižších.

Za bubnování pochodují dále.

*Od rána do večera pracovali Černí Slamáci na jatkách,
ale když nastal večer, rovnal se výsledek jejich práce
nule.*

Před Lennoxovými závody

DĚLNÍK · Na masném trhu prý zase rozhýbali
nějaký velký podfuk. Než s tím budou
hotovi, musíme prostě čekat a utáhnout
si řemen.

JINÝ DĚLNÍK · V účtárnách se svítí. Počí-
tají tam zisk.

*Přicházejí příslušníci Černých Slamáků. Po-
staví tabulku s nápisem „Přenocování 20 ct“,
„s kávou 30 ct“.*

ČERNÍ SLAMÁCI *zptávají* ·

Pozor, dej pozor!

My slyšíme, muži, tvůj křik,

jak o pomoc voláš, když toneš,

slyšíme, ženo, tvůj vzlyk.

Zastavte dopravu, stop autům všem!

Odvahu, tonoucí lidé! Už jdeme, už

jdeme!

Hynoucí člověče, ty,

pohlédni na nás, než utoneš v moři nuzoty!

Jídlo ti přinášíme

a neustále víme,

že stojíš za vraty.

Neříkej: Marně. Teď půjde to jinak.

Bezpráví bude konec. Známe lék:

když všichni půjdou s námi v jednom šiku
a zanechají jiných myšlenek.

My vyjedeme s tanky a s děly,

s letadly do naší pře,

křižníky vplují na moře,

aby ti, bratře, talíř polévky vydobyly.

Neboť vy nádeníci

jsste rovni velmoci.

Proto ještě dnes všici

vám musí pomoci!

Pochodem vchod! Vyřídít! Hnat se

útokem!

Odvahu, tonoucí lidé! Už jdeme,

už jdeme!

*Ještě za zpěvu rozdělují Černí Slamáci svůj
traktátek „Bitevní výzva“, lžíce, talíře a po-
lévku. Dělníci říkají „děkuji“ a naslouchají
nyní Johančině řeči.*

JOHANKA · Jsme vojáci. Vojáci Páně. Kvůli
našim kloboukům se nám také říká Černí
Slamáci. Pochodujeme s bubny a prapory
všude tam, kde vládne nepokoj a kde
hrozí násilnosti, abychom připomněli li-
dem Pánaboha, na kterého všichni za-
pomněli, a abychom k němu opět obrátili
jejich duše. Říkáme si vojáci, protože
jsme armáda a musíme na pochodu bojo-
vat se zločinem a bídou, s oněmi mocnost-
mi, které nás chtějí stáhnout dolů. *Začíná
sama rozdělovat polévku.* Tak a teď si snězte
teplou polévku a pak se bude všechno zas
jevit docela jinak, ale pomyslete laskavě
trošku i na toho, kdo vám tu polévku
dává. A když tak budete přemýšlet, uvi-
díte, že v tom je vlastně celé řešení: chtít
se dostat nahoru, a ne dolů. Nahore se
postavit do fronty na dobré místo, a ne
dole. Chťit být první nahore, a ne dole.
Však teď vidíte, jaké je spolehnouti na po-
zemské štěstí. Zhola žádné. Neštěstí při-

cháží jako déšť. Nikdo jej nedělá, a přece přichází. Ano, odkud pochází všechno vaše neštěstí?

JEDEN Z JEDLÍKŮ · Od firmy Lennox a spol.

JOHANKA · Pan Lennox má teď možná víc starostí než vy. Copak ztratíte vy? Ale co ztratí on, to jde do milionů!

JEDEN DĚLNÍK · Jen několik mastných ok plave v té polívčičce, ale obsahuje hodně zdravé vody a teplem se na ní taky nešetřilo.

JINÝ DĚLNÍK · Držte hubu, hodovníci! Naslouchejte slovům nebes! Jinak vám polívčičku vezmou.

JOHANKA · Klid! Milí přátelé, proč myslíte, že jste chudí?

DĚLNÍK · No povídej.

JOHANKA · Povím vám to: ne proto, že nejste obdařeni pozemskými statky — to každý být nemůže —, nýbrž proto, že nemáte smysl pro vyšší věci. Proto jste chudí. Ty nižší požitky, po nichž bažíte, totiž ta troška jídla a hezký byt a kino, to jsou jen docela hrubé smyslové požitky, slovo Páně je však mnohem jemnější a niternější a rafinovanější požitek, vy si možná nedovedete představit nic sladšího nežli šlehačku, ale slovo Páně je přece jen ještě sladší, aj, jak sladké je slovo Páně! Je jako mléko a strdí a žije se s ním jako v paláci z offru a alabastru. Vy malověrní, ptáci pod nebesy nemají pracovní knížky a lilie na poli nemají práci, a přece je Bůh živí, protože velebí jeho slávu. Všichni se chcete dostat nahoru, ale kam nahoru a jak se tam chcete dostat?! A právě proto jsme tu my, Černí Slamáci, a docela prakticky se vás ptáme: co musí člověk mít, aby se vůbec dostal nahoru?

DĚLNÍK · Stojatý límeček.

JOHANKA · Ne, žádný stojatý límeček. Na zemi člověk možná stojatý límeček potřebuje, aby se dostal dál, ale před Bohem toho člověk musí mít na sobě ještě mnohem víc, docela jinou nádheru, ale vy nemáte kolem krku ani kaučukový límeček, a to proto, že jste prostě celé své lidské nitro dokonale zanedbali. Jak se však chcete dostat nahoru nebo tam, čemu ve své nerozumnosti říkáte „nahore“? Hrubým násilím! Jako by násilí zplodilo kdy co jiného nežli rozvrat. Myslíte si, že se budete stavět na zadní nohy a na zemi bude ráj. Ale já vám pravím: tak nevzniká ráj, tak vzniká chaos.

Přiběhne dělník.

DĚLNÍK · Právě se uvolnilo jedno místo!

Budou peníze! Tam naproti, tam v páté fabrice!

Zvenku to vypadá jak hajzl.

Rychle!

Tři dělníci ustanou od plných talířů a běží pryč.

JOHANKA · Haló, vy tam, kam to utíkáte?

Když vám člověk vypráví o Pánubohu!

To nechcete slyšet! Co?!

DÍVKY OD ČERNÝCH SLAMÁKŮ ·

Polévka je sněžena.

DĚLNÍK · Polívečka je sněžena,

byla bez omastku a bylo jí málo, ale lepší než nic.

Všichni se odvrátí a ustanou.

JOHANKA · Ano, ale zůstaňte klidně sedět,

to vůbec nevádí, veliká nebeská polívka

se totiž nikdy nesní.

DĚLNÍK · Kdy konečně

zas otevřete sklepy plné švábů,

vy řezníci lidí?

Utvoril se skupinky.

MUŽ · Jak teď zaplatím za svůj domek, ten

hezký, vlhký,

v němž nás bydlí dvanáct? Sedmnáct

splátek jsem zaplatil a poslední nám teď propadne.

Vyhodí nás na ulici a nikdy už

neuvidíme tu udusanou půdu s nažloutlou trávou

a nikdy už nebudem dýchat

ten zamořený vzduch, jemuž jsme uvykli.

DRUHÝ MUŽ *v kroužku* · Tady stojíme

s rukama jak lopaty

a s šijemi jak valník a chceme prodávat

ty ruce a ty šije,

ale nikdo o ně nemá zájem.

DĚLNÍCI · A naše nástroje, obrovská

hromada

bucharů a jeřábů,

vše uzavřeno za zdmi!

JOHANKA · Copak, copak? Teď jdou prostě

pryč! Najedli jste se, ano? Tak ať vám

slouží a děkuju. Pročpak jste až do teďka poslouchali?

DĚLNÍK · Kvůli polívce.

JOHANKA · Pokračujeme. Zpívejte!

PŘÍSLUŠNÍCI ČERNÝCH SLAMÁKŮ

zpívají ·

Teď vzhůru do boje,

vstříc nejryčnejším potyčkám!

Zpívejte víc a jen dál! Noc ještě je!

Jitro se blíží, jde naděje!

Záhy už Ježíš Kristus přijde k vám.

HLAS ZE ZADU · U Maulera je ještě práce!

Dělníci až na několik žen odejdou.

JOHANKA *zamračeně* · Zpakujte si hudební

nástroje. Viděli jste, jak

se rozutekli, když došla polévka!

Ti se nepozvednou výš

než k okrajům talíře. Ti nevěří

už ničemu, co nemají

přímou v ruce — věří-li vůbec ruce.

Žijíce v nejistotě z minuty na minutu,

nemohou se už pozvednout

z prachu země. Tihle

čelí už jenom hladu. Žádná píseň

se jich už netkne, nepronikne k nim do takové hloubky už ani slovo.

Ke kolemstojícím:

My Černí Slamáci si připadáme, jako bychom svými lžicemi měli nasytit celý hladovějící světadíl.

Dělníci se vracejí. Z dálky křik.

DĚLNÍCI *v popředí* · Co je to za křik? Od jatek sem jde obrovský proud lidí!

HLAS *vzadu* · I Mauler a Cridle zavírají!

Maulerovy závody propouštějí!

PROUD VRACEJÍCÍCH SE

DĚLNÍKŮ ·

Běžíce za prací potkali jsme v půli cesty

celý proud zoufalců,

kteří ztratili práci

a ptali se nás, nevíme-li o nějaké.

DĚLNÍK *vpredu* · Běda! I odtamtud sem proudí lidé!

Nepřehledné masy! I Mauler

už zavřel. Kam s námi?

ČERNÍ SLAMÁCI *k Johance* · Pojd' teď. Jsme promrzlí a mokří a musíme něco pojist.

JOHANKA · Napřed bych ale ráda věděla, kdo to vše zavinil.

ČERNÍ SLAMÁCI ·

Zadrž! Nevměšuj se do toho! Jistě

ti toho napovídají ažaž. Jejich mysl

je plná nízkosti, lenoši jsou to!

Žraví a vyhýbající se práci

a od přirozenosti

prosti jakéhokoli vyššího hnutí!

JOHANKA · Ne, chci to vědět. *K dělníkům:*

Povězte mi: proč tady pobíháte a nemáte práci?

DĚLNÍCI · Krvavý Mauler tvrdě zápolí

s lakotným Lennoxem — a proto

hladovíme.

JOHANKA · Kde bydlí Mauler?

DĚLNÍCI · Tam, kde se handluje s dobyt看em, ve velké budově jménem dobytčí burza.

JOHANKA · Tam nyní půjdu, neboť
to musím vědět.

MARTA *od Černých Slamáků* ·
Nevměšuj se do toho! Kdo se mnoho ptá,
dostává mnoho odpovědí.

JOHANKA · Chci vidět toho Maulera, jenž
na svědomí
má tolik bídy.

ČERNÍ SLAMÁCI ·

Pak vidíme tvůj další osud černě, Johanko.
Nevměšuj se do pozemských svárů!
Sváru propadne, kdo do něho se vmísí!
Jeho čistota rychle zmizí. Před chladem,
jenž ovládá vše, záhy zmizí ta troška
jeho tepla. Dobro opustí toho, kdo se
vyhýbá

krbu, jenž chrání.

Stupeň za stupněm
usilujíc dostat se dolů za odpovědí, již se
nikdy nedočkáš,
v samé špině zmizíš!

Neboť jen špína se cpe do úst těm,
kdož se neopatrně ptají.

JOHANKA · Chci to vědět.
Černí Slamáci odcházejí.

■

3.

Pierpont Mauler pocituje závan jiného světa.

Před dobytčí burzou

*Dole čekají Johanka a Marta, nahoře spolu hovoří
majitelé masných továren Lennox a Graham. Lennox
je bledý jako stěna. Vzadu hluk burzy.*

GRAHAM · Tebe ten divý Mauler krutě zasáh,
ó dobrý Lennox! Jak zastavit
ten vzestup toho netvora? Vždyť zbožím
je mu i příroda, ba i sám vzduch!

Co máme v břiše, on nám prodá znovu.
Za zboženiska bere činži, prodává
i shnilé maso. Házej po něm kamením,
on jistě promění je v peníze.

Je bezuzdná ta chtivost po penězích
v něm,
vrozená zvrhlost zkrátka, a ten chtíč
nemůže v sobě nijak potlačit.

Však věz: je v nitru měkký, mamon se mu
hnusí,

když vidí bídu, hned má špatné spaní.

Jdi za ním, zajímavým hlasem řekni:
Maulere, pohléd' na mne, stáhni ruku,
kterou mě rdousíš, myslí na své stáří!
Buď jist, že lekne se. Snad zapláče...

JOHANKA *k Martě* · Marto, ty jediná
jsi se mnou šla

až sem. Všichni ostatní
mě opustili s varováním na rtech,
jak šla bych na kraj světa — divné
varování!

Díky, Marto.

MARTA · I já tě varovala, Johanko.

JOHANKA · Šlas ale se mnou.

MARTA · Co když ho nepoznáš, Johanko?

JOHANKA · Však už ho poznám!

Nahoře vychází Cridle.

CRIDLE · Teď konec s podbizením, Lennox!

Jsi na dně, já zavírám a čekám,
až trh se vzpruží. Nechám drhnout dvory,
namazat nože, postavit tam některé
z těch nových
jatečních mašin, s nimiž lze
ušetřit pěknou částku na dělnických
mzdách.

Tot nový systém. Chytře vymyšleno!
Běžícím pásem z drátěného pletiva
je prase vyvezeno vzhůru, na porážku.
V nejvyšším patře téměř dobrovolně
se vrhá na nůž. Dobré? Prase samo
se poráží a zpracovává v salám.
To prase padá z patra do patra,

svou kůži svléká, ta se vydělává,
potom i štetin zbavuje se, z nichž
jsou záhy kartáče, a pak i kosti
shazujíc, jež se melou, vlastní vahou
se řítí dolů do konzervy. Dobré?

GRAHAM · Dobré. Jen: kam s tou konzervou?
Proklaté časy!

Trh zpustošený, zaplavený zbožím!
Obchod, dřív kvetoucí, teď leží ladem.
Rvouce se o trh dávno přesycený,
jste zkazili si ceny, sebe podbízejíce:
Tak buvol v boji o trávu tu trávu sám si
zdupá.

*V houfci továrníků přichází Mauler se svým
makléřem Sliftem, za ním dva detektivové.*

TOVÁRNÍCI · Záleží na tom, kdo teď vydrží!

MAULER · Rozdrcen Lennox. *K Lennoxovi:*
Uznej, že jsi na dně.

A nyní vyzývám tě, Cridle, abys
ty jatky převzal, jak to stojí v smlouvě:
až Lennox padne.

CRIDLE · Tak, Lennox padl. Ale skončily
i dobré časy na trhu, a proto
z deseti miliónů za akcie musíš slevit!

MAULER · Jak? Cena přece
je ve smlouvě! Hleď, Lennox, zda tohle
je smlouva a zdali v ní stojí cena!

CRIDLE · Tak. Smlouva uzavřená v dobrých
časech!

A špatné časy stojí v smlouvě též?
Co mám si nyní počít s jatkami,
když o konzervy není žádný zájem?
Teď vím už, proč jsi nemoh vidět vola,
jak umírá: protože na odbyt
už nejde jeho maso!

MAULER · Ne, mé srdce
se bouří při řvaní těch dobytčat!

GRAHAM · Veliký Maulere, ó poznávám teď
velikost skutků tvých. I srdce tvoje
je prozřavé!

LENNOX · Maulere, chtěl jsem s tebou ještě
jednou...

GRAHAM · Na jeho srdce apeluj, vždy na srdce!
Tot přecitlivá jáma na odpadky!
Udeř Maulera do prsou.

MAULER · Au!

GRAHAM · Vidíš! On srdce má!

MAULER · Tak, Freddy, a teď s Cridlem
vyjednám, že nesmí
jedinou konzervu vzít od tebe,
když mě tu tlučeš.

GRAHAM · To nejde, Pierpy! To misíš
s obchodním soukromé.

CRIDLE · Jak chceš, Pierpy. Rád ti vyhovím.

GRAHAM · Mám dva tisíce lidí, Maulere!

CRIDLE · Pošli je do biografu! Ale naše
smlouva neplatí, Pierpy. *Počítá v zápis-*
nítku. Když jsme uzavírali smlouvu o tom,
že vystoupíš, měly podíly, z nichž oba
máme třetinu, kurs tři sta devadesát.
Dals mi je za tři sta dvacet; to bylo laciné.
Dnes je to drahé, protože trh je ucpán
a kurs je sto. Když tě budu chtít vyplatit,
musím podíly hodit na trh. Když to udě-
lám, klesnou na sedmdesát, a z čeho tě
pak mám vyplatit? Pak udělám krach.

MAULER · Když říkáš mi to, Cridle, musím
přece ihned

vytáhnout z tebe svoje peníze,
dříve než budeš na dně!
Jsem, Cridle, celý vyděšen,
až jsem se zpotil. Šestidenní lhůtu
ti mohu dát. Ech, co to říkám? Pět dnů,
když je to takové.

LENNOX · Maulere, pohlédni na mne.

MAULER · Lennox, řekni ty, jestli ve smlouvě
něco stojí o zlých časech.

LENNOX · Ne.

Lennox odejde.

MAULER *hledí za ním* · Jak by ho něco trápilo
a já

to nepoznal! V tom ruchu jednání
(kéž jsem ho zbaven!)! Bestiální obchod!
Jak hnusí se mi, Cridle!

Cridle odejde. Johanka zatím kyvla na jednoho z detektivů a něco mu řekla.

DETEKTIV · Pane Maulere, jsou tady nějací lidé a chtěli by s vámi mluvit.

MAULER · Otrhaná chátara, že? A závistivý vzhled

a násilničtí, že mám pravdu? Nelze se mnou mluvit.

DETEKTIV · Je to několik členů organizace Černých Slamáků.

MAULER · Co je to za organizaci?

DETEKTIV · Je to organizace široce rozvětvená a početná a těší se účtě u lidí nižšího stavu. Říkají jim vojáci Páně.

MAULER · O tom jsem už slyšel. Věru zvláštní jméno:

vojáci Páně... ale co chtějí ode mne?

DETEKTIV · Říkají, že s vámi potřebují mluvit.

Burza zatím hlučí dál: volí 43, prasata 55, skot 59 atd.

MAULER · Tak dobrá, řekni, že je přijmu.

Ale že sami nesmějí nic říkat, jenom odpovídat,

nač já se budu ptát. A žádné breky anebo písne, zvláště ne dojmavé.

A řekni, že je pro ně nejlepší, když budu z nich mít dojem, že jsou to lidé dobří, bezúhonní a že nechtějí po mně nic, co nemám.

A ještě: neřekni, že Mauler jsem já.

Detektiv přejde na druhou stranu k Johance.

DETEKTIV · Je ochoten vás přijmout, ale nic nemáte se ptát, jen odpovídat, když on se zeptá.

Johanka přistoupí k Maulerovi.

JOHANKA · Mauler jste vy!

MAULER · Já ne. *Ukáže na Slifta.* Mauler je on.

JOHANKA *ukáže na Maulera.* Mauler jste vy.

MAULER · Ne, on.

JOHANKA · Ne, vy jste Mauler.

MAULER · Jak to, že znáš mě?

JOHANKA · Nejkrvavější obličej máš ze všech.

Slift se zasměje.

MAULER · Ty směješ se?

Graham zatím odběhl.

MAULER *k Johance.* Kolikpak peněz máte na den?

JOHANKA · Dvacet centů, ale se šatstvem a jídlem.

MAULER · Chatrné šaty, vodnatá polévka, že ano, Slifte?

Ba, šaty jsou asi chatrné, polévka bez omastku!

JOHANKA · Proč propouštíš své dělníky, Maulere?

MAULER *k Sliftovi.* Že bez výtělu pracují je hodno pozor, co říkáš? Dosud neslyšel jsem,

že by se bylo kdy stalo a někdo pracoval za nic a nelitoval toho. Nevidím také v jejím zraku

prázdný strach před bídou pod oblouky mostů.

K Johance:

Vy, Černí Slamáci, jste divní lidé.

Neptám se, co obzvláštního na mně chcete. Víím, hloupá chátara říká mi

krvavý Mauler; že prý Lennox je

jsem o vše připravil, že Cridla snad,

jenž, mezi námi, není příliš dobrý,

jsem přived do bryndy. Vám mohu říci:

to jsou věci obchodní a pro vás

nezajímavé. O něčem jiném bych však rád

slyšel váš názor. Toho hrozného kšeftu

chci se co nejdřív vzdát: už nadobro.

Tuhle totiž, to by vás mohlo zajímat,

viděl jsem, jak zmírá vůl, a tak mnou

otřásl, to,

že chci se všeho vzdát, i svůj podíl

na továrně — dvanáct miliónů — jsem

prodal. Dal jsem to

za deset. Není

to správné a ve vašem smyslu?

SLIFT · Viděl, jak zmírá vůl, i rozhodl,

že místo vola, jenž je chud,

bohatý Cridle bude poražen.

Není to správné?

Továrníci se smějí.

MAULER · Smějte se. Mne se to nedotýká.

Uvidím

vás ještě plakat.

JOHANKA · Pane Maulere, proč jste dal

zavřít jatky?

Musím to vědět.

MAULER · Není to nejzazší krok, že odtáhl jsem ruce

od toho obchodu, jen protože je krvavý?

Řekni, že je to správné, že se ti to líbí.

Neříkej nic, já vím už, připouštím, že tak

někteří padli do neštěstí, že nemají

už práci, vím. Žel, nebylo vyhnouti.

Ostatně špatní lidé, surová chátara,

raděj tam nechodte, však řekni:

že odtáhl jsem ruce od obchodu,

je přece správné?

JOHANKA · Nevím, zda ptáš se vážně.

MAULER · To proto, že můj zatracený hlas

je zvyklý přetvářce, a proto vím též:

nemáš mě ráda. Mlč.

K ostatním:

Je mi, jak dotýkal by se mne závan jiných

světů.

Odnutí všem všechny peníze a dává je Johance.

Peníze sem, vy rezníci, sem s nimi, rychle!

Bere jim je z kapes a dává je Johance.

Pro chudé lidi, děvče, ber, jen ber!

Věz však, že žádných závazků si nejsem

vědom

a že mám dobré spaní. Proč tu pomáhám?

Snad proto jen,

že se mi líbí tvoje tvář, tak nevědoucí, ač

už je ti dvacet let.

MARTA *Johance.* Nevěřím, že to myslí vážně.

Nezlob se, Johanko, i já teď půjdu

a myslím, že i ty bys měla

zanechat toho všeho!]

Marta odejde.

JOHANKA · Pane Maulere, to je přece, jako byste dal slonovi malinu. Nemůžete jim

pomoci opravdově?

MAULER · Říkejte všude, že vaši činnost schvaluji.

Kéž takových by bylo víc. To však

s těmi chudými, to nesmíte tak brát.

Jsou špatní, zlí. Ne, lidé nedojímají mě,

nevinní nejsou, sami rezníci. Leč

nechme toho.

JOHANKA · Pane Maulere, na jatkách se říká, že bídou jste vinen vy.

MAULER · S voly mám soucit, člověk je však špatný.

Ti lidé pro tvůj záměr nedozráli.

Dřív nežli svět se může změnit,

musí být změněn člověk.

Okamžik.

Říká tiše Sliftovi:

Ještě jí stranou dej nějaké peníze!

Pro chudé, řekni, ať to může vzít

bez uzardění, ale zjisti, co si koupí.

Ztroskotá-li to — přál bych si to, věru —,

na jatky vezmi ji

a ukaž jí tam

ty její chudáky, jak špatní jsou a zvířecí,

zrádní a zbabělí

a že tím jsou vinni sami.

Snad pomůže to.

Johance:

Zde, Sullivan Slift, můj makléř, něco

ukáže ti.

Sliftovi:

Neb věz: je pro mne téměř k nesnesení

existence

takových dívek, které mají jen svůj černý

klobouk

a dvacet centů a jsou nebojácné.
Mauler odejde.

SLIFT *k Johance* · Nechtěl bych vědět, co chceš vědět ty.

Chceš-li to ale, tak přijď zítra sem.

JOHANKA *hledí za Maulerem* ·

To není špatný člověk, to je první, jenž vyplašen byl našimi bubny z houštin hanebnosti

a naši výzvu uslyšel.

SLIFT *odchází* · Radím ti, s těmi na jatkách si nic nezačíněj, je to podlá sebranka, úplní vyvrhelové.

JOHANKA · Chci je vidět.

■

4.

Maklér Sullivan Slift předvádí Johance Darkové špatnost chudých: Johance druhá cesta do hlubin.

U jatek

SLIFT · Johanko, nyní ukážu ti, jak špatní jsou ti, s nimiž soucítíš, a že to není na místě.

Jdou podél tovární zdi, na níž stojí „Mauler & Cridle, továrny na masné výrobky“. Jméno Mauler je křížem bíle přeškrtnuto. Z branky vystoupí dva muži. Slift a Johanka naslouchají jejich rozhovoru.

PARTÁK *mladíkovi* · Před čtyřmi dny spadl u nás muž jménem Luckerniddle do kotle na vypouštění sádla. Nemohli jsme stroje dost rychle zastavit a tak se dostal do výroby špeku. Hrozné neštěstí! Tohle je jeho kabát a tohle jeho čepice, vezmi to a ať to zmizí, zabírají v šatně zbytečně jeden věšák a dělá to špatný dojem. Uděleš dobře, když to spálíš, a nejradyji hned.

Svěřuji ti to, protože tě znám jako spolehlivého člověka: vyhodili by mě z práce, kdyby se ty věci někde našly. Jak zas otevrou fabriku, můžeš samozřejmě dostat místo po Luckerniddlovi.

MLADÍK · Můžete se na mne spolehnout, pane Smithi.

Parták opět zmizí v brance.

MLADÍK · Škoda toho chlapíka, co teď musí putovat do širého světa jakožto špek, ale vlastně škoda i jeho kabátu, je ještě zachovalý. Strýček Špek má teďka na sobě konzervu a kabát už nepotřebuje, kdežto mně by se výborně hodil. Nasrat, vezmu si ho. *Obleče si ho a zabal si vlastní kabát a čepici do novinového papíru.*

JOHANKA *zavravorá* · Mně je zle.

SLIFT · To je svět, jaký je. *Zastaví mladíka.* Odkudpak máte tenhle kabát a tuhle čepici? Ty přece patřily Luckerniddlovi, co měl tu nehodu.

MLADÍK · Prosím vás, pane, nikomu o tom neříkejte. Hned to sundám. Jsem na mizině. Minulý rok mě zlákal těch dvacet centů navíc, co dostávají v těch sklepech, kde se dělá umělé hnojivo, a tak jsem tam pracoval u mlýnku na kosti. Dostal jsem tuberu a zdoluhavý zánět spojivek. S mou pracovní schopností je to pořád horší. Od února jsem našel práci jen dvakrát.

SLIFT · Nech si to na sobě. A přijď dnes v poledne do kantýny číslo sedm. Můžeš tam dostat oběd a dolar — jestli řekneš paní Luckerniddlové, odkud máš čepici a kabát.

MLADÍK · Ale není to surové, pane?

SLIFT · Ano. Když to nemáš zapotřebí!

MLADÍK · Můžete se na mne spolehnout, pane.

Johanka a Slift jdou dál.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ *sedí před tovární branou a běduje* ·

Vy tam vevnitř, co děláte s mým mužem? Před čtyřmi dny odešel do práce, řekl mi: Polévku mi dej do trouby! A do dneška se nevrátil! Co jste s ním provedli, vy řezníci! Čtyři dny už stojím tady v chladu, i v noci, a čekám, ale nikdo mi nic neřekne a můj muž nevychází ze vrat!

Ale říkám vám, budu tu stát, dokud ho nespatriím a běda, běda, jestli jste mu něco udělali! *Přistoupí k ní Slift.*

SLIFT · Váš muž odcestoval, paní Luckerniddlová.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Teď prý zas odcestoval!

SLIFT · Něco vám povím, paní Luckerniddlová. On odcestoval a pro továrnu je velmi nepříjemné, když tady tak posedáváte a vedete hloupé řeči. Proto se na vás obracím s nabídkou, k čemuž podle zákona vůbec nejsme nuceni. Když přestanete pátrat po svém muži, tak můžete po tři týdny chodit do naší kantýny zadarmo na oběd.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Chci vědět, co je s mým mužem.

SLIFT · Říkáme vám, že odjel do Friska.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Ten do Friska neodjel, ale něco se vám s ním stalo a vy to chcete utajit.

SLIFT · Když jste toho názoru, paní Luckerniddlová, nemůžete od továrny přijmout jídlo, nýbrž musíte továrnu žalovat. Ale důkladně si to rozmyslete. Zítra se mnou v kantýně můžete mluvit.

Slift se vrátí k Johance.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ ·

Musím zas mít svého muže.

Nikoho kromě něho nemám. Kdo

mě uživí?

JOHANKA · Ne, ta nikdy neprijde.

Dvacet obědů je jistě mnoho pro hladového, ale je něco, co mu znamená víc.

Johanka a Slift jdou dále. Přijdou před tovární kantýnu a vidí dva muže, jak se oknem dívají dovnitř.

GLOOMB · Tam sedí ten pohůnek, co zavinil, že jsem strčil ruku do řezačky na plech. Tamhleten, co tak žere. Musíme se postarat, aby se to prase cpalo na náš účet dnes naposledy. Dej mi raději svůj klacek, ten můj se asi hnedka zlomí.

SLIFT *k Johance* · Zůstaň tady. Promluvíme s ním. A kdyby sem přišel, řekni, že hledáš práci. *Jde za Gloombem.* Než se k něčemu dáte strhnout, jak to tak vypadá, rád bych vám něco výhodného navrhl.

GLOOMB · Nemám čas, pane.

SLIFT · Škoda, plynuly by vám z toho výhody.

GLOOMB · Dělejte rychle. To prase nám nesmí ujít. Musí dnes dostat co proto za ten nelidský systém, kterému dělá pohůnka.

SLIFT · Měl bych návrh, jak byste si mohl polepšit. Jsem v továrně inspektorem. Je velmi nepříjemné, že místo u vašeho stroje zůstalo prázdné. Většinou lidí se ta práce zdá příliš nebezpečná — právě proto, že jste kvůli svým prstům nadělal tolik povyku. Samozřejmě by bylo výborné, kdybychom na to místo zas někoho našli. Kdybyste nám například někoho přivedl, byli bychom ihned ochotni vás znovu zaměstnat, ba dát vám dokonce lehčí a lépe placenou práci než doposud. Třeba právě místo dílovedoucího. Zdá se mi, že jste bystrý člověk. A ten tam vevnitř se náhodou v poslední době stal neoblíbeným. Rozumíte. Musil byste se samozřejmě taky starat o to, aby práce šla pěkně od ruky a především, jak řečeno, byste musil někoho najít pro práci na té řezačce, kde bezpečnostní opatření ovšem trošku

kulhá, to připouštím. Tamhle je například děvče, které hledá práci.

GLOOMB · Na to, co říkáte, je spoleh?

SLIFT · Jistě.

GLOOMB · Tamhle? Vypadá neduživě. To místo není pro toho, kdo se rychle unaví. *K druhému muži:* Rozmyslel jsem si to, uděláme to zítra večer. Noc je pro takové žertíky příhodnější. Dobré jitro. *Jde k Johance.* Hledáte zaměstnání?

JOHANKA · Ano.

GLOOMB · Zrak máte dobrý?

JOHANKA · Ne. Minulý rok jsem pracovala u mlýnku na kosti ve výrobě umělých hnojiv. Dostala jsem tam součotě a vlekly zánět spojivek. Od února jsem bez práce. Je to dobré místo?

GLOOMB · Dobré. Je to práce i pro slabší lidi jako vy.

JOHANKA · A opravdu by nebylo žádné jiné místo? Slyšela jsem, že práce na tom stroji je pro lidi, co se rychle unaví, nebezpečná. Ruce se jim roztřesou a sáhnou pak do nožů.

GLOOMB · To všechno je lež. Budete se divit, jak je ta práce příjemná. Chytnete se za hlavu a budete se ptát, jak jen můžou lidi o té mašině vyprávět takové voloviny. *Slift se zasměje a táhne Johanku pryč.*

JOHANKA · Teď se skoro bojím jít dál. Co ještě všechno uvidím! *Vstoupí do kantýny a vidí, jak paní Luckerniddlová mluví s číšníkem.*

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ *počítá* · Dvacet obědů... to bych pak mohla... to bych pak šla a měla bych... *Sedne si ke stolu.*

ČÍŠNÍK · Když nejíte, musíte opustit místnost.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Čekám na někoho, kdo chtěl přijít dnes nebo zítra. Co je dnes k obědu?

ČÍŠNÍK · Hrách.

JOHANKA · Tam sedí.

Já myslila, že odolá, a přece jsem měla strach, že zítra přijde — a přiběhla rychleji než my a už je zde a už tu na nás čeká.

SLIFT · Jdi a přines jí sama jídlo, snad se vzbopí.

Johanka jde pro jídlo a donese je paní Luckerniddlové.

JOHANKA · Vy už tu jste dneska?

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Už dva dny jsem neměla nic v ústech.

JOHANKA · Nevěděla jste přece, že už sem přijdeme dneska?

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Nevěděla.

JOHANKA · Slyšela jsem cestou sem, že se vašemu muži stalo něco, na čem nese vinu továrna.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Ach tak, zase jste si svou nabídku rozmysleli? Těch dvacet obědů tedy dostat nemůžu?

JOHANKA · Ale slyšela jsem přece, že prý jste si se svým mužem dobře rozuměla? Lidé mi říkali, že kromě něho nemáte nikoho.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Ano, už dva dny jsem neměla nic v ústech.

JOHANKA · Nechcete počkat do zítřka? Když uděláte nad svým mužem kříž, už po něm ani pes neštěkne.

Paní Luckerniddlová mlčí.

JOHANKA · Neber to.

Paní Luckerniddlová jí vyrve jídlo z rukou a začne hltavě jíst.

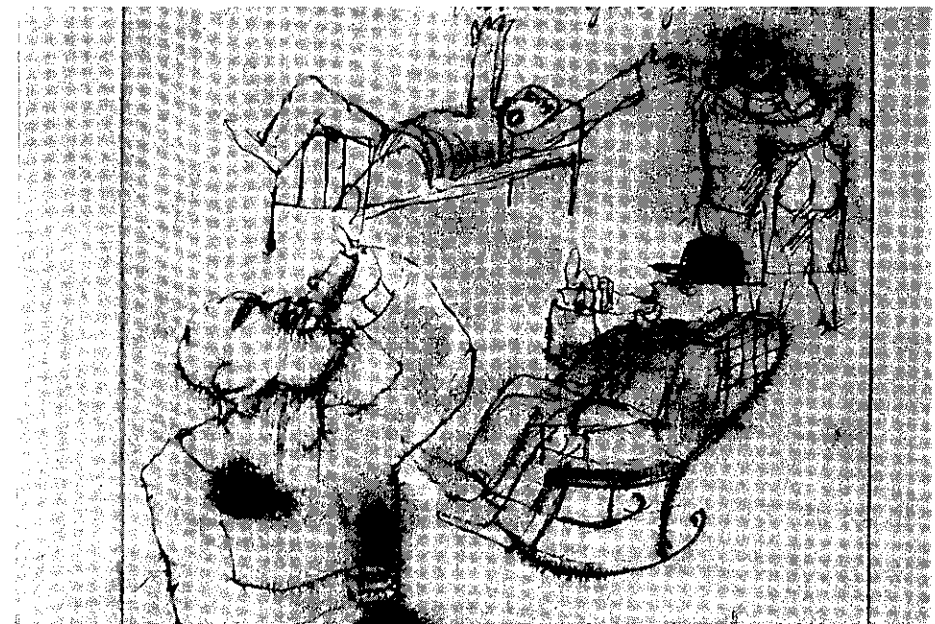
PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Odjel do Friska.

JOHANKA · A sklepy a sklady jsou nacpané masem,

neprodejným a už se kazícím, protože pro ně není zákazník.

Zadem vejde dělník s kabátem a čepicí.

DĚLNÍK · Dobré jitro, tak tady teda můžu jíst?

KURT WEILL

autor hudby k Šestákové opeře

ŠESTÁKOVÁ OPERA

Jevištní skica Caspara Nehera k Baladě o přijemném životě (Theater am Schiffbauerdamm, Berlín 1928)

ŠESTÁKOVÁ OPERA

Rosa Valettiová jako paní Peachumová a Harald Paulsen jako Mackie (Theater am Schiffbauerdamm, Berlín 1928)

SVATÁ JOHANKA Z JATEK

ŠESTÁKOVÁ OPERA

Hermann Thimig jako Mackie a Carola
Neherová jako Polly (Theater am Schiff-
bauerdamm, Berlín 1928)

ŠESTÁKOVÁ OPERA

Druhá scéna: Svatba v konírně (Berliner
Ensemble, 1960 – foto Percy Paukschta)

ŠESTÁKOVÁ OPERA

Felicitas Ritschová jako Jenny a Wolf
Kaiser jako Macheath (Berliner Ensem-
ble, 1960 – foto Percy Paukschta)

ŠESTÁKOVÁ OPERA

Závěrečná scéna (Berliner Ensemble, 1960
– foto Percy Paukschta)

ŠESTÁKOVÁ OPERA
Ukázka z inscenace Giorgia Strehlera
(Piccolo teatro, Milán 1956)

BERTOLT BRECHT
v roce 1928

SLIFT · Klidně si přisedněte tamhle k té paní.
Muž si sedne.
SLIFT *za ním* · Máte hezkou čepici. *Dělník ji schová.* Odkudpak ji máte?
DĚLNÍK · Koupil jsem si ji.
SLIFT · Kdepak jste si ji koupil?
DĚLNÍK · Nekoupil jsem ji v obchodě.
SLIFT · Tak odkudpak ji tedy máte?
DĚLNÍK · Mám ji po člověkově, který spadl do kotle na vypouštění sádla.
Paní Luckerniddlově se udělá špatně. Vstane a jde ke dveřím.
PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ *na odchodu k kšňtůkovi* · Nechte ten talíř na stole. Vrá- tím se. Budu sem chodit každé poledne. Jen se zeptejte tam toho pána. *Odejde.*
SLIFT · Tři týdny sem bude chodit a žrát a ani nevzhledne. Jako zvíře. Vidělas, Johanko, že její špatnost je bezmezná?
JOHANKA · Jak ty však ovládáš tu její špatnost! Jak jí využíváte! Nevidíš, že na její špatnost prší? Byla by přece jistě ráda zachovala věrnost svému muži jak jiné ženy a poptávala se po něm, po svém životeli, ještě aspoň nějakou dobu, jak se to sluší. Ale odměna, obnášející dvacet obědů, byla příliš vysoká.
A byl by ten mladík, na kterého se každý ničema může spolehnout, ukázal ženě mrtvého ten kabát – kdyby to bylo záleželo jen na něm? Ale zdálo se mu, že odměna je příliš vysoká.
A proč měl ten jednoruký muž varovat právě mne, když cena tak malé ohleduplnosti nebyla pro něho tak vysoká?
Měl snad prodávat hněv, jenž je spraved- livý, ale příliš drahý?
Je-li jejich špatnost nezměrná, jejich chudoba

je nezměrná rovněž. Neukázals mi špatnost chudých, nýbrž chudobu chudých. Ukázali jste mi, že v chudých dobra není. Já ukážu vám jejich utrpení. O zchátralosti mluvit předčasné je! Vyvracej to jejich bédné obličje!

5.

Johanka představuje dobytčí burzu chudáky.

Dobytčí burza

TOVÁRNÍCI · Prodáváme konzervy! Překupníci, kupte konzervy! Čerstvé štavnaté maso v konzervách! Maulerův a Cridlův špek! Grahamovy volské ledvinky, měkké jak máslo! Hodnotné domácí sádlo z Kentucky!
PŘEKUPNÍCI · I bylo ticho nad vodami a bankrot mezi překupníky.
TOVÁRNÍCI · Díky mohutnému rozvoji techniky, pílí inženýrů a prozíravosti podnikatelů podařilo se o třetinu snížit cenu Maulerova a Cridlova špeku, Grahamových volských ledvinek, měkkých jak máslo, hodnotného domácího sádla z Kentucky! Překupníci, kupte konzervy! Chopte se příležitosti!
PŘEKUPNÍCI · I bylo ticho nad vrcholky hor a v hotelích zahalily kuchyně své témě a krámy se s hrůzou odvracely a zesinal meziobchod! My překupníci zvracíme, vidíme-li

jedinou masnou konzervu. Žaludek této země

se přežral masem z konzerv a vzpírá se.

SLIFT · Přátelé z New Yorku ti nenapsali nic?

MAULER · Jen teorie. Kdyby bylo po jejich, tak celý masný kartel byl by v bryndě po řadu týdnů, až by sotva dýchal, a já bych na krku měl všechno maso! Nesmysl!

SLIFT · Smál bych se, kdyby ti tam v New Yorku teď vskutku srazili cla a otevřeli nám tak jih a nastalo by cosi jako konjunktura a my bychom při tom nebyli!

MAULER · I kdyby! Měl bys ty tu drzost z takové bídy vyříznout kus masa, když na každý náš krok tu číhají teď jako ryši? Já bych tu drzost neměl.

PŘEKUPNÍCI · Tu stojíme my překupníci s horami konzerv, se sklepy plnými zmražených volů a chceme ty voly prodávat v konzervách a nikdo nemá zájem!

A naši zákazníci, kuchyně a krámy, mají mraženého masa až po stropy a řvou: Kde jsou kupující, kde jsou jedlíci? My neberem už!

TOVÁRNÍCI · Tu stojíme my továrníci s jatkami a konzervárnami, stáje jsou plné volů, ve dne v noci naplno běží stroje, maso jde do láku, plní se kádě, vřou kotle, aby se stáda, bučící, žeroucí stáda, změnila v konzervy, v konzervy, jež nikdo nechce.

Jsme ztraceni!

DOBYTKÁŘI · A co my dobytkaři? Kdo od nás koupí? V našich stájích stojí volové, v chlévech vepři, žerou drahou kukuřici a ve vlačích jsou přivázeni sem a žerou

při jízdě a čekajíce na nádražích žerou a žerou

v ohradách, které zas žerou nájemné.

MAULER · A teď je nože odmítají zabít. Smrt dobytka si nyní nevšímá a zavírá svůj krám.

TOVÁRNÍCI řvou na Maulera, který čte noviny · Maulere, zrádče, do hnízda si kálíš! Myslíš, že nevíme, kdo tady potají prodává dobytek a ceny tlačí do bezedna! Nabízíš maso řadu dnů!

MAULER · Vy drží řezníci, jen brečte do klína svých matek, že štvaná nemá tvář už nebučí! A doma řekněte, že jeden z vás bučení volů nemohl už slyšet: vašemu bučení dal přednost před oním! Chci peníze a klidné svědomí!

MAKLÉŘ řve v pozadí od vchodu do burzy · Kursy cenných papírů prudce klesly! Akcie se prodávají ve velkém. Cridle

dívá Mauler strhává kursy celého masného kartelu s sebou do hlubin.

Mezi masnými továrničky vzniká vřava. Dotírají na Cridla, který tam stojí bledý jak stěna.

TOVÁRNÍCI · Co znamená to, Cridle? Z očí do očí!

Zde nyní rozprodáváš akcie?

MAKLÉŘI · Za sto patnáct!

TOVÁRNÍCI · Máš v hlavě naděláno? Nejenom sebe takhle odděláváš! Posero! Vrahu!

CRIDLE ukazuje na Maulera ·

Na toho obratě se!

GRAHAM se staví před Cridla ·

Cridle zde neloví, zde loví jiný, pro něhož máme být jen rybičky! Jsou lidé, co teď kartel chtějí spolknout! A tuží se! Jen promluv, Maulere!

TOVÁRNÍCI k Maulerovi ·

Říká se, Maulere, že taháš prachy

z Cridla, jenž kolísá, a Cridle mlčky jen ukazuje na tebe.

MAULER · Tenhle ten Cridle se mi sám přiznal, že na něho není spolehnutí. Kdo z vás by mě ještě bral jako obchodníka vážně, kdybych mu ponechal své peníze — i pouhou hodinu ještě? A nic si tak nepřeji jako to, abyste právě vy mě brali vážně.

CRIDLE ke kolemstojícím · Před necelými čtyřmi týdny jsem s Maulerem uzavřel smlouvu. Chtěl mi za deset miliónů dolarů prodat své podíly, které tvořily třetinu všech podílů. Teprve dnes se dovídám, že od tohoto dne začal lacino prodávat spoustu dobytka a ceny, které už beztoho klesaly, tak zkazil ještě víc. Mohl požadovat své peníze, kdykoli se mu zlíbilo. Chtěl jsem mu to zaplatit tak, že bych dostal na trh část jeho akcií, které přece stály vysoko, a na druhou část bych si vzal úvěr. Vtom došlo k poklesu kursů. Maulerovy podíly mají dnes cenu nikoli deset miliónů, nýbrž tři, celé závody místo třicet miliónů deset. To je přesně tolik, kolik Maulerovi dlužím a kolik po mně nyní chce ze dne na den.

TOVÁRNÍCI · Uděláš-li to, zaženeš-li do úzkých

Cridla, s nímž nejsme sešvagřeni, věz, že týká se to také nás. Celý ten obchod zrušíš ty, jenž sám jsi vinen tím, že konzervy jsou laciné jak písek, poté co Lennox je ubil jejich láci!

MAULER · Proč tolik dobytka jste poráželi, blázniví řezníci? Chci svoje peníze. Jděte si třeba po žebrotě: musím mít svoje peníze! Mám jiné plány.

DOBYTKÁŘI · Pad Lennox! Cridle kolísá! A Mauler

ho zcela vyždímá!

MALÍ SPEKULANTI · Ach, nás malých spekulantů, nevzpomene

nikdo. Kdo s výkřikem vidí pád giganta, nevidí, kam padne, koho zabije. Maulere, naše peníze!

TOVÁRNÍCI · Osmdesát tisíc konzerv za padesát, ale rychle!

PŘEKUPNÍCI · Ani jednou!
Ticho. Je slyšet bubnování Černých Slamáků a hlas Johancin.

HLAS JOHANČIN · Pierpont Mauler! Kde je Mauler?

MAULER · Co je to za bubny? Kdo volá mé jméno?

Zde, kde je vidět

jen samé nahé zkrvavené dršky!

Vystoupí Černí Slamáci. Zpívají svou bojovou píseň.

ČERNÍ SLAMÁCI zpívají ·

Pozor, dej pozor!

My slyšíme odtamtud křik!

Muž o pomoc volá, muž tone.

A slyšíme ženský vzlyk.

Zastavte dopravu, stop u silnic!

Kolem vás tonou lidé a vy nic, vy nic!

Jste ranění slepotou?

Vždyť svého bratra přece máte před sebou!

Od jídla vstát byste měli,

copak jste zapomněli,

že mnozí venku jsou?

Slyším vás: Nikdy to nepůjde jinak,

proti bezpráví není znám lék.

Říkáme vám však: Nutno jít s námi v šiku

a zanechat jiných myšlenek.

Vyjedou vojska s tanky a děly,

s letadly do naší pře,

křižníky vplují na moře,

aby vám talíř polévky vydobily, chudí.

Ještě dnes všichni proto

nám musí pomoci.

Spláceme nad dobrotou,

ta se nerovná velmoci!

Pochodem vchod! Vyřídít! K útoku vpřed!

Kolem nás tonou lidé, nikdo sem nepohléd.

Burzovní bitva mezitím pokračovala. Ale do popředí se šílí chechtot podněcovaný voláním.

TOVÁRNÍCI · Osmdesát tisíc konzerv za poloviční cenu, ale rychle!

PŘEKUPNÍCI · Ani jedinou!

TOVÁRNÍCI · Tak je s námi amen, Maulere.

JOHANKA · Kde je Mauler?

MAULER · Teď neodcházej, Slifte! Graham, Meyers

budou stát přede mnou.

Nechtěl bych tu být spatřen.

DOBYTKÁŘI · V Chicagu neprodáš už ani vola,

stát Illinois zajde v tento den, vzestupem cen jste štváli nás, abychom chovali voly,

teď s voly stojíme tu

a nikdo je nekupuje.

Pse Maulere, tys zavínil ten bankrot.

MAULER · Dost o obchodu. Grahame, můj klobouk. Musím pryč.

Dám sto dolarů za klobouk.

CRIDLE · Buď zatracen.

Cridle odejde.

JOHANKA *za Maulerem* · Jen tady zůstaňte, pane Maulere, a poslechněte si, co vám chci říci. Mohou to slyšet všichni. Klid. — Není vám asi zcela po chuti, že my Černí Slamáci jsme se teď objevili tady v těch vašich temných skrýších, kde provádíte své obchody! Slyšela jsem už, co tady děláte, jak těmi svými machinacemi a rafinovanými pletichami maso pořád víc zdražujete. Ale jestli jste si mysleli, že to zůstane utajeno, tak to jste tedy na omylu, nyní i v den Posledního soudu, neboť pak se vše ukáže a budete tam potom stát, až vás náš Pán a Spasitel nechá nastoupit do řady a zeptá se, pohlížeje

na vás svýma velkýma očima: Kde jsou moji volové? Co jste s nimi provedli? Jestlipak jste je za dostupné ceny zpřístupnili obyvatelstvu? Nebo kam se vůbec poděli? A když tam pak budete v rozpacích stát a hledat výmluvy jako v těch svých novinách, které také vždycky netisknou pravdu, pak budou za vámi volové bučet ve všech těch stodolách, kde jste je ukryli, aby jejich cena stoupala až do závratna, a svým bučením vás před Hospodínem usvědčí! *Smích.*

DOBYTKÁŘI · Nám dobytčářům to vůbec není k smíchu! Jsme v létě i v zimě závislí na počasí a máme k pámbíčkoví značně blíž.

JOHANKA · A nyní příklad. Dejme tomu, že někdo staví proti nerozumné vodě hráz a prací svých rukou mu pomáhá tisíc lidí a on pak za to dostane milión. Ale první nával vody tu hráz ihned prolomí a všichni, kdo na hrázi pracují, a ještě mnozí jiní se utopí — jak nazveme toho, kdo staví takovouto hráz? Můžete říci, že je to obchodník nebo — podle toho, jak se to vezme — třeba i lump, ale my vám pravíme, že to je hlupák. A vy všichni, kteří zdražujete chleba a děláte lidem ze života peklo, takže se z nich stávají ďábli, vy všichni jste hloupí. Ubozí a mizerní hlupáci jste a zholo nic jiného!

PŘEKUPNÍCI *s křikem* · Tím nesmyslným předražováním a špinavou ziskuchtivostí se sami zahubíte! Hlupáci!

TOVÁRNÍCI *odpovídají* · Jste sami hlupáci! Co zmůžete proti krizím? Nezvratně nad námi stojí zákony hospodářského života, které neznáme.

V strašlivých cyklech se opakují přírodní katastrofy!

DOBYTKÁŘI · Že rdousíte nás — za to nemůžete?

Je to jen špatnost — clevědomá špatnost!

JOHANKA · A pročpak myslíte, že je na světě špatnost? Jak by tomu mohlo být jinak! Samozřejmě, když musí každý kvůli kousku šunky na chleba praštit svého bližního klackem po hlavě, aby mu dal to, co potřebuje k ukojení svých životních potřeb, a když bratr zápolí o to nejnezbytnejší s bratrem, jak v prsou člověka nemá uhasnout smysl pro vyšší věci?! Chápejte například službu bližnímu jako službu zákazníkovi! Pak ihned porozumíte bibli a jak je skrz naskrz moderní. I dnes ještě. Služba zákazníkovi! Cožpak je služba zákazníkovi něco jiného než láska k bližnímu? Správně pochopená ovšem! Pánové, slyším neustále, že chudí lidé nemají dost morálky. Ano, v tom to vězí. Tam dole v předměstských čtvrtích hnízdí pravá podstata nemorálnosti a tudíž i revoluce.

Ale kladu vám otázku: odkudpak mají mít morálku, když jinak nemají zholo nic? Ano, jak brát a nekrást? Pánové, existuje i morální kupní síla. Pozvedněte tuto morální kupní sílu a pozvedli jste i morálku. A kupní silou rozumím něco zcela prostého a přirozeného, totiž peníze, mzdu. A to mě opět vede k praxi: když tak budete pokračovat, můžete si pak nakonec zřát svoje maso sami, neboť ti tam venku nemají kupní síly ani co by se za nehet vešlo.

DOBYTKÁŘI *vyčítavě* · Stojíme zde s našimi voly

a nikdo je nechce.

JOHANKA · Ale vy, velkomožní pánové, tady sedíte a myslíte si, že vám nikdo nepřijde na ty vaše rejdy a nechcete nic vědět o vší té bídě venku ve světě. Ale jen se podívejte

na ty lidi, s nimiž jste tak zacházeli a které jste tak zřídili a které nechcete uznat za své bratry, jen předstupte na světlo dne, vy uondaní a zkrúšení. Nestydte se.

Johanka ukazuje burzovním chudákům, které s sebou přivedla.

MAULER *křičí* · Pošlete je pryč.

Omdlí.

HLAS *vzadu* · Pierpont Mauler znenadání omdlel.

CHUDÁCI · Tot ten, jenž na všem nese vinu! *Továrníci křičí Maulera.*

TOVÁRNÍCI · Vodu pro Pierponta Maulera! Lékaře pro Maulera!

JOHANKA · Maulere, ukázals mi špatnost chudých,

i ukáži ti nyní já

chudobu chudých, neboť od vás vzdálení, a tím vzdálení též od nezbytných

pozemských statků,

žijí — nikým už neviděni — lidé, které

v takové bídě držíte; tak zesláblé a tak strašlivě

odvislé od nedosažitelných jídel a tepla, že stejně mohou být vzdálení

od jakéhokoli nároku

na vyšší věci jako od nejsprostší žravosti, nejzvířečtějšího zvyku.

Mauler se opět probere.

MAULER · Jsou ještě zde? Pryč pošlete je, prosím.

TOVÁRNÍCI · Slamáci? Mají jít pryč?

MAULER · Ti ne, ti za nimi.

SLIFT · Ten oči neotevře, dokud tady budou.

GRAHAM · Co? Nemůžeš je vidět? Vždyť ty sám

jsi je tak dořídil.

Když zavřeš oči,

dávno pryč nejsou.

MAULER · Prosím vás, at jdou pryč. Kupuji!

Vy všichni slyšte: Mauler kupuje.

At tihle mají práci, at jsou pryč.

Je to však také jenom vytáčka,
ne, Boha nebojím se, Boha ne.

SLIFT · A čeho tedy?

MAULER · Toho, co nade mnou je, ne.
Jen toho, co je pode mnou! Co stojí na po-
rážce, nemůže prostát noc, a přece zítra
už půjde výš a výš, já vím to.

SLIFT · Nechceš sníst kousek masa, milý Pier-
ponte? Teď už to přece můžeš udělat
s klidným svědomím, když ode dneška
nemáš s vražděním dobytčat nic společ-
ného.

MAULER · Myslíš, že mám? Snad mohl bych.
Teď moh bych si to dovolit, no ne?

SLIFT · Pojez a promysli si svou situaci, jež
není nijak růžová. Víš-li pak, že jsi dneska
skoupil naprosto vše, co je v plechovkách?
— Vidím, Maulere, že jsi ponořen v roz-
jímání o své grandiózní povaze, dovol
tedy, abych ti zcela prostě osvětlil situaci.
Půjdu jen po povrchu, tedy po věcech
nedůležitých. — Především: odebral jsi od
masného kartelu sto padesát tisíc metráků
konzerv, které mají na skladě. To máš
v příštích týdnech hodit na trh, který už
dneska není schopen zhltnout jedinou
konzervu. Dal jsi za to padesát, ale cena
klesne přinejmenším až na třicet. Pat-
náctého listopadu, až to bude za třicet
nebo za pětadvacet, dodá ti masný kartel
čtyřikrát sto tisíc metráků, a to opět za
padesát.

MAULER · Slifte, jsem ztracen!

Vždyť já jsem ztracen! Vždyť jsem koupil
maso.

Ó Slifte, co jsem to jen provedl!

Ó všechno maso světa jsem si nabral na
hřbet.

Jak Atlas klopytám, s metrákovým
břemenem

konzerv na zádech, rovnou, rovnou
pod oblouky mostů. Ještě dneska ráno

mi měli mnozí zaplatit a já
tam šel, abych viděl, jak padnou a vy-
smál se jim,

řka, že není takového blázna, jenž
by nakupoval maso v konzervách.

A jak tam stojím, slyším, jak sám říkám:
Kupuji.

Nakoupil jsem maso a jsem ztracen, Slifte.

SLIFT · Copak ti píšou z New Yorku tví
přátelé?

MAULER · Že mám kupovat maso.

SLIFT · Co že máš?

MAULER · Kupovat maso.

SLIFT · Proč tedy naříkáš, žeš koupil maso?

MAULER · Ano, píšou, abych kupoval maso.

SLIFT · Vždyť jsi maso nakoupil.

MAULER · Jo správně, já jsem maso nakoupil,
ne ale kvůli dopisu s tou zprávou
(u zeleného stolu je to vymyšleno),
ne z nízkých pohnutek, jen proto,
že ta osoba mnou otřásla,
mohu odpřisáhnout,
že jsem tu zprávu sotva přelít, došla teprv
ráno.

Tu je: „Milý Pierponte!“

SLIFT *čte dál* · „Dnes Ti můžeme sdělit, že
naše peníze začínají nést ovoce: ve sně-
movně budou mnozí hlasovat proti clům,
takže — zdá se — je radno kupovat maso,
milý Pierponte. Zítra Ti napíšeme opět.“

MAULER · Že jsme tak zkorumpováni, to také
je zlé. Jak snadno vzplane válka
jen pro špinavé peníze a pak
tisíce v krvi mřou, ach, milý Slifte,
mám pocit, že z takové zprávy nevzejde
nic dobrého.

SLIFT · Jde o to, kdo jsou odesílatelé.

Podplácet, rušit cla a válčit nemohou
kdejakí vagabundi. Jsou to lidé dobří?

MAULER · Platbyschopní.

SLIFT · A kdopak to je?

Mauler se usmívá.

SLIFT · Tak tedy ceny mohou přec jen ještě
stoupat?

To bychom z toho šťastně vyvázli.

To by byl výhled, nebýt té spousty masa
farmářů. Příliš chtivě nabízeno
srazí zas ceny dolů, Nerozumím
tomuhle dopisu, Maulere.

MAULER · Představ si: někdo něco ukradne
a jiný ho zas přitom chytne.

Když nyní navíc neskolí i toho,
je ztracen. Když to udělá, tak proklouzl.

Ten dopis (jenž se mýlí) předpokládá
(aby byl správný)
takový zločin.

SLIFT · Jaký zločin?

MAULER · Nikdy jej nespáchám. Chci od
nynějška

žít v míru. Ať si oni vydělají
na tom svém zločinu. A oni vydělají,
budou-li všude nakupovat maso
a vštípí-li všem dobytčákům, že
je maso přespříliš, a poukáží-li
na zastavení práce u Lennox
a koupí od nich. Tedy předně:
od dobytčáků koupit maso, pak jsou
ovšem

podvedeni zas ti — ne, nechci s tím
mít pranic společného.

SLIFT · To maso neměls, Pierponte, kupovat!

MAULER · Tak. Je to, Slifte, zlé.

Už ani klobouk ani boty nekoupím si,
dokud z té šlamastyky nevybřednu
a budu rád, když vybřednu z ní se stem
dolarů.

Bubnování. Vystoupí Johanka a dobytčáři.

JOHANKA · Vylákáme ho z douště, tak jak
se chytá cvrček. Postavte se tuhle, protože
až mě tady uslyší zpívat, bude chtít odejít
druhou stranou, aby mě nemusel potkat.
Vidí mě velice nerad. *Směje se.* Stejně jak
ty, co jdou se mnou.

Dobytkáři se postaví před dveře vpravo.

JOHANKA *před dveřmi vlevo* · Pojdte ven, pane
Maulere, musím s vámi mluvit o bídě
dobytkářů ze státu Illinois. Taky tu je se
mnou několik dělníků, kteří se vás chtějí
zeptat, kdy zase otevřete své závody.

MAULER · Slifte, kde je ten druhý východ?
Nechci ji už potkat a hlavně ne ty, co jdou
s ní. Taky teď žádnou z továren neotevřu.

SLIFT · Jdi tudy.

Jdou uvnitř ke dveřím vpravo.

DOBYTKÁŘI *před dveřmi vpravo* · Polez ven,
Maulere, zavínil jsi naše neštěstí, je nás
v Illinois víc než deset tisíc a nevíme už
kudy kam. Kup od nás dobytek.

MAULER · Zavři to, Slifte! Nekoupím.

Mám já, jenž maso veškerého světa,
pokud je v konzervách, už nese na hřbetě,
skoupit i dobytek celého Siria?

Tot jak by k Atlasovi, který sotva vleče
svět na ramenou, přišel někdo, řka,
že Saturn potřebuje ještě nosiče.

Kdo ode mne má ten dobytek odkoupit?

SLIFT · Leda tak Grahamovi, ti dobytek po-
třebují!

JOHANKA *před dveřmi vlevo* · Neodejdeme
odtud, dokud nepomůžete i dobytčákům.

MAULER · Leda tak Grahamovi, ano, ti po-
třebují dobytek. Slifte, jdi ven a řekni jim,
aby mě nechali dvě minuty přemýšlet.

Slift jde ven.

SLIFT *k dobytčákům* · Pierpont Mauler chce
vaši žádost uvážit. Prosí o dvě minuty
na rozmyšlenou.

Slift se vrací do domu.

MAULER · Nekoupím. *Začíná počítat.* Slifte,
koupím. Slifte, přines mi vše, co se po-
dobá praseti nebo volovi, vše koupím,
nebo co je cítit sádlem, vše koupím, při-
nes kdejaký mastný flek, vše kupuji, a to
za cenu tohoto dne, za padesát.

SLIFT · Klobouk si, Maulere, už nekoupíš,
zato veškeren dobytek z Illinois.

MAULER · Tak, ten si koupím. Rozhodnuto, Slifte.

Je dáno „a“.

Napíše na skříti a.

Jednal-li někdo chybně, „a“ je chybné, cit přemohl ho, proto udělal to, potom udělá ještě „b“, „b“ rovněž chybné, a součet „a“ plus „b“ je potom správný. Vpusť dobytkaře, jsou to dobří lidé, zle strádající, slušně oblečení, ne tak, aby se člověk při pohledu na ně vyděsil.

SLIFT *předstoupí před dům, k dobytkařům* · Aby zachránil stát Illinois a odvrátil zánik farmářů a dobytkařů, rozhodl se Pierpont Mauler, že skoupí všechny dobytek, jenž je na trhu. Ale smlouvy nesmějí být vystaveny na jeho jméno, jeho jméno se nesmí vyslovit.

DOBYTKÁŘI · At žije Pierpont Mauler, zachránce obchodu s dobytkem!
Vstupují do domu.

JOHANKA *volá za nimi* · Vyřidte panu Maule- rovi, že my, Černí Slamáci, mu jménem Páně za to děkujeme. *K dělníkům*: Když jsou nyní uspokojeni ti, kteří dobytek kupují, a ti, kteří jej prodávají, i vy se záhy dočkáte chleba.

7.

Vyháná kramářů z chrámu.

Dům Černých Slamáků

Černí Slamáci sedí za dlouhým stolem a počítají ze svých pokladniček nasbírané grešličky pro vdovy a sirotky.

ČERNÍ SLAMÁCI *zptávají* ·

Sbírejte na vdovy za zpěvu nábožných písní!

SVATÁ JOHANKA Z JATEK

Pomozte sirotkům!

Nemají chleba ani dům,

všanc vydání jsou zlům!

Však Bůh jim pomůže v tísní.

PAULUS SNYDER, MAJOR ČERNÝCH SLAMÁKŮ *ustává* · Málo! málo! *K několika chudákům v pozadí, mezi nimi je i paní Luckerniddlová a Gloomb*: Vy jste tady zase! Vy už asi odtud vůbec neodchá- zíte. Vždyť už se opět na jatkách pracuje!

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Co? Jatky jsou zavřené.

GLOOMB · Napřed se říkalo, že prý je otevřou, ale pak zůstaly zavřené.

SNYDER · Jen se moc nepřibližujte k pokladně.

Naznačuje, aby ještě ustoupili. Vstoupí Mulberry, majitel domu.

MULBERRY · Kdy zaplatíte činži?

SNYDER · Milí Černí Slamáci, milý pane Mulberry, vážení posluchači! Co se týče trapné otázky, jak opatřit peníze — dobrá věc se chválí sama a hlavně má zapotřebí propagandy —, tak jsme se dosud obraceli na chudé a nejchudší, poněvadž jsme vycházeli z názoru, že mají pro Pána- boha něco nazbyt nejspíš ti, kteří mají jeho pomoci nejnaléhavěji zapotřebí — a to že jsou právě široké masy lidu. Bohužel jsme museli zažít, že právě tyto vrstvy mají vůči Pánubohu zcela nevysvětlitelný rezervovaný postoj. Je to asi i tím, že nic nemají. Proto jsem já, Paulus Snyder, sem na dnešek vašim jménem pozval bohaté a mohovité chicagské obyvatele, aby nám příští sobotu pomohli podniknout hlavní úder proti nevěře a materialismu města Chicaga, především proti nejnižším vrstvám. Z těchto peněz zaplatíme také panu Mulber- rymu, našemu milému panu domácímu,

nájem, s nímž nám s takovou laskavostí posečkal.

MULBERRY · Bylo by mi to ovšem příjemné, ale jen si kvůli tomu nedělejte starosti. *Mulberry odejde.*

SNYDER · Tak, a tak jděte všichni radostně za svou prací a především zameťte schody. *Černí Slamáci odejdou.*

SNYDER *k chudým* · Povězte mi, stojí ti, co byli propuštěni, dosud trpělivě na jatkách nebo už teď vedou odbojně řeči?

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Od včerejška tropí velký povyk, protože vědí, že fabriky dostaly zakázky.

GLOOMB · Mnozí už říkají, že brzy už jenom násilí dopomůže člověku k práci.

SNYDER *pro sebe* · To je příznivé. Když je sem přizena déšť kamení, budou nám tu masní králové ochotněji naslouchat. *K chudým*: Nemohli byste nám aspoň naštipat dříví?

CHUDÍ · Už tu žádné nemáte, pane majore. *Vystoupí továrnici Cridle, Graham, Slift, Meyers.*

MEYERS · Grahame, ptám se sám sebe: kde je dobytek?

GRAHAM · Já se ptám stejně: kde je dobytek?

SLIFT · Já rovněž.

GRAHAM · Cože, ty taky? A Mauler se snad taky ptá?

SLIFT · I Mauler ptá se.

MEYERS · Nějaká svině nám vše skupovává. A dobře ví, že smluvně zavázání jsme dodat spoustu masa v konzervách a tudíž potřebujem dobytek.

SLIFT · Kdopak to asi je?

GRAHAM *ho udeří pěstí na žaludek* ·

Ty starý lumpe!

Jen nám tu nehrej a řekni Pierpymu, že tu nic nezmůže! Na hlavní nerv se nedostane.

SLIFT *k Snyderovi* · Co od nás chcete?

GRAHAM *ho opět udeří* ·

Co oni, Slifte, mohou chtít?

Slift dělá s přehnaně zchytralou tvářností, jako by dával peníze.

GRAHAM · Střelil ses, Slifte!

MEYERS *k Snyderovi* · Tak spusťte!

Usednou na lavice kajičníků.

SNYDER *za řečnickým pultem* · My Černí Slamáci jsme se doslechli, že na jatkách stojí padesát tisíc nezaměstnaných. A že někteří už reptají a říkají: Musíme si pomoci sami. Nevyslovují už vaše jména jako jména těch, kdož jsou vinni tím, že padesát tisíc dělníků nemá práci a stojí před továrnami? Odejmu vám ještě továrny a řeknou: Uděláme to jako bolševici a vezmeme továrny do vlastních rukou, aby každý měl práci a najedl se. Neboť se povídá, že neštěstí nevzniká jako déšť, ale že jeho strůjci jsou lidé, kteří z toho mají prospěch. My Černí Slamáci chceme však chudým lidem říkat, že neštěstí přichází jako déšť, neznámo odkud, a že utrpení je jim souzeno a že jim z toho kyne mzda.

TOVÁRNÍCI · Nač mluvit o mzdě?

SNYDER · Mzda, o níž mluvíme, se vyplácí až po smrti.

TOVÁRNÍCI · Co za to chcete?

SNYDER · Osm set dolarů měsíčně, neboť potřebujeme teplou polévku a hlučnou hudbu. Můžeme jim také slibovat, že bohatí budou potrestáni, a to až umřou. *Tři továrnici se burácivě smějí.*

SNYDER · A to vše za osm set dolarů měsíčně!

GRAHAM · Vždyť tolik nepotřebujete, člověče. Pět set dolarů!

SNYDER · Snad by stačilo sedm set padesát, ale v tom případě...

MEYERS · Sedm set padesát. To spíš. Tak řekněme pět set.

GRAHAM · Pět set potřebujete bezpodmínečně. *K ostatním*: Tolik musí dostat.

MEYERS *v předu* · Že máte ten dobytek? Přiznej se, Slifte.

SLIFT · Mauler a já jsme nekoupili dobytka ani za centík. Jako že tu sedím, Bůh mi to dosvědčí.

MEYERS *k Snyderovi* · Pět set dolarů? Pěkná suma. Kdo to má platit?

SLIFT · Jo tak si teď musíte najít někoho, kdo vám ty peníze dá.

MEYERS · To nebude snadné.

GRAHAM · Přiznej, že dobytek má Pierpy.

SLIFT *se směje* · Samí lumpi, pane Snyder. *Všichni kromě Snydera se smějí.*

GRAHAM *k Meyerovi* · Ten muž nemá smysl pro humor. Nelíbí se mi.

SLIFT · Hlavní věc, člověče, kde stojíte. Na této nebo na druhé straně barikády?

SNYDER · Černí Slamáci jsou povzneseni nad boj. Stojí tedy na této straně barikády.

Vystoupí Johanka.

SLIFT · To je naše svatá Johanka z dobytčí burzy!

TŘI TOVÁRNÍCI *řvou na Johanku* · S vámi, osobo, nejsme spokojeni! Nemůžete Maulerovi od nás něco vyřídit? Máte prý na něho vliv. Žere prý vám tak říkajíc z ruky. Dobytek je tak dokonale stažen z trhu, že nesmíme Maulera pustit z očí. Že prý ho můžete pohnout, k čemu se vám zlíbí. Ať vyrukuje s dobytkem. Jestli to pro nás uděláte, budeme za Černé Slamáky platit čtyři roky činži.

JOHANKA *spatřila chudáky a ulekla se* · Co vy tady děláte?

PANÍ LUCKERNIDLOVÁ *predstoupí* ·

Těch dvacet obědů je sněženo.

Nehněvej se, že mě tu zase vidíš.

Ten pohled bych ti ráda ušetřila.

Ukrutnost hladu — to je právě to,

že sotva ukojen, se opět hlásí.

GLOOMB *predstoupí* · Já znám tě, tebe přece přemlouval jsem

pracovat na témž stroji, který urval mi ruku. Dnes bych počínal si hůř.

JOHANKA · Proč nepracujete? Vždyt jsem vám přece práci opatřila.

PANÍ LUCKERNIDLOVÁ · Kdežpak, jatky jsou zavřené.

GLOOMB · Napřed se říkalo, že budou otevřeny, ale zůstaly zavřené.

JOHANKA *k továrníkům* · Tak ti tam pořád ještě čekají?

Továrníci mlčí.

A já jsem myslila, že už jsou v suchu!

Tak sedm dní teď na ně padá sníh a tento sníh, jenž zabíjí, ten zakrývá je rovněž před lidskými zraky. Snadno jsem zapomněla. Tak to bývá. Hned jsem byla klidná.

Řekne se: zvrát — a člověk za tím nejde. *K továrníkům:*

Vždyt Mauler přece od vás koupil maso! To na mou přímluvu! A vy teď pořád továrny neotevíráte?

TŘI TOVÁRNÍCI · Správně, my chtěli otevřít!

SLIFT · Ale napřed jste ještě chtěli chytnout za chřtán farmáře!

TŘI TOVÁRNÍCI · Jak máme porážet bez dobytka?

SLIFT · Mauler a já jsme od vás nakoupili maso za předpokladu, že zahájíte práci a že tak dělník bude mít možnost maso si kupovat. Kdo teď má jíst to maso, které jsme od vás odebrali, pro kohopak jsme to maso nakoupili, když jedlíci nemají čím zaplatit?

JOHANKA · Když už máte v rukou všechny ty nástroje, co se jimi vyrábí, tak musíte ty lidi do svých velkomožných továren a závodů alespoň vpustit, jinak jsou nahrání, vždyt je to přece jakýsi druh vykořisťování, co se při tom dělá, a když pak

ubohé lidské stvoření, trýzněné až do krve, už nevidí jiné východisko, nežli že si vezme klacek a praští jím svého trýznitele po hlavě, pak budete mít plné kalhoty, však už jsem si všimla, a pak by se náboženství zase hodilo, aby konejšilo rozbouřené mysl, ale to se má Pánbůh přece jen příliš rád, než aby vám pak dělal poskoka a vyházal vám z chlíva zase hnůj. Běhám od Pontia k Pilátovi a myslím si, že když pomůžu vám tady nahoře, bude pomozeno i těm dole. Že je tady jakási jednota, že se tu táhne za jeden provaz, ale to jsem byla pěkně hloupá. Chudák by se měl dočkat pomoci právě od vás! Cožpak už vůbec nemáte úcty před tím, co má lidskou tvář? To by se vám pak mohlo stát, že už by se na vás taky nehledělo jako na lidi, ale jako na divou zvěř, kterou je nutno v zájmu veřejného pořádku a bezpečnosti prostě vyhubit! A vy si ještě troufáte vstoupit do domu Páně, jen proto, že máte ten špinavý mamon, však už víme, odkud je a jak jste k němu přišli, že jste ho nezískali počestně. Ale narazili jste u Pánaboha na toho nepravého, vás je třeba vyhnat, s holí je vás třeba vyhnat! Jen se nekoukejte tak hloupě, s lidmi se nemá zacházet jako s voly, ale vy žádní lidé nejste, ven s vámi a rychle, jinak na vás ještě vztáhnou ruku, nedrže mě, vím, co dělám, příliš dlouho jsem to nevěděla. *Johanka je vyhánil obráceným praporem, jehož použije jako hole. Ve dveřích se objeví Černí Slamáci.*

JOHANKA · Ven! Chcete z domu Páně udělat chlív? A druhou dobytčí burzu? Ven! Nemáte tu co pohledávat! Takové obličejě tu vidět nechceme. Jste nehodni prodávat v tomto domě a zakazují vám sem přístup. Navzdory vašim penězům!

TŘI TOVÁRNÍCI · Taky dobře. Ale s námi

odtud prostě a skromně odchází čtyřicet měsíčních činží. Neodvolatelně. Však beztak potřebujeme každý halíř, jdeme vsťíc dobám, nad něž nebylo na dobytčím trhu strašnějších.

Továrníci odejdou.

SNYDER *běží za nimi* · Zůstaňte tady, pánové, neodcházejte, ona vůbec nemá plnou moc! Pomatená ženská! Bude propuštěna! Obstará vám všechno, co chcete.

JOHANKA *k Černým Slamákům* · To je teď jistě velice hloupé kvůli tomu nájemnému. Ale na to se nemůžeme ohlížet. *K Luckerniddlově a Gloombovi*: Sedněte si tamhle vzadu, přinesu vám polévku.

SNYDER *jenž se vrátil* ·

Jenom si pozvi chudé a hosti je deštovou vodou a krásnými řečmi, když přece v nebi pro ně není smilování, nýbrž jen sníh!

Bez jakékoli pokory

jsi jednala jen pudově. Snadnější

je nečistého prostě vykázat.

Jsi vyběračná na chleba, jejž musíme jíst.

Přespříliš zvědavá, jak dělá se, a přece chceš také ještě jíst! Teď jdi,

ty nadpozemská,

ven do deště a zůstaň neústupně v sněhové vichřici!

JOHANKA · Znamená to, že mám svléknout uniformu?

SNYDER · Sundejte uniformu a sbalte si kufr. Opusťte tento dům a vezměte s sebou tu sebranku, kterou jste nám sem přitáhla. Neboť jen chátra a vyvrhelové se táhli za vámi. Sama k nim teď budete patřit. Jděte si pro své věci.

Johanka odejde a vrátí se s kufříkem, oblečena jako venkovská služtička.

JOHANKA · Teď půjdu za bohatým Maulerem, jenž není bez bázně a dobré vůle, aby nám pomohl. Dřív nevezmu

si uniformu a svůj černý slamák, dřív nevrátím se do tohoto vlídného domu zpěvů a probouzení lidí, dokud bohatého Maulera nepřivedu jak jednoho z nás, obráceného od základů. Bědní mrzáci!

Jejich peníze jak rakovina jim užraly uši a lidskou tvář, takže teď sedí odděleni, avšak hluší, povznesení nad jakékoli volání o pomoc! Ale jediný spravedlivý musí být přece mezi nimi!

Odejde.

SNYDER · Ubohá nevědoucí!

Ty nevidíš, že proti sobě v obrovských šicích stojí zaměstnavatelé a zaměstnanci: nesmiřitelné bojující fronty.

Pobíhej mezi nimi, smiřovatelko, zprostředkovatelko, neprospěj žádnému a zahyň.

MULBERRY *vtoupl* · Máte teď ty peníze?

SNYDER · Pánbůh bezpochyby ještě bude moci zaplatit za své skrovné přístřeší, které nalezl na této zemi, řkám skrovné, pane Mulberry.

MULBERRY · Ano, zaplatit, zcela správně, o to jde! Správné slovo, Snyder! Když Pánbůh zaplatí, dobře. Ale když nezaplatí, nedobře. Když Pánbůh činí nezaplatí, musí se vystěhovat, a to v sobotu večer, Snyder, že ano? *Odejde.*

■

8.

Řeč Pierponta Maulera o nepostradatelnosti kapitalismu a náboženství.

Maulerova kancelář

MAULER · Blíží se, Slifte, den,

kdy dobrý Graham a s ním všichni, kteří chtěli

tak jako on vyčkat nejnižších cen dobytka, teď budou muset nakupovat maso, které nám dluží.

SLIFT · Kupovat budou draho, neboť vše, co dnes na chicagském trhu bučí, je náš dobytek.

A každé prase, jež nám dluží, musí si koupit u nás. To znamená draze.

MAULER · A nyní, Slifte, vyšli všechny svoje nákupčí, aby dobytčí trh trápili svými otázkami po všem, co dobytčeti nebo praseti se byt jen podobá. Ať cena stoupá!

SLIFT · Co je s tvou Johankou? Na dobytčí burze

se povídá, žeš prý s ní už i spal.

Já jsem to dementoval. Od té doby, co nás všechny

vyhodila z chrámu, nic o ní neslyšet.

Jak pohltilo by ji černé řvoucí Chicago.

MAULER · To se mi od ní velmi líbilo, že prostě vyhodila vás. Ta nebojí se ničeho

a kdybych tam byl tehdy s vámi, byla by vyhodila také mne, a to mám na ní rád a také na tom chrámu, že takoví jak já tam neobstojí.

Tu cenu vyžeň na osmdesát, pak tihle Grahamovi

budou zhruba jak bahno, do něhož svou nohu

vkládáme jen kvůli otisku své šlépěje.

Ani gram masa nechci pustit na trh.

Tentokrát

s konečnou platností s nich sedru kůži,

jak je v mé nátuře.

SLIFT · Mám radost, Maulere, že opět

jsi odvrhl svou slabost. A nyní půjdu přihlížet tomu, jak kupují dobytek.

Slift odejde.

MAULER · S tohoto prokletého města nutno konečně sedřít kůži a těm chlapům vysvětlit, co je masný obchod. Jen ať křičí: „Zločin!“

Vstoupí Johanka s kufříkem.

JOHANKA · Dobrý den, pane Maulere. Je těžké vás zastihnout. Postavím si své věci zatím tamhle. Nejsem teď už totiž u Černých Slamáků. Došlo k neshodám. A tak jsem si řekla, že zas jednou půjdu za panem Maulerem. Teď, kdy už nedělám vysilující misionářskou práci, mohu se více zabývat jednotlivcem. A tak se teď budu trochu obírat vámi, totiž, když mi to dovolíte. Víte, toho už jsem si všimla, že jste mnohem přístupnější než mnozí jiní. To je dobrá stará zíněná pohovka, co tady máte, ale pročpak na tom je prostěradlo, a není ani pořádně složené. Copak ve své kanceláři i spíte? Myslíla jsem si, že bydlíte v jednom z těch velkých paláců. *Mauler mlčí.* Ale je to od vás správné, pane Maulere, že i jako masný král žijete v drobných poměrech. Já nevím, když vás vidím, tak mi vždycky napadne ten příběh o Pánubohu, jak v ráji jde za Adamem a volá: „Adame, kde jsi?“ Vzpomínáte si na to ještě? *Směje se.* Adam je zase právě za keřem a má ruce tak říkajíc až po lokte ve vnitřnostech laně a celý zakrácený slyší hlas Páně. A tak dělá, jako by tam opravdu nebyl. Ale Pánbůh nepovolí a jde za věcí dál a volá ještě jednou: „Adame, kde jsi?“ A na to řekne Adam zaraženě a v obličejí celý rudý: „Teď přicházíš, zrovna teď, když jsem zabil tu laň. Nic neříkej, však já už vím, že jsem to neměl dělat.“ Ale vaše své-

domí, pane Maulere, je — doufejme — zrovna čisté, ne?

MAULER · Tak vy tedy už nejste u Černých Slamáků?

JOHANKA · Ne, pane Maulere. A už tam ani nepatřím.

MAULER · A z čehopak jste tedy zatím žila? *Johanka mlčí.*

MAULER · Tedy z ničeho. Jakkpak dlouho už nejste u Černých Slamáků?

JOHANKA · Osm dní.

MAULER *v pozadí pláče* ·

Tak změněná — za pouhých osm dní!

Kde byla? S kým se stýkala?

Odkud ty stopy kolem úst?

Město,

z kterého přichází, já ještě neznám.

Přináší na podnose jídlo.

Jsi velmi změněná. Tady je jídlo.

Já jíst nebudu.

Johanka hledí na jídlo.

JOHANKA · Pane Maulere, když jsme ty boháče vyhnali z našeho domu...

MAULER · ...což se mi zdálo správné a velmi mě pobavilo...

JOHANKA · ...dal nám majitel domu, který žije z činže, od příští neděle výpověď.

MAULER · Tak. A Černí Slamáci jsou teď na tom hospodářsky špatně?

JOHANKA · Ano a proto jsem si řekla, že zajdu za panem Maulerem.

Dá se hltavě do jídla.

MAULER · Neznepokojuj se. Půjdu na trh a potřebné peníze vám obstarám. Ano, i to ještě udělám, seženu to, ať to stojí co stojí, i kdybych to měl vyříznout ze samotné kůže tohoto města. Udělám to pro vás. Peníze jsou ovšem drahé, ale opatřím je. Přijdou vám vhod.

JOHANKA · Ano, pane Maulere.

MAULER · Jdi tam tedy a řekni jim, že peníze budou. Do soboty. Mauler je obstará.

Právě šel pro ně na dobytčí trh. Se záležitostí těch padesáti tisíc to šlo špatně. Ne zcela tak, jak jsem zamýšlel. Nemohl jsem jim dát hned práci. Tebe ale vyjímám. A také tvoji Černí Slamáci budou ušetřeni. Ty peníze pro vás opatřím. Běž a pověz jim to.

JOHANKA · Ano, pane Maulere!
MAULER · Tadyhle jsem to napsal. Tu máš!

I mně je líto, že na jatkách tak čekat musí na nedobrou práci. Padesát tisíc jich stojí na nádvořích a neodcházejí ani v noci!

Johanka přestane jíst.
Ale to je obchod, při němž jde o bytí nebo nebytí čili: zda jsem nejlepší muž své třídy nebo sám půjdu temnou cestou na porážku. Spodina nadto opět plní dvory a jsou s ní nesnáze.

Otevřeně říkám, že bych rád od tebe slyšel, že to dělám správně, že obchoduji řádně: potvrdí mi tedy, že jsem, poslušen tvé rady, objednal od kartelu maso i od dobytčářů, konaje tak dobro, a protože též vím, že chudí jste a že i střechu nad hlavou vám nyní chtějí vzít,

chci přispět vám i k tomu – na důkaz že smýšlím dobře.

JOHANKA · Dělníci tedy pořád ještě čekají před jatkami?

MAULER · Proč jen jsi proti penězům? A proč jsi bez peněz tak změněná? Co o penězích soudíš? Pověz, chci to vědět. Ne však chybné názory hlupáků, co o penězích soudí, že jsou pochybné. Skutečnost uvaž, a plytkou pravdu, ne příjemnou snad, ale přece

SVATÁ JOHANKA Z JATEK

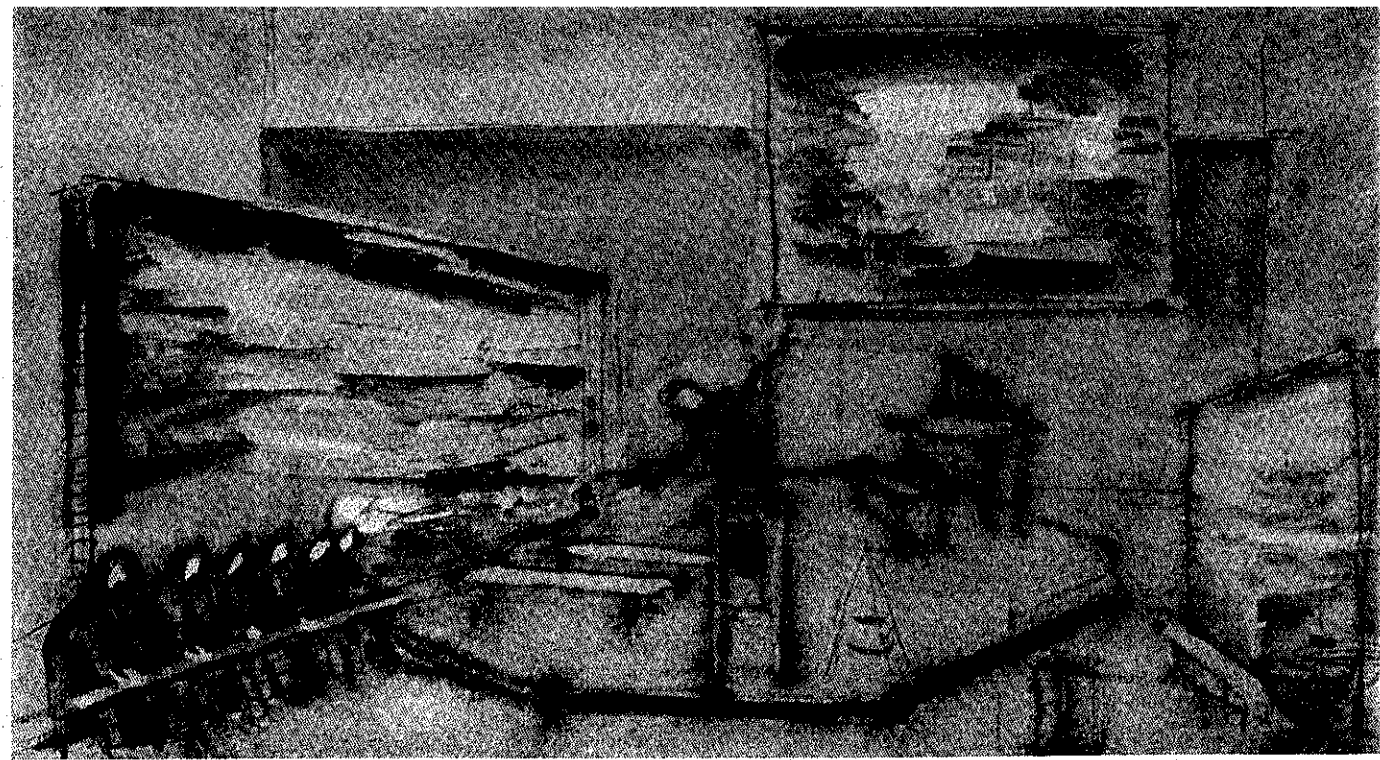
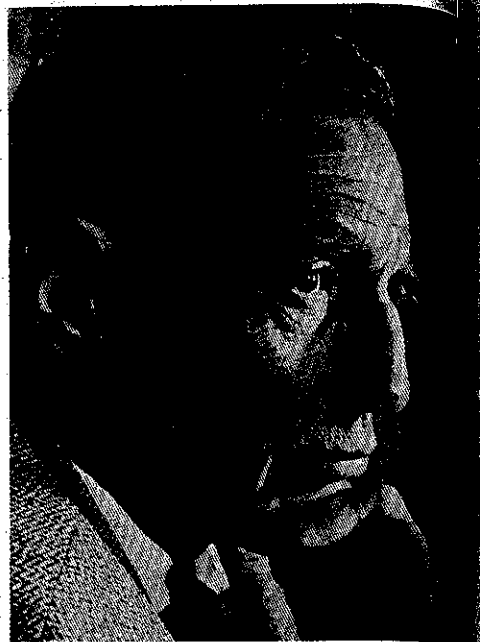
pravdivou prostě, že vše je vratké, že téměř všanc vydáno náhodě a živlům je lidstvo a že peníze jsou prostředkem, jak leccos zlepšit, byt pro nemnohé, nadto: ta výstavba! Peníze jsou od nepaměti, byt vždy znovu, vždy totiž propadnou, nesmírná síla, i když si žádá obětí, těžko se získávají a stále jsou s nářkem získávány, ale přece nezbytně z nepřízně planety ždímají to nejzazší, ať jakékoli, mnoho nebo málo, a hájí tedy nejlepší ze všech dob. Neboť uvaž, kdybych i já, jenž s mnohým nesouhlasí, a špatné spaní má, od toho odešel, toť jak by komár rozhodl se zabránit sesutí hory. V témž okamžiku by bylo ze mne nic, přese mne šlo by to dál. Jinak by musilo být vše převráceno od základů, plán staveniště od základů změněn podle zcela nového hodnocení člověka, čemuž nechcete ani vy ani my, neboť by se to dalo bez nás a bez Boha, jenž by byl odstraněn, protože zcela bez práce. Proto musíte jít s námi, a když už nic neobětujete, což od vás ani nechceme, musíte oběti schvalovat. Zkrátka a dobře: musíte Boha zas pozvednout jako jedinou záchranu, zbudnovat lidi pro něho, aby

BERTOLT BRECHT
v roce 1929

BERTOLT BRECHT
v roce 1931

CASPAR NEHER
*Brechtův přítel, který navrhl jevištní vý-
pravu k mnoha jeho hrám*

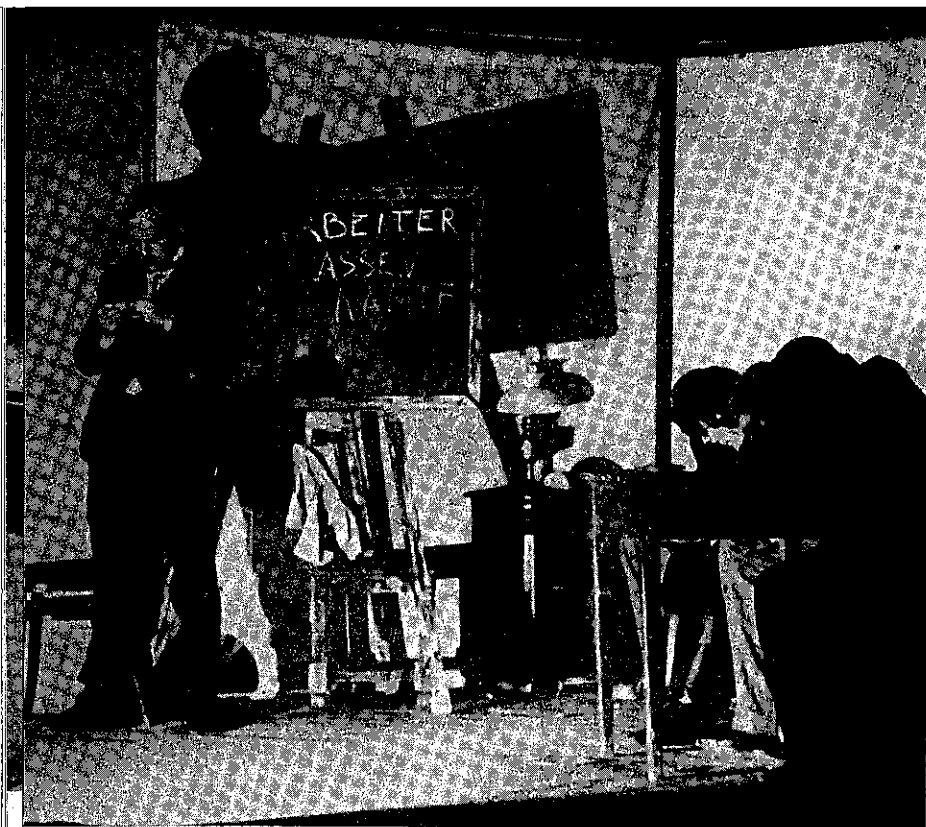
SVATÁ JOHANKA Z JATEK
*Druhý obraz: Před domem Černých
Slamáků (Volksheater Rostock — foto
H. Levermann-Westerholz)*

SVATÁ JOHANKA Z JATEK
*Jevištní skica Caspara Nehera k třetímu
obrazu: Před dobytčí burzou*

SVATÁ JOHANKA Z JATEK
*Jevištní skica Caspara Nehera k sedmému
obrazu: Dům Černých Slamáků*

BERTOLT BRECHT
*komponista Hans Eisler a filmový režisér
Slatan Dudow v roce 1931*

MATKA
Helena Weigelová jako Pelageja Vlasovová (Berliner Ensemble, 1957 — foto Kiehl)

MATKA
Šestá scéna: Pelageja Vlasovová se učí číst (Theater am Schiffbauerdamm, Berlín 1932)

MATKA
Třináctá scéna: Bolševici bojují neúnavně proti imperialistické válce — Před sběrnou mědi (Theater am Schiffbauerdamm, Berlín 1932)

se uchytil v příbytcích bídy a jeho hlas
aby zazněl na jatkách.
To stačilo by.
Podá jí cedulku.
Ber, co ti dávám, věz však kvůli čemu!
To potvrzení, to je činže na čtyři roky.

JOHANKA · Tomu, co říkáte tu, nerozumím,
pane Maulere,
a nechci tomu rozumět.

Povstane.
Já vím, že měla bych mít radost, že teď
má Bohu pomůženo být, jenomže
já patřím k těm, jimž není ještě
tím pomůženo a jimž také nic
nabídnout nelze.

MAULER · Když Slamákům přineseš peníze,
tak můžeš

zas u nich zůstat. Tento život
tak bez opor ti nesvědčí. Věř mi,
jsou chtiví peněz, a je to tak správné.

JOHANKA · Jestliže Černí Slamáci
peníze vezmou, ať je jenom vezmou,
já si však hodlám sednout k zástupům
čekajícím na jatkách,

až továrny zas otevřou, a nechci
nic jiného jíst nežli jedí oni
a když to bude sníh, tak tedy sníh,
a chci pracovat stejně jako oni, neboť
ani já

nemám peníze a nemohu je jinak získat,
aspoň ne

poctivou cestou, a nebude-li práce,
nebude

ani pro mne, a vy,
jenž žijete jen z bídy a nemůžete
snést pohled na chudáky a odsuzujete
něco, co neznáte, a zařizujete si to tak,
abyste neviděl ty, co tam na jatkách sedí
odsouzení, opuštění a nikým nevidění —
vy když mě příště budete chtít spatřit,
tak na jatkách.

Odejde.

MAULER · Dnes v noci tedy, Maulere,
vstaň každou hodinu a pohlédni
z okna, zdali sněží, a bude-li sněžit,
tak sněží na tu, kterou znáš.

9.

Johanka třetí cesta do hlubin. Sněhová vánice.

a)

Končina u jatek

Johanka. S ní Gloomb a Luckerniddlová.

JOHANKA · Slyšte, co zdálo se mi v noci
před sedmi dny:

Před sebou viděla jsem políčko,
malé i pro stín průměrného stromu.
Mezi obrovskými domy bylo stísněno.
Houf lidí na tom poli, neurčitý počet,
však mnohem více, než by se tam vešlo
vrabců, tak tedy hustý houfec, takže
se pole ohýbalo, střed se zvedl a ten houf
přes okraj visel, okamžik se držel,
jak něco tepalo by v něm, a pak,
když ozvalo se slovo lhostejného obsahu,
zvolané kýmsi kdesi, ten houf začal
proudit.

Teď viděla jsem průvody a ulice, i známé
— Chicago! Vás!

Vás viděla jsem pochodovat a pak sebe,
jak v čele toho průvodu jdu němě
a zbrojným krokem, čelo zkrvavené,
a zbrojná slova volám v řeči,
jež je mi neznámá, a protože v touž chvíli
z mnoha stran táhlo mnoho průvodů,
před mnoha průvody jsem
zmnohonásobena šla:

mladá i stará, se vzlykotem i s klením

— konečně bez sebe! cudnost i hrůza! —
vše měníc, čeho se má noha dotkla,
způsobujíc nesmírné ničení, dráhy
souhvězdí

viditelně ovlivňujíc, ale od základů měníc
i nejbližší ulice, které všichni známe.

Tak táhl průvod a s ním já.

Sníh halil jej před nepřátelským útokem,
byl průsvitný hladem, pražádný terč,
byl nezranitelný, neboť bez obydlí,
utrpením nepokořitelný, neboť každému
utrpení zvyklý. Tak pochoduje, opouštíje
to neudržitelné místo: střídá je jakýmkoli
jiným.

Tak snila jsem.

A dnes znám výklad toho snu.

Nežli se rozbřesne,

vyrazíme z těchto dvorů

a za ranního šera dosáhneme vašeho

města Chicaga,

ukazující svoji bídu na veřejných

prostranstvích

a volající na vše, co podobá se člověku.

Co bude dál, to nevím.

GLOOMB · Jste z toho moudrá, paní Luckerniddlová? Já ne.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Kdyby si
u Černých Slamáků tak neotvírala hubu,
tak jsme teď mohli sedět v teple a jíst
polívku!

b)

Dobytčí burza

MAULER *k továrníkům* ·

Přátelé z New Yorku mi napsali,

že celní zákon na jihu

dnes padl.

TOVÁRNÍCI · Běda, celní zákon padl, a my

nemáme na prodej maso! Už prodáno
je za pakatel a teď, kdy ceny stoupají, zas
máme nakupovat!

DOBYTKÁŘI · Běda, celní zákon padl, a my
nemáme na prodej dobytek! Už prodán
je za pakatel!

MALÍ SPEKULANTI ·

Běda! Věčně neprůhledné

jsou věčné zákony

lidského hospodářství!

Bez výstrahy

se otvírá vulkán a pustoší krajinu!

Bez pozvání

zvedá se z pustých moří výnosný

ostrůvek!

Nikdo není zpraven, nikdo nic nechápe!

Ale toho, kdo je poslední,

pokoušou psi!

MAULER · A že je tedy poptávka

po dobytku v konzervách za přijatelnou
cenu

vyzývám vás, abyste mi konzervy,

jež musím od vás podle smlouvy dostat,

co nejrychleji dodali.

GRAHAM · Za starou cenu?

MAULER · Jak dojednáno, Grahame.

Čtyři sta tisíc metrů, vzpomínám-li si
dobře

na okamžik, kdy byl jsem nepřičetný.

TOVÁRNÍCI ·

Jak máme teď, za stoupajících cen, brát
dobytek?

Někdo jej totiž zašmelil

a nikdo neví, kdo —

Maulere, vyškrtni nás ze smlouvy!

MAULER · Bohužel musím mít ty konzervy.

Ale vždyť

dobytka je dost, drahého trošku, pravda,
ale

dobytka dost. Skupte jej!

TOVÁRNÍCI · Kupovat dobytek, teď, fuj
tajfl!

c)

Malý lokál u jatek

*Dělníci a dělnice, mezi nimi Johanka. Vějde oddíl
Černých Slamáků. Johanka ostává a během následující
scény na ně zoufale mává, aby toho nechali.*

JACKSON, PORUČÍK ČERNÝCH

SLAMÁKŮ *kvapně zpívá* ·

Proč se, bratře, nechceš sytit Ježíšovým
chlebem?

Hle, jak smějeme se, je nám hej.

Krista našli jsme, Ježíš je nám pánem,
nebem.

I ty za ním pospíchej!

Aleluja!

*Dívka od Černých Slamáků promlouvá k dělní-
kům, prokládaje svou řeč poznámkami na
adresu Černých Slamáků.*

MARTA, VOJÍN ČERNÝCH SLAMÁ-

KŮ · (Má to smysl!?) Také já, bratři

a sestry, jsem stála kdysi tak jako vy

smutně u cesty a hříšný člověk ve mně

nechtěl nic nežli jíst a pít, ale pak jsem

nalezla Ježíše Krista, Pána našeho, a rá-

zem se ve mně rozlil jas a byla jsem tolik

šťastná, a teď (vždyť vůbec neposlou-

chají!) když jenom pevně pomyslím na

Kristapána, jenž navzdory mnohým na-

ším zlým skutkům nás všechny v boles-

tech vykoupil, pak už nemám hlad a

nemám žízeň, leda po slově našeho Kris-

tapána. (Nezabírá to.) Kde je Pán Ježíš

Kristus, tam není násilí, ale mír; tam není

nenávisť, ale láska. (Je to všechno marný!)

A proto: Přispějte nám, udrzte náš hrnec

ve varu!

ČERNÍ SLAMÁCI · Aleluja!

*Jackson obchází s pokladničkou. Ale nikdo do
ní nic nedá.*

Aleluja!

JOHANKA · Kdyby tady v té zimě

nebudili pohoršení — a ještě ty řeči!

Opravdu, stěží teď snáším

ta slova, která mi kdysi

byla tak milá a příjemná! Kež by jim

vnitřní hlas,

ten zbyteček v jejich duši, řekl: Tady

je sníh a víchr, zde mlčte!

ŽENA · Jen je nechte. Vždyť to musejí dělat,

aby se tam trochu zahráli a najedli. Taky

bych u nich chtěla být!

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · To byla

krásná muzika!

GLOOMB · Krásná a krátká.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Ale tohleto

jsou dobří lidé.

GLOOMB · Zkrátka a dobře dobří a krátkí.

ŽENA · Proč s námi vlastně nemluví a neobra-

cejí nás na víru?

GLOOMB *dělá, jako by počítal peníze* · Udržíte

hrnec ve varu, paní Swingurnová?

ŽENA · Hudba byla moc hezká, ale čekala

jsem, že nám třeba dají talíř polívky,

když tam byla řeč o hrnci.

DĚLNÍK *se jí dívá* · No né, vážně jste si to

myslila?

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Taky bych

raději viděla činy. Řečí jsem slyšela ažaž.

Kdyby jistí lidé byli mlčeli, věděla bych,

kam dnes jít spát.

JOHANKA · Nikdo proti tomu nic nepodniká?

DĚLNÍK · Ano. Komunisti.

JOHANKA · Nejsou to ti, co vyzývají ke zlo-

činům?

DĚLNÍK · Ne.

Pomlka.

JOHANKA · Kde jsou ti lidé?

GLOOMB · To vám může povědět paní

Luckerniddlová.

JOHANKA *k paní Luckerniddlové* · Jakpak to víte?

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Víte, v době, kdy jsem se ještě nespolehala na lidi jako vy, byla jsem tam častokrát kvůli svému muži.

■

d)

Dobytčí burza

TOVÁRNÍCI · Koupíme dobytek! Jalovice! Krmný dobytek! Telata! Voly! Vepře! Prosíme o nabídky!

DOBYTKÁŘI · Nic tu. Vše, co se dalo prodat, jsme prodali.

TOVÁRNÍCI · Nic tu? A na nádražích se kupí vlaky dobytka.

DOBYTKÁŘI · Prodaného.

TOVÁRNÍCI · Komu prodaného?

Vystoupí Mauler. Továrníci na něho dotrají.

TOVÁRNÍCI · Žádní volí se v Chicagu neseženou!

Musíš nám počkat, Maulere.

MAULER · Platí, co řek jsem: dodáte mi maso. *Stoupne si k Sliftovi.*

JEDEN Z DOBYTKÁŘŮ · Osm set volů z Kentucky za čtyři sta.

TOVÁRNÍCI · Vyloučeno. Zbláznili jste se? Čtyři sta!

SLIFT · Beru. Za čtyři sta.

DOBYTKÁŘI · Osm set volů Sullivanu Sliftovi za čtyři sta.

TOVÁRNÍCI · Co říkali jsme? Mauler je to, Mauler!

Prašivý pse! Nás nutí dodávat mu konzervy a sám

kupuje dobytek! Abychom od něho musili kupovat maso,

jež potřebujeme, chceme-li jemu naplnit konzervy!

Ty hnusný řezníku! Vem si naše maso, vyřež nám je z těla!

MAULER · Když je někdo vůl, nesmí se divit, že při pohledu na něho roste apetit!

GRAHAM *chce se vrhnout na Maulera* ·

At zhyne, já ho oddělám!

MAULER · Tak, Grahame, a teď chci tvoje konzervy!

Sám do nich třeba nacpi se.

Já naučím vás obchodovat s masem, vy kramáři! Odtědka za každý pazneht, za každé tele

odtud až k Illinois se mi zaplatí a dobře zaplatí,

a tak tedy nabízím pět set volů za šestapadesát. Poprvé.

Ticho.

A vzhledem k malé poptávce, protože dobytek tu zřejmě nikdo netřebuje, požadují šedesát! Nezapomeňte také na mé konzervy!

■

e)

Jinde u jatek

Na plakátech stojí: „Budte solidární s propuštěnými jatečnými dělníky! Vzhůru do generální stávky!“ Před kůlnou dva muži z odborového ústředí. Rozmlouvají se skupinou dělníků. Přichází Johanka.

JOHANKA · Jsou tohle ti, co hájí věc nezaměstnaných? Mohu pomoci. Naučila jsem se řečnit na veřejných prostranstvích a v sálech, i velikých, nemám strach, že by mě někdo obtěžoval, a myslím, že dobrou věc umím dobře vysvětlit. Podle mého mínění se totiž musí ihned něco stát. Mám také co navrhnout.

DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Poslouchejte všichni: Nevidět ještě ani sebemenší náznak, že by masní fabrikanti chtěli továrny zas otevřít. Napřed se zdálo, jako by vykořisťovatel Pierpont Mauler chtěl znovuotevření továren urychlit, protože žádá po fabrikantech obrovské spousty konzerv, které mu podle smluv dluží. Pak se ukázalo, že maso, které pro konzervy potřebují, je přímo v Maulerových rukou a že Mauler nepomyslí na to, aby je vydal. My dělníci teď víme, že když to půjde podle přání fabrikantů, nikdy se už všichni nevrátíme na jatky a nikdy neza starou mzdu. V této situaci musíme pochopit, že už nám může pomoci jen použití násilí. Městské podniky nám teď přislíbily, že nejpozději pozítří vstoupí do generální stávky. Tuto zprávu musíme rozšířit do všech míst na jatkách, protože jinak hrozí nebezpečí, že by masy uvěřily nějakým zvěstem a jatky opustily a musily by se pak podrobit podmínkám masných fabrikantů. Fabrikanti jistě ještě před zítřejším ránem rozšíří všelijaké lži, že se vše urovnalo a že generální stávka nebude. Tady mám dopisy, v kterých stojí, že plynárna, vodárna a elektrárna nám chtějí pomoci stávkou. Ty dopisy se musí odevzdat důvěrníkům, kteří budou čekat v deset hodin večer na různých místech jatek na naše hesla. Jacku, strč si tenhle dopis pod blůzu a čekej před kantýnou matky Schmittové na důvěrníky!

Jeden z dělníků vezme dopis a odejde.

JINÝ DĚLNÍK · Dej mi ten pro Grahamovy závody, tam to znám.

DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Šestadvacátá ulice, roh Michiganského parku.

Dělník vezme dopis a odejde.

DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Třináctá ulice,

u Westinghouse Buildingu. *K Johance*: Copak ty jsi zač?

JOHANKA · Propustili mě z místa, kde jsem byla.

DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Jaképak to bylo místo?

JOHANKA · Prodávala jsem jakýsi časopis.

DĚLNICKÝ PŘEDÁK · A pro koho jsi pracovala?

JOHANKA · Jako kolportérka.

DĚLNÍK · Možná, že dělá špicla.

DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Ne, znám ji, je u Armády spásy a policajti ji znají. Nikdo by ji nepodezíval, že pracuje pro nás. To je výhodné, protože tam, kam chtějí přijít soudruzi z Cridlových závodů, už policie přísně kontroluje. Nemáme nikoho, kdo by byl tak nenápadný jako ona.

DRUHÝ DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Kdo ti zaručí, co udělá s dopisem, který jí svěříme?

PRVNÍ DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Nikdo. *K Johance*:

Síť, jež má jedno oko protržené, už nepomůže: ryby proplují tímto místem, jako by síť nebylo. Náhle jsou zbytečná všechna oka.

JOHANKA · Prodávala jsem noviny na čtyřicáté ulici. Nejsem špicl. Jsem celým srdcem pro vaši věc.

DRUHÝ PŘEDÁK · Pro naši věc? Jo copak to není tvoje věc?

JOHANKA · To přece není ve veřejném zájmu, že továrníci prostě tolik lidí vyhazují na ulici. Vždyť to vypadá zrovna tak, jako by chudoba chudých lidí bohatým prospívala! To je možná chudoba vůbec jejich dílem!

Burácivý smích dělníků.

JOHANKA · Vždyť je to nelidské! Myslím při tom taky na takové lidi jako Mauler. *Opět smích.*

JOHANKA · Proč se smějete? Myslím, že vaše škodolibost je nesprávná a že chcete bez důkazu věřit, že taková lidé jako Mauler ani nemohou být lidmi.

DRUHÝ DĚLNICKÝ PŘEDÁK · Bez důkazu ne. Těhle můžeš ten dopis svěřit s klidem. Vy ji znáte, paní Luckerniddlová? *Paní Luckerniddlová přikývne.* Je přece čestná?

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Čestná je. PRVNÍ DĚLNICKÝ PŘEDÁK *dává Johance dopis.* Jdi ke špýcharu číslo pět v Grahamových závodech. Až uvidíš tři dělníky, kteří se budou rozhlížet, zepteáš se jich, jestli jsou z Cridlových závodů. Dopis je pro ně.

■

f)

Dobytečí burza

MALÍ SPEKULANTI ·

Papíry klesají! Továrny v nebezpečí! Co bude z nás, kdož máme akcie? Co z drobných strádalů? Vždyť dali vše!

A střední vrstvy, beztak postižené? Člověka jako Graham patří roztrhat ekrasitem, než papír s naším podílem, který jsme získali z jeho krvavých naběraček, proměnit v makulaturu.

Jen kupujte si dobytek — za každou cenu!

V pozadí se během celé scény vyvolávají jména

firem, které zastavují platby. „Platby zastavují: Meyers a spol.“ atd.

TOVÁRNÍCI · Už nemůžeme, cena je nad sedmdesát.

PŘEKUPNÍCI · Srazte je dolů, ty vodnaté hlavy, nic nekoupi!

TOVÁRNÍCI · Poptávka: dva tisíce volů za sedmdesát.

SLIFT *k Maulerovi u sloupu* · Vyžeň je nahoru. MAULER ·

Vidím, že neřídili jste se smlouvou, kterou jsem tady s vámi uzavřel, aby zas byla práce. A teď slyším, že lidé pořád ještě stojí na nádvořích továren.

Budete litovat: sem s konzervami, které jsem koupil!

GRAHAM · Nemohli jsme nic dělat. Maso docela

zmizelo z trhu!

Pět set volů za pětasedmdesát.

MALÍ SPEKULANTI ·

Kupte to, krvežíznivci! Nekoupi! Raději ztratí své továrny.

MAULER · Výš, Slifte, nemělo by se to hnát, už nemohou.

Krvácet mají, nesmějí však zdechnout. Když zdechnou, i s námi bude amen.

SLIFT · Však ještě mohou, žeň je výš.

Pět set volů za sedmasedmdesát.

MALÍ SPEKULANTI ·

Sedmasedmdesát. Slyšíte? Proč jste nekoupili za pětasedmdesát? Teď je sedmasedmdesát a půjde to výš.

TOVÁRNÍCI · Dostaneme za konzervy od Maulera padesát a tak přece nemůžeme témuž Maulerovi zaplatit osmdesát za dobytek.

MAULER *poptává se* · Kde jsou ti, co jsem je poslal k jatcům?

PRVNÍ · Tamhle je jeden.

MAULER · Tak spust.

První detektiv podává zprávu.

DETEKTIV · Ty masy, pane, jsou nedohledné. Když člověk volá nějakou Johanku, ozve se jich snad deset nebo sto. Bez tváře a bez jména to tam sedí a čeká. Ojedinělý hlas nadto nikdo neslyší. Příliš mnoho jich tam pobíhá a poptává se po ztracených rodinných příslušnících. Tam, co pracují odbory, je veliký neklid.

MAULER · Kdo pracuje? Odbory? A policie jim dovoluje štvát? K čertu! Hned jdi a zatelefonuj na policii, řekni mé jméno, zeptej se, nač platíme daně. Žádej, aby štváči dostali po hlavách, mluv s nimi jasně.

První detektiv odejde.

GRAHAM · Maulere, když už máme zdechnout, dej sem

tisíc za sedmasedmdesát. To je náš konec.

SLIFT · Pět set za sedmasedmdesát pro Grahama.

Vše nad to za osmdesát.

MAULER *se vrátí* ·

Slifte, ten obchod už mě nebaví.

Mohli bychom to přehnat.

Jdi na osmdesát a pak to za tu cenu dej.

Dám jim to a pustím je.

To stačí. Město opět musí

nabrat dechu. A já mám jiné starosti.

Slifte, tohleto rdoušení

mě nebaví. Tak jsem to nemyslel.

Uvidí druhého detektiva.

Našels ji?

DRUHÝ DETEKTIV · Ne, neviděl jsem žádnou v uniformě Černých Slamáků, sto tisíc jich tam stojí na jatcům, navíc je tma a ostrý vítr odnáší každé zvolání. Mimoto policie jatky vyklizuje. Už se i střídalo.

MAULER · Střílelo? Na koho? Ach, ovšem, vím.

Pozoruhodné — nic tu není slyšet.

Tak není k nalezení. A střídalo se?

Jdi k telefonním budkám, najdi Jima a řekni,

ať netelefonuje, jinak se zas řekne, že žádali jsme, aby se tam střídalo.

Druhý detektiv odejde.

MEYERS · Tisíc pět set za osmdesát!

SLIFT · Za osmdesát jen pět set!

MEYERS · Pět tisíc za osmdesát! Hrdlořezové!

MAULER *se vrátí ke sloupu* · Slifte, je mi špatně, nech toho.

SLIFT · Ani zdání. Ještě můžou. A jestli ty, Maulere, ochabuješ, poženu já je výš.

MAULER · Musím jít na vzduch, Slifte. Dál veď moje obchody. Já nemohu. Veď je v mém duchu. Raději všechno vydám, než aby se kvůli mně něco stalo! Nejdí dál.

nežli na pětasedmdesát! Ale veď to

v mém duchu. Znáš mě.

Na odchodu potkává novináře.

NOVINÁŘI · Co nového, Maulere?

MAULER *odchází* · Na jatcům musí teď vejít ve známost, že jsem jim přenechal dobytek. Takže dobytek tu teď je. Jinak dojde k násilnostem.

SLIFT · Pět set volů za devadesát!

MALÍ SPEKULANTI ·

Slyšeli jsme, že Mauler to chtěl dát za pětasedmdesát. Slift nemá pověření.

SLIFT · Lež. Však já vás naučím prodávat maso v konzervách a maso nemít!

Pět tisíc volů za pětadevadesát. *Řev.*

■

g)

Jatky

Mnozí čekají, mezi nimi Johanka.

LIDÉ · Proč tu sedíte?

JOHANKA · Musím odevzdat dopis. Půjdou tudy tři lidi.

Přichází skupina novinářů, vedená jakýmsi mužem.

MUŽ *ukáže na Johanku* · To je ona. *K Johance*: To jsou novináři.

NOVINÁŘI · Haló, jste vy Johanka Darková od Černých Slamáků?

JOHANKA · Ne.

NOVINÁŘI · Doslechli jsme se v kanceláři pana Maulera, že jste přísahala, že prý neopustíte jatky, dokud se továrny neotevrou. Přinesli jsme to, tady to můžete číst, palcovými literami na první stránce. *Johanka se odvrátí. Novináři předčítají*: Johanka Darková, naše milá paní z jatek, prohlašuje, že Bůh je solidární s jatečnými dělníky.

JOHANKA · Nic takového jsem neřkala.

NOVINÁŘI · Můžeme vám sdělit, slečno Darková, že veřejné mínění je na vaší straně. Celé Chicago, s výjimkou několika bezohledných spekulantů, s vámi cítí. Vaši Černí Slamáci tím dosáhnou nesmírného úspěchu.

JOHANKA · Já už u Černých Slamáků nejsem.

NOVINÁŘI · To neexistuje. Pro nás patříte k Černým Slamákům. Ale nechceme vás rušit. Budeme se zdržovat hluboko v pozadí.

JOHANKA · Chtěla bych, abyste odešli.

Sednou si v jisté vzdálenosti.

DĚLNÍCI *vzadu na nádořích* ·

Dokud nouze nebude nejvyšší, neotevrou své fabriky.

Až bída ještě vzroste, teprv je otevřou.

Ale odpovědět nám musí.

Neodcházejte, vyčkejte odpovědi!

PROTICHŮR *rovněž vzadu* ·

Špatně! Ať bída jakkoli vzroste: neotevrou!

Neotevrou — dokud jim stoupá zisk.

Jejich odpověď přijde z děl a kulometů.

Pomoci si můžeme jen sami.

Obrátit se můžeme jen na našince.

JOHANKA · Ten systém vnějškově je dávno známý,

neznámé jsou v něm jen

ty souvislosti! Málo jich tu sedí nahoře a mnoho dole a ti vrchní křičí

tam na ty dole: Pojdte nahoru, at jsme všichni

nahoře! Když se ale dobře podíváš,

tak vidíš: mezi těmi dole a těmi nahoře

je cosi zakrytého, cesta snad,

však ne, spíš prkno, a teď je to jasné,

že je to houpačka; houpačí prkno

je celý systém, s dvěma konci, které jsou

na sobě závislé; ti nahoře

tam sedí jenom proto, že ti druzí

zas sedí dole, a jen p o k u d tam sedí.

Nahoře nebyli by, kdyby tam přišli ti

zdola,

své místo opustivše, takže

si musí přát, aby ti dole byli

tam navěky a vzhůru nevyšli.

Dole jich musí být též víc než nahoře,

jinak by prkno prasklo. Zkrátka

houpačka.

Novináři vstávají a jdou dozadu, protože jim došla nějaká zpráva.

DĚLNÍK *k Johance* · Copak máte s těmi lidmi společného?

JOHANKA · Nic.

DĚLNÍK · Ale vždyt s vámi přece mluvili.

JOHANKA · Spletli si mě.

STARÝ MUŽ *k Johance* · Vám musí být ale pořádně zima. Nechcete hlt whisky?

Johanka pije. Dost! Dost! Máte vy ale tah, všechna čest.

JOHANKA · Taky si to myslíte, paní Luckerniddlová?

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Ano, je to pravda.

ŽENA · Nestydatost!

JOHANKA · Říkala jste něco?

ŽENA · Ano, nestydatost! Vychlastat tomu starému jeho whisky!

JOHANKA · Mlčte, osobo hloupá! Jo a kde je můj šál? Ten mi teď zas ukradli. To už je vrchol. Ukradnou mi ještě i můj šál! Kdo ho má? Hned mi ho dejte. *Srhne ženě, která vedle ní stojí, z hlavy pytel.* Žena se brání. No tak, vy jste to přece byla. Jen nezapírejte a ten pytel mi dejte.

ŽENA · Pomoc, zabije mě.

MUŽ · Klid!

Kdosi jí hodí hadr.

JOHANKA · Podle vás měla bych tu sedět

snad nahá v tomhle průvanu.

V mém snu taková zima nebyla.

Když se svým záměrem jsem přišla sem, sny posílana, o takové zimě se věru nesnilo mi. Teď mi chybí

ze všeho nejvíc jen můj teplý šátek.

Vám se to hladoví, vy nemáte co jíst,

na mne však čeká teplá polévka.

Vám se to mrzne,

já však mohu kdykoli

přijít do vytopeného sálu,

vzít prapor, začít bubnovat

a o NĚM mluvit, jenž je v oblacích.

Co opouštíte! Já jsem opustila

to, k čemu jsem byla povolána,

navyklé povolání tedy, ale

i zaměstnání, chleba, střechu nad hlavou.

Ba, je to jako na jevišti,

nehodno tedy zůstat zde, není-li

to nejvyšší nutné. Přesto:

odejít nesmím a přece,

říkám to otevřeně, strach mě rdousí

před tím, že nemám co jíst a kde spát, že

nevím kudy kam,

před sprostým hladověním, podlým mrzutím,

před stálou touhou pryč, jen pryč.

DĚLNÍCI · Zůstaňte! Nerozcházejte se,

ať přijde cokoli!

Jen zůstanete-li pohromadě,

můžete si pomoci!

Vězte, že zradili vás

i vaši odbory, které jsou podplaceny.

Nedejte na nic, nevěřte nikomu,

ale prozkoumejte každý návrh,

jenž vede k opravdové změně. A hlavně

si vštěpujte,

že to jde jenom násilím

a když to uděláte sami.

Novináři se vracejí.

NOVINÁŘI · Haló, děvče, máte gigantický

úspěch: právě se dovídáme, že milionář

Pierpont Mauler, jenž má v rukou velkou

zásobu dobytka, přenechává ten dobytek

jatkám, přestože stoupají ceny. Tak se od

zítřka zase začne pracovat.

JOHANKA · Ó, dobrá zpráva!

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · To jsou ty

lži, o kterých naši mluvili. Ještě dobře,

že v našem dopise stojí pravda.

JOHANKA · Slyšte, bude se pracovat!

Led v jejich prsou roztál. Alespoň

ten poctivý mezi nimi

neselhal. Jako člověk byl osloven,

i odpověděl lidsky. Existuje

tedy dobro.

vás propouštím, neboť překračuji hranici bídy. Už vás nepotřebuji. Teď už mě nikdo nebude chtít zabít.

DVA DETEKTIVOVÉ · Tak teda můžem jít.

MAULER · To můžete a mohu to i já. Kam se mi zachce.

Třeba na jatky.

A co se týká toho plodu potu a píce, který jsme v těchto městech zbudovali: je to, jako by někdo

vystavěl budovu, největší na světě, nejpraktičtější a nejdražší, ale nedopatřením a že to je laciné, použil jako stavebního materiálu psích lejn, takže pobyt v budově byl úmorný a stavitelovou slávou

nakonec bylo, že je původcem největšího smradu světa.

A ten, kdo takovouto budovu opouští, musí být veselý.

DETEKTIV na odchodu · Tak, ten je vyřízený.

MAULER · Nízkeho neštěstí se zemí srovná, mne musí povznést výše — do duchovna.

■

i)

Liduprázdná končina u jatek

V sněhové vánici potká paní Luckerniddlová Johanku.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Tak tady jste! Kampak utíkáte? Odevzdala jste ten dopis?

JOHANKA · Ne. Jdu pryč odtud.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · To jsem si mohla myslet. Hned sem ten dopis dejte!

JOHANKA · Ne, nedostanete ho. Nepřibližujte se ke mně. Jistě v něm jsou zas

nějaké násilnické řeči. Teď je všechno v pořádku, ale vy chcete pokračovat v boji.

PANÍ LUCKERNIDDLOVÁ · Tak, pro vás je všechno v pořádku? A já jsem řekla, že jste čestná, jinak by vám ten dopis vůbec nebyli dali. Ale vy jste podvodnice a k nám nepatříte. Potvora jste! Dejte sem ten dopis, který vám svěřili. *Johanka zmizí ve sněhové vánici.* Hej, vy! Už zas je pryč.

■

j)

Jiná končina

Johanka, běžící k městu, slyší dva kolemjdoucí dělníky.

PRVNÍ · Napřed roztrousili zprávu, že práce v továrnách se zase začne s celým osazenstvem. Teď, když část dělníků opustila dvory, aby zítra ráno nastoupili, se na jednou rozhlásilo, že se továrny už vůbec neotevřou, protože je Mauler zruinoval.

DRUHÝ · Komunisti měli pravdu. Masy se neměly rozutěct. Tím spíš, když všechny chicagské závody ohlásily na zítřek generální stávkou.

PRVNÍ · To jsme se tedy nedověděli.

DRUHÝ · To je zlé. Část kurýrů asi selhala. Mnozí by byli po téhle zprávě zůstali. I přes násilnost policie.

Johanka bloudí sem a tam a slyší hlasy.

HLASY · Žádnou omluvu nemá, kdo nepříjde. Kámen neomluví toho, kdo se zřítíl. Ať nás ani ten, kdo přijde, neobtěžuje vyprávěním o svých obtížích, nýbrž ať mlčky dorazí k cíli a odevzdá to, co mu bylo svěřeno.

Johanka se zastavila a běží teď jiným směrem.

HLASY *Johanka se zastaví* · Dali jsme ti úkol.

Naše situace byla naléhavá.

Nevěděli jsme, kdo jsi, mohlas náš úkol provést a mohlas nás také zradit.

Provedlas jej?

Johanka běží dál, ale zastaví ji nové hlasy.

HLASY · Kdo čeká, ten se dočká!

Rozhlížejíc se, jak se zachránit před hlasy, slyší nyní Johanka hlasy ze všech stran.

HLASY · Sít, jež má jedno oko

protržené, už nepomůže:

ryby proplují tímto místem, jako by síť nebylo.

Náhle jsou zbytečná

všecka oka.

HLAS LUCKERNIDDLOVÉ ·

Zaručila jsem se za tebe.

Ale dopis, jenž obsahoval pravdu, jsi neodevzdala.

JOHANKA *padne na kolena* · Ó pravdo, jasné

světlo! Zastřené vánici

za nepohody!

Napříště už tě nebude vidět! Ó, jak prudké jsou sněhové vichřice!

Ó slabosti těla! Hlade, cos nechal na živu?

Co přetrvá tě, noční mraze?

Musím se vrátit!

Utíká nazpět.

■

10.

Pierpont Mauler se ponižuje a je povýšen.

U Černých Slamáků

MARTA *k jinému Černému Slamákovi* · Před třemi dny sem přišel posel od masného krále Pierponta Maulera se zprávou, že

Pierpont Mauler se nám chce zaručit za činži a že chce s námi podniknout velkou akci ve prospěch chudých.

MULBERRY · Je sobota večer, pane Snyder. Prosim vás, abyste zaplatil činži, velice nízkou ostatně, nebo vyklidil mé místnosti.

SNYDER · Pane Mulberry, čekáme právě na pana Pierponta Maulera, který nám přislíbil podporu.

MULBERRY · Milý Dicku, milý Alberte, vynechte ten jejich nábytek na ulici.

Dva muži začnou vynášet nábytek na ulici.

ČERNÍ SLAMÁCI ·

Ach, odnášejí lavici kajicníků!

Již chtivou rukou ohrožují

harmonium a řečnický pult.

Ó hlasitěji volejme:

Kéž přijde bohatý pan Mauler se svými penězi

a zachrání nás!

SNYDER · Již sedm dní na rezavějících jatkách

stojí masy, konečně odstraněny od práce.

Osvoboženy od přístřeší stojí

zas pod clonou deště a sněhu.

Nad sebou zenit neznámého předurčení.

Ach, milý pane Mulberry, teď teplou polévku

a trochu hudby — a už je máme. V mé hlavě

je království boží se vším všudy hotové.

Kapelu po ruce a pořádnou polévku, ale s opravdovým omastkem, a Pánbůh má

po starosti

a také celý ten bolševismus

má dohráno.

ČERNÍ SLAMÁCI ·

Hráze víry jsou prolomeny

v našem městě Chicagu

a bahnitá záplava materialismu

hroživě naráží na poslední dům.

Hle, už se kymácí, hle, už se potápí!
Vydržte však, bohatý Mauler přijde!
Už se blíží se všemi svými penězi!
JEDEN Z ČERNÝCH SLAMÁKŮ · Kam
teď máme umístit publikum, majore?
Přicházejí tři chudí, jeden z nich je Mauler.
SNYDER *se na ně rozkřikne* · Jen polívku to
chce. Polívka není! Tady se dává jen slo-
vo Páně! Jak to uslyší, hned budou pryč.
MAULER · Jsou zde tři lidé. Jdou ke svému
Pánubohu.
SNYDER · Sedněte si tamhle a zachovejte
klid.
Tři přichází si sednou.
MUŽ *uchází* · Je tady Pierpont Mauler?
SNYDER · Není, ale čekáme na něho.
MUŽ · Továrníci s ním chtějí mluvit a dobytka-
ři po něm volají.
Odejde.
MAULER *vpředu* · Jakýsi Mauler se tu hledá.
Znal jsem ho: hlupák. A teď hledají
v nebi a v pekle, nahoře i dole toho
Maulera,
jenž po celý svůj život hloupější byl
než ožralý špinavý pobuda.
Vstane a jde k Černým Slamákům.
Znal jsem jednoho, a toho prosili
o sto dolarů. V kapse měl deset miliónů.
Přišel a nedal těch sto dolarů, nýbrž
těch deset miliónů zahodil
a dal sám sebe.
*Uchopí dva z Černých Slamáků a poklekne
s nimi na lavici kajčotků.*
Chci se vyznat.
Prátelé, neklečel zde nikdo,
kdo tak nízký byl jak já.
ČERNÍ SLAMÁCI · Neztrácejte naději!
Nebuďte malověrný!
Určitě přijde, blíží se už
se všemi svými penězi.
JEDEN Z ČERNÝCH SLAMÁKŮ ·
Už je tady?

MAULER · Prosim vás, hymnus! Neboť je mi
u srdce lehko a zároveň i těžko.
DVA HUDEBNÍCI · Jeden kousek, ale víc
ne.
*Zanotují hymnus. Černí Slamáci nepřítomně
zpívají, dvajíce se neustále ke dveřím.*
SNYDER *nad účetními knihami* ·
Co tu počítám, nepovím.
Klid!
Přineste mi domácí knihu a nezaplacené
účty, došli jsme tak daleko.
MAULER · Obviňuji se z vykořisťování,
ze zneužití násilí, z vyvlastňování všech
ve jménu vlastnictví. Sedm dnů
držel jsem město Chicago za chřtán,
až zdechlo.
JEDEN Z ČERNÝCH SLAMÁKŮ ·
To je Mauler!
MAULER · Ale zároveň uvádím, že sedmého
dne
jsem všechno od sebe odvrhl, takže tu nyní
stojím bez majetku.
Nikoli nevinný, ale kající se.
SNYDER · Ty jsi Mauler?
MAULER · Ano. Lítostí rozdrásán.
SNYDER *hlasitě vzkřikne* · A bez peněz? K Čer-
ným Slamákům: Sbalte si své krámy, za-
stavuji tímto všechny platby.
HUDEBNÍCI · Jestliže to je člověk, od něhož
jste pro nás čekali ty peníze,
tak můžem odtáhnout. — Dobrý večer.
Odejdou.
CHÓR ČERNÝCH SLAMÁKŮ *za od-
cházejícími hudebníky* ·
My čekali jsme v modlitbách
na bohatého Maulera, leč vešel
k nám člověk obrácený.
Své srdce
nám nesl vstříc, své peníze však ne.
Proto je naše srdce dojata,
ale naše tváře jsou protáhlé.
Černí Slamáci zpívají páte přes deváté své

*poslední hymny, sedíce na posledních židličkách
a lavicích.*
U vod Michiganského jezera
sedíme s plácem.
Sundejte průpovědi se zdí,
zabalte zpěvníky do praporu, jenž
nezvítězil,
neboť už nemůžeme zaplatit účty
a proti nám táhnou sněhové bouře
přituhující zimy.
Pak ještě zpívají: „Vzhůru teď do boje“.
*Mauler nahlíží jednomu Černému Slamákovi
přes rameno a zpívá s sebou.*
SNYDER ·
Ticho. Teď ven, všichni ven,
k Maulerovi: a hlavně vy!
Kde je těch čtyřicet měsíčních nájmů
od těch hříšníků,
které Johanka vyhnala? Toho sem zato
přihнала! Johanko,
dej mi mých čtyřicet činží!
MAULER · Vidím, že chtěli jste si vystavět
svůj dům v mém stínu. Pro vás člověk
je to, co pomáhá, tak byl i mně
člověk jen kořistí. I kdyby
však člověk byl jen ten, jemuž se pomáhá,
nebylo by to jiné. Pak je vám třeba
tonoucích.
Vaším obchodem by pak bylo
být stéblem slámy. Tak vše zůstává
ve velkém koloběhu zboží stejně jako
hvězd.
Mnohý by zhořkl, Snyder, po takové
lekcí.
Já vidím však, že takový, jak jsem,
se pro vás nehodím.
*Mauler chce odejít, u dveří mu přicházejí
v ústrety masní králové, všichni bledí jak stěna.*
TOVÁRNÍCI · Vznesený Maulere, ach odpusť
nám
že rušíme tě v rozvichření citů,
jež plodí tvoje gigantická hlava.

Jsme v koncích. Kolem nás je chaos,
nad námi zenit neznámého mínění.
Co s námi zamýšlís? A kam
tě povedou teď tvoje kroky?
Jsme přece oběti tvých záhlavců.
*Ve velkém pozdvižení vejdou dobytkaři, jsou
rovněž bledí jak stěna.*
DOBYTKÁŘI · Prokletý Maulere, tak sem
jsi zalez?
Zaplat nám, místo aby ses tu kál.
Chcem peníze, ne duši! Kdybys nebyl
naruby obrátil nám kapsy,
nemusil by ses k Bohu obracet!
Zaplat nám za dobytek!
GRAHAM *předstoupí* · Maulere, dovol,
abychom ti krátce
teď osvětlili průběh bitvy, která
po sedmihodinovém klání dnes
nás všechny do propasti uvrhla.
MAULER · Ó věčné vraždění! Dnes nejiné
než před dávnými věky, kdy si lidé
železem roztloukali hlavy!
GRAHAM · Vzpomeň si, Maulere, že žádals
po nás
ve smyslu smlouvy konzervy,
i musili jsme nakupovat maso,
a tos měl ty, tak tedy od tebe.
Když v poledne jsi odešel, tu stiskl Slift
nám hrdla ještě víc a tvrdým tónem
hnal ceny stále výš, až dosáhla
pětadevadesáti. V této chvíli
Národní banka řekla: Dost. Ta dobrá
stařena,
zodpovědná a bučící, hodila teď na trh
kanadské jalovice. Trh rozvrácen a ceny
třaslavé.
Ale ten nepřítčný Slift, sotva zpozorovav
ty volky zdaleka, vzal je za pětadevadesát
jako ožralý, jenž vychlastal už moře
a neustále žízniv chtivě líže
jedinou kapku. Vyděšenou stařenu
podepřít ovšem přišel ten i onen,

Loew a Levi, Wallox a Brigham, ti
nejrenomovanější,
a do zástavy dali vše, co měli, i poslední
pryž,
jen aby ve třech dnech
byl z Argentiny a Kanady opatřen
poslední dobytek – i nezrozený slíbili,
že bezohledně podchytí, i vše, co skotu,
telatům, prasatům se jenom podobá!
Slift řve: „Ne za tři dny!
Dnes! Dnes!“ a žene cenu výš. A bankovní
domy
zalily slzami se vrhly v konečný boj.
Musely dodávat a tudíž i kupovat.
Levi sám uhodil jednoho ze Sliftových
makléřů
vzlykavě do prsou. Brigham rval si vous,
volaje: Šestadevadesát! Kdyby v tuto
chvíli
tam náhodou byl vnikl slon, tak byl by
zamáčknut prostě jako malina.
Ba i tužky, jaty zoufalstvím, zakusovaly
se němě do sebe, jak v dávných časech
orové
se pod rytíři hryzli do slabin.
V ten den bylo slyšet, jak skřípají zuby
i volontéři, známí nedostatkem zájmu
o vše.
A stále ještě jsme kupovali, neboť jsme
musili.
Vtom pravil Slift: Sto! A špendlík
by bylo slyšet spadnout, takové bylo ticho.
A stejně tiše se hroutily i banky,
podobny rozšlápnutým houbám, kdysi
mocné a pevné,
jak dech teď zastavující své platby. Tiše
pravil
Levi, ten stařec, a všichni naslouchali:
„Teď
se sami držte továren, my nemůžeme
smlouvat už dostát.“ I položili
továrník za továrníkem

mrzutě své závody, nepracující, neuži-
tečné,
vám k nohám, tobě a Sliftovi, a stáhli se
dozadu
a sensálové a zástupci sklápili své složky.
A v této chvíli lkajíc, jak osvobozeno,
když smlouvy si už nežádaly koupě,
maso se propadalo do bezedna.
Cenám totiž
od kursu ke kursu bylo dáno padat,
jak voda od útesu k útesu je vrhána
hluboko do nekonečna. U třiceti se teprv
zastavily.
A tak se, Maulere, tvá smlouva stala
bezceňnou.
Místo abys nás držel za chřtán, uškrtils
nás.
Za hrdlo držet mrtvého – co s tím?
MAULER · Tak, Slifte, za mně vedls boj,
který jsem svěřil ti?
SLIFT · Tak utrhni mi hlavu.
MAULER · Co s hlavou?
Dej sem klobouk, stál pět centů!
Kam s tím vším dobytkem,
jež nikdo koupit nemusí?
DOBYTKÁŘI · Bez všeho rozčilování
prosíme, abyste nám řekl,
zda, kdy a čím
hodláte zaplatit koupený,
ale nezaplacený dobytek.
MAULER · Hned. Tímto kloboukem a touto
botou.
Za deset miliónů máte klobouk,
jeden bot za pět. Druhý ještě potřebuji.
Jste spokojeni?
DOBYTKÁŘI · Ach, když jsme před měsícem
za provaz vedli svižné
telátko a čistého volka
řádně vykrmené na nádraží v dálném
Missouri,
rodina za námi volala,
i když se vlaky už rozjížděly,

hlasem, jenž prací ochraptěl, za námi
ještě volala:

Peníze nepropijte, hoši, a doufejme,
že ceny dobytka stoupnou!

Co nyní dělat? Jak
se navrátíme? Co
jim řekneme,
ukazující prázdné provazy
a prázdné kapsy?

Jak můžem, Maulere, jet takto domů?

MUŽ, KTERÝ TU UŽ BYL *vejde* · Je tady
Mauler? Nesu pro něho dopis z New
Yorku.

MAULER · Býval jsem Maulerem, jenž dostá-
val takovéto dopisy. *Otevře jej, čte jej stra-
nou.* „Nedávno jsme Ti psali, milý Pier-
ponte, abys nakupoval maso. Dnes na-
proti tomu Ti radíme uzavřít s dobytkaři
dohodu o omezení počtu dobytka, aby se
cena opět zotavila. Pro tento případ jsme
Ti rádi k dispozici. Zítřka další, milý Pier-
ponte. Tvoji přátelé v New Yorku.“ Ne,
ne, to nejde.

GRAHAM · Co nejde?

MAULER · Mám v New Yorku přátele a ti
by prý věděli o východisku. Mně se
schůdné nezdá. Posuďte sami.

Dá jim dopis.

Vše nyní zcela jiné
se zdá. Dál nežeňte se, přátelé.

Jméni je ztraceno, je pryč, tak pochopte.
Leč proto ne, že pozemskými statky
už nejsme požeňnani – to je úděl
mnohých –

ale že chybí nám všem smysl pro
duchovno.

Proto jsme chudí!

MEYERS · Kdo jsou to, ti přátelé z New
Yorku?

MAULER · Horgan a Blackwell. Sell...

GRAHAM · Vždyť to je Wall Street!

Přítomnými proběhne vlna šepotu.

MAULER · Niterný člověk, jenž v nás tolik
potlačován...

TOVÁRNÍCI A DOBYTKÁŘI ·

Vznešený Maulere, rač sestoupiti
se svých tak přenáročných meditací
sem dolů k nám! Pomni, jaký chaos,
by všechno zaplavil, a vezmi,
že tolik ždán jsi,
na sebe zas jho zodpovědnosti!

MAULER · Nerad bych, nerad.

A rozhodně ne sám. Ještě mám v uchu
reptání lidí na jatkách a pak
ten rachot kulometů. To šlo by jenom
pod velkorysou patronací, takže
by každý chápal, že to slouží
jen veřejnému blahu. Tak pojato,
by to snad šlo.

K Snyderovi:

Je mnoho takovýchhle krámů s biblemi?

SNYDER · Ano.

MAULER · A jak si stojí?

SNYDER · Špatně.

MAULER · Stojí si špatně, ale je jich mnoho.

Kdybychom vám, Černým Slamákům,
vaši věc velkoryse nafoukli, takže byste
měli

polévky, hudbu, vhodné průpovědi
z bible a v nejzazších případech
i přístřeší, byli byste svolni mluvit všude
v náš prospěch? Že jsme dobří? Že chce-
me jen dobro v špatných časech? Neboť
jen nejzazšími opatřeními, jež mohou se
zdát tvrdá,

protože některých se dotýkají, ba dosti
mnohých,

zkrátka většiny, téměř všech,
teď zachráněn být může tento systém
koupě a prodeje, jenž je nám zkrátka dán
a jenž má i své stinné stránky.

SNYDER · Tak, téměř všech. To chápu. Byli
bychom svolni.

MAULER *k továrníkům* · Vaše továrny spojím

v jediný trust a převezmu
polovinu podílů.

TOVÁRNÍCI · Moudrá to hlava!

MAULER *k dobytčákům* · Přátelé, slyšte!
Dobytkáři si šeptají.

Svízel, jež tížila nás, mizí už.
Bída a hlad, výtržnost, násilí
z jediné plynou příčiny, a to
z přemíry masa. Masný trh
je v tomto roce přecpán a tak klesly
ceny až v nic. Nu, abychom jej udrželi,
rozhodli jsme se, my továrníci
a dobytkáři,

omezit tento nezřízený chov.

Tak přijde na trh méně dobytka
a z toho, co tu je, se nadbytečné vyřadí.
Třetina dobytka se tedy spálí.

VŠICHNI · Jak prosté řešení!

SNYDER *se hlásí o slovo* · Nešlo by tento mnohý
dobytek,

když je tak bezcenný, že lze jej spálit,
těm mnohým, co tam venku stojí a jimž
jistě

by přišel vhod, prostě darovat?

MAULER *se usměje* · Milý pane Snydere,
bohužel

jsste jádro věci nepochopil. Ti mnozí, kteří
tam venku stojí: to jsou zákazníci!

K ostatním.

Člověk by nevěřil.

Všichni se dlouho usmívají.

Ač nízcí zdají se a přebyteční,
ba někdy na obtíž, přes bystrý pohled
hned rozpozná, že to jsou zákazníci!

Nicméně přemnozí to nepochopí. Přesto
je nutné

třetinu dělnictva hned propustit,
neboť i práce ucála nám trh a musí
být omezena.

VŠICHNI · Jediné východisko!

MAULER · A také snížit mzdy!

VŠICHNI · Hle, Kolumbovo vejce!

MAULER · V temné době krvavých zmatků,
odlidštěného lidství,
kdy ve městech nechtěly přestat nepokoje
(neboť opět je Chicago vzrušeno zprávami
o hrozící generální stávce),

to vše se děje, aby
surová síla krátkozrakého lidu
si nerozabila vlastní nástroje, nerozdupala
vlastní koš s chlebem,
nýbrž aby se navrátil klid a mír. Proto
chceme

vám, Černým Slamákům, umožnit
bohatými peněžními dary
vaše dílo, prospívající pořádku.
Musili by ovšem mezi vámi opět být
takoví jak ta Johanka, jež pouhým
vzhledem

už vzbuzuje důvěru.

MAKLÉŘ *se vřítí dovnitř* · Radostná zpráva!
Potlačena je hrozící generální stávka. Do
kázní jsou uvrženi zločinci, kteří své-
volně narušovali klid a pořádek.

SLIFT · Pánové, tak si všichni oddychněte,
mrtvý bod překonán, trh opět vzkvete.
Obtížný čin je ještě jednou vykonán
a svět poběží, jak se líbí nám.
Varhany.

MAULER · Otevřte nyní vrata
utráceným a zkrúšeným a naplňte hrnce
polévkou.

Spustte i hudbu a my sami první
usednem do lavic kajcníků
a duši obrátíme k Bohu.

SNYDER · Dokořán dveře!

Dveře se široce rozevrou.

ČERNÍ SLAMÁCI *zpívají, hledíce ke dveřím* ·

Sítě roztáhnout! Už se k nám valí!

Právě opouštějí svůj poslední kout!

Bůh na ně žene mráz

a potom deště zas!

Proto se k nám valí! Sítě roztáhnout!

Vítejte! Vítejte zblízka i zdáli!
Vítejte dole u nás!

Sem závora! At nemohou ven!

K nám dolů sestupují seshora!

Když žádnou práci nemají,

když slepi jsou a kulhají,

nám neuniknou: sem závora!

Vítejte! Vítejte zblízka i zdáli!

Vítejte dole u nás!

At žena či chlap, vše posbírejte!

Klobouk, hlavu, provaz, botu, nohu,
svrab!

Klobouk mu vítr smet,

jde se sem vybrečet!

Sem s tím, co sem pluje, at žena či chlap!

Vítejte! Vítejte zblízka i zdáli!

Vítejte dole u nás!

Zde jsme my! A půjdete k nám dolů!

Jako zvěř jsou hnáni k nám sem
z chudoby a tmy!

Hle, oni musí sem dolů!

Hle, oni přijdou sem dolů!

Dole není uniknutí: tam jsme my!

Vítejte! Vítejte zblízka i zdáli!

Vítejte dole u nás!

■

11.

Jatky. Končina před skladem
Grahamových závodů

*Dvory jsou téměř prázdné. Kolem jdou už jen ojedinelé
skupiny dělníků.*

JOHANKA *přichází a ptá se* · Šli tudy tři lidi
a ptali se po nějakém dopise?

*Křik ze zadu, šli se dopředu. Pak přichází pod
vojenskou eskortou pět mužů: dva muži z ústředí
a tři z elektrárny. Jeden z ústředí se náhle
zastaví a mluví s vojáky.*

MUŽ · Tak abyste věděli, když nás teď vedete
do káznice: to, co jsme udělali, udělali
jsme proto, protože jdeme s vámi.

VOJÁK · Když jdeš s námi, tak jdi dál.

MUŽ · Počkejte chvíli!

VOJÁK · Dostal jsi strach?

MUŽ · Ano, strach mám taky, ale proto ne-
mluvím. Chci jen, abyste se na chvíli
zastavili, abych vám mohl říct, proč jste
nás zatkli, protože to nevíte.

VOJÁCI *se smějí* · Dobrá, tak nám pověz, proč
jsme vás zatkli.

MUŽ · Sami nic nemáte a pomáháte majetným,
protože ještě nevidíte možnost, jak po-
máhat nemajetným.

VOJÁK · Tak, a teď jdem dál.

MUŽ · Stát! Věta ještě není u konce: ale pra-
cující v tomto městě už nezaměstnaným
pomáhají. Ta možnost se tedy blíží. Sta-
rejte se o to.

VOJÁK · Ty asi chceš, abychom tě pustili?

MUŽ · Copaks mi nerozuměl? Máte jen vědět,
že i pro vás brzy bude čas.

VOJÁCI · Můžem teď jít dál?

MUŽ · Ano, teď můžem jít dál.

*Jdou dál. Johanka se zastaví a dívá se za
zatčenými. Vtom slyší, jak vedle ní mluví dva
lidi.*

PRVNÍ · Co je to za lidi?

DRUHÝ · Žádný z těchto lidí

se nestaral pouze o sebe.

Aby cizím lidem opatřili chleba,
běhali bez oddechu.

PRVNÍ · Proč bez oddechu?

DRUHÝ · Nespravedlivý jde veřejně po ulici,
ale spravedlivý se skrývá.

PRVNÍ · Co se s nimi stane?

DRUHÝ · Ačkoli pracují

za nicotnou mzdu a jsou mnohým
prospěšní,

žádný z nich se nedožije svých let,
pojídaje chleba, v sytosti umíraje
a se ctí pohřben, nýbrž všichni

předčasně skončí a budou
ubiti a rozdupáni a v hanbě zakopáni.

PRVNÍ · Proč o nich není nikdy slyšet?

DRUHÝ · Když v novinách čteš, že bylo
zastřeleno

nebo uvrženo do káznice několik zločinců,
pak to jsou tihleťi.

PRVNÍ · Bude tomu tak věčně?

DRUHÝ · Ne.

Když se Johanka otočí, osloví ji novináři.

NOVINÁŘI · Není tohle naše milá paní z ja-
tek? Haló, vy! Ta věc se zhatila! Gene-
rální stávce je odtroubeno. Jatky se zase
otevrou, ale jen pro dvě třetiny osazen-
stva a za dvoutřetinovou mzdu. Ale maso
se zdraží.

JOHANKA · Dělníci s tím souhlasí?

NOVINÁŘI · Jistě. Jenom část jich se dozvě-
děla, že se chystala generální stávka a tu
část policie zahнала.

Johanka se skáct.

■

12.

Před skladem
Grahamových závodů.

Skupina dělníků s lucernami.

DĚLNÍCI · Tadyhle by měla ležet. Odtamtud
přišla a tady volala na naše, že městské
podniky chtějí stávkovat. V té sněhové
vánici si asi nevěšila vojáků. Jeden ji
srazil pažbou. Jednu chvíli jsem ji viděl
docela zřetelně. Tady leží! Takových by

mělo být víc. Ne, to ona není. Byla to
stará dělnice. Tahleta k nám nepatří.
Nechte ji ležet. Až přijdou vojáci, tak ji
pak odnesou.

■

13.

Smrt a kanonisace
svaté Johanky z jatek

*Dům Černých Slamáků je nyní bohatě vybavený. V ma-
lebných skupinách stojí Černí Slamáci s novými pra-
pory, továrníci, dobytčíři a překupníci.*

SNYDER · Tak se dílo podařilo,
zdolán nejvyšší je cíl,
do nějž nejnižší se vlilo:
Bůh se opět uchytil!
Nahore i dole, všude,
víte teď, co máte v nás.

Všecko v pořádku teď bude,
klaplo to — a v pravý čas!
*Vstoupí houf chudáků, v jejich čele Johanka,
podpírána dvěma policisty.*

POLICISTÉ · Zde je jedna bez přístřeší,
sebrali jsme ji na jatkách,
nemocnou, zmoženou hlady.
Její poslední trvalé bydliště
prý bylo tady.

JOHANKA *drží nad hlavou dopis, jako by jej
ještě chtěla odevzdat.*

Ten, jenž zahynul,
už ode mne nevezme dopis.
Službičku dobré věci — jedinou,
o níž jsem za celý svůj život byla
požádána! —
jsem nevykonala.

*Zatím co chudáci usedají na lavice, aby přijali
polévku, radí se Slíft s továrníky a Snyderem.*

SLIFT · To je naše Johanka. Přichází jak na

zavolanou. Uděláme z ní velkou záleži-
tost. Svou lidumilnou činností na jatkách,
svými přímluvami za chudé — a rovněž
svými řečmi proti nám — pomohla nám
překonat svízelné týdny. Ať je naší svatou
Johankou z jatek. Nafoukneme ji jako
světici a neodepřeme jí maximální proje-
vy úcty. Naopak, právě to, že bude uka-
zována u nás, bude důkazem toho, že
lidskost u nás zaujímá vysoké místo.

MAULER · Mezi námi vždy má místo,
co je v duši dětsky čisto,
její krásný jasný hlas
ať proklíná mezi námi
všechno špatné bez ustání
a ať mluví místo nás.

SNYDER · Pozvedni se, Johanko z jatek,
orodovnice chudých,
utěšitelko nejhlubších hlubin!

JOHANKA · Jaký to vítr v hlubinách? Sněhu,
jaký to
zamlčuješ křik?

Jezte polévku, vy tam!
Nevlijte poslední teplo, vy, co už nejste
ani kořistí! Jezte polévku!
Kéž bych byla žila
klidně jak dobytek,
ale odevzdala dopis, jenž mi byl svěřen!

ČERNÍ SLAMÁCI *jdou k Johance.*

Ach, jak zmatený to hlas
té, jež tmou se k světlu drala!
Špatně jsi přec nejednala!
Lidsky jenom chybilas!

JOHANKA *zatím co ji dívky opět oblékají do uni-
formy Černých Slamáků.*

Je slyšet, jak opět začínají hučet závody.
Opět je zmeškána
jedna příležitost,
jak změnit chod věcí.
Svět opět obíhá
po staré dráze.
Když bylo možné jej změnit,

nepřišla jsem; když bylo nutné,
abych já, nepatrný člověk, pomohla,
selhala jsem.

MAULER · Ach, je těžko spočinouti!

Člověk na své hrdé pouti
nesnáší ten bédný svět!
Jda z všedních starostí,
v nichž není radosti,
v nepoznaný směr,
v nekonečno sfér,
nad cíl musí vylézt.

JOHANKA · Mluvila jsem na všech tržištích
a snů bylo nescíselně, ale
poškozeným byla jsem na škodu,
prospěšná byla jsem škůdcům.

ČERNÍ SLAMÁCI ·

Ach, je všecka práce nakonec
bezduchá a zmetkovitá,
když duch bez hmoty jen lítá!

TOVÁRNÍCI · Nádherná je ovšem věc,
když duch a obchod v manželství se
splítá!

JOHANKA · Jedné věci jsem se naučila a vím
to za vás

i v hodině umírání:

Říkáte, že něco je ve vás
a neprojeví se? Co vlastně víte, věduce,
že něco je bez důsledků!

Já například jsem neudělala nic.

Neboť nic se považuje za dobré, ať to
vypadá jakkoli,

a ne to, co opravdu pomáhá. A nic platí
jako čestné spíše než to,

co definitivně tento svět mění,
jenž změněn být potřebuje.

Přišla jsem utlačovatelům jak na
zavolanou!

Ó dobroto bez důsledků! Smýšlení nikým
nepozorované!

Nic jsem nezměnila.

Rychle a beze strachu mizejíc z tohoto
světa,

pravím vám:

Starejte se o to, abyste,
opouštějce svět,
nebyli jen dobří, nýbrž opouštějte
dobrý svět!

GRAHAM · Je nutno se postarat o to, aby se
její řeči propustily, jen když jsou rozum-
né. Nesmíme zapomenout, že byla na
jatkách.

JOHANKA · Neboť mezi tím, co je nahoře,
a tím, co je dole,
je propast hlubší nežli mezi Himalajemi
a mořem

a dole se nedovědí
o tom, co se děje nahoře,
a nahoře o tom, co se děje dole.
A nahoře a dole se hovoří dvěma

odlišnými jazyky
a jsou tam dvě odlišné míry
a co má lidskou tvář,
už se tam navzájem nezná.

ŘEZNÍCI A DOBYTKÁŘI *velice nahlas,*
takže Johanku překřičt.

Vše musí mít řádný dům;
od střeby až k základům.
Proto dej všem místům vale,
na něž nepatříš.

Neustále
dělej, co je přiměřené,
neboť kdo se zapomene,
ruší naši harmonickou říš.

Spodní dole na místě je jistě,
správný nahoře je na svém místě.
Běda tomu, kdo sem svolá
živly z hlubin, živly zdola,
ten lid,

bez něhož nelze se obejít
a jenž to ví
a proto je dychtivý!

JOHANKA · Ti ale, co jsou dole, jsou tam
drženi proto,
aby ti, co jsou nahoře, zůstali nahoře.

A nízkost těch vrchních je nezměrná,
a i kdyby se polepšili, přece
by to nic nepomohlo, neboť nemá obdoby
systém, který vymysleli:
vykořisťování a neřádstvo, zvířecí
a tudíž

nepochopitelné.
ČERNÍ SLAMÁCI *k Johance* ·
Musíš mlčet! Mluvit ne!

ŘEZNÍCI · Kdo se volně vzduchem vznáší,
přec se nijak nepovznáš,
stoupat značí: na jiné.
A když někdo vzhůru hmátne,
dolů klesá v téže chvíli.

MAULER · Při činu tě poranili!
ČERNÍ SLAMÁCI ·
Nohy v krvi, k boží chvále.

ŘEZNÍCI · Boty sundat, to je špatné.
Je jich třeba. Ještě mnohokrát
ČERNÍ SLAMÁCI · musíš ukazovat vzhůru.

Při tom vždy se musíš kát!
ŘEZNÍCI · Dělej vše!
ČERNÍ SLAMÁCI · Ať neustále

každý člověk ví, že
je divák a nic víc
ať sebou zhrdá z plných plic,
ať svědomí ho hryže!

Mějte vždy na mysli,
když kupujete zboží
— zvláště jen tak na oko —,
že existuje slovo Boží,
nádherné, měnlivé, vysoko!

Nezapomeňte na ně!
Jste závislí
od slova Páně!

JOHANKA · Proto těm, co dole říkají, že
existuje Bůh,
a třeba neviditelný a třeba jim i pomáhal,
těm patří tak dlouho mlátit hlavou
o dlažbu,

až zdechnou.
SLIFT · Poslouchejte, musíte něco říkat, mu-

síte tomu děvčeti skákat do řeči. Musíte
mluvit, to je jedno co, ale nahlas!

SNYDER · Johanka Darková, pětadvacetiletá,
onemocnělá na chicagských jatkách zápa-
lem plic, ve službě boží, bojovnice i obět!

JOHANKA · A také těm, co říkají, že se
mohou pozvednout v duchu
a zůstat přitom po krk v bahně, také těm
patří

mlátit hlavou o dlažbu. Protože
kde panuje násilí, tam pomůže jen násilí
a kde jsou lidé, tam pomohou jen lidé.

VŠICHNI *zpívají první sloku chorálu, aby už
nebylo slyšet Johankiny řeči* ·

Bohatství dej vždy bohatému! Hosana!
Počestnost přidej k němu! Hosana!
Dávej tomu, kdo nemá hlad! Hosana!

Dej mu město, dej mu stát! Hosana!
Dej metál všemu vítěznému! Hosana!
Během těchto deklamací začínají amplióny
rozhlášovat hrůzné zprávy:

„Pád libry! Anglická banka po prvé za tři sta
let uzavřena!“

a
„Osm miliónů nezaměstnaných ve Spojených
státech!“

a
„Pětiletka se daří!“

a
„V Brazílii se sype do moře roční sklizeň
kávy!“

a
„Šest miliónů nezaměstnaných v Německu!“

a
„Tři tisíce bankovních domů ve Spojených stá-
tech je bankrot!“

a
„V Německu zavtrá stát burzy a banky.“

a
„Bitva mezi policií a nezaměstnanými před
továrnou Henry Forda v Detroitu!“

a
„Sírkařský trust, největší z evropských trustů,
bankrot!“

a
„Pětiletka za čtyři roky!“
Ti, kteří právě nedeklamují, vyměňují si pod
dojemem těchto hrůzných zpráv divoké nadávky.

Například: „Všiváci řezníci, kdybyste nebyli
poráželi tolik prasat!“ a „Dobytkáři bídní,
kdybyste byli chovali víc dobytek!“ a „Vy
štilní hrabivci, měli jste zaměstnávat víc lidí

a pořádně platit! Copak takhle můžeme vaše
maso žrát?“ a „Meziobchod zdražuje maso!“
a „Šmelináci s obilím zdražují dobytek!“
a „Dopravné na železnicích nás rdouští!“ a
„Bankovní úroky nás ruiniují!“ a „Kdo může
platit takové nájemné za chlévy a obilní síla?“
a „Proč nezačnete s propouštěním?“ a „My
už jsme přece propouštěli, ale vy nepropouštěte!“
a „Jen vy na tom máte vinu!“ a „Nebude to
lepší, dokud nebudete viset!“ a „Ty už dávno
patříš za mříž!“ a „Jak to, že ty ještě chodíš
na svobodě?“

VŠICHNI *zpívají druhou a třetí sloku chorálu.*
Johanku už není slyšet ·

S bohatým měj vždy slitování! Hosana!
Přijmi ho bez váhání! Hosana!
Všecku svou přízeň dej, hosana!
vždy tomu, komu je hej, hosana!

Měj se sytým vždy slitování! Hosana!
Je vidět, že Johanka přestala mluvit.
Štědrýma rukama, ó, pomoz, hosana!
své třídě, jež pomáhá ti, hosana!

Nenávist rozdupej, hosana!
Se smějícím se směj, hosana!
Ať zločiny se v dobro zvrátí, hosana!

Během této sloky se dívky pokoušely vltit do
Johanky talíř polévky. Dvakrát talíř odmítla.
Po třetí jej bere, vysoko pozvedne a vylije. Pak
se zhroutí a leží nyní v rukou dívek, smrtelně
zraněna, bez známky života. Přistoupí k ní
Snyder a Mauler.

MAULER · Dejte jí prapor!

Podají jí prapor. Prapor jí vypadne z rukou.

PAULUS SNYDER · Johanka Darková, pětadvacetiletá, zemřelá na jatkách na zápal plic, ve službě boží, bojovnice i obět.

MAULER · Ach, jak svato!

Nejsme hluší,
v hloubi hrudi
námi otrásá to!

A ta ryzí obětavost budí
v nás tu druhou lepší duši!

Všichni stojí dlouho v němém dojetí. Na tichý pokyn Snyderův spustí na ni všechny prapory, a ty jí úplně zahálí. Scéna je ozářena různým světlem.

ŘEZNÍCI A DOBYTKÁŘI ·

Od věčnosti v člověku je
jako cíl všech snů a tuh,
že vždy výše usiluje
jeho rozschatý duch.
K nebi vyletět by chtěl!
Hvězdy obepnout jak lasem!
Zatím co musí svým masem
viset dolů bohužel.

MAULER · Běda, vražena je do mě
ostrá dýka dvojakosti,
rozpor nijak ledajaký.
Táhne mě to — což je k zlosti —
k velkorysé nezištnosti,
k obchodu však taky
(podvědomě).

VŠICHNI · Člověče, dvě duše jsou
v hrudi tvé!

Nesnaž se žít s jedinou,
musíš mít vždy obě dvě.
Ať jsou v tobě v každé době sváry věčné!
Rozdvojen buď jedinečně!
Zachovej si podlost i vznešenost,
zachovej si bodrost i surovost,
zachovej si duše obě!

POZNÁMKY

K „SVATÉ JOHANCE Z JATEK“

Aby byl průběh děje jasnější, mohou se přes jeviště nebo hledištěm posílat kameloti, kteří vyvolávají titulky.

Strana 213, před: 2. Zhroucení velkých masných továren:

„Krvavý konkurenční boj mezi masnými králi!“

„Cena masa se násilně stlačuje!“

„Boj mezi dvěma masnými giganty Maulerem a Lennoxem!“

„Mauler nabízí kilo slaniny za deset centů!“

„Lennox za osm! Lennoxovy banky varují! Jak dlouho Lennox vydrží? Kdo zvítězí: Mauler nebo Lennox?“

Strana 217, po: Kam s námi?

„Katastrofa pro jateční dělnictvo!“

„Po Lennoxovi zavírá nyní i Mauler! Polovina všeho osazenstva chicagských jatek bez práce. Zima přede dveřmi!“

Strana 231, před 6: Chytání cvrčka:

„Pierpont Mauler se stal spekulantem!“

„Zavazuje se, že převezme produkci veškerých jatek!“

„Nevyjasněná situace dobytčářů, protože jatky stále ještě nekupují dobytek. Věřt, že cena dobytka ještě klesne!“

Strana 234, před 7: Vyhánění kramářů z chrámu:

„Podivné úkazy na dobytčím trhu!“

„Tajuplné skupování dobytka ze státu Illinois a Arkansas!“

„Ceny dobytka stoupají! Neklid mezi jatečními dělníky! Pět týdnů už jsou vysazeni z práce!“

„Masné továrny plánují podpurné akce! Dobročinné komitety v horečné činnosti!“

Strana 238, před 8: Řeč Pierponta Maulera o nepostradatelnosti....:

„Stále ještě žádná práce na jatkách!“

„Mezi masami narůstá bída! Drobní obchodníci už nemohou zaplatit nájemné za své krámy! Kdo tajně skupovává dobytek? Interview s Pier-

pontem Maulerem! Pierpont Mauler tajuplného překupníka nezná!“

„První sníh! Chicago pod sněhem!“

Strana 241, před 9: Johančina třetí cesta do hlubin:

„Vřava na dobytčí burze! Neslýchané stoupání cen dobytka!“

„Johanka Darková od Černých Slamáků prohlašuje, že neopustí jatky, dokud se nezačne pracovat!“

„Desetitisíce čekají na nádvořích v mrazu a metelici!“

Strana 242, před: TOVÁRNÍCI: Běda, celní zákon padl, a my....:

„Celní přehradu na jihu padly! Náhlá velká poptávka po exportním dobytku!“

„Celní přehradu zcela nečekaně padají!“

Strana 242, po: ...pokoušou psi!:

„Celní přehradu na jihu padly! Poptávka po exportním dobytku! Kam zmizel všechny dobytek? Ve státech Illinois a Arkansas se nesežene už ani jediný kus dobytka!“

Strana 244, před 9, e) Jinde u jatek:

„Tajuplným nákupcím je Pierpont Mauler!“

„Narůstající aktivita socialistů na jatkách!“

„Agitátoři využívají bídy propuštěných dělníků!“

„Dělníci městských velkopodniků připravují stávkou na znamení solidarity s propuštěnými! Hlas policejního ředitele: Potrvají-li rejdy na dobytčí burze, bude Chicago za čtyři hodiny zachváčeno anarchií!“

Strana 246, před 9, f) Dobytčí burza:

„Velká senzace na dobytčím trhu!“

„Obrovitý masný kartel Pierponta Maulera strhává masné továrny do záhuby!“

„Největší továrny před úpadkem! Tisíce majitelů akcií pozbývají svých úspor!“

Strana 246, po: ...a tak přece nemůžeme témuž Maulerovi zaplatit osmdesát za dobytek:

„Hrozí generální stávka! Proti rejdům na dobytčí burze! Chicago bude za čtyři hodiny bez světla a proudu! Má být Chicago zahubeno burzovními tygry?“

Strana 249, po: ...přenecháová ten dobytek jatcám, přestože stoupají ceny:

„Pierpont Mauler odprodává dobytek! Obrat na dobytčí burze!“

„Očekává se, že masné továrny budou zítra už opět pracovat!

Odbory odtrubují generální stávce!“

Strana 251, před 9, k) Pierpont Mauler překračuje hranici chudoby:

„Zvěsti, podle nichž Pierpont Mauler odprodal dobytek, jsou lživé! Ceny dobytka neustále stoupají!“

Strana 252, před 9, i) Liduprázdná končina u jatek:

„Poslední zprávy z dobytčí burzy! Chicagský masný obchod je bankrot!“

„Pierpont Mauler zašel do extrému a je sám bankrot! Továrny zůstanou navždy uzavřeny. Mnozí dělníci uvěřili, že se zítra bude pracovat, a opustili nádvoří továren! Podniky se neotevřou, ale generální stávka nebude!“

Strana 259, před 11. Jatky:

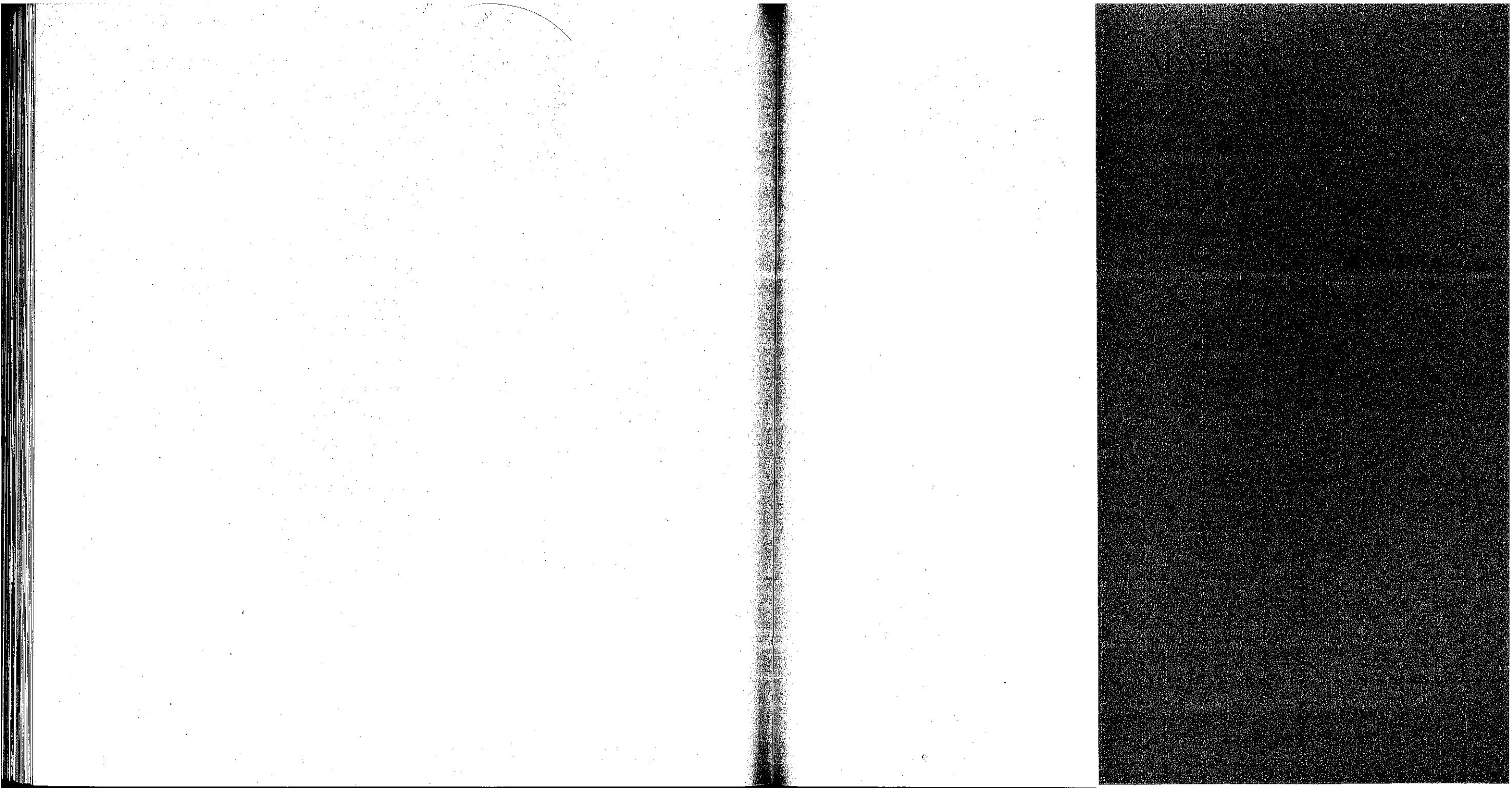
„Výsledek bojů:

Sloučení velkých masných továren!

Presidentem trustu je Pierpont Mauler!

Úspora pracovních sil, snížení stavu masa!

Práce opět začíná!“

1.

VLASOVOVÉ VŠECH ZEMÍ

Světnice Pelageje Vlasovové
v Tveru

PELAGEJA VLASOVOVÁ · Skoro se stydím dát synovi tuhle polívku. Ráda bych mu ji omastila, ale mám sotva půl lžičky omastku. Zrovna minulý týden mu při výplatě strhli za každou hodinu kopejku, a ať dělám co dělám, nemůžu vyjít. Já vím, že se potřebuje pořádně najíst, když musí tak dlouho a těžce pracovat. Je to bída, když nemůžu dát lepší polívku jedinému synovi; je mladý a ještě roste. Je docela jiný, než byl jeho otec. Leží pořád v knížkách, a nikdá mu moc nechutnalo. A poněvadž je polívka den ze dne horší, je syn den ze dne nespokojenější. *Nese synovi v misce polévku. Když se vrátí, vidí, jak syn — aniž vzhledne od knihy — sejme pokličku, přičichne k polévce a potom ji zase přiklopí a odstrčí.*

VLASOVOVÁ · Už mu polívka zase nevoní. Lepší mu ale uvařit nemůžu. Brzy přijde na to, že mu nejsem nic platná, že jsem jenom přítěž. Bydlím v jeho světnici, živím se a šatím z jeho peněz. A co mu za to dávám? Nakonec se ještě odstěhuje. Co můžu na tom změnit já, Pelageja Vlasovová, vdova po dělníkovi a matka dělníka? Zkousím to tak i onak. Šetřím jednou na dříví, jednou na šatech. Ale nemůžu prostě vyjít. Nevím kudy kam. *Syn Pavel Vlasov si nasadil čepici, uchopil misku s polévkou a odešel.*

SBOR

Revoluční dělníci zpívají Vlasovové:

Kartáčuj kabát,
kartáčuj ho znovu!

Až bude vykartáčovaný,
zbude z něho čistý cár.

Vař svědomitě,
nelituj námahy!
Když nejsou kopejky,
z polévky je jen voda.

Pracuj, pracuj víc,
šetři, hospodař lépe
a přesněji počítej!
Když nejsou kopejky,
je všechno marné.

At sebevic dřeš,
to nestačí, čekej,
že co dneska je zlé,
se i zhorší.
Už dál to tak nejde,
víš ale, kudy z toho?

Jako vrána, která své mládě
nasytit už nestačí
a bezmocná ve sněhovém vichru
už nevidí východisko a naříká,
tak i ty nevidíš východisko
a naříkáš.

At sebevic dřeš,
to nestačí, čekej,
že co dneska je zlé,
se i zhorší.
Už dál to tak nejde,
víš ale, kudy z toho?

Neplodná je vaše práce, byt neleníte
nahrazovat nenahraditelné,
dohánět nedohánitelné.
Když nejsou kopejky, nadarmo se moříte.
O masu, které vám v kuchyni schází,
se v kuchyni nerozhoduje.

Ať sebevíc dřeš,
to nestačí, čekej,
že co dneska je zlé,
se i zhorší.
Už dál to tak nejde,
víš ale, kudy z toho?

2.

PELAGEJA VLASOVOVÁ SI
DĚLÁ STAROSTI, KDYŽ VIDÍ
SYNA VE SPOLEČNOSTI
REVOLUČNÍCH DĚLNÍKŮ

Světnice Pelageje Vlasovové

*Tři dělníci a mladá dělnice přicházejí brzy zrána
s hektografem.*

ANTON RYBIN · Když ses před čtrnácti dny k nám dal, Pavle, nabídl jsi nám, že můžeme k tobě přijít, až budeme mít něco zvláštního na práci. A poněvadž jsme u tebe ještě nikdy nebyli, připadá nám to tady nejjistější.

PAVEL VLASOV · Co chcete dělat?

ANDREJ NACHODKA · Vytisknout letáky. Poslední snížení mezd dělníky náramně popudilo. Už tři dny rozdáváme v závodě letáky. Dneska je rozhodující den. Večer závodní schůze odhlasuje, jestli si necháme strhnout kopejku, nebo jestli vstoupíme do stávk.

IVAN VESOVŠČIKOV · Donesli jsme hektograf a papír.

PAVEL · Sedněte si, matka nám uvaří čaj.
Jdou ke stolu.

IVAN *Andrejovi Nachodkovi* · Jdi ven a dávej pozor na policajty.
Andrej Nachodka odejde.

ANTON · Kde je Sidor?

MÁŠA CHALATOVOVÁ · Bratr se mnou nešel. Když se včera večer vracel domů, všiml si, že za ním jde někdo, kdo vypadá jako od policie. Proto šel dnes raději rovnou do továrny.

PAVEL · Mluvte tiše, ať nás matka neslyší. Ještě jsem jí o těchhle věcech neřikal. Je na to už stará a stejně by nám nemohla pomáhat.

ANTON · Tady je předloha.

Pouštějí se do práce. Jeden z nich pověsil na okno hustou tkaninu.

VLASOVOVÁ *stranou* · Nerada vidím svého syna Pavla ve společnosti těchhle lidí. Ještě mi ho úplně zkazí. Poštvou ho a nakonec ho ještě do něčeho zatáhnou. Takovým lidem čaj nedám. *Přistoupí ke stolu.* Pavle, nemůžu vám uvařit čaj. Není ho tady dost. Na pořádný čaj by to už nestačilo.

PAVEL · Tak nám uvař aspoň slabý čaj, matko.

VLASOVOVÁ *se vrátila a usedla* · Jestli jim ho neudělám, poznají, že je nevidím ráda. Vůbec se mi nelíbí, že jsou tady a že mluví tak tiše, aby jim člověk nerozuměl. *Přistoupí znovu ke stolu.* Pavle, moc by mě mrzelo, kdyby domácí poznal, že se tady v pět ráno scházejí lidi a že něco tisknou! Stejně nemáme na činži.

IVAN · Věřte nám, paní Vlasovová, že ta vaše činže nás náramně zajímá. V zásadě nám o nic jiného nejde, i když to tak nevypadá.

VLASOVOVÁ · Tak nevím.

Vrací se.

ANTON · Tvá matka nás tu nevidí ráda, Pavle?

IVAN · Těžko pochopí, že tohle musíme dělat právě proto, aby měla na čaj a na činži.

VLASOVOVÁ · Ti ale mají hroší kůži! Dělalaj, jako by se jich to netýkalo. Co ma-

jí s Pavlem za lubem? Chodil do továrny a byl rád, že má práci. Vydělával málo a poslední rok toho bylo pořád málo. Jestli mu teď strhnou ještě jednu kopejku, radši přestanu jíst. Ale to čtení knih a chození po schůzích mi dělá starost. Kdyby si místo toho večer odpočinul. Stejně tam jenom štvou. Ještě přijde o práci.

MÁŠA · *zazpívá Vlasovové „Píseň o východisku“.*

PÍSEŇ O VÝCHODISKU

Nemáš-li svou polévku,
jak zaplašíš tu múru?
Budeš muset celý stát
obrátit nohama vzhůru,
až bude polévky dost.
Pak sám sobě budeš host.

Není-li pro tebe práce pražádná,
musíš se bránit silou!
Celému státu musíš
důkladně pustit žilou,
abys moh sám práci rozdílet.
Pak budeš mít sdostatek práce hned.

Smějou-li se vašim slabostem,
jakkpak se bránit chcete?
Jenom když se spojíte,
tak toho možná dosáhnete.
Budete mocným předvojem.
A smích hned přejde všem.

ANDREJ *vrazí dovnitř* · Policie!

IVAN · Schovejte papíry!

Andrej vezme Pavlovi hektograf z ruky a pověsí jej z okna. Anton si sedne na papíry.

VLASOVOVÁ · Tak vidíš, Pavle, už máme na krku policii. Co teď? Pavle, co je v těch papírech?

MÁŠA *ji odvede k oknu a posadí na pohovku* · Zů-

staňte klidně sedět, paní Vlasovová.

Vejde strážník a komisař.

STRAŽNÍK · Stát! Kdo se pohne, bude zastřelen! To je jeho matka, Vaše Blahorodí, a to je on sám!

KOMISAŘ · Pavle Vlasove, musím u tebe vykonat domovní prohlídku. Kde se tu bere tahle divná společnost?

STRAŽNÍK · Je tady i sestra Sidora Chalátova, toho, co jsme dneska ráno zatklí. Jsou to oni.

MÁŠA · Co je s mým bratrem?

KOMISAŘ · Bratr vás nechá pozdravovat, je teď u nás. Agituje nám štenice a má velký úspěch. Bohužel mu scházejí letáky. *Dělníci se na sebe podívají.*

KOMISAŘ · Několik cel v sousedství máme ještě volných. Ostatně, nemohli byste nám vypomocť nějakými letáky? Lituju, milá paní Vlasovová, že musím po nich pátrat zrovna ve vašem bytě. *Zajde k pohovce.* Podívejte se, Vlasovová, teď vám například musím rozpárat pohovku. Máte to zapotřebí? *Rozpárte ji.*

PAVEL · Žádné peníze tam nejsou, co? Jsme totiž dělníci a moc toho nevyděláme.

KOMISAŘ · A to zrcadlo na zdi? Máte zapotřebí, aby je rozbila drsná ruka policistova? *Rozbije je.* Jste pořádná ženská, vím to. A ta pohovka taky byla v pořádku. Ale co tenhle pěkný starý prádelník? *Převrátí ho.* Podívejme, za ním taky nic není. Vlasovová, Vlasovová! Poctiví lidé nejsou mazaní, proč vy byste měla být mazaná? A tady ten sádelníček se lžičkou, takový dojemný sádelníček! *Vezme jej z police a upustí.* Teď mi vypadl z ruky a podívejme, je v něm omastek.

PAVEL · Maličko. Je v něm jen maličko omastku, pane komisaři. A v chlebníku je maličko chleba, a v plechovce jen maličko čaje.

KOMISAŘ *strážníkovi* · Tak vida, přece jen to je hrníček politický. Vlasovová, Vlasovová, máte vy zapotřebí, abyste si ještě na stará kolena něco začínala s námi, s takovými krvelačnými psy? Máte tak pěkně vyprané záclony. Takové se najdou málokde. To člověka potěší. *Strhne je.*

IVAN *Antonovi, který vyskočil, poněvadž se bojí o hektograf* · Sed, nebo tě zastřelí.

PAVEL *hlasitě, aby odvedl komisařovu pozornost* · Proč se musel ten hrnek rozmlátit, to nevím.

ANDREJ *strážníkovi* · Koukej ho zvednout! STRÁŽNÍK · To je ten Ukrajinec, Andrej Nachodka.

KOMISAŘ *přistoupí ke stolu* · Andreji Onisimove Nachodko, ty už jsi byl jednou pro politický přečin ve vazbě, co?

ANDREJ · Byl, v Rostově a v Saratově, ale tam mi policajti vykali.

KOMISAŘ *vytáhne z kapsy leták* · Není vám známo, kteří lumpové rozdávají v Suchlinových závodech tyhle vlastizrádné letáky?

PAVEL VLASOV · S lumpy se tu setkáváme poprvé.

KOMISAŘ · Pavle Vlasove, ty ještě náramně zkratneš. A sed slušně, když s tebou mluvím!

VLASOVOVÁ · Nekřičte tak. Jste ještě mladík a bídu jste nepoznal. Jste úředník. Berete každý měsíc spoustu peněz za to, že pářete pohovky a že se díváte, jestli jsou hrnky na omastek prázdné.

KOMISAŘ · Nařkáš předčasně, Vlasovová, šetři si slzy, budeš je ještě potřebovat. Raději si hled syna, dostal se na scesti. *Dělníkům.* A vám jednoho dne nepomůže ani ta vaše mazanost.

Komisař a strážník odcházejí. Dělníci po nich uklízejí.

ANTON · Paní Vlasovová, nehněvejte se na

nás! Nevěděli jsme, že po nás už jdou. Teď vám zdemolovali světnici.

MÁŠA · Hodně vás to vylekalo, paní Vlasovová?

VLASOVOVÁ · Ano. Vidím, že se Pavel dostal na scesti.

MÁŠA · Podle vás teda jednají správně, když vám demolují světnici jenom proto, že se váš syn bije o svou kopejku?

VLASOVOVÁ · Oni správně nejednají, ale on taky ne.

IVAN *zase u stolu* · Co teď bude s letáky?

ANTON · Jestli je dneska nerozhodíme jenom kvůli policii, tak jsme docela obyčejní křikouni. Ty letáky se rozdat musí.

ANDREJ · Kolik jich je?

PAVEL · Asi pět set.

IVAN · A kdo je rozdá?

ANTON · Dneska je na řadě Pavel.

Pelageja Vlasovová pokyne Ivanovi, aby šel k ní blíž.

VLASOVOVÁ · Kdo má rozdat letáky?

IVAN · Pavel. Musí to být.

VLASOVOVÁ · Musí to být! Číst knihy a chodit pozdě domů, tím to začíná. A časem to dojde tak daleko, že se provádí bůhvíco i doma, na mašinách, co se musí všet za okno a kvůli kterým se musí před ně natáhnout hadr. A pořád se jenom šeptá. Musí to být! A najednou ti vtrhnou do baráku policajti a jednají s tebou jako se zločincem. *Vstane.* Pavle, zakazuju ti rozdávat ty letáky.

ANDREJ · Musí to být, paní Vlasovová.

PAVEL *Máše* · Řekni jí, že se ty letáky musí rozdávat kvůli Sidorovi, aby to nezůstalo na něm.

Dělníci přistupují k Pelageji Vlasovové, Pavel zůstává u stolu.

MÁŠA · Paní Vlasovová, musíme to udělat taky kvůli bratrovi.

IVAN · Jinak ho Sibiř nemine.

ANDREJ · Jestli dnes letáky nerozdáme, tak jim bude jasné, že je včera rozdával Sidor.

ANTON · Už proto to musíme udělat.

VLASOVOVÁ · Vidím, že opravdu musíte, jinak se z toho ten mladý člověk, co jste ho do toho namočili, nedostane. Ale co když zatknou Pavla?

ANTON · Není to tak nebezpečné.

VLASOVOVÁ · Vida, není to tak nebezpečné! Napřed člověka svedete a do bůhvíčeho ho zatáhnete. A abyste ho zachránili, musí se udělat to i ono. Není to nebezpečné, ale udělat se to musí. Po-dezřívají nás, ale letáky musíme rozdat. Musí to být, a tak to teda nebezpečné není. A takhle to jde pořád dál. A když nakonec člověk skončí pod šibenici, řeknete mu: Klidně strč hlavu do oprátky, není to nebezpečné. Dejte sem ty letáky, já tam zajdu místo Pavla a rozdám je.

ANTON · Jak byste to chtěla udělat?

VLASOVOVÁ · O to se nestarejte. Co svedete vy, svedu já taky. Moje kamarádka Marja Korsunovová prodává o polední přestávce v továrně jídlo. Udělám to dnes za ni a jídlo zabalím do vašich letáků. *Dojde si pro nákupní tašku.*

MÁŠA · Pavle, tvoje matka se nabízí, že rozdá letáky.

PAVEL · Uvažte, co mluví pro a co proti. Mám jen jedinou prosbu: abych se k matčině nabídce nemusel vyslovit.

ANTON · Andreji?

ANDREJ · Myslím, že se jí to může podařit. Dělníci ji znají a policii není podezřelá.

ANTON · Ivane?

IVAN · Já si to taky myslím.

ANTON · A kdyby ji přece jenom chytli, co se jí může stát? Ke straně nepatří a tak to leda udělala kvůli synovi. Soudruhu Vlasove, poněvadž soudruh Sidor je v tíživé

situaci a hrozí mu nebezpečí, jsme pro to, přijmout nabídku tvé matky.

IVAN · Jsme přesvědčeni, že pro ni to bude nejméně nebezpečné.

PAVEL · Souhlasím.

VLASOVOVÁ *pro sebe* · Ta věc, které pomám, je určitě špatná, ale musím to udělat kvůli Pavlovi.

ANTON · Paní Vlasovová, tady je ten balík letáků.

ANDREJ · Jdete teď do boje za nás, Pelagejo Vlasovová.

VLASOVOVÁ · Do boje? Mám už léta a žádná bojovnice nejsem. Mně stačí, když dám dohromady svých pár kopejek, to mě stojí dost boje.

ANDREJ · Víte vy vůbec, co je v těch letácích, paní Vlasovová?

VLASOVOVÁ · Ne, neumím číst.

3.

MOČÁLOVÁ KOPEJKA

Tovární dvůr

VLASOVOVÁ *s velkým košem před továrními vraty* · Záleží jedině na vrátném: jestli je to člověk líný nebo akurátní. Stačí, když ho přiměju k tomu, aby mi vystavil propustku. Do letáků pak zabalím jídlo. A jestli mě čapnou, řeknu prostě: Museli mi je tam tajně strčit, neumím číst. *Pozoruje vrátného.* Je to chlap tlustý, líný. Uvidíme, co udělá, když mu nabídnu okurku. Takový člověk si rád popřeje a přitom na to nemá. *Jde k bráně a upustí před vrátným balíček.* Poslyšte, upadl mi balíček. *Vrátný se dívá jinam.* To je legrace: docela jsem zapoměla, že stačí, abych postavila

košík na zem, a hned mám ruce volné. Málem bych vás zbytečně obtěžovala. *Děvkám.* Je to nějaký mrzout. Jak začneš moc vykládat, udělá všechno možné, jenom aby se tě zase zbavil. *Jde ke vchodu a spustí o překot.* To se zas jednou Marje Korsunovové povedlo, to je celá ona. Říkám jí ještě předevčírem: hlavně abys neměla mokré nohy! Ale myslíte, že mě poslechnete? Kdepak! Jde nakopat brambory a zase má nohy jako led! A druhý den ráno pase kozy a zase stojí v mokru! No řekněte? Samozřejmě se složí. Ale místo aby zůstala ležet, tak se večer vypraví znovu. V dešti. A co se stane? Zase se vrátí s mokřýma nohama!

VRÁTNÝ · Bez průkazu se sem nedostanete.

VLASOVOVÁ · To jsem jí taky říkala. Víte, jsme jedno tělo, jedna duše, ale takovou tvrdohlavost jste neviděl. Vlasovko, jsem nemocná, musíš za mne do továrny s jídlem. Vidíš, Marjo, já na to, teď chraptíš. Ale proč chraptíš? A ona na mě spustí a sotva přitom sípe: Poslyš, jestli mi zase začneš s těma mokřýma nohama, tak ti hodím tady ten hrnek na hlavu! No řekněte, není to tvrdohlavost!

Vrátný ji s povzdechem pustí domnit.

VLASOVOVÁ · Správně, vždyť vás jenom zdržuju.

Je polední přestávka. Dělníci sedí na bednách apod. a obědvají. Pelageja Vlasovová nablízí jídlo. Ivan Vesovščikov jí je pomáhá balit.

VLASOVOVÁ · Okurky, tabák, čaj, čerstvé pirohy!

IVAN · A hlavně papír, do kterého to balíme.

VLASOVOVÁ · Okurky, tabák, čaj, čerstvé pirohy!

IVAN · A papír, do kterého balíme, nádvkem.

DĚLNÍK · Máš taky okurky?

VLASOVOVÁ · Tumaté.

IVAN · A papír, do kterého je zabalena, nezhazovat!

VLASOVOVÁ · Okurky, tabák, čaj, horké pirohy!

DĚLNÍK · Poslyš, copak je dnes zajímavého na tom papíře? Neumím číst.

JINÝ DĚLNÍK · Jak mám vědět, co je na tvém papíře?

PRVNÍ · Copak nedržíš v prackách stejný papír, člověče?

DRUHÝ · Opravdu, taky na něm něco je.

PRVNÍ · A co?

SMILGIN, STARÝ DĚLNÍK · Dokud se vyjednávám, neměly by se takové letáky rozdávat.

DRUHÝ · Dobře, že je rozdávají. Jak se pustíme do vyjednávání, jsme nahraní.

VLASOVOVÁ *přes nádvoří* · Okurky, tabák, čaj, čerstvé pirohy!

TŘETÍ DĚLNÍK · Pasa po nich policie a kontrolu v závodě taky zostrili, ale přesto jsou tady zase letáky. Hoši se mají k světu a ničeho se nezaleknou. Na tom, co chtějí, něco je.

PRVNÍ · Moje řeč. Jak něco takového vidím, jsem všema pěti pro:

PAVEL · Konečně jde Karpov.

ANTON · Jsem zvědav, jak pochodil.

KARPOV *přichází* · Jsou všichni důvěrníci pohromadě?

V koutě továrního dvora se shromažďují důvěrníci závodu, mezi nimi Smilgin, Anton Rybin a Pavel Vlasov.

KARPOV · Kolegové, byli jsme vyjednat!

ANTON · A jak jste dopadli?

KARPOV · Kolegové, nevracíme se k vám bez úspěchu.

ANTON · Nechají nám tu kopejku?

KARPOV · Kolegové, vypočítali jsme panu Suchlinovovi, že srážka jedné kopejky z hodinové mzdy při osmi stech dělnících

dělá ročně čtyřicet tisíc rublů. Těch čtyřicet tisíc rublů se mělo odteďka hrnout do kapes pana Suchlinova. Tomu jsme museli stůj co stůj zabránit. Nu, a po čtyřhodinovém boji jsme to dokázali. Zabránili jsme tomu. Oněch čtyřicet tisíc rublů se do kapes pana Suchlinova nepohrne.

ANTON · Nechají nám tedy tu kopejku?

KARPOV · Kolegové, vždycky jsme zdůrazňovali, že v našem závodě jsou neudržetelné zdravotní podmínky.

PAVEL · Ptáme se na tu kopejku!

KARPOV · Močál před východní branou továrny je to největší zlo.

ANTON · Ach tak, s močálem na to jdete!

KARPOV · Jen si vzpomeňte na ta mračna komárů, která nám každé léto brání zůstat venku, na spoustu onemocnění bahenní zimnicí, na nebezpečí, které hrozí našim dětem. Kolegové, za čtyřicet tisíc rublů se dá močál vysušit. Na to by pan Suchlinov přistoupil. Získal by se nový prostor k rozšíření závodu. Vznikly by nové pracovní příležitosti. Vy víte: když se daří továrně, daří se i vám. Kolegové, závod na tom není tak skvěle, jak si snad myslíte. Nemáme právo vám zamlčet, co nám pan Suchlinov sdělil: že je nutné zavřít sesterský podnik v Tveru a že se tím od zítřka octne sedm set kolegů na dlažbě. My jsme pro menší zlo. Každý, kdo má jen trochu rozhled, pozoruje s obavami, jak se řítíme do jedné z nejhorších hospodářských krizí, které naše země kdy prodělala.

ANTON · Čili: kapitalismus stůně a ty mu děláš doktora. Jsi tedy pro to, abychom snížení mezd přijali?

KARPOV · Jiné východisko jsme nenašli.

ANTON · Když nemůžete zabránit snížení mezd, pak žádáme, abyste jednání s ředi-

telstvím přerušili. Močálovou kopejku odmítáme.

KARPOV · Před tím vás varuju. Nepřerušujte jednání s ředitelstvem.

SMILGIN · Musí vám být jasné, že to znamená stávkou.

ANTON · Podle nás může kopejku zachránit už jedině stávka.

IVAN · Pořad dnešní schůze je jasný: má se vysušit močál pana Suchlinova, nebo zachránit kopejka? Musíme vstoupit do stávky. A na prvního máje, to je už za týden, pokusíme se zastavit práci v ostatních závodech, kde se snížení mezd připravuje.

KARPOV · Varuju vás!

Tovární sířena. Dělníci ustávají, aby šli za prací. Přes rameno zptávají Karpovovi a Smilginovi „Píseň o záplatě a kabátu“.

PÍSEŇ O ZÁPLATĚ A KABÁTU

Vždycky, když kabát je na cáry, přiběhnete, že prý to takhle nejde dál, že se musí stát náprava, ihned a stůj co stůj!

A zatímco klepeme se zimou, pádíte k všemocným pánům. Vracíte se potom triumfálně s tím, co všechno jste nám vydobyli: s malou záplatečkou.

Tak, záplatu máte.

Ale kde je celý kabát?

Vždycky, když zoufalí jsme hladý, přiběhnete, že prý to takhle nejde dál, že se musí stát náprava, ihned a stůj co stůj!

A zatímco klepeme se hladý, pádíte k všemocným pánům.

Vracíte se potom triumfálně s tím, co všechno jste nám vydobyli: s kouskem chleba.

Tak, to je kus chleba.
Ale kde je celý bochník?

Nám nestačí jen záplata, my potřebujem kabát.
Nám nestačí jen chleba kus, my potřebujem bochník.
Nám nestačí místo v továrně, my potřebujem ji celou.
Chceme uhlí, chceme rudu a ve státě moc.

Tak, tohle potřebujem.
Ale co nabízíte vy?

Dělníci odcházejí až na Karpova a Smilgina.

KARPOV · Tedy stávka! *Odchází.*

Pelageja Vlasovová se vrací, usedne a spočítá příjem.

SMILGIN s letákem v ruce · Tak vy to rozdáváte! A jestlipak víte, že tyhle cedule znamenají stávku?

VLASOVOVÁ · Stávku? Proč?

SMILGIN · Tyhle letáky vybízejí osazenstvo Suchlinovových závodů ke stávce.

VLASOVOVÁ · Těmhle věcem já nerozumím.

SMILGIN · Proč to tedy rozdáváte?

VLASOVOVÁ · Máme své důvody. Proč zatlakají naše lidi?

SMILGIN · Víte vůbec, co je v těch letáčkách?

VLASOVOVÁ · Ne, neumím číst.

SMILGIN · Jenom nám popuzují lidi. Taková stávka je zatracená věc. Ráno se nejde do práce. Ale co bude večer? A co příští týden? Firmě je jedno, jestli se bude dělat nebo ne, ale nám to jedno není, my z toho žijeme. *Přiběhne strážný s vrátným.* Antone Antonoviči, hledáte něco?

VRÁTNÝ · Někdo zase rozdál letáky s výzvou ke stávce. Nevím, jak se sem mohly dostat. Copak to máte?

Smilgin se snaží strčit leták do kapsy.

STRÁŽNÝ · Co to strkáte do kapsy? *Vytáhne leták.* Leták!

VRÁTNÝ · Vy to čtete, Smilgine?

SMILGIN · Antone Antonoviči, příteli, myslím, že můžeme číst co chceme.

STRÁŽNÝ · Tak? *Chytne ho za límec a odtáhne ho.* Já ti tedy ukážu, co se stane s tím, kdo čte výzvy ke stávce!

SMILGIN · Já pro stávku nejsem, Karpov mi to dosvědčí.

STRÁŽNÝ · Tak řekni, odkud máš ten leták.

SMILGIN *po zámlce* · Ležel na zemi.

STRÁŽNÝ *jej udeřt* · Tebe si podám! Já ti ukážu, letáky!

Strážný a vrátný se Smilginem odcházejí.

VLASOVOVÁ · Ten člověk si přece koupil jenom okurku!

■

4.

PELAGEJA VLASOVOVÁ DOSTÁVÁ PRVNÍ LEKCI V EKONOMII

Světnice Pelageje Vlasovové

VLASOVOVÁ · Pavle, rozdávala jsem dnes za vás letáky, které jste mi dali, abyste odvrátili podezření od toho mladého člověka, co jste ho přivedli do neštěstí. Když jsem s tím byla hotová, viděla jsem na vlastní oči, jak zatkli dalšího nevinného člověka jenom proto, že ten leták četl. Co jste mi to vlastně dali za práci?

ANTON · Děkujeme vám, paní Vlasovová, provedla jste to šikovně.

VLASOVOVÁ · Tak, tomu vy říkáte šikovně? A co Smilgin, kterého jsem svou šikovností dostala do basy?

ANDREJ · Pokud víme, nedostala jste ho do basy vy, ale policajti.

IVAN · Museli ho zase pustit. Zjistili, že byl jeden z mála, co hlasovali proti stávce. Ale teď je pro stávku. Paní Vlasovová, pomohla jste nám sjednotit dělníky Suchlinovových závodů. Jak jste asi slyšela, odhlasovala se stávka skoro jednomyslně.

VLASOVOVÁ · Mně nešlo o stávku, ale o to, aby se pomohlo tomu mládenci. Pročpak zatlakají lidi, že čtou letáky? Co bylo v tom letáku?

MÁŠA · Tím, že jste je rozdala, pomohla jste dobré věci.

VLASOVOVÁ · Co bylo v tom letáku?

PAVEL · Co myslíš, že v něm bylo?

VLASOVOVÁ · Nějaká nepravost.

ANTON · Paní Vlasovová, je jasné, že vám dlužíme odpověď.

PAVEL · Sedni si, matko, k nám, pokusíme se ti to vyložit.

Rozprostřou přes pohovku příkrývku, Ivan pověst na zeď nové zrcadlo. Máša postaví na stůl nový hrnek na omastek. Potom si dojdou pro židle a usednou kolem Vlasovové.

IVAN · Tak podívejte, v tom letáku bylo, že si my dělníci nesmíme dát líbit, aby nám pan Suchlinov podle libosti snižoval mzdy.

VLASOVOVÁ · Hloupost. Co chcete proti tomu dělat? Pročpak by vám pan Suchlinov nemohl podle libosti snižovat mzdy? Patří mu továrna nebo nepatří?

PAVEL · Patří.

VLASOVOVÁ · No tak. Tenhle stůl například patří mně. Řekněte: můžu si teda s tím stolem dělat co chci?

ANDREJ · Ano, paní Vlasovová. S tímhle stolem si můžete dělat co chcete.

VLASOVOVÁ · No tak. Můžu ho teda třeba i rozštípat, když budu chtít?

ANTON · Když budete chtít, můžete ho třeba i rozštípat.

VLASOVOVÁ · Aha! Čili: pan Suchlinov si teda může s továrnou, která mu patří stejně jako mně můj stůl, dělat co chce?

PAVEL · Ne.

VLASOVOVÁ · Pročpak?

PAVEL · Poněvadž pro tu svou továrnu potřebuje nás, dělníky.

VLASOVOVÁ · Co když ale řekne, že vás už nepotřebuje?

IVAN · Víte, paní Vlasovová, věc je taková: někdy nás potřebuje a někdy zase ne.

ANTON · Správně.

IVAN · Když nás potřebuje, musíme tady být, a když nás nepotřebuje, jsme tady stejně. Kampak bychom šli? A to on ví. On nás pořád nepotřebuje, ale my ano. A s tím on počítá. Pan Suchlinov má mašiny. Jenže ty mašiny jsou naše pracovní náčiní. Žádné jiné nemáme. Nemáme už stavy nebo soustruhy, používáme prostě mašiny pana Suchlinova. Továrna mu sice patří, ale jak ji zavře, připraví nás tím o náčiní.

VLASOVOVÁ · Poněvadž mu patří stejně jako mně můj stůl.

ANTON · Tak. Ale připadá vám správné, že mu naše náčiní patří?

VLASOVOVÁ *hlasitě* · Ne! Ale ať mi to připadá správné nebo ne, přesto mu patří. Někomu by také nemuselo připadat správné, že mně patří můj stůl.

ANDREJ · Na to my říkáme: Je rozdíl, jestli vám patří stůl nebo továrna.

MÁŠA · Stůl vám samozřejmě může patřit, stejně jako židle. Nikomu tím přece nepůsobíte škodu. I když ho odstěhujete na půdu, komu tím uškodíte? Kdyby vám

ale patřila továrna, tak byste mohla způsobit škodu stovkám lidí.

IVAN · Poněvadž vlastníte jejich náčiní a tím je můžete vykořistovat.

VLASOVOVÁ · Dobrá, může nás teda vykořistovat. Jen si nemyslete, že jsem to za těch čtyřicet let nepoznala. Ale jedno jsem opravdu nepoznala, totiž to, že by se proti tomu dalo něco dělat.

ANTON · Paní Vlasovová, pokud tedy jde o majetek pana Suchlinova, došli jsme k závěru, že jeho továrna je docela jiný druh majetku než například váš stůl. Pan Suchlinov může použít svého majetku k tomu, aby nás vykořistoval.

IVAN · A ještě něco je na tom jeho majetku zvláštního. Nemá pro něho cenu, dokud nás jeho prostřednictvím nevykořistuje. Má pro něho cenu jenom tehdy, jestli představuje naše náčiní. Jakmile přestane sloužit výrobě, stane se hromadou starého železa. Je teda se svým majetkem odkázán i na nás.

VLASOVOVÁ · Dobře, ale jak ho chcete přesvědčit, že je na vás odkázán?

ANDREJ · To máte tak: Kdyby Pavel Vlasov zašel nahoru k panu Suchlinovovi a řekl: Pane Suchlinove, beže mne je vaše továrna hromadou starého železa, a proto mi nemůžete podle libosti snižovat mzdu, tak se pan Suchlinov zasměje a Vlasova vyhodí. Jestli tam ale zajdou všichni Vlasovové z Tveru, všech osm set Vlasovů, a jestli mu řeknou totéž, tak se pan Suchlinov smát přestane.

VLASOVOVÁ · A to je vaše stávka?

PAVEL · Ano, to je naše stávka.

VLASOVOVÁ · A to bylo v letáku?

PAVEL · Ano, to bylo v letáku.

VLASOVOVÁ · Stávka je zlá věc. Z čeho uvařím, co bude s činží? Ráno nenastoupíte do práce, ale co bude večer? A co

příští týden? Dobře, nějak se už protlučeme. Ale když se v tom letáku psalo jenom o stávce, proč policie zatýkala lidi? Co je jí do toho?

PAVEL · Inu, matko, to se ptáme my tebe: Co je policii do toho?

VLASOVOVÁ · Jestli se my s panem Suchlinovem nedohodneme a pustíme se do stávky, do toho přece policii nic není. Asi jste to chytili za špatný konec. Jde snad jen o nedorozumění. Policie si zřejmě myslí, že se chcete dopustit násilností. Měli byste proto udělat jedno: celému městu ukázat, že se snažíte spor s ředitelstvem urovnat po dobrém a spravedlivě. Uděláte tím na lidi velký dojem.

IVAN · Přesně o to nám jde, paní Vlasovová. Na Prvního máje, v mezinárodní den dělnictva, kdy budou všechny tverské závody demonstrovat za osvobození dělnické třídy, ponese transparenty s výzvou, aby všechny tverské závody podpořily náš boj o kopejku.

VLASOVOVÁ · Jestli budete klidně pochodovat ulicemi a ponese transparenty, nemůže být přece nikdo proti tomu.

ANDREJ · Předpokládáme, že si to pan Suchlinov nedá líbit.

VLASOVOVÁ · Bude si to muset dát líbit.

IVAN · Policajti asi demonstraci rozeženou.

VLASOVOVÁ · Co je policii do toho Suchlinova? Policie je přece nejenom nad vámi, ale i nad panem Suchlinovem!

PAVEL · Tak ty si myslíš, matko, že policie nic nepodnikne proti pokojné demonstraci?

VLASOVOVÁ · Ano, to si myslím. Nechcete přece žádné násilnosti. Na těch bychom se nikdy neshodli. Ty víš, že věřím v Pána Boha na nebesích. O žádném násilí

nechci ani slyšet. Čtyřicet let jsem je na sobě zakoušela a nemohla jsem se mu opřít. A chci umřít s klidným svědomím, že jsem se násilí sama nikdá nedopustila.

5.

ZPRÁVA O 1. MÁJI 1905

Ulice

PAVEL · Když jsme my, dělníci ze Suchlinovových závodů, šli přes Tržiště, narazili jsme na průvod ostatních závodů; bylo to už hezkých pár tisíc lidí. Nesli jsme transparenty. Stálo na nich: Dělníci, podpořte náš boj proti snižování mezd! Dělníci, spojte se!

IVAN · Pochodovali jsme pokojně a spořádaně. Zpívali jsme: „Již vzhůru, psanci této země“ a „Vpřed směle, soudruzi, spějme“. Náš závod šel rovnou za velkou rudou vlajkou.

ANDREJ · Vedle mne, těsně za synem, pochodovala Pelageja Vlasovová. Když jsme přišli ráno pro Pavla, vyšla z ničeho nic z kuchyně oblečená. A když jsme se jí ptali, kam má namířeno, odpověděla:

VLASOVOVÁ · Jdu s vámi.

ANTON · Hodně takových šlo s námi; krutá zima, snižování mezd v závodech a naše agitace jich mezi nás přivedla spoustu. Na cestě ke Spasskému bulváru jsme uviděli pár strážníků, ale žádné vojáky. Na rohu Spasského bulváru a Tverské třídy stál jich však náhle dvojitý kordón. Když zahlédli prapor a transparenty, někdo na nás najednou křikl: Stát! Rozejděte se! Bude se střílet. A hned nato: Pryč s tím praporem! — Průvod se zarazil.

PAVEL · Ale poněvadž se nezastavili ti, co pochodovali za námi, nemohli se zastavit ani ti vpředu. A tak se najednou ozvala salva. Když padli první, nastal velký zmatek. Leckdo ani nemohl uvěřit, že se to opravdu stalo. Potom vojsko vykročilo proti zástupu.

VLASOVOVÁ · Šla jsem s nimi, abych demonstrovala za dělnickou věc. V průvodu byli samí pořádní lidé, takoví, co celý život pracovali. A samozřejmě taky nezaměstnaní, co zoufalstvím nevěděli kudy kam, a potom lidé hladoví, co se ani bránit nemohli, poněvadž byli moc vysílení.

ANDREJ · Stáli jsme pořád ještě dost vpředu a nerozešli jsme se, ani když spustila palba.

PAVEL · Měli jsme prapor — nesl ho Smilgin — a vůbec nás nenapadlo vzdát se ho. Vždyt se nám bez dlouhého dohadování zdálo důležité, aby teď postříleli zrovna nás a aby sebrali zrovna ten náš prapor, rudý prapor. Přáli jsme si, aby všichni dělníci poznali, kdo jsme a pro co jsme, totiž pro dělnickou věc.

ANDREJ · Ti, co byli proti nám, řádili jako zběsilí. Vždyt jim lidé jako Suchlinov dávali za to živobytí.

MÁŠA · Konečně to měl každý poznat, a náš prapor, rudý prapor, bylo třeba zvednout hodně vysoko, aby ho všichni viděli, v neposlední řadě také vojáci.

IVAN · A ti, kteří ho neviděli, ti se měli o tom dovědět ještě dnes nebo zítra či v příštích letech, prostě tak dlouho, dokud by se neobjevil znovu. Tomu, že se bude objevovat stále, od této chvíle až k úplné změně všech věcí, tomu jsme věřili a o tom jsme byli v téhle chvíli pevně přesvědčeni: náš prapor, který je na pochodu, náš prapor, který je pro všechny vykořistovatele a pány prapor nejnebezpečnější, nejneúprosnější.

ANTON · Ale pro nás dělníky prapor konečný!

VŠICHNI · Proto prapor uvidíte vždycky znovu, rádi — neradi, podle vašeho postavení v boji, nemůže skončit už jinak než naším naprostým vítězstvím ve všech městech všech zemí, kde jsou dělníci.

VLASOVOVÁ · Ale onoho dne ho nesl dělník Smilgin.

SMILGIN · Jmenuju se Smilgin. Dvacet let pracuju v hnutí. Byl jsem jeden z prvních, kteří v závodě šířili revoluční uvědomění. Bojovali jsme o mzdy a za lepší pracovní podmínky. V zájmu svých kolegů jsem často vyjednával s podnikateli. Zpočátku pln nepřátelství, ale potom, to přiznávám, začal jsem si myslet, že by to bez nepřátelství šlo snadněji. Kdyby vzrostl náš vliv, říkal jsem si, nemohli by nám odeprít právo na spolurozhodování. To asi nebylo správné. Teď tu stojím, za mnou tisíce jiných, ale proti nám je zase násilí. Máme jim vydat prapor?

ANTON · Nesmíš jim ho dát, Smilgine! Vyjednáváním se ničeho nedosáhne, řekli jsme. A Pelageja Vlasovová dodala:

VLASOVOVÁ · Nač bys jim ho vydával? Nic se ti nemůže stát. Proč by měla být policie proti pokojné demonstraci?

MÁŠA · A právě v tom okamžiku zařval na nás policejní důstojník: Vydejte prapor!

IVAN · A Smilgin se podíval za sebe a uviděl za svým praporem naše transparenty a na nich naše hesla. A za transparenty stáli stávkující ze Suchlinovových závodů. A my se dívali, co ten vedle nás, ten jeden z nás, s praporem udělá.

PAVEL · Dvacet let v hnutí, dělník, revolucionář, na Prvního máje 1905, dopoledne

o jedenácté hodině na rohu Spasského bulváru, v rozhodný okamžik. Řekl:

SMILGIN · Nevydám! Vyjednávát se nebude.

ANDREJ · Dobře, Smilgine, řekli jsme. Tak je to správné. Teď je všechno v pořádku.

IVAN · Ano, řekl, a klesl tváří na dlažbu, protože ho v tom okamžiku zastřelili.

ANDREJ · Běželi k němu, bylo jich pět šest, aby se zmocnili praporu. Ale prapor ležel vedle něho. I sehnula se Pelageja Vlasovová, naše klidná, naše pokojná Pelageja Vlasovová, naše soudružka, a uchopila prapor.

VLASOVOVÁ · Dej sem prapor, Smilgine, řekla jsem. Dej ho sem! Já ho ponesu. Tohle všechno se jednou změní!

■

6.

Byt učitele Vesovščikova v Rostově

a)

IVAN VESOVŠČIKOV PŘIVEDE
PELAGEJU VLASOVOVOU
PO ZATČENÍ SYNA PAVLA
KE SVĚMU BRATROVI NIKOLAJI,
KTERÝ JE UČITELEM

IVAN · Nikolaji Ivanoviči, vedu ti matku našeho přítele Pavla, Pelageju Vlasovovou. Zatkli jí syna při demonstraci na 1. máje. Hned nato dostala výpověď z bytu. Slíbili jsme jejímu synovi, že se o ni postaráme. Tvůj byt není podezřelý. Nikoho ani nenapadne, že sympatizuješ s revolučním hnutím.

UČITEL · Ano, v tom máš pravdu. Jsem učitel

a přišel bych o místo, kdybych se honil za takovými preludy jako ty.

IVAN · Přesto doufám, že vezmeš paní Vlasovovou k sobě. Nemá kde bydlet. Prokážeš tím laskavost mně, svému bratrovi.

UČITEL · Nevím, proč bych ti měl prokazovat laskavost. Hluboce nesouhlasím se vším, co děláš. Jsou to samé nesmysly. Nejednou jsem ti to dokazoval. Ale to se netýká vás, paní Vlasovová, pro vaši nouzi mám pochopení. A navíc stejně potřebuji někoho, kdo by se mi staral o domácnost. Vidíte, jaký tu mám nepořádek.

IVAN · Musíš jí samozřejmě dát za její práci nějaké peníze, aby mohla občas něco poslat synovi.

UČITEL · Mohu vám ovšem dát jen docela nepatrnou mzdu.

IVAN · Politice rozumí asi jako tahle židle, ale nelida není.

UČITEL · Jsi hlupák, Ivane. Paní Vlasovová, v kuchyni je pohovka, na té můžete spát. Jak vidím, máte se sebou vlastní ložní prádlo. Kuchyň je tady, paní Vlasovová. *Pelageja Vlasovová odchází se svým uzlíčkem do kuchyně a začíná se tam zařizovat.*

IVAN · Děkuju ti, Nikolaji Ivanoviči, a prosím, aby ses té ženy ujal. Politiky ať na čas nechá, zapletla se do prvomájových nepokojů a potřebuje teď klid. Strachuje se o syna. Ručíš mi za ni.

UČITEL · Já ji do politiky nezatáhnu jako vy.

b)

UČITEL VESOVŠČIKOV
PŘEKVAPÍ VLASOVOVOU
PŘI AGITACI

Pelageja Vlasovová sedí v kuchyni obklopena sousedy.

ŽENA · Slyšeli jsme, že komunismus je zločin.

VLASOVOVÁ · To není pravda, komunis-

mus to myslí s námi dobře. Co vlastně mluví proti komunismu? *Zplod.*

CHVÁLA KOMUNISMU

Vždyt je rozumný, srozumitelný.

A snadný.

Nejsi přece kořistník a chápat jej můžeš. Chce ti být prospěšný. Seznam se s ním. Jen hlupák jej nazývá hloupým, jen špinavec o špíně mluví.

Vede boj proti špíně a proti hlupství.

Jen kořistník říká, že je to zločin,

ale my víme:

Znamená všem zločinům konec.

Šílenství to není, ale

všem šílenstvím konec.

Hádanka to není,

ale řešení.

Je to ta prostá věc,

co těžce se dělá.

ŽENA · Tak proč v tom nejsou všichni dělníci zajedno?

NEZAMĚSTNANÝ SIGORSKIJ *cituje* ·

Poněvadž je držl v nevědomosti o tom, že jsou vykořisťováni a že je to zločin a že je možné s tím skoncovat.

Zmlknou, neboť učitel ustoupí do vedlejší světnice.

UČITEL · Vracím se unavený z hostince, hlavu mám ještě plnou debaty, při které mě ten hlupák Sachar svým věčným oponováním zase pořádně rozzlobil. Nicméně pravda byla jako vždy na mé straně. Těším se už, jak si doma pěkně odpočinu. Snad bych si ještě měl trochu napařit nohy a přečíst noviny.

VLASOVOVÁ *vchází* · Co to, vy už jste zpátky, Nikolaji Ivanoviči?

UČITEL · Ano a pěkně vás prosím, abyste mi uchystala horkou vodu. Napařím si ještě v kuchyni nohy.

VLASOVOVÁ · Dobře, že jste přišel, Nikolaji Ivanoviči, moc dobře, poněvadž budete muset hned zase jít. Sousedka mi zrovna povídala, že tu před hodinou byl váš přítel Sachar Smerďakov. Ale vzkaz prý vám zanechat nemohl, musí s vámi mluvit osobně.

UČITEL · Paní Vlasovová, byl jsem s přítelem Sacharem Smerďakovem po celý večer.

VLASOVOVÁ · Tak? Ale v kuchyni je nepořádek, Nikolaji Ivanoviči. Rozvěsila jsem tam prádlo. *Z kuchyně se ozývá tlumený hovor.*

UČITEL · Odkdy mé prádlo při sušení mluví? *Ukáže na samovar, který Pelageja Vlasovová drží v ruce.* A odkdy mé košile pijí čaj?

VLASOVOVÁ · Nikolaji Ivanoviči, musím se vám přiznat, že se nás tu pár sešlo, abychom si při šálku čaje trochu pobesedovali.

UČITEL · Tak. A jacípak jsou to lidé?

VLASOVOVÁ · Nevím, jestli byste se mezi nimi cítil doma, Nikolaji Ivanoviči. Nejsou to zvláště zámožní lidé.

UČITEL · Aha — tak to se bavíte zas o politice! Je mezi nimi i nezaměstnaný Sigorskij?

VLASOVOVÁ · Je, a také jeho žena a jeho bratr se svým synem a pak jeho strýc a teta. Jsou to moc rozumní lidé a jistě by vás jejich názory zajímaly.

UČITEL · Paní Vlasovová, neupozornil jsem vás svého času, že ve svém bytě nebudu trpět politické řeči? A teď se vracím unavený z hostince a kuchyň je samá politika. Překvapuje mě to, paní Vlasovová, velmi mě to překvapuje.

VLASOVOVÁ · Nikolaji Ivanoviči, je mi líto, že jsem vás zklamala. Vykládala jsem těm lidem o 1. máji. Nemají o něm docela jasno.

UČITEL · Co vy můžete vědět o politice, paní Vlasovová? Zrovna dnes večer jsem řekl příteli Sacharovi, velmi inteligentnímu člověku: „Sachare Smerďakove, politika patří k nejobtížnějším a nejméně jasným věcem, které na světě znám.“

VLASOVOVÁ · Ale zrovna jsme si tam v kuchyni řkali, že byste nám mohl leccos vysvětlit, kdybyste měl volnou chvíli. Taky pokud jde o 1. máj. Je to moc nejasné.

UČITEL · Mám ovšem pramálo chuti hádat se s nezaměstnaným Sigorským. Mohl bych se nanejvýš pokusit o to, abych je seznámil se základními politickými pojmy. Paní Vlasovová, mám však velké pochybnosti, zda jednáte správně, když se stýkáte s lidmi tak nevalné pověsti. Vezměte s sebou samovar, trochu chleba a pár okurek.

Odcházejí do kuchyně.

c)

PELAGEJA VLASOVOVÁ SE UČÍ ČÍST

UČITEL *před školní lavicí* · Vy se tedy chcete naučit číst. Nechápu sice, k čemu vám to bude v dané situaci dobré — někteří z vás jsou na to už trochu staří — ale pokusím se o to, paní Vlasovové k vůli. Máte všichni čím psát? Tak, napišete teď tři jednoduchá slova: Rod. Les. Míč. Opakují: Rod. Les. Míč. *Píše.*

SIGORSKIJ · Proč zrovna tohle?

VLASOVOVÁ *sedí s třemi jinými u stolu* · Prosím vás, Nikolaji Ivanoviči, musí to být zrovna rod, les, míč? Jsme už v letech a měli bychom se snad především učit slova, která ještě můžeme potřebovat.

UČITEL *se usmívá* · Milá paní Vlasovová, je docela jedno, na čem se naučíte číst.

VLASOVOVÁ · Jak to? Jak se například napíše „dělník“? To zajímá tady našeho Pavla Sigorského.

SIGORSKIJ · Copak se někde setkáš se slovem „rod“?

VLASOVOVÁ · On je kováč.

UČITEL · Ale setkáš se v něm s určitými písmeny.

DĚLNÍK · Ale ve slovech „třídní boj“ se s těmi písmeny setkáš taky!

UČITEL · Ano, nicméně musíte začínat tím nejjednodušším, a ne hned tím nejtěžším! Slovo „rod“ je slovo jednoduché.

SIGORSKIJ · „Třídní boj“ je mnohem jednodušší.

UČITEL · Třídní boj přece vůbec neexistuje. To bych rád konstatoval předem.

SIGORSKIJ *vstane* · Jestli pro vás třídní boj neexistuje, tak se od vás nemůžu nic naučit.

VLASOVOVÁ · Máš se naučit číst a psát a to můžeš i tady. Naučit se číst je taky součástí třídního boje!

UČITEL · Pokládám všechny ty věci za nesmysl. Naučit se číst je součástí třídního boje! — Co to má znamenat? Nač vůbec tyhle řeči? *Píše.* Tak tohle je: dělník. Opišete to!

VLASOVOVÁ · Naučit se číst je součástí třídního boje. Chtěla jsem tím říct: kdyby vojáci v Tveru uměli přečíst naše transparenty, tak by možná na nás vůbec nestříleli. Byli to synkové rolníků.

UČITEL · Víte, něco vám povím: ačkoli jsem učitel a učím číst a psát už osmnáct let, jsem v skrytu duše přesvědčen, že to všechno je hloupost. Že knihy jsou hloupost. Že se jimi lidé lepšími nestanou. Naopak. Prostý rolník je lepší

člověk už jen proto, že ho nezkažila civilizace.

VLASOVOVÁ · A jak se tedy píše „třídní boj“? Pavle Sigorskij, musíš si pevně opřít ruku, jinak se ti rozklepe a nikdo to po tobě nepřechte.

UČITEL *píše* · Třídní boj. *Sigorskému.* Musíte psát rovně a nesmí to jít přes okraj. Kdo píše přes okraj, ten také přestupuje zákony. — Celé generace hromadily vědomosti a psaly knihy. A stejně technika je dál než kdykoli předtím. Ale co to bylo všechno platné? Zvětšil se tím pouze zmatek. Celý ten krám by se měl naházet do moře, do nejhlubšího moře. Všecky knížky a stroje by se měly naházet do Černého moře. Chraňte se vědění! — Jste hotovi? — Jsou chvíle, kdy se stávám melancholickým. Pak se ptám: Co mají ony opravdu velké myšlenky, myšlenky, které neobsáhnou jen to pomíjivé, nýbrž to věčné a obecně lidské, co vůbec mají společného s třídním bojem?

SIGORSKIJ *zabručí* · Takové myšlenky nejsou k ničemu. Stáváte se melancholickými a přitom nás vykořisťujete.

VLASOVOVÁ · Buď zticha, Pavle Sigorskij! Prosím vás, jak se napíše slovo „vykořisťovatel“?

UČITEL · Vykořisťovatel! To přece rovněž stojí jen v knížkách. Jako bych už někdy někoho vykořisťoval! *Píše.*

SIGORSKIJ · To říká jenom proto, že se na kořisti nepodílí.

VLASOVOVÁ *Sigorskému* · Některá písmena ve slovech „dělník“, „třídní boj“ a „vykořisťovatel“ jsou stejná.

UČITEL · Vědění přece k ničemu není. Jedině dobrotivost.

VLASOVOVÁ · Tak sem s ním, s tím tvým vědění, jestli se bez něho obejdeš.

CHVÁLA UČENÍ

Zptáno těmi, kteří se učí.

Uč se všem základům! Pro ty,
jejichž doba nastává,
není pozdě, ne!
Vezmi si slabikář, je to málo, ale
uč se číst! Vydržet, neochabnout!
Jen dál! Všecko musíš zvládnout!
Musíš se přece chopit moci.

Uč se, ty v asyly!
Uč se, i když jsi v cele!
Uč se, ty za sporákem!
Uč se, i když jsi už stár!
Musíš se přece chopit moci.
Navštěvuj školu, ty bez přístřeší!
Uč se pilně, nezaměstnaný!
I když máš hlad, čerpej z knih: jsou to
silné zbraně.
Musíš se přece chopit moci.

Soudruhu, nestyď se za otázky!
Nedej se oklamat,
přesvědč se sám!
Znáš jen to, co sám znáš —
a nic víc.
Prozkoumej účty,
vždyť budeš je platit.
Probírej položku za položkou,
ptej se: odkud se vzala?
Musíš se přece chopit moci.

VLASOVOVÁ *ustane* · Tohle pro dnešek stačí.
Už si tolik najednou nedokážeme zapa-
matovat. Pavel Sigorskij by nám zase
celou noc nespál. Děkujeme vám, Niko-
laji Ivanoviči. A rádi bychom vám ještě
řekli: Náramně nám tím pomáháte, že
nás učíte číst a psát.

UČITEL · Nevěřím. Nicméně nechci tvrdit, že
na vašich názorech vůbec nic není. Vrá-
tím se k tomu příští hodinu.

d)

IVAN VESOVŠČIKOV NEPOZNÁ JIŽ SVÉHO BRATRA

IVAN · Soudruzi tady v Rostově se mnou
mluvili o vaší práci, Pelagejo Nilovno —
a také o vašich chybách. Pověřili mě,
abych vám něco odevzdal: vaši stranic-
kou legitimaci.

VLASOVOVÁ · Děkuju vám. *Přijme ji.*

IVAN · Psal vám Pavel?

VLASOVOVÁ · Ne. Mám o něho velkou sta-
rost. Nejhorší je, že nikdy nevím, co zrovna
dělá nebo co oni dělají s ním. Ani nevím,
jestli má co jíst nebo jestli mu tam není moc
velká zima. Dostávají tam vůbec deky?

IVAN · V Oděse je dostávali.

VLASOVOVÁ · Jsem na něho moc hrdá. Je
to štěstí mít syna, který je něco platný.
Recituje.

CHVÁLA REVOLUCIONÁŘE

Mnohých je nazbyt.
Když tu nejsou, bývá lépe.
Když tu není on, je postrádán!

Když útlaku přibývá,
mnozí ztratí odvalu,
jeho však roste.

On organizuje svůj boj,
mzdový boj či boj o vodu na čaj
a o moc ve státě.

Ptává se majetku:
Z jakých zdrojů?
Ptává se názorů:
V čích službách?

Kde vždycky se jen mlčí,
on bude mluvit,

kde vládne útlak a kde se jen žvaní
o osudu,
říká o věcech pravdu.
Kde usedne za stůl,
tam nespokojenost s ním usedá.
O jídle zjistí,
že je špatné, a místnost těsná.

A kam ho zaženou, tam s ním
jde i vzpoura a odkud je vyhnán,
tam stále to vě.

UČITEL *přichází* · Dobrý den, Ivane.

IVAN · Dobrý den, Nikolaji.

UČITEL · Jsem rád, že jsi stále ještě na svo-
bodě.

IVAN · Chtěl jsem se zase jednou podívat na
Pelageju Vlasovovou a donést jí nějaké
naše noviny. *Učitel Vesovščikov sáhne po
novinách.* Ta zatčení soudruhů nám velmi
ztížila práci. Sidor a Pavel znali například
spoustu rolníků, kteří měli zájem o naše
noviny.

VLASOVOVÁ · Rozumím. Také jsme už
o tom mluvili, že by se mělo všude s rol-
níky pohovořit.

UČITEL · To by se ale muselo pohovořit
s pěknou spoustou lidí! Rolníků je sto
dvacet miliónů. Úplná nemožnost! A vů-
bec, jakápak revoluce. V téhle zemi
a s těmito lidmi! Rus se nikdy do žádné
revoluce nepustí. To je tak pro západ.
Němci, to jsou revolucionáři, ti revoluci
udělají.

IVAN · V některých guberniích začínají prý už
rolníci ničit statky a zmocňují se statkář-
ské půdy. Zabavují obilí a jiné zásoby a
rozdávají je hladovějícím. Rolnictvo se
dostává do pohybu.

UČITEL · Co to má znamenat? *Matce.* Přečtě-
te si, co o psychologii ruského rolníka
napsali pokrokoví spisovatelé již v mi-
nulém století.

VLASOVOVÁ · Ráda. Zasludou Nikolaje Iva-
noviče, který mě učí číst a psát, mohla
jsem si přečíst materiál o třetím sjezdu
strany.

UČITEL · To je další bláznovství toho vašeho
Lenina: chce proletariátu namluvit, že je
schopen zmocnit se při revoluci vedení.
Vždyť nás takové názory připraví o po-
slední špetku naděje, že vůbec k revoluci
dojde! Odradí pokrokové měšťanstvo od
revoluce!

IVAN · Co vy na to, Pelagejo Vlasovová?

VLASOVOVÁ · Vést lidi je těžké. Už kováč
Sigorskij mi svou umíněností ztrpčuje
život a lidi vzdělané už vůbec nepřes-
vědčíš.

UČITEL · Nemohli byste ty vaše noviny psát
trochu zábavněji? Vždyť je takhle nikdo
nečte.

VLASOVOVÁ · Nečteme je pro zábavu, Ni-
kolaji Ivanoviči.

Ivan Vesovščikov se směje.

UČITEL · Copak?

IVAN · Kampak jsi pověsil ten pěkný obraz
cara? Máš to tu nějak moc holé.

UČITEL · Řekl jsem si, že ho na nějaký čas
sundám. Když se na něco dlouho koukáš,
tak tě to omrzí. Ostatně: pročpak se
v těch vašich novinách nikdy nepíše
o nešvarech ve školství?

IVAN · Že bys ten obraz sundal jenom proto,
že tě omrzel — to se mi ani nechce věřit.

VLASOVOVÁ · To neříkejte! Nikolaj Iva-
novič má rád změnu.

IVAN · Tak.

UČITEL · Nicméně nemám rád, když se
mnou někdo jedná jako s idiotem. Ptal
jsem se tě na vaše noviny.

IVAN · Nemůžu se rozpomenout, Nikolaji, že
by se v tvém bytě někdy něco změnilo.
Už jenom rám tě stál dvanáct rublů.

UČITEL · Mohu rám zase pověsit. Měl jsi

mě vždycky za hlupáka, a proto jsi hlupák sám.

IVAN · Překvapuješ mě, Nikolaji: Ty štvavě řeči a ten opovrhlivý postoj k našemu carovi jsem od tebe nečekal. Jako by se z tebe stal agitátor. A taky v tvém pohledu je najednou taková rozhodnost, že je až strach se na tebe dívat.

VLASOVOVÁ · Nezlobte bratra! Je to velmi rozumný člověk. Připomněla jsem mu carovu Krvavou neděli. A poněvadž učí spoustu dětí, je náramně důležité, co jim vykládá o poměrech. Kromě toho nás naučil číst a psát.

IVAN · Doufejme, že ses při tom od nich taky sám něčemu přiučil.

UČITEL · Ničemu jsem se nepřiučil. Tihle lidičky vědí ještě pramálo o marxismu. Nechci se vás tím dotknout, paní Vlasovová. Je to přirozeně velmi složitá věc, kterou neškolená hlava vůbec asi nepochopí. Zvláštní je na tom pouze to, že právě lidé, kteří marxismu nikdy neporozumějí, cpou ho do sebe jako teplé housky. Marxismus sám o sobě není špatný. Má dokonce leckteré klady. Nicméně vykazuje i velké mezery, neboť se Marx v některých základních věcech vysloveně mylí. Mohl bych uvést spoustu příkladů. Ekonomie je samozřejmě důležitá, ale nejen ekonomie. Jsou důležité i jiné otázky. Například sociologie! Stejně mnoho si slibují i od biologie. Ptám se: kde zůstalo v tom učení ono obecně lidské? Člověk se přece nikdy nezmění!

VLASOVOVÁ *Ivanovi* · Ale už se dost změnil, že?

Ivan se rozloučí.

IVAN · Paní Vlasovová, já svého bratra už vůbec nepoznávám.

7.

PELAGEJA VLASOVOVÁ
NAVŠTÍVÍ SYNA VE VĚZENÍ

Vězení

VLASOVOVÁ · Dozorce bude dávat náramně pozor, ale já se přesto musím dovědět adresy rolníků, kteří měli zájem o naše noviny. Jenom abych tu spoustu jmen udržela v paměti.

Dozorce přivádí Paula Vlasova.

VLASOVOVÁ · Pavle!

PAVEL · Jak se ti vede, maminko?

DOZORCE · Musíte si sednout tak, aby mezi vámi zůstal pořádný odstup. Semhle a semhle. Politické hovory se zakazují.

PAVEL · Povídej, co je doma nového, matko!

VLASOVOVÁ · Ano, Pavle.

PAVEL · Kde bydlíš?

VLASOVOVÁ · U učitele Vesovščikova.

PAVEL · Starají se o tebe?

VLASOVOVÁ · Ano. Ale jak se vede tobě?

PAVEL · Měl jsem starost, jestli ti pomůžou.

VLASOVOVÁ · Nějak ti narostly vousy.

PAVEL · Ano, vypadám starší, co?

VLASOVOVÁ · Byla jsem na Smilginově pohřbu. Policie zase řádila a pár jich zatkla. Byli jsme tam všichni.

DOZORCE · To jsou politické věci, paní Vlasovová!

VLASOVOVÁ · Tak? Opravdu? Člověk ani neví, o čem by povídal!

DOZORCE · Pak jsou vaše návštěvy zbytečné. Nemáte o čem povídat, ale přesto se sem ženete, jen abyste nám přidělávala práci. A já pak za všechno nesu odpovědnost.

PAVEL · Pomáháš v domácnosti?

VLASOVOVÁ · Tak trochu. Chceme jet příští týden s Vesovščikovem na venkov.

PAVEL · S tím učitelem?

VLASOVOVÁ · Ne.

PAVEL · Na zotavenou?

VLASOVOVÁ · Ano. *Tiše.* Potřebujeme ty adresy. *Hlasitě.* Ano, Pavle, všem nám scházíš.

PAVEL *tiše* · Při zatčení jsem adresy spolkl, znám jich z paměti jen pár.

VLASOVOVÁ · Ach Pavle, nikdy bych si nebyla pomyslela, že to se mnou na stará kolena takhle dopadne.

PAVEL *tiše* · Lušin v Pirogově.

VLASOVOVÁ *tiše* · A v Krapivně? *Nahlas.* Opravdu, mám o tebe starost.

PAVEL *tiše* · Sulinovskij.

VLASOVOVÁ · Modlím se za tebe. *Tiše.* Sulinovskij v Krapivně. *Nahlas.* Vysedávám každý večer u stolu tak sama.

PAVEL *tiše* · Terek v Dobraji.

VLASOVOVÁ · A učitel Vesovščikov si už taky stěžuje na ten zmatek.

PAVEL *tiše* · Od nich se dovíte ostatní adresy.

DOZORCE · Konec návštěvy.

VLASOVOVÁ · Ještě minutku, prosím vás. Jsem tak popletená. Ach Pavle, co nám starým lidem jiného zbývá než zalézt někam, kde bychom už nikomu nepřekáželi. Už jsme na světě zbyteční. *Tiše.* Lušin v Pirogově. *Nahlas.* Dávají nám znát, že náš čas už minul. Nic není před námi. Co víme, patří minulosti. *Tiše.* Sulinovskij v Dobraji. *Pavel vrtí hlavou.* V Krapivně. *Nahlas.* Naše zkušenosti nejsou již k ničemu. A naše rady nanejvýš škodí, poněvadž mezi námi a našimi syny je propast, kterou nikdo nepřeklene. *Tiše.* Terek v Dobraji. *Nahlas.* Nic nás už nespojuje. Čas, který přijde, patří vám!

DOZORCE · Povídám — konec návštěvy!

PAVEL *se ukloní* · Měj se dobře, matko.

VLASOVOVÁ *se ukloní rovněž* · Měj se dobře, Pavle.

PÍSEŇ

Zpívá ji představitel Paula.

Mají zákoníky, mají nařízení,
mají vězení a mají pevnosti
(o jejich opatrovnách ani nemluvě!),
mají vězeňské dozorce a soudce,
kteří dostávají hodně peněz a jsou
ke všemu ochotní.

Jo načpak?

Copak si myslí, že padnem na kolena?

Ještě než zmizí — a bude to brzo —
dojdou k závěru, že to všechno nemá
už pražádnou cenu.

Mají noviny a mají tiskárny
pro svůj boj a aby nám zacpali hubu
(o státnících ani nemluvě!),
mají popy, mají profesory,
kteří dostávají hodně peněz a jsou
ke všemu ochotní.

Jo načpak?

Copak se musejí tak obávat pravdy?

Ještě než zmizí — a bude to brzo —
dojdou k závěru, že to všechno nemá
už pražádnou cenu.

Mají tanky a kanóny,
kulometry a ruční granáty
(o pendrecích ani nemluvě!),
mají policajty, mají vojáky,
kteří dostávají málo peněz a jsou
ke všemu ochotní.

Jo načpak?

Copak mají tak mocné nepřátele?

Do zkázy jdou a věří planě,
že něco odvrátí jejich pád.
Jedenkrát svalí se to na ně —
a bude to brzo — a budou naříkat.

Zbytečné budou peníze a zbraně,
nikdo už nebude s to jim ochranu
dát!

8.

V LÉTĚ 1905
JE ZEMĚ ZMÍTÁNA
NEPOKOJI A STÁVKAMI
ZEMĚDĚLSKÝCH DĚLNÍKŮ

a)

Silnice

*Pelageja Vlasovová, která přichází se dvěma dělníky, je
přivítána kamením. Její průvodci uprchnou.*

VLASOVOVÁ s velkou bouli na čele k těm, kteří
po ní házejí kamení. Pročpak po nás
házíte kamením?

JEGOR · Poněvadž jste stávkokazi.

VLASOVOVÁ · My že jsme stávkokazi?
Proto asi tak spěcháme! Kdepak se tady
stávkuje?

JEGOR · Na Smirnovově statku.

VLASOVOVÁ · A vy jste stávkující? To
ostatně potvrzuje boule, kterou mám na
čele. Já ale stávkokazka nejsem. Přijíždím
z Rostova a hledám Jegora Lušina,
který pracuje tady na statku.

JEGOR · Lušin? To jsem já.

VLASOVOVÁ · Pelageja Vlasovová.

JEGOR · Nejsi ta, které tady na okrese říkají
„matka“?

VLASOVOVÁ · Ano. Přinesla jsem vám naše
noviny. Nevěděli jsme, že stávkujete. Ale
jak vidím, vedete boj tvrdě. *Odevzdává
Jegoru Lušinovi noviny.*

JEGOR · Promiň, že jsme ti udělali na čele
bouli. Ale stávka se nám nedaří. Zároveň
s tebou přijeli z města stávkokazi a zítra

přijedou další. Sami nemáme co žrát, ale
pro ně poráží řezník ze statku prasata a
telata. Jen se podívej, jak se kouří z ko-
mína. To se tak vyvaňuje pro stávkokazy.

VLASOVOVÁ · Je to opravdu hanba.

JEGOR · V řeznictví, pekařství a mlékárně
statku samozřejmě nestávkují.

VLASOVOVÁ · A proč? Mluvili jste s nimi?

JEGOR · Copak to má smysl? Nač by stávko-
vali? Tentokrát snížili mzdu jenom ze-
mědělským dělníkům.

VLASOVOVÁ · Dej sem ty noviny. *Rozdělí
balík na dva díly a vrátí mu jen jeden.*

JEGOR · A co tyhle? Proč nám nedáš všechny?

VLASOVOVÁ · Ty dostanou v řeznictví, pe-
kařství a mlékárně. I tam jsou dělníci. Je
třeba s nimi promluvit. Kde jsou dělníci,
tam ještě není nic ztraceno.

JEGOR · Marná námaha! *Odechází.*

VLASOVOVÁ · Takhle se pobijíme navzá-
jem, dělník dělníka, a vykořisťovatelé se
nám smějou.

b)

Kuchyně na statku

Dva stávkokazi sedí u jídla a baví se s řezníkem.

JEDEN ZE STÁVKOKAZŮ *přežvýkuje a
řtká druhému* · Kdo nechá svou zem v ho-
dině nebezpečí na holičkách, je lump!
A dělník, který stávkuje, nechává přece
svou zem na holičkách.

ŘEZNÍK *naklepává maso* · Proč svou zem?

PRVNÍ STÁVKOKAZ · Je Rus, a tady je
Rusko. A Rusům Rusko patří.

ŘEZNÍK · Ale, opravdu?

DRUHÝ STÁVKOKAZ · Samozřejmě!

Kdo tohle necítí — to maso ještě potřebu-
je změkknout — tomu je zbytečné něco

takového vykládat. Ale lebka se mu roz-
bít může.

ŘEZNÍK · Správně!

PRVNÍ STÁVKOKAZ · Tenhle stůl je
naše vlast, tohle maso je naše vlast.

ŘEZNÍK · Ale potřebuje ještě změkknout.

DRUHÝ STÁVKOKAZ · I tohle místo, na
kterém sedím, je naše vlast. *Řezníkovi.* Ty
taky, rozumíš, ty taky patříš k této vlasti.

ŘEZNÍK · Ale já taky ještě potřebuju změk-
knout!

PRVNÍ STÁVKOKAZ · Každý musí svou
vlast bránit.

ŘEZNÍK · Tak, pokud je jeho!

DRUHÝ STÁVKOKAZ · V tom je právě
ten váš nízký materialismus.

ŘEZNÍK · Sráčí!

*Řezníková žena přivádí Pelageju Vlasovovou,
která zraněná na hlavě velmi přehání.*

ŘEZNÍKOVÁ ŽENA · Sedněte si semhle!
Přinesu vám studený obklad a potom se
trošku najíte, abyste se vzpamatovala
z leknutí. *Ostatním.* Hodili po ní kámen.

PRVNÍ STÁVKOKAZ · Ano, je to ona, jela
s námi ve vlaku.

DRUHÝ STÁVKOKAZ · To udělali stáv-
kující. Už jsme o ni měli starost.

ŘEZNÍKOVÁ ŽENA · Je vám už líp?

Pelageja Vlasovová kývne.

DRUHÝ STÁVKOKAZ · Zaplat pánbůh.
ŘEZNÍKOVÁ ŽENA · Perou se o trochu
práce jako zvířata. Taková boule. *Dojde
pro vodu.*

VLASOVOVÁ *divákům* · Oč větší soucit vzbudí
taková boule u těch, co rány očeká-
vají, než u těch, co je rozdávají!

PRVNÍ STÁVKOKAZ *ukáže vidličkou na
matku* · Na tuhle ruskou ženu házeli ruští
dělníci kamení. Jste matka?

VLASOVOVÁ · Ano.

PRVNÍ STÁVKOKAZ · Házeli kamení na
ruskou matku!

ŘEZNÍK · Správně, a ruské kamení! *Divákům.*
A takové sebrance musím dávat polévku!
Pelageji Vlasovové. Pročpak po vás házeli
kamením?

VLASOVOVÁ *zatlmeo si vlhkým hadřítkem chladí
čelo* · Viděli, že jdu se stávkokazy.

DRUHÝ STÁVKOKAZ · Lumpové!

VLASOVOVÁ · Proč lumpové? Zrovna před
chvilí jsem si říkala, že to můžou být do-
cela slušní lidi.

ŘEZNÍKOVÁ ŽENA · A pročpak na vás
házeli kamení?

VLASOVOVÁ · Poněvadž mysleli, že patřím
mezi lumpy.

ŘEZNÍKOVÁ ŽENA · Jak si mohli myslet,
že mezi ně patříte?

VLASOVOVÁ · Poněvadž mysleli, že jsem
stávkokaz.

ŘEZNÍK *se usmívá* · Vy se tedy domníváte, že
se na stávkokazy smí házet kamení?

VLASOVOVÁ · Ano, to se domnívám.

ŘEZNÍK *rozzářen ke své ženě* · Dej jí najíst! Dej
jí hned najíst. Dej jí dva talíře! *Přistoupí
k Pelageji Vlasovové.* Jsem Vasil Jefimovič!
Volá za ženou. A přiveď personál! Tady se
můžou něčemu přiučit.

Personál vchází do dveří.

ŘEZNÍK · Na tuhle ženu házeli stávkující
kamení. Má na čele bouli. Tady ji vidíte.
Ptám se jí: Jak jste přišla k té bouli?
A ona řekne: Poněvadž mě měli za stáv-
kokaza. A já na to: Na stávkokazy se
může házet kamení? A co odpoví ona?

VLASOVOVÁ · Může.

ŘEZNÍK · Jak jsem tohle slyšel, milánkové,
řekl jsem: Dejte jí najíst! Dejte jí dva
talíře. *Pelageji Vlasovové.* Pročpak nejíte?
Je polévka moc horká? *Ke své ženě.* Proč
jí dáváš vařící polévku? Má si spálit
hubu?

VLASOVOVÁ *odstrť talíř* · Ne, Vasile Jefimo-
viči, polévka není horká.

ŘEZNÍK · Tak proč nejíte?

VLASOVOVÁ · Poněvadž jste ji uvařili pro stávkokazy.

ŘEZNÍK · Pro koho jsme ji uvařili?

VLASOVOVÁ · Pro stávkokazy.

ŘEZNÍK · Tak! To je zajímavé. Já jsem teda taky lump? Vidíte, jsem lump! A proč jsem lump? Poněvadž podporuju stávkokazy. *Pelageji Vlasovové. Je to tak? Usedne k ní. Ale copak je správné stávkovat? Podle tebe asi záleží na tom, kvůli čemu se stávkuje. Pelageja Vlasovová přikývne. Říkáš si: Snížili přece mzdy. Ale pročpak by se neměly mzdy snižovat? Podívej: všechno, co tady vidíš, patří panu Smirnovovi, který bydlí v Oděse. Proč by nesměl snižovat mzdy? Zatímco mu stávkokazi radostně přivukují. Jsou to přece jeho peníze! Ty si teda myslíš, že nemůže zaplatit za práci jednou dva rubly a jindy zase jenom dvě kopejky? Tak, to si teda myslíš? Ale co se stalo tenhle rok? Snížili přece mzdu i mně. A co jsem udělal já — ke své ženě — na tvou radu? Nic! A co se stane v září? Zase mi sníží mzdu! A čeho se teda dopouštím? Zrady na lidech, kterým se taky snižuje mzda, ale kteří si to nedají líbit. A co jsem proto? Pelageji Vlasovové. Ty tedy mou polévku nechceš? Jenom na to jsem čekal. Na to, až mi slušný člověk řekne do očí: Nechte si svou polévku! Teď se míra dovršila. Už dávno hrozilo nebezpečí, že kotel přeteče. Stačila kapka — ukáže na Pelageju Vlasovovou — aby přetekl. Mít zlost a být nespokojený je málo. Musí se z toho vyvodit praktické důsledky. Stávkokazům. Vyřídte tomu vašemu panu Smirnovovi, aby vám posílal žrádlo z Oděsy. Ať vám je to prase jednou laskavě uvaří samo.*

ŘEZNÍKOVA ŽENA · Co se tak rozčiluješ?

ŘEZNÍK · Nadarmo jsem nevyvařoval v továrních kantýnách. Nechal jsem toho, poněvadž se mi ten svinský podnik nezdál. *Zatímco se ho žena snaží uklidnit. Myslel jsem si: Odejdu na venkov, tam to bude lepší. A co jsem zjistil? Že jsem se dostal do stejné svinského podniku, jenže tu mám pro změnu vykrmovat stávkokazy.*

ŘEZNÍKOVA ŽENA · Chceš zase jít jinam?

ŘEZNÍK · Správně, půjdeme jinam! Doneste kotlíky s čočkou. A ty přines všechnu slaninu. Přineste všechno, co tu je! Nač jsme to uvařili?

ŘEZNÍKOVA ŽENA · Ženeš se do záhuby! Přiveď nás ještě do neštěstí.

ŘEZNÍK *stávkokazům* · Ven, vy zachránci vlasti! Stávkujeme. Kuchyňský personál stávkuje! Ven! *Vyžene stávkokazy. Jako řezník jsem si zvykl na to, že se naposled nesměje prase, ale já. S paží kolem ženinych ramenou přistoupí k Pelageji Vlasovové. A teď jdi a řekni těm, co po tobě házeli kamením, že jsme pro ně připravili polévku.*

CHVÁLA VLASOVOVÝCH

Předneseno řezníkem a jeho pomocníky.

Tohle je soudružka Vlasovová, udatná bojovnice.

Pilná, chytrá a spolehlivá. Spolehlivá v boji, chytrá vůči nepříteli a pilná

při agitaci. Její práce je drobná, ale nezbytná, a ona ji vykonává houževnatě.

Ať bojuje kdekoli, není sama. Stejně houževnatě, spolehlivě a chytře jako ona

bojují v Tversku, Glasgowě, Lyoně i v Chicagu,

v Šanghaji i v Kalkatě všechny Vlasovové všech zemí, výteční krtci, vojáci revoluce — neznámí, ale nepostradatelní.

■

9.

1912. PAVEL SE VRACÍ
ZE SIBIŘSKÉHO VYHNANSTVÍ

Byt učitele Vesovščikova

Pelageja Vlasovová, řezník Vasil Jefimovič a mladý dělník přinášejí do bytu učitele Vesovščikova tiskací stroj.

UČITEL · Pelagejo Vlasovová, tady mi nemůžete instalovat tiskací stroj. To by znamenalo zneužít mých sympatií pro vaše hnutí. Vy víte, že jsem teoreticky s vámi zajedno, nicméně to nemůže jít tak daleko!

VLASOVOVÁ · Jestli vám dobře rozumím, Nikolaji Ivanoviči, tak jste pro naše letáky — připomínám vám, že jste poslední leták pro obecní zaměstnance sám složil — ale jste proti tomu, abychom je tiskli. *Montují tiskací stroj.*

UČITEL · Nikoli! Jsem pouze proti tomu, abyste je tiskli tady.

VLASOVOVÁ *uraženě* · Bereme na vědomí, Nikolaji Ivanoviči. *Pracují dále.*

UČITEL · Tak co?

DĚLNÍK · Když si Vlasovová něco usmyslí, je všechno marné. Už jsme s ní měli kvůli tomu spoustu nepříjemností. Ale nebojte se, nikdo nic nepozná.

VLASOVOVÁ · Musíme teď tisknout víc

novin, poněvadž nám je pořád zabavují.

Učitel Vesovščikov odejde do vedlejší světnice a řekne. Začínají tisknout, stroj je velmi hlučný. Učitel Vesovščikov se vrátí davně.

VLASOVOVÁ · Dělá to trochu rámus, že?

UČITEL · Div mi lampa nepadne se stropu! Je naprosto vyloučeno, abyste tady tiskli protizákonné tiskoviny, když je to spojeno s takovým hlukem.

VLASOVOVÁ · Nikolaji Ivanoviči, my jsme si už taky všimli, že ten stroj dělá dost velký rámus.

VASIL JEFIMOVIČ · Kdybychom ho měli čím podložit, sousedi by vůbec nic nepoznali. Nemáte něco na podložení, Nikolaji Ivanoviči?

UČITEL · Nemám!

VLASOVOVÁ · Co tak křičíte! Sousedka mi ukazovala filc, který koupila dětem na kabáty. Poprosím ji, aby mi ho půjčila. Počkejte chvíli.

Zajde k sousedce.

VASIL JEFIMOVIČ *učiteli* · Nikolaji Ivanoviči, mrzí nás, že s ní nejste spokojen.

DĚLNÍK · Vlastně jsme ji sem přivedli, aby měla od politiky pokoj. Vasile Jefimoviči, nikdy bychom tady nezřídili tajnou tiskárnu. Ale ona jinak nedala.

UČITEL · Jsem nanejvýš rozhořčen. Nelíbí se mi například, že ji připravujete i o peníze. Onehdy přijdu domů a vidím, jak tu stojí, v ruce drží starou portmónku a loví v ní pár kopejek na členský příspěvek.

VASIL JEFIMOVIČ · Tak, tak, nic nedostaneme zadarmo. Dělá se revoluce proti bídě a ještě to stojí peníze. Matka je při vybrání příspěvků moc přísná. Říká: Zase půl bochníku chleba, který musíme obětovat naší věci. Aby si naše firma mohla něco dovolit, říká při kasírování. *Zaklepání. Přikryjí stroj, učitel otevře.*

HLAS PAVLA VLASOVA *zvenčí* · Bydlí tady Pelageja Vlasovová? Jsem Pavel Vlasov.

UČITEL · Její syn!

PAVEL *vtoupl* · Dobrý den.

VŠICHNI · Dobrý den.

PAVEL · Kde je matka?

UČITEL · U sousecky.

VASIL JEFIMOVIČ · Hned se vrátí. Vyprávěla nám, žeš byl...

PAVEL · Na cestách!

VASIL JEFIMOVIČ *se směje* · Tak.

Je slyšet, že se Pelageja Vlasovová vrací.

DĚLNÍK · Sedni si semhle. Abys udělal na matku dojem.

Posadí Pavla na židli proti dveřím a rozestaví se vpravo a vlevo od něho. Pelageja Vlasovová vejde.

VLASOVOVÁ · Pavle! *Obejme ho.* Je pořád hubenější! Ne a ne zeslítl! Já věděla, že tě tam dlouho neudrží. Jak ses odtamtud dostal? Jak dlouho tu můžeš zůstat?

PAVEL · Večer musím pryč.

VLASOVOVÁ · Ale kabát si snad na chvílku sundáš?

Pavel Vlasov svlékne kabát.

UČITEL · Říká se, že chcete vybojovat svobodu, ale přitom v té vaší straně zavádíte otroctví nejhoršího druhu! Samé rozkazy, samý nátlak!

VLASOVOVÁ · Víte, Nikolaji Ivanoviči, nám ty rozkazy ani tak nevadí jako vám. My je totiž spíš potřebujeme. Nemějte mi to za zlé, ale my toho máme v plánu víc než vy. Se svobodou je to asi jako s vašimi penězi, Nikolaji Ivanoviči. Od doby, co vám dávám menší kapesné, můžete si toho tím víc koupit. Když po nějaký čas vydáváte méně peněz, můžete jich později utratit víc. To snad uznáte.

UČITEL · Nebudu se s vámi už přít. Jste strašně neústupná.

VLASOVOVÁ · Ano, samozřejmě, musíme být taková.

VASIL JEFIMOVIČ · Dostala jste filc? *Pavlovi.* Do osmi musí být noviny hotové!

PAVEL · Tak se do toho pusťte!

VLASOVOVÁ *rozzářeně* · Dejte se hned do práce, abychom pak měli trošku víc času! Co tomu říkáte: Marfa Alexandrovna mou prosbu s největším klidem odmítla. Že prý je filc určen dětem na kabáty. Řekla jsem jí: „Marfo Alexandrovno, viděla jsem před chvílí vaše děti přijít ze školy. V kabátech!“ Ona na to: „To už nejsou kabáty, to jsou jen cáry. Ostatní děti se jim už ve škole smějou.“ – „Marfo Alexandrovno,“ povídám, „to už se stává, že chudáci mívají mizerné kabáty. Půjčte mi ten filc aspoň do zítřka ráno. Když mi ho půjčíte, ujišťuju vás, že z toho budou mít vaše děti větší užitek než z hezkého kabátu.“ Ale ona ne a ne tomu rozumět. Opravdu mi ho nedala. Neměla pro to za mák pochopení!

Vyjme zpod zástěry několik kousků plsti a podkládá jimi stroj.

UČITEL · A copak je tohle?

VLASOVOVÁ · No přece ten filc!

Všichni se smějí.

VASIL JEFIMOVIČ · Proč si teda tak stěžujete na Marfu Alexandrovnu?

VLASOVOVÁ · Poněvadž mě přinutila, abych jí filc ukradla. Mít ho přece musíme. A jejím dětem náramně poslouží, že se takové noviny tisknou. To snad všichni uznáte!

VASIL JEFIMOVIČ · Pelagejo Vlasovová, jménem revoluce vám děkujeme za ten filc! *Smích.*

VLASOVOVÁ · Zítřka ráno ho zase vrátím. *Pavlovi, který si sedl.* Chceš kousek chleba?

VASIL JEFIMOVIČ *u stroje* · A kdo bude odebírat listy ze stroje?

Pelageja Vlasovová se postaví ke stroji. Pavel Vlasov hledá chléb.

VLASOVOVÁ · Podívej se do skříně.

PAVEL · Nestarej se o mě, i na Sibíři jsem někdy našel kousek chleba.

VLASOVOVÁ · Slyšíte, jak mi vyčítá, že se o něho nestarám? Aspoň chleba ti ukrojím.

UČITEL · Tak kdo bude odebírat?

PAVEL *si ukrojí skývu chleba, zatímco ostatní tisknou* · Noviny odebírá ze stroje revolucionářka Pelageja Vlasovová, matka revolucionáře Pavla Vlasova. Stará se o něho? Nestará! Hostí ho čajem? Chystá mu koupel? Poráží na jeho počest tele? Nic takového! Syn prchá ze Sibíře do Finska, vystaven nárazům ledového větru, a salvy četníků mu znějí dosud v uších. Nemá, kde by hlavu složil, leda v ilegální tiskárničce. A jeho matka, místo aby ho pohladila po vlasech, odebírá ze stroje noviny!

VLASOVOVÁ · Jestli nám chceš pomoci, pojď sem. Andrej tě pustí.

Pavel Vlasov zaujme místo u tiskacího stroje proti matce. Recitují.

VLASOVOVÁ · Vedlo se ti hodně špatně?

PAVEL · Až na ten tyfus bylo všechno v pořádku.

VLASOVOVÁ · A najedl ses aspoň?

PAVEL · Najedl, když bylo čeho.

VLASOVOVÁ · Dávej na sebe pozor. Budeš dlouho pryč?

PAVEL · Jestli tady budete dobře pracovat, tak ne.

VLASOVOVÁ · Budete tam taky pracovat?

PAVEL · Ovšem. Tam je to stejně důležité jako tady.

Zaklepná. Vstoupí nezaměstnaný Sigorskij.

SIGORSKIJ · Pavle, musíš okamžitě odsud. Tady je jízdenka. Na nádraží tě čeká soudruh Isaj s pasem.

PAVEL · Myslel jsem, že se tady zdržím aspoň pár hodin.

Bere si kabát.

VLASOVOVÁ *si chce rovněž dojit pro kabát* · Doprovodím tě.

SIGORSKIJ · Ne, pro Pavla by to bylo nebezpečné. Jeho neznají, ale vás ano.

Matka mu pomůže do kabátu.

PAVEL · Na shledanou, matko!

VLASOVOVÁ · Doufejme, že ti příště aspoň ukrojím chleba.

PAVEL · Doufejme. Na shledanou, soudruzi! *Pavel Vlasov a Sigorskij odcházejí.*

UČITEL · Bůh mu pomůže, Pelagejo Vlasovová.

VLASOVOVÁ · To nevím.

Vrací se k tiskacímu stroji. Tisknou dále.

VLASOVOVÁ *recituje.*

CHVÁLA TŘETÍ VĚCI

Neustále je slyšet, jak rychle matky ztrácejí syny, ale mně syn zůstal. Proč asi? Způsobilo to něco třetího.

On a já jsme byli dvě věci, ale spojila nás ta třetí, naše společná věc, kterou jsme dělali spolu.

Sama jsem častokrát slyšela, jak synové hovoří se svými rodiči.

Oč lepší však byl rozhovor náš o té třetí věci, která nám byla společná, o té veliké, společné věci mnohých lidí!

Jak blízcí jsme si byli, blízcí oné věci! Jak dobří jsme byli, blízcí oné dobré věci!

10.

PAVEL VLASOV
BYL PŘI POKUSU O PŘECHOD
FINSKÝCH HRANIC ZATČEN
A ZASTŘELEN

Učitelovo obydlí

SBOR

Revoluční dělníci zptávají Vlasovové.

Soudružko Vlasovová, tvůj syn
byl zastřelen. Ale když krácel
ke zdi, k níž měl být hned postaven,
krácel tak vlastně ke zdi postavené lidmi
jak on

a pušky na něho namířené i ty kulky
vyrobili lidé jako on. Odešli tedy jenom
nebo byli vypovězeni, pro něho však byli
přítomni v díle svých pilných rukou. I ti,
kteří na něho stříleli, byli jako on
a nebyli nepoučitelní.

Ovšem, on dosud šel v řetězech spoután.
Ty řetězy

ukul soudruh a soudruh soudruhu je
připnul.

Továrny hustěji rostly, on viděl to cestou,
komín a komín a zrána to bylo —
neboť v ten čas se na popravu vodí
a továrny

prázdné jsou, on je však viděl zaplněné
armádou, jež vždycky rostla
a stále mohutní.

Jeho však lidé jako on vedli ke zdi
a on to chápal i nechápal.

Přicházejí tři ženy a nesou bibli a hrnec jídla.

MAJITELKA DOMU *ve dveřích* · Zapomeň-
me na všechny neshody, které jsme s Vla-
sovovou měly, posadme se k ní a ukažme,
že s ní cítíme jako praví křesťané.
Vstupují.

MAJITELKA DOMU · Milá paní Vlasovo-
vá, v těchto těžkých dnech nejste sama,
celý dům je s vámi.

*Dvě z žen přemůže dojetí a usednou. Hlasitě
štkají.*

VLASOVOVÁ *po chvilku* · Napijte se čaje.
Osvěží vás. *Postaví před ně čaj.* Už je vám
trošku líp?

MAJITELKA DOMU · Jste tak klidná, paní
Vlasovová.

NETEŘ · Máte pravdu. Všichni jsme v rukou
božích.

CHUDÁ ŽENA · A Pánbůh ví, co dělá.

Pelageja Vlasovová mlčí.

CHUDÁ ŽENA · Řekly jsme si, že se o vás
tak trošku postaráme. Jistě si v těchhle
dnech ani pořádně neuvaříte. Tady je
hrnec s jídlem. Stačí to ohřát. *Dá jí hrnec.*

VLASOVOVÁ · Mockrát děkuju, Lydie An-
tonovno. Jste moc hodná, že jste si
vzpomněla. Jste vůbec všechny hodné, že
jste přišly.

MAJITELKA DOMU · Milá Vlasovová, do-
nesla jsem vám taky bibli, kdybyste si
chtěla něco přečíst. Můžete si ji nechat,
jak dlouho budete chtít. *Podá Pelageji
Vlasovové bibli.*

VLASOVOVÁ · Děkuju vám za dobrý úmysl,
Věro Stěpanovno. Je to hezká kniha. Kdy-
bych vám ji ale vrátila, moc by vás to
mrzelo? Než učitel Vesovčikov odjel na
prázdniny, dovolil mi číst v jeho knihách.
Vrací jí bibli.

MAJITELKA DOMU · Já si jen myslela,
že vás teď čtení těch politických věcí
nebude zajímat.

NETEŘ · Vy ty noviny opravdu čtete každý
den?

VLASOVOVÁ · Ano.

MAJITELKA DOMU · Paní Vlasovová, pro
mne byla bible často velkou útěchou.
Mlčení.

CHUDÁ ŽENA · Nemáte nějakou jeho foto-
grafii?

VLASOVOVÁ · Nemám. Kdysi jsem nějaké
měla. Ale pak jsme je zničili, aby na ně
policie nepřišla.

CHUDÁ ŽENA · Člověk má rád něco na pa-
mátku.

NETEŘ · Byl prý moc hezký!

VLASOVOVÁ · Teď si vzpomínám, že přece
jen mám jeden obrázek. Jeho zatykač.
Vystříhl mi ho z novin.

Ženy si prohlížejí zatykač.

MAJITELKA DOMU · Paní Vlasovová, ta-
dy stojí černé na bílém, že se váš syn
stal zločincem. Byl bezvěrec a ani vy jste
se nikdy netajila tím, jak málo si vážíte
naší víry. Naopak, řekla bych, že jste to
při každé příležitosti dávala najevo.

VLASOVOVÁ · Ano, Věro Stěpanovno, vů-
bec si jí nevážím.

MAJITELKA DOMU · A to jste ani teď
nezměnila přesvědčení?

VLASOVOVÁ · Ne, Věro Stěpanovno.

MAJITELKA DOMU · Pořád si tedy ještě
myslíte, že na všechno stačí rozum?

CHUDÁ ŽENA · Říkala jsem vám, Věro
Stěpanovno, že paní Vlasovová své
názory určitě nezměnila.

MAJITELKA DOMU · Ale vždyť jsem vás
tuhle v noci slyšela, a dokonce skrz zeď,
jak brečíte.

VLASOVOVÁ · Promiňte, jestli jsem vás
vzbudila.

MAJITELKA DOMU · Co byste se omlou-
vala, vždyť jsem to takhle nemyslela. Ale
řekněte! Brečela jste snad z rozumu?

VLASOVOVÁ · Ne.

MAJITELKA DOMU · Z toho vidíte, kam
dojde člověk s rozumem.

VLASOVOVÁ · Nebrečela jsem z rozumu.
Ale když jsem přestala, přestala jsem
z rozumu. To co Pavel dělal, bylo správné.

MAJITELKA DOMU · Proč ho tedy za-
střelili?

CHUDÁ ŽENA · Byli snad všichni proti
němu?

VLASOVOVÁ · Ano, ale tím, že byli proti
němu, byli také sami proti sobě.

MAJITELKA DOMU · Paní Vlasovová, člo-
věk potřebuje Pánaboha, protože sám
proti osudu nic nezmůže.

VLASOVOVÁ · My říkáme: svůj osud si člo-
věk připravuje sám.

NETEŘ · Milá paní Vlasovová, my na ven-
kově...

MAJITELKA DOMU *na ni ukáže* · Je to
moje příbuzná, přijela jenom na návštěvu.

NETEŘ · My na venkově se na to díváme
jinak. Vy tady nemáte na poli zaseto, vy
máte leda bochník někde v almaře. Vy
vidíte jenom mléko, ale nevidíte krávu.
Vy nevíte, co je to bezesná noc, když hrozí
bouřka. A nemusíte se bát krupobití!

VLASOVOVÁ · Rozumím. A v takových
chvilích se modlíte?

NETEŘ · Ano.

VLASOVOVÁ · A zjara chodíte na procesí?

NETEŘ · Tak.

VLASOVOVÁ · A potom přijdou kroupy a
bouřky. A kráva stejně onemocní. Tam
u vás se sedláci nedávají pojistit proti
neúrodě a dobytčímu moru? Taková
pojistka má větší cenu než celé modlení.
Jestli jste pojištěni, tak se už před bouřkou
nemusíte modlit k pánubohu. Pojistka
vám totiž pomůže. A jestli je pánbůh tak
málo důležitý, je na tom špatně. Potom
je přece jenom naděje, že se vytrátí z vašich
hlav stejně jako z vašich polí. Když jsem
byla mladá, všichni ještě věřili, že sedí
někde na nebi a že vypadá jako stařeček.
Potom přišla letadla a v novinách se
psalo, že se teď dá změřit i nebe. Nikdo
nemluvil o bohu, který má trůn na ne-

besích. A tak se ozvaly hlasy, že je něco jako plyn, že není nikde, a přece všude. Když se ale potom člověk zase dočetl, co to plyny vlastně jsou, a když se zjistilo, že žádný bůh mezi těmi plyny není, neudržel se už ani jako vzduch. Vypařoval se a vypařoval, až se jaksi úplně vypařil. A tak se teď člověk občas dočte, že jde vlastně jen o název pro něco duchovního, a to je přece hrozně podezřelé.

CHUDÁ ŽENA · Vy si tedy myslíte, že už není tak důležitý, když ho nikde není znát?

MAJITELKA DOMU · Nezapomínejte, paní Vlasovová, proč vám pánbůh vzal vašeho Pavla.

VLASOVOVÁ · Car mi ho vzal a proč, na to nikdy nezapomenu.

MAJITELKA DOMU · Bůh vám ho vzal a žádný car.

VLASOVOVÁ *chudé ženě* · Lydie Antonovno, slyšela jsem, že pánbůh, který mi vzal mého Pavla, chce vám sebrat příští sobotu světničku. Je pravda, že vám dal pánbůh výpověď?

MAJITELKA DOMU · Já jsem jí dala výpověď, poněvadž už třikrát nezaplátila činži.

VLASOVOVÁ · Věro Stěpanovno, co jste udělala, když pánbůh rozhodl, že třikrát nedostanete činži? *Věra Stěpanovna mlčí.* Vyhodila jste Lydii Antonovnu z bytu. A co jste udělala vy, Lydie Antonovno, když pánbůh rozhodl, že budete vyhozena z bytu? Měla byste domácí požádat o bibli. Až budete sedět v zimě na ulici, můžete si v ní listovat a svým dětem předčítat, co je to bázeň boží.

MAJITELKA DOMU · Kdybyste svému synovi častěji předčítala z bible, mohl být ještě dnes naživu.

VLASOVOVÁ · Ale moc špatně, moc špatně

by žil. Proč jenom se bojíte smrti? Můj syn se tolik smrti nebál. *Recituje.*

Velice se ale zalekl bídy, kterou tu všude v městech máme před očima.

Nás léká hlad a zchátralost těch, kteří jím trpí, i těch, kteří jej zaviňují. Nebojte se přece tolik smrti, bojte se spíše nuzného života!

Pauza.

VLASOVOVÁ · Co vám to pomůže, bát se pánaboha, Lydie Antonovno? Měla byste se spíš bát Věry Stěpanovny. Neztratila jsem svého syna Pavla kvůli nevyzpytatelné vůli boží, ale kvůli vyzpytatelné vůli carově. Stejně i vás Věra Stěpanovna vyhodí na ulici jenom proto, že vás vyhodil z práce muž, který si sedí někde ve vile a na kterém není vůbec nic božského. Proč mluvit o pánubohu? Říkají vám, že v „domě Otce vašeho“ je mnoho příbytků. Ale že je jich v Rostově málo a proč, to vám už neříkají.

CHUDÁ ŽENA · Věro Stěpanovno, půjčte mi na chvíli bibli. V bibli stojí docela jasně: Miluj bližního svého. Tak proč mě vyhazujete z bytu? Půjčte mi bibli, najdu vám to. Je přece docela jasné, že Pavla Vlasova zastřelili proto, že byl dělník a že hájil dělnickou věc. *Sáhne po bibli.* Dejte mi tu knihu, najdu vám to...

MAJITELKA DOMU · Pro tohle vám ji nedám, pro tohle ne!

CHUDÁ ŽENA · Tak proč jste mi ji chtěla dávat? Určitě pro nic dobrého!

MAJITELKA DOMU · Je to slovo boží!

CHUDÁ ŽENA · Právě. Jenže ten váš pánbůh mi není vůbec nic platný, když o jeho pomoci nic nevím!

Chce majitelce domu vzít bibli.

MAJITELKA DOMU · Teď vám zase já

něco najdu. Něco o tom, že člověk nesmí vztáhnout ruku po cizím majetku.

CHUDÁ ŽENA · Dejte mi tu knihu.

MAJITELKA DOMU *pevně svtrá bibli* · Je moje.

CHUDÁ ŽENA · Ano, jako celý dům, že? *Roztrhnou knihu.*

NETEŘ *zvedá trosky* · A je po bibli.

VLASOVOVÁ *kteřá odklidila hrnec s jídlem do bezpečí* · Horší by bylo, kdyby bylo po jídle.

CHUDÁ ŽENA · Kdybych nevěřila, že je na nebesích Pánbůh, který všechno oplácí, dobré i zlé, ještě dneska bych vstoupila do strany Pelageje Vlasovové. *Odejde.*

MAJITELKA DOMU · Pelagejo Vlasovová, teď aspoň vidíte, kam až jste dostala Lydii Antonovnu. A syna vám zastřelili právem, poněvadž mluvil stejně jako vy. Nic lepšího si nezasluhujete. Pojď.

Odchází s příbuznou.

VLASOVOVÁ · Nešťastnice! *Vyčerpaně usedne.* Pavle!

■

11.

SYNOVA SMRT A LÉTA
STOLYPINSKÉ REAKCE
OCHROMILY REVOLUČNÍ
ČINNOST VLASOVOVÉ.
NEMOCNÁ SE NA LŮŽKU
DOVÍDÁ O VYPUKNUTÍ
SVĚTOVÉ VÁLKY

Obydlí učitele Vesovščikova

UČITEL *lékaři* · Co jí umřel syn, postonává. O domácnost se sice ještě stará, ale všeho ostatního zanechala.

LÉKAŘ · Je naprosto vyčerpaná a za žádných okolností nesmí vstát. Je prostě v letech. *Odchází.*

Učitel Vesovščikov jde do kuchyně a usedne k lůžku Pelageje Vlasovové.

VLASOVOVÁ · Co píšou noviny?

UČITEL · Vypukla válka.

VLASOVOVÁ · Válka? Co budeme dělat?

UČITEL · Car vyhlásil stanné právo. Ze všech socialistických stran se vyslovili proti válce pouze bolševici. Našich pět poslanců v dumě bylo už zatčeno a posláno pro velezradu na Sibir.

VLASOVOVÁ · To je zlé. – Když mobilizuje car, musím mobilizovat i dělníci. – Musím vstát.

UČITEL · Za žádných okolností. Jste nemocná. A co my svedeme proti carovi a všem těm evropským potentátům? Zajdu dolů a koupím zvláštní vydání. Teď asi zničí stranu úplně. *Odchází.*

SBOR

Revoluční dělníci zptávají Vlasovové.

Už vstaň! Strana ohrožena je!
Ty stůněš, strana však umírá.
Zesláblas, ale pomoz nám!
Už vstaň! Strana ohrožena je!

Pochybovalas o nás,
už nepochybuj,
neboť jsme v koncích.
Proklínalas nejednou naši stranu,
už ji neproklínej, přestaň s tím:
straně jde o krk.

Už vstaň! Strana ohrožena je!
Ihned vstaň!
Ty stůněš, my tě však potřebujem.
Pomoz nám, nesmíš umřít.
Začíná boj, nemůžeš v něm scházet.
Už vstaň, strana ohrožena je, už vstaň!

Během zpěvu Pelageja Vlasovová pracně vstala, oblékla se, uchopila tašku a vyšla nejistými, ale stále rychlejšími kroky ze světnice.

12.

PROTI PROUDU

Náročí

Několik dělníků odvádí do krve zbitou Pelageju Vlasovovou za roh domu.

PRVNÍ DĚLNÍK · Co se jí stalo?

DRUHÝ DĚLNÍK · Viděli jsme tu starou ženu uprostřed zástupu, který oslavoval odcházející vojsko. Najednou zvolala: „Pryč s válkou, ať žije revoluce!“ Okamžitě se přihnali policajti a pustili se do ní pendrekem hlava nehlava. A tak jsme ji odtáhli sem za roh. Utrí jí přece obličej!

DĚLNÍCI · Teď ale utíkej, stařenko, aby tě nakonec nechytli!

VLASOVOVÁ · Kde mám tašku?

DĚLNÍCI · Tady.

VLASOVOVÁ · Počkejte, mám v tašce letáky. Je v nich něco o nás dělnících a o válce, je v nich pravda.

DĚLNÍCI · Nech pravdu v tašce, stařenko, a utíkej domů! Pravda je nebezpečná. Kdyby ji u nás našli, mohli by nás zavřít. Nebo ti to snad nestačilo?

VLASOVOVÁ · Ne, ne, musíte se to dovědět! Jedině z nevědomosti se nestavíme na odpor.

DĚLNÍCI · A kvůli policajtům.

VLASOVOVÁ · Poněvadž jsou stejně nevědomí.

DĚLNÍCI · Naši vůdcové nám ale říkají, že nejdříve musíme hájit vlast a porazit Němce.

VLASOVOVÁ *recituje* ·

Jacípak vůdcové?

Po boku třídního nepřítel
bojuje dělník proti dělníkovi.

Z žebráckých grošů jste si pracně vybudovali své organizace. Teď vám je rozbíjejí. Zapomenuty jsou vaše zkušenosti a zapomenuta je solidarita všeho dělnictva všech zemí.

DĚLNÍCI · To všechno teď už neplatí. Stávkovali jsme proti válce v několika továrnách a oni naše stávky potlačili. K revoluci už nedojde. Běž domů, stařenko, a ber věci tak, jaké jsou. Co byste si přáli, toho se nedočkáte. Nikdy, nikdy, nikdy!

VLASOVOVÁ · Tak si aspoň přečtete, co říkáme situaci. Na! *Nabízí jim letáky.* Ani přečíst si to nechcete?

DĚLNÍCI · Uznáváme, že to myslíte dobře, ale vaše letáky už nechceme. Nechceme se už vystavovat nebezpečí.

VLASOVOVÁ · Dobře, ale pomyslete, že celý svět — *rozkřikne se tak, až jí polekaní dělníci zacpávají ústa* — žije v obrovské temnotě a že jste až doteďka byli jediní, na které ještě platil rozum. Pomyslete, co se stane, jestli zklamete!

13.

1916. BOLŠEVICI BOJUJÍ NEÚNAVNĚ PROTI IMPERIALISTICKÉ VÁLCE

Vlastenecká sběrna mědi

Přede dveřmi s praporem a nápisem „Vlastenecká sběrna mědi“ stojí sedm žen s měděným nářadím, mezi nimi Pelageja Vlasovová s kalíškem. Přichází úředník v civilu a otvárá dveře.

ÚŘEDNÍK · Právě došla zpráva, že naši chrabří vojíní vyrvali nepříteli s bez-

příkladným hrdinstvím už počtvrté pevnost Přemyšl. Sto tisíc mrtvých, dva tisíce zajatých. Vrchní velitelství armády nařídilo, aby se v celém Rusku zavřely školy a vyzvánělo. Ať žije naše Svátá Rus! Ať žije, žije, žije! Přepážku na odevzdání mědi otevřeme za pět minut. *Vejde.*

VLASOVOVÁ · Ať žije!

JAKÁSI ŽENA · Je to opravdu krásné, že naše válka tak zdárně pokračuje!

VLASOVOVÁ · Mám jenom docela malinký kalíšek. Stačí nanejvýš na pět šest patron. Kolikpak jich může zasáhnout cíl? Ze šesti možná dvě a z těch dvou smrtelně nanejvýš jedna. Zato ten váš kotlík bude nejmíň na dvacet patron a konev tamhle té dámy vpředu vystačí snad na granát. Na granát, který zabije pět šest lidí najednou. *Počítá nářadí.* Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest, sedm, počkat, vždyť tamhle ta dáma toho nese víc, teda osm. Osm. To vystačí už na menší útok. *Tiše se zasměje.* Málem bych sem ten svůj kalíšek byla nedonesla. Potkala jsem totiž dva vojáky — měla bych je asi udat — a oni na mne: „Jen si tu svou měď utíkej odevzdat, stará kozo, aby válka vůbec nikdy neskončila!“ Co tomu říkáte? Není to strašné? „Poslyšte,“ já na to, „vás by měli na místě zastřelit. A kdybych ten svůj kalíšek měla obětovat jenom proto, aby vám zacpali nevyháchanou hubu, udělala jsem dobrý skutek. Však na dvě patrony stačí.“ Načpak bych já, Pelageja Vlasovová, přinesla jinak svůj měděný kalíšek? Nesu ho sem, aby válka neskončila!

ŽENA · Co to povídáte? Že válka neskončí, když měď odevzdáme? Vždyť ji přece dáváme proto, aby skončila!

VLASOVOVÁ · Ne, my ji dáváme, aby neskončila!

ČERNĚ OBLEČENÁ ŽENA · To není pravda! Když budou mít dost mědi, aby z ní mohli udělat granáty, vojáci přece zvítězí mnohem rychleji. Potom válka skončí!

VLASOVOVÁ · Kdepak! Když budou mít granáty, tak válka samozřejmě neskončí, poněvadž budou moct válčit dál. Dokud budou mít munici, budou válčit. Na druhé straně sbírají taky.

ŽENA *ukáže na nápis* · „Kdo odevzdává měď, zkracuje válku!“ Neumíte číst?

VLASOVOVÁ · To tam přece napsali jenom kvůli vyzvědačům! Kdo odevzdává měď, prodlužuje válku!

ČERNĚ OBLEČENÁ ŽENA · Ale pročpak chcete, aby válka ještě neskončila?

VLASOVOVÁ · Poněvadž se můj syn stane do půl roku šikovatelem a dostane pak dvojnásobný plat. A co Arménie a Halič? Ty přece musíme dostat! O Turecku ani nemluví, ale taky je moc potřebujeme.

ČERNĚ OBLEČENÁ ŽENA · Co potřebujeme?

VLASOVOVÁ · Turecko. A musíme přece taky vrátit peníze, co jsme si vypůjčili od Francie. Jde o válku osvobozovací, ne?

ŽENA · Samozřejmě, že jde o válku osvobozovací. Ale kvůli tomu nemusí trvat věčně.

VLASOVOVÁ · Musí, aspoň ještě půl roku.

ČERNĚ OBLEČENÁ ŽENA · A vy si myslíte, že potrvá tak dlouho, když jim dáme měď?

VLASOVOVÁ · No ovšem. Vojáky přece dáváme bezplatně. Máte jistě taky někoho v poli?

ČERNĚ OBLEČENÁ ŽENA · Ano, syna.

VLASOVOVÁ · Tak vidíte, syna jste jim už dala a měď jim dáte navrch. To by bylo, aby se válka takhle aspoň o půl roku neprotáhla.

ČERNĚ OBLEČENÁ ŽENA · Teď se v tom ale už opravdu nevyznám. Jeden říká, že se válka zkrátí, druhý, že se prodlouží. Co si má člověk z toho vybrat? Muž mi už padl a syn stojí před Přemyslem. Jdu domů. *Odchází. Zvony se rozhláholi.*

ŽENA · Vyzvánějí na počest vítězství!

VLASOVOVÁ · Ano, vítězíme! Odevzdáváme naše kalíšky, kotlíky a měděné konve, ale vítězíme! Nemáme už co jíst, ale vítězíme. Buď jsi pro cara a jeho vítězství, nebo jsi proti němu. Vítězíme a taky vítězít musíme! Jinak vypukne revoluce, to je jasné. A co by se pak s naším milovaným carem stalo? V dobách, jako je dnešní, musíme stát při něm. Jenom se podívejte na Němce. Ti pro svého kajzra žerou už listí ze stromů!

ŽENA · Co to vlastně vedete za řeči? Ještě to není ani minuta, co tady jedna sebrala svůj kotlík a šla. A to jen kvůli vám.

DĚLNICE · A divíte se snad? Proč ta ženská vpředu vykládá, že by válka měla ještě trvat? To přece nikdo nechce!

VLASOVOVÁ · Říkáte, že nikdo? A co car? A co generálové? Myslíte, že se války s Němci bojí? Pro ně platí jenom jedno: Kupředu směle na nepřitele! Vítězství nebo smrt! A tak je to v pořádku. Neslyšíte zvony? Ty se přece ozvou jenom při vítězství nebo když někdo umřel. Co vlastně máte proti válce? Kdo vůbec jste? Jestli se nemýlím, tak jsme tady všichni lepší lidé. A vy jste přece dělnice. Že jste dělnice? Jenom se přiznejte! Vetřela jste se mezi nás! Nezapomente, že mezi lidmi vašeho druhu a mezi námi je pořád ještě nějaký rozdíl!

SLUŽKA · Takhle byste s ní mluvit neměla. Obětujete své věci vlasti stejně jako vy.

VLASOVOVÁ *dělnici* · Nesmysl. Srdcem tady

přece nemůžete být. Copak vám přinese válka? To, že tady stojíte, je přece vrchol pokrytectví. Bez vás a bez lidí jako vy se klidně obejdeme. Je to naše válka! Nikdo není proti tomu, abyste nám v ní vy dělníci pomáhali, ale to ještě vůbec neznamená, že k nám patříte. Běž si klidně do své továrny a koukej, ať si víc vyděláš! Ale nevtírej se někam, kam nepatříš. *Služce.* Jestli se chce toho harampádí mermomocí zbavit, tak jí ho vezmi.

Dělnice rozezleně odchází.

DRUHÁ ŽENA · Kdo to vůbec je, že tady má pořád hlavní slovo?

TŘETÍ ŽENA · Poslouchám už půl hodiny, jak odhání lidi.

ČTVRTÁ ŽENA · Víte, kdo to je? Bolševička!

ŽENY · Cože? Myslíte? — Je to bolševička. Nejvyšší rafinovaná osoba! — Nebavte se s ní a ani si jí nevěšmejte! — Chraňte se bolševismu, bere na sebe nejrůznější podoby! — Až půjde kolem strážník, tak ji dáme prostě sebrat!

VLASOVOVÁ *opouští řadu* · Ano, jsem bolševička. Ale vy jste vražednice, všechny, jak tady stojíte. Zvíře by nedalo takhle všanc své mládě jako vy; nesmyslně a nerozumně, pro špatnou věc. Lúno by vám měli vyrvat. Ať vám odumře a ať se stanete neplodnými všechny, jak tady jste! Nač by se měli vaši synové vracet? K takovýmhle matkám? Když pro špatnou věc střílejí, tak ať je taky pro špatnou věc zastřelí. Vy je ale budete mít na svědomí!

PRVNÍ ŽENA *se otočí* · Já vám ukážu, vy bolševičko!

ÚŘEDNÍK · Přepážka je otevřena. *Žena vykročí s konví v ruce směrem k matce a udeří ji do tváře. Jiná se rovněž otočí a uplívne si. Pak ony tři ženy vejdou.*

SLUŽKA · Nic si z toho nedělejte. Ale řekněte mi, co mám dělat. Já vím, že vy, bolševici, jste proti válce, ale já jsem služka a nemůžu se přece s těmi měděnými konvemi vrátit ke svému panstvu. Já bych je neodevzdávala. Když je ale neodevzdám, nikomu tím nepomůžu a mě propustí. Co mám tedy dělat?

VLASOVOVÁ · Sama nic nesvedeš. Jenom ty měděné kotlíky z příkazu svých chlebo-dárců odevzdej. Z příkazu tvých chlebo-dárců udělají z nich lidé jako ty municí. A lidé jako ty s ní budou střílet. Ale lidé jako ty taky rozhodnou na koho! Příklad dnes večer... *Šeptá jí adresu do ucha.* Bude tam mluvit dělník z Putilovových závodů a my ti povíme, co máš dělat. Ale ne abys tu adresu řekla někomu, kdo by toho mohl zneužít!

14.

1917. V ŘADÁCH STÁVKUJÍCÍCH DĚLNÍKŮ A VZBOURIVŠÍCH SE NÁMOŘNÍKŮ POCHODUJE PELLEGAJA VLASOVOVÁ, „MATKA“

Ulice

IVAN · Když jsme přišli na Lybinský prospekt, bylo nás už moc tisíc. Stávkovalo asi padesát závodů a všichni stávkující se k nám přidali, aby demonstrovali proti válce a carskému panství.

VASIL JEFIMOVIC · V zimě 1916–17 stávkovalo v závodech dvě stě padesát tisíc lidí.

SLUŽKA · Nesli jsme rudé prapory a transparenty s nápisem: „Pryč s válkou! Ať žije revoluce!“ Náš prapor nesla šedesá-

tiletá žena. Řekli jsme jí: „Není na tebe prapor moc těžký? Dej ho nám!“ Ale ona odpověděla:

VLASOVOVÁ · Ne, až budu unavená, dám ti ho, pak ho poneseš. Co všechno mě ještě čeká — mne, Pelageju Vlasovovou, vdovu po dělníkovi a matku dělníka! Když jsem před mnoha lety se strachem pozorovala, že se můj syn už dosyta nenají, zprvu jsem naříkala. Ale tím se nic nezměnilo. Potom jsem mu pomáhala v boji o kopejku. Tenkrát to byly drobné stávky za lepší mzdu. A teď vypukla obrovská stávka v muničních továrnách a bojujeme o moc ve státě.

SLUŽKA · Leckdo říká, že se nikdy nesplní to, co chceme. Že máme být spokojeni s tím, co máme. Že nikdo nesvrhne moc těch, kteří vládou. Že budeme znovu a znovu a znovu poraženi. A také leckterý dělník říká: Nikdy nezvítězíme!

VLASOVOVÁ *recituje.*

Kdo žiješ, neříkej: Nikdy!

Tvé jistoty nejsou jisté,
nic navěky netrvá.

Až domluví dnešní mocipáni,
promluví i porobení.

Kdo nám to tvrdí: Nikdy?

Na kom záleží, zda útlisk potrvá? Na
nás!

Na kom záleží, zda bude zlomen? Na
nás!

Pozvedni se, kdo sražen na zemi ležíš!

A kdo ztracen jsi, bojuj!

Nic, zhola nic už nezastaví toho, kdo
chápe, na čem je.

Ten, kdo svou bitvu dnes prohrál, vítězem
bude zítra,

„Nikdy“ se změní v „Ještě dnes“.

POZNÁMKY K „MATCE“

1.

Hra „Matka“, napsaná ve stylu didaktických her, ale vyžadující si herců, je hrou antimetafyzické, materialistické, nearistotelské dramatiky, která neužívá divákova pasivního vciťování tak bez rozmyslu jako dramatika aristotelská a staví se rovněž k některým psychickým účinkům, jako například ke katarsi, podstatně jinak. Tak, jako není zaměřena na to, aby svého hrdinu vydala na pospas neodvratnému osudu, neusiluje ani o to, aby diváka vydala na pospas sugestivnímu divadelnímu zážitku. Ve snaze, aby diváka vedla k naprosto praktickému, na proměnu světa zaměřenému chování, musí ho už v divadle přimět k zásadně odlišnému postoji, než na jaký je zvyklý. Následuje výčet několika opatření z představení „Matky“ v Berlíně r. 1932 a v New Yorku r. 1935.

2.

Nepřímý účín epického jeviště

Při prvním provedení „Matky“ neměla scénická výprava (Časpara Nehera) předstírat žádné skutečné místo; jeviště jaksí samo zaujímalo postoj k dějům, citovalo, vyprávělo, připravovalo a připomínalo. Ve svých skrovných náznacích nábytku, dveří atd. se omezovalo na předměty, které hrály s sebou, to je na takové, bez kterých by se děj neuskutečňoval nebo uskutečňoval jinak. Pevný systém železných trubek o málo převyšujících lidskou postavu, které byly v různých vzdálenostech vmontovány svisle do podlahy jeviště a na které se daly zavěsit vodorovné, výsuvné, tedy libovolně prodlužovatelné trubky s plátěnými závěsy, umožňoval v Berlíně rychlou přestavbu. Mezi tím visely v rámech

dřevěné dveře, které se daly zavírat. V New Yorku bylo jeviště (Maxe Gorelika) podobné, ale přece jen stabilnější. Na velké plátno pozadí se promítaly texty a obrazové dokumenty, které tam během scény zůstávaly, takže i tato tabule měla charakter kulisy. Jeviště tedy nenaznačovalo jen skutečné prostory, nýbrž pomocí textů a obrazových dokumentů i onen velký duchovní proces, ve kterém se děje odehrávaly. Projekce nejsou jen prostými mechanickými pomůckami ve smyslu doplňků, nejsou oslími můstky; nemají pro diváka funkci pomocnou, nýbrž právě naopak: zabraňují, aby se úplně vciťoval, aby se mechanicky sžil s dějem. Vyvolávají účín nepřímý. Proto jsou organickými součástmi uměleckého díla.

3.

Projekce

Berlínské představení

- Scéna 1. (str. 269):
VLASOVOVÉ VŠECH ZEMÍ.
Scéna 2. (str. 270):
BOJ O KOPEJKU (1 kopejka = 2 feniky).
Scéna 3. (str. 273):
Fotografie: P. SUCHLINOV, MAJITEL SUCHLINOVOVÝCH ZÁVODŮ.
Scéna 4. (str. 276):
TEORIE SE STÁVÁ MATERIÁLNÍ SILOU, JAKMILE SE ZMOCNÍ MAS! (Marx)
Scéna 5. (str. 279):
PRVNÍ MÁJ. PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!
Scéna 6. (str. 280):
PRACUJÍCÍ TOUŽÍ PO VĚDĚNÍ, PROTOŽE JE NUTNĚ POTŘEBUJÍ K VÍTĚZSTVÍ. (Lenin)
Scéna 6. (str. 284):
Reprodukce členské legitimace Pelageje Vla-

sovové s její fotografií, přes ni nakopírováno: ČLENSKÁ LEGITIMACE RUSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY (BOLŠEVIKŮ) PRO PELAGEJU VLASOVOVOU Z TVERU.

- Scéna 7. (str. 286):
DOKAŽTE, ŽE UMÍTE BOJOVAT! (Lenin ženám)
Scéna 8. (str. 288):
Emblém kladiva a srpů rozdělený, tedy kladivo a srp vedle sebe, spojeny slovem „a“.
Scéna 8. (str. 290— Chvála Vlasovových):
Emblém kladiva a srpů: kladivo a srp zkříženy.
Scéna 9. (str. 291):
DOKUD NEBUDOU ŽENY VYPROŠTĚNY Z OTUPUJÍCÍ DOMÁCÍ A KUCHYŇSKÉ PRÁCE, NELZE PEVNĚ ZAJISTIT SKUTEČNOU SVOBODU, NELZE PEVNĚ VYBUDOVAT ANI DEMOKRACII, NATOŽ PAK SOCIALISMUS. (Lenin)
Scéna 10. (str. 294):
NÁBOŽENSTVÍ JE OPIUM LIDU. (Marx)
Scéna 11. (str. 297):
Fotografie těch, kteří vedou válku: cara, německého císaře, Poincaréa, Wilsona, Greye.
Scéna 12. (str. 298):
1914. PROTI PROUDU!
Scéna 13. (str. 298):
Fotografie Leninova, vedle ní: ZA PROMĚNU IMPERIALISTICKÉ VÁLKY VE VÁLKU OBČANSKOU!
Scéna 14. (str. 301):
Jako závěr: V LISTOPADU 1917 UCHOPIĽ RUSKÝ PROLETARIÁT MOC. Film s dokumentárními snímky z Říjnové revoluce. (Cenzurou zakázaný.) V hledišti jako transparent: BEZ ŽEN NENÍ OPRAVDOVÉHO MASOVÉHO Hnutí. (Lenin)
Newyorské představení
Před scénou 1.:
Nápis: ŽIVOT REVOLUCIONÁŘKY PELAGEJE VLASOVOVÉ Z TVERU.
Obraz matky.

- Scéna 1.:
Nápis: 1907. PRACUJÍCÍ MĚSTA TVERU ŽILI V PODMÍNKÁCH NESMÍRNÉHO ÚTLAKU.
Obraz: Seznam nákupů, napsaný velkým, těžkým rukopisem nevzdělaného člověka:
chleba	4 kopejky
sádlo	7 kopejek
zeří	3 kopejky
brambory	5 kopejek
cibule	2 kopejky
čaj	5 kopejek
	26 kopejek

- Scéna 2.:
Nápis: PELAGEJA VLASOVOVÁ PLNA STAROSTÍ VIDÍ, ŽE JEJÍ SYN JE VE SPOLEČNOSTI REVOLUČNÍCH DĚLNÍKŮ.
Obraz čtyř chudých žen nejrůznějších národů, mezi nimi i černoška a Čiňanka — s podtitulkem: ŽENY JAKO PELAGEJA VLASOVOVÁ JSOU VE VŠECH ZEMÍCH SVĚTA.

- Scéna 3.:
MATKA SAMA ROZNAŠÍ LETÁKY V SUCHLINOVĚ ZÁVODĚ, ABY ZDRŽELA SVĚHO SYNA OD REVOLUČNÍ ČINNOSTI.
Obraz letáku:
- Dělníci!
Nedovolte panu Suchlinovovi, aby vám snižoval mzdy!
Nevyjednávajte!
Stávkujte!
Výbor Suchlinovova závodu.

- Scéna 4.:
Nápis: MATKA DOSTÁVÁ PRVNÍ LEKCI V EKONOMII.
Obraz továrny a na ní menší oválovitý snímek továrníka. Pod celkem titulek: Suchlinovových závod. Pod mužskou fotografií titulek: P. Suchlinov, majitel.
Scéna 5.:
NA PRVNÍHO MÁJE DEMONSTRUJÍ TVERŠTÍ DĚLNÍCI PROTI SNIŽOVÁNÍ

MEZD. MATKA DOSTÁVÁ LEKCI V POLITICE.

Obraz demonstrace.

Scéna 6.:

Nápis: 1908. PAVEL VE VĚZENÍ. IVAN VESOVŠČIKOV PŘIVEDE MATKU K SVĚMU BRATRU NIKOLAJI, UČITELI, ŽIJÍCÍMU V ROSTOVU.

Obraz: Reprodukce členské legitimace Vlasovové, nahoře matčin obrázek a titulek: PELAGEJA VLASOVOVÁ, ČLENKA RUSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ STRANY (BOLŠEVÍKŮ).

Nápis: UČITEL PŘEKVAPÍ SVOU HOSPODYNI UPROSTŘED SCHŮZE.

Nápis: MATKA SE NAUČÍ ČÍST A PSÁT.

Obraz: VĚDĚNÍ JE MOC. (Bacon)

Obraz: Slova: Dělník – Třídní boj – Vykorišťovatel.

Nápis: IVAN VESOVŠČIKOV NEPOZNÁVÁ SVĚHO VLASTNÍHO BRATRA.

Obraz: Zarámovaný portrét cara.

Scéna 7.:

Nápis: MATKA NAVŠTÍVÍ SYNA VE VĚZENÍ A POUŽÍJE TOHO, ABY ZÍSKALA ADRESY ROLNÍKŮ SYMPATIZUJÍCÍCH S HNUTÍM.

Obraz vězení.

Scéna 8.:

Nápis: V LETECH 1909–1913 SE DĚLNÍCI STÁLE ZNOVU SNAŽILI ZÍSKAT CHUDÉ ROLNÍKY PRO HNUTÍ.

Obraz dělníků na jedné straně, rolníků na druhé.

Scéna 9.:

Nápis: PAVEL SE VRACÍ PO DLOUHÉM VYHNANSTVÍ V SIBÍŘI.

Obraz: Verše z „Chvály třetí věci“.

Scéna 10.:

Nápis: PŘI PŘECHODU FINSKÉ HRANICE BYL PAVEL CHYGEN A POPRAVEN.

Obraz: Fotografie Pavla. Potom: Jeho obrázek z policejního archivu.

Scéna 11.:

Nápis: VYHLÁŠENÍ VÁLKY.

Obraz: Fotografie cara a jeho generálů.

Scéna 12.:

Nápis: V PRVNÍCH LETECH VÁLKY DĚLNÍCI NECHTĚLI DÁT NA SLOVA REVOLUCIONÁŘŮ.

Obraz: Rádek z textu: Uvažte, co se stane, jestli selžete!

Scéna 13.:

MATKA POKRAČUJE V PROTIVÁLEČNĚ PROPAGANDĚ.

Obraz: Seznam ztrát (tři bitev na východní frontě).

Scéna 14.:

Nápis: LEDEN 1917. V ŘADÁCH STÁVKUJÍCÍCH DĚLNÍKŮ A VZBOURIVŠÍCH SE VOJÁKŮ KRÁČÍ PELAGEJA VLASOVOVÁ, MATKA.

Obraz: Fotografie ozbrojené demonstrace.

Konec: V LEDNU 1917 VZAL RUSKÝ PROLETARIÁT MOC DO SVÝCH RUKOU.

4.

Epické znázornění

Epické divadlo člení smysl dějů co nejprostěji a přehledně. Opouští se „náhodné“, „život předstírající“, „nenucené“ členění: jeviště nezrcadlí „přirozený“ nepořádek věcí. Žádoucí protějšek přirozeného nepořádku je přirozený pořádek. Spořádající hlediska jsou historicko-spoločenská. Postoj, který má režie zaujmout, se necharakterizuje dostatečně, ale přece jen pro leckoho prospěšně tím, že jej nazveme postojem zobrazitele mravů nebo historika. Ve druhé scéně „Matky“ jsou například obsaženy přibližně tyto vnější děje, které režie musí od sebe jasně odlišit:

1. Mladého dělníka Pavla Vlasova poprvé navštíví soudruzi revolucionáři, kteří v jeho bytě chtějí ilegálně pracovat.

2. Matka jej nerada vidí ve společnosti revolučních dělníků. Pokouší se je vypudit.

3. Máša Chalátovová písničkou prohlásí, že děl-

níci musí celý stát „obrátit na ruby“, aby si vybojovali chléb a práci.

4. Policejní prohlídka ukáže Pelageji Vlasovové nebezpečnost nové synovy činnosti.

5. Přestože je Pelageja Vlasovová surovostí strážníků zděšena, prohlásí, že podle ní je násilníkem syn, nikoli stát. Má mu to za zlé a ještě více těm, kteří jej svedli.

6. Pelageja Vlasovová pozoruje, že její syn byl vybrán pro nebezpečnou práci: má rozhodit letáky. Aby ji nemusel vykonat, nabídne se, že úkol splní sama.

7. Revolucionáři jí po krátké poradě odevzdávají letáky. Nedovede je přečíst.

Těchto sedm dějů je třeba znázornit bez patetizování stejně významně a nápadně jako nějaké známé děje historické. Herec tohoto divadla sloužícího dramatické nearistotelské se přitom bude muset ze všech sil snažit, aby na sebe upozornil jako na někoho, kdo stojí mezi divákem a dějem. I tato snaha upozornit na sebe způsobuje, že se účín stává chtěně nepřímým.

5.

Jako příklad: Popis první herecké realizace „Matky“

Několik věcí, které první představitelka Matky (Helena Weigelová) epickou hrou ukazovala:

1. V první scéně mluvila představitelka – která zaujímala některý z typických postojů ve středu jeviště – tak, jako by věty byly napsány v třetí osobě, to znamená, že nejen nepředstírala, že opravdu Vlasovovou je nebo že se za ni pokládá, nýbrž dokonce zabraňovala, aby se divák – z nedbalosti nebo ze starého zvyku – přemístil do určité světnice a měl dojem, že se stal neviditelným očitým svědkem a tajným naslouchačem neopakovatelné intimní scény. Naopak divákoví otevřeně předváděla osobu, kterou od této chvíle po několik hodin uvidí, jako osobu, která je subjektem i objektem jednání.

2. Pokusy Vlasovové, aby revolucionáře dostala pryč, znázorňovala představitelka tak, že stačilo jen málo pozornosti, aby se poznalo, že to sama nemyslí tak zcela vážně. Výčitky, které revolucionářům dělala, byly spíše poděšené než prudké, nabídka, že letáky rozdá, plná výtek.

3. Při pronikání do dvora továrny ukazovala, že by pro revolucionáře bylo výhrou, kdyby takovou bojovnicí získali.

4. Svou první lekci v ekonomii přijímá jako velká realista. Bojuje se svými partnery v diskusi s energií, která není nelaskavá, bojuje s nimi jako s idealisty, kteří popírají skutečnost. Žádá od důkazu nejen pravdivost, nýbrž i pravděpodobnost.

5. Při májové demonstraci se mluvilo tak, jako by zúčastnění stáli před soudem, ale nakonec se naznačovalo její zhroucení tím, že představitelka Smilgina poklesl na kolena a že se představitelka Matky předklonila a při svých posledních slovech uchopila prapor, který mu padal z ruky. 6. Od té chvíle byla Matka předváděna mnohem laskavější a vyrovnanější, s výjimkou úplného začátku těchto scén, kde působila poděšeně. Chválu komunismu zpívala lehce a klidně.

Scéna, ve které se Pelageja Vlasovová s jinými dělníky učí číst a psát, patří pro její představitelku mezi scény nejtěžší. Smějí-li se diváci jednotlivým větám, nesmí ji to odvést od snahy ukázat namáhavost učení starších a poměrně těžkopádných lidí, aby se tím dosáhlo přiměřené vážnosti pro opravdu historický pochod socializace vědy a duchovní expropriace měšťáctva vykořisťovaným a na tělesnou práci odkázaným proletariátem. Tento pochod se neuskutečňuje „mezi řádky“, nýbrž je jasně vyslovován. Když se v některé scéně něco jasně vyslovuje, hledají v ní někteří naši herci ihned neklidné cosi, co v ní „přímo“ vysloveno nebylo, a snaží se to předvést. Vrhají se na to, co mezi řádky vyslovit nelze a co podle nich scéna potřebuje. Poněvadž

se tím však vyslovitelné a vyslovené stává banalitou, je takový postup škodlivý.

V malé scéně „Ivan Vesovščikov již nepoznává bratra“ dávala představitelka najevo, že Pelageja Vlasovová nevěří, že učitel je nezměnitelný. Neupozorňovala však ani v nejmenším na změny, kterých se již dosáhlo.

7. Pelageja Vlasovová musí před očima nepřítele vykonat svou revoluční práci a klame vězeňského dozorce tím, že se k němu chová tak, jak se podle něho má chovat každá matka, která je dojata a nechce, aby z toho chování vzešly následky. Umožňuje mu soucit, z něhož by nevzešly následky. Tak používá — ač je sama příkladem naprosto neobvyklé, aktivní mateřské lásky — svých znalostí mateřské lásky staré, rodinné, která se přežila. Představitelka ukazovala, že si je Matka humornosti situace vědoma.

8. Také v této scéně ukazovala představitelka, že nejen ona sama, nýbrž i Vlasovová si uvědomuje mírnou komičnost své přetvářky. Tlumočila jasně přesvědčení, že by zcela pasivní, byť i plastický postoj (právem zraněného) musel stačit, aby režníka statku přivedl k tomu, aby si uvědomil třídní příslušnost. Hrála onu drobnou, nepatrnou kapičku, která způsobuje, že nádoba přeteče. Chvála Vlasovových (příklad chvály, která zná meze) se zpívala před oponou, a to v přítomnosti Vlasovové, která stála poněkud stranou.

9. Matčin smutek nad ztrátou syna se dá naznačit tím, že má teď bílé vlasy. Smutek je silný, ale jenom se naznačuje. Samozřejmě není schopen ji zcela zbavit humoru. Popis vypařování se boha jím musí být naplněn.

10. Působivost scény je závislá na tom, zda se vyčerpanost Pelageje Vlasovové zřetelně ukazuje. Je pro ni značně obtížné mluvit jasně a hlasitě. Před každou novou větou načerpává dlouhou pauzou čerstvé síly. Pak pronese větu jasným hlasem, určitě a bez emocí. Tak ukazuje své dlouholeté školení. Představitelka udělá

dobře, když potlačí soucit s postavou, kterou znázorňuje.

11. Představitelka zde nezaujala jen postoj proti dělníkům, s kterými mluvila, ale zároveň také ukazovala, že je jednou z nich: vznikl tak celistvý obraz proletariátu v době vypuknutí války. Zvláště ono německé „Jaa“ (Budiž), kterým začíná svou poslední repliku ve scéně dvanácté, bylo proneseno velmi pečlivě, takže v něm téměř spočíval hlavní účín scény. Ohnutá (jako stařenka), pozvedla představitelka bradu, usmála se a protáhla ono tiché a hrdelním hlasem pronesené slovo, jako by chápala svůdnost rozhodnutí všeho zanechat zároveň s nutností, aby v situaci, v níž se proletariát ocitl, každý neustále nasazoval všechny síly.

12. Protiválečnou propagandu prováděla představitelka tak, že zprvu mluvila sehnuta, odvrácena a zakryta velkým šátkem, který si přetáhla přes hlavu. Ukazovala krtčí podstatu této práce.

Stále však volila ze všech myslitelných rysů ony, jejichž znalost umožňovala politickou interpretaci Vlasovových v nejširším rozsahu (tedy i rysy zcela individuální, jedinečné a zvláštní!) a pak rysy takové, které Vlasovovým samy o sobě jejich práci umožňují; tedy tak, jako by hrála před skupinou politiků — aniž přítom slevovala ze svého herectví nebo se do stávala mimo oblast umění.

6.

Sbory

Aby se bojovalo proti divákovým „volným“ asociacím, proti tomu, aby byl dějem „unášen“, je možno v hledišti umístit malé sbory, které mu správný postoj navozují, které ho vybízejí, aby si utvořil vlastní názor, aby přivolal na pomoc vlastní zkušenosti, aby vykonával kontrolu. Takové sbory apelují na praktika v divá-

kovi, vyzývají ho k emancipaci od znázorňování světa a také od znázorňování samo o sobě. Následuje několik příkladů sborových textů. Dají se změnit (podle situace) a dají se doplnit nebo nahradit předčítáním citátů nebo dokumentů, zpěvem písní.

Scéna první

Str. 269, před: *Skoro se stydím dát synovi tuhle poltuku.*

1. sbor: Hle, matka a syn! Oba jsou si náhle odcizeni. Vnějšími okolnostmi stala se z ní téměř jeho nepřítelkyně: bojuje zde laskavá matka s nepřátelským synem.

Vidíte tedy:

Boj, který zuří venku, se nezastaví ve světnici a vřava boje tam strhne každého.

Str. 269, po: *Je syn den ze dne nespokojenější.*

2. sbor: Je nespokojen, poněvadž poznal svou situaci!

A na jeho nespokojenost čeká veškeren svět.

Str. 269, po: *Nevím kudy kam.*

3. sbor: Hle, jak je dosud slepá před svým úkolem,

obrovským úkolem! Pořád ještě přemýšlí, jak by jeho scvrkávající se mzdu rozdělila na ještě menší díly

tak dovedně, aby se to nepoznalo!

Scéna druhá

Str. 270, po: *Takovým lidem čaj nedám.*

4. sbor: Matka spatřuje přirozeného nepřítele v každém,

kdo syna v jeho odporu posiluje.

Zdá se jí, že by bylo pro syna lepší, kdyby zůstal snášenlivý

a kdyby ho rádi viděli i jeho utlačovatelé.

Možná,

že by tak bídě proklouzl nebo se dokonce k vykořisťovatelům výhodně přitřel. Takto ale při úsilí zlepšit si bydloto toto své bydloto jen ohrožuje!

Str. 272, po: *Oni správně nejednají, ale on taky ne.*

5. sbor: Dost! Nepokračovat! podivné věci to tam znázorňujete!

Tahle vyčítá lidem, kteří proti ní bojují, jejich krutost.

Krutý jí připadá čin, nikoli zákon!

A jsou i lidé, kteří omlouvají ty, co kruté zákony mění ve skutek.

Obojí je chybné! Nerozlišujte přece tento zákon od jeho sluhů a tento stát od jeho vládců.

Je přesně takový, jací jsou oni, neboť je dílem lidí. Z lidí se skládá a pro lidi je určen,

nikoli však pro všechny, nýbrž jen pro některé, a to pro jiné, nežli jsi ty. Lehce se vytváří a dlouho přežívá

legenda, že stát je něco jiného než ti, kdož jej spravují,

že je cosi ušlechtilejšího než ti, kdož z něho tyjí. Tak jak se říká: Jsou to dobří lidé, ale zabývají se špatnými věcmi,

tak se též říká: Špatní lidé jsou ve službách dobré věci.

Ale ve skutečnosti je špatný, kdo špatně jedná, a věc špatných

je jen a jen špatná.

Neříkej proto, že dobrý je stát, který s tebou špatně nakládá, a že se dá zlepšit. Ne: kdyby byl lepší, státem by už nebyl.

7.

MODEL PRO DALŠÍ SCÉNY

Je-li figura „Matky“ z provedení známa, pak možno předvádět jednotlivé scény tohoto druhu:

PAPÍROVÝ KABÁT

TAKÉ PŘI DROBNÝCH
KAŽDODENNÍCH PŘÍHODÁCH
SE PELAGEJA VLASOVOVÁ

SNAŽÍ BOJOVAT PROTI
LHOSTEJNOSTI, S KTEROU
VYKOŘISTOVANÍ
PŘIJÍMAJÍ SVÉ UTRPENÍ

Krámek

- DĚLNICE *s dítětem* · Kolik to dělá teď?
KRAMÁŘKA · Salám dělá pět, mouka dvanáct, marmeláda deset, čaj dvacet, sirky dvě kopejky. To je dohromady devětačtyřicet kopejek.
DĚLNICE *dítěti* · Vidíš, Iljiči, devětačtyřicet kopejek, a to ti mám ještě koupit kabát. *Ostatním ženám v krámě.* Je mu totiž pořád zima.
ŽENY · Má toho málo na sobě. Není divu, že se nachladí. Jak ho můžete v tom sněhu nechat takhle běhat?
DĚLNICE · Zbývá mi už jen dvacet kopejek. Prodáváte vůbec kabáty?
Kramářka ukazuje tyč, na níž visí šest dětských kabátů.
DĚLNICE · Podívejme, tady jich je hned několik. *Zkoumá látku.* Velikost by byla správná. Tenhle by asi nebyl tak drahý. Není samozřejmě taky zvlášť teplý. Ale špatný není. Ten s podšívku by byl lepší.
KRAMÁŘKA · Je taky dražší!
DĚLNICE · A copak stojí ten tenký?
KRAMÁŘKA · Pět a půl rublu.
DĚLNICE · To ho tedy koupit nemůžu. Tolik peněz nemám.
KRAMÁŘKA · Zadarmo je leda smrt. *Finé ženě.* Čím vám můžu posloužit?
ŽENA · Čtvrt kila krupice.
DĚLNICE · Před týdnem už zase snížili v Muratovových závodech mzdy.
PELAGEJA VLASOVOVÁ · Taky jsem o tom slyšela: dělníci s tím souhlasili.
DĚLNICE · Jenom proto, že pan Muratov chtěl jinak továrnu zavřít. Když má můj

muž na vybranou mezi nižší mzdou a zavřením továrny, tak se musí rozhodnout pro to první.

PELAGEJA VLASOVOVÁ · Vidíš, Iljiči, člověk si musí vždycky vybrat menší zlo. Je to koneckonců i pro pana Muratova menší zlo. Raději nám zaplatí míň než víc. Když pan Muratov chce vydělat, Iljiči, tak musí tvému tátovi snížit mzdu. Táta přece dělat nemusí, když nechce. Ale ty potřebuješ kabát. A to ne kabátek za dvacet kopejek, ale kabát. Kdyby potřeboval kabátek za dvacet kopejek, tak by tohle byl kabát pro něho. *Vezme z pultu papírový stříh a navlékne jej malému Iljičovi.*

KRAMÁŘKA · Nechte mé stříhy!

PELAGEJA VLASOVOVÁ · Vidíš, Iljiči, žádný kabát nedostaneš. Samozřejmě, takový kabátek z papíru by stejně opravdový kabát nebyl. A ty přece chceš kabát opravdový. Podívej, tenhle je tenký jako papír. A tvá matka nemá vůbec žádný. To v pořádku není.

KRAMÁŘKA · Říkám vám, abyste ty moje stříhy nechala být!

ŽENA · Vždyť si jen dělá legraci.

DRUHÁ ŽENA · Pročpak se dítěti vysmíváte?

PELAGEJA VLASOVOVÁ · Kdopak se Iljičovi vysmívá? Já nebo pan Muratov a výrobce kabátů? Iljič žádal kabát za pár kopejek a taky jej dostal. Není teplý? Škoda, že si neřekl o teplejší!

KRAMÁŘKA · Ještě řekněte, že je to moje vina, že jsem mu měla kabát darovat.

DĚLNICE · Nic takového jsem na vás nechtěla. Víím, že to nemůžete.

PRVNÍ ŽENA *Vlasovové* · No řekněte, je to snad kramářčina vina?

PELAGEJA VLASOVOVÁ · Vina je jedine na Iljičovi.

DĚLNICE · Jedno je jisté: že kabát koupit nemůžu.

KRAMÁŘKA · Vždyť ho koupit nemusíte, když je vám moc drahý.

PELAGEJA VLASOVOVÁ · Správně, Iljiči. Žádný kabát nepotřebuješ, když je moc drahý.

DĚLNICE · Zbývá mi ještě dvacet kopejek a ani o kopejku víc.

DRUHÁ ŽENA · Znáám ji. Chodí a dělá rozbroje.

PRVNÍ ŽENA *ukazuje na kramářku, která se rozplakala* · Musí přece kabáty továrníkovi zaplatit.

PELAGEJA VLASOVOVÁ · Samozřejmě to žádný kabát není: nehřeje. A tohle — *ukazuje na oněch šest kabátů na tyči* — taky žádné kabáty nejsou: Je to zboží. Když má výrobce kabátů vydělat, tak Iljič jiný kabát dostat nemůže. Tenhle kabátek, Iljiči, je to menší zlo. Žádný kabát — zlo větší. Jdi teda, Iljiči, se svým kabátem a pověz venku sněhu, aby tě uchránil, když tě pan Muratov uchránit nechce. Nemáš kabát, jaký bys měl mít, a nemáš rodiče, jaké bys měl mít, Iljiči. Nevědí, jak na to, abys dostal kabát. Pověz tedy větru, aby navál sněh tam, kde visí kabáty.

8.

Americké zpracování

Pro osvětlení dramatického principu následuje úprava hry, kterou z příkazu Theatre Union v New Yorku pořídil americký dramatik Peters a která zase vedla zpět k principům starším.

Úvodní scéna

It is early morning in the kitchen and living room of Pelagea Vlassowa. The Mother is cooking soup for her

son. Pavel enters from the little adjacent room, buttoning his shirt collar.

He carries a book in his hand.

PAVEL · Good morning, mother.

MOTHER · But, Pavel, it's only five o'clock.

PAVEL · I know, Mother. I got up early this morning. I've got some work to do.

He sits down and starts lacing his shoes, meanwhile reading in the book which he has placed on the table.

MOTHER *looking at him, troubled; then shaking her head* · Work to do! *She goes back to the stove and stirs the soup.* Pavel.

PAVEL *without looking up from his book* · Yes, mother.

MOTHER · I'm almost ashamed to give you this soup for your dinner; it's so thin. But I haven't anything to put in it, Pavel: not a thing in the house. That penny an hour they cut you on your wages last week: that makes such a difference, Pavel. I skimp and I save, but somehow I just can't make it up.

PAVEL *absorbed in his reading, absently* · That's all right, mother.

MOTHER · No, it isn't all right. You work long hours; and you work hard; you need better food. *Turning back to the stove, shaking her head.* Oh, it's bad, it's bad. My only son, and I can't give him a good pail of soup for his dinner! You're young, Pavel. You've got to grow. *She turns towards him, but he is deep in his book.* Why do you read those books all the time? You're dissatisfied now. With your wages cut and the soup getting thinner you'll only be more dissatisfied.

Meanwhile she has poured the soup into his dinner pail and brought it to him, as he sits bent over the book on the table.

PAVEL · Thanks.

Without looking up from his book, he lifts the cover of the pail and smells at the soup; then restoring the lid, he pushes the pail back.

MOTHER · Yes, I know, I know, it isn't good, Pavel. But what am I to do? What am I to do?

Pavel doesn't answer. Short pause.

MOTHER · I know what you're thinking. „The old woman, she's no help to me any more. She's just a nuisance. Why do I have to keep her and feed her and dress her out of my small wages?“ Yes, yes, you'll leave one of these days. *She sits down, fretting.* What am I to do, Pavel, what am I to do? I stretch every kopek as far as it will go. I scrape on wood and I skimp on light. I patch and I darn and I save. But it doesn't do any good. It doesn't do any good. I don't know what to do.

Pavel still reading his book.

The Mother gets up and starts to clean the room. She brushes his coat, she dusts the furniture and sweeps the floor. Meanwhile, a chorus of revolutionary workers appears at both sides of the stage and sings:

CHORUS.

Work! Work harder, harder!
Skimp and pinch and save!
Reckon, reckon more closely!
But when the money is wanting
There's nothing you can do.

Do what you will
It won't help you any
You're in a bad way
It's going to be worse.
You can't go on this way
But what's the answer?

Once there was a crow
That could no longer feed its young

And struggled helplessly against the
winter storms
And then, defeated; sat down and wept;
So you are too defeated
And so you weep.

Do what you will
It won't help you any
You're in a bad way
It's going to be worse.
You can't go on this way
But what's the answer?

In vain you work and spare yourself no
effort
To provide what can never be provided
To replenish what can never be

replenished
But when the money is wanting, no work
is enough.

It is not you who decides whether or not
There shall be meat in your kitchen.

Do what you will
It won't help you any
You're in a bad way
It's going to be worse.
It can't go on this way
But what's the answer?

The chorus dims out. There is a knock on the door. Pavel gets up quickly. The Mother, surprised, turns and watches him. A small group of revolutionary workers enters. Several of them have bulges under their coats.

ANTON RYBIN · Well, here we are.

PAVEL · Hello, Anton! Andrei!

MASHA *looking around* · Yes, it looks safe here.
They'll never find us here.

ANDREI · This is Masha Chalatova, Pavel.
They shake hands. Pavel just joined last week. And this is Ivan, Ivan Vessovchikov. Pavel offered us his home, when there was special work to do.
More handshaking.

IVAN · There's plenty of that, all right.

ANDREI · We've got to print leaflets today, Pavel. That wage-cut has set the whole plant on its ear. We've been passing out leaflets the last three days.

MASHA · But today's the day that counts.

ANDREI · There's going to be a shop-meeting tonight to decide whether we let them get away with it — or strike!

ANTON · So — *he pulls a mimeograph out from under his coat and holds it up* — we brought our little printing plant along.
Masha pulls out several reams of paper from under her coat.

They all laugh.

PAVEL *laughing with them* · Sit down. Mother will make some tea for you.

They all take off their coats, go to the table, set up their apparatus, and prepare for work.

ANDREI *handing Pavel the table-cloth he has removed* · Here. You'd better cover up the window, Pavel.

ANTON · By the way: where's your brother, Masha?

MASHA · We decided he'd better not come. Somebody seems to have followed him home yesterday. He thought he'd better go straight to the factory this morning.

PAVEL · Listen — *they look up at him and he lowers his voice* — talk low, will you? I'd rather she didn't hear us — *with his head he points to the Mother at the stove.* She isn't young any more, you know.

They look at him and nod. Pause.

ANTON · Well, here's the stencil. Now, let's see...

Each one has a task, and they are soon busy at their work. At the stove, the Mother goes slowly about the job of making tea. Now and then, slyly, she turns about and watches them. She does not like what she sees.

MOTHER *mumbling to herself* · That's a fine-

looking crew he's taken up with. I don't like their looks. They're going to ruin him. They'll lead him on into God only knows what trouble. *She slams the kettle down on the stove.* No, sir! For such people I don't make any tea. *She walks resolutely over to the table.* Pavel, I'm short on tea. You don't want weak tea, do you?

PAVEL · Sure. We don't mind weak tea, mother.

MOTHER *not knowing what to say* · All right. All right.

She goes back to the stove and sits down on a stool.

MOTHER · Now what am I to do? If I don't make tea for them, he'll know I don't like them. *Anton and Masha whisper to one another, as she watches them.* They're whispering, so I won't hear them. Humph! They must have a fine lot of things that they can't talk out loud. *She gets up and goes with determination to the table.* Pavel, what do you suppose the landlord would think, if he noticed that queer-looking people met here at five o'clock in the morning and printed things. We're behind on the rent as it is.

PAVEL · What makes you think he'll notice, mother?

IVAN · Believe me, Mrs. Vlassova, that's what we're mainly concerned about, your being behind on the rent. Maybe it doesn't look that way, but it's the truth.

MOTHER *curt* · I'm not so sure about that. *She returns to the stove and sits down again.*

MASHA · I don't think your mother likes us, Pavel.

ANDREI: My mother's the same way. It's hard for her to realize that what we're doing will help her buy tea and pay the rent.

MASHA *sings to the Mother:*
If you haven't any soup
How will you get food to eat?
Then you must take the entire state
And turn it upside down
Until you get your soup.

That's how you'll get food to eat.
If you haven't any job
How are you ever going to live?
Then you must take the entire state
And turn it upside down
Until you are your own boss.
Then there'll be a job for you.

If people laugh and say you're weak
There isn't any time to lose
It's up to you to get
The weak ones all together.
Then you'll have a mighty strength.
Then no one will dare to laugh at you.
There is a shrill whistle from outside. The little group stops work instantly.

IVAN · Police!

ANDREI · Quick, the mimeograph. *Masha goes toward the sofa with it. No, not here. Out the window. Anton, hide the leaflets. Sit on them. All this is hastily done. The Mother watches, bewildered.*

MOTHER · The police? Pavel! Pavel, what have you been doing? Why are the police coming here, Pavel? What have you been printing?

MASHA *leading her gently to a chair near the window* · Nothing's going to happen. Just sit down and be quiet.

By this time, the mimeograph has been cleared away, and the workers sit down. There is a momentary pause; then, without knocking, the police break into the house.

A POLICEMAN · Stop where you are! The first person to move will be shot...

Tuto úpravu jsme odmítli. Nepodařilo se nám však potlačit její tendence ve stylu provedení.

9.

Kritika newyorského představení

(Pro časopis „New Masses“)

Představení hry „Matka“, uskutečněné divadlem Theatre Union, je pokusem předvést newyorským dělníkům hru dosud neznámého typu. Tento typ hry nearistotelské dramatiky, který používá zobrazovacích principů nového, totiž epického divadla, zužitkovává jednak techniku plně rozvinutého měšťáckého divadla, jednak techniku malých proletářských hereckých souborů, jež po revoluci v Německu vypracovaly pro své proletářské účely zvláštní a nový styl; je neznámý nejen divákům, nýbrž i hercům, režisérům a dramaturgům. Režirování najednou vyžaduje takových znalostí politických a schopností uměleckých, které jsou při inscenování her známého typu zbytečné.

Jestliže je nějaké divadlo schopno publikum vést, místo aby bylo v jeho zajetí, pak je to divadlo proletářské. Vést toto publikum však neznamena zbavit je účasti na produkci. Naše divadla by měla v mnohem větší míře než dosud zorganizovat kontrolu politicky a kulturně nejvyspělejších částí svého publika nad produkcí. Řada otázek, které se při inscenaci „Matky“ objevily, se dala snadno zorganizovatelnou spoluprací dělníků vyřešit. Politicky školení dělníci by například nikdy nebyli souhlasili s tvrzením divadelníků, že požadavek, aby hra netrvala déle než dvě hodiny, je pro publikum tak důležitý, že je třeba velkou (byť jen sedm minut trvající) scénu protiválečné propagandy v třetím dějství bezpodmínečně škrtnout. Byli by ihned řekli: Pak ale přece přijde po scéně, která ukazuje, jak v roce 1914 proletariát z valné většiny odmítá

hesla bolševiků (12), bezprostředně, jako dar nebes, který nečinně vyčkávajícímu spadne do klína (14) – obrat z roku 1917! Musí se přece ukázat, že na to, aby se takový obrat uskutečnil, je třeba revoluční práce. Nutno přece ukázat, jak se tato práce má dělat. Takto argumentující, byli by zachránili i estetickou konstrukci třetího dějství, která se nešťastným škrtnutím hlavní scény sesula.

Dramatika typu „Matky“ zároveň vyžaduje a umožňuje mnohem větší míru volnosti pro sesterská umění, totiž pro hudbu a jevištní architekturu, než hra jiného typu. Velmi jsme se divili malým možnostem, které vynikající jevištní výtvarník měl pro uskutečnění svých intencí. Nebyl přizván k aranžmá, k rozmístování herců a neměl co mluvit do kostýmů. Rusifikace kostýmů, ke které došlo v poslední chvíli – operace politicky pochybná, poněvadž tím vznikl barvotiskový dojem a poněvadž tím činnost revolučních dělníků dostávala exotický a lokální náter –, byla provedena bez jeho vědomí. Dokonce o osvětlení se rozhodlo bez něho. Jeho konstrukce jasně odkrývá světelný a hudební aparát. Poněvadž však klavíry během hudby nebyly osvětčovány, vypadalo to, jako by na ně prostě jinde nebylo místo. („Mám přenáramný plán /já vous si přilepím/ abych však zůstal nepoznán /vějíř si přidržím.“) Na jevišti, zbaveném iluzivnosti, se předváděly osvětlovací triky iluzionistického jeviště: mezi prostými stěnami a prostým zařízením, směřujícími ke zcela jiným účinkům, se světly vyvolávala nálada říjnového večera. Stejně se zacházelo s Eislerovou hudbou. Poněvadž režie nepokládala umístění a gestus zpívajících za věc hudebníka, minuly se některé písně zcela účinkem, poněvadž dostávaly chybný politický smysl. Sborová píseň „Strana ohrožena je“ poškozovala celé představení. Místo aby režie umístila zpěváka nebo zpěváky na straně hudební aparatury nebo za scénou, nakázala jim, aby vnikli

do světnice, v níž ležela nemocná matka, a aby ji prudkými posunky žádali, aby přispěchala straně na pomoc. Z tíhnutí jedince ke své straně v hodině nebezpečí se stala surovost, z volání, které strana vysílá na všechny strany a na něž i smrtelně nemocní povstávají, se stalo vyhánění nemocné staré ženy z lůžka. Proletářské divadlo se musí naučit svobodně rozvíjet různá odvětví umění, která potřebuje. Musí umět popřát sluchu uměleckým a politickým argumentům a nesmí dát režisérovi příležitost, aby vyjadřoval jen svou individualitu.

Důležitou otázkou je otázka zjednodušování. Má-li se postoj postav dramatu předvést tak zřetelně, aby divák plně pochopil politický význam tohoto postoje, pak jsou některá zjednodušení nutná. Ale jednoduchost není primitivnost. Na epickém divadle je beze všeho možné, aby se postava v době co nejkratší představila například tím, že o sobě podá prostými slovy zprávu: Jsem učitel z téhle vesnice; má práce je velmi těžká – mám příliš mnoho žáků atd. Ale to, co je možné, se přece musí napřed umožnit. A k tomu je třeba umění. Způsob mluvy a gestus se musí pečlivě volit a formovat. Poněvadž je divákův zájem soustředován výhradně na postoj postav, musí být příslušný gestus významný a typický, mluvíme-li čistě esteticky. Režie musí mít především schopnost vidět historicky. Například scénka, v níž se Vlasovové dostává první lekce v ekonomii, není jen událostí v jejím životě; je událostí historickou: pod nesmírným tlakem bídy začínají vykořisťování uvažovat. Objevují příčiny své bídy. Hry tohoto typu jsou zainteresovány na rozvíjení života – který líčí jako proces – natolik, že vlastně mohou naplno zapůsobit až při druhé návštěvě. Některým větám některých osob se plně porozumí teprve tehdy, když se už ví, jak tyto osoby budou mluvit později. Je tedy nutno dát dějům a větám takové ražení, aby utkvěly v paměti. V představení „Matky“, pořádaném v Theatre Union,

volili správný způsob řeči: paní Henryová ve scéně, v níž leží nemocná matka (scéna pak byla bohužel zkrácena); John Boruff, představitel Pavla, ve scéně májové demonstrace, hlavně na místě „Smilgin, dělník, revolucionář, dvacet let v hnutí, 1. máje 1905 v 11 hodin dopoledne atd.“; M. Greenová ve scéně trhání bible, když jako nájemnice, která dostala výpověď, žádá knihu, aby dokázala, že křesťan má svého bližního milovat.

Na těchto místech se mluvilo správně, poněvadž se mluvilo stejně odpovědně jako při soudních výpovědích, které se zaprotokolují, a poněvadž gestus měl předpoklady pro to, aby utkvěl v paměti.

To vše jsou obtížné umělecké úkoly a ani nezdar nebo jen částečný zdar nesmí naše divadla zbavit odvahy. Dokážeme-li zlepšit organizaci umělecké produkce, podaří-li se nám zabránit, aby naše představa o divadle ustrnula, podaří-li se nám zdokonalit a zpoddajnit naši techniku, krátce, naučíme-li se něčemu, pak jedinečná pohotovost našeho proletářského publika a nepopiratelně svěží impetus našeho mladého divadla umožní vytvořit skutečně proletářské umění.

10.

Dopis dělnickému divadlu „Theatre Union“ v New Yorku o hře „Matka“

I

Když jsem psal „Matku“, hru podle knihy soudruha Gorkého i podle vyprávění mnohých soudruhů proletářů z jejich každodenního boje, psal jsem ji bez všech příkras, jazykem co nejoproštěnějším, čistotně jsem kladl slovo za slovem a pečlivě jsem vybíral všechna gesta svých postav, tak jak se podávají slova a skutky lidí velkých a slavných.

To, co se každodenně a v nejrůznějších podobách odehrává v opovrhovaných bytech těch, jichž je na světě

příliš mnoho, znázornil jsem, jak nejlépe jsem uměl jako děje historické, a to o nic méně významné než proslulé skutky vojevůdců a státníků, o nichž se píše v čítankách.

Viděl jsem svůj úkol v tom, podat svědectví o jedné z velkých historických postav, o neznámém předbojovníku lidstva. K nápodobě všem.

2

Vidíte tedy proletářskou matku putovat dlouhou křivolakou cestou své třídy, vidíte, jak zprvu kopejka se jí nedostává ze synovy mzdy: nemůže mu uvařit chutnou polévku. A tak se s ním zaplétá do sporu a bojí se, že ho ztratí.

Pak mu však proti své vůli pomůže v boji o kopejku, stále plna strachu, že ho teď v boji ztratí. Pomalu následuje syna do houštin mzdových bojů. Přitom

se učí číst. Opouští domek a začne se starat kromě o syna ještě i o jiné, stejně postižené, s kterými o syna kdysi bojovala. Bojuje nyní po jejich boku.

A tak se začínají hroutit stěny kolem jejího sporáku. Její stůl je prostřen i pro syny mnohých jiných matek.

Schůzovním místem stává se domek, jenž pro dva býval moc malý. Ale syna

vidí jen zřídka. Boj jí ho odvádí. A ona sama stojí v tlačenici bojujících. Rozhovor mezi matkou a synem je teď spíše křiknutím v bitevní vřavě. Posléze syn padne. Už mu nemohla

obstarat polévku tou jedineč

schůdnou cestou. Ale nyní již sama stojí uprostřed nejhustší vřavy neustálého obrovitého třídního boje. Stále je ještě matkou, ba ještě víc matkou, poněvadž matkou mnohých padlých, mnohých bojujících, dosud nezrozených. A dělá teď pořádek ve státě. Koření vládcům jejich jídla kamením. Čistí zbraně. Houfy svých synů a dcer učí hovořit řečí boje, boje proti válce a vykořisťování, jako voják armády rozseté po celém světě. Pronásledovaná i pronásledující, netrpěná i netrpělivá. Bitá i nesmiřitelná.

3

Tak jsme hru také hráli, jako svědectví z velké doby,

neméně zlatisté ve světle přemnoha lamp než hry o králích, jež se hrávaly za minulých dob, s nemenší svěžestí a rozverností, s mírou ve smutných situacích. Prostě předstupovali herci před čistotné plátno, s gesty charakteristickými pro jednotlivé scény, přesně říkající své věty, svá zaručená slova. Vyčkávali jsme, jaký učin

vyvolá ta či ona věta. Vyčkávali jsme, dokud prostí lidé

tyto věty nezváží na svých vahách – neboť jsme přecasto pozorovali,

že ten, kdo nic nevlastní a bývá klamán, zkoumá pravost mince i vlastními zuby. A stejně jako minci

měli by diváci, nikdy nic nevlastníci a přecasto klamaní,

mít rovněž možnost zkoumat věty herců. Jen málo předmětů

naznačovalo místo děje. Několik stolů a židlí, postačovalo to nejnmutnější. Ale snímky velkých odpůrců

byly promítány na tabule v pozadí a výroky klasiků socialismu, napsané na transparentech nebo promítané, obklopovaly pečlivé herce. Jejich vystupování bylo přirozené.

Rozumnými škrty jsme však odstranili vše zbytečné. Hudební čísla byla podána lehce a ladně. Hlediště se často smálo. Neustálá dobrá nálada chytré Vlasovové, čerpaná z nadějí její mladé třídy, byla provázena na lavicích, kde seděli dělníci, blaženým smíchem. Horlivě využívali vzácné příležitosti, že mohou bez hrozícího nebezpečí být účastni běžných událostí

a že je tak mohou studovat a ujasňovat si, jak nejspíš by napříště mělo vypadat jejich vlastní chování.

4

Soudruzi, vidím vás čist tuto hru se značnou rozpačitostí.

Její oproštěná mluva vám připadá chudá. Říkáte, že tak jako v této hře

lidé přece nemluví. Četl jsem vaši úpravu. Hned přepisujete „Good morning“, hned

„Hallo, my boy“. Scénu převratného dění přecpáváte haraburdím. Od sporáku je cítit zelí. Z odvážné ženy stává se žena hodná, z historických dějů děje všední.

Ucházíte se o soucit místo o obdiv k matce, která ztrácí syna.

Synovu smrt chytrácky přemísťujete až na konec hry. Myslíte si, že jen tak

udržíte divákův zájem až do spadnutí opony. Podle vás divák

investuje do hrdiny city, tak jako obchodník

investuje do podniku peníze: chce, aby se mu vrátily, a to zdvojnásobeně. Ale proletářští diváci prvního představení syna na konci nepostrádali. Jejich zájem neochaboval. Ne proto, že by byli otrlí.

Také tehdy se nás mnozí ptali: Porozumí vám dělník? Vzdá se omamného jedu, to jest zdánlivé účasti na cizím buřičství, na vzestupu druhých lidí? Vzdá se všech těch iluzí,

kteří ho na dvě hodiny vybičují a potom ho zanechávají vyčerpanějšího, plného vágních vzpomínek a ještě vágnějších nadějí?

Tam, kde nabízíte vědění a zkušenosti, státníci vám do hlediště neusednou.

Soudruzi, forma nových her je nová. Ale nač

se bát toho, co je nové? Stojí to námahu?

Ale nač se bát toho, co je nové a co stojí námahu?

Pro člověka vykořisťovaného, vždy oklamávaného,

je i sám život neustálým experimentem,

honbou za grošem,

nejistým podnikáním, jemuž se nikde neučí.

Proč by se tedy měl bát nových věcí namísto věcí

starých? Ale i kdyby

dělník, váš divák, otálel, pak nesmíte

běžet za ním, nýbrž musíte jít před ním,

jít rychle před ním, dlouhými kroky,

bezpodmínečně důvěřující

jeho konečné síle.

11.

Je nearistotelská dramatika typu „Matky“ primitivní?

I když newyorské představení bylo ve svých principech vratké, zůstávalo v něm toho dosti, aby je

bylo možno označit za představení epické. Jak v Berlíně, tak v New Yorku nebyla nouze o stížnosti měšťáckých diváků, připravených o obvyklý „zážitek“.

Acht-Uhr-Abendblatt, Berlín, z 18. 1. 1932:

„...Brecht se obrací k sluchu a rozumu a říká se téměř zcela toho, co tvoří podstatu ruského prostředí a ruské psychologie, jejichž znázorněním se Gorkého tendenční dílo stalo dílem uměleckým...“

New York Daily Herald z 20. 11. 1935:

„...Pudovkin vypracoval román v sevřenou a pevně zvládnutou filmovou tragédií. Brechtova adaptace však tento bolestný příběh dělnické matky, která nevědomky zradí syna a vykoupí se, když s ním jde při stávce na smrt, neověřitelně překroutila... vidíme tedy matku v jakémsi semináři taktiky třídního boje od roku 1905 do roku 1917, a takřka všechna svěžest Gorkého klasického díla je ta tam...“

Deutsche Zeitung, Berlín, z 18. 1. 1932:

„...Pro styl těchto představení jsou k dispozici herci, kteří upoutají průhledností své hry. Ošem to, co herectví dělá herectvím, je potlačováno a na místo vášně, která se jevištním prožitkem proměňuje, nastoupí zpravodaj, vypravěč, nezúčastněný divák.“

Westfälischer Kurier, Hamm:

„...Billinger ukazuje také ve svém závěru, po zániku této dvojice svedené demony, jak se člověk, donucen událostmi a zasažen milostí Štědrého dne, člověk, na něhož Svatá noc rovněž vykonala kouzelnou moc, rozhodne pro manželství. Jaké mistrůství, s kterým Billinger toto vše ztvárňuje v onen řád, který nám tajuplně již naznačilo mystérium vtělení Páně a Svaté rodiny! Můžeme být hrdí na to, že se konečně zase jednou hraje katolický dramatik na tak prominentním místě.“

Jak chudá je naopak „Matka“, předvedená skupinou mladých herců-komunistů a zdramatizovaná Brechtem jako didaktická hra podle známého románu Maxima Gorkého! Zážitky ženy dělníka, která synovi už nemůže dát dosyta najíst, vedou systematicky ze soukromého života do strany a mají dokázat, že také matka patří tam, kde se podle Leninova učení imperialistická válka proměňuje ve válku občanskou.“

Deutsche Tageszeitung, Berlín, z 18. 1. 1932:

„...To, co se děje, co se odehrává před očima diváků, je žalostně chudé a dětské...“

Daily Mirror, New York, z 20. 11. 1935:

„...„Matka“ je podprůměrný, ochotnický sehraný kus.“

Vorwärts, Berlín, z 18. 1. 1932:

„...Gorkého román je nádherné dílo... Ač carští žandárové zářivou revolucionářku na smrt urážejí, smí Pelageja zemřít jako proletářská duše, která je hodna nesmírné lásky... Brecht však mění podivuhodný gorkismus oněch časů ve stalinismus roku 1932... Prostě, velkolepý román, převedený v drama, stává se zase románem, ztratil však přitom všechnen psychologický lesk.“

Berliner Tageblatt z 18. 1. 1932:

„...Je ohleduplnou laskavostí, když se říká, že jde o hru pro primitivní posluchače. Jde totiž o hru primitivního autora.“

Brooklyn Daily Eagle z 20. 11. 1935:

„...Měla by se spíše řadit mezi dětská představení, protože je to obyčejná mateřská školka pro komunistický potěr...“

New York Evening Journal z 20. 11. 1935:

„...Mám podezření, že podceňují inteligenci svého obecnstva. Jejich metoda je naivní jako čítanka a dětská jako skládací stavebnice pro malé. „Jsem Pelageja Vlasovová,“ říká stařena, obracejíc se přímo do obecnstva, „a připravuji polévku pro svého syna, dělníka. Polévka je čím dál tím řidší a nebude mu chutnat. Začíná být nespokojený a přijde do neštěstí. Čte knihy.“ Zrovna tak dobře mohla připojit významnou novinku, že kočka se ptá k-o-č-k-a...“

Je vidět, jak tvrdošíjně měšťácké publikum trvá v divadle na promptním uspokojení ideologických a nervových potřeb. Jakmile divadlo stanovenou funkci neplní nebo plní jen nedostatečně, pak prostě selhalo, pak je prostě příliš chudé, primitivní. Jak je obtížné tuto tvrdošíjně zafixovanou funkci odstranit, ukazuje naivní přiznání Andora Gabora v „Linkskurve“ při hodnocení představení Becherova „Velkého plánu“, usku-

tečeného (domnělými) epigony epického divadla. Gabor píše:

Linkskurve, Berlín, listopad–prosinec 1932:

„I když tam divák šel s úmyslem, že jevišti, autorům a hercům nadšeně zatleská, nemohl tak přece jen činit, poněvadž to, co se mu tam dostalo, jenom napjalo struny – což není málo – ale nevyvoludilo zvučící melodii, po níž všechny nervy prahly.“

S tím tedy chodí i politicky uvědomělí lidé do divadla! Ve všech dalších vývodech ani řádka o politickém účinku představení! Avšak divadlo je možno dostat k tomu, aby plnilo nějakou novou společenskou funkci, jedině tím, že divák projeví velmi silný politický nebo aspoň filosofický či na praktické využití zaměřený zájem. Dělníci, kteří hru viděli, proto také z představení „Matky“ neodcházeli bez zážitku. Hra jim také nepřipadala primitivní.

Welt am Abend, Berlín, z 8. 1. 1932:

„...Primitivní tento způsob uskutku není. Spousta scén mohla jistě zavdat podnět k diskusím v celých kursech.“

New York Post z 20. 11. 1935:

„...Návštěvníci premiéry, které interviewoval autor této reportáže, přišli ze dvou důvodů – buď ze zvědavosti, nebo ze sympatie k boji pracujících. Jejich komentáře se většinou netýkaly nekonvenčních metod představení; debatovalo se spíš o političnosti tématu, ne o hře jako hře...“

The New Leader, New York, z 30. 11. 1935:

„...Vycházíme-li ze záměru hry, je Matka nejotevřenější, nejpřímější a nejpevněji zacílené drama, jaké kdy Theatre Union uvedla. Trvá pár minut, než objevíme rovinu, v které je celé představení vedeno – a po těch pár minut nám Matka připadá sentimentální a naivní. Je to zdramatizovaná lekce, vypracovaná na životě jedné ženy – a tím je to elementární traktát podaný divadelními prostředky; téma třídního uvědomování, oproštěné od všech nadbytečných složitostí, holé až k základní tezi – nic než kost a morek ohromujícího kázání, kterému nasloucháme prostřednictvím hry. Takto se Matka stává významným dokumentem, obratně vymyšle-

ným a podivuhodně působivým... Není to hra v běžném slova smyslu; avšak těmi nejjednoduššími prostředky znovu dokazuje dalekosáhlou moc a cenu divadla. Nechronologicky, ale svou strukturou a duchem a plodnou energií je tato hra opravdovou Matkou, fylogenitorem všech Lehr-Stücků, všech propagačních her.“
New York Daily Worker z 22. 11. 1935:

„...Brechtův plán byl udělat představení, které by předvedlo dramatické příběhy současného třídního boje a nutně vrcholilo vítězstvím proletariátu. Svou hru rozvrhl Brecht v grandiózním měřítku. Od scény ke scéně, od jednoho obrazu světa k druhému měly před divákem defilovat konflikty... Převertatná technika: Není třeba podotýkat, že takové představení vyžaduje svou vlastní techniku. Tvrdilo se, že herecká metoda musí být abstraktní — vždyť přece společenské kategorie jsou taky abstrakce. Nedomníváme se, že je tomu tak. Dělníci, kapitalisté a státní úředníci, kteří se objeví v takové hře, mohou být živoucí lidské bytosti, muži a ženy z masa a krve. Jinak řečeno, mohou být reální. Jistě je pravda, že tu vzniká realismus zvláštního druhu... V Civic Theatre uvádí Theatre Union novou a vzrušující hru... Liší se od kterékoliv hry na amerických jevištích... Autor odvážně využil nových postupů stylových, inscenačních a hudebních, aby vyprávěl velký příběh... Středem hry je jedna z nejpamětihodnějších jevištních postav, Pelageja Vlasovová, matka revolucionářka...“

Na hony vzdálení toho, aby byl jen na okamžik uvěřili, že tu jde o vylicení jistých historických událostí ruských za tím účelem, aby byli „v duchu účastní“ dobrodružných příhod, že tu jde o vykrytalizování „věčně lidského“ atd., na hony vzdálení i toho, aby zapomněli na nelidské podmínky, v nichž žijí, na podmínky zcela zvláštní, změnitelné, byli tito diváci ochotni zmobilizovat všechnu svou zkušenost, inteligenci, své bojové nadšení, byli ochotni rozeznat obtíže a úkoly, srovnávat, protestovat, kritizovat počínání osob na jevišti, nebo zevšeobecňující toto počínání, převádět je na vlastní situaci. Rozuměli této psychologii, která je použitelnou,

politickou psychologií. S divákem se nakládá, jako by stál tvář v tvář kopiím lidí, s nimiž jako s originály má ve skutečném životě co dělat, tj. musí je nutit, aby se projevovali a jednali, a nesmí je pokládat za přísně determinované faktory. Jeho úkol mezi lidmi spočívá v tom, aby mezi determinované faktory zapojil i sebe. Dramatika ho přitom musí podpořit. Determinované faktory, jako sociální prostředí, zvláštní příhody atd., se tedy musí zobrazit jako faktory proměnné. Určitá možnost měnit příhody a okolnosti musí divákovi umožnit a přímo uložit za povinnost, aby montoval, experimentoval a abstrahoval. Politického člověka, který má co dělat s rozdíly mezi lidmi, který je na ně odkázán, který s nimi bojuje, zajímají jen některé rozdíly (např. takové, jejichž znalost usnadňuje vedení třídního boje). Nemá pro něho cenu, aby určitého diváka zbavoval tak dlouho jeho zvláštností, až se před ním objeví člověk v „nejryzejší“ podobě, tedy jako bytost, kterou už nelze změnit. Člověka je třeba postihnout jako někoho, kdo vytváří člověkův (divákův) osud. Definice musí být uskutečnitelná.

Pod pojmem „člověka chápat“ totiž nerozumíme nic jiného než umět se ho chopit. Onen „totální“ přehled, který nám ho vykreslí v hrubých rysech a který musí být momentánní, nestačí, nýbrž je jen předpokladem pro vlastní rozhodující operaci chápání, kterou se ho zmocňujeme a pro kterou je právě tohoto přehledu třeba jako situačního plánu. Takový přehled se také nedá bez takového plánu operace vůbec získat. Dá se získat a platí jen se zřetelem k ní. Můžeme druhého pochopit jen tehdy, když se nám dá možnost do něho zasáhnout. Také sami sebe můžeme pochopit jen tím, že do sebe zasáhneme. Zprvu se zdá, že nelze člověka plně definovat jako bytost lidmi používanou a používající lidí. Avšak pro hnutí, jehož posláním je bojovat proti zneužívání člověka člověkem, pro hnutí komunistické, je přinejmenším praktické jej takto

definovat. Takovou definici dospějeme skrze jeho traktabilitu k jeho totalitě — at je to jakkoli nečekané.

12.

„Bezprostřední“, překlenující účín

Vládnoucí estetika žádá, aby umělecké dílo působilo bezprostředně; tím zároveň žádá, aby svým působením překlenovalo všechny sociální a jiné rozdíly jedinců. Takového účínu, který překlenuje třídní rozporny, dosahují hry aristotelické dramatiky ještě dnes, ač si jedinci třídní rozdíly čím dál tím více uvědomují. Dosahují ho, i když předmětem těchto dramát jsou třídní rozporny, a dokonce i tehdy, když se v nich jedné nebo druhé třídě straní. Rozhodně vzniká v hledišti kolektiv, založený na onom „obecně lidském“, které je všem posluchačům společné, a trvá po dobu uměleckého zážitku. Na vytváření takového kolektivu nemá nearistotelická dramaturgie typu „Matky“ zájem. Ta své publikum rozděluje.

Neue Preussische Kreuzzeitung, Berlín, z 18. 1. 1932:

„...Jde o matku, která je synem vtažena do stranické práce a která nakonec vytrvale a pilně jako včelka vyvíjí podratnou činnost ve prospěch komunismu. Tedy: velepíseň na tuctového člena strany, který koná svou povinnost. Udělaná hrubě, štvavě, propagandisticky. Úplný hodokvas pro stejně smýšlející, působivější než projevy a novinové články. Pro toho, kdo stojí mimo — blázinec...“

13.

Je komunismus exkluzivní?

Deutsche Allgemeine Zeitung, Berlín, ze 17. 1. 1932:

„...Brecht napsal v tomto zpracování, v dramatické úpravě románu Maxima Gorkého „Matka“, zase jednu

didaktickou hru. Návod pro primitivní posluchače, jak si ve všech životních situacích správně, tj. komunisticky počínat. Jako divadlo a jako literatura strašná věc. Jako politická propaganda něco, co stojí za poušimnutí...“

„...Hra se tematicky zabývá tím, jak si politicky počínat, a jejím úkolem je vychovat k tomu posluchače. Za tímto úkolem se jde všemi prostředky tak cílevědomě, že představení — které se jistě zase bude vláčet všemi divadelními sály východu a severu — spíše něco řekne politikům než lidem našeho druhu...“

„...Člověk si připadá při tomto příběhu o matce, které se od syna a jeho přátel dostává komunistické výchovy, ač se jí brání, a která se pak posléze sama energicky věnuje komunistické propagandě, jako někde, kde vůbec nemá co dělat. Autor nesleduje cíle básnické, nýbrž čistě politické...“

Germania, Berlín, z 19. 1. 1932:

„...aby se konečně jednou dostalo odpovědi těm, kteří v Brechtovi vidí fenomén estetický — z toho jediného důvodu, že prý vynalezl nový divadelní styl...“

„Za ním však přece vůbec nestojí jeho individuální vůle. Jeho záměry formální. Za ním stojí — to dokázal večer v Komödienhausu — celá komunistická ideologie. Stojí za Brechtem jako za dramatickým autorem, ze kterého se časem vyklubal literární interpret německého bolševismu. Proto se nedá už hodnotit esteticky, nýbrž jedine politicky.“

Königsberger Allgemeine Zeitung z 23. 1. 1932:

„...S uměním nemá tento příběh o matce, které se od syna a jeho přátel dostává komunistické výchovy, ač se jí brání, a která se pak posléze sama energicky věnuje komunistické propagandě, co dělat. Jde o čistě tendenční hru, velmi obratně udělanou prostředky, které si Brecht odvodil ze svých principů epického divadla.“

Deutsche Allgemeine Zeitung, Berlín, ze 17. 1. 1932:

„...Divadelně jde o věc bezvýznamnou, která je politická tím, že se každému snaží vtloukat do hlavy, že jedině násilím se něco dokáže, že si nelze vybrat v prostředcích...“

„... O divadelních záležitostech se toho nedá mnoho říci, poněvadž prostředky nejsou účelem...“

Germania, Berlín, z 19. 1. 1932:

„Celex je jednoznačnou, naprosto očividnou heroizací revolučního typu ženy, vyvedené z měšťanského světa do světa proletářského, do světa třídních bojů.“

Deutsche Allgemeine Zeitung, Berlín, ze 17. 1. 1932:

„... právě proto, že duchovní účín těchto didaktických her je tak ochromující a umrtvující, neměl by se jejich účín politicky podceňovat...“

„... Neboť propaganda je tu zároveň praktickým návodem k jednání — a to je rozhodující.“

Neue Leipziger Zeitung:

„... Ve světě existuje jen jeden neměšťácký element, a tím je nespoutaný duch. Také Brechtovu „Matku“ vyznačuje — jako všechny propagandistické divadelní projevy organizované revoluce — maloměšťácký solidní zápečnictví.“

(H. Kesten)

Mnozí, ba téměř všichni měšťáčtí posuzovatelé „Matky“ nám takto říkali, že představení je prý výhradně věcí komunistů. Mluvili o ní asi jako o věci králikářů nebo šachistů, tedy tak, jako by se týkala jen hodně nepatrného počtu lidí a jako by nemohla být posuzována nikým, kdo králikářství nebo hrání šachu nerozumí. Ale byť i celý svět komunismus za svou věc nepokládá, je přece jen celý svět věcí komunismu. Komunismus není odrůdou mezi odrůdami. Je radikálně pro odstranění soukromého vlastnictví výrobních prostředků; a proti všem směrům, které chtějí soukromé vlastnictví udržet (ať se jinak od sebe jakkoli liší), stojí jako proti směru jedinému. Dělá si nároky přímého a jediného pokračovatele velké západoevropské filosofie a jako tento pokračovatel chce radikálně proměnit funkci této filosofie. Právě tak je jediným praktickým pokračovatelem západoevropského (kapitalistického) vývoje a jako takový rovněž radikálně mění funkci rozvitého hospodářství. Můžeme a musíme poukázat na to, že naše výroky nejsou omezeně subjektivní, nýbrž objektivní a obecně zá-

vazné. Nemluvíme k sobě jako k malé skupině, nýbrž k celému lidstvu jako ta skupina, která zastupuje zájmy celého lidstva (nikoli jen jeho části). Nikdo nemá právo vyvozovat z faktu, že bojujeme, závěr, že nejsme objektivní. Kdokoliv dnes vyvolává dojem, že nebojuje, a to proto, aby vyvolal dojem zdánlivě objektivní, toho bude možno při zevrubnějším pozorování přistihnout na beznadějně subjektivním stanovisku, zastupujícím zájmy nepatrné části lidstva. Tím, že je pro udržení kapitalistických vlastnických a výrobních vztahů, zrazuje — objektivně viděno — zájmy celého lidstva. Zdánlivě objektivní „levičácký“ měšťácký skeptik buď nevidí, nebo nechce, aby bylo vidět, že se tohoto velkého boje zúčastňuje, a to tím, že toto permanentní vykonávání násilí malou vrstvou nenazývá bojem, poněvadž již trvá tak dlouho, že si je ani neuvědomuje. Je třeba této majetné vrstvě, této zvrhlé, špinavé, objektivně i subjektivně nelidské klice vyrazit všechny „statky ideálního zaměření“ z rukou, lhostejno, co si vykořisťované lidstvo, jemuž se zabraňuje, aby vyrábělo, a jež se brání, aby dále chátalo, napříště přeje se těmito statky počít. Napřed je za všech okolností nutno prohlásit tuto vrstvu za zbavenou jakéhokoli nároku na to, aby si jí někdo lidsky vážil. Ať se napříště budou chtít užít pojmy „svoboda“, „spravedlnost“, „lidskost“, „vzdělání“, „produktivita“, „smélost“, „spolehlivost“ v jakémkoli významu, nebude se jich smět uživat, dokud nebudou očistěny od všeho, co na nich z jejich působení v měšťácké společnosti ulpělo. Naši protivníci jsou protivníky lidstva. Nejsou ze svého stanoviska v „právu“: bezpráví z jejich stanoviska pochází. Snad musí být, jací jsou, ale nemusí být vůbec. To, že se brání, je pochopitelné, brání však lup a privileje, a chápat v tomto případě nesmí znamenat promíjet. Ten, kdo je člověku vlkem, není člověkem, ale vlkem. Dnes, kdy se holá sebeobrana obrovských mas stává závěrečnou bitvou o velitelský pahorek, je „dobrotivě“

to, co ničí všechny, kteří nám znemožňují, abychom byli dobrotiví.

Germania, Berlín, z 19. 1. 1932:

„... „Matka“ tedy ukazuje, jak se člověk dostává ze sféry privátně humánní do sféry obecně politické v marxistickém smyslu slova. Miluje svého syna, který je dělník a synem dělníka. Ke konfliktu dochází, když schází kopejka na omaštění polévky. A konflikt končí, když stará žena donese v čele strany rudý praporek demonstracemi až do revoluce roku 1917 a do nového státu Sovětů. Smyslem hry je ukázat:

jak přitom prochází všemi stupni komunistického školení, od rozdávání letáků přes učení se abecedě a výchovu rolníků až po „slavnou“ leninskou revoluci, jak se zprvu neosobně, pak nehumánně a časem dokonce podvodně (samozřejmě ku prospěchu strany) a posléze agitačně naučí pracovat pro stranu, napřed prostředky čestnými a potom dokonce lživými, předstírajíc za války zprvu, že rovněž řádně odevzdává měď, pak však ostatní prohnane „buržoazními“ argumenty svádějíc, aby se vrátili domů, a nakonec přiznávají barvu, jak je pro proměnu války imperialistické ve válku občanskou (Lenin), jak se pak sama této proměny a jejího vítězného zakončení účastní.“

Měšťáckým posuzovatelům se zdá, že taková díla předpokládají určitě, ne dosti obecné zájmy, místo aby zájmy obecné povahy probouzela. Avšak zájmy, které se tu předpokládají aspoň jako zájmy držimající, jsou ve skutečnosti povahy obzvlášť obecné, a právě proto nepřátelské zájmům měšťáckých posuzovatelů. Ony skupiny duševních pracovníků, kteří svou existenční závislostí na vlastnických výrobních prostředcích jsou i duchovně spoutáni, nemají již nic společného se světem, nikoli s komunismem. Tím, že se rozcházejí s komunisty jako s jednostrannými, spoutanými, nesvobodnými duchy, rozcházejí se jediné s věcí lidstva a ztotožňují se jen s vykořisťováním, které je ovšem mnohostranné, nespoutané, svobodné. Velký počet duševních pracovníků má sice pocit, že svět (jejich svět) je pln rozporů, ale nechovají se podle toho. Vyloučí-

me-li z nich ty, kteří si prostě zkonstruují svět, jenž je sám o sobě rozporný (existující právě jen jejich rozporností), pak máme co dělat s lidmi, kteří — rozporů si více méně vědomi — se přesto chovají tak, jako by ve světě žádné rozpory nebyly. Do myšlení takových lidí tedy svět zasahuje jen nedostatečně; není proto divu, když jejich myšlení pak nezasahuje svět. To však znamená, že vlastně od myšlení vůbec žádné „zasahování“ nečekají: Takto vzniká „čistý duch“, který existuje sám pro sebe, více nebo méně omezenou „vnějšími“ okolnostmi. Diskuse s dělníci, kterou hra „Matka“ vyvolá, nepatří u těchto lidí k záležitostem duchovním. Posílají politiky. A tak jako oni nemají co dělat s praxí, nemají tito co dělat s duchem. Nač potřebuje hlava vědět, co dělá ruka, která mu plní kapsy! Tito lidé jsou proti politice. Což prakticky znamená, že jsou pro politiku, která se s nimi provádí. Jejich chování je skrz naskrz politické i v jejich povolání. Usídlit se mimo politiku není totéž jako být usídlen mimo politiku; a stát mimo politiku neznámá stát nad politikou.

Někteří z nich míní, že se dokáží stát v nedokonalém státním útvaru dokonalými; aniž tento státní útvar zdokonalí. Přitom je v povaze našeho státu, že žádného dokonalého nebo zdokonalujícího se člověka nepotřebuje. Všude vidíme ústavy, v nichž je třeba mrzáků, jednorukých nebo jednonohých nebo takových, kterým chybí údy oba. Záležitosti správních nejspíše zmožou hlupáci. Naši strážníci musí být rváči a naši soudcové slepci, aby mohli vykonávat své povolání. Badatelé musí být lidmi hluchoněmými nebo aspoň němými. Vydavatelé knih a časopisů počítají jen s analfabety, nechť-li udělat konkurs. Moudrost nezáleží v nalézání a vyslovování pravdy, nýbrž v nalézání nepravdy a ve větší nebo menší schopnosti zamlčovat. Někteří postrádají velká díla a svádějí to na nedostatek lidí s velkým nadáním. Ale žádný Homér a žádný Shakespeare by nedokázal verši vyjádřit to,

co si přejí slyšet. A ti, kteří velká díla postrádají, dokáží bez nich docela dobře žít a nedokázali by možná naopak žít s nimi.

14.

Odpor k učení a pohrdání užitečným

New York Sun z 20. 11. 1935:

„... Vtip je samozřejmě v tom, že Pelageja Vlasovová, Matka, věřila nejprve v Boha, cara a soukromé vlastnictví, a byla postupně od své víry odvrácena, hlavně poučováním. Všechno se jí velmi důkladně vysvětlilo; když pochopila, vysvětlila to velmi důkladně těm druhým. Potom ona i ti druhí povstali a vysvětlili to, pořád velmi pomalu a důkladně, obecně...“

Jedna z hlavních námitek měšťácké kritiky proti nearistotelské dramatické typu „Matky“ se opírá o rovněž čistě měšťácké rozlišování pojmů „zábavné“ a „naučné“. Podle toho je „Matka“ možná poučná (i když, jak se dokazuje, jen pro malý počet možných diváků), ale zaručeně není zábavná (ani pro tento malý počet). Není bez lákavosti jít tomuto rozlišování na kloub. Překvapí možná, že tu dochází k naprosté degradaci života tím, že není představován jako něco, co poskytuje požitek. Ve skutečnosti se ovšem degraduje požitek, a to tím, že se zbavuje všech hodnot, které má pro poučení. Ale stačí se poohlédnout, jakou funkci učení v měšťáckém společenském řádu má. Funguje jako nákup materiálně užitečných znalostí. K tomuto nákupu musí dojít, než individuum vstoupí do výrobního procesu. Jeho sférou je tedy nezralost. Dejme tomu, že něco, co patří k mému oboru, dosud neumím a že mě někdo přistihne při učení. Rovná se to přiznání, že nejsem schopný konkurence a že nemohu žádat úvěr. Vzpomínka na

strašlivá muka, za kterých se do měšťácké mládeže její „vědomosti“ nACPávají, zabraňuje tomu, kdo přišel do divadla za „zábavou“, aby dovolil sebou znovu nakládat jako s někým, kdo „sedí ve škamnech“. Projevovat se jako člověk učící se je potupné.

V obecné opovržení upadl ostatně i smysl pro užitečnost a člověk užitečný, a to od doby, co lidé vlastního užítku dosahují jediné sprostáctvím, poněvadž se užitek dá získat už jen využitvím bližních.

Užitečný je člověk, který se dá využívat, člověk bezprávný. Než se stane užitečným, je třeba mu pověsit žrádlo hodně vysoko. Ale i ten, kdo ho využívá, není už vážen proto, že využívá, nýbrž jediné pro to, co mu onen získaný (a skrytý získaný) užitek vynáší na materiálních a duchovních statcích. Ještě z feudalismu působí gesto, s kterým osoba feudální – formou výsad již zajištěná – předstírala, že nemusí sledovat užitek vlastní ani cizí; z období zdolávání maloměšťáckého světa pak gesto opovržení každým, kdo se snaží být užitečný, gesto kapitalisty, který jej předstihuje a jiné zužitkovává. A už se ohlašuje v ideologických systémech velká porucha, vyvolaná růstem stále zbídačejšího proletariátu: proces zužitkování se přenáší do sféry zločinu, kterého je nutno se dopustit ve skrytu. Zároveň však narůstá v proletariátu nový nepředpojatý a mocný smysl pro to, co je užitečné, smysl, který nemůže být provázen žádnými pochybnostmi, poněvadž právě sleduje vyhlazení oněch poměrů, které umožňují, aby užitek jednoho povstal ze škody druhého.

1932 a 1936

DOSLOV

Brechtovo dílo je kvantitativně i druhově velmi rozlehle: poezie, hry nejrůznějšího typu i próza jsou neustále doplňovány nebo rozvíjeny literaturou teoretickou. Studie, poznámky, kritiky, polemiky, rozbory, popisy inscenací nebo úvahy o divadle vytrvale buď doprovázejí Brechtova vlastní díla básnická, nebo je komentují a zpřesňují. Teprve roku 1947 publikuje Brecht „Malé organon pro divadlo“, kde své názory o divadle aspoň zčásti shrnuje. Ale brzy nato uveřejňuje Brecht porůznu články, náčrtky a záznamy z divadelních zkoušek, které mnohou zásadu „Organonu“ ne-li opravují, tedy aspoň rozvedou a jinak zkonkretizují.

A v tom je základ celé Brechtovy činnosti, i teoretické: nikdy nesměruje k definitivní soustavě, ale podobá se neustálému zkoumání látky a problémů, které se neustále mění.

Už před rokem 1933 a hned pak po návratu do osvobozeného Německa vydává Brecht svoje práce v neperiodických sešitech, nadepisovaných výmluvně „Versuche“, tedy eseje, pokusy. V těchto svazcích se objevují hry vedle teoretických pasáží, básně vedle úryvků z próz, doslovy k dramátům nebo varianty, vznikající za nejrůznějších podmínek. Laboratornost takto záměrně zdůrazňovaná není projevem vnější a subjektivní autostylizace. Vyjadřuje naopak objektivně postavení díla, které netvoří naivní a jen spontánní básník, ale umělec schopný výstižně rozebrat nebo si aspoň ostře uvědomit vývojovou situaci umění své doby. A Brecht tuto situaci zastihuje v okamžiku všeobecného a významného zvratu, kdy se cítí naléhavě potřeba „přemontovat“ strukturu umění a jeho poměr ke skutečnosti. A především ve vztahu k této situaci je Brecht výsostně intelektuální typ. Nevolí si téma a metody zpracování náhodně, podle

citu nebo intuice, ale promyšleně: váží jejich hodnotu, dosah, působivost, užitek. Soustřeďuje všechny síly k tomu, aby každou prací zasáhl a ovlivnil právě ty složky současného umění, které se jeví nejvíc problematické a které ho tak nejvíce lákají. Proto se mnohdy zdá, jako by některým dílem jen skicoval, projektoval a vytýčoval dráhu, než se sám po ní plně ubíral a dovršil ji.

Brecht není prvořadě teoretik, ale každým dílem tak či onak teoretizuje: zkoumá otázky svého oboru, experimentuje a navrhuje změny.

V divadle, kde spočívá těžiště jeho činnosti, nemůže reforem dosáhnout jen dramatickým dílem samotným, – a proto se snaží ovlivnit i způsoby inscenace. Nejenom to: chce proměnit i samo postavení divadla jako instituce a jeho vztah k ostatním uměním. Teoretické práce proto vznikají z docela konkrétních praktických popudů, jedno bez druhého nemůžeme v úhrnu celého díla plně pochopit a hodnotit: Zvolna, od díla k dílu, se tak rozvíjí a rozšiřuje komplexní Brechtův umělecký názor. Teorie s praxí splývají, právě tak jako splývá věcná zvědavost, vyhrazující si právo skvělého provizoria, s autoritativností, která výsledky zkoumání ráda formuluje s důrazem, odmítajícím odmluvy. „Pokusy“, právě tak jako tlustopis „Theaterarbeit“, kolektivní sborník, zachycující slovem i obrazem pět představení Brechtova divadla Berliner Ensemble, i knihy modelů, v nichž autor nabízí divadelníkům nejen text svých her, ale i přesný popis inscenačních postupů – to všechno jsou přirozené a od sebe neoddělitelné vyjadřovací formy tohoto rozložitého umělce.

*

„Teoretizující“ jádro Brechtova díla způsobuje, že se leckterému výkladu – zejména když se opře o umělcovu koncepci naučného a politického divadla – jeví brechtovský intelektualis-

mus jako cosi jen rozumářsky odhmotněného a odkrveného, zbaveného všech kvalit smyslových, citových a fantazijních.

Takový obraz však vzniká jen povrchným pohledem na typický autorův rys nebo pohledem, který zobecňuje určitou, v jedné fázi Brechtova vývoje převládající tendenci.

Brecht však začíná jako básník neobyčejné lyrické intenzity. A víc než to: lyrismus je rozhodujícím východiskem Brechtovy další práce. Vklad, vložený do díla na počátku, se proměňuje, ubývá či vzrůstá a je různě zúročován, ale nikdy není zrušen. „Domácí postila“, shrnující roku 1927 verše uplynulých deseti let, je klíčem pro pochopení Brechta i pozdějšího a celého. Kniha udivuje zralostí a originalitou tónu. Je pádná, sytě předmětná, se smyslem pro věcné a ostré kontury, ukázněná ve výstavbě a v dikci; tato „řehole“ však vzniká koncentrací dynamického vidění, je nabita omamně světélkující imaginací a citovostí, která sahá od křehké něhy až po persifláž, od ozvláštňené sentimentality po přízračnou baladičnost. Celou škálou prostředků zpracovává „Domácí postila“ realitu velmi drsnou a nevznešenou, přírodní nebo milostné motivy interpretuje konkrétně, s fyzickou naléhavostí a dikcí opřenu o gestaci a idiom živé mluvy, aniž při tom kdekoliv upadne do vulgarity nebo lascivnosti.

Originalita, která dává Brechtově poetice v německém kontextu výjimečné místo, není ovšem myslitelná bez vyhraněné asimilace vzorů. Tyto vzory můžeme snadno určit, zvláště když je Brecht sám přiznává nebo se k nim hlásí: nacházíme tu inspiraci buřičským plebejstvím Villonovým, prózou i verši Rimbaudovými, lapidárností kiplingovské balady. Pokud se vlastní německé tradice týče, zjišťuje germanistika, že Brecht nenavazuje na hlavní a „klasický“ proud domácí poezie, ale vždy na proudy vedlejší a jaksi neoficiální, od Heina přes Busche, Bierbauma, Wedekinda a Ringelnatze až po Kästnera. Zde

všude nachází svůj nejvlastnější zdroj a výraz, kterým se v opozici proti „vznesenému“ pojetí básnictví může přiblížit k útvarům lidovějším a využít i působivosti periferních druhů, jako je kramářský krvák nebo kabaretní sanzón.

Holthusen se ve své brechtovské studii ovšem domnívá, že prapříčinou básnickovy „hypnotické přitažlivosti a přesvědčivosti“ — založenou na pregnantnosti, čistotě a síle jazykového gesta a nadanou smyslovostí ne demagogicky provokativní, ale „pandemickou“ — je třeba hledat v impulsu, který přichází z větší dějinné hloubky: v lutherovské tradici, v Lutherově biblické próze a versích chorálů, které vytvářejí celou novou německou řeč.

Tuto inspiraci rovněž Brecht sám potvrdil, když na otázku, která kniha ho nejvíc ovlivnila, odpověděl: „Budete se smát, ale bible.“ Ani kdyby nebylo tak výslovného svědectví, dokazuje tuto orientaci souvislá řada biblicko-křesťanských motivů a forem, které prostupují celým Brechtovým dílem: jsou zpracovány různě, často travestované a parodicky, ale mohou být i nositelem ideje. Biblická dikce nepochybně rozvíjí Brechtovu snahu o stručnost a hutnost, slučující poeticky smyslovou sugestivitu s vytříbeností a názorností argumentace, jak ji známe nejdokonalěji z vrcholných děl.

Prvotina *Baal* se jako hra nepochybně odvolává na dráždivého a v celé německé dramatičce zázračně outsiderského Büchnerova *Vojcka* — především skladbou krátkých, ostře pointovaných dějství, hutností lyrickoprozaických dialogů a celou atmosférou. Ale živným pozadím je opět poezie, villonovská a rimbaudovská, která zazní naplno v chorálu o Baalovi nebo v baladě o utopené dívce — avšak proniká jako určující síla i do kompozice scén a do dialogů:

BAAL · Když ležíš v noci rozvalený na trávě, cítíš v kostech, že země je koule a že letíme a že na té hvězdě támhle existují

zvířata, která žerou rostliny, co tam rostou. Je to jedna z těch menších hvězd.

JOHANES · Znáte trochu astronomii?

BAAL · Ne. *Ticho.*

JOHANES · Moje milá je nejnevinnější stvoření na světě, ale ve snu jsem jednou viděl, jak s ní souloží jalovec. To znamená: Její bílé tělo leželo roztažené na jalovcovém keři a sukovité větve ji objímaly. Od té doby nemohu spát.

BAAL · Viděls už to její bílé tělo?

JOHANES · Ne. Je nevinná. Ani kolena — je mnoho stupňů nevinnosti, ne? A přece, když ji někdy v noci na chvíličku držím v náručí, tak se chvěje jako osika, vždycky jen v noci. Ale já jsem příliš slabý, abych to udělal. Je jí teprve sedmnáct.

BAAL · A to milování v tvém snu se jí líbilo?

JOHANES · Ano.

BAAL · Má na těle bílé prádlo, mezi kolena sněhobílou košili? Když s ní budeš spát, bude z ní možná hromádka masa, která už nemá ani obličej.

BAAL · Tvoji rodiče — *sáhne po kytarě* — jsou byvší lidé. Cože? Otvírají si hubu plnou vykotlaných zubů? Klnou lásce? Na lásku se umírá! Když lásku nevydržíte, tak se jenom poblijete. *Ladí kytaru.*

JOHANES · Myslíte, že by pak byla těhotná?

BAAL s *několika tvrdými akordy* · Když bledé mírné léto odplouvá a ženy jsou láskou nasáklé jak houby, stávají se z nich opět zvířata, zlá a dětinská, s velkými neforemnými břichy a visícími prsy a s vlhkýma svíravýma rukama jako sliznatí polypy a jejich na smrt zmalátnělá těla se rozpadávají. A porodí malý plod za strašlivého křiku, jako by vznikal nový vesmír. V trýzni jej vyvrhnou, ačkoliv jej kdysi sály s rozkoší. *Zadrnká několik taktů.* Člověk

musí mít zuby, pak je láska jak kousání do pomeranče, až ti štáva vjede do zubů.

Tuto hutnost Brecht neopustí už prakticky nikdy, ani v ryze epických hrách: i tam, v kompozici založené na širokém a volném toku kroniky, je dialog nebo promluva cele soustředěn na význam a jádro věci, nezná výplně, podružnou explikaci, rozmělnující popis. Schumacher si všímá, jak sugestivně se projevuje tato koncentrace už v označení jednotlivých dějišť „Baala“, zvláště když si je uvědomíme souhrnně:

1. Jídlna.
2. Baalova podkrovní světnička.
3. Kořalna.
4. Obílené domy s hnědými kmeny stromů.
5. Májová noc pod stromy.
6. Kávárna U nočního oblaku.
7. Zelená pole, modrý švestkový sad.
8. Vesnická hospoda. Večer.
9. Stromy večer.
10. Chýše.
11. Rovina. Nebe. Večer.
12. Hnědá kůlna. Noc. Vítr.
13. Zelená houština. Za ní řeka.
14. Silnice. Vrby.
15. Mladé lískoví.
16. Javor ve větru. Oblačné nebe.
17. Kořalna.
18. 10° v. d. od Greenwiche.
19. Silnice. Večer. Vítr. Přeháňky.
20. Chatrč v lese.
21. Ráno v lese.

Informativně stručný popis ponechává divadelníkovi nebo čtenářově představivosti prostor, podmaňující mnohovýznamností. Zde už bychom mohli hledat základ Brechtova výtvarného myšlení, projevujícího se především scénograficky a uloženého samozřejmě i „uvnitř“ dramatického textu. Napětí mezi koncizní formulací promluvy a mnohostranným vyzářováním jejich významů vyniká pak ještě zřetelněji u her, jejichž jazyk, méně barvitý než jazyk Baalův, je ovládan spíše poetikou „nové věčnosti“. Tak je tomu třeba ve hře „V houštinách měst“ nebo „Bubny v noci“.

První dobu jsi byl pořád se mnou. Tvůj hlas mi ještě zněl v uších. Když jsem šla chodbou, jako bych o tebe zavádila. A na louce, jako bys mě volal, abych přišla za javor. Ačkoliv napsali, že ti prostřelili

hlavu a že tě po dvou dnech zahrabali. Ale časem se to přece jen změnilo. Když jsem šla chodbou, byla prázdná. A javor mlčel. Když jsem se narovnávala u necek, tak jsem ještě tvou tvář vídávala. Ale když jsem pak prádlo na louce rozprostírala, byla pryč. Po celý ten dlouhý čas jsem nevěděla, jak vypadáš. Ale měla jsem počkat.

V tomto monologu dívky, zpovídající se milenci, který se nečekaně vrátil z války, je napětí mezi „všedními“ prvky skutečnosti a jejich osudovým dosahem ještě zesíleno situačním kontextem: výstup se odehrává v situaci drasticky groteskní a přízemní.

*

Napětí mezi jednotlivými složkami díla je vůbec jedním z typických znaků těchto Brechtových děl: vzrušení je vyjádřeno s chladným odstupem nebo ironicky, cit se sráží s cynismem, krvavá historie je zaznamenána se zdánlivou neúčastí objektivního pozorovatele, „banální“ nebo drastický příběh je popsán vytržbenou formou.

Ale to všechno není jen záležitostí formálního postupu, ale výsledkem Brechtova vztahu ke skutečnosti a ukazatelem Brechtových příznačných témat. Takové napětí vzniká jako výraz společensko-kritického protestu, který má mnohdy ještě charakter anarchického gesta proti všem a všemu. Jsme v období „ztracené“ generace, zbavené iluzí a hořce si libující v „understatementu“; tomto projevu skepse, nihilismu, nedůvěry v patos a mnohomluvnost i vydrážděné schopnosti rozlišovat mezi obsahem a formou, slovem a činem, ideologií a jejím skutečným cílem; v období provokativního demaskování protikladů. Tehdy kreslí Grosz svoje vrahy tak, aby spořádaným měšťákům vstávaly vlasy hrůzou na hlavě, Ringelnatz píše balady o námořnících, rvačkách a násilných smrtích. Válečná

zkušenost, prohraná revoluce, hospodářský krach a znovu se upevňující měšťácký pořádek probouzejí odpor a přivádějí na jeviště jako hrdiny vyvrhele, vrahy nebo prostitutky, aby drze odhalili kalné dno zdánlivě čiré hladiny vládnoucí společnosti.

Antipatriotismus, ostatně už válečný, se projevuje anglosaskou orientací, která je patrná už při výběru jmen: Bertolt se píše Bert, Georg (Grosz) George, Walter Mehring se mění ve Walta Merina a Hellmut Herzfelde se překřtí na Johna Heartfielda. Tato orientace samozřejmě přináší nový okruh témat, mezi nimi dominantní téma bezohledného zápasu kdo s koho: a jakkoliv se tento zápas odehrává často v prostředí zexotizovaném, jsou jeho hrdinové zřetelným a ozvláštňujícím zpodoběním gangsterů kapitalismu, kteří pracují méně hlučnými prostředky, ale stejně bezohledně.

V těsné souvislosti s touto orientací se umění inspiruje dvěma oblastmi, které je od té doby nepřestávají poutat: sportem, který spoluvytváří dynamiku moderního člověka a proti pokrytecké surovosti existenčního zápasu staví ideu zápasu-hry, nezištné a nezakulené; a jazzem, jehož fyziologický rytmus odpovídá vzrušené senzibilitě člověka století a který v sobě spojuje výrazové prostředky univerzálně sdělné a přitom opojné. Brecht s tímto hnutím souvisí ve všem a cele. Osobitě místo v něm pak zaujme nejen pronikavostí jednotlivých děl, ale i dalším vývojem, v němž všechno zkušenost, citovost, všechny motivy a postupy a všechno pro a proti své doby zpracovává od spontaneity mladistvého radikalismu až po pevněji a komplexněji organizovaný celek a tvar.

Není pochyb, že z určitého hlediska je stanovisko Brechtových raných her vágní, jejich výklad světa neujasněný a kriticismus neurčitý. Ale právě tato rozpornost – která je pro literární studium jakýmsi dramatem v dramatu – se stává dalším zdrojem oné „hypnotické“ přitaž-

livosti Baala nebo Bubnů v noci a nejvíce snad komedie V houštinách měst.

Tak hrdina Brechtovy prvotiny dostává nadlidskou dimenzi mythickou postavou, která se za ním rýsuje a je neustále připomínána titulem: Baal je syrské a izraelské božstvo plodnosti, vystupující v celé své barbarské velikosti, amorální, všežravé, sexuálně bezuzdné. V tomto hyperbolicím egoistovi, jehož cesta je poznamenána násilím, vraždami a sebevraždami, je však zároveň cosi věčného a nezničitelného: ztělesnění antitragického a antiheroického principu života, rostoucího a zrajícího v hlubokém souladu se stejně morálně indiferentní přírodou, která jej zplodila a která jej opět po smrti vstřebává. Materialismus mladého Brechta je v Baalovi materialismem neintelektuálním, ale pohansky samozřejmým a ve svém pohanství až mystickým. Holthusen správně upozorňuje, že už v této figurě nachází Brecht jeden z pratyptů, který se v různých variantách a konkretizacích bude objevovat v celém jeho díle. Baalovské rysy ožívají v matce Kuráži, v kuchaři z téže hry, v Puntillovi, v Azdakovi, zčásti i ve Švejkovi a zcela zřetelně i v Galileim.

Zároveň však píše Brecht Baala jako dílo vědomé společenské kritiky. Baalovo jednání má být obrazem skutečného jednání měšťáka, který se zřekne morálního pláštiku; je větší a pravdivější svou otevřeností. Tento kritický a intelektuálně promyšlený záměr je potvrzen fakticky: hra napsaná jakoby jedním dechem a vedená proudem autonomní, sebeopájející a bezplánovité imaginace vzniká současně jako první Brechtova „protihra“, jako polemika a „vulgarizace“ Johstova dramatu „Osamělý“.

Námětem Johstovy hry je tragický osud výstředního individualisty básníka Grabbeho; jejím smyslem romanticko-tragická idealizace génia, který se silou vůle vytrhne ze společenského průměru a nepochopen svým prostředím, zahyne. Také Brechtův Baal je dramatickou biografii

vylučného, po absolutní svobodě žíznicího individualisty, který musí zemřít. Jestliže však Johstova tragédie vyústí v apotheosu „osamělosti“ a „nadlidství“, interpretuje Brecht tento krajní individualismus jako egoismus, asociálnost a animální žravost, která považuje svět za svoji kořist. A třebaže je Brecht Baalem okouzlen, protože může jeho amorálnost postavit nad pokryteckou a kupeckou morálku nenáviděného měšťáka, přesto v Baalovi a Baalem rozbíjí mýtus nadčlověka, kterému je vše dovoleno, ten mýtus, který právě německého měšťáka oslňuje. Schumacher správně oceňuje, jak Brecht v romantice „Osamělého“ vytušil přímou souvislost mezi idealistickým světovým názorem a společenskou reakcí. „Brecht cítil,“ říká, „že Johstova absolutizace svobodné osobnosti není než literárním ospravedlněním vládnoucí společenské třídy a ospravedlněním diktatury všech tupých Führerů, kteří z této třídy vzejdou a po ní nastoupí.“

*

I tato rozporuplnost Baala tvoří typické napětí, jak jsme je u Brechta zjišťovali; napětí, které zde probíhá v důležitějších vrstvách sujetu a celkového plánu díla; a právě tak dostává charakter napětí, které je pro vývoj struktury celého Brechtova díla nad jiné důležité. Mohli bychom je označit jako napětí mezi fantazií a intelektem, dvěma póly, které v průběhu Brechtova vývoje zaujímají různé vztahy a v nejšťastnějších případech vytvářejí dialektickou jednotu.

Spojení fantazie a intelektu je vůbec jedním ze znaků typického proudu moderního básnictví. Nevěřím, že je možné génia zkompromitovat, jestliže ho vysvětlíme, říká Baudelaire jako výsměch literární magii a „tajemství“ tvorby, jejíž roušku Poe strhává svou Filosofii kompozice i povídkami. Zde už je ona linie, která proti výlevu, subjektivní zpovědi, sentimentu nebo réto-

rice obrozuje umění duchem exaktnosti, analýzy, laboratorní čistoty a jasnosti, aniž tím vším zba-
vuje poezii poetičnosti; analýza se stává nikoliv
překážkou obraznosti, ale Kolumbem jejích no-
vých oblastí. Od Baudelairova ideálu básníka
spojeného s kritikem nebo od Poeovy britkosti,
zdůvodňující s fanatickou přesností nejjemnější
efekty veršů, rozvíjí se tato linie v nových va-
riantách.

Básník sám zkoumá svou tvorbu: klade-li si
takto poezie sama sebe jako problém, rozebírá-li
své postupy a prostředky, je to bezpochyby
výraz její existenční nejistoty, především ve vzta-
hu ke společnosti. Bez přirozenosti spontánního
a „naivního“ tvůrce, tváří v tvář nejistotě a
v oslabeném poměru ke konzumentovi, nachází
umělec nejrůznější otázky i nejrůznější řešení.

Brecht patří do této linie především „teoretizují-
cím“ jádrem svého díla. Vztah intelektu a fanta-
zie, prolínání teorie a praxe, jak o něm byla řeč
na začátku, je právě vedeno snahou zbavit umění
jeho výlučnosti, svátečního a dekorativního po-
stavení; strhnout z něho znamení esoteričnosti;
vrátit mu činný charakter, vnikat jím do prak-
tického života, a dokonce je vlastně proměnit
v praktickou a sociální funkci.

Dialektika fantazie a intelektu probíhá ovšem,
jak jsme řekli, i uvnitř Brechtova vlastního dra-
matického díla; a mohli bychom po této linii
sledovat toto dílo celé, ne s nárokem vysvětlit je
tak úplně, ale aspoň rozebrat jednu jeho vrstvu.
Specifičnost mnoha Brechtových her — jak jsme
ukázali například u Baala — vzniká mnohdy
právě tím, že vztah obou pólů je vztahem dvou
sil nerovnoměrných a nestejně vyvinutých. Ten-
to rys, po Baalovi tak či onak příznačný pro
většinu her prvního období, vrcholí v *Šestákové
opeře*, kde spolutvoří jeden z objektivních
vrcholů Brechtovy dramatiky vůbec, dílo, které
rozvine maximálně všechny složky Brechtova
umění a stane se prototypem divadelního úsilí
své doby a svého hnutí.

Analytická a intelektuální síla hry — která
rovněž vzniká ve vztahu k modelu (Gayové
Žebrácké opeře), třebaže jej ne vulgarizuje, ale
adaptuje a aktualizuje — je nepochybně vyšší
než třeba u Baala. Brecht ovšem nachází už
v předloze metodu, jak odhalit pod „formou“
společnosti její „obsah“, pod přetvářkou tvář.
Vtip metody nespočívá ve vytyčení mechanic-
kého rovnítka mezi vysokou a nízkou společností,
ale v postupu jemnějším a diferencovanějším.
Praxe vládnoucí společnosti, převlečena do
„kostýmů“ gangsterského polosvěta, dostává
reliefnost a názornost: síla hry není v šoku
a provokaci, ale v odhalení a poznávání procesů,
které jsou teprve „převleky“ ozvláštňeny a
demonstrovány. Demaskace nepotřebuje už
nadsázku a výlučnost baalovskou, amorálnost
lupičů a vrahů je důsledněji odvozena od skuteč-
ných společenských dějů; je proto jakoby „samo-
zřejmější“ a tím ve svém kritickém ostří obecněji
platná. Ani výkřik „Nejdřív přijde žrádlo a pak
teprve morálka“ není jen pohoršující provokaci,
ale argumentací, která ukazuje, že všechny
ideály — také ideály „věčné“ a „nedotknutel-
né“ — podléhají zákonům hospodářským a stá-
vají se zbožím se stoupající nebo klesající hodno-
tou. A co jiného je Peachumova úvaha nad
křesťanskou výzvou „Je ušlechtilější dávat než
brát?“

„K čemu jsou sebehezčí úpěnlivé výzvy, nama-
lované na sebelákavějších tabulkách, když se
tak rychle okoukají. V bibli najdeš takových pět
šest dojmavých průpovědek, ale ve chvíli, kdy
se okoukají, jsi hotový žebrák. Jak rychle se
třeba opotřebovalo heslo, co tadyhle visí: „Dej
a bude ti dáno!“ Netrvalo to ani tři týdny:
Musíš zkrátka pořádku přicházet s něčím novým.
Bude se muset znova prolistovat bible. Ale jak
dlouho ještě dokáže posloužit?“

*

Rozpor mýtu a reality je odkryt pouhým srovná-
ním. A názornost rozporu je tím větší, čím méně
je proklamativně podtrhován a čím méně ho
postavy na jevišti jako rozpor chápou: jeho veli-
kost spočívá v tom, že se stal „samozřejmým“.
Čím samozřejmější je pro postavy hry rozpětí
milostné scény od ryzí lyriky baalovského ražení
po hudební doprovod, ozvláštňující libivě senti-
mentální kýč, od subjektivně upřímného citu po
instruktáž, jak likvidovat obchodně nepohodlné
partnery, tím účinnější je smysl scény jako celku.
Důležitou roli v demonstraci protikladů hraje
Weillova hudba, komponovaná proti textu:
duet pasáka a prostitutky je napsán stylem
dráždivého sweetu, píseň o mnohonásobném
vrahu je uvedena na „samozřejmou“ rovinu fla-
šinetovou melodií poutového morytátu, aby vzá-
pětí dosáhla otráveného účinku, když se na její líbi-
vou melodii zpívá závěrečný text filmové verze.
Přesto je i úspěch Šestákové opery podmíněn
jistou vábivou neurčitostí — z hlediska naší
úvahy rozporem mezi složkou fantazijní a složkou
intelektuální. Podobně jako byl Baal postavou
negovanou a adoranou zároveň, tak i polo-
svět Šestákové opery neslouží důsledně jenom
k demonstraci a odsouzení společnosti, ale je
prostoupen Brechtovou romantickou a exoticko-
kou zálibou v této oblasti, má barvitost, vitalitu
a sympatičnost, jakou ji uměl obdařit villonov-
ský a rimbaudovský básník, který v dobrodruž-
nosti, smyslnosti, pohrdavé amorálnosti či alko-
holické nostalgii jejich prostředí nacházel lék
proti vykalkulované počestnosti měšťáka. „Lu-
piče Macheatha musí herec ztělesnit jako měš-
tácký jev,“ říká sice Brecht. „Záliba měšťáka
v lupičích se zakládá na omylu: lupič není
měšťák. Není tu tedy žádný rozdíl. Ale přece:
lupič někdy nebývá zbabělý.“

Platí-li tento výklad pro hru, pak s velkým důra-
zem na poslední větu, v níž je skryta autorská sym-
patie. Z hlediska, které by požadovalo na dramatu
zcela důslednou a jasnou analýzu a kritiku, je

Šestáková opera plna nedůsledností a nejasných
odboček od základního smyslu. Ale tato nejas-
nost je zároveň onou příznačnou nejasností vel-
kých a vrstevnatých her, které nenabízejí jen
tezi či poučení a nevedou diváka nejkratší cestou
k závěrečné sumě, ale vrhají pohled na skuteč-
nost z mnoha stran, a dříve než příběh rozřeší
a rozsoudí, nechávají jeho postavy a události
mluvit jakoby samy, nesnižující rozsah jejich
velikosti či subjektivní pravdy.

Brzy po napsání Šestákové opery vytyká dílu
nejasnost Brecht sám: filmová verze — plně
nerealizovaná pro cenzurní vztah produkce
k scénáři — i románové zpracování se snaží
oslabit dráždivě exotický ráz Opery a naopak
zkonkretizovat její společenský a kritický smysl.
To vše se odehrává v letech, kdy vzrůstající se
nacismus, který zanedlouho ovládně Německo,
mobilizuje u pokrokových umělců především
energii politickou a politicky aktivizující. Brecht
se stále více zapojuje do tohoto hnutí a jeho
komunistické avantgardy, studuje hlouběji mar-
xismus a podřizuje tomuto hlavnímu cíli celou
svou práci. Neznamená to názorový zvrat. Na-
opak, Brechtova koncepce politicky angažova-
ného divadla tu má příležitost realizovat se.
A realizuje se plně a radikálně: Brecht podřizuje
funkci divadla zcela funkci didaktické, pedago-
gické a propagační.

O tomto období, jehož krajními projevy jsou hry
naučné či poučné, bude řeč později. Zde si jenom
všimneme, že proměna znamená nový poměr ve
vztahu složky fantazijní a intelektuální. Barvitě
prostředí polosvěta, moderní romantika kapita-
listických velkoměst, cizokrajná vůně tropických
kolonií — to vše mizí ze scény Brechtových her
a je nahrazeno abstraktním jevištěm pojatým
jako tribuna diskuse a demonstrace. Omamná
obrazivost přírodních či milostných motivů
a škála jejich emotivity je pohlčena intelektem,
který vypracovává příběh — hru v zjednodušenou
úlohu.

Dramatizace *Matky* je vyvrcholením této orientace v oblasti celovečerní hry. Additivní metoda epické kroniky, soustředění scén na základní konflikty, jejich didakticky názorně zaostřená formulace, podtržená jak titulky tak songy – to všechno slouží přímočarému předvedení bojů dělnické třídy až do let, která Gorkého román nezaznamenává. Mnoho kritik mluvilo o nesnesitelné nudě hry, prvně provedené v Americe; a Brecht tyto kritiky s chutí otiskl v doslovu ke knižnímu vydání textu. V tom je důslednost a tvrdohlavost, podobná té, s níž Brecht hru psal.

Shledávají-li se v tomto období u Brechta rysy asketičnosti, něco na tom je. Ale asketičnost naučných her je askesí ryzi: ne askesí od něčeho, ale k něčemu, askesí, která se čehosi méně podstatného zřiká ve prospěch důležitějšího. „V jaké to žijeme době? Rozhovor o strozech je takřka zločinem, neboť předpokládá mlčet o tolika nepravostech,“ říká tento vznícený lyrik mystického materialismu. A to je stanovisko bezmála tolstojovské – ostatně Tolstoj byl asketou stejně náruživým a smyslným –, stanovisko, pro které je úkol a povinnost vzrušením. A tak, zejména čteme-li tyto hry jako součást Brechtova dynamického vývoje, nebudeme ani v nich postrádat energii experimentování, které se vrhá do oblasti málo efektní. A ne-li právě v *Matce*, tedy v krátkých naučných hrách vidíme, že složka intelektuální, která zde zcela převažuje, není vedena jen „myšlením“, ale „rozkoší z myšlení“. Výstavba hry – příkladu, jeho rozvedení, komplikování a luštění několikerými postupy – to vše obsahuje napětí tvůrčího procesu, který je pln objevů a překvapení.

A tak jako v třicátých letech, v období vzniku *Matky*, hledá Brecht základy nového divadla v poučnosti, v Malém organonu z roku 1948 je pojem zábavnosti a poučnosti totožný. „A zde budiž ještě jednou vzpomenu“, píše tu Brecht, „že jejich úkolem (t. j. všech složek divadla) je

děti vědeckého století bavit, radostně bavit jejich smysly. To si zvláště my Němci musíme opakovat co nejčastěji, neboť u nás vše snadno sklouzne do netělesnosti a nenázornosti, a když svět sám se rozplynul, začínáme mluvit o světovém názoru. Sám materialismus je u nás o málo víc nežli idea. Z pohlavní rozkoše se u nás stávají manželské povinnosti, požitky z uměleckých děl slouží vzdělání, a pod pojmem učení si nepředstavujeme radostné poznávání, nýbrž že nám někdo něco strčí pod nos.“

I toto je další fáze v stále se proměňujícím poměru fantazie a intelektu.

Období naučných her není u Brechta jednoduše a jednotvárné. A právě v něm a z něho vyrůstá jedna z nejpozoruhodnějších Brechtových prací, *Svatá Johanka z jatek*. Tato komedie není už vůbec ilustrací politické teze, ale dílem, které se Marxových politických a ekonomických zkoumání zmocňuje neobyčejně subtilně, s dialektikou nejen pronikavou a napínavou, ale schopnou promítnout obecné zákonitosti a mechanismy do konkrétních situací a diferencované a plasticky viděných typů; dialektické pojetí skutečnosti jako dynamického souhrnu vztahů a protikladů tu proniká i do oblasti psychologie. A tak se *Svatá Johanka z jatek* stává přímým předchůdcem vrcholných děl pozdějšího období.

*

Brecht nepíše svá díla jenom z inspirace životní a osobní, ale i z podnětů literárních: i to je přímým odrazem jeho intelektuální koncepce tvorby, jak jsme o ní mluvili na začátku stati. Literární inspirace většinou znamená ne nápodobu podněcujícího modelu, ale polemiku s ním. Brechtovy práce vznikají podobně, jako vzniklo středověké cynické fabliaux z ironického vztahu k vznešeně ušlechtilému dvorskému erotismu; nebo smyslná renesanční novela z opozice k petrarcovskému milostnému platonismu; nebo

klasický komický román jako parodie preciosně vyšperkovaného románu idealistického. Tento vztah je vždy založen na jisté „vulgarizaci“ napádaného modelu nebo na odhalení a prudkém sražení protikladů, které zásady modelu zesměšní a dementují.

Na tomto principu rozvíjí Brecht už v tomto období mnoho skladebných postupů, především postupy ironizující, parodující, travestující. Brecht dovede využívat „polemicky“ nejen cizích fabulí, ale i žánrů, stylů nebo veršových útvarů: a opět především k odhalení rozporů mezi „obsahem“ a „formou“, mezi sdělením a způsobem sdělení.

Tak *Svatá Johanka z jatek* začíná tímto dialogem:

CRIDDLE · Proč zamračen tak, milý Pierponte?
MAULER · Vzpomeň si, Cridle, jak jsme před nedávnem —

my šli jsme jatkami, byl pozdní večer —
před novým strojem na porážce stáli.
Vzpomeň si, Cridle, na onoho vola,
jak plavý, velký, k nebi tupě hledě,
ten úder přijal: jak bych to byl já!
Náš obchod, Cridle, ach, je krvavý.

CRIDDLE · Zas tvoje stará slabost, Pierponte?
K nevíře téměř, ty, takový gigant,
král jatek, před nímž řezníci se třesou,
se pro plavého vola hořem rozplýváš!
Nikomu, kromě mne, to nevyzrad.

Celá výstavba, struktura verše, jeho dikce a rytmička prozrazují, že jde o nápodobu schillerovského blankversu, tedy formy, existující v povědomí diváka jako forma klasická a „slavnostní“: touto formou se všemi jejími typickými obraty však promlouvá reálné vykreslená postava chicagského kapitalisty.

V téže hře kráčí hlavní postava v čele Armády spásy mezi nezaměstnané, aby je obrátila na víru, s tímto textem:

V temné době krvavých zmatků,
nařízených nepořádků,

plánovité zvůle,
odlidštěného lidství,
kdy v našich městech už nepřestávají
nepokoje,
jsme do takového světa, rovnajícího se
jatkám,
přivolání zvěstí o hrozičích násilnostech.
Aby surová síla neprozíravého lidu
neroztloukla vlastní náčiní
a nerozdúpala vlastní koš na chléb,
chceme opět zavést
Bohá.

Celým zněním připomíná pasáž nejspíše hymnický verš hölderlinovského typu. A opět vzniká týž kontrast: slavnostní a vemlouvavá a vzrušená forma je diskreditována a kompromitována nicotným a iluzivním obsahem, jak její odhalí celý příběh. Zvolená forma se stává tedy přímo předmětem básně, a to vždycky předmětem „podezřelým“. Vzbouzí a vzbudí se pochybnost o její pravdomluvnosti, a tím zároveň pochybnost o pravdomluvnosti každé takové „vysoké formy“.

Stylistický postup se opět dotýká přímo brechtovského tématu a brechtovské analýzy: *Johanka z jatek* je hra o bezcennosti a marnosti jedincovy „dobré vůle“ a o tom, že kapitalistická moc potřebuje k své vládě vznešených a iluzivních forem.

*

Brechtův postoj ke skutečnosti a zejména ke skutečnosti lidských vztahů je od počátku kritický. Tato kritika se svou vášnivou neúprosností někdy blíží naprosté negaci.

V Baalovi je základní lidský vztah řízen hltavým egoismem a projevuje se výhradně pudově a animálně. V *houštinách měst* je vztah člověka k člověku chmurnější: přesně řečeno, není žádný. Nabízející se paralela mezi houštinami divoké

džungle a džunglí kapitalistického velkoměsta, kde je „člověk člověku vlkem“, je nahrazena protikladem, jehož symbolika je ještě děsivější. „Pozoroval jsem zvířata“, říká zde jedna postava. „Láska, teplo z blízkého těla, je jedinou milostí, které se nám v temnotách dostává! Spojení orgánů je tou jedinou milostí, ale nepřekleneje rozdvojení řeči. Přesto se spojují, aby zplodili bytosti, jež by jim v jejich zoufalém osamocení byly oporou. A generace si chladně hledí do očí. Nacpete loď lidskými těly až k prasknutí, a přece v ní bude taková osamělost, že se všichni promění v led.“

Tato hra je krajní interpretací osamocení a „odcizení“ moderního člověka, který v dynamickém světě techniky, obchodu, podnikání a hýření není schopen navázat jakýkoliv lidský kontakt, nejen přátelský, ale i nepřátelský: „i nepřátelství se stává nedostižným cílem“. Kriticky negativní postoj této hry — která, mimochodem předjímá mnoho z dnešního „absurdního“ divadla Ionescova, Beckettova nebo Albeeho — je založen na zobecňující spekulaci: stvořila jej mnohem víc expresivně básnická výpověď, projekce, než objektivní pozorování dějů a hledání jejich motivace.

V dramatu *Bubny v noci* je společenský a historický půdorys konkrétnější a opřený zřetelněji o empirii. Svět vojáků, zničených válkou, se sráží se světem spekulantů, kteří na válce vydělávali, právě v okamžiku nezdařeného proletářského povstání v zimě 1918–1919.

I v této hře jsou si postavy lidsky „cizí“, ať už byly jejich kontakty přervány z těch nebo oněch důvodů; a hrdina není v rozhodujícím okamžiku schopen jiného vztahu než vztahu sebezáchovného, egoistického a pudového. Ale poněvadž je tento rozhodující okamžik konkrétně vystaven — na protikladu revolučního hnutí, neseného ideou, a maloměstské postele, pošpiněné, ale pohodlné — je hrdinův závěrečný vztah výsledkem stejně konkrétní volby; a jako takový může

být srovnáván, hodnocen, souzen — může poskytnout poučení.

Proti zevšeobecňujícímu negativismu předešlých her je criticismus Bubnů v noci veden intelektuálněji, je analytičtější a dovede diferencovat. Středem všech her zůstávají ovšem postavy významově záporné; je-li však zápornost Baala nebo figur komedie V houštinách měst takřka absolutním a jakoby neměnným principem, je zápornost vojáka z Bubnů v noci důsledkem jednání, má tedy motivaci a možnost alternace. A právě v tom je komedie východiskem dramaturgického „položení otázky“, které zůstane pro Brechta trvale typické a rozvine se ve vrcholný tvar v Matce Kuráži. Ani v hrách, nesených výzvou k změně stávajícího světa se toto „položení otázky“ nezmění: uprostřed zápasu mezi „vykořisťováním“ a „nevědomostí“ bude Brecht nutnost převratu nejučinněji dokazovat nikoliv kladným hrdinou, který převrat provedl, ale hrdinou, který v klíčové situaci tuto nutnost nepochopil, podlehl iluzi a selhal.

*

Ranou tvorbou Bertolta Brechta zní svůdně a s podmaňující silou motiv marnosti, pomíjivosti, nezadržitelného proměňování a uplývání života: rodný motiv lyriky, intimně spjaté s věčnou úzkostí věčných otázek člověka.

Motiv zní v různých polohách a s různými akordy. V autostylizující Baladě o ubohém B. B. má hořký přízvuk skeptické generace, jejíž jedinou jistotou zůstávají obyčejné, hmatatelné a živočišné věci a která na čechovovsky vzrušené zvolání „Bude líp!“ odpovídá stroze cynickým „Kdypak?“ — neboť jediné, co zůstane z měst, v nichž tato generace žila, bude vítr, který kdysi dul ulicemi, a vše, co přijde po ní, nebude stát za řeč.

V tomto motivu se ozývá villonovský stesk nad loňskými sněhy, marná, a přece nezadržitelná

lítost z vadnoucí krásy a rozkoše a lásky, zaslechne tu i Gryphiův barokní děs, který dává výhost tomuto světu, kde se vše mění v popel, dým, prázdno. Připomene se zde herakleitovské pojetí času jako nedílné jednoty minulosti, přítomnosti a budoucnosti, nezastavitelné plynutí, které nedovoluje dvakrát vstoupit do téže řeky. Daná souvztažnost člověka a přírody má různé citové zabarvení: v básni O šplhání na stromy nebo O plavání v rybnících a řekách smírně harmonické, ale v Baalovi — ačkoliv poddanost přírodnímu koloběhu je stejně úplná a nerušená zbytečnými otázkami — má počátek i konec lidského trvání znepokojivý přízvuk nevyřešené i nevyřešitelné záhady bytí. A tento otazník, marně vyzývající odpověď, přízračně vzrůstá v Baladě o lidech Cortezových, kde jsou dobyvatelé nového kontinentu uprostřed spánku obklíčeni, uvězněni a pohlceni tropicky bující vegetací, která pokryje za noc mýtinu pralesem. V komedii *Muž jako muž* dostává motiv míjení další podobu. V ústředním songu se ozve nostalgicky lyrickým přednesem, ale zároveň přeroste ve fabulační princip celé hry. Věčná pomíjivost se stává věčnou proměnlivostí, aby odhalila člověka ne jako trvalou entitu, ale jako soubor funkcí a vztahů, které mohou být kdykoliv a jakkoliv porušeny a přemontovány: prostý, v společenských a politických zápasech neangažovaný přístavní dělník je přemontován na přesvědčeného vojáka loupežné koloniální války.

Člověk je tu už jen zčásti součtem sil, které ho

přesahují, a tak určují; jenom napůl je jeho pomíjivost a proměnlivost „osudem“ — z druhé poloviny je výsledkem volby a jednání, které jsou opět výsledkem poznání. A tak ztrácí motiv uplývání výlučně hypnotickou platnost a s konkrétní situací získává platnost konkrétního procesu — příkladu, který nutí zaujmout stanovisko a vynést soud.

A toto je další východisko pozdější Brechtovy dramatické tvorby, zde je vytyčen směr od nostalgického songu Píseň o běhu světa k písni o velké kapitulaci z Matky Kuráže.

I vývoj tohoto motivu určuje dialektika fantazie a intelektu. Je-li pochybování — které se z tohoto motivu rodí — jednou přesyceno steskem, instinktivním nihilismem a všepohlcující skepsí, stává se brzy zdrojem tvůrčí energie, houževnatější a výkonnější než sebehlučnější nadšenectví — jak to už naznačuje text hlavní představitelky komedie „Muž jako muž“:

Také jsem mluvila s mnoha lidmi a pozorně jsem naslouchala a vyslechla mnohé názory a jak mnozí o mnohém říkají, že je to zcela jisté!

Ale po návratu mluvili jinak, než mluvivali dříve.

A o jiných věcech říkali, že jsou jisté. I řekla jsem si, že z jistých věcí nejjistější je pochybování.

JAN GROSSMAN

EDIČNÍ POZNÁMKA

Baal. Hra byla napsána roku 1918 a po prvé provedena v Altes Theater v Lipsku roku 1923. Tiskem vyšla prvně rok před uvedením, 1922, v nakladatelství Kiepenheuer v Potsdamu.

Bubny v noci. Hra, podle Feuchtwangerova údaje původně nazvaná Spartakus, vznikla v roce 1919. V roce 1922, kdy byla po prvé inscenována v mnichovských Kammerspiele, obdržela Kleistovu cenu. Knižně vyšla po prvé v Drei-masken-Verlag v Mnichově 1923. Verze otištěná v souborném vydání (Brecht: Stücke, sv. 1) je značně revidovaná.

Československá premiéra se uskutečnila roku 1962 na české scéně Těšínského divadla v tomto překladu.

V houštinách měst. Hra byla napsána v letech 1921–24. Po prvé byla provedena pod titulem Im Dickicht v mnichovském Residenztheater roku 1923. První knižní vydání je v Propyläen-Verlag v Berlíně z roku 1927.

Muž jako muž. Hra byla napsána 1924–26 a po prvé uvedena v Landestheater Darmstadt roku 1926. Weill složil pro hru roku 1931 hudbu, která se však ztratila. Roku 1956 komponoval novou Paul Dessau. Prvně vyšla knižně v Propyläen-Verlag v Berlíně roku 1927.

Česky hru uvedlo Divadlo ABC v Praze roku 1962 v tomto překladu.

Šestáková opera. Napsána roku 1928 a prvně provedena téhož roku v Theater Am Schiffbauerdamm v režii Engelové. Prvně vyšla tiskem roku 1929 ve vídeňské Universal Edition.

Česky byla hra nastudována pod názvem Žebračká opera po prvé roku 1930 divadlem v Olomouci (překlad B. Steina) a téhož roku také ještě v Brně (překlad a úprava E. F. Buriana) a v Praze (překlad Z. Holého a Ch. Ballinga). V překladu otištěném v tomto svazku, ale ještě s přechodným názvem Opera za pár grošů, uvedlo hru po prvé roku 1961 Divadlo bratří Mrštíků v Brně.

Svatá Johanka z jatek. Napsána asi 1929–31 a uvedena prvně v amatérské inscenaci Revolučního divadla v Kopenhágu v režii Brechtové. Prvně vyšla v pátém svazku Versuche. Hudbu složil P. Dessau.

Československá premiéra byla v Divadle P. Bezruč v Ostravě roku 1961 v tomto překladu.

Matka. Hra byla napsána 1930–32 a po prvé uvedena v Komödienhaus v Berlíně roku 1932. První vydání je ze sedmého svazku Versuche. První českou inscenaci uskutečnilo Divadlo E. F. Buriana roku 1961 v tomto překladu.

OBSAH

PŘI PROBÍRCE MÝCH PRVNÍCH	
HER	5
BAAL	
(1918)	9
BUBNY V NOCI	
(1919)	43
V HOUŠTINÁCH MĚST	
(1921–1924)	71
MUŽ JAKO MUŽ	
(1924–1926)	107
ŠESTÁKOVÁ OPERA	
(1928)	155
SVATÁ JOHANKA Z JATEK	
(1929–1930)	211
MATKA	
(1930–1932)	267
DOSLOV	323
EDIČNÍ POZNÁMKA	334

BERTOLT BRECHT

SPISY

DIVADELNÍ HRY I

svazek I

ŘÍDÍ LUDVÍK KUNDERA

RUDOLF VÁPENÍK

A JAN GROSSMAN

Z německých originálů Baal, Trommeln in der Nacht, Im Dickicht der Städte, Mann ist Mann, Die Dreigroschenoper, Die Heilige Johanna der Schlachthöfe, Die Mutter (Brecht, Stücke, 1., 2., 3., 4. a 5. svazek, Aufbau-Verlag, Berlín 1958) přeložili Ludvík Kundera (Baal, Svatá Johanka z jatek a verše ve všech hrách) a Rudolf Vápeník (Bubny v noci, Muž jako muž, Šestáková opera a Matka). Hru V houštinách měst přeložili společně. Doslov napsal Jan Grossman. Obálku a vazbu navrhl a graficky upravil Václav Bláha.

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 1609. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1963. Odpovědná redaktorka Helena Kubová. Technická redaktorka Hana Blažejová.
Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha 1. 29,89 autorských archů (28,11 text, 1,78 fotografické přílohy), 30,28 vydavatelství archů. D 02*30024.
Vydání v SNKLU první. Náklad 3000 výtisků.

01 - 080 - 63

13/8 - Vázané 29 Kčs - 63/VIII-2